

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS

OF

GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

VOL. V.

LONDON

KEGAN PAUL TRENCH TRÜBNER & CO., Ltd.

1891.

[All Rights Reserved.]

TO

THE ENERGETIC STARTER AND SUPPORTER OF THE PĀLI TEXT SOCIETY

T. W. RHYS DAVIDS,

Ph. D., L. L. D., Professor,

AND

THE STRENUOUS AND INGENIOUS INTERPRETER OF THE PĀLI LANGUAGE

THE REV. **RICHARD MORRIS,**

M. A., D. D. L.

THIS VOLUME IS DEDICATED WITH PROFOUND RESPECT.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 48 l. 29 read „idha āvāṭam khaṇitvā tasmīn etc.
— 65 l. 24 add (= Sumaṅgala- I ¹⁵⁶₁) after tathā.
— 87 l. 24 read Indassa vākyena hi Saṃvaro.
— 93 l. 24 read paridevamānaṃ.
— 109 l. 2 cfr. Senart, Mahāvastu I p. 282.
— 123 l. 15 cfr. Mahāvastu I p. 281.
— 140 l. 17 cfr. Sumaṅgala- I ¹⁵⁵₁₇.
— 180 l. 21 read karuṇā.
— 354 l. 9 read Saṃyamassa for Seyyassa.
— 364 l. 24 read Bārāṇasiraññā pana Saṃyamena.
— 372 l. 25 read baddhabhāvaṃ.
— 384 l. 27-29 read „Sāmi, paṇḍuvaṇṇo si jāto, kin nu te kāci cintā atthi,
udāhu rājā -- taṇhā uppannā -- taṇhā -- naṃ. (Neglect of the
compositor in the last proof)
— 387 l. 12 cfr. Mahāvastu II p. 49 sq.
-

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

Vol. V. 202,4 fr. bottom read so all.
332,22 read patitthāsi
333,13 — balavā vedanā
334,18 — Buddha-

PRELIMINARY REMARKS 6.

I have done my utmost by abbreviations to compress the text, still it has not been possible to finish the book in 5 vols, as originally computed, because of the many verses that appear in the latter Jātakas and take up so much space. In the remaining part of the book there are also many verses, but by employing local abbreviations, if I may say so, I mean abbreviations in each separate Jātaka besides the general ones, I hope to finish the whole of it in two more volumes.

For the Cullahamsajātaka I have had one extra MS. written in Siamese characters procured for me by Doctor Sofus Deuntzer at Bangkok and marked *S^{dr}*. From the Various Readings it will be seen that this MS., in most instances, agrees with B in opposition to C.

Kopenhagen, 29 June 1891.

V. Fausbøll.

ADDITIONAL ABBREVIATIONS.

A. after ti means attho.

Ā. = āha.

Bā. = Bārāṇasī.

Bhi. = bhikkhave.

Dh. = dhammaṃ.

J. = Jetavane.

Ta. = tattha.

Dh. d. = dhammaṃ desesi.

G. ā. = gātham āha.

J. s. = jātakam samodhānesi.

T. a. = tass' attho.

I. v. h. = idaṃ vuttaṃ hoti.

T. a. p. S. = tam atthaṃ pakāseto Satthā.

K. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. = kāya nu 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā ti pucchitvā imāya nāmā
ti vutte na bhikkhave idān' eva pubbe.

XVI. TĪMSANIPĀTA.

1. Kimchandajātaka.

Kimchando kimadhippāyo ti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k. Ekadivasam hi S. bahū¹ upāsake ca upāsikāyo ca uposathike dhammasavanatthāya āgantvā dhammasabhāyaṃ nisinne 5
„uposathik’ attha upāsakā“ ti pucchitvā „āma bhante“ ti vutte
„sādhu vo katam uposatham karontehi, porāṇakā upaḍḍhuposathakammasa nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhiṃsū“ ’ti vatvā tehi yācito a. ā.:

A. B. Brahmaddatto dhammena r. kārento saddho² 10
ahosi dānasīlauposathakammesu appamatto. So sese pi amaccādayo dānādīsu samādapesi³. Purohito pan’ assa para-
piṭṭhimaṃsiko⁴ lañcakhādako kūṭavinicchayiko⁵ ahosi. Rājā uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā „uposathikā hothā“
’ti āha. Purohito uposatham na samādiyi, atha nam divā 15
lañcaṃ gahetvā kūṭaṭṭam⁵ katvā upaṭṭhānaṃ āgataṃ rājā
„tvam⁶ uposathiko“⁷ ti amacce pucchanto „tvam pi⁸ ācariya uposathiko“
ti pucchi. So „āmā“ ’ti musāvādaṃ katvā pāsādā otari. Atha nam eko amacco „nanu tumhe na uposathikā“
ti codesi⁹. So āha: „aham velāyam eva bhuñjīṃ, 20
geham pana gantvā mukhaṃ vikkhāletvā uposatham adhiṭṭhāya

¹ Ck Bā -u. ² Bā su-. ³ Ck -dā-. ⁴ Bā adds vīya. ⁵ Ck Bā ku-. ⁶ Bā tumhe. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā omit pi. ⁹ Ck ce-.

sāyaṃ na bhuñjissāmīti, rattim sīlaṃ rakkhissāmi¹, evaṃ me
 upaḍḍhuposathakammaṃ bhavissatīti². „Sādhū ācariyā“³ 'ti. So⁴
 gehaṃ gantvā tathā akāsi. Pun' ekadivasaṃ tasmim vinicchaye
 nisinne aññatarā silavatī itthi aṭṭaṃ karonti⁵ gharaṃ gantuṃ
 5 alabhamānā „uposathakammaṃ nātikkamissāmīti“⁶ upakaṭṭha-
 kāle⁷ mukhaṃ vikkhāletuṃ ārabhi. Tasmim khaṇe brāhma-
 nassa supakkānaṃ ambānaṃ⁸ ambapiṇḍī⁹ āhariyittha⁷. So
 tassā uposathikabhāvaṃ ñatvā „imaṃ⁸ khādītvā uposathikā
 hohīti“¹⁰ adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kam-
 10 maṃ. So aparabhāge kālaṃ katvā Himavantapadese Kosiki-
 gaṅgāya⁹ tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge so-
 bhaggappatte kanakavimāne alaṃkatasirisayane suttappa-
 buddho viya nibbatti alaṃkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasa-
 sahasadevakaññāparivāro, so rattim yeva taṃ sirisampattim
 15 anubhoti, vemānikapetabhāvena hi 'ssa kammaṃ sarikkhako¹⁰
 vipāko ahoṣi, tasmā aruṇe uggacchante¹¹ ambavanam pavisati,
 pavitṭhakkhaṇe yev' assa dibbattabhāvo antaradhāyati, asīti-
 tālahatthappamaṇo¹² attabhāvo nibbattati¹³, sakalasarīraṃ
 jhāyati, supupphitakimsuko viya hoti, dvīsu hatthesu ekekā va
 20 aṅguli, tattha¹⁴ mahākuddālappamānā¹⁵ nakhā honti, tehi
 nakhehi attano piṭṭhimaṃsaṃ phāletvā uddharitvā khādanto
 vedanāmatto¹⁶ mahāravaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Suriye
 atthamente¹⁷ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati,
 alaṃkatapaṭiyattā dibbanāṭakiyo¹⁸ nānāturīyāni gahetvā pari-
 25 vārenti, so mahāsampattim anubhavanto ramaṇīye ambavane
 dibbapāsādam abhirūhati¹⁹. Iti so uposathikāya itthiyā amba-
 phaladānassa²⁰ nissandena tiyojanikaṃ²¹ ambavanam paṭilabhi,
 lañcaṃ gahetva kūṭaṭṭakaraṇanissandena pana piṭṭhimaṃsam

¹ B^d - mā ti. ² C^{ks} omit so. ³ all three MSS. -i. ⁴ B^{ds} -kaṭhe-. ⁵ B^d
 ambaphalānaṃ. ⁶ C^{ks} -im, B^d -i. ⁷ C^k -riyitta, C^s -rayittha, B^d -ra-. ⁸ B^d
 imāni. ⁹ C^{ks} -sa-. ¹⁰ C^s kammaśarikkhako, C^k kammaśari-, B^d -sarikkhiko.
¹¹ B^d upaga-. ¹² B^{ds} asītihatthatalakkhandhappa-. ¹³ B^d niṭṭatti. ¹⁴ B^d
 hatthā. ¹⁵ B^d -ṇa. ¹⁶ B^{ds} -uappatto. ¹⁷ C^{ks} -mante, B^{ds} atthaṅgamite taṃ.
¹⁸ B^c -kitthiyo. ¹⁹ B^d -hi. ²⁰ C^k -naṃ, C^s -na. ²¹ C^{ks} -kā.

uppātetvā khādati, upaddhuposathassa nissandena¹ rattim² rattim² yasaṃ anubhoti³ soḷasasahassanāṭakiparivuto⁴ [parivāreti⁵]. Tasmim kāle Bārāṇasirājā kāmesu dosaṃ divvā isipabbajjāṃ pabbajitvā Adhogaṅgāya ramaṇiye bhūmippadese paṇṇasālam kāretvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Ath' eka- 5
divasaṃ tamhā ambavanā mahāghaṭappamāṇaṃ ambapakkāṃ Gaṅgāya patitvā sotena vuyhamānaṃ tassa tāpasassa paribhogatitthābhimukhaṃ āgami⁶, so mukhaṃ dhovanto taṃ majjhe nadiyā āgacchantaṃ divvā udakaṃ taranto gantvā ādāya assamapadaṃ āharitvā agyāgāre⁷ ṭhapetvā satthakena 10
phāletvā yāpanamattaṃ khādītva sesaṃ kadalipaṇṇehi paṭicchādetvā punappuna divase divase⁸ yāva parikkhayā khādi. Tasmim pana khīṇe aññaṃ⁹ phalāphalam khādītum nāsakkhi, rasatanhāya bajjhītva „tam eva ambapakkāṃ khādissāmi¹⁰“ nadi-
tīraṃ¹⁰ gantvā nadiṃ olokento „ambaṃ alabhitvā na uṭṭha- 15
hissāmi¹¹“ sannitthānaṃ katvā nisīdi. So tattha nirāhāro ekam pi divasaṃ dve pi tīṇi catupañcachadivasāni¹² vātāta-
pena parisussanto olokento nisīdi, atha sattame divase nadi-
devatā āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā „ayaṃ tāpaso tanhāva-
siko hutvā sattāhaṃ nirāhāro Gaṅgaṃ olokento pi nisīdi, 20
imassa ambapakkāṃ adātum¹³ na yuttaṃ, alabhanto marissati, dassāmi 'ssa¹⁴“ 'ti āgantvā Gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena saddhim sallapantī paṭhamaṃ gātham āha :

1. Kimchando kimadhippāyo eko sammasi ghammani,
kim patthayāno kim esaṃ kena atthena brāhmaṇā 'ti. 1. 25

Tattha chando ti ajjhāsayo, adhippāyo ti cittaṃ, sammāsiti acchasi, ghammanāti gimhe, esaṃ ti esanto, brāhmaṇā 'ti pabbajitattā tāpasāṃ ālapati, idaṃ vuttaṃ hoti: brāhmaṇa tvam kimadhippāyo kim cintento kim patthento kim gavesanto ken' atthena imasmim Gaṅgātere Gaṅgaṃ olokento nisīno ti. 30

¹ C^k omits pana -- nissandena. ² B^d only one ratti. ³ C^{ks} -bhonti. ⁴ C^{ks} -tā.
⁵ B^d -si, C^s parivāreti corr, to -cāretī. ⁶ B^d -māsi. ⁷ C^k agya-. ⁸ C^k only one di-. ⁹ C^k -a. ¹⁰ B^d -re. ¹¹ B^d upaṭha-. ¹² C^k dvepi nīṇa divasāni.
¹³ C^{ks} ā-. ¹⁴ B^d tassā.

Taṃ sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi:

2. Yathā mahā vāridharo kumbho supariṇāmavā
tathūpamaṃ ambapakkam vaṇṇagandharasuttamaṃ. 2.
3. Taṃ vuyhamānaṃ sotena disvān' amalamaḃhime
5 pāṇīhi naṃ gahetvāna agyāyatanam āharim. 3.
4. Tato kadalipattesu nikkhipitvā sayam aham
satthena naṃ vikappetvā khuppipāsam¹ ahāsi me. 4
5. So² 'ham apetadaratho³ vyantibhūto dukhakkhamo
assādam nādhigacchāmi phalesv-aññesu kesuci'. 5.
- 10 6. Sosevā nūna⁵ maraṇam taṃ mamaṃ āvahissati
ambam y'assa⁶ phalam sādum⁷ [yam uddhariṃ⁸] vuyhamānaṃ
[udadhismā⁹] mahañṇave. 6.
7. Akkhātan te mayā sabbam yasam upavasam' aham,
rammam pati nisinno 'smi, puthulomāyutā puthū¹⁰. 7.
- 15 8. Tvañ ca kho me va akkhāhi attānam apalāyini,
kā vā tvam asi kalyāni, kissa vā tvam sumajjhime. 8.
9. Ruppapattāpalimatthiva¹¹ vyagghiva girisānujā
yā santi¹² nariyo¹³ devesu devānaṃ paricārīkā 9.
- 10 10. Yā ca manussalokasim rūpen' anvāgatitthiyo¹⁴ —
20 rūpe te sadisī n' atthi
devesu¹⁵ gandhabbamanussaloke¹⁵,
putthāsi me, cārupbaṅgi brūhi,
akkhāhi me nāmañ ca bandhave cā 'ti. 10.

25 Tattha vāridharo kumbho ti udakghaṭo, supariṇāmavā ti susaṇ-
ṭhito¹⁷, vaṇṇagandharasuttaman ti vaṇṇagandharasehi uttamaṃ, disvānā
'ti disvā, amalamaḃhime ti nimmalaṃajjhe, devataṃ ālapanto evam āha,
pāṇīhīti hatthehi, agyāyatanamāharin ti attano aggihuttasālam āharim,
vikappetvā ti vicchinditvā¹⁸, vikantetvā ti pi pāṭho, khādin ti pāṭhaseso,
ahāsi me ti taṃ jivhagge ṭhapitamattam eva sattarasaharaṇisatāni¹⁹ pharitvā

¹ Ck -so. ² Ck yo. ³ Ck -dharato. ⁴ Cks -pi. ⁵ Cks sositvā nūna, Bḍ
sosevā nanu. ⁶ Bḍ passa. ⁷ Ck -dhum. ⁸ Ck sam-. ⁹ Ck -samā, Bḍ
-sammā. ¹⁰ Bḍ -u. ¹¹ Cḥ -palimatthima, Bḍ rūpapattāplamatti, Bḍ ruppapattāplamantiva. ¹² Ck yassanti. ¹³ Bḍ nā-. ¹⁴ Bḍ rūpenānvā-. ¹⁵ Cks
devesi. ¹⁶ Bḍ gandhabbesu-. ¹⁷ Bḍs -saṇṭhāno. ¹⁸ Ck chin-. ¹⁹ Bḍs -ṇisa-
hassāni.

mama khudañ ca pipāsāñ ca hari. apeta daratho' ti vigatakāyaccittadaratho, sudhābhojanam bhuttassa viya hi tassa tañ sabbadarathan apāhari, vyanti-
 bhūto ti tassa ambapakkassa vigatanto jāto, parikkhīṇambapakko hutvā ti
 attho. dukkhakkhamo ti dukkhena asātena kāyakkhamena c' eva cittakkha-
 mena¹ ca samannāgato, aññesu² kadalīpanasādīsū phalesu parittakam pi 5
 assādam³ nādhigacchāmi, sabbāni⁴ jivhāya ṭhapitamattāni tittān' eva sampajjan-
 tīti dīpeti, so setvā⁵ ti nirāhāratāya so setvā⁶ sukkhāpetvā, tañ maman⁷ ti
 tañ māmā⁸, yassā' ti yañ assa, yañ⁹ aho sīti attho, idañ vuttañ hoti: yañ
 phalañ mama sāduñ aho si yañ ahañ gāmbhīre¹⁰ puthulaudakakkhandha-
 samkhāte mahaṇṇave vuyhamānañ tato udadhismā uddharim¹¹ ambañ mama 10
 maraṇaṃ āvahissasīti maññāmi, mayhañ¹² tañ alabhantassa jivitañ na-ppa-
 vattissasīti, upavasāmīti khuppiṇāsāhi upagato¹³ vasāmi¹⁴, rammañ pati
 nisinno smīti ramaṇiyañ nadiñ pati ahañ nisiṇno, puthulomāyutā
 puthū ti yañ nadi puthulomehi macchehi āyutā, puthū ti vipulā, api nāma
 me ito sotthi¹⁵ bhaveyyā' ti adhippāyo, apalāyiniṭi apalāyitvā mama sam-
 mukhe¹⁶ thite ti devatañ ālapati, apalāpiṇiṭi¹⁷ pi pāṭho, palāparahite¹⁸ ana-
 vajjasarīre ti attho, kissa vā ti kissa vā kāraṇā idhāgato sīti pucchati,
 ruppapaṭṭapalimaṭṭhivā¹⁹ 'ti sutṭhupalimaṭṭhakañcaṇapaṭṭasadisā²⁰, vy-
 agghivā' ti līlīvilāsena taruṇavyagghapotikā viya, devānañ ti channañ²¹
 kāmāvacaradevānañ, yā ca manussalokasmiñ ti yā ca manussaloke, rū-
 penanvāgatitthiyo²² ti rūpena anvāgatā²³ itthiyo, natthīti attano sam-
 bhāvaṇāya evam āha, tava rūpasādisāya nāma na bhavittabbañ ti hi'ssa adhip-
 pāyo, gandhabbamanussaloke ti mūlagandhādiniṭtesu²⁴ gandhabbesu ca
 manussaloke²⁵ ca, cārupubbaṅgīti cāruṇā pubbaṅgena varalakkhaṇena²⁶
 samannāgato, nāmañ ca bandhava cā' ti attano nāma gottañ ca bandhava 25
 ca mayhañ akkhāhīti vadati.

Tato²⁷ devatā aṭṭha gāthā abhāsi:

11. Yañ tvañ pati nisinno si rammañ brāhmaṇa Kosikiñ
 sāhañ²⁸ bhusālayā vuttā²⁹ varavāri vahoghasā. 11.

12. Nānādumaṇaṇākiṇṇā bahukā³⁰ girikandarā
 mam' eva pamukhā honti, abhisandanti pāvuso³¹. 12. 30

¹ Ck^s cittakilamathena. ² Bā adds paṭa. ³ Ck Bā -da. ⁴ Bā adds me. ⁵ Ck^s sositvānā, Bā sositvā. ⁶ all three MSS. sosi- ⁷ Ck man. ⁸ Bā nama. ⁹ Ck omits yañ. ¹⁰ Bā -ra. ¹¹ Bā -ritañ. ¹² Bā mayhe ¹³ Ck^s upā-. ¹⁴ Ck^s -miti. ¹⁵ Bā sutthi. ¹⁶ Bā samukhañ. ¹⁷ so B^s; Bā apalāsinīti. Ck apalāyiti, C^s apalāyiniṭi. ¹⁸ Bā malāyarahite. ¹⁹ Bā rūpapaṭṭaplamathivā, B^s ruppapaṭṭaplamattivā. ²⁰ Ck^s -sam, Bā -si, B^s -sī. ²¹ Ck^s cha. ²² Bā -nānvā-. ²³ Ck^s -ta. ²⁴ Bā -khandhā-. ²⁵ Bā -esu. ²⁶ Bā urulak-. ²⁷ Bā add sā. ²⁸ Bā ahañ. ²⁹ Bā vuttā, B^s vuttā. ³⁰ Bā adds na. ³¹ Bā -se.

18. Atho bahū vanato 'dā' nīlavārivahindharā
bahukā nāgavittodā abhisandanti vārinā. 13.
14. Tā ambajambulabujā nipā tālā c' udumbarā'
bahūni phalajātāni āvahanti abhiṇhaso. 14.
- 5 15. Yaṁ kiñci ubhatotīre phalaṁ patati ambuni
asaṁsayāṁ taṁ sotassa phalaṁ hoti vasānugaṁ. 15.
16. Etad aññāya medhavi puthupañña suṇohi me,
mā rocaya-m-abhisāṅgam paṭisedha janādhipa. 16.
17. Na vāhaṁ³ vaddhavaṁ maññe yaṁ tvaṁ raṭṭhābhivaddhana
10 āceyyamāno⁴ rājisi maraṇaṁ abhikaṁkhasi. 17.
18. Tassa⁵ jānanti pitaro gandhabbā ca sadevakā
ye cāpi isayo loke saññatattā yasassino,
asaṁsayan te⁶ jānanti vaddhabhūtā⁷ yasassino ti. 18.

Tattha Kosikin ti yaṁ tvaṁ brāhmaṇa rammaṁ Kosikigaṅgaṁ patini-
15 sinno, bhūsālayā vutthā⁴ ti bhuse⁵ caṇḍasote¹⁰ ālayo yassa vimāssa
tasmiṁ addhivatthā, Gaṅgaṭṭhakavimānavāsiniṭi attho, varavārivahoghasā ti
varavārivahena oghena samannāgatā, pamukkhā ti tā vuttappakārā girikandarā
maṁ pamukhaṁ karonti, ahaṁ tasmaṁ pāmokkhā homiṭi dasseti, abhisandan-
tīti sandanti pavattanti, tato āgantvā maṁ Kosikigaṅgaṁ pavisantīti attho,
20 vanatodā¹¹ ti na kevalaṁ kandarā va atha kho bahū vanatodā tambā tambā
vanambā¹² udakāni pi bahūni pavisanti¹³, nīlavārivahindharā ti maṇi-
vaṇṇena nīlena vārinā yutte udakakkhandhasaṁkhāte vahe dhārayantiyo, nāga-
vittodā ti nāgānaṁ vittakarena¹⁴ vanasaṁkhātena¹⁵ udakena samannāgatā,
vārinā ti evarūpā hi bahunadiyo maṁ vārinā va abhisandanti pūrentīti dasseti,
25 tā ti tā nadiyo, āvahantīti etāni ambādīni ākaḍḍhanti, sabbāni hi etāni
upayogathe paccattavacanāni, atha vā tā ti upayogabahuvacanaṁ, āvahantīti
imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti¹⁶ upagacchantīti attho, evaṁ upagatāni
pana mama sotāni pavisantīti adhippāyo, sotassā 'ti yaṁ ubhatotīre jāta-
rukkhehi phalam mama ambuni patati sabbān taṁ mama sotass' eva vasānugaṁ
30 hoti, n' atth' ettha saṁsayo ti, evaṁ ambapakkassa nadīsotena āgamanakāraṇaṁ
kathesi, medhāvi puthupañña 'ti ubhayaṁ ālapanam eva, mā rocaya 'ti
evaṁ taṇhābhisaṅgaṁ mā rocaya¹⁷, paṭisedhā 'ti paṭisedha¹⁸ nau ti rājānaṁ
ovadati, vaddhavan ti paññāvaddhabhāvaṁ paṇḍitabhāvaṁ, raṭṭhābbhi-

¹ Bā dhanatodā, Ck^o vanatodā, read vanat' odā or vanato 'dā? ² Bā -talamudum-
parā. ³ Ck^o cāhaṁ. ⁴ Bā adds hutvā. ⁵ C^o tattha. ⁶ Bā adds pi, Ck^o vi. ⁷
Bā saṇhābhūtā. ⁸ Bā vutthā. ⁹ Ck^o bhūye, Bā bhūse. ¹⁰ Bā -tena. ¹¹ Ck^o -jā.
¹² Ck^o vanamānā. ¹³ Ck^o tīti. ¹⁴ Bā vittakamraṇena, Ck^o vittikarena. ¹⁵ Bā
dhana-, Ck^o adds vā. ¹⁶ Bā ākaḍḍhanti. ¹⁷ Bā rocatha. ¹⁸ Bā -dhehi.

vaddhanā 'ti raṭṭhassa abhivaddhana, āceyyamāno ti maṃsalohitehi
 ācīyanto¹ vadḍhanto² taruṇo va hutvā ti attho, rājīsīti taṃ ālapati, idaṃ
 vuttaṃ hoti: yaṃ tvam̐ nirāhāratāya sussaṃmāno taruṇo va samāno amballobhena
 maraṇaṃ abhikaṃkhasi na ve ahaṃ tava³ paṇḍitabhāvaṃ maññāmiti, tassa
 'ti yo puggalo taṇhāvasiko hoti tassa taṇhāvasikabhāvaṃ, pitaro ti saṃkhā- 5
 gatā brāhmaṇā ca saddhīm̐ kāmāvacaradevehi gandhabbā ca vuttapakārā dībba-
 cakkhukā isayo ca asaṃsayaṃ jānanti, anacchariyaṃ c' etaṃ yan te iddhimanto⁴
 jāneyyūṃ: asuko nāma taṇhāvasiko ti⁵, tesaṃ bhāsamānānaṃ vacanaṃ sutvā ye
 pi tesaṃ vaddhabhūtā⁶ yasassino paricārikā⁷ te pi jānanti, pāpaṃ⁸ karontassa
 hī raho nāma n' atthīti tāpasassa saṃvegā uppadenti evaṃ āha. 10

Tato tāpaso catasso gāthā abhāsi:

19. Evaṃ viditvā vidū sabbadhammaṃ
 viddhaṃsanaṃ cavanaṃ⁹ jīvitassa
 na cīyati¹⁰ tassa narassa pāpam
 sace na ceteti vadhāya tassa. 19. 15
20. Isipūgasamaññāte evaṃ lokyā¹¹ viditā sati¹²
 anariyaparisaṃbhāse pāpakammaṃ jigimsasi¹³. 20.
21. Sace ahaṃ marissāmi tīre te puthusussoṇi
 asaṃsayaṃ asiloko mayi pete¹⁴ āgamissati. 21.
22. Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ rakkhass' eva sumajjhime 20
 mā taṃ¹⁵ sabbo jano pacchā pakatthāsi¹⁶ mayi mate ti. 22.

Tattha evaṃ viditvā ti yathā ahaṃ silaṃ ca aniccataṃ ca jānāmi evaṃ
 jānitvā ṭhitassa, vidū ti viduno, sabbadhammaṃ ti sabbāṃ sucaritadhammāṃ,
 tividhaṃ sucaritaṃ hi idha sabbadhammo ti adhippetam̐, viddhaṃsanaṃ
 ti bhaṅgaṃ, cavanaṃ ti cutim̐, jīvitassa 'ti āyuno, idaṃ vuttaṃ hoti: evaṃ 25
 viditvā ṭhitassa paṇḍitassa sabbasucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jānan-
 tassa evarūpassa narassa pāpaṃ na cīyati na vadḍhati, sace naceteti
 vadhāya tassa 'ti¹⁷ saṃkhaṃ gatassa parapuggalassa vadhāya na ceteti na
 kappeti, n' eva parapuggalaṃ vadhāya ceteti nāpi parasantakaṃ nāseti¹⁸, ahaṃ
 ca kassaci vadhāya acetetva kevalam̐ ambapakke āsaṃ¹⁹ katvā Gaṅgaṃ olokento 30
 nisinno, tvam̐²⁰ mayhaṃ kiṃ nāma akusalaṃ passasīti, isipūgasamaññāte

¹ ? Ck Bā ac-, C^s ajjyanto. ² C^s vaṭṭanto. ³ Bā adds idaṃ. ⁴ Ck -te. ⁵ Bā^s hotīti
 puna. ⁶ Bā paṣaṇhabhūtā. ⁷ Ck -vārakā. ⁸ Bā pāpakammaṃ. ⁹ all three MSS.
 vacanaṃ. ¹⁰ Ck nācīyati, Bā najjīyati. ¹¹ Ck -a. ¹² Bā viditā ti. ¹³ C^s
 jigimsati, Bā jigīsasi. ¹⁴ Bā mate. ¹⁵ Bā tvam̐. ¹⁶ C^s -katvāsi, Bā pakvat-
 thāsi. ¹⁷ Bā adds tassā. ¹⁸ C^s puggalānaṃ pissa santikaṃ vināseti. ¹⁹ Ck
 āsaṃgaṃ katvā. ²⁰ Bā^s add olokenti.

ti isgaṇena suṭṭhu aññāte isīnaṃ sammate¹, evaṃ lokyā ti tvam nāma
 pāpavāhanaena lokassa hitā ti evaṃ viditvā, satīti² sati³ sobhane uttame
 ti ālapanam etam, anariyaparīsambhāse ti tassa jānanti pitaro ti ādikāya⁴
 asundarāya paribhāsāya samannāgate⁵, jigīṃsasīti⁶ mayi pāpe avijjante pi
 5 mañ⁷ paribhāsanti maramānaṃ⁸ ajjupekkhanti ca attano⁹ pāpakammaṃ
 gavesasi uppadesi, tīre te ti tava tīre, puthusussoṇīti puthulāya sunda-
 rāya soṇiyā samannāgate, pete¹⁰ ti ambapakkam alabhitvā paralokaṃ gate,
 1 mate ti attho, pakatthāsīti¹¹ akkosi garahi nindi, parakkhāsīti¹² pi pāṭho.

Taṃ sutvā devadhītā pañca gāthā abhāsi:

- 10 23. Aññātam etaṃ avisayhasāhi,
 attānaṃ ambañ ca dadāmi te taṃ
 yo duccaje kāmagaṇe pahāya
 santiñ ca dhammañ ca adhiṭṭhito si. 23.
24. Yo hitvā pubbasamyogaṃ pacchā saṃyojane ṭhito
 15 adhammañ c' eva carati pāpañ c' assa pavaḍḍhati. 24.
25. Ehi, taṃ pāpayissāmi, kāmaṃ¹³ appossuko bhava,
 upanayāmi¹⁴ sītasmiṃ, viharāhi anussuko. 25.
26. Taṃ puppharasamattehi vakkaṅgehi arindama,
 koṇcā mayūrā diviyā koyatṭhimadhusāliyā
 20 kūjitā haṃsapūgehi kokil' ettha pabodhare. 26.
27. Amb' ettha vippasūnaggā palālakhalasannibhā
 kosumbhasalalānīpā pakkatālavilambino ti. 27.

Tattha aññātametan ti garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya
 vadasīti etaṃ kāraṇaṃ¹⁵ mayā nātaṃ, avisayhasāhīti rājāno nāma dussahaṃ
 25 sahanṭīti¹⁶ tena naṃ ālapanti evam āha, attānaṃ ti taṃ ālingitvā ambavanaṃ
 nayanti attānañ ca te dadāmi tañ ca ambañ, kāmagaṇe ti kañcanamāla-
 setacchattapaṭimaṇḍite vatthukāme, santiñca dhammañcā 'ti dussīlyapasa-
 mena¹⁷ santisamkhātaṃ silaṃ c' eva sucaritadhammañ cū 'ti, adhiṭṭhitoṣīti
 yo¹⁸ tvam ime gaṇe upagato etesu vā patiṭṭhito sīti attho, pubbasamyogaṃ
 30 ti purimabandhanaṃ, pacchāsamyojane ti pacchimabandhane, idaṃ vuttaṃ
 hoti: ambho tvam tāpasa yo mahantaṃ rajjasirivibhavaṃ¹⁹ pahāya amba-

¹ Bā sammame. ² Bā patīti. ³ Bā pati. ⁴ Pā adds kathā ⁵ Bā -to. ⁶ Ck
 jihīṃsasīti, Bā jigīsati. ⁷ Bā add evaṃ ⁸ Bā caṇaramaraṇaṃ. ⁹ Ck -nā,
 Bā adds ca. ¹⁰ Bā mate. ¹¹ Ck pakatvā-, Bā pakvatthā-. ¹² Bā pakvatvā-
¹³ Bā komaṃ. ¹⁴ Bā upā-. ¹⁵ Bā adds mahāyana. ¹⁶ Bā sahanṭi. ¹⁷ Bā
 dussīlavūpasamena. ¹⁸ Ck so. ¹⁹ Ck rajjāṃ.

pakkamatte rasataṇhāya bajjhivā vātātaṇṇaṃ aganētvā nadītīre sussamāno
 nisīdati so mahāsamuddaṃ taritvā velante saṃsīdanapuggalasadiso, yo puggalo
 rasataṇhāvasiko adhammaṃ c' eva carati rasataṇhāvasena kariyamānaṃ pāpaṃ¹ c'
 assa pavaḍḍhatīti, iti sā tāpasam garahantī evam āha, kāmaṃ appossukko
 bhavā 'ti ekaṃsen' eva ambapakke nīrālayo hohi², sītale ambavane etan ti 5
 evam vadamānā devatā tāpasam āliṅgitvā ure nipajjāpetvā ākṣe pakkhantā³,
 tiyojanikaṃ dibbam ambavanam disvā sakūṣasaddaṃ ca sutvā tāpasassa
 ācikkhantī ehi tan⁴ ti⁵ āha, puppharasamattehitī puppharasehi mattehi,
 vakkāṅgehīti vakkāṅgīvehi sakūṇehi abhināditan ti attho, idāni te sakūṇe
 ācikkhantī koṇcā ti ādim āha, tattha diviyā ti dibbā⁶, koyatṭhimadhusā-
 liyā⁷ ti koyatṭhisakūṇā⁸ ca nāma suvaṇṇasālikasakūṇā⁹ ca ete dibbasakūṇā
 ettha vasantīti dasseti, kūjitā hamsapūgehitī hamsagaṇehi upakūjitā¹⁰
 virāvasaṃghaṭitā¹¹, kokilettha pabodhare ti ettha ambavane kokilā
 vassantiyo attānaṃ pabodhenti nāpenti, ambetthā ti ambā ettha, vip-
 pāsūnaggā ti phalabhārena uddhumātasākhaggā¹², palālakhallasanubhā ti 15
 pupphasannicayena sālipālākhallasadisā¹³, pakkatālavilambinoti pakkatāla-
 phalavilambino¹⁴, evarūpā rukkḥā ca ettha atthīti ambavanam vaṇṇeti.

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasam tattha otaretvā „imasmim
 ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṃ pūrehīti“ vatvā
 pakkāmi. Tāpaso ambāni khādītva taṇhaṃ pūretvā vissamitvā 20
 ambavane vicaranto taṃ petam dukkhaṃ anubhontaṃ disvā
 kiñci vattum nāsakkhi, suriye pan' atthamite¹⁵ taṃ nāṭaka-
 parivāritaṃ dibbasampattim anubhavamānaṃ disvā tisso
 gāthā abhāsi:

28. Mālī tirīṭī kāyūrī aṅgadī candanussado 25

rattim tvaṃ paricāresi divā vedesi vedanaṃ. 28.

29. Soḷas' itthisahassāni yā te 'mā¹⁶ paricārikā,
 evam mahānubhāvo si abbhuto lomahaṃsano. 29.

30. Kim kammaṃ akarī pubbe pāpaṃ attadukkhāvahaṃ
 yaṃ karitvā manussesu piṭṭhimaṃsāni khādasīti. 30. 30

Tattha māliṭi dibbamāladharo, tirīṭīti dibbaveṭhanadharo¹⁷, kāyūrīti
 dibbābharanapatimaṇḍito, aṅgadīti dibbaṅgadasamannāgato, candanussado

¹ Bā kayiramānaṃ-. ² Bā hotīti. ³ Ck -ti, Bā -ti. ⁴ Ck etan, Bā tan. ⁵ Bā
 addo evam. ⁶ Ck divya. ⁷ Cks kosatṭhi-, Bā kopatṭhi-. ⁸ Cks kos-. ⁹ Bā
 -sāliyā-. ¹⁰ Cks pak-. ¹¹ Ck -saṃghāṭika, Bā saṃghaṭṭitā. ¹² Bā onamita
 sā-. ¹³ Bā omits khala. ¹⁴ Ck omits phala. ¹⁵ Bā aṅgamite. Bā atthagamite.
¹⁶ Ck yāmate. ¹⁷ Ck -vedhana-, Bā -vettana-.

ti dibbacandanavilitto, paricāresiti indriyāni dibbavisayesu cāresi¹, divā ti divā pana mahādukkhaṃ anubhosi, yā te mā ti yā te ima, abbhuto ti manussaloke abhūtapubbo, lomahaṃsano ti ye taṃ passanti tesāṃ lomāni haṃsanti, pubbe ti purimabhava, attadukkhāvahan ti attano dukkhāvahaṃ,
 5 manussesū 'ti yaṃ² manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimaṃsāni khāda-
 sīti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā „tumhe maṃ na³ sañjānātha, ahaṃ pana tumhākaṃ purohito ahoṣim, idam me rattiṃ sukhānubhavanāṃ tumhe nissāya katassa upaḍḍhuposathassa nissan-
 10 dena laddhaṃ, divā dukkhānubhavanāṃ pana mayā katapā-
 pass' eva nissando⁴, ahaṃ hi tumhehi vinicchaye ṭhapito kūṭaṭṭaṃ karitvā lañcaṃ gahetvā parapitṭhimaṃsiko hutvā tassa divā katassa kammaṃ nissandena idam dukkhāṃ anubhavāmi⁵“ vatvā gāthadvayam āha:

- 15 31. Ajjhenāni paṭiggayha kāmesu gathito⁶ ahaṃ,
 acarim dīgham addhānaṃ paresaṃ ahitāy' ahaṃ. 31.
 32. Yo piṭṭhimaṃsiyo⁷ hoti evaṃ ukkacca khādati
 yathāham ajja khādāmi piṭṭhimaṃsāni attano ti. 32.

Tattha ajjheuanīti vede, paṭiggayhā 'ti paṭiggahetvā adhīyitvā, acarim
 20 ti paṭipajji, ahitāyahaṃ ti⁸ attanāsanāya ahaṃ, yo piṭṭhimaṃsiko ti yo puggalo paresaṃ piṭṭhimaṃsakhādako pisuno hoti, ukkaccā 'ti ukkantitvā⁹.

Idaṃ ca pana vatvā tāpasāṃ pucchi: „tumhe kathaṃ idhāgatā¹⁰“ ti. Tāpaso sabbāṃ vitthārena kathesi. „Idāni pana bhante idh' eva vasissatha gamissathā“ 'ti. „Na vasissāmi,
 25 assamapadaṃ yeva gamissāmi¹¹“ . Peto „sādhu bhante, ahaṃ vo¹² nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahissāmi¹³“ vatvā attano ānubhāvena assamapade yeva otāretvā „anukkaṇṭhantā idh' eva vasathā“ 'ti patiññāṃ gahetvā gato¹⁴. Tato paṭṭhāya nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribhuñjanto
 30 kaṣiṇaparikaṃmaṃ jhānābhiññāṃ¹⁵ nibbattetvā Brahmalo-
 parāyano ahoṣi.

¹ B^d vicā-. ² B^d omits yaṃ. ³ C^k maṃ nana, B^d ma na. ⁴ B^d -ena. ⁵ B^d giddhito. ⁶ B^d -iko. ⁷ B^d adds ahitāya. ⁸ B^d ukkantitvā. ⁹ B^d te. ¹⁰ C^k omits gato. ¹¹ B^d -ā.

S. upāsakānaṃ i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino: „Tadā devatā¹ Uppala-vaṇṇā ahoṣi, tūpaṣo ahaṃ evā“² ti. Kimchandaajātakāṃ.

2. Kumbhajātaka.

Ko pāturāsīti. Idam S. J. v. Visākhāya saḥāyikā surā- 5
pāyikā³ pañcasatā itthiyo ā. k. Sāvatthiyaṃ kira surācchaṇe ghuṭṭhe³
tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇakīlāvasāne tikkkhasuram paṭi-
yādetvā⁴ „chaṇaṃ kilissāma“⁵ ti sabbāpi Visākhāya santikaṃ gantvā
„saḥāyike chaṇaṃ kilissāma“⁶ ti vatvā⁵ „ayaṃ surācchaṇo, ahaṃ
suram na pivissāmiti“⁶ vutte „tumhe Sammāsambuddhassa dānaṃ 10
detha, mayam chaṇaṃ karissāma“⁶ ti āhaṃsu. „Sādhū“⁶ ti sam-
paṭicchitvā tā⁶ uyyojetvā S-ram nimantāpetvā mahādānaṃ datvā
bahum⁷ gandhamālaṃ ādāya sāyaṇhasamaye dhammakathaṃ sotuṃ tāhi
parivāritā⁸ Jetavanaṃ agamaṃsi. Tā pañ⁸ itthiyo suram⁹ pivanamā¹⁰
va¹¹ tāya saddhiṃ gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvāpi¹² suram pivitvā va 15
tāya saddhiṃ Satthu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā S-ram vanditvā
ekamantaṃ nisīdi, itarāsu ekaccā Satthu santike yeva naccimṃsu
ekaccā gāyimsu ekaccā hatthakukkuccapādakukkuccāni¹³ ekaccā
kalahaṃ akamsu. S. tāsam samvegā¹⁴ janantthāya¹⁵ bhamukalo-
mato raṃsim¹⁶ vissajjesi, andhakāratimisā¹⁷ ahoṣi. Tā bhītā¹⁸ ahesuṃ 20
maraṇabhayatajjitā, tena tāsam surā jiri¹⁹. S. nisinnapallāṃke
antarāhito²⁰ Sinerumuddhani ṭhatvā uṇṇalomato raṃsim²¹ vissajjesi,
candasahassuggamanā²¹ viya ahoṣi. S. tattha ṭhito va tāsam sam-
vegajanantthāya

Ko nu hāso kim ānando niccaṃ pajjalite sati, (Dhp. p. 146.) 25

andhakārena onaddhā padīpaṃ na gavessathā²² ti
imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatāpi sotāpattiphale
paṭiṭṭhahimsu. S. āgantvā gandhakuṭicchāyāya Buddhasāne nisīdi.
Atha naṃ Visākhā vanditvā „bhante idam hirottappabhedanaṃ surā-
pānaṃ nāma kadā²² uppannaṃ“ ti pucchi. So tassā ācikkhanto a. ā. : 30

¹ Bđ devadhītā. ² Bđ surāpitā. ³ Bđ samghuṭṭhe. ⁴ Bđ pati-. ⁵ Bđ gatvā. ⁶ Ck^s tam. ⁷ Ck^s -u. ⁸ Bđ -vutā. ⁹ Ck^s -raih. ¹⁰ Ck^s pivamānā, C^s pivamanā corr. to pivamānā, Bđ pivanamānā. ¹¹ Bđ ca. ¹² Bđ omits pi. ¹³ Ck^s -ccāpāda-, Bđ -ccāpādakukkuccā. ¹⁴ C^s -ga, Bđ savega. ¹⁵ Bđ janantthāya. ¹⁶ all three MSS. -i. ¹⁷ Bđ -ssā. ¹⁸ Ck^s Bđ bhi-, C^s si- corr. to bhi-. ¹⁹ Bđ jiri. ²⁰ Bđ -hino. ²¹ Bđ^s candasuriyassahassa-. ²² Bđ adds kāle.

A. B. Br. r. k. eko Kāsiratṭhavāsī¹ Suro nāma vanacarako
 bhaṇḍapariyesanattḥāya Himavantam agamāsi. Tatth' eko
 rukkho uggantvā porisamatte ṭhāne tidhākappo ahoṣi, tassa
 tiṇṇam kappānam antare surācāṭippamāno² āvāto ahoṣi, so
 5 deve vassante udakena pūri³. Tam parivāretvā haritakī⁴
 āmalakī maricagaccho ca ahoṣi, tesam pakkāni phalāni⁵
 chijjivā⁶ patanti. Tassāvidūre sayañjāto⁷ va⁸ sāli. Tato
 suvā⁹ sālisīsāni āharitvā¹⁰ tasmiṃ rukkhe nisiditvā khādanti,
 tesam khādamānānam patito¹¹ sāli pi taṇḍulāpi tattha patanti,
 10 iti tam¹² udakam suriyātapena¹³ paccāmānam¹⁴ salohita-
 vaṇṇam¹⁵ ahoṣi. Nidāghasamaye pipāsītā sakunaḡaṇā¹⁶ tam
 pivitvā mattā¹⁷ patitvā¹⁸ rukkhamūle thokam niddāyitvā
 vikūjamānā¹⁹ pakkamanti, rukkhasunakhamakkaṭṭādisu pi es'
 eva nayo. Vanacarako tam disvā „sace idam visam bhaveyya
 15 ime mareyyum²⁰, ime pana thokam niddāyitvā yathāsukham
 gacchanti²¹, na idam²² visam“ ti²³ sayam pivitvā matto hutvā
 maṃsam²⁴ khāditukāmo ahoṣi, tato aggim katvā²⁵ rukkhamūle
 patite²⁶ tittirakukkuṭṭādayo²⁷ māretvā maṃsam aṅgāresu pacitvā
 ekena hatthena naccanto ekena maṃsam²⁸ khādanto ekāha-
 20 dvīham tatth' eva ahoṣi. Tato pana avidūre eko Varuṇo
 nāma tāpaso vasati. Vanacarako aññadāpi²⁹ tassa santikam
 gacchati. Ath' assa etad ahoṣi: „idam pānam³⁰ tāpasena
 saddhim pivissāmīti“ so ekam veḷunālikam³¹ pūretvā pakka-
 maṃsena saddhim haritvā³² paṇṇasālam gantvā „bhante imam

¹ so all three MSS. -i. ² Bā sucāṭi-. ³ Bā pūrito. ⁴ Bā harittakī. ⁵ Cks
 vaṇṭā. ⁶ Bā add tattha. ⁷ Bā sayam jāta. ⁸ Bā omits va. ⁹ Bā suvakā.
¹⁰ Bā haritvā. ¹¹ Cks -tāya, Bā patita. ¹² Cks tā, omitting iti. ¹³ Bā -yasantā-
 pena. ¹⁴ Bā -na. ¹⁵ Cks sasalo-, Bā lo-, Bā rasamlo-. ¹⁶ Bā -gaṇāgantvā. ¹⁷
 Bā adds upari, Bā uparisākhā. ¹⁸ Cks paṭipatitvā. ¹⁹ Cā viku-, Bā vikuṇca-
²⁰ Bā mā-. ²¹ Bā kūjivā utṭhāya pakkaman ti in the place of y. g. ²² Bā
 yidam. ²³ Bā adds tato thokam gahetvā. ²⁴ Bā maṃsādi, Bā maṃsāni. ²⁵
 Bā adds nippajji, Bā pajjalitvā. ²⁶ Bā patita. ²⁷ Cks tittura-, Bā titthira-.
²⁸ Bā omits ma-. ²⁹ Bā aññe divase. ³⁰ Ck pana. Cā pana corr. to pānam, Bā
 pipānam. ³¹ Ck -nalakam, Cā -nālīkam corr. to -nalakam. ³² Bā gahetvā.

pānam¹ pivathā² 'ti vatvā ubho pi maṃsam khādantā pivimsu. Iti Surena ca Varuṇena ca diṭṭhattā tassa pānassa „surā“ ti ca „vāruṇīti“³ ca nāmaṃ jātam. Te ubho pi „atth⁴ eso⁵ upāyo“ ti vejunāliyo pūretvā kācenādāya⁶ paccantana-garam⁷ gantvā „pānāgarikā“⁸ nāma āgatā⁹ ti raṇṇo ārocāpesum. 5 Rājā pakkosāpesi, te tassa pānam upanesum, rājā dve tayo vāre pivitvā majji, tassa tam¹⁰ ekāhadvīhamattam eva ahoṣi. Atha ne „aññam pi atthīti“¹¹ pucchi, „atthi devā“¹² 'ti, „kuhin“¹³ ti, „Himavante devā“¹⁴ 'ti, „tena hi ānethā“¹⁵ 'ti. Te gantvā¹⁶ ekadvevāre¹⁷ ānetvā „nibaddham“¹⁸ gantuṃ nā sakkhissamā¹⁹ 'ti 10 sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa tacam ādim katvā sabbasambhāre²⁰ parikkhipitvā²¹ nagare suram karimsu. Nāgarā suram pivitvā pamādam āpannā duggatā ahesum, nagaram suññam viya ahoṣi. Te pānāgarikā²² tato palāyitvā Bārāṇasim gantvā „pānāgarikā“²³ āgatā²⁴ ti raṇṇo ārocāpesum. Rājā 15 pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsi, tatthāpi suram akamsu, tam pi nagaram tath' eva vinassi. Tato palāyitvā Sāketam²⁵ Sāketato Sāvattim agamamsu²⁶. Tadā Sāvattiyam Sabbamitto nāma rājā ahoṣi²⁷, so tesam saṃgahaṃ katvā „kena vo attho“²⁸ ti pucchitvā „sambhāramūlena c' eva sālipiṭṭhena“²⁹ 20 pañcah' eva ca³⁰ cāṭisatehīti³¹ vutte sabbam dāpesi. Te pañcasu cāṭisatesu suram saṅṭhāpetvā³² cāṭirakkhanatthāya³³ ekekāya cāṭiyā santike ekekaṃ bilālam³⁴ bandhimsu, te³⁵ paccitvā³⁶ uttaranakāle³⁷ cāṭikuchisu paggharantam suram pivitvā mattā niddāyimsu³⁸, mūsikā āgantvā tesam³⁹ kaṇṇanāsikadāṭhikanam- 25 gutṭhe khādītva agamimsu⁴⁰. „Bilālā“⁴¹ suram pivitvā matā⁴²

¹ C¹ nam, C² nam corr. to pānam. ² B² varuṇo ti. ³ B² eko. ⁴ B² kāje-.
⁵ B² pānamkārikā. ⁶ B² omits tam. ⁷ B² atthinatthīti. ⁸ C¹ āg-. ⁹ B² ekaṃdvevāram.
¹⁰ B² nibandham. ¹¹ B² -ram. ¹² B² pakkhi-. ¹³ B² pānakā-guṇā.
¹⁴ C¹ -ke, C² -ko, B² pānakārikā, B² pānakārikā. ¹⁵ C¹ -ta, B² omits sāketam.
¹⁶ B² āg-. ¹⁷ B² hoti. ¹⁸ B² add ca. ¹⁹ C¹ pañcameva, omitting ca, C² pañcameva ca, B² pañcahi, omitting eva ca. ²⁰ C¹ B² saṅṭha-, B² add mūsikā bhayena.
²¹ B² -ṇa-. ²² C¹ bilā-, C² bilā corr. to bilā-, B² bilāram. ²³ B² bilārā te.
²⁴ C¹ paṇḍitvā, B² pacitvā, B² muñcivā. ²⁵ B² uttarāna-, B² uttānakāye. ²⁶ B² nicāṭiyam. ²⁷ B² ne-. ²⁸ āg. ²⁹ B² rājā bilārā.

ti āyuttakapurisā rañño ārocesum. Rājā „visakārakā ete bhavissantīti“ dvinnaṃ pi janānaṃ sīsāni chindāpesi, te „suram detha¹, madhuraṃ dethā²“ ’ti vadentā³ va marimsu⁴. Rājā te mārāpetvā „cāṭiyo bhindathā“ ’ti ānāpesi. Bilālāpi⁵ surāya⁶ jinnāya utṭhahitvā kiḷantā vicariṃsu. Te disvā rañño ārocesum⁶. Rājā „sace visam assa ete mareyyum, madhuren⁷ eva⁷ bhavitabbaṃ, pivissāma⁸ nan“ ti nagaraṃ alaṃkārapetvā⁹ rājaṅgaṇe maṇḍapaṃ kāretvā¹⁰ alaṃkatamaṇḍape samussita-setacchatte¹¹ rājavallaṃke nisiditvā amaccagaṇaparivuto suraṃ pātuṃ ārabhi. Tadā Sakko devarājā „ke nu kho mātu-paṭṭhānādīsu appamattā tīṇi sucaritādīni pūrentīti“ lokaṃ volokento¹² taṃ rājānaṃ suraṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā „sac’ āyaṃ suraṃ pivissati sakala-Jambudīpo nassissati, yathā na pivati¹³ tathā naṃ karissāmīti“ ekaṃ surāpuṇṇaṃ kumbhaṃ hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā rañño sammukhaṭṭhāne ākāse ṭhatvā „imaṃ kumbhaṃ kiṇatha imaṃ kumbhaṃ kiṇathā“ ’ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ ākāse ṭhitam disvā „kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatīti“ tena saddhiṃ sallapanto¹⁴ tisso gāthā abhāsi:

1. Ko pātur āsī tidivā nabhamhi
obhāsayaṃ saṃvarim candinā va,
gattehi te rasmiyo niccharanti
sateratā¹⁵ vijju-r-iv’ antalikkhe. 33.
2. So chinnavātaṃ¹⁶ kamaṣī aghamhi¹⁷,
vehāsayaṃ gacchasi tiṭṭhasī ca,
iddhī nu te vatthukatā¹⁸ subhāvitā
anaddhagūnāṃ api¹⁹ devatānaṃ. 34.
- a. Vehāsayaṃ saṃkammāgamma²⁰ tiṭṭhasi
‘kumbhaṃ kiṇathā’ ’ti yam etam atthaṃ

¹ Bds deva. ² Bds devā. ³ Bđ vīravantā. ⁴ Bđ mā-. ⁵ Bđ bilār-. ⁶ Bđ -cāpesum. ⁷ Cks -renekena. ⁸ Bđ -mi. ⁹ Bđ -karetvā. ¹⁰ Bđ kārapetvā. ¹¹ Bđ omits seta. ¹² Bđ olo-. ¹³ Bds pivissati. ¹⁴ Bđ -pento. ¹⁵ Bds -ri-. ¹⁶ Ck jinna-, Bđ channa-. ¹⁷ Bđ agghasmi. ¹⁸ Ck -thā. ¹⁹ Bđ andhagnnamasi. ²⁰ Ck saṃtamamāg-, Cs saṃkamamāg-, Bds saṃgammamāg-.

ko vā tuvaṃ¹ kissa vatāya² kumbho
akkhāhi me brāhmaṇa etam atthan ti. 35.

Tattha ko pāturāsīti kuto pātubbūto kuto āgato sīti attho, tidivā nabhamhīti kiṃ Tāvatiṃsabhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākaṭo jāto sīti pucchati, saṃvarin ti rattim, sateratā³ ti evaṃnāmikā⁴, so ti so tvaṃ, 5
chiṇṇavātan ti valāhako pi tāva vātena kamati, tassa pana so pi vāto n' atthi, ten' evaṃ āha, kamasīti pavattasi, aghamhīti⁵ appaṭighe ākāse, vatthukatā⁶ ti vatthu viya patiṭṭhā viya katā, anaddhagūnāmapī⁷ devatānan ti yā va padasā addhānaṃ agamaneva⁸ anaddhagūnaṃ⁹ devānaṃ¹⁰ iddhi yā api¹¹ tava subhāvītā ti pucchati, vehāsayaṃ saṃkammāgammā¹² 'ti 10
ākāse pavattapada vitthāraṃ¹³ paṭicca nissāya ca¹⁴ tiṭṭhasi¹⁵, imassa ko vā tuvaṃ¹⁶ ti iminā sambandho, evaṃ tiṭṭhamāno ko vā¹⁷ tvaṃ ti attho, yaṃ etamattham ti yaṃ¹⁸ etaṃ¹⁹ vadasi imissa²⁰ ki'ssa vatāyaṃ ti iminā sambandho, yaṃ etaṃ kumbhaṃ kiṇāthā 'ti vadasi²¹ kissa vā te ayaṃ kumbho ti attho. 15

Tato Sakko „tena hi suṇāhiti“ vatvā surāya dose das-sento āha:

4. Na sappikumbho na pi telakumbho
na phānitassa na madhussa kumbho,
kumbhassa vajjāni anappakāni, 20
dose bahū kumbhagate²² suṇātha. 36.
5. Gaḷeyya yaṃ²³ pītvā²⁴ pate papātaṃ
sobbhaṃ guhaṃ candaniyoligallaṃ²⁵
bahum pi bhūñjeyya abhojaneyyaṃ
tassā puṇṇaṃ kumbhaṃ imaṃ kiṇātha. 37. 25
6. Yaṃ²⁶ pītvā²⁷ cittasmi²⁸ anesamāno
āhiṇḍatī go-r-iva bhakkhasārī²⁹

¹ Cks tvaṃ, Bā tuvā. ² Ck tāya, Cs catāya, Bā vatāyaṃ. ³ Bā -ri-. ⁴ so Cks; Bā -mako. ⁵ Bā agghasmi. ⁶ Ck -thā. ⁷ Cks -bhūnāmapī, Bā anantagaṇamasi. ⁸ Bā yā padisā andhāna andhāgamanena, Bā addhāgamanena. ⁹ Ck anaṇḍabbūnaṃ, Cs anaddhabhūnaṃ corr. to anaddhagūnaṃ, Bā anandhagaṇaṃ. ¹⁰ Ck devāna, Bā devatānaṃ. ¹¹ read: sā api? Bā iddha va yā asi. ¹² Cks saṃkammāgammā, Bā saṃgammamāgammā. ¹³ Bā pavattāmpa-. ¹⁴ Bā omits ca. ¹⁵ Bā -siti. ¹⁶ Cks tvaṃ. ¹⁷ Bā nāma. ¹⁸ Bā paraṃ. ¹⁹ Bā evaṃ. ²⁰ Bā imassa. ²¹ Bā -ti. ²² Bā -gahaṭe. ²³ Ck gaḷeyyaṃ, omitting yaṃ, Bā gaḷeyyaṃ, omitting yaṃ. ²⁴ Bā pītvā. ²⁵ Cks -nioli-. ²⁶ Cks yaṃ. ²⁷ Bā pītvā, Bā ve pītvā. ²⁸ Cks -smiti. ²⁹ Cks -sāvi.

- anāthamāno¹ upagāti² naccati³
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 38.
7. Yaṃ ve⁴ pivitvā acelo va naggo
careyya gāme visikhantarāni
5 sammūlharitto ativelasāyī⁵
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 39.
8. Yaṃ⁶ pītvā⁷ utthāya pavedhamāno
sīsaṃ ca bāhaṃ⁸ ca pacālayanto
so naccatī dārukaṭallako va etc. 40.
- 10 9. Yaṃ ve⁴ pivitvā aggidaddhā sayanti
atho sigālehi pi⁹ khādītase
bandhaṃ vadhaṃ bhogajāniṃ c' upenti etc. 41.
10. Yaṃ⁶ pītvā¹⁰ bhāseyya abhāsaneyyaṃ
sabhāyam āsīno¹¹ apetavattho
15 sammakkhito vantagato vyasanno etc. 42.
11. Yaṃ⁶ pītvā¹² ukkaṭṭho āvilakkho¹³
mam' eva sabbā puthavīti¹⁴ maññe
na me samo cāturanto pi rājā etc. 43.
12. Mānātimānā¹⁵ kalahāni¹⁶ pesuṇāni¹⁷
20 dubbannīni naggayinī palāyini
corāna¹⁸ dhuttānaṃ gatī niketo etc. 44.
13. Iddhāni phītāni kulāni assu
anekasāhassadhanāni¹⁹ loke
ucchinnadāyajakatān' imāya etc. 45.
- 25 14. Dhaññam dhanam rajatam jātarūpaṃ
khettaṃ gavam yattha vināsayanti
ucchedanī vittavataṃ²⁰ kulānaṃ etc. 46.

¹ Bā adds va. ² Bā -gāyati. ³ Bā adds ca. ⁴ Cks yañce. ⁵ Cks -sāsi. ⁶ Cks
yam. ⁷ Bā pivitvā, B^s ve pivitvā. ⁸ Bā bāhuṃ. ⁹ Cks -lepihi, Bā atho pisiṅgalehi.
¹⁰ Bā yaṃ ve pivitvā. ¹¹ Cks āsi-, Bā abhāsamāsino. ¹² Bā ve pivitvā, adding
bhāseyya. ¹³ Bā ava-. ¹⁴ Bā patha-. ¹⁵ Bā mānātimāno. ¹⁶ Cks kalahā. ¹⁷
Bā paresuni, B^s pesuni. ¹⁸ all three MSS. -naṃ. ¹⁹ Ck -sasāhassahanāni,
C^s -sāhassaganāni, Bā -sabassāni dhanāni, B^s -sāhassadhanāni. ²⁰ Bā
vattatam.

15. Yañ ce pītvā¹ dīttarūpo va² poso
akkosati pitaram mātarañ ca
sassum pi³ gañheyya atho pi suñham etc. 47.
16. Yañ ce pītvā¹ dīttarūpā va nārī
akkosati sasuram sāmikañ ca
dāsam pi gañhe paricārakam pi etc. 48. 5
17. Yañ ce pītvāna⁴ haneyya poso
dhamme t̥hitam samañam⁵ brāhmaṇam vā
gacche apāyam pi⁶ tatonidānam etc. 49.
18. Yañ ce pītvā⁴ duccharitam caranti
kāyena vācāya ca cetasā ca
nirayam vajanti⁷ duccharitam caritvā etc. 50. 10
19. Yam yācamānā⁸ na labhanti pubbe
bham hiraññam pi pariccajantā
so tam pivitvā alikam bhañāti etc. 51. 15
20. Yam pivitvā⁹ pesane pesiyanto¹⁰
accāyike karaṇiyamhi jāto¹¹
attham pi so na-ppajānāti vutto etc. 52.
21. Hirīmanāpi ahirikabhāvam
pātumkaronti¹² madirāya¹³ mattā,
dhīrāpi santā bahukam bhañanti etc. 53. 20
22. Yañ ce¹⁴ pītvā¹⁵ ekathūpā¹⁶ sayanti
anāsakā¹⁷ thaṇḍiladukkhaseyyā¹⁸
dubbaññiyam āyasakkañ¹⁹ c' upenti etc. 54.
23. Yañ ce pītvā²⁰ pattakkhandhā [sayanti]
gāvo kūṭahatā-r-iva²¹ 25

¹ Bđ yam ve pivitvā. ² Bđ ca. ³ Bđ sassurampi. ⁴ Bđ yam ve pivitvā. ⁵ Cks -ṇa. ⁶ Bđ -yambi. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck yā yañcamānā, C^s yā yācamānā, Bđ yam yoca-. ⁹ so Bđ; Cks yampitvā. ¹⁰ Cks posi-. Bđ pisi-, B^s pesa-. ¹¹ Bđs -te. ¹² Cks pātuk-. ¹³ Bđs madanāya. ¹⁴ Bđ yam ve. ¹⁵ all three MSS. pivitvā. ¹⁶ Bđ -thupā. ¹⁷ B^s -saañ. ¹⁸ Ck -yya, Bđ -yyam. ¹⁹ Cks -kkā, Bđ ayyasayam. ²⁰ Bđ yam ve pivitvā. ²¹ Bđ -ṭariva.

- na hi vāruṇiyā vego¹
narena susaho-r-iva². 55.
24. Yaṁ manussā vivajjenti³
sappaṁ ghoravisam⁴ iva⁵
5 taṁ loke visasamānaṁ
ko naro pātum arahati. 56.
25. Yaṁ ce pītvā⁶ Andhakaveṇhuputtā⁷
samuddatīre paricārayantā
upakkamuṁ musalehi⁸ aññamaññaṁ etc. 57.
- 10 26. Yaṁ ce pītvā⁶ pubbadevā pamattā
tidivā cutā sassatiyā samāyā
taṁ tādisaṁ majjam imaṁ niratthakaṁ
jānaṁ mahārāja kathaṁ pipeyya⁹. 58.
- 15 27. Na imasmi kumbhasmiṁ¹⁰ dadhi vā madhuṁ vā
evaṁ abhiññāya kiṇāhi rāja.
evaṁ hi maṁkumbhagatā mayā te,
akkhātārūpaṁ tava Sabbamittā¹¹ 'ti. 59.

Tattha vajjānīti ādinavā, gaḷeyyā 'ti gacchanto pade pade pari-
vaṭṭeyya¹¹, yaṁ pītvā¹² pate ti yaṁ pītvā pateyya, sobbhan ti āvātaṁ,
20 candaniyoḷigallan ti candanikaṁ¹³ ca oḷigallaṁ¹⁴ ca, abhojaneyyan ti
bhūñjitum ayuttam, anesamāno ti anissaro, gorivā 'ti goṇo viya, bhakkha-
sārīti¹⁵ purāpakasaṭṭhāko¹⁶, yathā so tattha tattha bhakkham¹⁷ sampari-
yesanto āhiṇḍati¹⁸ evaṁ āhiṇḍatīti attho, anāthamāno ti niravassayo anātho
viya, upagāyatīti aññaṁ gāyantaṁ disvā upagantvā va¹⁹ gāyati, acelo vā 'ti
25 acelako viya, visikhantarānīti antaravīthiyā, ativelasāyīti²⁰ aticīram²¹
pi niddaṁ okkameyya, ativelacārīti pi pāṭho, ativelacārī hutvā careyyā 'ti attho,
dārukaṭallako vā 'ti dārumayantarūpakam viya, bhogajānīncupentīti
bhogajānī ca upenti pāṇātipātādīni katvā daṇḍapīlītā dhanajānī ca aññaṁ
c' eva²² vadhabandhādīdukkham pāpuṇantīti attho, vantaḡato ti attano²³

¹ B^s samvego. ² B^s narakesussābhoriva. ³ B^d -jjanti. ⁴ B^d ghoramvi-. ⁵ C^k
cīva, C^s mīva, B^d -visamiva. ⁶ B^d yaṁ ve p. pītvā. ⁷ C^s -kāveṇṇu-, C^k -ka-
veṇṇu-, B^d -kāveṇhā-. ⁸ so all three MSS. for musale or -leh'? ⁹ B^d pive-.
¹⁰ B^d na himasmi kumbhamhi, C^k na imasmiṁ-, read n' imasmi kumbhe. ¹¹
B^d paripateyya. ¹² C^k pītvā, B^d pītvā. ¹³ B^d -yañ. ¹⁴ C^k oli-. ¹⁵ C^k
-sāvīti. ¹⁶ C^s surākasate-. ¹⁷ B^d -ā. ¹⁸ B^d omits āh-. ¹⁹ B^d omits va. ²⁰
C^k -sāsīti. ²¹ B^d atirekataram. ²² C^k aññaṁ. ²³ C^k -nā.

vantasmiñ gato, vyananno¹ ti vyanāpanno, viśanno² ti pi pāṭho, tasmiñ vante caanno³ ti attho, ukkaṭṭho ti ayañ mahāyodhako⁴ mayā sadiso atthiti evaṃ ukkaṃsagato hutvā, āvilakkho ti rattakkho, sabbā paṭhavīti sabbā paṭhavi, sabbā puthavīti pi pāṭho, cāturanto ti catusamuddantāya⁵ paṭhaviyā⁶ issaro, mānātimānā ti mānakārikā, sesapadesu pi es' eva nayo, gaṭṭi⁷ nipphatti⁷, niketo ti nivāso, tassā puñṇan ti yā evarūpā tassā puñṇam⁸ yattha vināsayantīti yañ nissāya yattha paṭiṭṭhitā evaṃ bahum pi dhaññādisāpateyyam⁹ nāsenti kapaṇā¹⁰ honti, iddhānti samiddhāni¹¹, phītanīti vatthālamkārabhaṇḍehi¹² pupphitāni, ucchinnaḍāyajakatānīti ucchinnaḍāyajjāni niddhanāni katāni¹³, dittarūpo ti gabbitarūpo¹⁴, gaṇḥeyyā 'ti 10 bhariyasaññāya¹⁵ kilesavasena hatthena gaṇḥeyya, dāsampi gaṇḥe ti attano dāsam pi kilesavasena sāmiko me ti gaṇḥeyya, pivitvānā ti pivitvā, duc-caritaṃ caritvā ti evaṃ tīhi dvārehi dasavidham pi akusalaṃ katvā, yañ yācamānā ti yañ purisaṃ pubbe suraṃ apivantaṃ, bahum hiraññāṃ paricca-jantāpi musāvādam karohīti yācamānā na labhanti, pītvā¹⁶ ti pivitvā ṭhito 15 nappajānāti vutto ti ken' atthena¹⁷ gatosīti vutto sāsanassa duggahitattā¹⁸ taṃ¹⁹ atthaṃ²⁰ na jānāti, hirimaṇapīti hiriyuttacittāpi, ekathūpā²¹ ti sūkarapotakā viya hīñjaccehi²² saddhīm ekarāsī hutvā, anāsakā ti nirāhārā²³, thaṇḍiladukkhasēyyan ti bhūmiyaṃ dukkhasēyyam sayanti, āyasakkaṃ²⁴ ti garahaṃ, pattaḅbhāndhā ti patitakḅbhāndhā, kūṭahatā²⁵ ti gīvāya bad-dhena kūṭena hatā²⁶ gāvo viya²⁷, yathā tā²⁸ tiṇaṃ akkhāntiyo paṇiyan apivantiyo sayanti tathā sayantīti²⁹ attho, ghoravisammivā³⁰ 'ti ghoraviśam viya, viśasamānan ti viśasadiśam, Andhakaveṇḥuputtā³¹ ti dasabhātikarājāno, upakkamun ti paharimsu, pubbadevā ti Asurā, tidivā ti Tāvatiśadevalokā³², sassatiyā ti sassatā³³ dīghāyukabhāvena³⁴ nīccasammattā³⁵ 25 devalokā³⁶ ti attho, samāyā ti saddhīm asuramāyāhi³⁷, jānan ti evaṃ nī-ratthakam etan³⁸ ti jānanto tumhādiso paṇḍitapuriso kathaṃ piṭṭeyya³⁹, kumbhagatā mayā⁴⁰ ti kumbhagatā mayi⁴¹ ayañ eva vā pāṭho, akkhātā-rūpan ti sabhāvato akkhātāṃ.

Taṃ sutvā rājā surāya ādīnavaṃ ṇatvā⁴² tuṭṭho Sakkassa 30
thutim karonto dve gāthā abhāsi:

¹ Cks vyaccannā. ² Bā vipanno, Ck visatto. ³ Cks osanto. ⁴ Bāś -yodhako. ⁵ Ck -tā, Bā cāturasamuddantā. ⁶ Ck sabbapa-. ⁷ Ck Bāś nibbatti. ⁸ yā evarūpā tassā puñṇam wanting in Cks. ⁹ Cks yaññādi-. ¹⁰ all three MSS. -nā. ¹¹ Cks -ddhā. ¹² Bā -kārakappabhaṇḍehi. ¹³ Cks repeat katāni. ¹⁴ Bā dippata-, Bā dappita-. ¹⁵ Bā -yyā-. ¹⁶ Bā pivitvā vā. ¹⁷ Bā tenatthenā. ¹⁸ Ck -tthā. ¹⁹ Cks nañ. ²⁰ Ck omits atthaṃ. ²¹ Cks -thupo, Bā -thupā. ²² Bā -ena. ²³ Cks nira-bhārā. ²⁴ Bk -sanyan. ²⁵ Ck ku-, Bā kuṭahaṭā. ²⁶ Bā haṭā. ²⁷ Bā omits viya. ²⁸ Bā omits tā. ²⁹ Bā omits tathā - - ti. ³⁰ Bā -visamivā. ³¹ Ck -vennu-, Ck -venhu-, Bā -veṇḍu-. ³² Cks -ko. ³³ Bā -ti. ³⁴ Bā -kābhāvena. ³⁵ Ck tiśasamattā? Bā nīccasamattā. ³⁶ Cks -ko. ³⁷ Cks -yābhi. ³⁸ Cks patan. ³⁹ Bā pive-. ⁴⁰ Bā māyā. ⁴¹ Bā -gatā mayā. ⁴² Cks add disvā.

28. Na me pitā vā athavāpi mātā
etādisā yādisako tuvaṃ si,
hitānukampī paramatthakāmo
so 'haṃ karissaṃ vacanaṃ tav' ajja. 60.
- 5 29. Dadāmi te gāmarāni pañca
dāsīsataṃ satta gavaṃ satāni
ājaññayutte ca rathe dasā ime,
ācariyo hosi mam' atthakāmo ti. 61.

Tattha gāmarānīti brāhmaṇa ācariyassa nāma ācariyabhāgo icchi-
10 tabbo saṃvacchare sataśasasattānake tuyaṃ pañca gāme dadāmiti vadati,
dasā ime ti dasa¹ ime purato t̥hite kañcanaviccitarathe² dassento evam āha.

Taṃ sutvā Sakko devadattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ
jānāpento ākāse t̥hatvā dve gāthā abhāsi:

30. Tav' eva dāsīsataṃ atthu rājā³,
15 gāmā ca gāvo ca tav' eva hontu,
ājaññayuttā ca rathā tav' eva,
Sakko 'haṃ asmī tidasānam indo. 62.
31. Maṃsodanaṃ sappipāyasaṃ bhuñja,
khādassu⁴ ce⁵ tvaṃ madhunā apūpe⁶,
20 evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato janinda
anindito saggam upehi t̥hānaṃ ti. 63.

Tattha evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato ti evaṃ tvaṃ nānaggarasasu-
bhojanaṃ bhuñjanto surāpānavirato t̥ñi duccharitāni pahāya tividhasucarita-
dhamme⁸ rato hutvā kenaci anindito saggat̥hānaṃ⁹ upehiti¹⁰.

- 25 Iti Sakko tassa ovādaṃ datvā saggat̥hānaṃ eva gato.
So pi suraṃ apivitvā surābhājanāni bhindāpetvā sīlaṃ samā-
dāya dānaṃ datvā saggaparāyano ahoṣi. Jambudīpe pi anukka-
mena surāpānaṃ vepullappattaṃ jātāṃ.

- S. i. d. ā. j. s. : „Tadā rājā Anando ahoṣi, Sakko aham eva“ 'ti.
30 Kumbhajātakaṃ.

¹ Bā ime dasa. ² Bā -tte rathe. ³ Cks rājā. ⁴ Cks -dassa. ⁵ so all three MSS. for ca? ⁶ Bā sapūve. ⁷ Cks tvaṃ. ⁸ Bā -mma. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ Cks -hīti, Bā upeti.

3. Jayaddisaĵātaka.

Cirassam¹ vata me ti. Idam S. J. v. mātiposaka-
bhikkhum² ā. k. Paccuppannavatthum Sāmajātaka vatthusadisam.
Tadā pana S. „porāṇakapaṇḍitā kañcanamālam setacchattam pahāya
mātāpitaro posesun“ ti vatvā a. ā.:

5

Atīte³ Kampillaraṭṭhe Uttarapañcālanagare Pañcālo
nāma rājā ahoṣi. Tassa aggamaheṣi gabbham paṭilabhitvā
puttam vijāyi. Tassā purimabhava ekā sapattikā⁴ kujjhivā
„tuyham jātam pajam khāditum samatthā bhavissāmīti“⁵ pat-
thanam ṭhapetva yakkhinī ahoṣi. Sā tadā okāsam labhitvā 10
tassā passantiyā va⁶ tam allamaṃsapesivaṇṇam kumārakam⁷
gahetvā murumurā⁸ ti khāditvā pakkāmi. Punavāre⁹ pi tath'
eva akāsi. Tatiyavāre pana tassā sūtiġharam pavitṭhakāle
geham parivāretvā gāham¹⁰ ārakkham akaṃsu. Vijātadivase
yakkhinī āgantvā puna dārakam gahesi¹¹. Devī „yakkhinīti“ 15
mahāsaddam akāsi. Āvudhahatthā purisā āgantvā deviyā
dinnasaññāya¹² yakkhinim anubandhimsu. Sā khāditum okā-
sam alabhantī palāyivā udakaniddhamanam pāvisi. Dārako
mātusaññāya¹³ tassā thanam¹⁴ mukhena gaṇhi, sā puttasiṇham
uppādetvā susānam gantvā dārakam pāsāṇalene¹⁵ katvā¹⁶ paṭi- 20
jaggi. Ath' assa anukkamena vaḍḍhamānassa (manussamaṃ-
sam āharitvā adāsi, ubho pi manussamaṃsam khāditvā vasimsu.
Dārako attano manussabhāvam na jānāti, „yakkhinīputto
'smīti“ saññāya¹⁷ attabhāvam jahitvā antaradhāyitum na
sakkoti. Ath' assa sā antaradhānatthāya ekam mūlam adāsi. 25
So mūlanubhāvena antaradhāyivā¹⁸ manussamaṃsam khādanto
vicarati. Yakkhinī Vessavaṇamahārajassa veyyāvaccatthāya
gatā¹⁹ tatth' eva kālam akāsi. Devī pi catutthe²⁰ vāre aññam

3. Cfr. Cariyāp. p. 90. ¹ Ck -ssa. ² Bds mātu-. ³ Bd adds kira. ⁴ Bd omits
kā. ⁵ B^s bhaveyyanti. ⁶ Bd ga. ⁷ Bd -ram. ⁸ Bd murumurā, C^s murū
corr. to murumurā. ⁹ Bd dutiyavāre. ¹⁰ Bd dalham. ¹¹ Bd agga-. ¹² Bd
dinnāya sa-, Ck diyādinnasaññāya. ¹³ Bd mātā ti saññāya. ¹⁴ Bd thaññam. ¹⁵
Bd -leṇe. ¹⁶ Bd kapetvā, B^s ṭhapetvā. ¹⁷ Ck asaṇñāya. ¹⁸ Bd -yi. ¹⁹ B^s
gantvā. ²⁰ Bd -a.

puttaṃ vijāyi, so yakkhiniyā matattā¹ ārogo² ahosi³, tassa paccāmittaṃ yakkhimiṃ jinitvā jātattā Jayaddisakumāro ti⁴ nāmaṃ akaṃsu⁵. So vayappatto sabbasippe⁶ nipphattiṃ patvā chattaṃ ussāpetvā rajjaṃ⁷ anusāsi. Tadā Bo. tassa

5 aggamahesiyā kucchismiṃ⁸ nibbatti, Alīnasattukumāro i'ssa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto uggahitasabbasippo uparājā ahosi. So pi⁹ yakkhinīputto aparabhāge pamādena taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyituṃ asakkonto dissamānarūpo va susāne manussamaṃsaṃ khādati. Manussa taṃ divā bhīta

10 āgantvā rañño upakkosiṃsu¹⁰ „deva eko yakkho dissamānarūpo¹¹ susāne manussamaṃsaṃ khādati, so anukkamena nagaraṃ pavisitvā manusse māretvā khādissati, taṃ gāhāpetuṃ¹² vaṭṭatīti“. Rājā „sādhū“ ti paṭisunivā „gaṇhatha¹³ nan“ ti āṇāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā aṭṭhāsi.

15 Yakkhinīputto naggo uggarūpo¹⁴ maraṇabhayabhīto viravanto manussānaṃ antaram¹⁵ pakkhandi. Manussa „yakkho“ ti maraṇabhayabhītā dvidhā bhijjimsu. So pi tato palāyivā araññaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgañchi¹⁶. So ekaṃ mahāvattaniāṭaviṃ¹⁷ nissāya maggapaṭipannesu manussesu

20 ekekaṃ gahetvā araññaṃ pavisitvā māretvā khādanto ekasmiṃ nigrodharukkhamūle vāsaṃ kappesi. Ath' eko satthavāhabrahmaṇo aṭavipālānaṃ sahasaṃ datvā pañcahi sakaṭasatehi taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi. Bhītā manussa ure nipajjimsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palā-

25 yanto khāṇunā¹⁸ viddho aṭavipālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ chaḍḍetvā¹⁹ gantvā attano vāsanarukkhamūle nipajji. Tassa tattha nipannassa sattame divase Jayaddisarājā migavaṃ²⁰ āṇāpetvā nagarā nikkhami. Taṃ²¹ nagarā nikkhantamattam

¹ Bā mutattā, B² vuttattā. ² Bā a-. ³ Bā -sīti. ⁴ Bā tiassa. ⁵ Bā kariṃsu.
⁶ Bā -āni. ⁷ Bā -am. ⁸ Bā -imhi. ⁹ Bā omits pi. ¹⁰ Bā ārocesi. ¹¹ C^{ks}
 -rūpena. ¹² Bā ga-. ¹³ Bā -hā-. ¹⁴ Bā ubbhiggatarū-, B² uggata-. ¹⁵ Bā
 -re. ¹⁶ C^s āgañji, Bā āgacchi. ¹⁷ C^{ks} -viyaṃ, Bā -vi, B² mahāaṭaviṃ. ¹⁸
 Bā² add pāde. ¹⁹ C^k ja-, Bā chaṭṭe-. ²⁰ Bā add vadhāya. ²¹ C^k naṃ.

eva¹ Takkasila-vāsī² Nando nāma mātīposakabrāhmaṇo³ catasso
 satārahā gāthā ādāya āgantvā⁴ addasa. Rājā nivattitvā
 „suñissāmīti“ tassa nivāsageham⁵ dāpetvā nigavaṃ gantvā
 „yassa passena⁶ migo palāyati tass’ eva⁷ gīvā“ ti āha. Ath’
 eko pasadamigo uṭṭhavitvā rañño abhimukhaṃ gantvā palāyi. 5
 Amaccā parihāsaṃ karīmsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ
 anubandhitvā tiyojanamatthake patvā⁸ khaggena paharivā dve
 khaṇḍāni kāce katvā⁹ āgacchanto manussayakkhassa nisin-
 naṭṭhānaṃ¹⁰ patvā dabbatiṇesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā
 gantuṃ ārabhi. Atha naṃ so uṭṭhāya „tiṭṭha kuhiṃ gacchasi, 10
 bhakkho me sī¹¹“ ti¹² hatthe gahetvā paṭhamaṃ gātham āha:

1. Cirassaṃ vata me¹³ udapādi ajja
 bhakkho mahā sattamibhattakāle¹⁴,
 kuto si ko vāsi tad imgha brūhi,
 ācikkha jātiṃ vidito¹⁵ yathāsīti. 64.

15

Tattha bhakkho mahā ti mahābhakkho, sattamibhattakāle¹⁴ ti
 pāṭipadato paṭṭhāya nīrahārassa sattamiyaṃ bhattakāle, kuto sīti kuto āgato si.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrukkaṃbhaṃ¹⁶ patvā¹⁷ palā-
 yituṃ nāsākkhi, dhitim̄ pana paccupaṭṭhāpetvā dutiyaṃ
 gātham āha: 20

2. Pañcālarājā migavaṃ pavuttho¹⁸
 Jayaddiso nāma yadi-ssuto te
 carāmi kacchāni¹⁹ vanāni cāhaṃ,
 pasadaṃ²⁰ imaṃ khāda, mam ajja muñcā ’ti. 65.

Tattha migavaṃ pavuttho¹⁸ ti migavadhatthāya²¹ raṭṭhā nikkhanto, 25
 kacchānīti¹⁹ pabbatassā ’ti²².

¹ B^d nikkantameva. ² all three MSS. -i. ³ B^d mātu-. ⁴ B^d adds taṃ. ⁵
 B^d nīvesana-. ⁶ C^k passeva. ⁷ C^ks add so. ⁸ B^ds gantvā. ⁹ B^d kājenuādāya,
 B^s kājenuādāya. ¹⁰ B^ds nipanna-. ¹¹ B^ds si me. ¹² C^ks omit ti. ¹³ so all
 three MSS. for cirassa ve me? ¹⁴ B^d -me-. ¹⁵ C^k vidhito, B^d viditvā. ¹⁶
 C^k ūrukamhaṃ, B^d urukammaṃ. ¹⁷ B^d katvā. ¹⁸ B^d pavittho. ¹⁹ B^ds ga-
²⁰ C^ks visa-. ²¹ B^d migamvādhaya. ²² B^d pappatapassāni, adding pasadanti
 sarabhamigam̄.

Tam sutvā yakkho tatiyaṃ gātham āha:

- a. Sen' eva tvaṃ paṇasi¹ sassamāno²,
 mam' esa bhakkho pasad' āyaṃ³ vadesi,
 taṃ khādiyānaṃ⁴ pasadaṃ dighaññaṃ⁵
 5 khādissam⁶ pacchā, na vilāpakālo⁷ ti. 66.

Tattha senevā¹ 'ti mama santaken' eva, paṇasīti² voharasi³ attānaṃ
 vikkīṇasi, sassamāno⁴ ti hiṃsamāno⁵, taṃ khādiyānaṃ⁶ ti taṃ paṭha-
 maṃ⁷ khādītvā, pasadan ti pasadamigaṃ, dighaññaṃ⁸ ti ghasitukāmo
 'smi⁹, khādissan⁶ ti tasmā etaṃ pacchā khādissāmi, na vilāpakālo ti
 10 mā vilāpi¹⁵ nāyaṃ vilāpakālo ti vadati.

Tam sutvā rājā Nandabrāhmaṇaṃ saritvā catuttham
 gātham āha:

4. Na c' atthi makkho mama nikkayena
 gantvāna paccāgamanāya¹⁶ paṇhe¹⁷
 15 taṃ saṃgaram¹⁸ brāhmaṇassa-ppadāya¹⁹
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 67.

Tattha na catthīti na²⁰ ce mayhaṃ nikkayena viṇimayena²¹ makkho
 atthi, gantvānā¹ 'ti evaṃ sante ajja imaṃ migam²² khādītvā mama nagaraṃ
 gantvā paṇhe²³ ti²⁴ page²⁵ yeva sve tava pātārāsakāle paccāgamanatthāya¹⁶
 20 paṭiññaṃ gaṇhā¹ 'ti adhippāyo, taṃ saṃgaram¹⁸ ti mayā dhanan te dassamīti
 brāhmaṇassa saṃgamo¹⁸ kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttaṃ saccaṃ
 anurakkhanto ahaṃ puna āgamissāmīti²⁶ attho.

Tam sutvā yakkho pañcamaṃ gātham āha:

5. Kim kammajātaṃ anutappatī taṃ²⁷
 25 pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rāja²⁸,
 ācikkha me taṃ, api sakkuṇemu
 anujānitum āgamanāya paṇhe¹⁷ ti. 68.

¹ Bā palassi. ² Ck sasmāno, Bā sayamāno. ³ Ck pasadayam, Bā pasadoyam,
 read pasado, omitting yaṃ? ⁴ Bā -na. ⁵ Bā ji-; C. tator jighaccham? ⁶
 Bā -disam. ⁷ Bā -le. ⁸ Bā palāsīti. ⁹ Cā Bā -hā-. ¹⁰ Cā ssamāno, Bā sa-
 yamāno. ¹¹ Bā viṇṭsayamāno. ¹² Bā -ñā. ¹³ Bā pasadamamsam. ¹⁴ Bā si.
¹⁵ Cā vilapa, Bā lapi. ¹⁶ Bā pacchā-. ¹⁷ Ck paṇhe. ¹⁸ Bā saṅka-. ¹⁹ Bā
 -ṇassasampadāya. ²⁰ Bā sa. ²¹ Bā pi na vi in the place of vi-. ²² Bā
 migamaṃsam. ²³ Ck paṇhe, Cā paṇṭhe. ²⁴ Cā su, Ck omits ti. ²⁵ Bā
 padose. ²⁶ Bā punāga-. ²⁷ Bā tvaṃ. ²⁸ Ck Bā rājā.

Tattha kammameva kammajstam, anutappatīti¹ anutappatī, pattan ti upagataṃ, api sakkuṇemū 'ti api nāma taṃ tava sokakāraṇaṃ sutvā pāto va āgamanāya taṃ anujānituṃ sakuṇeyyāma 'ti attho.

Rājā taṃ kāraṇaṃ kathento chaṭṭhaṃ gātham āha:

6. Katā mayā² brāhmaṇassa dhanāsā³, 5
taṃ saṃgaram⁴ paṭimokkham⁵ na muttam,
taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶
saccānurakkhī punar āvajissan⁷ ti. 69.

Tattha paṭimokkham na muttan ti catasso satārahā gāthā sutvā dhanan te dassamīti paṭiññāya mayā attani paṭimūñcivā ṭhapitaṃ na pana 10 muttam dhanassa adinnattā.

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gātham āha:

7. Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā⁸
taṃ saṃgaram⁴ paṭimokkham⁹ na muttam,
taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶ 15
saccānurakkhī punar āvajassū¹⁰ 'ti, 70.

Tattha punarāvajassū¹¹ 'ti puna āgacchassu¹².

Evañ cā pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena vissaṭṭho „tvam mā cintaya¹³, aham pāto va āgamissamīti“ vatvā magganimittāni sallakkhanto attano balakāyaṃ upagantvā²⁰ balaparivuto nagaram pavisitvā Nandabrāhmaṇaṃ pakkosāpetvā mahārahe āsane nisidāpetvā tā gāthā sutvā cattāri sahasāni datvā yānaṃ āropetvā „imaṃ Takkasilam eva nethā“ 'ti manusse pesetvā¹⁴ brāhmaṇaṃ uyyojetvā¹⁵ dutiyadivase paṭigantukāmo hutvā puttam āmantetvā anusāsi. 25

Tam attham dīpento S. dve gāthā abhāsi:

8. Mutto ca so purisādassa¹⁶ hatthā
gantvā sakam mandiraṃ kāmakāmī

¹ Bđ tappatīti. ² Bđ mahā. ³ Cks -sa; read: -ṇassa-ddhanāsā? ⁴ Bđ sañka-.
⁵ Bđ paṭi-. ⁶ Bđ -ṇassasampadāya. ⁷ Cks -jissun. ⁸ Ck -sa. ⁹ Bđ -mukkam.
¹⁰ C -jissu, Ck āvapussu, Bđ āvajassu. ¹¹ Cks -jassu, Bđ punarāvajassu. ¹² Ck āgacchessum. ¹³ Bds -yi. ¹⁴ Cks datvā. ¹⁵ Ck uyyedetvā, Cs uyyodetvā, Bđ uyotvā. ¹⁶ Cks purisodassa.

taṃ saṅgaram¹ brāhmaṇassa-ppadāya²
āmantayī puttam Alīnasattum³: 71.

9. Ajj' eva rajjam⁴ abhisecayassu,
dhammaṃ cara⁵ sesu⁶ paresu cāpi,
5 adhammakāro te māhu raṭṭhe,
gacchām' ahaṃ porisādassa ṇatte⁷ ti. 72.

Tattha Alīnasattun⁷ ti evaṃnāmakam kumārakam⁸ Pāliyam⁹ pana
Adīnasattun¹⁰ ti likhitam, ajjeva rajjan ti putta rajjam te dammi tvaṃ ajj'
eva muddhanī abhisekam abhisecayassu¹¹, ṇatte¹² ti ty-ante¹³ santike ti attho.

10. Tam sutvā kumāro dasamaṃ gātham āha:
10. Kiṃ kamma kubbaṃ tava deva pāde
nārādhayim, tad icchāmi sotum
yam ajja rajjamhi udassaye¹⁴ tuvaṃ¹⁵,
rajjam pi n' iccheyyaṃ¹⁶ tayā vinā ahan ti. 73.

15. Tattha kubban ti karonto, yamajjā¹⁷ ti yena anārādhaneṇa¹⁸ kammena
ajja maṃ rajjamhi tvaṃ udassaye ussayāpesi¹⁹ tam me ācikkha, ahaṃ hi²⁰
tayā vinā rajjam pi na icchāmiti attho:

Tam sutvā rājā anantaram gātham āha:

11. Na kaminā²⁰ vā²¹ vacasā va²² tāta
20 aparādh' ito²³ 'haṃ tuyhaṃ²⁴ sarāmi,
sandhiṃ ca²⁵ katvā purisādakena
saccānurakkhī pun' ahaṃ²⁶ gamissan ti. 74.

- Tattha aparādhito²³ ti aparādhani²⁵ ito, tuyhan ti²⁷ tava santakam²⁸,
idaṃ vuttaṃ hoti: tāta ahaṃ ito tava kammato vā vacanato vā kiñci²⁹ mama
25 appiyam aparādham²⁹ na sarāmiti, sandhiṃca katvā ti maṃ pana mi-

¹ B^d saṅka-. ² B^d -ṇassa sampadāya. ³ B^d alīnasuttaṃ. ⁴ B^d care. ⁵ B^d sesa. ⁶ C^s ṇatetta, B^d ṇante, B^s dassu saute. ⁷ B^d alinna-. ⁸ B^d -raṃ. ⁹ C^k pāliyam, C^s pāliyam. ¹⁰ C^s ādīnasattan, B^d arindasattun, B^s adīnna-sattun. ¹¹ C^k abhiseka abhisekaca, C^s abhisekam abhisekañcayam, B^d abhisekam abhisecassu, B^s abhiseceyyum. ¹² B^d ṇante, B^s sante. ¹³ C^s ṇante, C^k omits ti tyante. ¹⁴ B^s udi-. ¹⁵ C^k tvaṃ, C^s tvā. ¹⁶ C^k na iccheyya. ¹⁷ C^s -dhane, B^d -dhanam. ¹⁸ B^d ussayāpesi, C^k assasāpesi. ¹⁹ B^d ahañhi. ²⁰ B^d -unā. ²¹ vā wanting in all three MSS. ²² B^d ca. ²³ C^k ava-. ²⁴ B^d yantuyiyaṃ in the place of haṃ tuyhaṃ. ²⁵ B^d saddhiṃca. ²⁶ C^k puñāham, B^d punarā. ²⁷ B^d hantuyiyanti in the place of tuyhanti. ²⁸ B^d -ti-. ²⁹ B^d adds tava santikaṃ.

gavaṃ¹ gataṃ eko yakkho khādissamīti gaṇhi athāhaṃ brāhmaṇassa dhamma-kathaṃ sutvā tassa sakkāraṃ katvā sve tava pātarāsakāle āgamissāmīti tena purisādakena sandbhī² katvā āgato tasmā taṃ saccaṃ anurakkhanto puna tattha gamissāmīti³ tvaṃ rajjaṃ kārehīti vadati.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha :

5

19. Ahaṃ gamissāmi, idh' eva hohi,
n' atthi tato jīvato vippamokkho,
sace tuvaṃ⁴ gacchasi yeva rāja
aham pi gacchāmi, ubho na homā 'ti. 75.

Tattha idhevā 'ti tvaṃ idh' eva hohi, tato ti tassa santikā jīvantassa 10
mokkho nāma n' atthi, ubho ti evaṃ sante⁵ ubho pi na bhavissāma.

Taṃ sutvā rājā gātham āha :

18. Addhā hi tāta satān' esa⁶ dhammo,
maraṇā ca me dukkhataraṃ tad assa⁷
kammāsapādo taṃ yadā pacitvā
pasayha⁸ khāde hitarukkhasūle⁹ ti. 76.

15

Tass' attho: addhā¹⁰ esa tāta satānaṃ paṇḍitānaṃ dhammo sabhāvo yuttaṃ tvaṃ vadasi¹¹, api ca kho pana mayhaṃ maraṇato p' etaṃ¹² dukkha-taraṃ assa yadā taṃ so kammāsapādo hitarukkhasūle¹³ ti tikkhaṇarukkhasūle¹⁴ hitvā¹⁵ pacitvā¹⁶ pasayha balakkārena khādeyyā 'ti.

20

Taṃ sutvā kumāro gātham āha :

14. Pāṇena te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
mā tvaṃ agā porisādassa ṇatte¹⁷,
evaṃ ca¹⁸ te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
tasmā mataṃ jīvitassa vaṇṇemīti. 77.

25

Tattha nimissan ti ahaṃ idh' eva tava pāṇena mama pāṇaṃ parivattessaṃ¹⁹, tasmā ti yasmā²⁰ etaṃ pāṇaṃ tava pāṇenāhaṃ nimissaṃ tasmā²¹

¹ Bđ -vadhāṃvānaṃ. ² Ck saddhīm, Bđs saddhīm saccaṃ. ³ Bđ -ssāmi. ⁴ Cks tvaṃ. ⁵ Cks omit ubho ti evaṃ sante. ⁶ Cks sutanasa. ⁷ Bđ tavassa. ⁸ Bđ pasayha. ⁹ so Ck; C^o hirutakkha-, Bđ bhīdārukkha-, B^s tidārukkha-. ¹⁰ Bđs add ekamsena. ¹¹ Bđ -desi. ¹² Bđ metaṃ. ¹³ C^s hitarukkhamūle, Bđ bhīdārukkhamūle. ¹⁴ Ck tinarukkha-, Bđ tikkhaṇesukkarukkhasūle. ¹⁵ Bđ bhītvā. ¹⁶ Bđ omits pa-. ¹⁷ Bđ ṇante. ¹⁸ Bđ etaṃca. ¹⁹ Bđs -eyyaṃ. ²⁰ Ck yatasmā, Bđ omits ti yasmā. ²¹ Cks omit tasmā.

tava jīvitass' atthāya mama maraṇam¹ vaṇṇemi, maraṇam eva vāremi²
tebhāmiti attho.

Tam sutvā rājā puttassa balaṃ³ jānanto „sādhu tāta,
gacchā 'ti sampaticchi. So mātāpitaro vanditvā nagarā
5 nikkhami.

Tam attham pakāseto S. upaḍḍhagātham āha:

15^a. Tato have⁴ dhitimā rājaputto
vandittha⁵ mātuc ca pituc ca pāde ti.

Tattha pāde ti pāde vanditvā nikkhanto ti attho

10 Ath' assa mātāpitaro pi bhaginī pi bhariyāpi amacca-
janāpi⁶ saddhim yeva⁷ nikkhamimsu. So nagarā nikkhamitvā
pitarāṃ maggaṃ pucchitvā suṭṭhu vavatthapetvā⁸ sesānaṃ
ovādaṃ datvā asambhīto kesarasīho viya maggaṃ āruya
yakkhāvāsaṃ⁹ pāyāsi. Tam gacchantam disvā mātā saka-
15 bhāvena saṅghātuṃ¹⁰ asakkontī pathaviyaṃ papatī¹¹. Pitā
bāhā paggayha mahantena saddena kandati.

Tam pi attham pakāseto S.

15^b. Dukhini 'ssa mātā nipatī¹² pathavyā,
pit' assa paggayha bhujāni kandatīti 78.

20 upaḍḍhagātham vatvā tassa pitarā payuttam āsimsam¹³ mātibhagi-
nibhariyāhi¹⁴ kataṃ¹⁵ saccakiriyaṃ pakāseto aparāpi catasso
gāthā abhāsi:

16. Tam gacchataṃ¹⁶ tāva¹⁷ pitā viditvā
parammukho vandati pañjalī so:

25 Somo ca rājā Varuṇo ca rājā
Pajāpatī candimā sūriyo ca¹⁸ —
etehi gutto purisādakamhā
anuññāto¹⁹ sotthi paccehi²⁰ tāta. 79.

¹ Bā mataṃ. ² Bā omits maraṇameva vāremi. ³ Bā phalaṃ. ⁴ Cks bha-
⁵ Cks -tva, Bā -tvā. ⁶ Bā -parijanāpi. ⁷ Bā ñeva. ⁸ Ck Bā -tta-, C^s -tva- corr.
to -ttha-? ⁹ Bā yakkha-. ¹⁰ Bā sandhāretum. ¹¹ Bā pati. ¹² Cks -tā, Bā -ti.
¹³ Cks -sa, Bā tāsīsavādaṃ, B^s āsīmsavāda. ¹⁴ Bā mātā-, C^s -yāya, Ck mati-
yāya. ¹⁵ Ck katā, C^s katā corr. to kataṃ. ¹⁶ Cks -ti. ¹⁷ Cks teva. ¹⁸ Cks
va. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Bā muñcehi.

17. Yam Daṇḍakārāṇṇagatassa¹ mātā
Rāmass' akā² sotthānam sugattā³
tan te⁴ aham sotthānam karomi,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁵ sotthi paccehi⁶ putta⁷. 80. 5
18. Āvī raho pi manopadosam
nāham sare jātum Ālinasatte⁸,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁹ sotthi paccehi¹⁰ bhātā¹¹. 81.
19. Yasmā ca me anadhimano¹² si¹³ sāmi 10
na cāpi me manasā appiyo si,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto sotthi paccehi¹⁴ sāmīti. 82.

Tattha parammukho ti ayam me putto parammukho gacchatīti tam
viditvā¹⁵, pañjalīti tasmim kāle sirasi añjalim ṭhapetvā vandati devatā na- 15
massati, purisādakamhā 'ti purisādakassa santikā tena anuññāto sotthinā
paccehi¹⁶, Rāmassakā¹⁷ ti Rāmassa akāsi, eko kira Bārāṇasivāsi¹⁸ Rāmo
nāma mātīposako¹⁹ mātāpitāro paṭijagganto vohāratthāya gato Daṇḍakraṇṇo
vijite Kumbhavatīnagaram gantvā navavidhena vassena sakalaratthe vināsiya-
māne mātāpitunnam²⁰ guṇam sari, atha nam mātupaṭṭhānadhammassa²¹ balena²² 20
devatā sotthinā ānāyitvā mātu adamsu, tam kāraṇam sutivasena²³ āharitvā evam
ṭha, sotthānan ti sotthibhāvam²⁴ pana kiñcāpi devatā karimsu mātupaṭṭhānan
nissāya nibbattatā pana mātā akāsi²⁵ vuttam, tam te²⁶ ahan ti aham pi te
tath' eva sotthānam²⁶ karomi, mam nissāya tath' eva²⁷ sotthibhāvo hotū 'ti
attho, atha vā karomīti icchāmi, eteva saccenā 'ti sace devatāhi tassa 25
sotthinā ānūtabhāvo sacco etena saccena mātāpitunnam²⁸ sarantu devā, Rāmam
viya tam pi ānetvā mama dassentū 'ti attho, anuññāto ti purisādena gacchā
'ti anuññāto devatānam ānubhāvena sotthim²⁹ paṭṭigaccha puttā 'ti vadati,
jātum ālinasatte³⁰ ti jātu³¹ Ālinasatte³² mama bhātike aham sammukhā
vā parammukhā vā manopadosam na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso kata- 30
pubbo pi³³, evam assa kaniṭṭhā saccam akasi, yasmā ca me anadhimano

¹ Bā -kīraṇṇo-. ² Bā akosi, B^s akāsi. ³ Bā sugutto, B^s suguttā. ⁴ Bā bhante,
⁵ so all three MSS. ⁶ B^s muñcehi. ⁷ C^k puttām. ⁸ C^k jāmadīna, Bā jātum-
alinasatte. ⁹ Bā -āto. ¹⁰ Bā muccehi, C^k paṇḍehi. ¹¹ C^k hoti. ¹² Bā -mano.
¹³ Bā pi. ¹⁴ Bā mañceti. ¹⁵ Bā adds mātāpitāro vanditvā gacchatīti iti etam
tam purāmmukha gacchantam puttām disvā in the place of tam viditvā. ¹⁶
Bā muñcehi. ¹⁷ Bā -kāsi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā mātu-. ²⁰ Bā -tu.
²¹ Bā -kammassa ²² Bā phalena. ²³ Bā suta-. ²⁴ B^s add tam. ²⁵ Bā bhan-
te. ²⁶ Bā tameva sotthinām. ²⁷ Bā tattheva. ²⁸ Bā mamapiputtām. ²⁹ all
three MSS. -i. ³⁰ C^k jātumādīna-, Bā jātumandalisatte. ³¹ B^s add ekamīsona.
³² C^k ādi-, Bā a indasatte. B^s alina-. ³³ B^s ti.

s i sāmīti mama sāmī Alīnasattu¹ yasmā tvaṃ adhimano² maṃ³ adhibhavitvā⁴ atikkamitvā aññaṃ manena na patthesi⁵, na cāpi me manasā appiyo sīti mayham pi ca⁶ manasā tvaṃ⁷ appiyo na hosi, aññamaññaṃ piyasamvāsā va mayan ti evam assa aggamaheṣī saccam akāsi.

5 Kumāro pi⁸ pitarā akkhātanayena yakkhāvāsamaggaṃ paṭi-
pajji. Yakkho pi⁹ „khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti
kiṃ bhavissatīti“ rukkhaṃ abhirūhitvā rañño āgamaṇaṃ¹⁰
olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantaṃ disvā „pitaraṃ
nivattetvā¹¹ putto āgato bhavissati¹², n’ atthi me bhayan“ ti
10 otaritvā tassa piṭṭhiṃ dassento nisīdi. So āgantvā tassa purato
aṭṭhāsi. Atha¹³ yakkho g. ā.:

20. Brahā¹⁴ ujū cārumukho kuto si,
na maṃ pajānāsi vane vasantaṃ,
luddaṃ maṃ űatvā purisādako ti
15 ko sotthim ājānam idhāvajeyyā ’ti. 83.

Tattha ko sotthimājānamidhāvajeyyā ’ti kumārako nāma puriso
attano sotthibhāvaṃ jānanto icchanto¹⁵ idhāgaccheyyā¹⁶, ajānanto āgato maññe ti.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

20 21. Jānāmi ludda: purisādako tvaṃ,
na taṃ na¹⁷ jānāmi vane vasantaṃ,
aham pi¹⁸ putto ’smi Jayaddisassa,
mam ajja khāda pituno pamokkhā¹⁹ ti. 84.

Tattha pamokkhā ti pamokkhahetu²⁰, ahaṃ pitu jīvitaṃ datvā idhā-
gato, tasmā taṃ²¹ muñca maṃ khāda ’ti attho.

25 Tato yakkho gātham āha:

22. Jānāmi: putto ti²² Jayaddisassa,
tathā hi vo mukhavaṇṇo ubhinnaṃ,

¹ Bā alinda-. ² Bā anadhimāno. ³ Bā nāma. ⁴ Bā abhibha-. ⁵ Bā paṭhesi.
⁶ Bā omits ca. ⁷ Bā adds pi. ⁸ Ck^s omit pi. ⁹ B^s adds evaṃ cintesi. ¹⁰
Bā ga-, B^s āgamanamaggaṃ? ¹¹ Bā -itvā. ¹² Bā -tīti. ¹³ Bā athassa, B^s
atha naṃ. ¹⁴ Ck^s brū-? Bā brahmā. ¹⁵ Bā omits ic-. ¹⁶ Bā^s add tvaṃ. ¹⁷
Ck^s Bā omit na. ¹⁸ Bā^s ahañca. ¹⁹ Bā -o, B^s pamokkhā. ²⁰ Bā -kkhā-. ²¹
Ck^s tvaṃ. ²² Bā si.

sudukkaraṃ c' eva kataṃ tavêdaṃ
yo maccum¹ icche pituno pamokkhā² ti. 85.

Tattha tathā hi vo ti tādiso va³ vo tumbhākaṃ ubhinnaṃ pi sadiso va
mukhavanno ti attho, kataṃ tavedaṃ ti idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro g. ā.:

5

23. Na dukkaraṃ kiñci-m-ah' ettha maññe
yo maccum⁴ icche pituno pamokkhā
mātu⁵ ca hetū paraloka gāmya⁶
sukhena saggena ca sampayutto ti. 86.

Tattha kiñci mahettha maññe ti kiñci ahaṃ ettha na maññāmi, idaṃ 10
vuttaṃ hoti: yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya⁷ mātu vā⁸ hetu⁹
paralokaṃ gantvā sukhe¹⁰ sagge nibbattanasukhe¹¹ sampayutto bhavituṃ
maccum icche¹² maritum icchati, tasmā ahaṃ ettha mātāpitunnaṃ atthāya
jīvitaparicēge kiñci dukkaraṃ na maññāmiti.

Taṃ sutvā yakkho „kumāra maraṇassa abhayanakasatto¹³ 15
nāma n' atthi, tvam kasmā na bhāyasīti“ pucchi. So tassa
kathento dve gāthā abhāsi:

24. Ahañ ca kho attano pāpakiriyam
āvī¹⁴ raho vāpi¹⁵ sare na jātu,
saṃkhātājātīmaraṇo¹⁶ 'ham asmi, 20
yath' eva me idha tathā parattha. 87.

25. Khād' ajja man dāni mahānubhāva,
karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ,
rukkhassa vā te papatāmi¹⁷ aggā,
chādayamāno¹⁸ me yaṃ¹⁹ tvam adesi maṃsan ti. 88. 25

Tattha sare na jātū 'ti ekamsen' eva na²⁰ sarāmi, saṃkhātājātī-
maraṇohamasmiti²¹ ahaṃ nānena suparic-hinnajātīmaraṇo jātasatto²² amara-
nadhammo nāma n' atthīti jānāmi. yatheva me idhā 'ti yath' eva²³ mama

¹ B^d mattam. ² B^s pamukkhā. ³ C^{ks} ca. ⁴ B^d matthum. ⁵ so all three MSS. for matuc-? ⁶ B^d -kaṃ gantvā. ⁷ B^d pamukkha-. ⁸ B^s adds pitu vā. ⁹ B^d atthāya. ¹⁰ B^d sukha saggenā ti. ¹¹ B^d nipatita-. ¹² B^d mattumicche ti. ¹³ C^{ks} abhā-. ¹⁴ C^k B^d avi. ¹⁵ C^{ks} cāpi. ¹⁶ all three MSS. -jāti-. ¹⁷ C^s pipatāmi, B^d omits pi. ¹⁸ so C^{ks}; B^d chādamāno. ¹⁹ C^{ks} me ya, B^d mayhaṃ. ²⁰ C^{ks} omit na. ²¹ C^{ks} -jāti- asminti, B^d -jātīmaraṇo, omitting hamasmiti. ²² B^d ti attho in the place of jā-. ²³ C^{ks} tatheva.

idha tathā paraloke tathā idhāpi maranato mutti¹ nāma n' atthīti idam me²
 nāpena suparicchinnam, karassu kiccānīti iminā sarīrena kattabbakiccāni
 kara³, iman te mayā nissattham sarīram, chādayamāno⁴ me yantvama-
 desimaṃsaṃ⁵ ti mayi rukkhaggā pativā mate mama sarīrato⁶ tvam chāda-
 5 yamāno⁷ rocayamāno yaṃ yaṃ icchasi taṃ taṃ maṃsaṃ adesi⁸ khādeyyā-
 sīti attho.

Yakkho tassa vacanaṃ sutvā bhūto hutvā „na sakkā imassa
 maṃsaṃ khādituṃ, upāyena naṃ palāpessāmiti“ cintetvā

26. Idañ ca⁹ te rucati rājaputta:
 10 cajāsi¹⁰ pāṇaṃ pituno pamokkhā¹¹,
 tasmā hi so¹² tvam taramānarūpo
 sambhañja katthāni jalehi¹³ aggin ti ā. 89.

Tattha jalehīti¹³ araṇṇaṃ pavisitvā sārādārūni āharitvā aggin jaletvā¹³
 niddhūme¹⁴ aṅgāre kara tattha te maṃsaṃ pacitvā khādissāmiti dipeti.

15 So tathā katvā tassa santikaṃ agamāsi.

Taṃ kāraṇaṃ pakāseto S. itaraṃ gātham āha:

27. Tato have¹⁵ dhitimā rājaputto
 dārū samāhatva¹⁶ mahantam aggin¹⁷
 sandīpayitvā¹⁸ paṭivedayittha¹⁹:
 20 ādīpito dāni mahāyam aggīti²⁰. 90.

Yakkho aggin katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā „ayaṃ
 purisaṃsiho²¹, maraṇena²² pi 'ssa bhayaṃ n' atthi, mayā etta-
 kaṃ kālaṃ evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭhapubbo“ ti loma-
 haṃsajāto kumāraṃ punappuna²³ olokeno nisīdi. Kumāro
 25 tassa kiriyāṃ divā g. ā.:

28. Khād' ajja man dāni²⁴ pasayhakārī²⁵,
 kiṃ maṃ muhuṃ pekkhasi haṭṭhalomo,

¹ B^d mutto ² B^d mama. ³ B^d karaṇa. ⁴ B^d khādamāno. ⁵ C^k yantvaṃ
 mandesi-, C^s yantvaṃ madesi-, B^d mayhaṃ tvamadesi maṃsaṃ in the place
 of me-. ⁶ C^k sarīro. ⁷ B^d khādayamāno. ⁸ B^d khādesi. ⁹ so all three
 MSS. for ce? ¹⁰ C^k carāsi, C^s chāsi. ¹¹ B^d o. ¹² C^k han, C^s bha. ¹³ B^d jā-.
¹⁴ B^d nanidhū-. ¹⁵ C^k bha-. ¹⁶ C^k -bhatva, B^d -hantvā. ¹⁷ all three MSS. -i.
¹⁸ C^k sandhī-, B^d saṃni-. ¹⁹ C^k -ttho, B^d pati-. ²⁰ B^d mahāyakkhamaggiti. ²¹
 B^d -sosiho viya. ²² B^d haraṇā. ²³ B^d -naṃ. ²⁴ B^d maddāni. ²⁵ C^k B^d -ri.

tathā tathā tuyham aham karomi
yathā yathā maṃ chādamāno¹ adesīti. 91.

Tattha muhū ti punappuna, tathā tathā tuyhamahan ti aham
tuyham tathā tathā² vacanaṃ karomi, idāni³ karissāmi yathā yathā maṃ
chādayamāno⁴ adesi khāḷissasi, tasmā khād' ajja man ti. 5

Ath' assa⁵ vacanaṃ sutvā yakkho g. ā.:

29. N' etādisaṃ⁶ arahati khāḷitāye⁷

dhamme ṭhitaṃ saccavāḷiṃ vadaññūṃ,

muddhāpi tassa vipphaleyya⁸ sattadhā

yo tādisaṃ saccavāḷiṃ adeyyā 'ti. 92. 10

Taṃ sutvā kumāro „sace maṃ na khāḷitukāmo si atha
kasmā dārūni⁹ bhañjāpetvā aggim kāresīti¹⁰“ vatvā „palā-
yissati nu kho no ti tava parigaṇhatthāyā“ 'ti vutte „tvaṃ
idāni maṃ kathaṃ parigaṇhissasi, so¹¹ 'haṃ tiracchānayaṇiyaṃ
nibbatto Sakkassa¹² devarañño attānaṃ parigaṇhituṃ¹³ na¹⁴
adāsin“ ti vatvā 15

30. Indaṃ¹⁵ hi so brāhmaṇaṃ¹⁶ maññamāno (vol. III p. 51.)

saso¹⁷ avāsesi¹⁸ sake sarīre,

ten' eva so candimā devaputto

sasatthuto¹⁹ kāmāduh' ajja²⁰ yakkho ti ā. 93. 20

Tass' attho: Indaṃ²¹ hi so sasapaṇḷito brāhmaṇo eso ti brāhmaṇaṃ
maññamāno ajja imaṃ sarīraṃ khāḷitvā idha vasā 'ti²² evaṃ sake sarīre attano
sarīraṃ dātum avāsesi²³ vāsāpesīti²⁴ attho sarīraṃ c' assa bhakkhatthāya adāsi,
Sakko pabbatarasaṃ piḷetvā āḷaya candamaṇḷale sasalakkaṇaṃ akāsi, tato
paṭṭhāya ten' eva sasalakkaṇaṃ so candimā devaputto sasī sasīti evaṃ sa- 25
satthuto²⁵ lokassa kāmāduho²⁶ pemavaddhano²⁷ ajja²⁸ yakkho virocāti,
kappaṭṭhiyaṃ h' etaṃ²⁹ paṭihāriyaṃ ti.

¹ B^d khāda-; read chādamān'? ² C^k omit one tathā. ³ B^d adds kim. ⁴ C^k
cā-, B^d khā-, adding rocanamāno, B^s adds rocamāno. ⁵ B^d kumārassa in
the place of athassa. ⁶ R^d ko tā-. ⁷ B^d -tāse. ⁸ C^k vipa-, C^s vipha-, B^d
phaleyyuṃ. ⁹ all three MSS. -uni. ¹⁰ B^d kāresīti, C^k karohīti. ¹¹ B^d yo.
¹² B^d sakka. ¹³ C^k -tun. ¹⁴ B^d omits na. ¹⁵ so C^s; B^d idaṃ, C^k na idaṃ.
¹⁶ B^s -ṇo. ¹⁷ B^d yaso. ¹⁸ C^k B^d ā-, C^s ā- corr. to a-. ¹⁹ B^d sasatthako.
²⁰ B^d -ruhajja. ²¹ C^s indaṃ corr. to idaṃ, B^d idaṃ, C^k na idaṃ. ²² B^d hi.
²³ C^k āva-, C^s āvā-. ²⁴ C^s va-. ²⁵ C^k sasutthato, B^d sasatthuko. ²⁶ B^d -ruho.
²⁷ B^d -vaḷhano. ²⁸ B^d ajjāpi. ²⁹ B^d kappaṭṭhiyaṃhetān, C^k kappaṭṭhiyaṃ-.

Tam sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento

31. Cando yathā Rāhumukhā pamutto

virocate pannarase va bhānumā

evaṃ tuvaṃ¹ porisādā pamutto

5

viroca Kampilla mahānubhāva²

āmodayaṃ³ pitaraṃ mātaraṃ ca,

sabbo ca te nandatu nātipakkho⁴ ti ā. 94.

10 Tattha bhānumā ti suriyo, i. v. h.: yathā⁵ pannarase Rāhumukhā pamutto cando vā bhānumā vā viroceti evaṃ tvam pi mama santikā mutto Kampillaratthe viroca mahānubhāva 'ti, nandatū 'ti tussatu⁶.

„Gaccha mahāvīrā“ 'ti M-am uyyojesi. So pi tam nibbisevanaṃ katvā pañcasīlāni⁷ datvā „yakkho nu kho eso no“ ti parigaṇhanto „yakkhānaṃ akkhīni rattāni honti animisāni, chāyā na paññāyati, asaṃbhītā honti, nāyaṃ yakkho, manusso esa, mayhaṃ kira pitu⁸ tayo bhātaro yakkhīniyā

15 gahitā, tesu tāya⁹ dve khādītā bhavissanti eko¹⁰ puttasiṇehena paṭijaggito bhavissati¹¹, iminā tena bhavitabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu⁸ ācikkhitvā rajje patiṭṭhāpessāmīti“ cintetvā „evam¹² bho, na tvam yakkho, pitu me jeṭṭhabhātiko si, ehi

20 mayā saddhiṃ gantvā kulasantake rajje chattaṃ ussāpehīti“ vatvā itarena „nāhaṃ manusso“ ti vutte „na tvam mayhaṃ saddahasi, atthi pana so yassa saddahasīti“ pucchitvā „atthi asukaṭṭhāne dibbacakkhutāpaso¹³“ ti vutte tam ādāya tattha agamāsi. Tāpaso tam disvā va „kiṃ karonto¹⁴ pitāputtā

25 araṇṇe carathā“ 'ti vatvā tesam nātibhāvaṃ katesi. So¹⁵ porisādo tassa saddahitvā „tāta tvam gaccha, ahaṃ ekasmiṃ yeva¹⁶ attabhāve dvidhā¹⁷ jāto, na me rajjen' attho, pabbajjissāma' ahan“ ti tāpasassa santike isipabbajjaṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaram agamāsi.

¹ Ck^s tvam. ² Ck^s -vā. ³ Bā amodaya. ⁴ Ck^s pamokkhā. ⁵ Bā tathā. ⁶ Bā adda vā. ⁷ Bā -lādi. ⁸ Bā -tuno. ⁹ Bā omits tāya. ¹⁰ C^k eke, C^s eke corr. to eko. ¹¹ Bā -titi. ¹² Bā ehi. ¹³ Bā -kkhukatā-. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā -omits so. ¹⁶ Bā -nāveva. ¹⁷ C^s dvidhā. C^k dvi- corr. to duvi-, Bā dvidho.

Tam attham pakāsento S.¹

32. Tato have² dhitimā rājaputto
katanjalī paggayha³ porisādā
anuññāto sotthi sukhi arogo
paccāga⁴ Kampillam Alinasatto⁵ ti 95.

gātham vatvā tassa nagaram gatassa negamādihi katakiriyaṃ das-
sento osānagātham ā.:

33. Tam negamā jānapadā ca sabbe
hatthārohā rathikā pattikā ca
namassamānā pañjalikā-m-upāgamuṃ⁶:
nam' atthu te, dukkarakārako sīti. 96.

Rājā⁷ „kumāro kirāgato“ ti sutvā paccuggamanam akāsi.
Kumāro mahājānaparivāro gantvā rājānam vandi. Atha nam
so pucchi: „tāta katham tādīsā porisādā mutto sīti“. „Tāta
nāyaṃ yakkho, tumhākaṃ jeṭṭhabhātā⁸ esa mayham petteyyo“
ti sabbapavattim⁹ ārocetvā „tumhehi mama petteyyam datṭhum
vaṭṭatīti“ āha. Rājā tam khaṇam nēva bherim carāpetvā
mahantena parivārena tāpasānam santikaṃ¹⁰ agamāsi. Mahātā-
paso tassa¹¹ yakkhiniyā ānetvā akhādītvā positakāraṇaṃ ca
yakkhabhāvākāraṇaṃ ca¹² tesam nātibhāvāṃ ca sabbam vitthā-
rena kathesi. Rājā „ehi bhātika, rajjam kārehīti“ āha.
„Alam mahārājā“¹³ ti. „Tena hi etha¹⁴, uyyāne vasissatha,
aham vo catupaccayehi¹⁵ upatṭhahissāmīti“. „Nāgacchāmi¹⁶
mahārājā“¹⁷ ti. Rājā tesam assamato¹⁸ avidūre ekaṃ pabba-
tantaram¹⁹ khandhāvāram²⁰ bandhitvā mahantam taḷākaṃ
kāretvā kedāre sampādetvā mahādhanam²¹ kulasahassam ānetvā²²
mahāgāmaṃ²³ nivesetvā²⁴ tāpasānam bhikkhāhāram²⁵ patṭha-
pesi. So gāmo Cullakammāsadammanigamo²⁶ jāto. Suta-

¹ B^d adds āha. ² C^k bha-. ³ B^d -hā, C^k pariyaḡā. ⁴ B^d paccāgamā. ⁵ E^d
-linna-. ⁶ read: namassamān' añj-? B^d pañjaligatā up-. ⁷ C^k rāja. ⁸ B^d
-tiko. ⁹ B^d sabbam-. ¹⁰ B^d -ke. ¹¹ B^d tassā. ¹² C^k omits yakkha-. ¹³ B^d
ettha. ¹⁴ B^d catūhi-. ¹⁵ B^d na āg-, C^s na ga-. ¹⁶ B^d asamāpadato. ¹⁷ C^s
pabbatattaram? B^d pappantaram. ¹⁸ C^k omit khan-. ¹⁹ E^d mahantam. ²⁰
B^d adds mahādhanam kulasahassam. ²¹ B^d omits mahā. ²² B^d nivāsetvā. ²³
B^d -ācāram. ²⁴ B^d khuddakak - - nāma.

somamahāsattena porisādassa damitapadeso¹ Mahākammāsa-
dammaṃ² nāmā³ 'ti veditabbo.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne mātiposakatto⁸ sotā-
pattiphale patiṭṭhahi): „Tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesuṃ,
5 tāpasso Sāriputto, porisādo Aṅgulimālo, kaniṭṭhā Uppalavaṇṇā, agga-
mahesī Rāhulamātā, Alīnasattukumāro⁴ aham evā⁵ 'ti. Jayaddisa-
jātakaṃ.

4. Chaddantajātaka.

Kinnu socasīti. Idam S. J. v. ekaṃ daharabhikkhuniṃ
10 ā. k. Sā kira Sāvaththiyam ekā kuladhītā gharāvāse ādīnavam disvā
pabbajitvā ekadivasaṃ bhikkhunihi saddhim dhammasavanāya gantvā
alaṃkatadharmāsane nisīditvā dhammaṃ desentassa Dasabalassa
aparimāṇapuññappabhāvanibbattaṃ uttamarūpasampattiyuttaṃ atta-
bhāvaṃ oloketvā „pariciṇṇapubbā⁵ nu kho me bhavamhi carantiyā⁶
15 imassa purisassa pādapariṇāṇikā⁷ ti cintesi. Ath' assā taṃ khaṇaṃ
ñeva jātissaraññāṇaṃ uppajji: „Chaddantavāraṇakāle aham imassa
purisassa pādapariṇāṇikā bhūtapubbā⁸ 'ti. Ath' assā sarantiyā
mahantaṃ pītipāmojjaṃ uppajji. Sā pītivegena mahāhasitaṃ hasitvā
puna cintesi: „pādapariṇāṇikā nāma sāmikānaṃ hitajjhāsayā hi'
20 appakā⁹ ahitajjhāsayā va bahutarā, hitajjhāsayā nu kho aham imassa
purisassa ahoṣiṃ ahitajjhāsayā¹⁰ ti sā anussāramānā „aham appa-
mattakam¹⁰ dosaṃ hadaye ṭhapetvā vīsamratanasatikam Chaddanta-
mahāgajjissaraṃ Sonuttaraṃ nāma nesādam pesetvā visapītasallena¹¹
vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpesin¹² ti addasa. Ath' assā soko
25 udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahoṣi, sā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
assasitvā passasitvā¹³ mahāsaddena parodi. Taṃ disvā S. sitaṃ
pātukaritvā¹⁴ „ko nu kho bhante hetu¹⁵ sitassa pātukammāyā¹⁶ 'ti
bhikkhusaṃghena puṭṭho „bhikkhave ayaṃ daharabhikkhuni pubbe
mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodīti¹⁶ vatvā a. ā.:

¹ Es adds pana. ² Bds -dammanigamo. ³ Bd mātu-. ⁴ Bd alina-. ⁵ Ck
-cinnā-, C^s pariminnā-, Bd pariciṇṇaṃ-, B^s paricchinnā. ⁶ Bd vica-. ⁷ so
all three MSS. for -cāriyā? ⁸ Bd omits hi. ⁹ Ck^s omit appakā. ¹⁰ Bd -kampi.
¹¹ Bd visayantena sallena. ¹² Ck -sen. Bd -sī. ¹³ Id omits pa-. ¹⁴ Bd pātuṃ-.
¹⁵ Bd adds ko paccayo. ¹⁶ Bd rodātīti.

Atīte Himavati¹ Chaddanta-dahaṃ upanissāya aṭṭhasa-
hassā hatthināgā vasimsu iddhimanto vehāsayaṃgamā². Tada
Bo. jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahosi
rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto³ aṭṭhāsīti-
hatthubbedho ahosi vīsamratanasatāyāmo⁴ aṭṭhapaṇṇāsahatthāya 5
rajatatāmasadisāya soṇḍāya samannāgato, dantā pan' assa
parikkhepato paṇṇarasahatthā ahesuṃ dīghato tīmsahatthā⁵
chabbannāhi rasmīhi⁶ samannāgatā. So aṭṭhannam nāgasa-
hassānaṃ jeṭṭhako ahosi, paccekabuddhe⁷ pūjesi. Tassa dve
aggamahesiyo ahesuṃ Cullasubhaddā Mahāsubhaddā cā 'ti. 10
Nāgarājā aṭṭhasahassanāgaparivāro Kañcanaḡuhāyaṃ vasati.
So pana Chaddantadaho āyāmato ca vitthārato ca paññāsa-
yojano hoti, tassa majjhe dvādasayojanappamaṇe ṭhāne sevālaṃ
vā paṇakam⁸ vā n' atthi, maṇikkandhavaṇṇaṃ udakam eva
santiṭṭhati. Tadanantaraṃ yojanavitthataṃ suddhaṃ kalla- 15
hāravanaṃ⁹ taṃ udakam parikkhipivā ṭhitam. Tadanantaraṃ
yojanavitthataṃ eva suddhaṃ¹⁰ nīluppalavanaṃ taṃ parikkhi-
pivā ṭhitam, yojanayojanavitthataṃ¹¹ eva rattuppalasetuppala-
rattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṃ purimaṃ pa-
rikkhipivā ṭhitāni, imesaṃ pana sattannaṃ vanānaṃ anantaraṃ 20
sabbesaṃ pi tesam kallahārādivasena¹² omīssakavanaṃ yojana-
vitthataṃ eva tāni parikkhipivā ṭhitam. Tadanantaraṃ nā-
gānaṃ patiṭṭhappamaṇe¹³ uduke yojanavitthataṃ eva rattasāli-
vanaṃ. Tadanantaraṃ udakapariyante nīlapītalohitodātasura-
bhisukhumakusumasamākiṇṇaṃ khuddakagacchavanaṃ. Iti 25
imāni dasa vanāni yojanayojanavitthataṃ¹⁴ eva. Tato khuddaka-
rājamahārājamāsammuggavanaṃ. Tadanantaraṃ tipusaelālukalā-
bukakumbhaṇḍavallivanāni¹⁵. Tato pūgarukkappamaṇaṃ¹⁶
ucchavanaṃ. Tato hatthidantappamaṇaṃ¹⁷ kadaliphalaṃ

¹ Bā -vante. ² Bā vehāsāni-. ³ Bā vuḍhi-. ⁴ Bā vīsa ra-. ⁵ Bā casa-. ⁶ Bā
raṃsihi. ⁷ Bā pañcasate pacceka-. ⁸ C^k pāna-, C^s panna-. ⁹ Bā kallā-. ¹⁰
C^k suddha ¹¹ Bā kallahārādīnaṃ vasena. ¹² Bā kaṭippa- ¹³ Bā -vanaṃ.
¹⁴ C^k puga-, Bā pugga-. ¹⁵ -daṇḍa-, adding phalaṃ.

kadalivanam. Tato sālivanam. Tadanantaram caṭippamāna-
 phalam¹ panasavanam. Tato madhuraphalam ciñcavanam.
 Tato kavittḥavanam². Tato omisako mahāvanasaṇḍo³. Tato
 veṇuvanam. Ayam assa tasmim kāle sampatti, Saṃyuttaṭṭha-
 5 kathāya pana idāni vattamānasampatti yeva kathitā. Veṇu-
 vanam⁴ pana parikkhipitvā sattapabbatā ṭhitā, tesam bāhiran-
 tato⁵ paṭṭhāya paṭhamo Cullakālapabbato⁶ nāma, dutiyo
 Mahākālapabbato⁷ nāma, tato Udakapabbato⁸ nāma, tato
 Candapassapabbato nāma, tato Suriyapassapabbato nāma, tato
 10 Maṇipassapabbato nāma, tato⁹ sattamo Suvanṇapassapabbato
 nāma, so ubbedhato sattayojaniko Chaddantadaham parikkhi-
 pitvā pattassa mukhavaṭṭi viya ṭhito, tassa abhantarimapassam
 suvaṇṇavaṇṇam, tato nikkhantena obhāsenā Chaddantadaho
 samuggatabālasuriyo viya hoti, bāhirimapabbatesu¹⁰ pana eko
 15 ubbedhato cha yojanāni eko pañca eko cattāri eko tīni eko
 dve eko yojanam. Evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana
 tassa dahassa pubbuttarakaṇṇe udakavātapaharaṇokāse mahā-
 nigrodharukkho¹¹, tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko
 ubbedhato sattayojaniko, catūsu disāsu catasso sākhā chayo-
 20 janikā, uddham uggatasākhāpi chayojanikā va, iti so mūlato
 paṭṭhāya ubbedhena terasayojaniko sākhānam orimantato yāva
 pārīmantā dvādasayojaniko¹² aṭṭhahi pārōhasahashehi¹³ paṭi-
 maṇḍito Muṇḍamaṇipabbato viya vilasamāno¹⁴ tiṭṭhati. Chad-
 dantadahassa pana pacchimadisābhāgena¹⁵ Suvanṇapabbate
 25 dvādasayojanikā Kañcanaguhā. Chaddanto¹⁶ nāgarājā vassā-
 ratte aṭṭhasahassanāgaparivuto Kañcanaguhāyam vasati, gimha-
 kāle udakavātam sampaṭicchamāno mahānigrodhamūle pārō-
 hantare¹⁷ tiṭṭhati. Ath' assa ekadivasam „mahāsālavanam
 pupphitan“ ti ārocayimsu, so saparivāro „sālakīlam kilissāmīti“

¹ C^{ks} -ṇam-. ² B^d kapītha-, B^s kapittha-. ³ B^d saṇḍo. ⁴ B^d tato veṇuvanam.
⁵ B^d -rantarato. ⁶ C^s -kāla-, B^d cūla-. ⁷ C^s -kāla-. ⁸ C^{ks} udakapassapab-
⁹ C^s B^d omīti tato. ¹⁰ so C^{ks}; B^d bāhīrapa-. ¹¹ B^d add atthi. ¹² B^d -kā.
¹³ C^k roha-, B^d poro-. ¹⁴ C^k B^d vilā-, C^s vila- corr. to vilā-. ¹⁵ C^s B^d -ge.
¹⁶ B^d add nāma. ¹⁷ B^d poro-.

taṃ sālavanaṃ gantvā ekaṃ supupphitaṃ sālaruḅkkaṃ kum-
 bhena pahari. Tadā¹ Cullasubhaddā uparivātapasse ʒhitā,
 tassā sarīre sukkhadaṇḍakamiṣṣāni² purāṇapaṇṇāni c' eva
 tambakipillikāni ca patiṃsu. Mahāsubhaddā pana³ adhovāta-
 passe ʒhitā, tassā sarīre pupphareṇukiṅjakkhapattāni patiṃsu. 5
 Cullasubhaddā⁴ „attano piyabhariyāya upari pupphareṇukiṅ-
 jakkhapattāni pātesi, mama sarīre sukkhadaṇḍakamiṣṣāni
 purāṇapaṇṇāni c' eva tambakipillikāni ca⁵, hotu jāniṣṣāmīti“
 Mahāsatte veraṃ bardhi. Aparam pi divasaṃ nāgarājā sa-
 parivāro nahānatthāya Chaddantadahaṃ otari, atha dvē taruṇa- 10
 nāgā soṇḍehi usīrakalāpe gahetvā Kelāsakūṭaṃ majjantā viya
 nahāpesuṃ, tasmim̄ nahātvā uttiṇṇe dve kaṇeruyo⁶ nahāpesuṃ,
 tāpi uttaritvā M-assa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassa-
 nāgā saraṃ otaritvā udakakīlaṃ kīlitvā sarato nānāpupphāni
 āharitvā rajatathūpaṃ alaṃkarontā⁷ viya M-aṃ alaṃkaritvā 15
 pacchā dve kaṇeruyo⁶ alaṃkariṃsu. Ath' eko hatthi, sare
 vicaranto sattuddayamahāpadumaṃ⁸ labhitvā āharitvā M-assa
 adāsi. So taṃ soṇḍāya gahetvā reṇuṃ kumbhe okiritvā
 jeṭṭhikāya⁹ Mahāsubhaddāya adāsi. Taṃ disvā itarā „idam pi
 sattuddayamahāpadumaṃ¹⁰ attano piyabhariyāya eva dadāti 20
 na mayhan“ ti puna pi tasmim̄ veraṃ bandhi. Ath' eka-
 divasaṃ B-tte madhuraphalāni c' eva bhisamuḷālāni¹¹ ca
 pokkharamadhunā yojetvā pañcasate paccekabuddhe bhojente¹²
 Cullasubhaddā⁴ attanā laddhaphalāphalaṃ paccekabuddhānaṃ
 datvā „ito dāni cavitvā Maddarājakule nibbattitvā Subhaddā nāma 25
 rājakaṇṇā hutvā vayappattā Bārāṇasiraṇṇo aggamaheṣibhāvaṃ
 patvā tassa piyā manāpā taṃ attano ruciṃ kāretuṃ samatthā
 hutvā tassa ācikkhitvā ekaṃ luddakaṃ¹³ pesetvā imaṃ hat-
 thim̄ visapītena kaṇḍena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā

¹ C^k omīti ta-. ² B^d rukkhā - - miṣṣakāni. ³ C^k omīti pana. ⁴ B^d cūla-. ⁵
 B^d addi pātesi. ⁶ B^d kaṇerukāyo. ⁷ B^d -to, C^s -tā corr. to -to. ⁸ B^d
 -ddayaṃ nāma mahā-. ⁹ C^k jeṭṭhitā ti, C^s jeṭṭhitā ni. ¹⁰ B^d -yaṃmahā-.
¹¹ B^d -mūlāni. ¹² C^s -to corr. to -te. B^d -jante. ¹³ B^d luddaṃ.

chabbannaramsī vissajjente yamakadante āhārāpetum samatthā
 homīti“ patthanam ṭhapesi. Sā tato patṭhāya gocaram āga-
 hetvā sussitvā nacirass’ eva kālam katvā Maddaratṭhe rāja-
 mahesiyā kucchismim nibbatti, Subhaddā ti ’ssā nāmam
 5 karimsu. Atha nam vayappattam Bārāṇasirañño adamsu, sā
 tassa piyā ahosi manāpā soḷasannam itthisahassānam jeṭṭhikā,
 jātissaraññānam patilabhi. Sā cintesi: „samiddhā me patthanā,
 idāni tassa nāgassa yamakadante āhārāpessāmīti“. Tato sarīram
 telena makkhetvā kiliṭṭhavattham nivāsetvā gilānākāram das-
 10 setvā¹ mañcake nipajji. Rājā „kuhim Subhaddā²“ ti vatvā
 „gilānā“ ti sutvā sirigabbham pavisitvā mañcake nisiditvā
 tassā piṭṭhim parimajjanto paṭhamam g. ā.:

1. Kin nu socasi anujjaṅgi³, paṇḍu sī varavaṇṇini,
 milāyasi visālakkhi, mālā va parimadditā ti. 97.

15 Tattha anujjaṅgīti⁴ kañcanasannibhasarīre, mālā va parimadditā
 ti batthehi parimadditapadumamālā viya.

Tam sutvā sā itaram gātham āha:

2. Dohaḷo me mahārāja supinanten’ upaccagā,
 na so sulabharūpo va yādiso mama dohaḷo ti. 98.

20 Tattha na so ti yādiso mama supinanta upaccagā supinaṃ passantiyā
 mayā diṭṭho dohaḷo so sulabharūpo viya na hoti dullabho so, mayham pana
 tam⁵ alabhantiyā jīvitam n’ atthīti avoca⁶.

Tam sutvā rājā gātham āha:

3. Ye keci mānūsā kāmā idhalokasmim nandane
 25 sabbe te pacurā mayham, ahan te dammi dohaḷan ti. 99.

Tattha pacurā ti bahū sulabhā⁷.

Tam sutvā devī „mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na
 nam idāni kathemi, yāvatakā pana vo⁸ vijite luddā te sabbe

¹ B^d adds sirigabbham pavisitvā. ² H^d cūlasu-. ³ B^d -caṅgī. ⁴ B^d -caṅgīti.
⁵ B^d tañca. ⁶ B^d -caim. ⁷ B^d add bhadde subhaddā idhalokasmi manussā
 kāmā manussehi paṭhiyamānā ye keci sattaratana mandane manussehi ye keci
 pañca kāmagaṇā atthi sabbe te vatthukāmakilesakāme aham te tuyham dadāmi
⁸ B^d te.

sannipātāpetha¹, tesam majjhe kathessāmīti“ dīpentī anantaram g. ā.:

4. Luddā deva samāyantu ye keci vijite tava,

etesam aham akkhissam yādiso mama dohaḷo ti². 100.

Rājā „sādhū“³ 'ti sirigabbhā nikkhamitvā „yāvatikā“⁴ 5
tiyojanasatike Kāsiraṭṭhe luddā te sabbe⁵ sannipātentū' 'ti⁵
bheriṇ carāpethā“⁶ 'ti amacce āṇāpesi, te tathā akaṃsu.
Nacirass' eva Kāsiraṭṭhavāsino⁶ luddā yathābalaṃ paṇṇākaram
gahetvā⁷ āgatabhāvaṃ raṇṇo ārocāpesuṃ, te sabbe pi satṭhi-
sahassamattā ahesuṃ. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ūatvā vāta- 10
pāne ṭhito hattham pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā
kathento

5. Ime te luddakā devi katahatthā visāradā

vanaññū ca migaññū ca, mama te⁸ cattajivitā ti ā. 101.

Tattha ime te ti ye tvaṃ sannipātāpesi|ime te, katahatthā ti vijjhana- 15
chedane sukatahatthā kusalā susikkhitā, visāradā ti nibbhayā, vanaññū ca
migaññū ca 'ti vanaṃ ca mige ca jānanti, mama te⁹ ti sabbe pi te mama¹⁰
cattajivitā, yam aham¹¹ icchāmi tam karontīti.

Tam sutvā devī te āmantetvā itaram g. ā.:

6. Luddaputtā nisāmetha yāvant' ettha samāgatā: 20

chabbisāṇaṃ¹² gajaṃ setaṃ addasaṃ supinen' ahaṃ¹³,
tassa dantehi me attho, alābhe n' atthi jīvitam ti. 102.

Tattha nisāmethā 'ti suṇātha, chabbisāṇaṃ ti chabbapaṇṇavisāṇaṃ.

Tam sutvā luddaputtā

7. Na no pitunnaṃ na pitāmahānaṃ 25

diṭṭho suto kuṅjaro chabbisāṇo

¹ Bā -pāetha. ² Bā add tattha deva ye keci tava vijitā yattakā luddā atthi sabbe te luddā samāyanti pakkosiṃsu ahaṃ yādiso mama dohaḷo etesaṃ luddānaṃ akkhissam akkhissāma tam. ³ Bā -vattakā. ⁴ Bā sam. ⁵ Bā sannipātathāya in the place of san-. ⁶ Bā kāsikaraṭṭha-. ⁷ Bā add āgantvā. ⁸ C omits te, Bā has hatthe. ⁹ C mama te corr. to mamatthe, Bā mamatte. ¹⁰ Bā pi ca ete mamatte. ¹¹ Bā -tā yam ayaṃ. ¹² C^k Bā -naṃ. ¹³ Bā supine ahaṃ.

yam addasā¹ supine rājaputti,
akkhāhi no yādiso hatthināgo² ti bhāsimṣu. 103.

Tattha pitunnaṃ ti karaṇatthe sāmivacaṇaṃ, i. v. h.: n' eva ambhākaṃ
pitūhi na pitīmahehi evarūpo kuñjaro diṭṭhapubbo pageva amhehi, tasmā attanā
5 diṭṭhalakkhanavasena akkhāhi³ no yādiso tayā diṭṭho hatthināgo ti.

Anantaraṃ gāthāpi tehi⁴ yeva vuttā:

8. Disā catasso vidisā catasso⁵ (vol. I p. 401.)

uddhaṃ adho, dasa disā⁶ imāyo,
katamaṃ: disaṃ tiṭṭhati nāgarājā

10 yam addasā¹ supine chabbisāṇaṃ ti. 104.

Tattha disā⁷ ti disā⁸, katamaṃ ti etāsu disāsu katamāya disāya.

Evaṃ vutte Subhaddā⁹ sabbe ludde oloketvā tesaṃ
antare patthaṭapādaṃ¹⁰ bhattapuṭasadisajamghaṃ¹¹ mahājānuṃ
mahāphāsukaṃ¹² bahalamassuṃ tambadāṭhikaṃ nibbidha-
15 piṅgalaṃ¹³ dussaṇṭhānaṃ bhībhacchaṃ¹⁴ sabbesaṃ matthaka-
matthakena paññāyamānaṃ M-assa pubbe verim Sonuttaraṃ¹⁵
nāma nesādaṃ disvā „esa mama vacanaṃ¹⁶ kātum sakkhissa-
tīti“ rājānaṃ anujānāpetvā taṃ ādāya sattabhūmakapāsādassa
uparimatalaṃ āruya uttarasīhapañjaraṃ vivaritvā Uttara-
20 himavantābhimukhaṃ hatthaṃ pasāretvā catasso gāthā ābhāsi.

9. Ito ujuṃ¹⁷ uttariyaṃ¹⁸ disāyaṃ
atikamma¹⁹ so satta girī²⁰ brahante
Suvannaṇapasso nāma²¹ girī²⁰ uḷāro
supupphito kimpurisānuciṇṇo. 105.

25 10. Āruya selaṃ bhavanaṃ²² kinnarānaṃ
olokaya²³ pabbatapādamaṃ,

¹ C^s -sā corr. to -saṃ, B^d -sa. ² C^{ks} hatthināho. ³ B^d bhak-. ⁴ C^{ks}
gāthāhi te. ⁵ C^k omits vi-. ⁶ C^{ks} disā tā. ⁷ C^k disatā, C^s disātā. ⁸ B^d
disāsu. ⁹ B^d cūlasu-. ¹⁰ B^d patthatha-. ¹¹ C^k hattapuṭasādisaṃ-, C^s
bha - - saṃ-, B^d -sadīgha-. ¹² C^k B^d -pā-. ¹³ B^d nippaddhaṃ-. ¹⁴ B^d
vibhajjaṃ ¹⁵ C^s soṇu-. ¹⁶ C^k esa camamaṃ, C^s esa mamamanaṃ ¹⁷ C^{ks} -ū,
¹⁸ B^d -rā-. ¹⁹ C^{ks} atikka-. ²⁰ all three MSS. -ri. ²¹ so all three MSS. for
pi? ²² so all three MSS. for bhavaṃ? ²³ so all three MSS. for -yā?

atha dakkhasī meghasamānavannaṃ
nigrodharājam aṭṭhasahassapādam¹. 106.

11. Tath' acchatī kuñjaro chabbisāṇo
sabbaseto² duppasaho parehi³,
rakkhanti nam⁴ aṭṭhasahassanāgā
īsādantā⁵ vātajavappahārino. 107. 5
12. Tiṭṭhanti te bhīmūla⁶ passasantā,
kuppanti vātassa pi eritassa,
manussabhūtaṃ pana tattha disvā
bhasmaṃ⁷ kareyyuṃ, nāssa⁸ rajo pi tassa 'ti. 108. 10

Tattha⁹ ito ti imahā thānā, uttariyaṃ¹⁰ ti uttarāyaṃ¹¹, uḷāro ti mahā¹² itarehi chahi pabbatehi uccataro, olokāyā 'ti¹³ olokeyyāsi, tatthacchatīti tasmim nigrodharukkhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampatiṅchanto¹⁴ tiṭṭhati, duppasaho ti aññe¹⁵ taṃ upagantvā pasayhakāraṃ kātum samatthā nāma n' atthīti duppasaho parehi¹⁶, īsādantā ti rathīsāsamānadantā, vātajavappahārino ti vātajavana gantvā paccāmitte paharaṇasīlā¹⁷, bhīmūlā¹⁸ ti bhīmsanakamahāsaddā nibaddham¹⁹ assasam²⁰ muñcantā²¹, eritassā 'ti vātassa yaṃ²² saddānubaddham eritaṃ calanaṃ kampanaṃ tassa²³ pi kuppanti²⁴ evaṃ pharusam, nāssa²⁵ 'ti tassa nāsāvātena²⁶ viddhainsitvā bhasmaṃ katassa²⁷ tassa rajo²⁸ pi na²⁹ bhavyeya. 20

Taṃ sutvā Sonuttaro³⁰ maraṇabhayabhīto³¹

13. Bahū h' ime rājakulamhi santi
pilandhanā³² jātarūpassa devi

¹ so *Cks*; *Pds* -poram; read pi for aṭṭha? ² so all three MSS. ³ *Bd* -bhi.
⁴ *Cks* taṃ. ⁵ *Bd* byāsanadantā. ⁶ so *Bd* for bhīmalā, *Cks* timūlaṃ. ⁷ *Bd* asmī. ⁸ so *Cks* for na? *Bd* nasā, *Bs* nāsā. ⁹ *Bds* add bho luddaputta so tvaṃ.
¹⁰ *Bd* -rā-. ¹¹ *Bd* -rāya dīsāyaṃ, adding ujuṃ gaccha gacchāhi gaṃtvāna brahante sattagīri atikkamma atikkantena tayā pathamameva chapabbate atikkamitvā suvaṇṇapasso nāma gīri kidāso. ¹² *Bd* mahanto. ¹³ *Cks* si ¹⁴ *Bd* adds acchatī. ¹⁵ *Bds* -ehi. ¹⁶ *Bd* parebhi, adding evarūpo kuñjaro tattha tasmī nigrodhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampatiṅchanto acchatī tiṭṭhati ludda aṭṭhasahassanāgā kiṃdīsā. ¹⁷ *Bd* adds evarūpā aṭṭhasa nāgā nam rakkhanti. ¹⁸ *Bd* bhīmūlan, *Cks* timūlā. ¹⁹ *Bd* nubandham. ²⁰ *Bd* -sa passāsantā. ²¹ *Cks* muccantā, *Bd* muñcantā tiṭṭhanti. ²² *Bd* vātapaharitassa yaṃ. ²³ *Bd* tassā. ²⁴ *Bd* adds te nāgā tattha tasmī thāne āgataṃ manussabhūtaṃ disvā. ²⁵ *Bd* nassā. ²⁶ *Bd* nāsāvāteneva. ²⁷ *Bd* katvā. ²⁸ *Bd* adds rajaññabhāvam bhasmaṃ pi kareyyuṃ. ²⁹ *Bd* omits pina. ³⁰ *Cs* *Bd* soṇu-. ³¹ *Bd* adds hutvā. ³² *Bd* piladghanā.

muttā maṇī veluriyāmayā ca,
 kim kāhasī dantapilandhanena¹,
 udāhu ghāteṣṣasi luddaputte ti āha. 109.

Tattha pilandhanā² ti ābharāṇāni, veluriyāmayā ti veluriyāmayāni,
 5 ghāteṣṣasīti udāhu pilandhanapadesena luddaputte ghātāpetukāmāsīti pucchati³.

Tato devī gātham āha:

14. Sā issitā dukkhitā c' asmi ludda,
 uddhañ ca⁴ sussāmi anussarantī,
 karohi me luddaka etam atthaṃ,
 10 dassāmi te gāmavarāni pañcā 'ti. 110.

Tattha sā ti sā ahaṃ, anussarantīti tena varāṇena⁵ mayi kataṃ
 veraṃ anussaramānā, dassāmi te ti etasmim te atthe nipphādite⁶ sain-
 vacchare sataṣaṣṣuttānake pañca gāme⁷ dadāmiṃti.

15 Evañ ca pana vatvā „samma luddaka 'ahaṃ etam'⁸
 chaddantahatthim mārāpetvā⁹ yamakadante āharāpetum¹⁰
 samatthā homīti' paccekabuddhānaṃ dānaṃ datvā patthanaṃ
 ṭhapesim, mayā supinantena diṭṭhan¹¹ nāma n' atthi, sā pana
 mayā patthitapatthanā samijjhissati, tvaṃ gacchanto mā bhā-
 2- yīti¹² taṃ samassāsesi¹². So „sādhu ayyo¹³“ ti tassā va-
 canaṃ sampaticchitvā „tena hi me pākaṭaṃ katvā tassa
 vasanaṭṭhānaṃ kathehīti¹⁴“ pucchanto

15. Katth' acchatī¹⁴ kattha-m-upeti ṭhānaṃ,
 vīthi 'ssa kā nahānagatassa hoti,
 kathaṃ¹⁵ hi so nahāyati nāgarājā,
 25 kathaṃ vijānemu gatiṃ gajassā 'ti ā. 111.

Tattha katthacchatīti kattha vasati, katthamupeti ṭhānaṃ ti
 kattha tiṭṭhatīti attho, vīthissa kā ti tassa nahānagatassa kā vīthi hoti,
 kataramaggena nāma¹⁶ gacchatīti¹⁷, kathaṃ vijānemū 'ti tayā akathite
 mayam kathaṃ tassa gajassa gatiṃ vijāniṣṣāma, tasmā kathehi no ti attho.

¹ B^d piladdhanena, adding māretukāmā kuṇjaraṃ chabbisāṇaṃ. ² C^{ks} -nāni, B^d piladdhanā. ³ B^d pucchi. ⁴ B^d uddhacca. ⁵ B^d adds pūre. ⁶ C^k B^d nipphā-. ⁷ B^d varagāme te tuyhaṃ dassāmi. ⁸ B^d eka. ⁹ B^d māretvā. ¹⁰ C^s -tu. ¹¹ B^d diṭṭhā. ¹² B^d -ssāsīti. ¹³ B^d -e. ¹⁴ all three MSS. -ti. ¹⁵ C^k kattha, C^s kattha corr. to kathaṃ, B^d kathaṃ. ¹⁶ B^d adds so. ¹⁷ B^d -ati.

Tato sā jātissaraññāna paccakkhato diṭṭhaṭṭhānaṃ tassa ācikkhantī dve gāthā abhāsi:

16. Tatth' eva sā pokkharañī adūre
 rammā sutitthā ca mahodikā¹ ca
 sampupphitā bhamaragaṇānucinnā,
 ettha hi so nahāyati nāgarājā. 112. 5
17. Sīsaṃ nahāto² uppalamālabhārī
 sabbaseto puṇḍarīkattacaṃgī³
 āmodamāno⁴ gacchatī [san] niketaṃ
 purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan ti. 113. 10

Tattha tatthevā 'ti tassa vasanaṭṭhāne yeva, pokkharañīti Chaddantadāham sandhāyāha, sampupphitā ti duvidhehi kumudehi tividdhehi uppalehi pañcavaṇṇehi ca padumehi samantato pupphitā, ettha hi so ti so nāgarājā ettha Chaddantadahe nahāyati, uppalamālabhārīti uppalādīnaṃ jalajathalajānaṃ pupphānaṃ mālāṃ bharanto⁵, puṇḍarīkattacaṃgīti⁶ puṇḍarīkasadisattabhāvena⁷ odātena aṅgena samannāgato, āmodamāno⁸ ti āmoditapamodito, sanniketān ti attāno vasanaṭṭhānaṃ, purakkhatvā ti sabbabhaddaṃ⁹ nāma mahesiṃ purato katvā aṭṭhahi nāgasahashehi parivuto attāno vasanaṭṭhānaṃ gacchatī. 15

Taṃ sutvā Sonuttaro „sādhu ayye, ahan taṃ vāraṇaṃ 20
 māretvā dante āharissāmīti“ sampaṭicchi. Ath' assa sā
 tuṭṭhā sahasaṃ datvā „gehaṃ tāva gaccha, ito sattābhacca-
 yena tattha gamissasīti“ taṃ uyyojetvā kammāre pakkosā-
 petvā „tāta¹⁰ amhākaṃ vāsipharasukuddālanikhādanamuṭṭhika-
 veḷugumbacchedanasatthiṇaḷāyanaasilohadaṇḍakhānukaayasim- 25
 ghāṭakehi attho, sabbaṃ sīghaṃ katvā āharā“ 'ti āṇāpetvā
 cammakāre pakkosāpetvā „tāta amhākaṃ kumbhakāragāhikaṃ¹¹
 cammabhastaṃ¹² kātuṃ vaṭṭati¹³, cammayottavarattahatthipāda-
 upāhanacammachattehi¹⁴ pi no attho, sabbaṃ sīghaṃ katvā
 āharā 'ti āṇāpesi. Te ubho pi sabbāni tāni sīghaṃ katvā 30

¹ Bđ -dakā. ² read nahāt? ³ Ck -i, Bđ puṇḍarīkattacaṃgī. ⁴ Ck Bđ a-. ⁵ Bđ dhārento. ⁶ Ck puṇḍarīkattha-, Bđ puṇḍarīkattacaṃgīti. ⁷ Bđ puṇḍarīkasadisattabhāvena. ⁸ Ck a-. ⁹ Ck sabbam-. ¹⁰ Ck tātā, C s tātā corr. to tāta. ¹¹ Bđ -gāhakaṃ. ¹² C s cammaṃ bhastaṃ. ¹³ Ck s vaṭṭati. ¹⁴ Ck s yottañca-ratta - -, C s -upāhanañca cam-, Bđ -yottaṃ varattaṃ - - upāhanaṃ.

āharitvā adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ samvidahitvā araṇisa-
 hitaṃ ādiṃ katvā¹ sabbam upakaraṇaṃ ca baddhasattuādikaṃ²
 pātheyyaṃ ca cammabhastāyaṃ pakkhipi, taṃ sabbam pi
 kumbhabhāramattaṃ ahoṣi. Sonuttaro pi attano parivacchaṃ
 5 katvā sattame divase āgantvā devīṃ vanditvā aṭṭhāsi. Atha
 nam sā „niṭṭhitaṃ te samma³ panthūpakaraṇaṃ⁴, imaṃ⁵ tāva
 pasibbakaṃ gaṇhā“⁶ ti āha. So pana mahāthāmo pañcannaṃ
 hatthīnaṃ balaṃ dhāreti, tasmā taṃ pūpapasibbakaṃ⁷ viya
 ukkhipitvā upakachantare ṭhapetvā rittahattho viya aṭṭhāsi.
 10 Cullasubhaddā⁸ luddassa dāraḷānaṃ paribbayaṃ datvā rañño
 ācikkhitvā Sonuttaraṃ uyyojesi. So pi rājānaṃ ca devīṃ ca
 vanditvā rājanivesanā oruḷha rathe ṭhapetvā mahantena pari-
 vārena nagarā nikkhamitvā gāmanigamaparamparāya⁹ paccan-
 taṃ patvā jānapade¹⁰ nivattetvā paccantavāsīhi saddhīṃ
 15 araṇṇānaṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsīno
 pi nivattetvā ekako va gacchanto timsayojanikaṃ maggaṃ¹¹
 dabbagahanaṃ kāsagahanaṃ tiṇagahanaṃ¹² tulasigahanaṃ¹³
 saragahanaṃ¹⁴ tirivacchagahanādīni¹⁵ chakaṇṭakagumbaka-
 gahanāni vettagahanaṃ omisakagahanaṃ naḷavanasaravana-
 20 gahanasadisāṃ¹⁶ uragena pi dubbīnīvijjhaṃ ghanavanagahanaṃ
 rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ¹⁷ kalalagahanaṃ udakagahanaṃ
 pabbatagahanaṃ ti aṭṭhārasagahanāni paṭipāṭiyā patvā¹⁸ dabbā-
 gahanādīni asitena lāyitva¹⁹ tulasigahanādīni veṇugumbacche-
 danasatthēna chinditvā rukkhe pharasunā koṭṭetvā²⁰ atimahante
 25 nikhādanena vijjhitvā maggaṃ karonto veḷuvane nissenīṃ katvā
 veḷugumbaṃ²¹ āruḷha veḷuṃ chinditvā aparassa veḷugumbassa
 upari pātetvā veḷugumbamatthaken²² eva gantvā kalalagahane

¹ Fd āharitvā. ² Ck -sattuā-, Bd bandhasattuādīkaditvā. ³ Bd omits sa-. ⁴ Bd sabbūpa-. ⁵ Bd idam. ⁶ Ck pūpasiimbakam, Bd tamulapasiippa-. ⁷ Bd omits culla. ⁸ Bd -nigama janapadāṃparamparāya. ⁹ Bd ja-. ¹⁰ Ck timsayojana, C^s timsayojanikaṃ maggaṃ corr. to timsayojanaṃ. ¹¹ Bd adds saragahanaṃ. ¹² Bd tū-. ¹³ Ck^s sarasiga-. ¹⁴ Bd -dīnaṃ vasena. ¹⁵ Bd naḷagahanaṃ sara-. ¹⁶ C^s omits rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ. ¹⁷ Bd petvā upagantvā. ¹⁸ Fd palā-. ¹⁹ Ck^s koṭṭhe-, Bd^s koṭe-. ²⁰ Bd veḷuvanagumbam.

sukkhapadaram¹ attharivā tena gantvā aparam attharivā
 itaram khipivā puna purato attharanto tam atikkamivā
 doṇim katvā tāya udakagahanam tarivā pabbatapāde ṭhatvā
 ayasimghāṭakam yottena bandhitvā uddham khipivā pabbate
 laggāpetvā yottenāruya vajiraggena lohadanḍena pabbatam 5
 vijjhivā khāṇukam koṭṭetvā tattha ṭhatvā simghāṭakam
 ākaḍḍhitvā puna upari laggāpetvā tattha ṭhito cammayottam
 olambetvā tam ādāya otarivā heṭṭhimakhāṇuke bandhitvā
 vāmahatthena yottam gahetvā dakkhiṇahatthena muggaram
 ādāya yottam paharivā khāṇukam nīharivā puna abhirūhati, 10
 eten' upāyena pabbatamatthakam āruya parato² otaranto³
 purimanayen' eva paṭhamapabbatamatthake khāṇukam koṭṭetvā
 cammapasibbake yottam⁴ bandhitvā khāṇuke⁵ veṭhetvā⁶ sayam
 antopasibbake nisīditvā makkaṭakānam makkaṭasuttavissajjanā-
 kārena yottam viniveṭhento otari⁷, cammachattena vātam gāhā- 15
 petvā sakuṇo viya otaratīti⁸ pi vadanti yeva. Evaṃ tassā
 Subhaddāya vacanam ādāya nagarā nikkhamivā sattarasa-
 gahanāni atikkamivā pabbatagahanam patvā tatrāpi cha
 pabbate atikkamivā Suvannapassapabbatamatthakam abhirūha-
 bhāvam⁹ ācikkhanto¹⁰ S. ā.:

20

18. Tatth' eva so uggahetvāna vākyam
 ādāya tūṇiṃ ca dhanuṃ ca luddo
 vitureyyati¹¹ satta giri¹² brahante
 Suvannapassam nāma giriṃ¹³ ulāram. 114.
19. Āruya selam bhavanam¹⁴ kinnarānam 25
 olokayī¹⁵ pabbatapādamūlam,
 tatth' addasā meghasamānavannaṃ
 nigrodharājam aṭṭhasahassapādam¹⁶. 115.

¹ Bā sukharukkha-. ² Bā pu-. ³ Bā adds itare. ⁴ Bā yottakam. ⁵ Bā
 -kam. ⁶ Bā pavedhitvā. ⁷ Bā -riti. ⁸ Bā otarantīti. ⁹ Bā abhirūya. ¹⁰
 Bā avikaronto. ¹¹ so Ck; Bā vitariyati. ¹² all three MSS. -i. ¹³ so all
 three MSS. for pi? ¹⁴ so all three MSS. for bhavam? ¹⁵ all three MSS. -yī.
¹⁶ so Ck; Bā -poram; read pi for aṭṭha?

20. Tatth' addasā kuñjarāṃ chabbisāṇaṃ
sabbasetāṃ duppasahaṃ parehi¹,
rakkhanti naṃ aṭṭhasahassanāga
īsādantā² vātajavappahārino. 116.
- 5 21. Tatth' addasā pokkharāṇiṃ adūre
rammaṃ sutitthaṃ ca mahodikaṃ³ ca
samppupphitaṃ bhamaragaṇānuciṇṇaṃ
yattha hi so nahāyati nāgarājā. 117.
- 10 22. Disvāna nāgassa gatim̐ ṭhitiṃ ca
vīthi 'ssa yā nahānagatassa hoti
opātaṃ āgañchi anariyarūpo
payojito cittavasānugāyā 'ti. 118.

Tattha so ti bhikkhave so luddo tatth' eva sattabhūmikapāsādātaḥ
ṭhitāya tassā⁴ vacanaṃ uggahetvā saratūṇīraṇā⁵ ca mahādhanuṃ ca ādāya
15 pabbatagahanaṃ patvā kataro nu kho Suvannaṃpassapabbato nāmā 'ti satta
mahāpabbate vitureyyāti⁶ tasmim̐ kāle tuletī tīreti, so evaṃ tīrento Suvanna-
passaṃ nāma gīrivaraṃ⁷ disvā ayaṃ so bhavissatīti ciñtesī, olokayīti taṃ
kinnarānaṃ bhavanabhūtaṃ⁸ pabbataṃ āruya Subhaddāya dinnasaññāvasena⁹
heṭṭhā¹⁰ olokesī, tatthā 'ti tasmim̐ pabbatapādamaḥle avidūre yeva taṃ
20 nigrodhaṃ addasa, tatthā 'ti tasmim̐ nigrodhamūle ṭhitaṃ, tatthā 'ti tatth'
eva antopabbate tassa nigrodhassa avidūre¹¹ yattha so nahāyati taṃ pokkha-
raṇiṃ addasa, disvāna 'ti gāthāyaṃ Suvannaṃpassapabbatā oruya hatthīnaṃ
gatakāle hatthipādakaupāhanaṃ āruya tassa nāgarāṇiṃ gataṭṭhānaṃ nibaddha-
vasanaṭṭhānaṃ¹² upadhārento iminā maggena gacchati idha nahāyati nahāyitvā¹³
25 uttiṇṇo idha tiṭṭhatīti sabbāṃ disvā ahirikabhāvena anariyarūpo taya citta-
vasānugāya payojito tasmā opātaṃ āgañchi¹⁴ paṭipajji, āvātaṃ khaṇitī attho.

Tatthāyaṃ¹⁵ anupubbikathā: so kira M-assa vasanokāsaṃ
sattamāsādhikehi sattehi saṃvaccharehi¹⁶ sattadivasehi patvā
vuttanayena tassa¹⁷ vasanokāsaṃ sallakkhetvā idha āvātaṃ
30 khaṇitvā¹⁸ „tasmim̐ ṭhito vāraṇādhipatiṃ¹⁹ vijjhivā jīvitakkha-
yaṃ pāpessāmīti²⁰ vavatthapetvā araṇṇāṃ pavisitvā thambhā-
dīnaṃ²⁰ atthāya rukkhe chinditvā dabbasambhāre sajjitvā

¹ Bā -bhi. ² Bā byāsā-. ³ Bā -da-. ⁴ Bā adds subhaddāya. ⁵ Cks -tunhīraṇā.
Bā -tunhīṇ. ⁶ so Cks; Bā vitariyatīti. ⁷ Bā gīriulāraṃ. ⁸ Cks -naṃbhū-. ⁹
Bā -saññāyavasena. ¹⁰ Cks add na. ¹¹ Bā adds patvā. ¹² Bā nibandhaṃ
vasanaṭṭhānaṃ. ¹³ Bā nhatvā. ¹⁴ Bā tasmā upātaṃ āgacchi, Cks tassā ovādaṃ
āgañchi. ¹⁵ Bā tatrāyaṃ. ¹⁶ Bā adds ca. ¹⁷ Ck tassā, Cs tassā corr. to tassa.
¹⁸ Cs Bā -ṇi-, Ck -ni-. ¹⁹ Bā adds visapitena kaṇḍena. ²⁰ Bā sambhārādīnaṃ.

hatthīsu nahānatthāya gatesu tassa thānokāse¹ mahākuddālena caturassam āvātam khaṇitvā uddhatapaṃsum² bījam vapanto viya udake vikiritvā udukkhalapāsāṇānam upari thambhe patiṭṭhāpetvā tulā ca kāce³ ca datvā padarāni attharivā kaṇḍappamānam chiddam katvā upari paṃsuṃ ca kacavaraṇ ca pakkhi- 5
pitvā ekena passena attano pavisanaṭṭhānam katvā evam niṭṭhite āvāte paccūsakāle yeva paṭisīsakam paṭimuñcitvā kāsāvāni paridahitvā saddhim visapītena⁴ sallena dhanum ādāya āvātam otarivā aṭṭhāsi.

Tam attham pakāsento S.⁵ :

23. Katvāna⁶ kāsūm phalakehi chādayi
attānam odhāya dhanuṃ ca luddo,
passāgataṃ puthusalena nāgam
samappayī dukkatakammakārīti vatvā⁷ 119. :
24. Viddho ca nāgo⁸ koṇcam anādi ghoram⁹,
sabbe va¹⁰ nāgā ninnadam¹¹ ghorarūpaṃ,
tiṇaṃ ca kaṭṭhaṇ ca cuṇṇam¹² karontā
dhāvimsu te aṭṭhadisā samantato. 120. 15
25. Vadhissam etan ti¹³ parāmasanto
kāsāvam¹⁴ addakki dhajam isīnam,
dukkhena phuṭṭass' udapādi¹⁵ saññā:
arahaddhajo¹⁶ sabbhi avajjharūpo¹⁷ ti ā. 121. 20

Tattha odhāya 'ti' odahitvā pavesetvā, passāgatan ti attano¹⁸ āvāṭassa passam āgataṃ, so kira dutiyadvase āgantvā nahātvā¹⁹ uttiṇṇo²⁰ tasmiṃ mahāvisālamālake nāma padese aṭṭhāsi, ath' assa sarīrato udakam²¹ nābhippa- 25
desena ogaḷitvā²² tena chiddena²³ luddassa sarire pati, tāya saññāya so M-assa āgantvā thitabhāvam nātvā tam²⁴ passāgataṃ puthunā sallena samappayī²⁵ vijjhi, dukkatakammakārīti tassa M-assa²⁶ kāyikacetāsikassa dukkhassa uppādanena dukkatassa kammassa kārako, koṇcam anādīti koṇcanādam kari, tassa kira tam sallaṃ²⁷ nābhiyā pavisitvā pihakādīni saṃcuṇṇitvā antāni chinditvā 30

¹ Bā vasanokāsāni. ² C^s -su, Bā uddhataṃpaṃsu. ³ Bā -je. ⁴ Bā adds ca. ⁵ Bā adds āha. ⁶ Bā khaṇitvā. ⁷ C^s Bā omit vatvā. ⁸ so all three MSS. for so? ⁹ C^{ks} ku-. ¹⁰ Bā ca. ¹¹ so all three MSS. for nadum? ¹² C^{ks} ranam. ¹³ Bā vadhissāminanti. ¹⁴ C^{ks} -yam. ¹⁵ C^k puṭṭh-, Bā puṭh-. ¹⁶ Bā abarad-dhajo. ¹⁷ C^k avajja-, Bā apajha- ¹⁸ Bā add ca. ¹⁹ Bā nhatvā. ²⁰ C^k -e. ²¹ C^k Bā -ka. ²² Bā ogaḷhitvā. ²³ C^{ks} omit chiddena. ²⁴ Bā omits tam ²⁵ C^k samapayī, C^s sampayī. ²⁶ Bā omits m-assa. ²⁷ Bā sallena.

piṭṭhibhāgam pharasunā phālentam¹ viya uggantvā ākāse pakkhandi, bhinna-
 rajatakumbhato rajatam² viya pahāramukhena lohitaṃ pagghari, balavavedanā
 uppaḷḷi, so vedanaṃ adhivēsetum asakkonto vedanāmatto sakalapabbataṃ eka-
 ninnādam karonto tikkhattum mahantaṃ koṇcaṇādam nadi, sabbeva³ 'ti te
 5 pi sabbe aṭṭhasahassā nāgā taṃ saddaṃ sutvā maraṇabhayabhītā ghorarūpaṃ
 ninnadam⁴, cūṇṇam⁵ karontā ti tena saddenāgantvā⁶ chaddantavāraṇaṃ
 vedanāmattaṃ disvā paccāmittaṃ gaṇhissāmā 'ti tīṇaṃ kaṭṭhaṃ ca cūṇṇavi-
 cūṇṇam karontā dhāvimsu, vadhissametaṃ ti⁷ bhikkhave so chaddanta-
 vāraṇo disā pakkhantesu nāgesu Subhaddāya kaṇeruyā⁸ passe ṭhatvā sandhāretvā
 10 samassāsayaṃāyā vedanaṃ adhivēsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhānaṃ sallakkhento⁹
 sace imaṃ¹⁰ puratthimadisādīhi āgataṃ bhavissa¹¹ kumbhādīhi pavisitvā pacchi-
 makāyādīhi nikkhamissati imaṃ¹⁰ pana nabhiṃ¹² pavisitvā ākāsaṃ pakkhantaṃ
 tasmā paṭhaviyaṃ ṭhitena vossatṭham¹³ bhavissatīti upadhāretvā ṭhitatṭhānaṃ
 upaparikkhītukāmo ko jānāti kim bhavissati Subhaddaṃ apanetuṃ vaṭṭatī⁴
 15 cintetvā bhadda aṭṭhasahassanāgā mama paccāmittaṃ pariyesantā disā pakkhanta
 tvaṃ idha kim karoṣīti vatvā deva abhaṃ tumhe sandhāretvā samassāsenti¹⁴
 ṭhitā khamatha me ti tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā catūsu ṭhānesu vanditvā
 tāya ākāsaṃ pakkhantaṃ bhūmiṃ pādanaḥkena pahari, padaraṃ uppatitvā
 gataṃ, so¹⁵ chiddena olokeno Sonuttaraṃ¹⁶ disvā vadhissametaṃ ti⁷ cittaṃ
 20 rajatadāmaṇṇaṃ soṇḍaṃ pavesetvā parāmasanto Buddhādīnaṃ isīnaṃ dhajāṃ
 kāsāvaṃ addakki, luddo kāsāvaṃ M-assa hatthe ṭhapesi, so tam ukkhipitvā
 purato ṭhapesi, ath' assa tena¹⁷ tatharūpenāpi dukkhena phuṭṭhassa¹⁸ ara-
 haddhajo¹⁹ nāma sabbhi²⁰ paṇḍitehi avajjarūpo²¹ aññadatthu²² sakkātabbo
 garukātabbo yevā ti ayam saññā udapādi, so tena saddhiṃ sallapanto gātha-
 25 dvayaṃ ā.:

26. Anikkasāvo kāsāvaṃ yo vatthaṃ paridahessati²³
 apeto damasaccena na so kāsāvaṃ arahati. 122. (Dhp. 9-10.
 Jāt. II. ¹⁹⁸/₈. Therag. v. 999.)

27. Yo ca vantakāsāv' assa sīlesu susamāhito
 30 upeto damasaccena sa ve kāsāvaṃ arahahīti. 123.

Tass' attho: samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kasāvehi anikkasāvo
 indriyadamaṇena²⁴ c' eva vacīsaccena ca²⁵ anupagato tehi guṇehi kāsāyara-
 pītaṃ kāsāvavatthaṃ paridahati so²⁶ taṃ kāsāvaṃ nārahati, ananucchaviko²⁷ so

¹ Ck pāl-, C^o phāl-, B^d padāl-. ² Ck B^d -naṃ. ³ B^d -eā. ⁴ B^d ninnādam.
⁵ B^d cūṇṇam, Ck^s raṇam. ⁶ B^d -na-. ⁷ B^d vadhissāminanti. ⁸ B^d kaṇeruyā.
⁹ B^d -etvā. ¹⁰ B^d idam. ¹¹ B^d abha-. ¹² B^d -iyā. ¹³ B^d viṣatṭham. ¹⁴ Ck^s
 -santi. ¹⁵ B^d adds taṃ. ¹⁶ C^o soṇ-. ¹⁷ B^d omits tena. ¹⁸ Ck pu-. ¹⁹ B^d
 arahattadhajo. ²⁰ Ck sabba. ²¹ B^d abajha-. ²² B^d aññāmadatthum. ²³ read
 paridahessati? ²⁴ B^d -damena. ²⁵ B^d adds apeto. ²⁶ B^d yo. ²⁷ B^d nānu-.

tassa vatthassa, yo pana tesam kāsāvānam¹ vantattā² vantakasāvo³ assa sīlesu
susamāhito suppatitthito paripuṇṇasīlacāro so etaṃ kāsāvānam arahaṃ nāmā 'ti.

Evam vatvā M. tasmim cittaṃ nibbāpetvā „samma ki-
matthaṃ tvaṃ maṃ vijjhi⁴ attano atthena⁵ udāhu aññena
payojito sīti“ pucchi. 5

Tam attham āvikaronto S.⁶

28. Samappito puthusallena nāgo
aduṭṭhacitto luddakam ajjhabhāsi⁷:
kimatthiyam kissa vā samma hetu
mamaṃ vadhī kassa vāyam payogo ti. 124. 10

Tattha kimatthiyam ti āyatim kim patthento, kissa va ti kissa hetu
kena kāraṇena, kim nāma tava mayā saddhim veram ti adhippayo, kassa vā
ti kassa vā aññassa ayam payogo, kena payojito maṃ vadhīti attho.

Ath' assa ācikkhanto luddo gātham āha:

29. Kāsissa rañño mahesī⁸ bhadante,
sā pūjitā rājakule Subhaddā
[sā] taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi,
dantehi attho ti⁹ ca maṃ avocā 'ti. 125. 15

Tattha pūjitā ti aggamaheṣitthānena¹⁰ pūjitā, addasā ti sā kira taṃ
supinena addasa, asaṃsīti sā ca mama sakkāram karetvā Himavantapadeso 20
evarūpo nāma nāgo asukasmim nāma thāne vasīti ācikkhi, dantehīti tassa
nāgassa chabbanṇaramāṃ samujjaladantā¹¹ tehi maṃ' attho¹² pilandhanam
kātukāmo¹³ mhi te me āharā 'ti maṃ avoca.

Taṃ sutvā „idaṃ¹⁴ Cullasubhaddāya kamman“ ti ñatvā
M. vedanam adhivāsetvā „tassā mama dantehi attho n' atthi, 25
māretukāmatāya pana pahiṇīti“ dipento gāthadvayam ā.:

30. Bahū hi me dantayugā ulārā
ye me pitunnam pi pitāmahānam,
jānāti sā kodhanā rājaputtī,
vadhathikā veram akāsi bālā. 126. 30

¹ Cks -vaṃ. ² Cks vantatā. ³ Bđ -kā-. ⁴ Bđ vijhasi, adding kim. ⁵ Bđ omits
atthena. ⁶ Bđ adds āha. ⁷ so all three MSS. for ajjhabhāsi luddam? ⁸ all
three MSS. -i. ⁹ Bđ te. ¹⁰ Bđ -thāne thapetvā. ¹¹ Cks -lantā. ¹² Bđ adds
atthi. ¹³ Bđ kāretukāma. ¹⁴ Bđ imam.

31. Utthehi tvaṃ ludda, khuraṃ¹ gahetvā
dante ime chinda purā marāmi,
vajjāsi taṃ kodhanāṃ rājaputtiṃ:
nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 127.

5 Tattha ime ti² tassa kira pitupitāmahānaṃ dantā mā vinassimsū³ 'ti
guhāya saṇnicitā, te sandhāya evaṃ āha, jānātīti bahunnaṃ vāraṇānaṃ idha
saṇnicite dante jānāti, vadhatthikā ti kevalaṃ pana sā maṃ māretukāmā
appamattā⁴ dosaṃ hadaye ṭhapetvā attano veraṃ akāsi, evarūpena pharusa-
kammena matthakaṃ pāpesi, khuraṃ¹ ti kakacaṃ, purā marāmiti yāva na
10 marāmi⁴, vajjāsīti⁵ vadeyyāsi, handa imassa dantā ti hato so mayā
nāgo, manoratho te matthakaṃ patto, gaṇha ime tassa dantā ti.

So tassa vacanaṃ sutvā nisinnaṭṭhānā utthāya⁶ kakacaṃ
ādāya „dante chindissāmīti“ tassa santikaṃ upagato. So pana
ubbedhato aṭṭhāsītihattho pabbato viya⁷ apaviddho, ten' assa
15 so dantaṭṭhānaṃ na pāpuṇi⁸. Atha M. kāyaṃ upanāmento
heṭṭhāsīsako⁹ nipajji, tadā nesādo M-assa rajatadāmasadisaṃ
soṇḍaṃ maddanto abhirūhitvā Kelāsakūte viya kumbhe ṭhatvā
mukhakoṭimaṃsaṃ jānunā¹⁰ paharivā anto pakkhipivā kum-
bhato oruyha kakacaṃ antomukhe pavesesi. M-assa balava-
20 vedanā uppajji, mukhaṃ lohiteṇa pūri. Nesādo ito c' ito ca
sañcārento¹¹ kakacena chinditum na¹² sakkhi. Atha naṃ M.
mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanaṃ adhiyāsetvā „kim samma
chinditum na sakkosīti¹³“ pucchi. „Āma sāmīti“ vutte¹⁴ M.
satim paccupaṭṭhāpetvā „tena hi samma mama soṇḍaṃ ukkhi-
25 pitvā kakacakoṭiyaṃ¹⁵ gaṇhāpehi, mama sayāṃ soṇḍaṃ ukkhi-
pitum balaṃ n' atthīti“ āha. Nesādo tathā akāsi. M. soṇ-
ḍāya kakacaṃ gahetvā aparāparaṃ cālesi, dantā kaḷirā viya
chijjimsu. Atha ne āharāpetvā gaṇhitvā „samma luddaputta,
ahaṃ ime dante tuyhaṃ dadamāno n' eva „mayhaṃ appiyā“

¹ Bā kha-. ² all three MSS. ime hi. ³ Bā appamattakaṃ. ⁴ Bā adds tāva
ime dantā kacchaṃ kakacaṃ pūretvā chinda te gahetvā kāsipuraṃ gaṇitvā de-
vīyā datvā taṃ kodhanaṃ rājaputti. ⁵ Bā vajjāsīti, C^s vajjeyyāsīti. ⁶ Bā vu-
thāya. ⁷ Bā adds aṭṭhāsi. ⁸ Bā -ṇāti. ⁹ Bā hatthā-. ¹⁰ Bā jaṇṇunā. ¹¹ C^s
sañcārente, Bā sañcaranto. ¹² C^s Bā rā. ¹³ Bā nāsakkhiti. ¹⁴ Bā omits vu-
¹⁵ Bā -ṭi.

ti dammi na Sakkatta-Māratta-Brahmādim' patthento, imehi
 pana me dantehi satahassaguṇena² sabbaññutañānadantā
 va piyatarā³, sabbaññutañānapaṭivedhāya me idaṃ puñṇam
 paccayo hotū⁴ 'ti dante datvā „samma tvam imaṃ ṭhānam
 kittakena kālena āgato⁵“ ti pucchitvā „sattamāsasattadivasā-
 dhikehi sattasamvaccharehīti⁶“ vutte „gaccha imesaṃ dan-
 tānam ānubhāvena sattadivasabbhantare yeva Bārāṇasīyam⁷
 pāpuñissasīti⁸“ vatvā tassa parittaṃ katvā⁹ uyyojesi, uyyo-
 jetvā ca pana anāgatesu¹⁰ yeva tesu nāgesu c' eva Subhad-
 dāya ca¹¹ kālam akāsi.

Imam atthaṃ pakāsentō S.¹²

32. Uṭṭhāya so luddo khuram¹⁰ gahetvā
 chetvāna dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭime pathavyā
 ādāya pakkāmi tato hi khippan ti āha¹¹. 128.

Tattha vaggū ti vilāsavante, subhe ti sundare, appaṭime ti imissā
 puthuviyam aññehi¹² asadiṣe.

Tasimiṃ pakkante nāgā paccāmittaṃ adisvā āgamimsu.

Tam atthaṃ pakāsentō S.¹³

33. Bhayadditā nāgavadhena aṭṭā
 ye te nāgā aṭṭha¹⁴ disā vidhāvum
 adisva¹⁵ posam gajapaccamittaṃ¹⁶
 paccāgamum yena so nāgarājā ti āha¹⁷. 129.

Tattha bhayadditā ti maraṇabhayena upaddutā, aṭṭā ti dukkhitā,
 gajapaccamittaṃ¹⁶ ti gajassa paccāmittaṃ, yena so ti yattha mahāvisāla-
 mālake¹⁸ so nāgarājā kālam katvā Kelāsapabbato viya patito taṃ ṭhānam
 paccāgamun ti attho.

¹ B^d sakkasampatti na mārāsampatti na brahmasampatti. ² B^d sataguṇena
 sahasaguṇena satahassaguṇena. ³ C^k omits sabba - - tarā, B^d omits tarā.
⁴ C^k abato, B^d adds si. ⁵ B^d -sī, C^s -sīm. ⁶ B^d adds taṃ. ⁷ C^k āgatesu.
⁸ B^d omits ceva and ca ⁹ B^d adds āha. ¹⁰ B^d kha-. ¹¹ B^d omits āha. ¹²
 B^d add dantehi. ¹³ B^d adds āha. ¹⁴ C^k -ā. ¹⁵ C^s adisvā, B^d adisvāna.
¹⁶ B^d paccā-. ¹⁷ B^d omits āha. ¹⁸ C^k -mālake, B^d omits mahā.

Tehi¹ saddhim Subbhaddāpi āgatā, te sabbe tattha roditvā
 kanditvā M-assa kulūpakapaccekabuddhānam² santikaṃ gantvā
 „bhante tumhākaṃ paccayadāyako visasallena³ viddho kāla-
 kato, sīvathikadassanam assa āgacchathā“⁴ 'ti vadiṃsu.
 5 Pañcasatāpi⁴ paccekabuddhā⁵ ākāsenāgantvā mālake⁶ otariṃsu.
 Tasmim khāṇe dve taruṇanāgā nāgarañño sarīraṃ dantehi
 ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṃ āropetvā⁷ jhā-
 payiṃsu. Paccekabuddhā sabbarattim ālāhane⁸ sajjhāyam
 akaṃsu. Atṭhasahasā⁹ nāgā ālāhanam¹⁰ nibbāpetvā nahātvā
 10 Subhaddam purato katvā attano vasanaṭṭhānam gamiṃsu¹¹.

Etam attham pakāsento S.

34. Te tattha kanditvā roditva¹² nāgā
 sīse sake¹³ paṃsukam okiritvā
 agamaṃsu¹⁴ te sabbe sakaṃ nicketam
 15 purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan¹⁵ ti ā. 130.

Tattha paṃsukan ti ālāhanapaṃsukam.

Sonuttaro¹⁶ pi appatte jveva sattame divase dante ādāya
 Bāraṇasiṃ pāvisi¹⁷.

Tam attham pakāsento S.¹⁶

35. Ādāya dantāni gajuttamassa
 20 vaggū subhe appaṭṭime pathavyā
 suvaṇṇarājīhi samantamodare
 so luddako Kāṣipuram upāgami,
 upanesi so rājakaññāya dante:
 25 nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 131.

Tattha suvaṇṇarājīhiti suvaṇṇaramsīhi¹⁹, samantamodare ti sam-
 mantato obhāsente²⁰, sakalavanasaṇḍam suvaṇṇavannaṃ viya karonte²¹,
 upanesīti Chuddantavāraṇassa chabbaṇṇaramsī viya vissajjamāne yamakadante

¹ Cks tena hi. ² Bā -kānampac-. ³ Bā visapitena sa-. ⁴ Bā omits pi. ⁵ Bā
 adds pi. ⁶ Cks mā-, Bā visālamālake. ⁷ Ck citam āpetvā, Bā cittakam-.
 Ck Bā ālā-, Bā adding dhammam. ⁸ Bā -a. ¹⁰ Ck ālā-. ¹¹ Bā āg-. ¹² Cks
 -tvā, Bā tvāna. ¹³ Ck sisakena, Cs sisaketa. ¹⁴ Bā āgamimṃsu. ¹⁵ read: katvā
 pure sabbabhaddam mahesiṃ? ¹⁶ Cs soṇ-. ¹⁷ Bā -ṇasiyam sampāpuṇi. ¹⁸
 Bā adds āha. ¹⁹ Cks -rājīhi. ²⁰ Bā -sante, Cks -sento ²¹ Cks -to.

ādāya āgacchāmi¹ nagaraṃ alaṃkārapetū 'ti deviyā sāsanāṃ pesetvā tāye rañño āroctvā² devanagare³ viya nagare alaṃkārapite Sonuttaro⁴ pi nagaraṃ pavasi tvā pāsādaṃ āruya⁵ dante upanesi.

Upanetvā⁶ ca pana „ayye yassa kira tumhe appamattakaṃ⁷ dosaṃ hadaye karittha⁸ so nāgo mayā⁹ hato mato“ ti¹⁰. „Mata- 5
bhāvam me āroceyyāsīti“ āha. „Tassa matabhāvaṃ jānātha, ime tassa¹¹ dantā“ ti dante adāsi. Sā M-assa chabbanna-
raṃsiviccitte dante maṇitālavāṇṇena¹² gahetvā ūrusu ṭhapetvā purimabhava¹³ attano piyasāmikassa dante oloketi „evārūpaṃ 10
nāma sobhaggappattaṃ vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitakkha-
yaṃ pāpetvā¹⁴ dante chinditvā¹⁵ āgato“ ti M-aṃ¹⁶ anussaranti sokaṃ uppādetvā adhvāsetuṃ [nāsakkhi, ath' assā tath' eva hadayaṃ phali¹⁷, taṃ divasaṃ eva kālam akāsi¹⁸.

Tam atthaṃ-ppakāseto S.¹⁹

26. Disvāna dantāni gajuttamassa 15
bhattu-ppiyassa purimāya jātiyā
tath' eva tassā hadayaṃ aphāli,
ten' eva sā kālam akāsi bālā ti āha. 132.
27. Sambodhipatto va²⁰ mahānubhāvo
sitāṃ akāsi parisāya majjhe, 20
pucchimsu bhikkhū suvimuttacittā,
nākāraṇe pātukaronti buddhā. 133.
28. Yam addasātha²¹ daharim kumāriṃ
kāśāya vatthaṃ anagāriyaṃ²² carantiṃ
sā kho tadā rājakaṇṇā ahosi, 25
ahaṃ tadā nāgarajā ahosiṃ. 134.
29. Adāya dantāni gajuttamassa
vaggū subhe appaṭṭime pathavyā

¹ Cks ga-. ² Bđ -cāpetvā. ³ Bđ -raṃ. ⁴ Cs soṇ-. ⁵ Cks oruya, Bđ āruyhitvā.
⁶ Bđ upanāmesi upanāmetvā. ⁷ Bđ -ka. ⁸ Bđ -tthā ti vadati. ⁹ Cks omit mayā.
¹⁰ Cks omit matoti. ¹¹ Bđ jānāthā ti hauda tassa ime. ¹² so Cks; Bđ maṇi-
kālahatthavaṇṇe, Bs maṇitālahatthavaṇṇe ¹³ Bđ porāṇaka, Bs porāṇakassa. ¹⁴
Bds add ime. ¹⁵ Bds add sonuttaro. ¹⁶ Bđ mahāsuttaṃ. ¹⁷ Bds phalitvā. ¹⁸
Bđ -siti. ¹⁹ Bđ adds āha. ²⁰ Bđ ca. ²¹ Bđ -ssatha ²² Bđ anagāriyaṃ.

yo¹ luddako Kāsipuram upāgami
so kho tadā Devadatto ahoṣi. 135.

40. Anāvasūram cirarattasamsitam²
uccāvacaṃ³ caritam idaṃ purāṇaṃ

5 vītaddaro vītasoko visallo
sayam abhiññāya abhāsi Buddho. 136.

41. Aham vo tena kālena ahoṣim tattha bhikkhavo
nāgarājā tadāhoṣim, evaṃ dhāretha jātakan ti 137.

inā gāthā Dasabalassa guṇe vaṇṇentehi dhammasaṃgāyikattherehi
10 thapitā.

Tattha sitaṃ akāṣīti āvuso⁴ sambodhippato S. mahānubhāvo⁵ alaṃ-
katadhammāsane parisamaṃjhe nisinno ekadivasam sitaṃ akāṣi, na akāraṇe ti
bhante buddhā nāma akāraṇe sitaṃ na karonti tumhehi⁶ ca sitaṃ kena nu
kho kāraṇena taṃ katan ti mahākhīṇāsavā bhikkhū pucchimsu, yamadda-
15 sāthā⁷ 'ti evaṃ puṭṭho āvuso S. attano sitakāraṇaṃ ācikkhanto ekaṃ dahara-
bhikkhuniṃ dassavā evaṃ āha: bhikkhave yaṃ etaṃ⁸ daharam yobbanap-
pattam kumārīṃ kāṣāyavattham anagāriyam upetaṃ pabbajitvā imasmīṃ sāseṇa
carantiṃ addasātha⁹ passatha sā tadā visapītasallena¹⁰ nāgaṃ¹¹ gantvā¹²
vadhehīti Sonuttaram¹³ pesetvā¹⁴ rājakaññā ahoṣi tena gantvā jīvitakkhayaṃ
20 pāpito aham tadā¹⁵ nāgarājā ahoṣin ti attho, Devadatto ti bhikkhave idāni
Devadatto tadā so luddo¹⁶ ahoṣi, anāvasūraṃ ti na avasuraṃ anattaṃ
gatasuriyaṃ ti attho, cirarattasamsitaṃ¹⁷ ti ito ciraratte anekavassakoṭi-
matthake saṃsitaṃ¹⁸ caritaṃ¹⁹ auccinnaṃ, i. v. h: āvuso ito anekavassakoṭi-
matthake saṃsaritaṃ²⁰ pi pubbaṃhe kataṃ taṃ divassam eva sāyaṃhe saranto
25 viya attano caritavasena uccaṃ tāya rājadhītāya ca²¹ Sonuttarassa²² ca carita-
tavasena nīcattā uccānīcaritaṃ²³ idaṃ purāṇaṃ rāgādīnaṃ darānaṃ²⁴ vigata-
tāya²⁵ vītaddaro nītidhanasokādīnaṃ²⁶ abhāvena vītasoko rāgasallādīnaṃ
vigatattā²⁷ visallo attanā²⁸ jānitvā Buddho abhāsi²⁹, aham vo ti ettha vo ti
nipātamaṃ, bhikkhave aham tena kālena tattha Chaddantadahe ahoṣin ti
30 attho, nāgarājā ti bhonto³⁰ va³¹ na añño koci tadā homi, atha kho
nāgarājā homīti attho, evaṃ dhārethā 'ti tumhe etaṃ³² jātakaṃ evaṃ dhā-
retha³³ pariyāpunātha.

¹ C^{ks} so, B^d ya. ² B^d -rattam saṃsitaṃ. ³ C^k uccāni, C^s uccānīcaṃ. ⁴ B^d
so. ⁵ B^d adds alaṃkatasabāyaṃ ⁶ C^{ks} tumhe. ⁷ B^d -ssathā. ⁸ B^d ekaṃ,
omitting yaṃ. ⁹ B^d adassatha. ¹⁰ B^d -pitena-. ¹¹ B^d nāgarājāṃ, adding
vijhītvā. ¹² B^d gantvā, C^{ks} hantvā ¹³ C^s soṇ-, B^d sonuttarassa. ¹⁴ C^{ks}
pesitā. ¹⁵ B^d adds so. ¹⁶ B^d -ako. ¹⁷ B^d -rattiyamsitaṃ. ¹⁸ B^d saṃsari-
taṃ. ¹⁹ B^d omits ca ²⁰ B^d sitaṃ. ²¹ B^d omits ca. ²² C^k B^d son-. ²³
B^d -nīcaṃca-. ²⁴ C^{ks} dā-, B^d purāṇa, B^s ariṇānaṃ. ²⁵ B^d vigatāya, C^{ks} viha-
tatāya. ²⁶ B^{ds} adds pana ²⁷ B^d omits dhana, C^{ks} sokadhanasokā-. ²⁸ C^s
viha-. ²⁹ B^d -no ca. ³⁰ B^d -siti ³¹ C^k homto, B^d hontā. ³² B^d ca. ³³
B^d taṃ. ³⁴ B^d upadhāretha, adding gaṇbātha.

Imañ ca pana desanañ sutvā bahū sotāpannādayo ahesuñ, sā
pana bhikkunī pacchā vipassitvā arahattañ pattā ti. Chaddanta-
jātakañ.

5. Sa'mbhavajātaka.

Rajjañca paṭipannasmā 'ti. Idam S. J. v. paññāpāramiñ 5
ā. k. Paccuppannavatthuñ Mahāummaggajātake āvibhavissati.

Atīte pana Kururaṭṭhe Indapattanagare Dhanañ-
jayakora byo nāma¹ rajjañ kāreti². Tassa Sucīrato nāma
brāhmaṇo purohito atthadhammānusāsako ahosi. Rājā
dānādini puññāni karonto dhammena rajjañ anusāsi. So ekā- 10
divasañ dhammayāgañ nāma pañhañ abhisamkharitvā Sucī-
ratañ brāhmaṇañ āsane nisidāpetvā sakkārañ katvā pañhañ
pucchanto catasso gāthā abhāsi:

1. Rajjañ ca paṭipann' asmā adhipaccañ Sucīrata,
mahattañ³ pattum icchāmi vijetum paṭhaviñ imañ 138. 15
2. Dhammena no adhammena, adhammo me na ruccati,
kicco va⁴ dhammo carito rañño hoti Sucīrata, 139.
3. Idha c' evāninditā⁵ yena pecca⁶ yena aninditā
yasañ devamanussesu yena pappomu brāhmaṇa. 140.
4. Yo 'hañ⁷ atthañ ca dhammañ ca kattum icchāmi brāhmaṇa 20
tañ tvañ atthañ ca dhammañ ca
brāhmaṇ' akkhāhi pucchito ti. 141.

Tattha rajjan ti ācariya mayañ imasmiñ sattayojanike Indapattanagare
rajjañ ca tiyojanasatike Kururaṭṭhe issariyabhāvasamkhātāñ adhipaccañ ca
paṭipannā adhiḡatā, mahattañ⁸ ti idāni mahantabhāvañ pattum icchāmi, 25
vijetun ti imañ paṭhaviñ dhammena abhibhavitum ajjhottharitum icchāmi,
kicco⁹ vā¹⁰ 'ti avasesajanehi rañño va¹¹ dhammo kicco¹² karaṇiyataro, rājā-
nuvattako hi loko. so tasmiñ dhammike sabbo¹³ dhammiko hoti, tasmā esa
dhammo¹⁴ rañño va kicco ti, idha cevāninditā ti yena mayañ idhaloke

¹ Bds add rājā. ² Bds -si. ³ Ck Bd mahantañ, Cs mahattañ? ⁴ Bd ca. ⁵
Ck idha vevā-. ⁶ Bd pacca. ⁷ Cks sohañ. ⁸ Bd mahautan. ⁹ Cks kiso. ¹⁰
Bd cā. ¹¹ Bd carito. ¹² Bd adds ca. ¹³ Bds add pi. ¹⁴ Bds add nāma.

ca¹ paraloke ca aninditā, yena pappomū² 'ti yena mayam³ nirayādīsu
 anibbattivā devesu ca manussesu ca⁴ yasmā⁵ issariyam sobhaḥḥam pāpuṇey-
 yāma tam⁶ kāraṇam kathehīti, yo han ti brāhmaṇo yo aham phalavipākasaṁ-
 khātām atthañ ca tassa⁷ atthassa hetubhūtam dhammāñ ca kattum samādāya
 5 vattitum uppādetuñ ca icchāmi, tam tvañ ti⁸ tañ⁹ tassa¹⁰ mayham tvañ
 sukhen' eva nibbānagāmmaggam āruya appaṭṭisandhikabhāvam patthentassa tam
 atthañ ca dhammāñ ca pucchito akkhāhi me pākāṭam katvā kathehīti brāh-
 maṇam dhammayāgapañham pucchi.

Ayam pana pañho gambhīro Buddhavisayo, sabbaññu-
 10 buddham ev' etañ¹¹ pucchitum yuttam, tasimim asati sabbaññu-
 tañānapariyesakam Bodhisattam. Sucirato pana attano abodhi-
 sattatāya pañham kathetum nāsakki asakkonto ca pañḍita-
 mānam akatvā attano asamatthabhāvam kathento

e. Nāññatra¹² Vidhurā¹³ rāja etad akkhātum¹⁴ arahati
 15 yañ tvañ atthañ ca dhammāñ ca
 kattum icchasi khattiyā 'ti g. ā. 142.

Tass' attho¹⁵: avisayo esa mahārāja pañho mādisānam, aham hi n' ev'
 assa ādim na pariyoṣānam passāmi, andhakāram¹⁶ pavittḥo viya homi, Bārāṇasi-
 rañño pana purohito Vidhuro nāma brāhmaṇo atthi so etañ ācikkheyya,
 20 tam thapetvā yañ tvañ atthañ ca dhammāñ ca kātum icchasi etad¹⁷ akkhātum
 na añño arahatīti.

Rājā tassa vacanam sutvā „tena hi brāhmaṇa khippam
 tassa santikam gacchā“ 'ti pañṇākāram datvā tam pesetukāmo

e. Ehi kho pahito gaccha Vidhurassa upantikam,
 25 nikkham imañ¹⁸ suvaṇṇassa haram gaccha Sucirata,
 abhīhāram imañ dajjā atthadhammānusatthiyā ti g. ā. 143.

Tattha upantikan ti santikam, nikkhan ti pañcadasasuvāṇṇā¹⁹ eko
 nikkho, ayam pana rattasuvāṇṇassa nikkhasahassam datvā evam āha, imañ
 dajjā ti tena imasmim dhammayāgapañhe kathite tassā²⁰ atthadhammānu-
 30 satthiyā abhīhāram pūjam karonto imañ nikkhasahassam dadeyyāsīti²¹.

¹ Bā omits ca. ² Bā pappe-. ³ Bā mayā. ⁴ Bā ma. ⁵ Ck^s yañ. ⁶ Bā^s tañ
 no. ⁷ Ck^s cassa. ⁸ Ck omits tam tvañ ti. ⁹ Bā omits tañ. ¹⁰ Ck omits
 tassa. ¹¹ Ck evenam, Bā buddhametañ. ¹² Ck^s naa-. ¹³ Bā vidhūrā. ¹⁴ Ck
 akko-, C^s akkho-. ¹⁵ Ck has etadakkhātum na añño arahatīti in the place of
 khattiyā -- attho. ¹⁶ Bā -ra. ¹⁷ Bā etañ. ¹⁸ Bā nikkhañci-. ¹⁹ Ck -e,
 C^s -o. ²⁰ Bā tassa. ²¹ Ck^s dadeyyāti.

Evañ ca pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya sataśahassagghanikaṃ suvaṇṇapaṭṭaṃ¹ gamanatthāya yānaṃ parivāratthāya² balakāyaṃ³ tañ ca paṇṇākāraṃ datvā taṃ khaṇaṃ űeva uyyojesi. So⁴ Indapattanagarā nikkhamitvā ujukam eva Bārāṇasim agantvā⁵ yattha yattha paṇḍitā vasanti 5 sabbāni tāni ṭhānāni upasaṃkamitvā sakala-Jambudīpe pañham⁶ viśajjetāraṃ⁷ alabhitvā anupubbena Bārāṇasim patvā ekasmiṃ ṭhāne nivāsaṃ gaḥetvā katipayehi⁸ saddhim pātāra- saṃ⁹ bhuñjanavelāya Vidhurassa¹⁰ nivesanaṃ gantvā āgata- bhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare bhuñja- 10 mānaṃ addasa.

Tam atthaṃ pakāsento S. sattamaṃ gātham āha:

7. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Vidhurassa upantikaṃ, tam addasa mahābrahmā asamānaṃ sake ghare ti. 144.

Tattha svādhippāgā¹² ti so Bhāradvājagotto Sucīrato adhippāgato¹³ 15 ti attho, mahābrahmā ti mahābrāhmaṇo, asamānaṃ ti bhuñjamānaṃ.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule uggahitasippo, tasmā tena saddhim ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne sukhaṇisino „saṃma kimatthaṃ āgato sīti“ [puṭṭho āgamana- kāraṇaṃ ācikkhanto atṭhamaṃ g. ā. 20

8. Rañño 'haṃ pahito dūto Korabyassa¹⁴ yasassino, 'atthaṃ dhammaṃ ca pucchesi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo, taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca Vidhur' akkhāhi¹⁵ pucchito ti. 145.

Tattha rañño ti ahaṃ rañño Korabyassa¹⁶ yasassino dūto. pahito¹⁷ ti 25 tena pesito idhāgamiṃ, pucchesi ti so Yudhiṭṭhilagotto Dhanañjayaṛājā maṃ dhammayāgapañhaṃ nāma pucchi, ahaṃ kathetuṃ asakkonto tvaṃ¹⁸ sakkhissa- sīti űatvā tassārocesin¹⁹, so paṇṇākāraṃ datvā pañhaṃ pucchanaṭṭhāya maṃ tava santikaṃ pesento Vidhurassa²⁰ santikaṃ gantvā imassa pañhassa atthaṃ ea paḍidhammaṃ ca puccheyyāsīti iti abravi. taṃ tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhīti. 30

¹ B^d -paṭṭaṇca. ² B^d -raṇatthāya. ³ B^d -yaṇca. ⁴ B^d adds pana. ⁵ C^k B^d āg-. ⁶ C^k -a. ⁷ B^d panhassa viśajjanākāraṃ. ⁸ B^d adds janehi. ⁹ B^d -a. ¹⁰ B^d -dhū-. ¹¹ C^k svādhippākāgā, C^s -ppagākā. ¹² C^k svādhippakā. ¹³ C^k adhippāgāto, B^s adhippāgā āgato? ¹⁴ B^d korabbassa. ¹⁵ B^d vidūra-. ¹⁶ C^k -vyassa. ¹⁷ C^s pahī-, B^d pāhī-. ¹⁸ C^k taṃ. ¹⁹ B^d tassa ā-. ²⁰ B^d vidhūra.

Tadā pana so brāhmaṇo „mahājanassa cittaṃ gaṇhissā-
mīti“ Gaṅgaṃ pidahanto viya vinicchayaṃ vicāreti, nāssa
pañhavissajjane okāso atthi¹.

So tam atthaṃ ācikkhanto navamaṃ gātham āha:

- 5 9. Gaṅgaṃ me pidahissanti, na naṃ² sakkomi brāhmaṇa
apidhetuṃ mahāsindhuṃ, taṃ kathaṃ so bhavissati,
na te sakkomi akkhātuṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 146.

10 Tass' attho: brāhmaṇa mayhaṃ³ mahājanassa nānācittagatisaṃkhātaṃ
gaṅgaṃ pidahissanti, vyāpāro uppanno, tam ahaṃ mahāsindhuṃ apidhetuṃ na
sakkomi⁴, tasmiṃ kathaṃ so okāso bhavissati yasmim⁵ te ahaṃ pañhe⁶ vissaj-
jeyyaṃ, iti cittekaḡgataṃ c' eva⁷ okāsaṃ ca alabhanto na te sakkomi akkhātuṃ
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti.

15 Evaṃ ca pana vatvā „putto me paṇḍito mayā nāṇavanta-
taro, so te vyākarissati⁸, tassa santikaṃ gaḡchā“ 'ti vatvā
dasamaṃ gātham āha:

10. Bhadrakāro ca me putto oraso mama atrajo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 147.

20 Tattha oraso ti ure saṃvaddho, atrajo ti attano jāto.

Taṃ sutvā Sucirato Vidhurassa⁹ gharā nikkhamitvā Bha-
drakārassa bhuttapātarāsassa attano parisāya majjhe nisinna-
kāle nivesanaṃ agamāsi¹⁰.

Tam atthaṃ pakāsento S. ekādasamaṃ g. āha:

- 25 11. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Bhadrakārass' upantikaṃ,
tam addasa mahābrahmā nisinnaṃ samhi vesmanīti. 148.

Tattha vesmanīti ghare.

So tattha gantvā Bhadrakāramāṇavena katāsanābhīhāra-
sakkāro nisīditvā āgamanakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ g. āha:

¹ Bā tassa pañhassa vi - - natthi. ² Bā taṃ. ³ Bā pañham. ⁴ Bā na taṃ
sakkomi brahmaṇa apidhetuṃ mahāsindhuṃ. ⁵ Bā yasmā. ⁶ Bā -am. ⁷ Bā
tava. ⁸ Bā -titi. ⁹ Cke -nā. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Cke svādhippākā

12. Rañño 'ham pahito dūto Koravyassa¹ yasassino,
'attham dhammañ ca pucchesi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
tam tvañ atthañ ca dhammañ ca
Bhadrakāra brāvīhi² me ti. 149.

Atha nañ Bhadrakāro „tāta ahañ imesu divasesu 5
paradārakakamme³ abhiniviṭṭho, cittañ me vyākulañ⁴, tena
ty-āham⁵ vissajjetuñ na sakkhissāmi, mayhañ pana kaniṭṭho
Sañjayakumāro⁷ mayā⁷ visadañāṇataro⁸, tam puccha, so te
tam pañhañ vissajjessatīti“ tassa santikañ pesetuñ dve
gāthā abhāsi: 10

13. Maṃsakācam⁹ avahāya godhañ anupatāmañ ahañ,
na te sakkomi akkhātuñ atthañ dhammañ ca pucchito. 150.

14. Sañjāyo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata,
tam tvañ atthañ ca dhammañ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā¹⁰ ti. 151. 15

Tattha maṃsakācam⁹ ti yathā nāma puriso thūlamigamaṃsañ kācenā-
dāya¹⁰ gacchanto antaramagge godhapotakañ disvā maṃsakācam⁹ chaḍḍetvā tam
anubandheyya evam evaṃ¹¹ attano ghare vasantiñ¹² bhariyañ chaḍḍetvā parassa
rakkhitagopitañ¹³ itthiñ anubandhanto homīti dipento evam āha.

So tasmiñ yeva khāṇe Sañjāyassa nivesanañ gantvā tena 20
katasakkāro āgamanakāraṇañ puṭṭho ācikkhi.

Tam atthañ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

15. Sv-adhippāgā¹⁴ Bhāradvājo Sañjāyassa upantikam,
tam addassa mahābrāhmā nisinnañ sa[mhi] parisati¹⁵. 152.
16. Rañño 'ham pahito dūto Koravyassa¹ yasassino, 25
'attham dhammañ ca pucchesi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
tam tvañ atthañ ca dhammañ ca Sañjāy' akkhāhi pucchito ti. 153.

Sañjayakumāro pi pana tadā paradāram eva sevati, ath'
assa „so ahañ tāta paradārañ sevāmi, sevanto ca¹⁶ Gaṃgañ

¹ Bā -byassa. ² Bā pabrūhi. ³ C^{ks} pā-. ⁴ Bā byā-. ⁵ Bā kyāhañ. ⁶ Bā
sañceyya-. ⁷ Bā mahā. ⁸ Bā ativyañāṇavantataro. ⁹ Bā -jam. ¹⁰ Bā -kāje-.
¹¹ Bā eva. ¹² Bā -vasavattaniñ. ¹³ Bā -taṃgo-. ¹⁴ C^{ks} -ppakā. ¹⁵ C^k Bā
parisati, C^s parisatiñ. ¹⁶ Bā adda pana.

taritvā paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyaṃ ca pāto ca nadim
tarantaṃ maccu gilati nāma, tena me cittaṃ vyākulaṃ, na
ty-āhaṃ ācikkhituṃ sakkhissāmi¹, kaniṭṭho pana me² Sam-
bhavakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko mayā sata-
5 guṇena saḥassaguṇena³ adhikañāṇo⁴, so te ācikkhissati, gaccha
taṃ⁵ pucchā⁶ 'ti.

Tam atthaṃ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

17. Sadā maṃ gilati⁷ maccu sāyaṃ pāto Sucīrata,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 154.
10 18. Sambhavo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata.
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 155.

Taṃ sutvā Sucīrato „ayaṃ paṇho imasmiṃ loke abbhuto
bhavissati, imaṃ vissajjetuṃ samattho nāma n' atthi, maññe⁸

- 15 ti cintetvā dve gāthā abhāsi:
19. Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruccati,
tayo janā pitā puttā te su paññāya no vidu. 156.
20. Na taṃ sakkotha akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchitā,
kathan nu daharo jaññā atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 157.
20 Tattha nāyaṃ ti ayaṃ pañhadhammo⁸ abbhuto, imaṃ kathetuṃ sa-
matthena⁹ nāma na bhavitabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ kumāraṃ kathessatīti vadesi¹⁰
nāyaṃ ambhakaṃ ruccati, te sū 'ti ettha sukāro nipātamattaṃ, pitā Vidhuro¹¹
putto Bhadrakāro ca Sañjayo eā 'ti te pi me tayo pitā puttā paññāya imaṃ
dhammaṃ no vidu na vijānanti¹², añño ko jānissatīti attho, na taṃ ti tumhe
25 tayo janā pucchitā etaṃ akkhātuṃ na sakkotha daharo sattavassikakumāro puc-
chito nu jaññā, kena kāraṇena jānituṃ sakkhissatīti attho.

- Taṃ sutvā Sañjayakumāro „tāta Sambhavakumāraṃ
daharo ti mā maññāsi, sace pi pañhaṃ¹³ vissajjane n' atthi
ko¹⁴ gaccha taṃ pucchā¹⁵ 'ti atthadīpanāhi upamāhi kumā-
30 rassa vaṇṇam pakāsento dvādasa gāthā abhāsi:

¹ Bā -miti. ² C^k omīti me. ³ Bā adda sataḥassaguṇena. ⁴ Bā -ñāṇataro.
⁵ Bā tvaṃ. ⁶ Bā pucchāhi. ⁷ Bā -te. ⁸ Bā -hā-. ⁹ C^k -ttho. ¹⁰ Bā vada-.
¹¹ Bā -dhū-. ¹² C^k viditanti, Bā vidu ti. ¹³ Bā pañhā. ¹⁴ so all three MSS.
for koci? ¹⁵ C^k gacchā, omitting taṃ pucchā, Bā gaccha naṃ pucchā.

21. Mā naṃ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavaṃ,
pucchitvā Sambhavaṃ jaññā
atthaṃ dhammaṃ ca brāhmaṇa. 158.
22. Yathāpi cando vimalo gacchaṃ ākāsadbātuyā
sabbe tārāgaṇe³ loke ābhāya atirocati 159. 5
23. Evam pi dahar' ūpeto⁴ paññāyogena Sambhavo,
mā naṃ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavaṃ,
pucchitvā Sambhavaṃ jaññā
athaṃ dhammaṃ ca brāhmaṇa. 160.
24. Yathāpi rammako⁵ māso gimhānaṃ hoti brāhmaṇa 10
at' ev' aññehi māsehi dumapupphehi sobhati 161.
25. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 162.
26. Yathāpi himavā brahme pabbato Gandhamādano
nānārukkhehi sañchanno⁶ mahābhūtagaṇālayo
osadhehi ca dibbehi disā bhāti pavāti ca 163. 15
27. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 164.
28. Yathāpi pāvako brahme accimālī yasassimā
jalamāno caraṃ kacche⁷ analo⁸ kaṇhavattanī 165.
29. Ghatāsano⁹ dhumaketu uttamāhevanandaho¹⁰
nisithe¹¹ pabbataggasmim pahūtedho¹² virocati 166. 20
30. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 167.
31. Javena bhadrāṃ jānanti balivaddaṃ ca vāhiye¹³
dohena dhenum jānanti bhāsamānaṃ ca paṇḍitaṃ, 168.
32. Evam pi dahar' ūpeto paññāyogena Sambhavo,
mā naṃ daharo [ti] uññāsi apucchitvāna² Sambhavaṃ,
pucchitvā Sambhavaṃ jaññā
atthaṃ dhammaṃ ca brāhmaṇā 'ti. 169. 25

Tattha jaññā ti jānissasi¹⁴, cando ti punṇacando, vimalo ti abbhā-
dimalarahito, evampi daharūpeto ti evaṃ Sambhavakumāro daharabhāvena

¹ Bḍ maññāsi. ² Bḍ āp-. ³ Ck tarāgāṇā, Bḍ tārāgaṇe. ⁴ Cks upe-. ⁵ Ck
raññāko. ⁶ Ck sañjanno, Cs sañjatto, Bḍ sacchanno. ⁷ Ck varaṃ kacche, Cs
varaṃ kaccho, Bs vane gacche. ⁸ Ck atalo yathā pi pāvako - - - analo wanting in
Bḍ. ⁹ Ck -ne. ¹⁰ Ck -hemanañcho, Cs -hevanandaho, Bḍ -hevandaneho. ¹¹
Ck -te, Bḍ nisive. ¹² Bḍ bahutejo. ¹³ Cks -se, Bḍ vāhaye. ¹⁴ Cks -ti.

upeto pi paññāyogena sakale pi¹ Jambudīpatale avasesapaṇḍitehi² atirocati³ bhāsati⁴, rammako ti cittamāso, atevaññehīti ativiya aññehi ekādasahi māsehi, evan ti evaṃ Sambhavo pi paññāyogena sobhati, himavā ti hima-
 pātasamaye himayutto ti himavā, gīmhakāle himaṃ vamatīti⁵ himavā, sampatta-
 5 janam⁶ gandhena madayatīti⁷ Gandhamādano, mahābhūtaṇālayo ti devagaṇanivāso, disā bhātīti sabbadisā ekobhāso⁸ viya karoti, pavātīti
 gandhena sabbadisā⁹ pharati¹⁰, evan ti Sambhavo pi paññāyogena¹¹ sabbadi-
 10 sāsā¹² bhāti¹³ c' eva pavāti ca, yasassimā ti tejasampattiyā yasassinihi accīhi¹⁴ yutto, jalamāno caram¹⁵ kacche¹⁶ ti kacchasaṃkhāte¹⁶ mahāvane
 jalanto carati, analo ti atitto gatamaggassa kaṇhabhāvena kaṇhavattani yaññe
 āhutivasena¹⁷ āhutaṃ¹⁸ ghaṭaṃ asanātīti ghaṭāsano dhūmaketu kiccaṃ assa
 sādhetīti dhūmaketu, uttamāhevanandaho¹⁹ ti ahevanaṃ vuccati
 vanasaṇḍo, uttamavanasanaṇḍadaho ti²⁰ attho. nisīthe²¹ ti rattibhāge, pabba-
 taggasmin ti pabbatasikhare, pahūtedho²² ti bahuindhano²³, virocātīti
 15 sabbadisāsu obhāsati²⁴, evan ti evaṃ mama kaniṭṭho Sambhavakumāro pi
 paññāyogena virocati, bhadrān ti bhadrāṃ assājāniyaṃ jvasampattiyā jānanti
 na sarīrena, vāhiye²⁵ ti vahitabbe bhāre satī bhāravahanatāya²⁶ ayaṃ uttamo
 ti²⁷ balivaddaṃ jānanti, dohenā ti dohasampattiyā dhenum sakhirā ti jānanti,
 20 bhāsamānan ti ettha pana²⁸ bhāsamānaṃ jānanti missaṃ bālehi paṇḍitan
 ti suttaṃ āharitabbaṃ

Sucīrato evaṃ etasmim²⁹ Sambhavaṃ vaṇṇante „paññaṃ
 pucchitvā jānissāmīti“ „khaṃ pana te kumārakaniṭṭho“ ti
 pucchi. Ath' assa so sihapañjaraṃ vivaritvā hatthaṃ pasā-
 retvā „so esa³⁰ pāsādadvāre antaravīthiyaṃ kumārakehi sad-
 25 dhim suvaṇṇavaṇṇo kiḷati ayaṃ mama kaniṭṭho, upasaṃkamitvā
 naṃ puccha³¹, Buddhalīlāya te paññaṃ kathessatīti“ āha.
 Sucīrato tassa vacanaṃ sutvā pāsādā oruyha kumārassa
 santikaṃ agamāsi, kāya velāyā 'ti kumārasya³² nivatthasāṭakaṃ

¹ Bā sakala. ² Bā -te. ³ Bā atikkamitvā virocati, C^s atirocati atakkamitvā virocati. ⁴ Bā sobhati. ⁵ C^k himaṃ vatīti, Bā himaṃca vamatī. ⁶ Bā -ttamja-.
⁷ Bā mo-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Bā sabbā-. ¹⁰ C^s pa-, Bā vāyati. ¹¹ Bā paññāyo-. ¹² Bā sabbā-. ¹³ Bā bhāsati. ¹⁴ Bā -yā yasassimā accimāhiti accīhi. ¹⁵ Bā vane. ¹⁶ Bā ga-. ¹⁷ C^s āhū-. ¹⁸ C^s āhū-, Bā abuti. ¹⁹ C^s -naṇḍaho. ²⁰ Bā -saṇḍaṃ dahatīti. ²¹ C^k nisice, Bā nisive. ²² C^k bahu-, C^s bahū-, Bā bahūtejo, B^s pahūtejo. ²³ Bā bahutaiddhino, B^s pahūtaindhano. ²⁴ C^s obhāsāsati. ²⁵ Bā vāhaye. ²⁶ C^k -vahanatāya, Bā -vahanatāya. ²⁷ C^s omit ti. ²⁸ Bā nā. ²⁹ Bā tasmim. ³⁰ Bā eso; all three MSS. so for yo
³¹ Bā taṃ pucchatha. ³² C^s -re.

mocetvā khandhe¹ khipitvā ubho hi hatthehi paṁsuṁ gahetvā
ṭhitavelāya.

Tam atthaṁ āvikaronto S.

33. Sv-ādhippāgā² Bhāradvājo Sambhavassa upantikāṁ,
tam addasa mahābrahmā kīlamānaṁ bahī pure ti g. ā. 170. 5

Tattha bahī pure ti bahi nivesane.

M. pi brāhmaṇaṁ āgantvā purato ṭhitaṁ disvā „tāta
ken' atthenāgato sīti“ pucchitvā „tāta kumāra ahaṁ Jambudī-
patale āhiṇḍanto mayā pucchitaṁ pañhaṁ kathetuṁ samatthaṁ
alabhitvā tava santikaṁ³ āgato 'mhīti“ vutte „sakala-Jam- 10
budīpe kira avinicchito pañho, mama santikaṁ āgato, ahaṁ
ñāṇena mahallako“ ti hiriottappaṁ paṭilabhitvā hatthagataṁ
paṁsuṁ chaḍḍetvā khandhato sāṭakaṁ ādāya nivāsetvā „puc-
cha brāhmaṇa, Buddhalīḥhāya te kathessāmīti“ sabbaññū pavā-
raṇaṁ pavāresi. Tato brāhmaṇo 15

34. Rañño 'haṁ pahito dūto Koravyassa yasassino,
'atthaṁ dhammaṁ ca pucchassu' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṁ tvaṁ atthañ ca dhammañ ca
Sambhav' akkhāhi pucchito ti 171.

gāthāya pañhaṁ pucchi. 20

Tass' attho Sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe punṇa-
cando viya pākato ahoṣi. Atha naṁ „tena hi suṇāhīti“ vatvā
dhammayāgapañhaṁ vissajjento

35. Taggha⁴ te ahaṁ akkhissaṁ yathāpi kusalo tathā,
rājā ca kho naṁ⁵ jānāti yadi kāhati vā na vā ti g. ā. 172. 25

Tassa antaravithiyaṁ thatvā madhurassarena⁶ dhammaṁ
desentassa saddo dvādasayojanikaṁ sakala-Bārāṇasinagaraṁ⁷
avatthari⁸, atha rājā⁹ uparājādayo ca sabbe sannipatiṁsu, M.
mahājanamajjhe¹⁰ dhammadesanaṁ paṭṭhapesi.

¹ Bā adds kaṇṭhe. ² Cks -ppakā. ³ Bā -ke. ⁴ Ck -ā. ⁵ Bā taṁ. ⁶ Bā -rena
sarena. ⁷ Bā -lambārā-. ⁸ Bā atthari. ⁹ Bā adds ca. ¹⁰ Bā -nassamajhe.

Tattha tagghā 'ti ekaṃsavacaṇaṃ, yathāpi kusalo ti yathā atikusalo sabbaññū Buddho ācikkhati tathā ekaṃsen' eva aham akkhiṣṣan ti attho, rājā ca kho naṃ' ti ahaṃ etaṃ² pañhaṃ yathā tumhākaṃ rājā jānitum sakkoti tathā kathessāmi, tato uttarim rājā evaṃ taṃ jānāti yadi karissati vā na vā⁵ karissati, karonta-sa hi vā akarontassa vā tass' eva naṃ² bhavissati mayhaṃ pana dāso n' atthīti dīpeti.

Evam imāya gāthāya pañhakathanam paṭijānitvā idāni dhammayāgapañhaṃ kathento

26. Ajja suve ti saṃseyya raññā puṭṭho Sucīrata
10 mā katvā avasī rājā atthe jāte Yudhiṭṭhilo. 173.
27. Ajjhattaṃ ñeva saṃseyya raññā puṭṭho Sucīrata,
kummaggaṃ na niveseyya³ yathā mūlho acetaso. 174.
28. Attānaṃ⁴ nātivatteyya, adhammaṃ na samācare,
atitthe na-ppātareyya⁵, anatthe na yuto⁶ siyā. 175.
- 15 29. Yo ca etāni thānāni kattuṃ jānāti khattiyo
sadā⁷ so vadḍhate rājā sukkapakkhe va candimā. 176.
40. Nātināṃ ca piyo hoti mittesu ca virocati,
kāyassa bhedaṃ sappañño saggam so upapajjati āha. 177.

Tattha saṃseyyā 'ti katheyya, i. v. h : tāta Sucīrata sace tumhākaṃ
20 raññā ajja dānaṃ dema silaṃ rakkhāma uposathakammaṃ karomā⁸ 'ti koci
puṭṭho mahārāja ajja tāva paṇaṃ haṇāma⁹ kāme paribhuñjāma suraṃ pipāma¹⁰
kusalaṃ pana¹¹ karissāma sve ti rañño saṃseyya¹² tassa atimahantassāpi
amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā Yudhiṭṭhilagotto tathārūpe atthe jāte
taṃ divasaṃ pamādena vitināmento mā avasi tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ
25 kusalacittaṃ aparibhētvā kusalapatisaṃyuttaṃ kammaṃ karotu yeva idaṃ assa
katheyyāsīti, evaṃ M. imāya gāthāya 'ajj' eva kiccaṃ ātappaṃ ko jaññā mara-
naṃ suve' ti Bhaddekarattasuttaṃ c' eva 'appamādo amatapadaṃ pamādo mac-
cuno padan' ti Appamādovādaṃ ca kathesi, ajjhattaṃ yevā 'ti tāta Sucīrata
Sambhavapaṇḍito tayā dhammayāgapañhe pucchite kiṃ kathesīti raññā¹³ puṭṭho
30 samāno tumhākaṃ rañño¹⁴ ajjhattaṃ eva saṃseyya niyakajjhattasamkhātaṃ¹⁴
khandhapañcakam butvā abbhāvatāya¹⁵ aniccaṃ ti katheyyāsi, ettavatā M. 'sabbe
saṃkhārā aniccā ti yadā paññāya passati' 'aniccā vata saṃkhārā uppādavaya-
dhammīno' ti evaṃ pi bhāsitaṃ aniccataṃ kathesi, kummaggaṃ ti brāhmaṇa

¹ Bā tan. ² Bā taṃ. ³ Bā niseveyya. ⁴ ajja suve - - - attānaṃ wanting in Cs
⁵ Bā pahāreyya. ⁶ Bā yutto. ⁷ Cks sataṃ. ⁸ Cks karissāma. ⁹ Bā pākema.
¹⁰ C^s Bā pivā-. ¹¹ C^s patata corr. to pana, C^k pana na. ¹² Bā add ka-
theyya. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ C^k niyakajjhattasamkhāta, C^s tikajjhatta-, Bā niyyakajha.
¹⁵ Bā abbhāvato.

yathā mūlho acetano andhabālaputhujjano dvāsaṭṭhidiṭṭhigatasamkhātāṃ kum-
 maggaṃ sevati etaṃ tava rājā taṃ na seveyya niyyānikaṃ dasakusalakamma-
 pathamaggaṃ eva sevātū 'ti evam assa vadeyyāsīti, attānaṃ ti imaṃ sugatiyaṃ
 5 ṭhitaṃ¹ attabhāvaṃ nātivatteyya, yena kammena tisso kusalasampattiyo sabba-
 kāmamagge² atikkamitvā apāye nibbattati taṃ³ kammaṃ na kareyyā 'ti attho,
 adhammaṃ ti tivīhaduccaritasamkhātāṃ adhammaṃ na samācareyya, atitthe
 ti dvāsaṭṭhisamkhāte atitthe nappatāreyya⁴, na otāreyyā 'ti pi pāṭho, attano
 diṭṭhānugatiṃ āpajjantaṃ janaṃ na otāreyya, anatthe 'ti akāraṇe⁵, yuto⁶
 ti yuttapayutto na siyā, brāhmaṇa yadi te rājā dhammayāgapaṇhe vattitu-
 kāmo imasmiṃ ovāde vattatū 'ti tassa katheyyāsīti ayam ettha adhippāyo, 10
 sadā ti satataṃ, i. v. h.: yo khattiyo etāni kāraṇāni kātuṃ jānāti so rājā
 sukkapakke⁷ cando viya sadā vadḍhati, virocātīti⁸ mittāmaccaṃjhe attano
 silācāraṇāpādiguṇehi⁹ sobhati virocātīti.

Evam M. gaganatale candaṃ utṭhāpento viya Buddhalī-
 hāya brāhmaṇassa paṇhe¹⁰ kathesi. Mahājano nadanto selento¹¹ 15
 appoṭhento sādhu-kārasahassāni adāsi celukkhepe ca aṅguli-
 poṭhe ca pavattesi, hatthapilandhanādīni khipi, evam khitta-
 dhanam koṭimattaṃ ahosi. Rājāpi 'ssa tuṭṭho mahantaṃ yasaṃ
 adāsi. Sucīrato pi nikkhasahassena pūjetvā¹² suvaṇṇapaṭṭe
 jātihiṅgulakena paṇhe¹³ vissajjanaṃ likhitvā Indapattanagaraṃ 20
 gantvā raṇṇo dhammayāgapaṇhaṃ kathesi. Rājā tasmiṃ
 dhamme vattitvā saggapadaṃ¹⁴ pūresi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idāṃ' eva pubbe pi T. mahāpaṇho yevā“
 'ti vatvā j. s.: „Tadā Dhanañjayarājā ānando ahosi, Sucīrato Anu-
 ruddho¹⁵, Vidhuro Kassapo¹⁵, Bhadrakāro Moggallāno¹⁵, Sañjaya- 25
 māṇavo Sāriputto¹⁵, Sambhavapaṇḍito aham evā“ 'ti. Sambhava-
 jātakaṃ.

6. Mahākapijātaka.

Bārāṇassaṃ¹⁶ ahū rājā ti. Idam S. Veḷuvane v. Deva-
 dattassa silāpavijhanaṃ ā. k. Tena hi dhanuggahe payojetvā apara- 30

¹ Ck^s -yaṭṭhitaṃ. ² Ck^s -kāmagge, Bā -kāmasagge. ³ Ck sam, C^s yaṃ. ⁴ Bā
 nappakāreyya. ⁵ Bā -ṇena. ⁶ all three MSS. yutto. ⁷ Ck adds va. ⁸ Ck
 -catī. ⁹ Bā -dihigu- ¹⁰ Bā^s -am. ¹¹ Bā omits se-. ¹² Bā pūjaṃ katvā.
¹³ Bā -am. ¹⁴ Bā -pūram. ¹⁵ Bā adds ahosi. ¹⁶ Bā -syaṃ.

bhāge silāya paviddhāya¹ bhikkhūhi Devadattassa avaṇṇe kathite S.
 „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhaṃ silaṃ² pa-
 vijjhi yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Kāsigāmake³ eko kassakabrāhmaṇo khet-
 5 taṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi.
 Goṇā ekasmiṃ gacche paṇṇāni⁴ khādantā anukkamena aṭaviṃ
 pavisitvā. palāyimsu. So velaṃ sallakkhetvā kuddālaṃ ṭha-
 petvā goṇe olokeno adisvā domanassappatto te pariyesanto
 aṭaviṃ⁵ pavisitvā āhiṇḍanto anto⁶ Himavantāṃ pāvīsi, so tattha
 10 disāmūlho⁷ sattāhaṃ nirāhāro vicaranto ekaṃ tiṇḍukarukkhaṃ
 disvā abhiruyha phalāni khādanto⁸ parigalitvā⁹ saṭṭhihatthe
 narakapāpāte pati, tatr' assa dasadivasā vītivattā. Tadā Bo.
 kapiyoniyāṃ nibbatitvā phalāphalāni khādanto taṃ purisaṃ
 disvā silāya yoggaṃ¹⁰ katvā taṃ purisaṃ uddhari. So tassa
 15 niddāyantassa silāya matthakaṃ padālesi¹¹. M. tassa taṃ
 kammaṃ ṇatvā uppatitvā sākhāya nisīditvā „bho purisa, tvaṃ
 bhūmiyaṃ¹² gaccha, ahaṃ sākhaggena tuyhaṃ maggaṃ ācik-
 khanto gamissāmiti“ taṃ purisaṃ araṇṇato niharitvā magge
 ṭhapetvā pabbatapādam eva pāvīsi. So¹³ puriso M-e aparaj-
 20 jhitvā kuṭṭhī¹⁴ hutvā diṭṭhadhamme yeva manussapeto ahoṣi,
 so sattavassāni dukkhapīlito vicaranto Bārāṇasiyaṃ Migā-
 ciraṃ¹⁵ uyyānaṃ pavisitvā pākārantare kadalipaṇṇaṃ attharitvā
 vedanāmatto¹⁶ nipajji. Tadā Bārāṇasirājā uyyānaṃ gantvā
 tattha vicaranto taṃ disvā „ko si tvaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ
 25 dukkhaṃ patto“ ti pucchi. So pi 'ssa sabbāṃ vitthārato
 ācikkhi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

1. Bārāṇassaṃ¹⁷ ahū rājā Kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
 mittāmaccaparibbūlho agamāsi Migāciraṃ¹⁵. 178.

¹ Bđ -vijjhāya-. ² Ck Bđ sī-. ³ Bđ -gāme. ⁴ Bđ tiṇāni. ⁵ Bđ anto aṭavi. ⁶ Bđ omits anto. ⁷ Bđ adds hutvā. ⁸ Bđs tiṇḍukarukkhatto. ⁹ Bđ -ji-. ¹⁰ Ck bhoggaṃ. ¹¹ Cks pā-. ¹² Bđ -yā. ¹³ Bđ adds pi. ¹⁴ Ck kuṭṭhī. ¹⁵ so Cks; Bđs migājinaṃ. ¹⁶ Bđs -patto. ¹⁷ Bđ -ṇasiyaṃ.

2. Tattha brāhmaṇam addakkhi setaṃ citraṃ kilāsinaṃ
viddhastaṃ kuviḷāraṃ¹ va kisaṃ dhamanisanthataṃ. 179.
3. Paramakāruṇṇataṃ pattaṃ disvā kicchagataṃ naraṃ
avaca² vyambhito³ rājā: yakkhānaṃ katamo nu si, 180.
4. Hatthapādā ca te setā, tato setataro⁴ siro, 5
gattaṃ kammāsavaṇṇan te. kilāsabahulo c' asi, 181.
5. Vaṭṭhanāvalisaṃkāsa⁵ piṭṭhi te ninnatunnatā,
kāḷā pabbā⁶ ca te aṅgā, nāṇṇaṃ⁷ passāmi edisaṃ, 182.
6. Ugghaṭṭapādo⁸ tasito kiso dhamanisanthato
chāto ātattarūpo⁹ si, kuto nu tvaṃ¹⁰ agacchasi¹¹, 183. 10
7. Duddasī appakāro si dubbhaṇṇo bhīmadassano¹²,
janetti yāpi te mātā na taṃ iccheyya passitum, 184.
8. Kiṃ kammam akara¹³ pubbe, kaṃ avajjhaṃ aghātayi¹⁴,
kibbisam yaṃ karitvāna idaṃ dukkhaṃ upāgamīti. 185.

Tattha Bārāṇassaṃ¹⁵ ti Bārāṇasiyaṃ, mittāmaccaparibbūho ti 15
mittehi ca daḷhabhattiḥi amaccehi parivuto, Migāciraṇ¹⁶ ti evannākaṃ
uyyānaṃ, setan ti setakuṭṭhena setaṃ kabarakuṭṭhena citraṃ¹⁷ pabhinnena
kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena¹⁸ kilāsinaṃ vedanāmettaṃ¹⁹ kadalipañṇe nipannaṃ²⁰
addasa, viddhastaṃ kuviḷāraṃ vā 'ti vaṇamukhehi patantena²¹ maṃsena
viddhastaṃ supupphitakuviḷārasadisāṃ²². kisaṃ ti ekaccesu padasesu aṭṭhi- 20
cammamattasārīraṃ²³ sirājālasantharaṃ²⁴, vyambhito²⁵ ti bhīto vimhaya-
puppo²⁶ vā, yakkhānaṃ ti yakkhānaṃ antare tvaṃ katarayakkho nāma 'ti,
vaṭṭhanāvalisaṃkāsa²⁷ ti piṭṭhikaṭṭhāne²⁸ āvunivā ṭhāpitā vaṭṭhanāvali-
sadisā²⁷, aṅgā ti kālapabbavallisadisāni²⁹ te aṅgāni, nāṇṇaṃ ti aṇṇaṃ purisaṃ
ca³⁰ edisaṃ na passāmi, ugghaṭṭapādo⁹ ti rajokinnapādo, ātattarūpo³¹ 25
ti sukkhasārīro, duddasīti dukkhena passitabbo, appakāro sīti sarīrappa-
kārarabito, dussañṭhāno sīti attho, kiṃ kammam akaraṃ³² ti ito pubbe kiṃ
kammaṃ akara³³, akāsīti attho, kibbisam³² ti dāruṇakammaṃ.

Tatoparam brāhmaṇo āha:

9. Taggha te aham akkhissam yathāpi kusalo tathā, 30
saccavādim hi³⁴ lokasmiṃ pasamsant' idha paṇḍitā. 186.

¹ Bā ko-. ² Ck avañca. ³ Bā byamitto. ⁴ Bā -raṃ. ⁵ so Ck; C^s vaṭṭhatā-
vali-, Bā vaṭṭanā-, Bā vaḍḍhana-. ⁶ Bā kālapubbā. ⁷ Bā nāṇṇaṃ. ⁸ Bā ug-
ghaṭṭa-. ⁹ Ck ātattā-, Bā āditta-. ¹⁰ Cks Bā tvaṃ. ¹¹ Bā kuto si kattha
gacchasi. ¹² Ck hima-, Bā bhimm-. ¹³ Bā -raṃ. ¹⁴ Cks -si, Bā aghātayi. ¹⁵
Bā -syan. ¹⁶ Bā migājanan. ¹⁷ Bā vici-. ¹⁸ Bā kaṇḍupharaṇaki-. ¹⁹ Bā -nap-
pattāṃ. ²⁰ C^s tipa-, Bā nippa-. ²¹ Bā paggharan-. ²² Bā puppitāṃ ko-. ²³
C^s Bā -mattāṃ-. ²⁴ Ck -santhavaṃ, C^s -santhavaṃ corr. to -santhatāṃ, Bā
sirājālasaṇatāṃ. ²⁵ Bā by-. ²⁶ Bā vimhayamāpanno. ²⁷ so Ck; C^s vaṭṭhatāvali-,
Bā vaṭṭhanāvali-. ²⁸ Bā piṭṭhikaṇḍukathāne. ²⁹ Ck kālavalli-, C^s kālapavalli-.
³⁰ Bā -saṃ, omitting ca-. ³¹ Bā atitta-, B^s āditta-. ³² so all three MSS. for
-rā? ³³ Bā -raṃ. ³⁴ Ck -dimhi, Bā -dī hi.

10. Eko caraṃ gogaveso mūlho¹ accasariṃ vane
araññe iriṇe² vane³ nānakuṇjarasevite. 187.
11. Vālamigānucarite vippanatṭho⁴ smi kānane,
acarim tattha sattāham khuppipāsāsamappito. 188.
- 5 12. Tattha tindukam addakkhim visamatthabubhukkhitto
papātam abhilambantam sampannaphaladhārinam. 189.
13. Vātasītāni bhakkesim, tāni ruccimsu me bhusam,
atitto⁴ rukkham āruhim⁶, 'tattha hessāmi āsito'. 190.
14. Ekam me bhakkhitam āsi dutiyam abhipatthitam,
10 tato sā bhañjatha⁶ sākha chinnā pharasunā viya. 191.
15. So 'ham sahā va sākhaṇi uddhapādo⁷ avamsiro
appatiṭṭhe anālambe giriduggasmi pāpatam. 192.
16. Yasmā ca vāri gambhīram tasmā na samabhajjisam⁸,
tattha sesim nirānando anūnā dasa rattiyo. 193.
17. Ath' ettha kapi-m-āgañchi⁹ gonāngulo¹⁰ darīcaro
sākha [hi] sākham vicaranto¹¹ khādamāno dumapphalam,
so maṃ disvā kisaṃ paṇḍum kāruṇnam akaram¹² mayi: 194.
18. Ambho ko nāma so ettha evam dukkhena aṭṭito,
manusso amanusso vā attānam me pavedaya. 195.
- 20 19. Tass' aṇḍjalim paṇāmetvā idam vacanam abravim:
manusso 'ham vasam patto, sā me n' atthi ito gati,
tam vo¹³ vadāmi: bhaddam vo¹³. tvaṇ ca me saraṇam bhava¹⁴. 196.
20. Garusilam¹⁵ gahetvāna vicari pabbate kapi,
silāya yoggam katvāna nisabho etad abravi: 197.
- 25 21. Ehi me piṭṭhim āruya gīvam gaṇhāhi bāhuhi¹⁶,
ahan tam uddharissāmi giriduggato vegasā. 198.
22. Tassa tam vacanam sutvā vānarindassa sirīmato
piṭṭhim āruya dhīrassa gīvam bāhāhi aggahim. 199.
23. So maṃ tato samuṭṭhāsi tejasi¹⁷ balavā kapi
vihaññamāno kicchena giriduggato vegasā. 200.
- 30 24. Uddharitvāna maṃ santo nisabho etad abravi:
imgha maṃ samma rakkhassu, passupissam¹⁸ muhuttakam¹⁹. 201.

¹ Ck -e, C^s -a. ² Ck^s iriṇe, Bā iraṇe. ³ Ck vicīṇe, C^s vicīne. ⁴ Bā atīto.
⁵ Bā gūryhi. ⁶ Ck^s bhajjitā. ⁷ Bā uddham-. ⁸ Bā sampapajjiyam. ⁹ Ck
gañji, Bā gacchi. ¹⁰ Bā^s -guttho. ¹¹ so all three MSS. ¹² so all three MSS.
for -rā? ¹³ Bā te. ¹⁴ Ck -vam, C^s -ve. ¹⁵ Ck Bā silam. ¹⁶ Ck^s -hāhi. ¹⁷
Ck terasī, Bā tejasi. ¹⁸ Ck^s passa-, Bā pasu-. ¹⁹ Bā -tti.

25. Sihavyagghā¹ ca dīpi² ca acchako kataracchayo
te mañ pamattañ himseyyū, te tvañ disvāna³ vāraya. 202.
26. Evam me paritātūna⁴ passupi so muhuttakam;
tadāham pāpikam diṭṭhim paṭilacchim ayoniso: 203.
27. Bhakkho ayam manussānam yathā c' aññe vane migā, 5
yan nūn' imam vadhivāna chāto khādeyya vānaram. 204.
28. Āsito⁵ ca gamissāmi mañsam ādāya sambalam,
kantāram nittharissāmi, pātheyyam me bhavissati. 205.
29. Tato silam⁶ gahetvāna matthakam sannitālayim⁷,
mama hatthakilantassa⁸ pahāro dubbalo ahu. 206. 10
30. So ca vegen' udappatto⁹ kapi ruhiramakkhito
assupuṇṇehi nettehi rodanto mañ udikkhati: 207.
31. Māyyo¹⁰ mañ kari¹¹, bhaddan te, tvañ ca nām' edisam kari,
tvañ ca kho nāma dīghāyu¹² aññam¹³ vāretum arahasi. 208.
32. Aho vata re purisa tāva dukkarakāraka¹⁴ 15
edisā visamā duggā papātā uddhaṭo¹⁵ mayā. 209.
33. Anīto¹⁶ paralokā va dubbheyyam¹⁷ mañ amaññatha,
tañ tena¹⁸ pāpadhammena¹⁹ pāpam pāpena cintitam. 210.
34. Mā²⁰ h' eva tvañ adhammaṭṭha vedanam kaṭukam phusi,
mā h' eva pāpam kammantañ phalañ velum va tañ²¹ vadhi. 211. 20
35. Tayi me n' atthi vissāso, pāpadhammañ amaññatha²²,
ehi me piṭṭhito gaccha dissamāno va santike. 212.
36. Mutto si hatthā vālānam²³, patto si mānusiñ padañ,
esa maggo adhammaṭṭha, tena gaccha²⁴ yathāsukham. 213.
37. Idam vatvā giricarō rahade²⁵ pakkhalya matthakam 25
assūni sampamajjitvā tato pabbatam āruhi. 214.
38. So 'ham tenābhisatto²⁶ 'smi pariāhena aṭṭito²⁷,
dayhamānena gattena vāriñ²⁸ pātum upāgamiñ. 215.
39. Agginā viya santatto rahado ruhiramakkhito
pubbalohitasamkāso sabbo²⁹ me samapajjatha³⁰. 216. 30

¹ Bā sīhā byagghā. ² all three MSS. -i. ³ Bā -ni. ⁴ Ck -tetuna, C^s -tātūna? Bā -ttātūna. ⁵ Ck āsino, C^s āsito? Bā asito ⁶ all three MSS. sī-. ⁷ C^s -layiñ, Bā -layi. ⁸ C^s bhatta-, Bā -gatta-, B^s -gattam-. ⁹ Bā -naduppatto. ¹⁰ Ck māyye. ¹¹ C^{ks} omit kari. ¹² Bā dīghāvu. ¹³ Bā -e. ¹⁴ Ck -kā, Bā -rikam. ¹⁵ Bā -to. ¹⁶ Ck ānito, Bā anito. ¹⁷ C^{ks} dubbheyya. ¹⁸ C^{ks} tetam. ¹⁹ Bā -kamma. ²⁰ C^{ks} me. ²¹ C^{ks} va karñ. ²² C^{ks} asaññata. ²³ Ck vālā-. ²⁴ Ck -e. ²⁵ Bā ruhiram. ²⁶ C^{ks} tenābhisatto, Bā tenābhisitto. ²⁷ Ck aṭṭhi-, Bā aṇḍito. ²⁸ Bā -i. ²⁹ C^{ks} -e. ³⁰ all three MSS. sammap-.

40. Yāvanto udabindūni kāyasmim nipatiṃsu me
tāvanto gaṇḍū¹ jāyetha addhabeluvasādisā². 217.
41. Pabhinnā pagghariṃsu me³ kuṇapā pubbalohitā,
yena yen' eva⁴ gacchāmi gāmesu nigamesu ca 218.
- 5 42. Daṇḍahatthā nivārenti itthiyo purisā ca maṃ:
okkitā⁵ pūtigandhena māssu orena-m-āgamā⁶. 219.
43. Etādisaṃ idaṃ dukkhaṃ sattavassāni dāni me
anubhomi sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 220.
44. Taṃ vo vadami bhaddaṃ vo yāvant' etha samāgatā: (Dhp. v. 337.)
10 māssu mittānaṃ dubbhittho⁷, mittadubbho⁸ hi pāpako. 221.
45. Kuṭṭhi kilāsī bhavati yo mittānaṃ idha⁹ dubbhati,
kāyassa bhedaṃ mittaddu¹⁰ nirayaṃ [so] upapajjātīti. 222.

Tattha kusalo ti yathā cheko kusalo katheti¹¹ tathā¹² kathessāmi, go-
gaveso ti naṭṭhagone¹³ gavesanto, accasarin ti manussapathaṃ atikkamitvā
15 Himavantaṃ pāvīsīm, araṇṇe ti arājake¹⁴ suṇṇe, īriṇe¹⁵ ti sukkhakantāre,
vicīne¹⁶ ti vivitte¹⁷, vippanaṭṭho ti maggamūlho, bubhukkhitto ti saṅ-
jātabubbukkho chātajjhatto, papātamabhillambantaṃ ti papātaabhimukhaṃ¹⁸
olambantaṃ, sampanna phala dhārin ti madhura phaladhārināṃ, vātasītānūti
paṭhamāṃ tāva vātapatitāni khādim¹⁹, tattha²⁰ hessāmīti tasmim rukkhe
20 subhito bhavissāmīti ārūlho 'mhi, tato sā²¹ ti tassa abhipatthitassa atthāya
hatthe pasārite sā mayā abhirūlhasākhā²² pharasunā chinṇā viya abhañjatha²³,
anālambe ti ālambitaṭṭhānarahite²⁴, giriduggasmin ti girivisame, sesin
ti sayito 'mhi, kapim āgañchīti²⁵ kapi āgacchi²⁶, gonaṅgulo²⁷ ti gunnaṃ²⁸
naṅguṭṭhasadisaṃnaṅguṭṭho, gonaṅguṭṭho²⁹ ti pi pātho, gonaṅgulīti pi paṭhanti,
25 akaraṃ mayīti akari mayi, ambho ti mahārāja so kapiṛajā tasmim Nara-
kapapāte³⁰ mama udakapothanasaddaṃ sutvā maṃ ambho ti ālapitvā ko
nāma³¹ so ti pucchi, vasappatto ti vyanānaṃ patto³², papātassa vasam
patto³³ ti attho, bhaddaṃ³⁴ vo³⁵ ti tasmā tumhe vadāmi: bhaddaṃ tum-
hākaṃ hotu, garusilan ti mahārāja so kapiṛajā mayā evaṃ vutte mā bhāyīti
50 maṃ assāsetvā paṭhamāṃ tāva garuṃ silaṃ³⁶ gahetvā yoggaṃ karonto pabbate

¹ Bds gaṇḍu, Cks anu. ² Bd aḍha-. ³ Cks omit me. ⁴ Bd yena ca. ⁵ Ck
osakkhitā, Cs osakkitā ⁶ Ck oṇemāgamaṃ, Cs oṇeṇa-, Bd orena āmāha. ⁷ Bd
dubbi-. ⁸ Cks -dubho. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bd -dubbi. ¹¹ Bd -si. ¹² Bds
add vo. ¹³ Bds naṭṭhe-. ¹⁴ Bd araṇṇe ti rājake, Cks āraṇṇake ti arājake. ¹⁵
Ck irino, Cs irine, Bds irane. ¹⁶ so Cs; Ck -ṇe, Bd vivane. ¹⁷ Cks vicitte.
¹⁸ Bd -tābbi-. ¹⁹ Bd omits khā-. ²⁰ Cks omit tattha. ²¹ Bds sākha. ²² Bd
-hā sākha. ²³ Ck abhijja, Cs abhijjatha, Bd abhañcatha-. ²⁴ Bds ālambitabba-.
²⁵ Ck -gacchiti, Cs -gañjīti? Bd -gacchiti. ²⁶ Ck āgacchi, Cs āgañji? ²⁷ Bd
gonaṅguṭṭho. ²⁸ Ck gunnā, Cs guṇṇa. ²⁹ Bd omits go-. ³⁰ Bd -ke-. ³¹ Cks
-mo ³² Cks panuo. ³³ Bd omits va. ³⁴ Cks bhaddaṃ. ³⁵ Bds bhaddante.
³⁶ Ck Bd si-.

vicari, nisabho ti purisanisabho uttamavānarindo papātata¹ thatvā maṃ
 etad² abravi, bāhu³hīti³ dvīhi bāhāhi mama gīvaṃ sugabitaṃ gaṇhi⁴, vegasā
 ti vegena, sirīmato ti paññāvantassa, aggabhin, ti saṭṭhihattham Narakapa-
 pātam⁵ vātavegena otaritvā⁶ udakapitṭhe ṭhitassa ahaṃ vegena piṭṭhiṃ abhirū-
 hitvā ubho hi bāhāhi gīvaṃ aggahesiṃ, vihaññamāno ti kilanto, kicchenā 5
 'ti dukkhena santo paṇḍito athavā parisanto kilamanto, rakkhassū 'ti ahaṃ
 taṃ uddharanto va⁷ kilanto⁸ muhuttaṃ vissamanto passupissaṃ tasmā maṃ⁹
 rakkhāhīti, yathā c' aññe¹⁰ vane migā ti sīhādīhi¹¹ aññe pi ye imasmīṃ
 ṭhāne¹² vālamigā, pāliyaṃ pana acchako¹³ kataracchayo ti likhanti, pari-
 tātūnan¹⁴ ti mahārāja evaṃ¹⁵ so kapirājā maṃ attano parittānaṃ katvā 10
 muhuttaṃ passupi ayoniso manasikārena, bhakko ti khādītabyayuttako, āsīto
 ti dhāto¹⁶ suhito, sambalan ti pātheyyaṃ, matthakaṃ saṇṇitālayin¹⁷
 ti tassa vānarindassa matthakaṃ paharim¹⁸, saṇṇitālayin¹⁹ ti pi pātho, dub-
 balo ahū 'ti na balavā āsi²⁰ yathādhippāyaṃ na agamāsi, vegenā 'ti mayā
 pahaṭapāsāpavegena²¹, udappatto²² ti uṭṭhito, māyyo²³ ti tena mittadūbhi- 15
 purisena²⁴ silāya paviddhāya²⁵ mahācammaṃ chijjitvā²⁶ olambi, ruhiram pag-
 ghari, M. vedanamatto²⁷ cintesi: imasmīṃ ṭhāne añño²⁸ n' atthi, idaṃ bhayaṃ
 imaṃ²⁹ purisaṃ nissāya uppannaṃ ti so maraṇabbhaya bhīto olambantaṃ camma-
 vaṭṭim³⁰ hatthena gahetvā uppatitvā sākhaṃ abhiruyha tena pāpena saddhiṃ
 sallapanto māyyo³¹ man ti ādim āha, tattha māyyo³² maṃ bhaddante ti mā 20
 ayyo³¹ maṃ bhaddante ti³² taṃ nivāreti, tvaṃ nāma evaṃ mayā papātā uddhato³¹
 edisaṃ pharusakammaṃ mayi kari aho te ayuttaṃ katan ti, aho vatā 'ti gara-
 hanto evaṃ āha, tāva dukkarakārakā³³ 'ti mayi aparajjanena atidukkata-
 kammakāraka, paralokā vā 'ti paralokato viya ānito, dūbhēyyan³⁴ ti dūbbhi-
 tabbaṃ vadhitabbaṃ, vedanaṃ kaṭukau ti evaṃ sante pi tvaṃ adhammatṭha 25
 yādisaṃ³⁵ ahaṃ phusaṃ edisaṃ³⁶ vedanaṃ kaṭukaṃ mā phusi, taṃ pāpa-
 kammaṃ phalaṃ veḷuṃ va taṃ mā vadhīti maṃ mahārāja piyaputtakaṃ viya
 anukampi, atha naṃ ahaṃ etad avocaṃ: ayya mayā kataṃ dosaṃ hadaye³⁷ mā
 kari, mā maṃ asappurisaṃ evarūpe araññe mārayi³⁸, ahaṃ disāmuḷho maggaṃ
 na jānāmi, attanā katakammaṃ³⁹ mā⁴⁰ nāsetha, jīvītadānaṃ me detha, araññā 30
 nīharitvā manussapathe⁴¹ ṭhapethā 'ti evaṃ vutto so mayā saddhiṃ sallapanto
 tayi me n' atthi vissāso ti ādim āha, tattha tayāti ito paṭṭhāya mayhaṃ tayi

¹ Bds pabbatapapāte. ² Bā etam. ³ all three MSS. bāhāhīti. ⁴ Cks -a. ⁵ Bā -te. ⁶ Cks notaritvā. ⁷ Bā omits va. ⁸ Bā kilamanto. ⁹ Bā naṃ. ¹⁰ Cks yo cevaññe. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bā vane. ¹³ Cks acchā-. ¹⁴ Ck -tātun, Bā parittānā. ¹⁵ Bā omits e-. ¹⁶ Bā khādīto. ¹⁷ Ck -tālayin, Bā -talayin. ¹⁸ all three MSS. -ri. ¹⁹ Cks -tālayin, Bā -tālan. ²⁰ Bā asi. ²¹ Bā pahita-. ²² Cks udapa-. ²³ Ck māyye. ²⁴ Ck -dubbi-, Cā -dūbhi, Bā -dubbi-. ²⁵ Bā pavithāya ²⁶ Bā bhijjitvā. ²⁷ Bā -ppatto ²⁸ Bā -e. ²⁹ Bā omits i-. ³⁰ Bds cammabandhaṃ. ³¹ Ck Bā -e. ³² Bā omits mā - - ti. ³³ Cks -rikā. ³⁴ Bā dubbh-. ³⁵ Bds adds vedanaṃ. ³⁶ Bā id-. ³⁷ Cks omit dosaṃ hadaye. ³⁸ Bā mā nassa. ³⁹ Bā kataṃ-. ⁴⁰ so all three MSS. for mā maṃ? ⁴¹ Bā -am.

vissāso n' atthi, ehīti bho purisa ahaṃ tayā saddhiṃ magge na gamissāmi
 tvam pana ehi mama piṭṭhito avidūre dissamānasarīro va gaccha ahaṃ ruk-
 khaggen' eva¹ gamissānīti, mutto sīti atha maṃ so mahārāja araṇṇā niharitvā
 5 bho purisa mutto si vālamigānaṃ hatthā², patto si mānusiṃ padan ti
 manussupacāraṃ³ āgato si, esa te maggo etena gacchā 'ti āha, giricaro ti
 gircārivānaro, pakkhalyā 'ti dhovivā, tenābhisatto ti so ahaṃ mahārāja
 tena vānarena abhisatto pāpakamme pariṇate⁴ tenābhisatto⁵ 'smīti maññamāno
 evam āha, aṭṭito⁶ ti upadduto, upāgamin ti ekaṃ rahadaṃ upagato 'smi,
 samapajjathā⁷ 'ti jāto evarūpo hutvā upaṭṭhāsi, yāvanto ti yattakāni,
 10 gaṇḍū⁸ jāyethā 'ti gaṇḍā jāyimsu, so kira pipāsāṃ sandhāretum asakkonto
 udakañjalim ukkhipitvā⁹ thokaṃ pivitvā sesaṃ sarīre siñci¹⁰, ath' assa tāvad
 eva udabindugānaṃyā addhabeluvapakkapamāṇā¹¹ gaṇḍā utṭhahiṃsu, tasmā
 evam āha, pabhinnā ti te gaṇḍā taṃ divasaṃ eva bhijjitvā kuṇapā¹² pūti-
 gandhikā hutvā pubbaloḥitāni pagghariṃsu, yena 'ti yena¹³ maggena, okkhitā¹⁴
 15 ti¹⁵ pūtigandhena okiṇṇā parikkhitā¹⁶ parivāritā, māssu orena āgamā ti¹⁷
 duṭṭhasatta orena māssu āgamā, amhākaṃ santikaṃ mā āgamāsi¹⁸, evaṃ vadantā
 nivārentīti¹⁹ attho, dāni me ti mahārāja tato paṭṭhāya idāni sattavassāni mama
 ettakaṃ kālaṃ sakakammaṃ anubhomi, iti so attano mittadūbhikammaṃ²⁰
 vitthāretvā mahārāja maṃ yeva oloketvā evarūpaṃ kammaṃ na kenaci kattabban
 20 ti vatvā taṃ vo ti ādim āha, tattha taṃ ti tasmā yasmā evarūpaṃ kammaṃ
 evaṃ dukkhavipākaṃ tasmā ti attho, kuṭṭhī kilāsi bhavati yo mittānaṃ idha
 dubbhati kāyassa bhedā mittaddu²¹ nirayaṃ so upapajjati²² ayaṃ abhisam-
 buddhagāthā, bhikkhave yo idha imasmiṃ²³ loke mittānaṃ dubbhati himsati
 so evarūpo hotīti²⁴ attho.

25 Tassāpi purisassa raṇṇā saddhiṃ kathentassa kathentass'
 eva paṭhavi vivaram adāsi, taṃ khaṇaṃ nēva cavitvā avicimhi
 nibbatto. Rājā tasmim paṭhaviṃ pavitṭhe uyyānā nikkhamitvā
 nagaraṃ pavitṭho.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayhaṃ
 30 silaṃ²⁵ pavijjhi²⁶ yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mittadūbhipuriso Deva-
 datto ahoṣi, kapiṛājā ahaṃ evā“ 'ti. Mahākapijātakam.

¹ Bā -ggeheva. ² Cks. hattha. ³ Bā adds patto. ⁴ Bā -to ⁵ Cks. tena satto.
⁶ Cks. aṭṭhi-, Bā aṇḍi-. ⁷ Cks. sammap-. ⁸ Cks. andu, Bā gaṇḍu. ⁹ Cks.
 udakañjalim-, Bā udakañcalikkhipitvā. ¹⁰ Bā -cati. ¹¹ Bā adhabelupakka-. ¹²
 Cks. -pa. ¹³ Bā repeats yena. ¹⁴ Ck. okkhitā. ¹⁵ Cks. add okkhitā. ¹⁶ Ck.
 -kkhata. Ck. -kkhita, Bā -kkhitā. ¹⁷ māssu - - ti wanting in Cks. ¹⁸ Bā -siti.
¹⁹ Cks. -retiti. ²⁰ Bā attanā dubbhi-. ²¹ Bā -dubbhi. ²² all three MSS.
 uppa-. ²³ Bā omits im-. ²⁴ Cks. ahoṣīti. ²⁵ all three MSS. silaṃ. ²⁶ Bā
 pativijjhi, cfr. Dh. p. 279.

7. Dakarakkhasajātaka.

Sace vo vuyhamānānan ti. Dakarakkhasajātakaṃ. Tam sabbam Mahāummaggaḥjātaka āvibhavissati. Dakarakkhasajātakaṃ.

8. Paṇḍarajātaka.

5

Vikiṇṇavācan ti. Idam S. J. v. musāvādam katvā Devadattassa paṭhavipavesanam ā. k. Tadā hi S. bhikkhūhi tassa avaṇṇe kathite „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musāvādam katvā paṭhaviṃ pavitṭho yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. pañcasatavāṇijā nāvāya samuddam pakkhan- 10
ditvā sattame divase 'atīradassaniyāya nāvāya samuddapitṭhe bhinnāya ṭhapetvā ekaṃ avasesā macchabhattā¹ ahesum. Eko pana vātavasena² Karambiyapaṭṭanam nāma pāpuṇi, so samuddato uttaritvā naggabhoggo tasmim paṭṭane³ bhikkhāya cari. Tam enam manussā „ayam samaṇo apiccho santuṭṭho“ 15
ti sambhāvetvā sakkāram karimsu. So „laddho me jīvikopāyo“ ti tesu nivāsanapāpuraṇam⁵ dadantesu⁶ pi na icchi⁷. Te „n' atthi ito uttarim appiccho samaṇo“ ti bhiyyo bhiyyo pasiditvā tassa assamapadam katvā tattha nam vāsesum⁸. So karambiyaacelo⁹ ti paññāyi. Tassa tattha vasantassa 20
mahālābhāsakkāro udapādi, eko nāgarājāpi 'ssa supaṇṇarājā ca upaṭṭhānam āgacchanti, tesu nāgarājā nāmena Paṇḍaro nāma. Ath' ekadivasam supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evam āha: „bhante amhākaṃ
ñātakā nāge gaṇhantā bahu vinassanti, etesaṃ nāgānam 25
gaṇhananiyāmaṃ¹⁰ mayam na jānāma, guyhakāraṇam¹¹ kira nesaṃ atthi, sakkheyyātha¹² nu kho tumhe ete piyāyamaṇā¹³

¹ Bds macchakacchapabhakkhā. ² Bd -vegena. ³ Bd adds neva. ⁴ Bd -topāyo. ⁵ Bd -pāruppanam. ⁶ Bd dentesu; ahesum eko --- tesu wanting in Ck. ⁷ Bd icchati. ⁸ Bd vāsāpesum. ⁹ Bd -biyam acelo, Cks -biyavelo. ¹⁰ Bd -taniyāmaṃ. ¹¹ Cks guyham-. ¹² Bds sakkuneyyātha. ¹³ Bd piyāmānā.

viya taṃ kāraṇaṃ pucchitun“ ti. So „sādhū“ 'ti sampat-
 ticchitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante¹ nāgarājassa āgata-
 kāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi: „nāgarāja su-
 paṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahu vinassanti, tumhe gaṇhantā
 5 kathaṃ gaṇhitum sakkontīti“. „Bhante, idaṃ ambhākaṃ
 guyhaṃ² rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena nātisaṃghassa mara-
 ṇaṃ ābhataṃ³ hotīti“. „Kiṃ pana tvaṃ āvuso 'ayaṃ⁴
 aññassa kathessatīti⁵ evaṃsaññī hosi⁶, nāhaṃ aññassa⁷
 kathessāmi, attanā⁸ pana jānitukāmatāya pucchāmi⁹, tvaṃ
 10 mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti“. Nāgarājā
 „kathemi bhante“ ti vanditvā pakkāmi. Punadivasam¹⁰ pi
 pucchi, tadāpi 'ssa na kathesi. Atha naṃ tatiyadvase
 āgantvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ „ajja tatiyo divaso, mama
 pucchantassa kimatthaṃ na kathesi¹¹“. „Tumhe aññassa
 15 ācikkhissathā 'ti bhayena bhante“ ti. „Kassaci na kathessāmi,
 nibbhayo kathehīti“. „Tena hi bhante aññassa mā katha-
 yitthā“ 'ti paṭiññāṃ gahetvā „bhante mayhaṃ mahante mahante
 pāsāṇe gilitvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgamaṇā-
 kāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivarivā supaṇṇe ḍasitum
 20 gacchāma¹¹, te āgantvā ambhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesāṃ
 amhe garubbhāre hutvā nipanne uddharitum vayamantānaṃ¹²
 ōeva udakaṃ ottharati, te anto udake yeva maranti, iminā
 kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesāṃ amhe gaṇhantānaṃ
 kiṃ sīsenā gahitena, bālā naṅguṭṭhe¹³ gahetvā amhe heṭṭhā-
 25 sīsake¹⁴ katvā gahitagocaraṃ¹⁵ mukhena chaḍḍāpetvā la-
 huke katvā gantum¹⁶ sakkontīti“. Iti so attano rahassa-
 kāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi. Atha tasmiṃ pakkante
 supaṇṇarājā āgantvā karambiyaacelakaṃ¹⁷ vanditvā „kiṃ
 bhante pucchitaṃ te nāgarājassa guyhakāraṇaṃ¹⁸ ti āha. So

¹ Ck pakkhante. ² Bā guyha. ³ Bā ahataṃ, Cks āvāṭaṃ. ⁴ Bās ahaṃ. ⁵ Bā kathissāmi, Bā kathissanti. ⁶ Bās ahoṣīti. ⁷ Bā aññāṃ. ⁸ Bā -no. ⁹ Cks pucchi. ¹⁰ Bā -se. ¹¹ Bā icchāma. ¹² Bā vāyamāna. ¹³ Bā -ona. ¹⁴ Bā sīse. ¹⁵ Ck -ti, Bā gahitaṃ. ¹⁶ Cks add na. ¹⁷ Bā -laṃ. ¹⁸ Cks guyhaṃ-.

„āma āvuso¹“ ti vatvā sabbam tena kathitaniyāmen’ eva
 kathesi. Tam sutvā supaṇṇo „nāgarājena ayuttaṃ kataṃ²,
 nātīnaṃ nāma nassananiyāmo parassa na³ kathetabbo, hotu
 ajja mayā supaṇṇavātaṃ⁴ katvā paṭhamaṃ eva⁵ eva gahe-
 tum vaṭṭatīti“ so supaṇṇavātaṃ katvā Paṇḍaranāgarājānaṃ 5
 naṅguṭṭhe⁶ gahetvā heṭṭhāsīsakaṃ⁷ katvā gahitagocaraṃ⁸
 chaḍḍāpetvā uppatitvā ākāsaṃ pakkhandi. Paṇḍarako⁹ ākāse
 heṭṭhāsīsakaṃ olambanto „mayā va¹⁰ mama dukkhaṃ ābha-
 tan“ ti paridevanto āha

1. Vikiṇṇavācaṃ anigūḷhamantaṃ¹¹ 10
 asaṇṇātaṃ aparicakkhitāraṃ¹²
 bhayaṃ tam anveti¹³ sayāṃ abodhaṃ¹⁴
 nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 223.
2. Yo guyhamantaṃ parirakkhaneyyaṃ¹⁵
 mohā naro saṃsati bhāsamaṇo¹⁶ 15
 taṃ bhinnamantaṃ bhayaṃ¹⁷ anveti khippaṃ
 nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 224.
3. Nānumitto garuṃ¹⁸ atthaṃ guyhaṃ vedetum arahati
 sumitto ca asambuddhaṃ sambuddhaṃ vā¹⁹ anattava. 225.
4. Vissāsaṃ āpajjim²⁰ ahaṃ: acelo 20
 samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto,
 tassāham akkhiṃ vivariṃ guyhaṃ atthaṃ²¹,
 ātītamatto kapaṇo²² rudāmi. 226.
5. Tassāhaṃ paramaṃ brahme guyhaṃ²³
 vācaṃ h’ imaṃ nāsakki saṃyametaṃ, 25
 tappakkhato hi bhayaṃ āgataṃ mama,
 atītamatto kapaṇo²² rudāmi, 227.

¹ Bā kāraṇanti āmāvuso. ² Bā ak-. ³ Bā omits na. ⁴ Bā -vākaṃ. ⁵ Bā etam. ⁶ ti vatvā - - - naṅguṭṭhe wanting in C^k. ⁷ Bā sīsaṃ. ⁸ C^k -te-. ⁹ C^k -ra, Bā -ro. ¹⁰ Bā omits va. ¹¹ Bā -guyha-. ¹² Bā aparirakkhi-. ¹³ C^k anve. ¹⁴ C^k akkho-, C^s akho-. ¹⁵ Bā -rakkheyyaṃ. ¹⁶ Bā hā-. ¹⁷ so all three MSS. for bhay’? ¹⁸ Bā guru. ¹⁹ C^k ca. ²⁰ Bā -i. ²¹ C^k Bā guyhamattaṃ, C^s guyhamattaṃ for guyhatthaṃ? ²² Bā s-ṇaṃ. ²³ so all three MSS. for tassāha brahme paramaṃ guyhatthaṃ?

6. Yo ve naro suhadam maññamāno
guyham attham saṃsati dukkulīne'
dosā bhayā athavā rāgaratto
pallitto³ bālo asaṃsayam so. 228.
7. Tirokkhavāco³ asatam pavittho
yo saṃgatīsu⁴-m-udīreti⁵ vākyam
āsīviso dummukho ty-āhu tam naram,
ārā⁶ arā⁷ saṃyame tādisambhā. 229.
8. Annam pānam kāsikam⁸ candanañ ca
manāpīṭṭhiyo mālamucchādanañ ca
ohāya gacchāmase sabbakāme,
supaṇṇa pāṇupagatā va ty-amhā 'ti. 230.

Tattha vikiṇṇavācan ti patthaṭavacanaṃ, anigūḷhamantan⁹ apaticchannamantaṃ, asaṇṇātatan ti kāyadvārādini rakkhitum asakkontaṃ, aparicakkhitāran¹⁰ ti ayam mayā kathitamantaṃ rakkhitum¹¹ na¹² sakkhissatīti puggalaṃ oloketum upaparikkhitum asakkontaṃ, bhayam tan¹³ ti tam imehi catūhi aṅgehi samannāgataṃ abodham¹⁴ nippaṇṇam puggalaṃ sayamkatam eva bhayam anveti¹⁵ yathā maṃ Paṇḍarakaṃ nāgaṃ supaṇṇo anvāgato ti, saṃsati bhāsamāno ti rakkhitum asamatthassa pāpapurisassa bhāsamāno katheti¹⁶, nānumitto ti na anumitto anuvattanamatena¹⁶ yo mitto na hadayena so guyham¹⁸ attham jānitum nārahatīti¹⁹ paridevati, asambuddhan ti asambuddham aṅṅanto, appaṇṇo ti attho, sambuddhan ti sambuddham jānanto ti attho, i. v. h.: yo pi suhadayo mitto apaṇṇo sapaṇṇo pi vā yo²⁰ anattavā anattacaro so pi guyham veditum 'nārahat' evā 'ti, samaṇo ayan ti ayam samaṇo ti ca lokasammato ti ca bhāvitatto ti ca maññamāno aham etasmim viśāsam āpajjim, akkhiṇ ti kathesiṇ, atītamatto ti atītattho atikkantatto hutvā idāni kapaṇam rudāmīti paridevati, tassa 'ti tassa acelassa brahme ti supaṇṇam ālapati, jaṃyametun ti idam²¹ guyham vācam rahassakāraṇam²² rakkhitum guyhitum²³ na²⁴ sakkhiṇ, tappakkhatohīti idāni idam bhayam mama tassa acelassa pakkhato²⁵ koṭṭhāsato santikā ḡgataṃ iti atītattho kapaṇam rudāmīti, suhadan ti suhado me ayan ti maññamāno.

¹ Cks -no. ² so C; Ck pallitto, Bds pallatthito. ³ Ck nirukkha-, Cs rikarukkha-. ⁴ Bā -tīsu, Cks -tīsa. ⁵ Bē sumu-. ⁶ Bds arā. ⁷ Cē arā. ⁸ Bā -ka. ⁹ Bā -guyha-. ¹⁰ Ck parimakkhi-, Cs paricakkhi-, Bā aparirakkhi-. ¹¹ Cks add rakkhissati. ¹² Bā nā. ¹³ Bā bhayamanvetī. ¹⁴ Ck akhodaṃ, Cs akhodaṃ corr. to abo-. ¹⁵ Cks ārocati. ¹⁶ Bā kathesi. ¹⁷ Cks -mantena. ¹⁸ Cs Bā -a. ¹⁹ Bā araha-. ²⁰ Cks so. ²¹ Bā imaṃ. ²² Cks rahassaṃ-. ²³ Bds rahitum o: gu-. ²⁴ Bā nā. ²⁵ Ck ra-.

dukkulīne ti akulīne¹ nīce, dosā ti etehi dosādīhi kāraṇehi yo evarūpe²
 guyhaṃ saṃsati so bālo asaṃsayāṃ pallatthito³ parivattetvā patito⁴ hato yeva
 nāmā 'ti attho, tirokkhāvāco ti attano⁵ vācam bhāsītukāmo⁶ tassa tirokkha-
 kattā⁷ paṭicchannavāco⁸, asatāṃ pavīṭṭho ti asappurisānaṃ antaraṃ pa-
 viṭṭho asappurisesu pariyāpanno, saṃgatisuṃ mudīreṭṭi⁹ saṃgatisu udīreti 5
 yo evarūpo paresam rahassaṃ sutvā parisamajjesu asukena asukaṃ nāma
 kataṃ vā vuttaṃ vā ti vākyāṃ udīreti taṃ naraṃ āsiviso dummukho pūti-
 mukho ti āhu, tādisamhā purisā ārā ārā¹⁰ saṃyame dūrādūrato¹¹ vīrameyya,
 parivajjeyyā¹² 'ti attho, māla mucchādānañcā¹³ 'ti mālā¹⁴ ca dibbaṃ catu-
 jātigandhaucchādānaṃ ca¹⁵, oḥāyā¹⁶ 'ti etehi¹⁷ dibbaannādayo sabbakāme ajja 10
 mayāṃ oḥāya chaḍḍetvā gamissāma, supaṇṇa pāṇupagatāvatyamhā 'ti bho
 supaṇṇa pāṇehi upagatā va te amhe¹⁸ saraṇaṃ no hohīti.

Evaṃ Paṇḍarako ākāse hetṭhāsīsako olambanto aṭṭhahi
 gāthāhi paridevi¹⁹. Supaṇṇo tassa paridevanasaddaṃ sutvā
 „nāgarāja attano rahassaṃ acelakassa kathetvā idāni ki- 15
 matthaṃ paridevasīti“ taṃ garahitvā

9. Ko n' idha tiṇṇaṃ garahaṃ upeti
 asmiṃ dha loke pāṇabhū³ nāgarāja:
 samaṇo supaṇṇo athavā tav' eva,
 kiṃkāraṇā Paṇḍaraka-ggahīto ti gātham āha. 231. 20

Tattha koñidhā 'ti idha amhesu tīsu janesu ko nu, asmiṃ²⁰ dhā 'ti
 ettha, idhā 'ti nipātamattaṃ, asmiṃ loke ti attho, pāṇabhū ti pāṇabhūto,
 athavā tavevā 'ti udāhu tava yeva, tattha samaṇaṃ tāva mā garaha, so hi
 upāyena taṃ rahassaṃ pucchi, supaṇṇaṃ pi mā garaha, ahaṃ pi tava²¹ pac-
 catthiko, Paṇḍara kaggahīto ti samma Paṇḍaraka ahaṃ kiṃkāraṇā supaṇṇena 25
 gahito ti cintetvā pana attānaṃ eva garaha tayā hi rahassaṃ kathentena attanā
 va attano anatto kato ti ayam ettha adhippāyo.

Taṃ sutvā Paṇḍarako itaraṃ gātham āha:

10. Samaṇo ti²² me sammatatto ahosi
 piyo ca me manasā bhāvitatto, 30

¹ B^d akusalaje, B^s akulaje. ² B^d -paṃ. ³ so all three MSS. ⁴ B^d pāpito. ⁵
 C^k add yā. ⁶ B^d kathetu-. ⁷ C^k tirokatatthā, C^s tirokatattā. ⁸ B^d apaṭi-. ⁹
 C^k saṃhatīsa-, C^s saṃgatisa-. ¹⁰ B^d arā arā. ¹¹ B^d omits dūra. ¹² all three
 MSS. -yyan-. ¹³ C^k mālāucchā-. ¹⁴ B^d -laṃ. ¹⁵ B^d -jātiyagandhañca-. ¹⁶
 C^k -ya. ¹⁷ B^d omits hi. ¹⁸ B^d amhaṃ. ¹⁹ B^d -viti. ²⁰ all three MSS.
 asmi. ²¹ B^d tāva. ²² C^k hiyo.

tasmāham¹ akkhiṃ vivariṃ gūyham atthaṃ²,
atītamatto kapaṇaṃ rudāmiti. 232.

Tattha sammatatto ti so samaṇo mayhaṃ sappuriso ayan ti sammata-
bhāvo³ ahoṣi, bhāvitatto ti sambhāvitabhāvo³ ca me ahoṣi.

5 Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi:

11. Na c' atthi satto amaro pathavyā,
paññāvidhā n' atthi na⁴ ninditabbā⁵,
saccena dhammena dhiyā⁶ damena
alabbham avyāharatī naro idha. 233.

10 12. Mātāpitā paramā bandhavānaṃ,
nāssa⁷ tatiyo⁸ anukampak' atthi,
tesam pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 234.

15 13. Mātāpitā bhaginī bhātaro ca
sabhāya vā⁹ yassa hontī¹⁰ sapakkhā
tesam pi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 235.

20 14. Bhariyā ce purisaṃ vajjā komārī piyabhānī
puttarūpayasūpetā nātisaṃghapurakkhatā
tassāpi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno ti. 236.

Tattha amaro ti amaraṇasabhāvo satto nāma n' atthi, paññāvidhā
natthīti nakāro padasandhikaro, paññāvidhā atthīti attho, i. v. h.: nāgarāja
loke amaro pi n' atthi, paññāvidhāpi atthi, sā aññesaṃ paññākoṭṭhāsasamkhātā
25 paññāvidhā attano jīvītabetu na ninditabbā ti, athavā paññāvidhā ti
paññāsādīsā na¹¹ ninditabbā¹² nāma, paññājātidhammā¹³ n' atthi, taṃ
kasmā nindasīti, yesaṃ pana paññāvidhānaṃ pi na ninditabban ti pi pātho
tesaṃ¹⁴ ujukam eva saccena¹⁵ 'ti ādisu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca
paññāsasamkhātāya dhiyā¹⁵ ca indriyadamaṇa¹⁶ alabbhaṃ dullabhaṃ attha-
30 samāpattiphalanibbānasamkhātā¹⁷ pi¹⁸ viṣesaṃ avyāharatī¹⁹ āvahatī taṃ

1 Bā tassā-. 2 so all three MSS. for gūyhatthaṃ? 3 Cks -tasabhāvo. 4 Cks
omit na. 5 Cks nandi-. 6 Cks viyā, Bā dhitiyā for dhiccā, Bā dhitiyā, 7 Bā
nassa. 8 Bā tiyo; read na assa tacco? 9 Cā sabhāvā, Bā saḥāyāvā. 10 all three
MSS. -i. 11 Ck omite na. 12 Ck nandi-. 13 Ck amñāchātīdhammā, Bā aññā-
dhammajāti. 14 Cks tejasāṃ. 15 Cks viyā, Bā dhitiyā, Bā vīthiyāya. 16 Bā
-dhammena. 17 Bā -pattimaggaphala-. 18 Cā hi. 19 Bā abyā-.

nippādeti¹ naro idha, tasmā nārahasi² acelam ninditum, attānam eva garaha,
 acelena hi attano paññāvantatāya³ upāyakusalatāya tam⁴ vañceta⁵ tvam⁵ ra-
 hassam gūlhamantaṃ⁶ pucchito ti attho, paramā ti ete ubho bandhavānam
 uttamabandhavā nāma, nāssa⁷ tatiyo ti assa puggalassa mātāpitūhi añño
 tatiyo satto anukampako nāma n' atthi mantassa bhedaṃ parisamkamāno 5
 paṇḍito, tesam mātāpitunnam pi paramaguyham na samseyya, tvam pana
 mātāpitunnam pi akathetabbam acelassa kathesīti attho, sabhāya⁸ vā ti suha-
 dayamittā vā, sapakkhā⁹ ti petteyyamātulapitucchāmātucchādayo samāna-
 pakkhā nātayo¹⁰, tesampīti nesam¹¹ pi nātimittānam na katheyya, tvam
 pana¹² acelakassa kathesi, attano va kujjhassū 'ti dīpeti, bhariyā vā¹³ ti 10
 komāri piyabhāṇinī¹⁴ puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā evarūpā bhariyāpi
 ce¹⁵ ācikkhāhi me tava guyhan ti vadeyya tassāpi na samseyya.

Tatoparā¹⁶:

15. Na guyham attham vivareyya rakkheyya nam yathā nidhim,
 na hi pātukato sādhu guyho¹⁷ attho pajānatā¹⁸. 237. 15
16. Thiyā¹⁹ guyham na samseyya amittassa ca paṇḍito
 yo cāmisenā²⁰ samhīro²¹ hadayatthe no ca yo naro. 238.
17. Guyham attham asambuddham sambodhayati yo naro
 mantabhedabhayā tassa dāsabhūto titikkhati. 239.
18. Yāvanto purisass' attham guyham jānanti mantinam 20
 tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyham na vissaje²². 240.
19. Vivicca bhāseyya divā rahassam,
 rattim giram nāivelam pamuñce,
 upassutikā hi suṇanti mantam,
 tasmā manto khippam upeti bhedan ti 241. 25
- pañca gāthā Ummaggajātaka Pañcapaṇḍitapañhe āvibhavissanti²³.

Tatoparāsu:

20. Yathāpi assa²⁴ nagaram mahantam
 ālārakam²⁵ āyasam Bhaddasālam

¹ Ck Bā nippā-. ² Bā nāharasi. ³ Bā paññāvantatāya. ⁴ Bā omits tam. ⁵ Cks
 omit tvam. ⁶ Bā guyha-. ⁷ Bā nassa. ⁸ all three MSS. sabhāya. ⁹ Cks saparikkhā.
¹⁰ Ck Bā nāti-. ¹¹ Bā etc-. ¹² Ck adds mātāpitunnampi akathetabbam.
 Bā ce. ¹⁴ Bā adds ti. ¹⁵ Cks me. ¹⁶ Bā adds āha. ¹⁷ Ck -am. ¹⁸
 Bā -to. ¹⁹ Cks piyā, Bā tiyā. ²⁰ Ck -nam. ²¹ all three MSS. -hi-. ²² Bā
 vissajje. ²³ Cks -ssati. ²⁴ Bā aya. ²⁵ Bā advār-.

samantakhātāparikhāupetaṃ
evam pi me te idha guyhamantā. 242.

21. Ye guyhamantā avikiṇṇavācā
dalhā sadatthesu narā dujivhā¹
5 ārā amittā vyavajanti tehi
āsivisā vā-r-iva sattusaṃghā² ti dvīsu gāthāsu. 243.

Bhaddasālan ti āpanādīhi³ sālādīhi sampannaṃ, samantakhātā-
pārikkhāupetan ti samantakhātāhi⁴ parikhāhi upetaṃ⁵. evampi me ti
10 evam pi mayhaṃ te purisā kbāyanti katāre ye idha guyhamantā, i. v. h.: yathā
ālādvārakassa⁶ ayomayanagarassa manussānaṃ upabhogo⁷ paribhogo auto hoti
na abbhantarimā bahi uikkhamanti na bāhirā auto pavisanti aparāparaṃ saṅ-
cāro⁸ chijjati gūlhamantā⁹ purisā evarūpā honti attano gūlhaṃ¹⁰ attano anto
yeva jīrāpentī¹¹ na aññassa kathentīti, dalhā sadatthesū¹² ti attano atthesu
thirā, dujivhā ti Paṇḍarakaṃ¹³ nāgaṃ ālapati, vyavajantīti paṭikkamanti,
15 āsivisā vāriva sattusaṃghā¹⁴ ti ettha vā¹⁵ ti nipātamattaṃ, āsivisā sattu-
saṃghāriṇivā¹⁶ ti attho, yathā āsivisato sattusaṃghā¹⁷ jīvitukamā manussā ārā
paṭikkamanti evaṃ tehi guyhamantehi narehi¹⁸ ārā amittā paṭikkamanti¹⁷.
upagantuṃ otāraṃ¹⁸ na labhautīti vuttaṃ hoti.

Evam supaṇṇena dhamme kathite Paṇḍarako :

- 20 22. Hitvā¹⁹ gharaṃ pabbajito acelo
naggo muṇḍo carati²⁰ ghāsahetu,
tamhī nu kho vivariṃ²¹ guyham atthaṃ²²,
atthā ca dhammā ca avāgat' amhā²³. 244.
23. Kathaṃkaro cā hi²⁴ supaṇṇarāja²⁵
25 kiṃsīlo kena²⁶ vatena vattaṃ
samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni
kathaṃkaro saggam upeti ṭhānan ti āha. 245.

Tattha ghāsahetū²⁷ ti nissiriko kucchipūraṇatthāya khādaniyabhojaniyaṃ²⁷
pariyesanto carati, avāgatamhā²⁸ ti apagatā parihiṇ' amhā, kathaṃkaro

¹ B^d dujivā. ² C^k satthu-, B^d satta saṅkhā. ³ B^d āpanādīhi sālāhi. ⁴ B^d samantā-. ⁵ B^d upagataṃ. ⁶ so C^k for āla-? C^s āvarakassa, B^d advār-. ⁷ B^d -ga. ⁸ B^d -caro. ⁹ B^d guyha-. ¹⁰ B^d guyhaṃ-. ¹¹ C^k B^d ji-. ¹² B^d -ka. ¹³ B^d satta-, B^s santa-. ¹⁴ C^k -gharivā, C^s -ttusaṅghāriṇivā corr. to -gharivā, B^d sattasaṅkhāriṇivā, B^s santasaṅghā-. ¹⁵ B^d sattasaṅkhā. ¹⁶ B^d nā-garehi. ¹⁷ B^d atikkamanti. ¹⁸ B^d okāsaṃ. ¹⁹ B^d hitvāna. ²⁰ C^k vicarati. ²¹ C^k vicariṃ. ²² C^k B^d guyhamattaṃ. ²³ B^d apagatamhā. ²⁴ C^s ca hi, B^d hoti. ²⁵ C^k -jā. ²⁶ so all three MSS. for keneva? ²⁷ B^d -ye.

cā¹ ti idaṃ nāgarājā naggassa samaṇābhāvaṃ² ūtvā samaṇapaṭipattiṃ puc-
chanto āha, tattha kiṃsilo ti katarena ācārena samannāgato, kena vatenā
'ti katarena³ vatasamādānena vattanto, samaṇo caran ti⁴ pabbajjāya⁵ sañca-
ranto⁶ taṇhāmamāyitāni⁷ hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti, saggan
ti kathamkaronto ca suṭṭhu aggaṃ devanagaraṃ samaṇo upetīti.

5

Supaṇṇo āha:

24. Hiriyaṃ titikkhāya dāmena khantiyā
akkodhano pesuṇiyāṃ pahāya
samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni
evaṃkaro saggam upeti ṭhānan ti. 246.

10

Tattha hiriyaṃ ti samma nāgarāja ajjhatabhiddhāsamuṭṭhānehi hirottap-
pehi titikkhāsamkhātāya adhivāsānakhantiyā indriyadāmena ca upeto akujjana-
silo piṣuṇavācam pahāya taṇhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto samaṇo
nāma hoti, evaṃkaro yeva ca etāni hiriādīni ca kusālāni karonto saggam
upeti ṭhānan ti.

15

Imaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā Paṇḍarako
jīvitāṃ yācanto

25. Mātā va⁸ puttāṃ taruṇāṃ tanujjāṃ⁹
sampaṣsa taṃ¹⁰ sabbagattaṃ phareti¹¹
evam pi me tvaṃ pātur ahu dijinda¹²
mātā va puttāṃ anukampamāno ti gātham āha. 247.

20

Tass attho: yathā mātā tanujjāṃ¹³ attano sarirajātāṃ taruṇaputtāṃ sam-
passaṃ diṣvā taṃ¹⁴ ure nipajjāpetvā thanāṃ¹⁵ pāyenti puttassamphassaena¹⁶
sabbāṃ attano¹⁷ gattaṃ phareti na pi¹⁸ mātā puttato bhāyati na putto
mātito evam pi me¹⁹ tvaṃ pātur ahu pātubhūto dijinda²⁰ dijarāja, tasmā²¹
mātā va puttāṃ mudukena hadayena anukampamāno maṃ passa jīvitam me dehīti:

25

Ath' assa supaṇṇo jīvitāṃ dadanto itaraṃ g. ā.:

26. Hand' ajja tvaṃ muñca vadhā dujivha²²
tayo hi puttā na hi añño atthi:

¹ Cks vā. ² Cks assamaṇā-. ³ Bā adds saha. ⁴ Cks caratīti. ⁵ Cks -jjā. ⁶
Bā caranto. ⁷ Bds tamhā. ⁸ Cks ca. ⁹ Bds tanujjāṃ. ¹⁰ Bds -tā. ¹¹ Cks
parehi. ¹² Cks dichinda. ¹³ Cks -jjāṃ. ¹⁴ C^s samphassaṃ diṣvā taṃ, Bā
sabbassatā, B^s sampaṣsa tā, omittīng diṣvā. ¹⁵ Bds thaññāṃ. ¹⁶ Ck Bā -sam-
passena. ¹⁷ Bā adds va. ¹⁸ Bā hi. ¹⁹ Bā omits me. ²⁰ Cks dichinda, Bā
dijindā ti. ²¹ Bds tasmīṃ. ²² Cks di-.

antevāsī dinnako atrajo¹ ca,
rajassu, putt' aññataro me ahoṣīti. 248.

Tattha muncā 'ti muñcam², ayam eva vā pāṭho, dujivhā 'ti tam ālapatī, añño ti añño catuttho putto nāma n' atthi, antevāsīti³ sippam vā uggaṇhanto⁴ pañham vā suṇanto santike vuttho⁵, dinnako ti ayam te putto hotū 'ti parehi dinno, rajassū 'ti abhiraṃsu, aññataro sīti tisu puttesu aññataro⁶ antevāsiputto me tvaṃ jāto ti dīpeti.

Evañ ca pana vatvā ākāsa otaritvā tam bhūmiyaṃ patitthāpesi.

10 Tam attham pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

27. Icc-eva⁷ vākyam visajī⁸ supaṇṇo
bhūmyā patitthāya dijo dujivham⁹:
mutt' ajja tvaṃ sabbabhayātivatto
thalūdake hohi mayābhigutto. 249.

15 28. Ātamkinam yathā¹⁰ kusalo bhisakko
pipāsītānam [udaka] rahado va sito¹¹
vesmam yathā himasisiraṭṭitānam¹²
evam pi te saraṇam aham bhavāmiti. 250.

Tattha icceva vākyan ti iti evam¹³ vacanam vatvā tam nāgarājānam
20 vissajjesi¹⁴, bhūmyā ti so sayam pi bhūmiyaṃ patitthāya dijo tam dujivham
samassāsento mutto ajja tvaṃ ito paṭṭhāya sabbabhayātivatto thale ca udake ca
mayā abhigutto rakkhito hohīti āha, ātamkinan ti gilānānam, evam pi te ti
evam aham tava saraṇam bhavāmiti

„Gaccha tvaṃ“ ti tam uyyojesi. So¹⁵ nāgabhavanam pāvisi.

25 Itaro pi supaṇṇabhavanam gantvā „mayā Paṇḍarako¹⁶ nāgo
sapatham katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisam¹⁷ nu kho mayi
tassa hadayaṃ, vimaṃsissāmi nan“ ti nāgabhavanam gantvā
supaṇṇavātam akāsi. Tam divvā nāgo „supaṇṇarājā mam
gahetuṃ: āgato bhavissatīti“ maññamāno vyāmasahassamattam
30 attabhāvam māpetvā pāsāne ca vālukaṃ ca gilitvā bhāriko¹⁸

¹ Cks -je. ² Ck muñca, C^e muñcā. ³ Bds -vāsi dinnako atrajo cā ti. ⁴ Bđ -hamāno. ⁵ Ck Bđ vutto. ⁶ tisu - - - ro wanting in Cks. ⁷ Ck iccesu, C^e iccesuva. ⁸ Ck visajim, C^e visapim, Bds vissajji. ⁹ Cks dijuvham. ¹⁰ so all three MSS for va? ¹¹ Cks sīno, Bđ sito. ¹² Cks -ṭṭhitānam, Bđ himasitattitānam; read: himasisiraṭṭitānam or himasitattitānam? ¹³ Bđ etam. ¹⁴ Bđ vissajji vissajjesi. ¹⁵ Bđ adds nāgarājā. ¹⁶ Bđ -ka. ¹⁷ Cks -so, Bđ kimdisam. ¹⁸ Bđ -to.

hutvā naṅguṭṭhaṃ heṭṭhā katvā bhogamatthake phaṇaṃ dhāra-
yamāno¹ nipajjitvā supaṇṇarājānaṃ ḍasitukāmo viya ahoṣi.
Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ g. ā.:

29. Sandhiṃ katvā amittena aṇḍajena jalābuja² (= II $\frac{5.2}{1.5}$)
vivariya dāḥaṃ³ sayasi⁴, kuto taṃ bhayam āgatan ti. 251. 5
Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi:
30. Saṃketh'eva⁵ amittasmim, mittasmim pi na vissase, (II $\frac{5.3}{2.2}$)
abhayā bhayam uppannaṃ api mūlāni kantati. 252.
31. Kathan nu vissase tyamhi yenāsi kalaho kato,
niccayattena⁶ ṭhātabbaṃ, so disamhi⁷ na rajjati. 253. 10
32. Vissāsaye na ca naṃ⁸ vissaseyya,
asaṃkito⁹ ca¹⁰ saṃkito¹¹ bhaveyya,
tathā tathā viññū parakkameyya
yathā yathā bhāvaṃ¹² paro na jaññā ti. 254.

Tattha abhayā ti abhayaṭṭhānabhūtā¹³ mittamhā bhayam uppannaṃ jīvita- 15
saṃkhātāni mūlān'eva kantati, tyamhīti tasmim, yenāsi ti yena saddhiṃ
kalaho kato ahoṣi, niccayattena¹⁴ 'ti niccam paṭiyattena¹⁵, so disamhi
na¹⁶ rajjatīti so¹⁷ niccayatto tiṭṭhati¹⁸, so attano sattūhi saddhiṃ vissāsa-
vasena na rajjati, tato tesam yathākāmakaraṇiyo¹⁹ na hotīti attho, vissāsaye
ti paraṃ attani vissāsaya, taṃ pana sayam na vissaseyya, parena asaṃkito attā 20
va²⁰ taṃ saṃkito bhaveyya, bhāvaṃ paro ti yathā yathā paṇḍito parakka-
mati tathā tathā tassa²¹ paro bhāvaṃ na jānāti. tasmā paṇḍitena viriyam kat-
tabbam evā 'ti dīpeti.

Iti te aññamaññaṃ sallapitvā samaggā sammodayamānā
ubho pi acelassa assamaṃ gamimsu. 25

Tam atthaṃ pakāsento S.:

23. Te devavaṇṇi²² sukhumālarūpā
ubho samā²³ sujayo²⁴ puññagandhā²⁵

¹ Bā -ri-. ² Bā -jā. ³ Bā -dādhi. ⁴ Ck sasayi, Cs ḍasasi. ⁵ Ck yaṃ-, Bā
saketeva. ⁶ Bā yatthena. ⁷ Bā risappi, B^e risabbi. ⁸ Ck na, Bā taṃ. ⁹ Ck^s
ās-. ¹⁰ Ck^s omit ca. ¹¹ Ck^s add ca. ¹² Ck^s -va. ¹³ Ck^s -nambhūtā, Bā
abhatthānabhūtā. ¹⁴ Bā yatthenā. ¹⁵ niccapatiyatthena. ¹⁶ Bā so risabbi ni.
¹⁷ Bā yo. ¹⁸ Bā niccayattena abhiṭṭhati. ¹⁹ Bā -kāmaṃ-. ²⁰ Ck atthāva,
Bā^s attanā ca. ²¹ Ck^s ssa. ²² Ck -i, Bā -ā. ²³ Ck^s omit samā. ²⁴ so Ck^s;
Bā -yā. ²⁵ Bā paññākhaudhā.

apāgamum kārampiyam¹ acelaṃ
missībhūtā assavāhā va² nāgā ti āha. 255.

Tattha samā ti samānarūpā sadīsaṣaṅghānā butvā, sujayo³ ti sucayo⁴
parisuddhā⁵ ayam eva vā pāṭho, puññagandhā⁶ ti katakusalatāya puñña-
5 gandhaṃ vissajjentā viya⁷, missībhūtā ti hatthena hatthaṃ gabetvā kāya-
missībhāvaṃ upagatā, assavāhā va⁸ nāgā ti dhurayuttakā⁹ rathavāhā¹⁰ dve
assā viya purisanāgā¹¹ tassa assamaṃ agamaṃsu, gantvā pana supaṇṇarājā
cīntesi: ayam nāgarājā acelassa jīvitam na dassati, etaṃ¹² dussilaṃ na van-
dissāmīti so bahi ṭhatvā nāgarājānam eva tassa santikaṃ pesesi.

10 Tam sandhāya S. itaraṃ gātham āha:

34. Tato have Paṇḍarako acelaṃ
sayam [evam] upāgama¹³ idaṃ avoca:
mutt' ajj' ahaṃ sabbabhayātivatto,
na ha¹⁴ nūna tuyhaṃ manaso piy' amhā ti. 256.

1 Tattha piyamhā ti dussīlanaggabhoggamusāvādi nūna mayam tava manaso
na-ppiyā ahumbā ti taṃ paribhāsi.

Tato acelo itaraṃ gātham āha:

35. Piyo hi¹⁵ me āsi supaṇṇarājā
asaṃsayam Paṇḍarakena saccaṃ,
20 so rāgaratto¹⁶ va akāsim etaṃ¹⁷
pāpaṃ kammaṃ sampajāno na mohā ti. 257.

Tattha Paṇḍarakenā 'ti tayā Paṇḍarakena so¹⁸ mama piyataro ahosi
saccam etaṃ, so ti so ahaṃ tasmīṃ supaṇṇe¹⁹ rāgena ratto butvā etaṃ²⁰
pāpakammaṃ jānanto va akāsim na mohena ajānanto ti.

25 Tam sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi:

36. Na me piyam appiyam vāpi hoti
sampassato lokam imaṃ paraṃ ca, (IV ¹²⁷/₁₇)
susaññatānaṃ hi viyañjanena²¹
asaññato lokam imaṃ carāsi. 258.

¹ C^s kasambi-, B^d karampi, B^s karapi-. ² C^k ca. ³ B^d -yā. ⁴ C^k suṃcayo,
B^d sujayā. ⁵ C^s -o. ⁶ B^d -khandhā. ⁷ B^d puññakhaudhā viya, C^k -vi. ⁸
C^s ca. ⁹ B^d dhure-. ¹⁰ C^s -ha. ¹¹ C^s -sā-. ¹² C^s evaṃ. ¹³ B^d sayam-
evupāgamaṃ. ¹⁴ B^d hi. ¹⁵ C^s omit hi. ¹⁶ B^d so na rāgaratto. ¹⁷ B^d etaṃ
in the place of metaṃ. ¹⁸ B^d nāgā in the place of so. ¹⁹ B^d -ena. ²⁰ B^d
adds pi. ²¹ C^s piyamjanena, B^d vibyañj-.

37. Ariyāvakaṣo si anariyo cāsi
asaññato saññatasannikāso,
kaṇhābhijātiko¹ si anariyarūpo,
pāpaṃ bahum duccharitaṃ acārīti. 259.

Tattha na me ti ambho dussīlanaggamusāvādi pabbajitassa hi imaṃ ca⁵
paraṃ ca lokaṃ² sampassato piyaṃ vā me appiyaṃ vāpi me ti na hoti, tvaṃ
pana susaññatānaṃ sīlavantānaṃ vyañjanena pabbajitaliṅgena asaññato hutvā
imaṃ lokaṃ vañcento carasi, ariyāvakaṣo sīti ariyapatirūpako³, asaññato
tī kāyādīhi asaññato si, kaṇhābhijātiko⁴ tī kālakasabhāvo, anariyarūpo
tī ahirikasabhāvo, acārīti akāsi. 10

Iti nam⁵ garahitvā idāni abhisapanto imaṃ gātham āha:
38. Aduṭṭhassa tvaṃ⁶ dūbhi⁷ dūbhī⁸ ca piṣuṇo c' asi⁹,
etena saccavajjena muddhā [te] phalatu sattadhā ti. 260.

Tass' attho: ambho dūbhi¹⁰ tvaṃ aduṭṭhassa mittassa dūbhī¹⁰ ca piṣuṇo
cāsi, etena saccena muddhā te sattadhā phalatū 'ti. 15

Iti nāgarājassa passantass' eva¹¹ acelassa sīsaṃ sattadhā
phali, nisinnaṭṭhāne yev' assa bhūmi vivaraṃ adāsi. So
paṭhavim¹² pavisitvā Avīcimhi nibbatti, nāgarājasupañnarājāno
pi attano bhavanam eva agamaṃsu¹³.

S. tassa paṭhavim pavitṭhabhāvam pakāseto osānag. ā.: 20
39. Tasmā hi mittānaṃ na dubbhitabbaṃ,
mittadubbhā¹⁴ pāpiyo¹⁵ n' atthi añño,
āsittasatto¹⁶ nihato pathavyā,
indassa vākyena hi saṃvaro hato ti. 261.

Tattha tasmā ti yasmā mittadūbhikamma¹⁷ pharuso vipāko tasmā, 25
āsittasatto¹⁶ ti āsittavisena satto¹⁸, indassā 'ti nāgindassa vākyena
saṃvaro ti¹⁹ saṃvare ṭhito 'smiti paṭiññāya evaṃ²⁰ paññāto²¹ ājiviko hato.

¹ so all three MSS. for -jacco? ² C^{ks} loka. ³ B^d paṭirūpako si. ⁴ C^{ks} -yo.
⁵ B^d taṃ. ⁶ C^{ks} tvaṃ. ⁷ B^d dubbhi, C^{ks} omit dūbhi. ⁸ B^d dubbhi, C^k
dūbhi, C^s dubham omitting ca. ⁹ B^s cāsi. ¹⁰ C^{ks} -i, B^d dubbhi. ¹¹ B^d
sampa-. ¹² C^s -viyaṃ. ¹³ B^d āgamaṃsu. ¹⁴ B^d mittadubbhā. ¹⁵ C^{ks}
-ko. ¹⁶ B^d -patto. ¹⁷ B^d -dubbhi-. ¹⁸ B^d patto. ¹⁹ B^d adds ahaṃ. ²⁰
C^s eva. ²¹ B^d saññāto.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musāvādaṃ katvā paṭhavim pavitṭho“ ti vatvā j. s.: „Tadā acelo Devadatto ahoṣi, nāgarājā Sāriputto, supaṇṇarājā' aham evā“ 'ti. Paṇḍarajātakaṃ².

5

9. Sambulajātaka.

Kā vedhamānā ti. Idam S. J. v. Mallikam devim ā. k. Vatthum Kummāsapinḍajātaka vittharitam eva. Sā pana T-assa tiṇṇam kummāsapinḍakānam³ dānānubhāvena tam divasaṃ nēva rañño aggamaheṣibhāvaṃ patvā pubbuṭṭhāyikādihi⁴ pañcabi kalyāṇadhammehi
10 samannāgatā nāṇasampannā Buddhūpaṭṭhāyikā patidevatā ahoṣi, tassā patidevatābhāvo sakalanagare pākato ahoṣi. Ath' ekadivasam dh. k. s.: „āvuso Mallikā devī kira vattasampannā patidevatā“ ti. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' eṣā patidevatā
15 yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Brahmādatassa rañño Soṭṭhiseno nāma putto ahoṣi, tam⁵ rājā veyyapattam uparajje paṭiṭṭhāpesi. Sambulā nāma aggamaheṣi ahoṣi uttamarūpadharā sarirappabhāsampannā, nivāte jalamānā⁶ dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge
20 Soṭṭhisenassa sarīre kuṭṭham⁷ uppajji, vejjā tikicchitum nāsakkhimṃsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikkūlo hutvā vippaṭṭi-sāram⁸ patvā „ko me rajjen' attho, araṇṇe anāthamarāṇam marissamīti“ rañño ārocāpetvā itthāgāram⁹ chaḍḍetvā nikkhami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānāpi anivattitvā
25 „aham tam sāmī¹⁰ araṇṇe paṭijaggissamīti“ vatvā saddhim yeva nikkhami. So araṇṇam pavisitvā sulabhaphalāphale¹¹ chāyūdakasampanne¹² padese paṇṇasālam katvā vasaṃ kappesi. Rājadhītā tam paṭijaggi, katham: sā hi pāto utṭhāya assama-padam sammajjitvā pānīyam¹³ paribhojanīyam¹⁴ upaṭṭhāpetvā

¹ Bā -ṇṇo-. ² Bā paṇḍaranāgarājajā-. ³ Bā -piṇḍi-. ⁴ Bā pubbuṭṭhāyikādihi, Ck pubbuṭṭhakā-, Cc pubbuṭṭhukāyikā-. ⁵ Ck omīti tam. ⁶ Ck jalamā, Cc jalamanā. ⁷ Bā kuṭṭhi. ⁸ Ck -ri, Cc -rī. ⁹ Ck itthā-. ¹⁰ Bā sāmīkam. ¹¹ Bā sulabhamūlapha-. ¹² Bā chāyo-. ¹³ Bā pāniya, Ck pānīyam. ¹⁴ Ck Bā -niyam.

dantakatthañ ca mukhadhovanañ ca upanāmetvā mukhe dhote
 nānāosadhāni pimsitvā tassa vaṇe¹ makkhetvā madhurāni
 phalāphalāni khādāpetvā mukhañ vikkhāletvā hatthesu dhotesu
 „appamatto hohi devā“² 'ti vatvā vanditvā³ pacchikhanittiam-
 kuse³ ādāya phalāphalathāya araññañ pavisitvā phalāphalāni ⁵
 āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭena udakañ āharitvā nānā-
 cuññehi ca mattikāhi ca Soṭthisenañ nahāpetvā puna madhura-
 phalāphalāni⁴ upanāmetvā⁵ paribhogāvasāne vāsitaṭṭhāya
 upanāmetvā⁶ sayāñ phalāphalāni paribhuñjitvā padaratthara-
 kañ⁷ samvidahitvā tasmim tattha nipanne tassa pāde dhovitvā ¹⁰
 sīsaparikkammaṭṭhiparikammaṭṭhaparikkammāni katvā sayana-
 passañ upagantvā nipajji⁸, eten' upāyena sāmikañ paṭijaggi.
 Sā ekadivasañ arañña⁹ phalāphalāni¹⁰ āharantī¹¹ ekañ giri-
 kandarañ disvā sīsato pacchimañ otāretvā kandaratiṭṭhe ṭhatvā ¹²
 „nahāyissāmīti“¹³ otaritvā haliddāya sarirañ ubbaṭṭetvā ¹⁵
 hātva¹⁴ sudhotasarirā uttaritvā vākaṭṭhāya nivāsetvā kanda-
 raṭṭhe aṭṭhāsi. Ath' assā sarirappabhāya vanañ ekobhāsañ
 ahoṣi. Tasmim khaṇe eko dānavo gocaratthāya caranta tañ ¹⁵
 disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthadvayam āha:

1. Kā vedhamānā girikandarāyañ 20
 ekā tvañ¹⁶ tiṭṭhasi saññatūru¹⁷,
 puṭṭhāsi me pañipameyyamajjhe,
 akkhāhi me nāmañ ca bandhave ca. 270.
2. Obhāsayañ vanañ ramañ sīhavyagghanisevitañ
 kā vā tvañ asi kalyāṇi, kassa vā tvañ sumajjhime, 25
 abhivādemi tañ bhadde, dānav' āhañ, nam' atthu te ti. 271.

Tattha¹⁸ vedhamānā ti nahātamattatāya¹⁹ sītabhāvena kampamānā,
 aññatūru²⁰ 'ti sampiṇḍitūru²¹ uttamaūrulakkhaṇe²², pañipameyya-

¹ C^k vaṇo. B^d vaṇe? ² C^s adds saṅkappesi. ³ B^d -kūsaḥ. ⁴ B^d omits phalā.
⁵ B^d -meti. ⁶ B^d upanetvā. ⁷ B^d padarasandharam. ⁸ B^d -iti. ⁹ C^k -a, B^d -e.
¹⁰ B^d . lam. ¹¹ all three MSS. -i. ¹² B^d ṭhapetvā. ¹³ B^d uppattetvā. ¹⁴ C^s
 nahatvā, B^d nahāyitvā. ¹⁵ C^s tā. ¹⁶ C^k ekam tvañ. ¹⁷ C^k -turu, C^s B^d -turū.
¹⁸ B^d adds kā. ¹⁹ B^d nhāna-. ²⁰ all three MSS. -turū. ²¹ C^k -turu, B^d
 -turū. ²² C^k B^d -uru-.

majjhe ti hatthena minitabbamajjhe¹, kā vā tvaṃ ti kā vā tvaṃ, abhivādemīti vandāmi, dānavāhan ti ahaṃ eko dānavo, ayaṃ namakkāro tava atthu, añjalīn te paggaṇhāmti² avaca.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tisso gāthā abhāsi:

- 5 3. Yo putto Kāsirājassa Sothhiseno ti taṃ vidū
tassāhaṃ Sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava,
[abhivādemī taṃ bhante, Sambulāhaṃ, nam' atthu te ti]. 272.
4. Vedehaputto bhaddan te vane vasati āturo,
tam ahaṃ rogasammattaṃ³ ekā ekaṃ upaṭṭh' ahaṃ. 273.
- 10 5. Ahañ ca⁴ vanam uñchāya⁵ madhumaṃsaṃ migābilaṃ
yadā harāmi taṃ bhakkho, tassa nūn' ajja nādhatī⁶. 274.

Tattha Vedehaputto ti Vedeharājadhītāya putto, rogasammattan⁷ ti rogapūjitaṃ, upaṭṭhahan ti upaṭṭhāmi patijaggāmi, upaṭṭhitā⁸ ti pi pātho, vanam uñchāya⁹ 'ti vanam uñchitvā¹⁰ cariyāṃ caritvā, madhumaṃsan ti
15 nimmakkh'kamadhuñ ca migābilameṃsaṃ ca sīhavyagghamigehi khāditamaṃsato atirittaṃ¹¹ koṭṭhāsaṃ, taṃ bhakkho ti yaṃ¹² āharāmi¹³ taṃ¹⁴ bhakkho va, so mama sāmiko, ta'ssa nūn'ajjā 'ti tassa maññe ajja āharāmi alabhamānassa sarīraṃ ātape¹⁵ pakkhittapadumaṃ viya nādhati¹⁶ upatappati milāyati¹⁷.

Tatoparaṃ dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacana-
20 gāthā honti:

6. Kim vane rājaputtana āturena karissasi
Sambule paricīṇṇena, ahaṃ bhattā bhavāmi te. 275.
7. Sokattāya¹⁸ durattāya¹⁹ kiṃ rūpaṃ vijjate mama,
aññaṃ pariyesa bhaddan te abhirūpataraṃ mayā. 276.
- 25 8. Ehi maṅgirim āruyha, bhariyā mayhaṃ caussatā²⁰,
tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi²¹ sabbakāmasamiddhinī. 277.
9. Nanu hāṭakavaṇṇābhe²² yaṃ kiñci manas' icchasi
sabban taṃ pacuraṃ mayhaṃ, ramaṣv-ajja²² mayā saha. 278.

¹ Bā namitabba-. ² Ck^s paggaṇh-. ³ Bā sampattaṃ? ⁴ Ck^s addhāma in the place of ahanca. ⁵ Ck^s uñjāya, Bā uñcāya. ⁶ Ck^s nāvātīti. ⁷ Bā -pattan. ⁸ Ck^s uṭṭhitā, Bā upaṭṭhihā. ⁹ Ck^s uñjāyā, Bā uñcāyā. ¹⁰ Bā uñchā. ¹¹ Bā -a. ¹² Bā adds ahaṃ. ¹³ Bā -miti. ¹⁴ Ck^s omits taṃ. ¹⁵ Bā ātape. ¹⁶ Ck^s nāva-, Bā nādhatīti. ¹⁷ Bā adds āha. ¹⁸ Ck^s sokattāyā. ¹⁹ Ck^s durattāyā. ²⁰ Ck^s matussatā, C^s caussatā? ²¹ Bā hoti. ²² Bā tārakāvaṇṇābhe, B^s hārita-vaṇṇābhe. ²³ Ck^s ramaṣajja? C^s ramassajja, Bā rammasvajja.

10. No ce tuvaṃ¹ maheseyyaṃ Sambule² kārayissasi
alam tuvaṃ³ pātarāsāya maññe bhakkhā bhavissasi. 279.
11. Tañ ca sattajaṭo luddo kaḷāro purisādako
vane nāthaṃ⁴ apassantiṃ⁵ Sambulaṃ aggahī bhujе. 280.
12. Adhipannā⁶ pisācena luddenāmisacakkhunā
sā ca sattuvassam pattā⁷ patim evānusocati. 281. 5
13. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso
yañ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā. 282.
14. Na santi devā, pavasanti nūna, (II ¹²³/₁₅)
na ha⁹ nūna santi idha lokapālā,
sahasā karontānaṃ asaññātānaṃ
na ha⁹ nūna santi paṭisedhitāro¹⁰ ti. 283. 10

Tattha paricīṇṇenā 'ti tena āturena paricīṇṇena kiṃ karissasi, so-
kaṭṭāyā 'ti sokāturāya¹¹, sokaṭṭhāyā ti pi pāṭho soke ṭhitāyā 'ti attho, du-
ratṭāyā¹² 'ti duggatakapaṇabhāvappattāyā¹³ attabhāvāyā¹⁴, ehi man ti mā
tvaṃ duratt' amhīti¹⁵ cintayi¹⁶, etaṃ mama girimhi dībbavimānaṃ ehi, imaṃ
girim abhiruyha, catussatā ti tasmim me¹⁷ vimāne aparāpi catussatā bhari-
yāyo atthi, sabbantaṃ ti yaṃ kinci upabhogaparibhogāyā¹⁸ vatthābharanādi-
kaṃ¹⁹ icchasi sabbantaṃ taṃ nanu mayhaṃ pacuraṃ bahum sulabhaṃ, tasvā
kapaṇ' amhīti mā cintayi, ehi mayā saha ramassū 'ti vadati, maheseyyaṃ ti
bhaddo Sambule no ce me tvaṃ mahesibhāvaṃ kāressasi pariyattā tvaṃ mama
pātarāsāya, tena taṃ balakkārena vimānaṃ nessāmi, tatra maṃ asaññāpanti
mama sve pāto va bhakkhā²⁰ bhavissasīti, taṃ cā 'ti evaṃ vatvā so sattihi
jaṭāhi²¹ samannāgato²² dāruṇo nikkhantadanto tasmim vane kinci²³ attano
nāthaṃ apassantiṃ Sambulaṃ bhujе aggahesi, adhipannā²⁴ ti ajjhotthaṭā²⁵, 25
āmisacakkhunā ti kilesalolena, paṭimevā 'ti attano acintevā patim eva
anusocati, mano hessatīti maṃ cirāyantim viditvā aññathā cittaṃ bhavissati²⁶,
na santi devā ti idaṃ sā dānavena bhujе gahitā devatujjhāpanaṃ²⁷ karontī
āha, lokapālā ti evarūpānaṃ silavantīnaṃ patidevatānaṃ pālakā lokapālā
nūna idhaloke na santīti paridevati. 30

1 Cks tvaṃ. 2 Bđ -lā. 3 Cks taṃ. 4 Cks -a. 5 Bđ -i 6 Cks -am. 7 Ck
pannā, Bđ satthā. 8 Cđ Bđ ca. 9 Cđ Bđ -ca. 10 Ck paṭime-, Cđ paṭice-. 11 so-
kaṭṭāyā - - - turāya wanting in Cks. 12 Ck duratthāyā. 13 Cks -ppatta. 14
Ck -vā. 15 Bđ durattimhīti. 16 Cks cittayi. 17 Bđ omits me. 18 Bđ -gaṃ.
19 Bđ --kiṃ, 20 Cks -o. 21 Bđ etāhi. 22 Bđ adds luddako. 23 so all three
MSS. 24 Bđ -pattā. 25 Ck ajjhotthaṭā, Cđ ajjhotthathā, Bđ ajhottaṭā. 26 Bđ
-tīti. 27 Bđ -kujjhā-.

Ath' assā sīlatejena Sakkabhavanam̐ kampi, Paṇḍu-
kambalasilāsanam̐ uṇhākāram̐ dassesi. Sakko āvajjanto taṃ
kāraṇam̐ ṇatvā vajiram̐ ādāya vegenāgantvā dānavassa mat-
thake thatvā itaram̐ g. ā.:

- 5 15. Itthīnam̐ esā pavarā yasassinī
santā samā aggi-r-iv'¹ uggatejā,
taṃ ce² tuvaṃ³ rakkhasādesi kaññam̐
muddhā va⁴ hi sattadhā te phaleyya,
mā tvaṃ jahī⁵ muñca patibbatā yā 'ti. 284.

- 10 Tattha santā ti upasantā atha vā paṇḍitā nāṇasampannā, samā ti kā-
yavisamādirahitā⁶, adesīti khādasī⁷, phaleyyā 'ti iminā⁸ Indavajirena pa-
haṭam̐ bhijjetha, mā tvaṃ jahīti⁹ tvaṃ imaṃ patibbatam̐ mā vāraya.

Taṃ sutvā dānavo Sambulam̐ vissajjesi. Sakko puna pi
„so esa¹⁰ evarūpaṃ kareyyā“ 'ti cintetvā dānavam̐ devasaṃ-
15 khalikāya bandhitvā puna anāgamanāya tatiye pabbatantare
vissajjesi, rājadhītarām̐ appamādena ovaditvā sakatṭhānam̐ eva
gato. Rājadhītāpi atthamite¹¹ suriye candālokena assamam̐
pāpuni.

T. a. p. S. atṭha gāthā abhāsi:

- 20 16. Sā ca assamam̐ āgañchi pamuttā purisādakā
niḷam̐¹³ phalinasakuṇīva¹¹ gatasiṃgam̐¹⁵ va ālayam̐. 285.
17. Sā tattha paridevesi¹⁶ rājaputtī yasassinī
Sambulā utumattakkhā vane nātham̐ apassantī: 286.
18. Samaṇe brāhmaṇe vande sampannacarāṇe ise,
25 rājaputtam̐ apassantī tumham̐ hi saraṇam̐ gatā. 287.
19. Vande sīhe ca vyagghe ca ye ca aññe¹⁷ vane migā
rājaputtam̐ etc. 288.
20. Tiṇalatāni¹⁸ osadhyo¹⁶ pabbatāni vanāni ca etc. 289.
21. Vande indivarīsāmaṃ²⁰ rattim̐ nakkhattamālinim̐²¹ etc. 290.

¹Ck aggi pi. ²Ck tace, Bđ bhance. ³Cks tvaṃ. ⁴Bđ ca. ⁵Cks -i, Bđ dihi.
⁶Bđ -divira-. ⁷Cks -ti. ⁸Bđ adds me. ⁹Bđ dahiti. ¹⁰Bđ omits so esa.
¹¹Bđ atthañga- ¹²Bđ āgacchi. ¹³Bđ ninnam̐. ¹⁴Ck palinasakuṇīva, C^s
palīnasakuṇīva, Bđ palīnam̐ sakuṇī ca. ¹⁵so C^s; Bđ gavāsīṅga, Ck gatasiṃgam̐.
¹⁶Ck Bđ -vasi. ¹⁷Cks canne. ¹⁸Bđ -tā ca. ¹⁹Ck osadध्ये, C^s -ddhyo, Bđ
osabyo. ²⁰Ck indavarām-, C^s indisaram-, Bđ indipari. ²¹Bđ nikkhitta-.

22. Vande Bhāgīrathim gaṅgam¹ savantīnam paṭiggahaṃ etc. 291.

23. Vande aham² [pabbata]rājaseṭṭham

Himavantam siluccayam etc. 292,

Tattha nīlam³ phalinasakuṇivā⁴ 'ti yathā sakuṇikā mukhatuṇḍa-
kena gocaram gahetvā kenaci upaddavena sakuṇapotakānam phalinattā⁵ 5
phalinasakuṇi⁶ nīlam⁷ āgaccheyya yathā vā gatasīṅgam ti⁸ nikkhanta-
vacchakam ālayam suññam⁹ vacchakasālam vacchagiddhīnī dhenu āgaccheyya
evam suññam assamaṃ ḷagañchīti¹⁰ attho, tadā hi Soṭthiseno Sambulāya
cīrayamānāya itthiyo nāma lolā paccāmittam pi me gahetvā āgaccheyyā 'ti
parisaṃkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaram pavisitvā nisīdi, tena 10
vuttam utumattakkhā ti sokavegasamjātena¹¹ uṇhautunā¹² mattalocanā¹³,
apassantīti tasmīn vane nātham attano paṭiṭṭham apassantī ito c' ito ca
sandhāvamanā paridevati, tattha samaṇe brāhmaṇe ti samitapāpabāhitapāpa-
samaṇabrāhmaṇena¹⁴ saha silānam¹⁵ aṭṭhanam samāpattinam vasena¹⁶ sam-
pannacaraṇe ise vande ti, evam vatvā rājaputtam apassantī tumhākam sara- 15
ṇam gat' amhi, sace me sāmikassa nisinnaṭṭhanam jānātha ācikkhathā 'ti pari-
devesīti attho, sesagāthāsu pi es' eva nayo, tīṇalātāni osadhyo¹⁷ ti anto-
pheggubāhisāratiṇāni ca latāni ca¹⁸ antosāraosadhiyo ca, imam gātham tīṇādisu
nibbattadevatā¹⁹ sandhāyāha, indīvarīsāman ti indīvarīpupphasamānavañṇam,
tumhamhīti rattim sandhāya tam pi aham pīti²⁰ āha, Bhāgīrathin²¹ ti 20
evampariyāyanāmikam gaṅgam, savantīnam ti aññāsam²² bahunnam nadīnam
paṭiggāhikagaṅgāya nibbattadevatam²³ sandhāy' evam āha, Himavante pi es'
eva nayo.

Tam evam paridevamanam disvā Soṭthiseno cintesi: „ayam
atviya paridevati, na kho pan' assā bhāvam jānāmi, sace mayi 25
sinehena etaṃ²⁴ karoti hadayam pi 'ssā phaleyya, parigaṇhis-
sāmi tāva nan' ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sāpi pari-
devamānā paṇṇasāladvāram gantvā tassa pāde vanditvā
„kuhim gato si devā“ 'ti āha. Atha nam 'so „bhadde tvam

¹ C^k bhāgīrasigaṅgā, C^s bhāgīrasigaṅgā, B^d bhagīrasīṅgaga. ² C^s ham; read vande 'ham pabbataseṭṭham? ³ C^k līnam, C^s līnam? B^d niḍḍam. ⁴ C^k pā-
līma-, B^d palīma-. ⁵ C^k phalīnatthā, C^s phalīnatthā, B^d palīnatthā? ⁶ C^s
phalīnasakunam, B^d palīnasakuṇi, C^k add va gatasīṅgam vā. ⁷ B^d niḍḍam. ⁸
so C^s; B^d yathā gavasiṅgavanti. ⁹ C^s -ā. ¹⁰ B^d āgacchati. ¹¹ B^d -vegena-
sañjātena. ¹² B^d uṇhena-. ¹³ B^d maṇha- or maṇḍa-. ¹⁴ B^d -pāpe samaṇe
brahmaṇe damnacaraṇati. ¹⁵ B^d silena. ¹⁶ B^d add ca. ¹⁷ C^s -ddhyo, B^d
asabyo. ¹⁸ so B^d; C^s antepheggumhi sāratiṇāni. ¹⁹ B^d -ttā. ²⁰ C^s tampi
ahamabbhīti, B^d tamhi amhīti. ²¹ C^k bhāgīrasan, C^s bhāgīrasan, B^d bhagīrasan.
²² C^s aññesam. ²³ B^d -hitam gaṅgāya nibbattam-. ²⁴ C^k ekaṃ, B^d evam.

aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsīti“ pucchanto gātham āha:

24. Atisāyaṃ vatāgañchi¹ rājaputti yasassini,

kena nu 'jja² samāgañchi¹, ko te piyataro mayā ti³. 393.

5 Atha naṃ sā „ahaṃ⁴ ayyaputta phalāphalāni ādāya āgacchanti⁵ ekaṃ dānavam passim, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā ‘sace me vacanaṃ na karosi khādissāmi tan’ ti āha, ahaṃ tāya velāya-taṃ nēva anusocanti⁶ evam paridevin⁴ ti vatvā

10 25. Idaṃ kho 'haṃ tadāvocaṃ gaṇhitā tena sattunā,

na me⁷ idaṃ tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khadeyya rakkhaso yaṃ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā ti g. ā. 294.

Ath' assa sesam pi pavattim ārocenti „tena panāhaṃ deva dānavena gaṇhitā attānaṃ vissajjāpetum asakkonti deva-
15 tujjhāpanakammaṃ⁹ akāsim, atha Sakko vajirahattho āgantvā ākāse ṭhito dānavam santajjetvā maṃ vissajjāpetvā taṃ¹⁰ deva-saṃkhalikāya bandhitvā¹¹ tatiye pabbatantare khipitvā pak-kāmi, ev' āhaṃ Sakkaṃ nissāya jivitaṃ labhin⁴ ti āha. Taṃ sutvā Soṭthiseno „bhadde hotu, mātugāmassa antare saccaṃ
20 nāma dullabhaṃ, Himavante¹² bahū¹³ vanacarakatāpasavijjā-dharādayo vasanti¹⁴, ko tuyhaṃ saddahissatīti⁴ vatvā gā-tham āha:

26. Corīnaṃ¹⁵ bahubuddhīnaṃ¹⁶ yāsu saccaṃ sudullabhaṃ

thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 295.

25 Sā tassa vacanaṃ sutvā „ayyaputta¹⁷ ahaṃ taṃ¹⁸ asadda-hantaṃ mama saccabalen' eva¹⁹ tikicchissāmīti⁴ udakalasaṃ pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiṅcanti

¹ Bđ -gacchi. ² Cks nūnāja. ³ Cks omit ti. ⁴ Bđ āha. ⁵ Cks -i, Bđ gac-chanti, Bđ āgacchantim. ⁶ all three MSS. -i. ⁷ Cks ime. ⁸ Bđ ca. ⁹ Ck tujjāna-, Cs tujjhāna-, Bđ devakujjhāna. ¹⁰ Cks ta. ¹¹ Bds add taṃ. ¹² Bđ adds hi. ¹³ Ck Bđ -u. ¹⁴ Bđ santi. ¹⁵ Ck Bđ -inaṃ. ¹⁶ Ck -inaṃ, Bđ -uddhīnaṃ. ¹⁷ Cks -am. ¹⁸ Cks maṃ. ¹⁹ Bđ saccaṃ phaleneva.

27. Tathā mañ saccam pāletu pālayissati ce mamañ
yathāham nābhijānāmi aññam piyataram tayā¹,
etena saccavajjena vyādhi te vūpasammatū 'ti g. ā. 296.

Tattha tathāsaddo ce maman ti iminā saddhim yojetabbo, i. v. h.: yathā-
ham vadāmi tathā mama saccam, atha mañ idāni pi pāletu āyatim pi pālessati, 5
idāni me vacanam suṇa²: yathāham nābhijānāmiti³, potthakesu pana tathā
mañ saccam pāletiti likhitam tam⁴ Atthakathāyan n' atthi.

Evam tāya saccakiriyañ katvā udake [āsittamatte yeva
Sothhisenassa kuṭṭham ambiladhotam viya tambamalam tāvad
eva apagañchi⁵. Te katipāham tatthā vasitvā araññato⁶ nik- 10
khamma Bārāṇasim patvā uyyānam pavisiṃsu. Rājā tesam
āgatabhavam ñatvā uyyānam gantvā tatth' eva Sothhisenassa
chattam ussāpetvā Sambulam aggamahesiṭṭhāne abhisiñcāpetvā
nagarañ pavesetvā sayam isipabbajjam pabbajitvā uyyāne
vāsam kappesi, rājanivesane yeva nibaddham bhuñji. Sothhi- 15
seno pi Sambulāya aggamahesiṭṭhānamattam⁷ eva adāsi, na
pana⁸ koci sakkāro ahosi, atthibhāvam pi 'ssā va na⁹ aññāsi,
aññāh' eva itthi saddhim abhirami. Sambulā sapattiroseña¹⁰
kisā ahosi uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthatagattā¹¹. Sā
ekadivasam sokavinodanatham bhuñjitum āgatassa sasuratā- 20
pasassa santikam gantvā tam katabhattakiccam vanditvā eka-
mantam nisidi. So tam milātindriyam¹² divvā

28. Ye kuñjarā sattasatā ulārā
rakkhanti rattindivam uyyutāvudhā¹³
dhanuggahānañ ca satāni soḷasa 25
kathamvidhe passati bhadde sattavo ti g. ā. 297.

Tass' attho: bhadde Sambule ye ambakam sattasatā kuñjarā te va
khagagatanam¹⁴ yodhanam ca vasena¹⁵ uyyutāvudhā¹⁶ aparāni ca soḷasa

¹ Ck yathā. ² Bā suṇātha. ³ Ck Bā -miti. ⁴ so B; Ck likhitāya, Bā likhi-
tam. ⁵ Bā -gacchi. ⁶ Bā araññā. ⁷ Bā -ṭhānam. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā piṣṣā ni.
¹⁰ Bā yasapatidosena. ¹¹ Ck dhamanasantagatagattā? Bā dhamanisandagattā.
¹² Bā milāyati-. ¹³ Ck uyyatā-, Bā uyyuttā-. ¹⁴ Bā tesañceva khandhagatanam,
Bā tesañca gandha-. ¹⁵ Ck yodhānavasena, Bā yodhānavasena. ¹⁶ Bā uyyuttā-.

dhanuggahasatāni rattindivam̄ Bārāpasiim̄ rakkhanti, evam̄ surakkhite nagare
katharividhe tvam̄ sattavo passasi¹, yassā tava sāsam̄kā sappatibhayā araññā
āgatakāle² pabhāsampannam̄ sarīram̄ idāni pana milātapaṇḍupalāsavaṇṇā³ ati-
viya kilantindriyāsi, kassa nāma tvam̄ bhāyāsīti⁴.

- 5 Sā tassa vacanam̄ sutvā „putto te deva mayi na puri-
masadiso“ ti vatvā pañca gāthā abhāsi:
29. Alam̄katāyo padumuttarattacā
virāgitā passati hamsagaggarā,
tāsam̄ suṇitvā mitagītavādinam̄⁵
10 na 'dāni⁶ me tāta tathā yathā pure. 298.
30. Suvanṇasam̄kaccadharā⁷ suvigghā
alam̄katā mānusiya⁸ accharūpamā
senūpiyā⁹ tāta aninditaṅgiyo
khattiyakaññā paṭilābhayanti⁹ nam̄¹⁰. 299.
- 15 31. Sace aham̄ tāta tathā yathā pure
patīta uñchāya,¹¹ punā vane bhare
sammānaye mam̄ na ca mam̄ vimānaye
ito pi me tāta tato varam̄¹² siyā. 300.
- 20 32. Yam̄ annapāne vipulasmi ohite
nārī vimaṭṭhābharanā alam̄katā
sabbaṅgupetā patino va¹³ appiyā
ābajja¹⁴ tassā maraṇam̄ tato varam̄. 301.
- 25 33. Api ce daḷiddā¹⁵ kapaṇā anālhiyā¹⁶
kālādutiya¹⁷ patino ca sā piyā
sabbaṅgupetāya pi appiyāya
ayam̄ eva seyyā kapaṇāpi yā piyā¹⁸ ti. 302.

Tattha padumuttarattacā ti padumagabbhasadisauttarattacā, sabbāsam̄
sarīrato suvaṇṇābhā niccharantīti¹⁹ vā dīpeti, virāgitā ti vilaggasarīrā

¹ B^d add bhadde. ² B^d adds pi. ³ C^k -paṇḍusālavaṇṇā. ⁴ B^d add pucchi.
⁵ C^k, suṇitvamhita-, B^d suṇitvā mitagitivādītam̄, B^e suṇitvāpita-. ⁶ C^k idāni.
⁷ B^d -sañkañca-. ⁸ B^d seno-. ⁹ B^d -lo-. ¹⁰ C^s tam̄. ¹¹ C^k patīta uñchāya,
B^d patitam̄ uccāya. ¹² B^d param̄. ¹³ B^d ca. ¹⁴ C^k ābajja, B^d abajha. ¹⁵
B^d dali-. ¹⁶ C^k anālhiyā, B^d adinalhiyā. ¹⁷ C^k -tiyā, B^d kaṭādutiya. ¹⁸
C^k piyā, B^d miyāyā, B^e piyāyā. ¹⁹ C^k B^d nicca-.

tanumajjhā ti attho, haṃsagaggarā ti evarūpā haṃsamadhurassarā¹ nāriyo
 passati, tāsan ti so tava putto tāsam nārīnam gītādīnam² sutvā³ idāni me
 tāta yathā pure tathā na vattatitī⁴ vadati, suvaṇṇasamkaccadharā ti su-
 vaṇṇamayā⁵ ekaccālaṃkāradharā, alaṃkatā ti nānālaṃkārapatimaṇḍitā, mānu-
 siyaccharūpamā ti mānusiyo accharūpamā, senūpiyā⁶ ti sayanūpagatā⁷, 5
 nan ti taṃ⁸ tava puttam paṭilābhayanti⁹, sace ahan ti tēta yathā pure sace
 aham puna pi taṃ patim tath' eva kuṭṭharogena vanaṃ pavitṭham uñclāya
 tasmiṃ vane bhare puna pi maṃ so¹⁰ sammāneyya na vimāneyya¹¹ tato me
 ito pi Bārānasirajjato taṃ araṇṇam eva varaṃ siyā ti sapatitrosena¹² sussantiyā³
 ti dīpeti, yamannapāne ti yaṃ anuapāne, ohite ti ṭhapite paṭiyatte, iminā 10
 bahvannapānam¹³ gharāṃ dasseti, ayaṃ kir' assa¹⁴ adhippāyo: yā nārī vipu-
 launnapāne pi ghare ekikā va asampattisamānā vimaṭṭhabharaṇā nānālaṃkārehi¹⁵
 alaṃkatā sabbehi guṇehi upetā patino ca appiyā hoti ābajjha¹⁶ gīvāya vallim
 vā rajjum vā¹⁷ bandhitvā tassa¹⁸ tato gharāvāsato [maranaṃ eva varatarau ti,
 anāḷhīyā ti na āḷhikā¹⁹, kālādutiyā²⁰ ti nipajjanakakatasarakadutiyā, 15
 seyyā ti kapaṇāpi samānā sā patino piyā ayam eva uttamā ti.

Evam tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite
 tāpaso rājānam pakkosāpetvā „tāta Soththisena tayi kuṭṭharo-
 gābhībhūte²¹ araṇṇam pavisante tayā saddhim pavisitvā taṃ
 upaṭṭhahanti attano saccabalena tava rogaṃ [vūpasametvā yā 20
 te rajjapatitṭhānakāraṇam²² akāsi tassā nāma tvaṃ n' eva
 ṭhitatṭhānam na nisinnaṭṭhānam jānāsi, ayuttam te kataṃ,
 mittadūbhikkammaṃ nāma etam pāpikaṃ²³“ ti vatvā puttam
 ovdanto

24. Sudullabh' itthi purisassa yā hitā, 25
 bhatt' itthiyā dullabho yo hito ca²⁴,
 hitā ca te silavatī ca bhāriyā,
 janinda dhammaṃ cara Sambulāyā 'ti gātham āha. 303.

Tass' attho: tāta yā²⁵ purisassa hitā muducittā anukampikā itthi yo ca
 bhattā itthiyā hito katagūṇaṃ jānāti ubho pi²⁶ te sudullabhā, ayaṃ ca Sambulā 30

¹ B^o haṃsā viya madhu-. ² B^d mihitādini, B^e mitagītā. ³ B^d suṇitvā. ⁴ B^d vaṭṭa-. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d seno-. ⁷ B^d soththisenassa piyā paṭipalobhayanti in the place of sayanūpagatā. ⁸ B^d nam. ⁹ B^d -lo-. ¹⁰ B^d adds na. ¹¹ B^d mānātimāneyyā, B^e nātimāneyya in the place of na vi-. ¹² B^d sapatidosena, B^e apatidosena. ¹³ B^d bahvannaṃpānam. ¹⁴ C^{ks} tirassa. ¹⁵ B^d nānāla-. ¹⁶ B^d abajha. ¹⁷ B^d valliyā vajjuyā vā. ¹⁸ B^d tassā. ¹⁹ B^d na āḷhāka, C^k na anāḷhikā, C^e na anāḷhakā. ²⁰ B^d kaṭadu-. ²¹ C^{ks} -to. ²² B^d rajje-. ²³ B^d pāpa. ²⁴ C^{ks} hitāya. ²⁵ C^{ks} tayā. ²⁶ B^d pe.

tuyhaṃ hitā c' eva sīlasampannā ca, tasmā etisā dhammaṃ cara, katagūpaṃ jānitvā muducitto hohi, cittam assā paritosehīti.

Evam so puttassa ovādam datvā uṭṭhāya pakkāmi. Rājā pitari gate Sambulam pakkosāpetvā „bhadde ettakam kalam
5 mayā katadosam khama¹, ito paṭṭhāya sabbissariyam tuyham eva dammīti“ osānagātham āha :

35. Sace tuvaṃ² vipule³ laddhabhoge
issāvatiṇṇā⁴ maraṇam upesi
ahaṃ ca te bhadde imā ca kañṇā⁵
10 sabbe va te vacanakarā bhavāmā 'ti. 304.

Tass' attho: bhadde Sambule sace tvaṃ ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhisīcivā⁶ aggamahesiṭṭhānavasena vipulabhoge⁷ labhivāpi issāya otṭiṇṇā maraṇam upesi ahaṃ ca imā ca rājakañṇāyo⁸ sabbe tava vacanakarā bhavāma tvaṃ yathāhippāyam imam rajjam vicārehīti sabbissariyam tassā adāsi.

15 Tato paṭṭhāya ubho samaggāvāsam vasantā dānādini puñṇāni katvā⁹ yathākammaṃ gamaṃsu. Tāpaso jhānabhiñṇam¹⁰ nibbattetvā Brahmaloḷkūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Mallikā patidevatā yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā Sambulā Mallikā ahoṣi, Soṭthiseno
20 Kosalarājā, pitā tāpaso aham evā“ 'ti. Sambulajātakam.

10. Gaṇḍatindujātaka.

Appamādo ti. Idam S. J. v. rājovādān ā. k. Rājovādo heṭṭhā vitthārito.

Atīte pana Kampillaratṭhe Uttarapañcālanagare
25 Pañcālo nāma rājā agatigamane ṭhito adhammena pamatto rajjam kāresi. Ath' assa amaccādayo sabbe pi adhammikā jātā. Balipīlītā ratṭhavāsino puttadāre ādaya araṇṇe migā viya carimsu, gāmatṭhāne gāmo nāma nāhoṣi, manussā rāja-

¹ Bḍ khamatha. ² Ck^s tvaṃ. ³ Ck^s vipulama, C^s -lam? ⁴ Bḍ issācatiṇṇā. ⁵ Bḍ imā rājakañṇā. ⁶ Bḍ -sittā. ⁷ Bḍ -le-. ⁸ Ck^s -kañṇāso, Bḍ rājakañṇā. ⁹ Bḍ karitvā. ¹⁰ Bḍ -āyo.

purisabhayena divā gehe vasitum na sakkonti, gehāni kaṇṭha-
 kasākhāhi parikkhipitvā aruṇe uggacchante yeva araṇṇaṃ pavi-
 santi, divā rājapurisā¹ vilumpanti rattim corā². Tadā Bo.
 bahinagare gaṇḍatindurukkhe³ devatā hutvā nibhatti, anusam-
 vaccharaṃ raṇṇo santikā sahasagghaṇakam⁴ balikammaṃ 5
 labhati, so cintesi: „ayaṃ rājā pamatto rajjāṃ kāreti, sakala-
 raṭṭhaṃ vinassati, ṭhapetvā maṃ aṇṇo⁵ rājānaṃ patirūpe
 nivesetum samattho nāma n' atthi, upakārako cāpi me anu-
 samvaccharaṃ sahasabalinā pūjesi⁶, ovadisāmi nan“ ti so
 rattibhāge raṇṇo sirigabbhaṃ pavisitvā ussīsakapasse ṭhatvā 10
 obhāsaṃ vissajjento⁷ ākāse atṭhāsi. Rājā taṃ bālasuriyaṃ viya
 jalamānaṃ divā „ko si tvaṃ, kena vā kāraṇenāgato⁸“ ti pucchi.
 So tassa vacanaṃ sutvā „mahārāja ahaṃ tindukadevatā,
 tuyhaṃ ovādaṃ dassāmīti āgato mhīti“. „Kim ovādam nāma
 dassasīti“ evaṃ vutte M. „mahārāja, tvaṃ pamatto hutvā 15
 rajjāṃ kāresi, tena te sakalaratṭhaṃ bhataviluttam⁹ viya vi-
 natṭhaṃ, rājāno nāma pamādena rajjāṃ kārentā sakala-
 ratṭhassāpi¹⁰ sāmīno na¹¹ honti, diṭṭhe va dhamme vināsaṃ
 patvā samparāye pana mahānirāye nibbattanti, tesu ca
 pamādaṃ āpannesu antojanā bahijanā pi 'ssa pamattā va 20
 honti, tasmā raṇṇā atirekena appamattena bhavitabban“ ti
 vatvā dhammadesanaṃ paṭṭhapento āha:

1. Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padaṃ, (Dhp. v. 21)
 appamattā na mīyanti, ye pamattā yathāmatā. 305.
2. Madā pamādo jāyetha, pamādā¹² jāyate khayō, 25
 khayā padosā¹³ jāyanti, mā mado¹⁴ bharatūsabha¹⁵. 306.
3. Bahū hi khattiyā jīnā¹⁶ atthaṃ raṭṭhaṃ pamādinō
 atho pi gāmīno gāmā anāgārā agārīno. 307.

¹ Bā adds pi. ² Bā adds khādanti. ³ Bā gaṇḍutiṇḍukarukkha. ⁴ Bā -nikam.
⁵ C^k aṇṇe maṃ, C^s aṇṇo maṃ. ⁶ Bā -ti. ⁷ Bā visajjētā. ⁸ Bā -na idhā-
 gato si. ⁹ Bā^s hataviluppantaṃ. ¹⁰ Bā -ssa. ¹¹ Bā nāma. ¹² C^k Bā -do. ¹³
 C^k -de-. ¹⁴ Bā^s pamādo. ¹⁵ C^k -sabhaṃ. ¹⁶ C^k pitā? Bā jinnā, B^s jānā.

4. Khattiyassa pamattassa ratthasmiṃ ratthavaddhana
sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ. 308.
5. N' esa dhammo mahārāja, ativeḷaṃ pamajjasi,
iddhaṃ¹ phitaṃ² janapadaṃ corā viddhaṃsayanti taṃ³. 309.
6. Na te puttā bhavissanti na hiraññaṃ na dhāniyaṃ,
ratthe vilumpamaṇaṃhi sabbabhogehi jiyasi⁴. 310.
7. Sabbabhogaparijinaṃ⁵ rājānaṃ cāpi⁶ khattiya
ñātimittā suhajā ca na naṃ⁷ maññanti khattiyāṃ⁸. 311.
8. Hatthārūhā⁹ añikatthā rathikā pattikārikā
10 tam evaṃ upajivantā na naṃ⁷ maññanti khattiyāṃ¹⁰. 312.
9. Asaṃvihitakammantaṃ bālaṃ dummantimantitaṃ¹¹
sirī jahati dummedhaṃ jinaṃ va urago tacaṃ. 313.
10. Susaṃvihitakammantaṃ kāluttāyāya atanditaṃ —
sabbe bhogaḃhivaḃḍhanti¹² gāvo sausabhā-m-iva. 314.
11. Upassutiṃ mahārāja ratthe janapade cara,
15 tattha disvā ca sutvā ca tato taṃ paṭipajjasīti. 315.

Tattha appamādo ti satiyā avippavāso, amatapadaṇ ti amatassa
nibbānassa padaṇ adhiḃgamakāraṇaṃ¹³, maccuṇo padaṇ ti maraṇassa kāraṇaṃ,
pamatto hi vipassanaṃ avadḃhetvā¹⁴ appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattuṃ asakkonto
20 punappuna saṃsāre jāyati c' eva mīyati ca, tasmā pamādo maccuṇo padaṇ
nāma, na mīyanti ti vipassanaṃ vadḃhetvā appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ pattā puna
saṃsāre añibhattantaṃ na mīyanti nāma, ye pamattā ti mahārāja ye puggalā
pamattā te yathāmatā¹⁵ tath' eva daṭṭhabbā, tasmā¹⁶ añiccasādhanaṭāya tassāpi¹⁷
hi ahaṃ dānaṃ dassāmi sīlaṃ rakkhissāmi uposathakammaṃ karissāmi kalyāṇa-
25 kammaṃ karissāmi ābhogo¹⁸ vā paṭṭhaṇā¹⁹ vā pariyaṭṭhaṇaṃ vā n' atthi,
appaṭaviññānattā²⁰ pamat'assāpi appamādaḃbhavā ti, tasmā ubbo p'ete ekadivasa
va²¹, madā ti mahārāja ārogyayobbanajivitaṃ adāsāṃkhatā tividhā madā²² pa-
mādo nāma jāyati, so pamatto pamādaṃ āpanno paṇātipātādīni paḃakammaṇi
karoti, aha naṃ rājāno chīndāpenti vā haṇāpenti vā sabbassa vā paṇ' assa²³
30 haranti, evaṃ assa pamādo²⁴ nātidhanañjivitakkhāyo jāyati, puna so²⁵ dhana-

¹ Bđ idaṃ. ² Cđ pītaṃ, Bđ pītaṃ. ³ Bđ naṃ. ⁴ Ck riyati, Cs jiyati, Bđ jiyasi.

⁵ Cks -junaṃ, B -jinaṃ. ⁶ Bđ vāpi. ⁷ Bđ taṃ. ⁸ Bđ mandiyaṃ. ⁹ Bds

-ro-. ¹⁰ Bđ mantiyaṃ. ¹¹ Ck -naṃ. ¹² Bđ bhogo pi vadḃhanti. ¹³ Bđ -gamana-

¹⁴ Cks vadḃhetvā, Bđ avadḃhetvā. ¹⁵ Bđ adds te. ¹⁶ Ck Bđ kasmā. ¹⁷ so Cks;

Bđ matassa pi. ¹⁸ Cs a-. ¹⁹ Ck paṭṭhaṇā, Cs paṭṭhatṭhaṇā? Bđ paṭṭhaṇā. ²⁰ Bds

aparagata. ²¹ so Cks; Bđ ekasadivasaḃva. ²² Ck dā, Bđ omits madā. ²³ so Cks;

Bđ sabbāsaṃ vā dhanaṃ. ²⁴ so all three MSS. for -dā? ²⁵ Cks yo.

khayaṃ vā yasakkhayaṃ vā patto jīvitum asakkonto jīvitavuttatthāya kāya-
 duccaritādīni karoti, icc-assa¹ khayā padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi: mā
 mado² bharatūsabha raṭṭhabharanapakajēṭṭha³ Bharatūsabha mā pamajja⁴, mā
 pamādīti⁵ attho, atthaṃ raṭṭhan ti janapadavāsīnaṃ vuddhiṃ c' eva⁶ sakala-
 raṭṭhaṃ ca bahū pamādino⁷ jīnā⁸, tesaṃ āvibhāvattāya Khantivāḍijātaka-
 Mātaṅgajātaka-Sarabhaṅgajātaka-Bharujātaka-Cetiyaḍjātakādīni kathetabbāni, gā-
 mino ti gāmahojakāpi⁹ te te gāmino¹⁰ bahupamādadoseṇa jīnā⁶ parihīnā
 vinaṭṭhā, anāgārā agārino ti pabbajitāpi pabbajitapaṭipattito gihī pi gharā-
 vāsato c' eva dhanadhaññādīhi ca bahū jīnā⁸ parihīnā ti vadati, taṃ vuccate
 aghan ti mahārāja bhogaparīhāni¹¹ nāma taṃ rañño dukkhaṃ vuccati, bhoga-
 bhāvena hi niddhanassa yaso hāyati, hīnayo mahantaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ
 pāpuṇāti, nesa dhammo ti mahārāja esa porāṇakarājūnaṃ dhammo na hoti,
 iddhaṃ phītan ti aṇṇapānādīnā hiraññasuvannādīnā phītaṃ pupphitaṃ, na
 te puttā¹² ti mahārāja pavenipālakā¹³ te puttā na bhavissanti, raṭṭhavāsīno
 hi adhammikarañño esa putto kim amhākaṃ vadḍhiṃ¹⁴ karissati nāssa chattaṃ
 dassamā¹⁵ ti chattaṃ na denti, evam evaṃ¹⁵ tesaṃ pavenipālakā¹³ puttā na
 honti nāma, pariḍḍhanā¹⁶ ti parihīnaṃ rājānaṃ, cāpīti¹⁷ sace hi¹⁸ so rājā
 hoti atha naṃ rājānaṃ samānaṃ pi khattīyan¹⁹ ti ayaṃ rājā ti garucittena²⁰
 mānetabbaṃ katvā na maññanti, upajīvantā ti upanissāya jīvantāpi ete
 ettakā janā garucittena maññitabbaṃ na maññanti, kimkaraṇā: adhammika-
 bhāvena, sirīti yasavibhāvo²¹, tacan²² ti yathā urago jīṇṇaṃ tacan
 jigucchamāno jahati²³ na puna oloketi evaṃ tādisaṃ rājānaṃ sirī jahati, su-
 saṃ vihītakamantaṃ²⁴ ti kāyadvārādīhi pāpakammaṃ akarontaṃ²⁵, abhi-
 vadḍhantīti abhimukhaṃ gacchanta²⁶ vadḍhanti, sausa bhāmiṃvā²⁷ ti sa-
 usabhā iva, appmattassa hi usabhajēṭṭhako²⁷ gogaṇo viya bhoga vadḍhanti,
 upassutin ti janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaraṭṭhe janapade ca
 cara, tatthā²⁸ ti tasmīṃ raṭṭhe caranto dattabbaṃ disvā sotabbaṃ sutvā
 attano guṇāguṇaṃ paccakkhaṃ katvā tato attano hitapaṭipattīṃ paṭijaggissasi²⁹.

Iti M. ekādasahi gāthāhi rājānaṃ ovaditvā „gaccha pa-
 pañcaṃ akatvā parigaṇha raṭṭhaṃ, mā nāsayīti“ vatvā sa-
 katṭhānaṃ eva gato. Rājāpi tassa vacanaṃ sutvā saṃ-
 vegappatto hutvā²⁹ punadivase rajjāṃ amacce paṭicchāpetvā³⁰
 purohitena saddhiṃ kālāss' eva pācīnadvārena nagarā nikkha-

¹ Bā imassa. ² Bās pamādo. ³ Cks raṭṭhaṃ-. ⁴ Cks pajja. ⁵ Bā mā pamā-
 damāpajji. ⁶ Bā vuddhicceva, Cks vuddhameva. ⁷ Ck -ne, Bā padāmādino. ⁸
 Bā jīṇṇā. ⁹ Bā -bhojanakāpi. ¹⁰ Bā gāmāpi. ¹¹ Bās yasabhoga-. ¹² Cks
 vuttā. ¹³ Cks pameṇi-. ¹⁴ Bā vuddhi. ¹⁵ Bā eva. ¹⁶ Cks pārijunna. ¹⁷ Bā
 vāpīti. ¹⁸ Bās pi. ¹⁹ Bā mantīyan. ²⁰ Bā tigarukacittena. ²¹ Ck sirīni-
 yasavibhāvo, C' siritīyasavibhāvo, Bā sirīti-. ²² Cks tan. ²³ Bā hoti. ²⁴ Bā
 -kamman. ²⁵ Bā -to. ²⁶ Cks -taṃ. ²⁷ Bā sa usabho jēṭṭhako. ²⁸ Bās
 -pajjissasi. ²⁹ Bā omits hutvā. ³⁰ Bā -detvā.

mitvā yojanamattam gato. Tatth' eko gāmvāsimahallako
 aṭavito kaṇṭhakasākhā¹ āharitvā gehadvāraṃ parikkhipitvā
 pidahitvā puttadāraṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā sāyaṃ rāja-
 purisesu pakkantesu attano gharaṃ āgacchanto gehadvāre
 5 pāde kaṇṭakena² viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ³ nī-
 haranto

12. Evaṃ vedetu Pañcālo saṃgāme sarasamappito⁴

yathāham ajja vedemi kaṇṭakena² samappito ti 316.

imāya gāthāya rājānaṃ akkosi, taṃ paṇ' assa akkosanaṃ⁴
 10 B-ssānubhāven' eva ahosi, B-ttena adhiggahito va so akkosīti
 veditabbo. Tasmiṃ paṇa samaye rājā ca purohito ca aññā-
 takavesena⁵ tassa santike va aṭṭhaṃsu. Ath' assa vacanaṃ
 sutvā purohito itaraṃ g. ā.:

13. Jiṇṇo dubbalacakkhū sī, na rūpaṃ sādhu passasi,

15 kiṃ attha Brahmādattassa

yaṇ taṃ maggheyya⁶ kaṇṭako⁷ ti. 317.

Tattha maggheyyā⁷ 'ti vijjheyya⁸, i. v. h.: yadi tvaṃ attano avyatta-
 tāya kaṇṭakena² viddho ko ettha raṇṇo doso ti yena rājānaṃ akkosasi kiṃ te
 raṇṇā⁹ kaṇṭako² oloketvā ācikkhitabbo ti.

20 Tam sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi:

14. Pahottha¹⁰ Brahmādattassa yo¹¹ 'haṃ maggo¹² 'smi brāhmaṇa,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā¹³. 318.

15. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁴ bahu adhammiko jano. 319.

25 16. Etādise bhaye tāta bhayaṭṭhā tāva¹⁵ mānavā
 millenakāni kubbanti vane āhatvā¹⁶ kaṇṭakan² ti. 320..

Tattha pahotthā¹⁷ 'ti brāhmaṇa yo¹⁸ kamsakaṇṭake magge¹⁹ patito
 sannisinno bahū²⁰ ettha Brahmādattassa dosā²¹, tvaṃ ettakaṃ kālaṃ raṇṇo

¹ Bā kaṇḍakasākhā. ² Bā kaṇḍa-. ³ Bā saramappito. ⁴ Cks -taṃ. ⁵ Bā
 -neva. ⁶ Bā yaṃ tvaṃ maggeyya. ⁷ Bā maggeyyā. ⁸ Ck Bā vijjheyya. ⁹ Bā -o.
¹⁰ so C; Ck bhotta, Bā pahettha. ¹¹ Bā so. ¹² so Cks for magge? Bā magga.
¹³ Bā matā. ¹⁴ Bā kuṭa-, Bē kūṭa-. ¹⁵ Ck māna, Cē tāta. ¹⁶ Bā āhantā. ¹⁷
 Bā pahvetthā. ¹⁸ Bā so. ¹⁹ Cks kaṇṭakena maggo. ²⁰ Cks -u. ²¹ Bā -o.

dosena mama sakaṇṭake magge vicaraṇabhāvaṃ na jānāsi¹, arakkhitā-pe-
kaṇṭakan ti, tattha khādantīti vilumpanti, tuṇḍiyā² 'ti vadhabandhanādīhi
piḷetvā adhammabalīsādhakā³, kuḍḍarājassā⁴ 'ti pāparaṇño. adhammiko ti
paṭicchannakammanto, tātā 'ti purohitaṃ ālapati, mānavā ti manussā⁵,
nillena kānīti nīliyaṇṭṭhānāni, vane āhatvā⁶ kaṇṭakan ti kaṇṭakam 5
āharitvā dvārāni pidahitvā gharaṃ chaḍḍetvā puttadāraṃ ādāya vanaṃ pavi-
sitvā tasmīṃ vane attano nīliyaṇṭṭhānāni karonti, athavā vane yo kaṇṭako taṃ
āharitvā gharāni parikkhipanti, itī raṇño dosen' ev' amhi kaṇṭakena viddho mā
evārūpassa raṇño upatthambho hohiti.

Taṃ sutvā rājā purohitaṃ āmantetvā „ācāriya mahallako 10
yuttaṃ bhaṇati, amhākam eva doso, ehi nivattāma, dhammena
rajjam kāressāmā“ 'ti āha. Bo. purohitassa sarīre adhi-
muccitvā⁷ purato ṭhatvā⁸ „parigaṇhāma tāva mahārājā“ 'ti
āha. Te taṃhā gāmaṃ aṇṇam gāmaṃ gacchantā antarāmagge
ekissā mahallikāya saddaṃ assosum, sā kir' ekā daḷidditthi dve 15
dhītaro vāyappattā rakkhamānā tāsam araṇṇam gantuṃ na
deti, sayam araṇṇato dārūni c' eva sākā ca āharitvā dhītaro
paṭijaggi⁹. Sā taṃ divasaṃ ekaṃ gumbaṃ āruyha sākam
gaṇhantī pavatṭamānā¹⁰ bhūmiyaṃ patitvā rājānaṃ maraṇena
akkosanti. 20

17. Kadāssu nāmaṃ ayaṃ rājā Brahmaddatto marissati
yassa raṭṭhasmiṃ jīvanti¹¹ appatitā¹² kumārīkā ti g. ā. 321.

Tattha appatitā¹³ ti assāmīkā, sace hi tā sassāmīkā¹⁴ assu maṃ po-
suyyūṃ, pāparaṇño pana rajje abam dukkham anubhomi, kadā nu kho esa
marissatīti evam Bodhisattānubhāvena¹⁵ akkosī. 25

Atha naṃ purohito paṭisedhento

18. Dubbhāsitaṃ hi te jammi anattapadakovide,
kuhiṃ rājā¹⁶ kumārīnaṃ
bhattāraṃ pariyesatīti g. ā. 322.

¹ B^d add tassa hi. ² B^d ku-. ³ C^s -sātakā, B^d adhammena balīsādhakā.
⁴ B^d kuṭa-, B^s kūṭa-. ⁵ B^d adds pi. ⁶ C^s āgatva, B^d āgantvā, C^k āhatvā. ⁷
B^d -muñci-. ⁸ B^d gaṇtvā. ⁹ B^d -ggati. ¹⁰ B^d pavatta-. ¹¹ B^d raṭṭhamhi
jīvanti. ¹² B^d appatikā. ¹³ C^k B^d appatikā, C^s appatitīkā corr. to appatikā.
¹⁴ B^d tasamsāmīkā. ¹⁵ B^d -neva. ¹⁶ C^s -a.

Tam sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi:

19. Na me dubbhāsitaṃ brahme¹, kovid' atthapadā ahaṃ,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 323.
20. Rattimbi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
5 ratthasmiṃ kuḍḍarājassa² bahu adhammiko jano,
dujjīve dubbhare dāre kuto bhattā³ kumāriyo ti. 324.

Tattha kovidatthapadā ti ahaṃ atthapade kāraṇapade⁴ kovidā chekā,
mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasaṃsi, dujjīve ti dujjīve ratthe⁵ dubbhare dāre
jāte manussesu⁶ bhīttasītesu araṇṇe vasantesu, kuto bhattā kumāriyo ti⁷
15 kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantīti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā „yuttaṃ⁸ kathetīti“ parato⁹ gac-
chantā ekassa kassakassa saddaṃ assosum, tassa kira kassan-
tassa Sāliyo¹⁰ nāma balivaddo phālena pahato¹¹ sayi, so rājā-
naṃ akkosanto

21. Evaṃ sayatu Pañcālo saṅgāme sattiyaṃ hato¹²
yathāyaṃ kapaṇo seti hato phālena Sāliyo ti g. ā. 325.

Tattha yathā ti yathā ayaṃ vedanāmatto¹³ Sāliyabalivaddo seti evaṃ
sayatū 'ti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento

22. Adhammena tvaṃ¹⁴ jamma Brahmadattassa kujjhasi
yo tvaṃ sapasi¹⁵ rājānaṃ aparajjhivāna attanā ti g. ā. 326.

Tattha adhammena 'ti akāraṇena asabhāvena.

Tam sutvā so¹⁶ tisso gāthā abhāsi:

23. Dhammena Brahmadattassa ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa,
25 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 327.
24. Rattimbi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
ratthasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁷ bahu adhammiko jano. 328.

¹ C^s -a. ² B^d kuṭa-, B^s kuṭa-. ³ C^k hatthā, B^d tatthā. ⁴ B^d kāraṇe. ⁵ C^s
adds rattham. ⁶ C^s -sse. ⁷ C^s omits ti. ⁸ ti ahaṃ --- yuttaṃ wanting in
C^k. ⁹ B^d pu-. ¹⁰ C^k sālitassayo. ¹¹ B^d mahato. ¹² C^k bhato. ¹³ B^d
-nāppatto. ¹⁴ C^k tvaṃ. ¹⁵ C^k yapaṃsi, C^s pasaṃsi, B^d samasi or sapasi?
¹⁶ C^k omit so. ¹⁷ B^d kuṭa-

25. Sā nūna puna re pakkā vikāle bhattam āhari,
bhattahārim' apekkhanto hato phālena Sāliyo ti. 329.

Tattha dhammenā 'ti kāraṇen' eva na akāraṇena akkosatīti saññam mā kari, sā nūna puna re pakkā vikāle bhattamāharīti brāhmaṇa sā mama bhattahārikā itthi pāto va mama bhattam pacitvā āharantī adhammabalisādhakehi Brahmaddattassa dāsehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayham bhattam pakkam bhavissati, tena kāraṇena vikāle bhattam āhari, ajja vikāle bhattam āharīti cintetvā chātājhatto aham tam bhattahārim olokeno goṇam atthāne patodena vijjhim, ten' esa pādam ukkhipitvā² phālena paharanto hato phālena Sāliyo, tasmā esa mayā hato ti saññam mā kari, pāparañño yeva hato nām' esa, mā narass'³ avappaṇam bhaṇīti. 10

Te parato⁴ gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadivase pāto va ekā kūṭadhenu godohakam pādena paharitvā saddhim khīrena⁵ pavaṭṭesi⁶, so Brahmaddattam akkosanto

26. Evaṃ haññatu Pañcālo saṃgāme asinā daḷham⁷ yathāham ajja pahato khīraṇ ca me pavaṭṭitan⁸ ti g. ā. 330. Tam sutvā⁹ 15
27. Yam pasu khīram chaḍḍeti¹⁰ pasu phālaṇ ca himsati kiṃ tattha Brahmaddattassa yam no garahato¹¹ bhavan ti 331. brāhmaṇena gāthāya vuttāya puna¹² tisso gāthā abhāsi: 20
28. Gārayho brahme Pañcālo, Brahmaddattassa rājino arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 332.
29. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā ratthasmiṃ kuḍḍarājassa¹³ bahu adhammiko jano. 333.
30. Caṇḍā aṭanakagāvī¹⁴ yam pure na duhāmase tam dāni ajja dohāma khīrakāmeḥ' upaddutā ti. 334. 25

Tattha caṇḍā ti pharusā, aṭanakagāvīti¹⁵ palāyanasīlā, khīrakāmeḥīti adhammikarañño purisehi bahum khīram āharāpentehi upaddutā duhāma, sace hi so dhammena rajjam kāreyya na no evarūpaṃ bhayaṃ āgaccheyā 'ti. 30

¹ C^s bhattagārim, C^k -bhārim. ² B^d add tena. ³ B^d C^k tarass. ⁴ B^d pu-.
⁵ C^s sakhīrena. ⁶ B^d -ttesi. ⁷ B^d hato. ⁸ C^s pavaṭṭhi-, B^d pavatti. ⁹ B^d add purohito. ¹⁰ B^d chaḍḍetvā. ¹¹ so C^s for -te? B^d -hito. ¹² B^d punam so. ¹³ B^d kuṭa-. ¹⁴ C^s aṭakanāgāvī, B^d akatanā-, B^s akatanā-. ¹⁵ C^s aṭakanāgāvīti, B^d akatanāti.

Te „yuttaṃ kathetīti“ tamhā gāmā nikkhamitvā mahā-
maggam āruya nagarābhimukhā gamimsu. Ekasmiñ ca
gāme balisādhakā¹ asikosatthāya ekaṃ taruṇaṃ kabara-
vacchaṃ² māretvā cammaṃ gaṇhimsu, vacchakamātā dhenu
5 puttasokena tiṇaṃ na khādati pāṇiyam³ na pivati parideva-
mānā āhiṇḍati. Taṃ diṣvā gāmadārakā rājānaṃ akkosantā

31. Evaṃ kandatu Pañcālo viputto vipphasukkhato
yathāyaṃ kapaṇā gāvī viputtā paridhāvātīti g. ā. 335.

Tattha paridhāvātīti paridevamānā dhāvātīti.

10 Tato purohito itaraṃ gātham āha:

32. Yaṃ pasu pasupālassa⁴ pabbhameyya⁵ raveyya vā
ko n' idha aparādh' atthi Brahmaddattassa rājino ti. 336.

Tattha pabbhameyya⁵ raveyya vā ti bhameyya vā viraveyya vā,
i. v. h.: pasu nāma pasupālassa⁴ rakkhantassa⁴ eva dhāvati pi viravati tiṇaṃ
15 pi na khādati pāṇiyam pi na pivati, idha rañño ko nu aparādhō ti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsimsu⁶:

33. Aparādhō mahābrahme Brahmaddattassa rājino,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 337.

34. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
20 ratṭhasmiṃ kuḍḍarājassa⁷ bahu adhammiko jano,
kathaṃ no⁸ asikosatthā khīrapā haññate pajā ti. 338.

Tattha mahābrahme ti mahābrāhmaṇa, rājino ti rañño, kathaṃ no
ti kathaṃ nu kena nāma kāraṇena, khīrapā haññate pajā ti pāparājassa
sevakehi khīrapako vacchako haññati, idān' eva sā dhenu puttasokena paridevati,
25 so pi rājā ayaṃ dhenu viya paridevatū 'ti rājānaṃ akkosimsu yeva.

Te⁹ „kāraṇaṃ vadathā“ 'ti vatvā pakkamimsu. Ath'
antarāmagge ekissā sukkhapokkharaniyā kākā¹⁰ tuṇḍehi vij-
jhivvā maṇḍuke¹¹ khādanti. Bo. tesu taṃ thānaṃ sampattesu
attano ānubhāvena maṇḍukena

¹ Cks balisādhako. ² Bā -akam. ³ Cks pāni-, Bā pāni-. ⁴ Bā -phā-. ⁵ Bā sambha-. ⁶ Ck abhāsūm. ⁷ Bā kuṭa-. ⁸ Bā nu. ⁹ Bā add sādhu vo. ¹⁰ Cks kāka. ¹¹ Cks Bā -uke.

35. Evaṃ khajjatu Pañcālo hato yuddhe saputtako
yathāham ajja khajjāmi gāmakehi¹ araññajo ti 339.
rājānaṃ akkosāpesi.

Tattha gāmakehīti¹ gāmaṃvāsīhi.

Taṃ sutvā purohito maṇḍukena² saddhiṃ sallapanto: 5
36. Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ
rājāno maṇḍuka manussaloke,
n' ettāvata rājā adhammacārī
yaṃ tādisaṃ jīvaṃ adeyyu³ dhamkā ti g. ā. 340.

Tattha jīvaṃ ti jīvaṃtaṃ, adeyyuṃ⁴ ti khādeyyuṃ⁵, dhamkā kākā. 10
Ettāvata rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araññaṃ pavisitvā raññaṃ
taṃ rakkhantena caritun ti.

Taṃ sutvā maṇḍuko dve gāthā abhāsi:

37. Adhammarūpo vata brahmacārī
anuppiyaṃ bhāsati khattiyassa, 15
vilumpamānāya puthuppajāya
pūjesi rājā⁶ paramappavādiṃ⁷. 341.
38. Sace imaṃ brahme surajjakaṃ siyā
phītaṃ ratṭhaṃ muditaṃ vippasannaṃ
bhutvā baliṃ aggapiṇḍaṃ ca kākā 20
na mādisaṃ jīvaṃ adeyyu dhamkā ti. 342.

Tattha brahmacārīti purohitaṃ garahantaṃ⁸ āha, khattiyassa⁹ 'ti
evarūpassa pāparañño, vilumpamānāyā⁹ ti vilumpamānāya¹⁶, ayam eva vā
pātho, puthuppajāyā 'ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya, pūjesi¹¹ pasamsi¹¹,
surajjakaṃ ti chandādivasena agantvā¹² dasa rājadhamme akopentena¹³ 25
rakkhiyamānaṃ sace idaṃ surajjaṃ¹⁴ bhaveyya, phītaṃ ti deveṣu¹⁵ sammā
dhāraṃ¹⁶ anuppavacchantaṃ¹⁷ sampannasassaṃ¹⁸, na mādisaṃ ti¹⁹ evaṃ sante
mādisaṃ jīvaṃtaṃ yeva kākā na khādeyyuṃ, evaṃ chasu ṭhānesu akkosanaṃ
Bodhisattānubhāvena ahoṣi.

¹ Bds -mi-. ² Bā -ehi. ³ Cks adheyya, Bā adeyyuṃ. ⁴ Ck adheyyuṃ. ⁵ Cks
-dhe-. ⁶ Cks Bā rājānaṃ. ⁷ Bā -damaṃ. ⁸ Bds -to. ⁹ Bā viluppa-. ¹⁰ Cks
viluppa-. ¹¹ Ck -sayānaṃ, Cs -sayiṃ. ¹² Bā āg-. ¹³ Bā adds raññaṃ. ¹⁴ Bā
-akamaṃ. ¹⁵ Cks deve. ¹⁶ Cks samma-. ¹⁷ Bā -va-. ¹⁸ Bā -saisaṃ. ¹⁹
Ck khādiyaṃ, Cs khādisaṃ.

Tam sutvā rājā ca purohiṭo ca araṇṇe vāsitaracchāna-
maṇḍukaṃ¹ upādāya sabbe amhe yeva akkosantīti. Tato va
nagaraṃ gantvā dhammena rajjaṃ kāretvā M-assa ovāde ʒhitā
dānādīni puṇṇāni karīmsu.

- 5 S. Kosalaraṇṇo i. d. ā. „mahārāja raṇṇā nāma agatigamaṇaṃ
pahāya dhammena rajjaṃ kāretabban“ ti vatvā j. s.: „Tadā gaṇḍa-
tindukadevatā² aham evā“³ ti. Gaṇḍatindukajātakam³. Tīm-
sanipātavannaṇā niṭṭhitā⁴.

¹ Cks vāsam-. ² Bđ gaṇḍutinḍuka-. ³ Bđ gaṇḍutinḍukajātakam niṭṭhitam. ⁴ Bđ
omits timsa - - tā.

XVII. CATTĀLĪSANIPĀTA.

1. Tesakuṇajātaka.

Vessantarantaṃ pucchāmiti. Idam S. J. Kosalaraṇṇo ovādasena¹ kathesi. Tam hi rājānaṃ dhammasavanatthāya āgataṃ S. āmantetvā „mahārāja raṇṇā nāma dhammena rajjaṃ kāretabbam, 5 yasmim hi samaye rājāno adhammikā honti rājayuttāpi tasmim² samaye adhammikā hontīti“ Catukkanipāte āgatayuttanayena³ ovaditvā agatigamane ca agamane ca ādīnavaṃ ca ānisaṃsaṃ ca kathetvā supinakūpamā⁴ ti ādinā nayena kāmesu ādīnavaṃ vitthāretvā⁵ „mahārāja imesaṃ⁶

Maccunā saṃgaro⁷ n' atthi laṅcaggāho na vijjati yuddham n' atthi jayo n' atthi, sabbe maccuparāyanā, tesam paralokaṃ gacchantānaṃ t̥hapetvā attanā katakalyāṇakammaṃ⁸ aṇṇā⁹ patiṭṭhā nāma n' atthi, evaṃ ittarapaccupatṭhānaṃ avassaṃ pahātabbam, yasaṃ nissāya pamādaṃ kātum na vaṭṭati¹⁰, appamat- 15 tena¹¹ hutvā dhammena rajjaṃ kāretum vaṭṭati¹⁰, porānakarājāno¹² anuppanne pi Buddhe paṇḍitānaṃ ovāde t̥hatvā dhammena r. kāretvā devanagaraṃ pūrayamānā gamimsū¹³ 'ti vatvā tena yācito a. ā.:

A. B. Br-o r. k-o aputtako ahosi, patthento puttaṃ vā dhītaraṃ vā na labhi¹³. So ekadivasaṃ mahantena parivārena 20 uyyānaṃ gantvā divasābhāgaṃ uyyāne kilītvā maṅgalasāla-

¹ Bā adds ārabha. ² Bā adds hi. ³ Ck -suttanayena, Bā -vuttanayeno. ⁴ Ck -ku-, Bā -kupamā kāmā. ⁵ Bā vivaretvā. ⁶ Bā -saṃhi. ⁷ Bā saṃka-. ⁸ Bā kataṃ-. ⁹ Cks amūṇā. ¹⁰ Cks vaṭṭatīti. ¹¹ Bā appamatena. ¹² Ck pārānakā. ¹³ Bā -ati.

rukhamūle sayanaṃ attharāpetvā¹ thokaṃ niddāyitvā pabuddho
 sālārukkhaṃ olokento² tattha sakuṇakulāvakaṃ passi, saha
 dassanen' ev' assa sineho³ uppajji, so ekaṃ purisaṃ pakkosā-
 petvā „imaṃ rukkhāṃ abhirūhitvā⁴ etasmim⁵ kulāvake kassaci
 5 atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhīti“ āha. „So abhirūhitvā⁴ tattha
 tīṇi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. „Tena hi etesaṃ⁶ upari
 nāsāvātaṃ⁷ mā vissajjesstī“ vatvā caṃgotake⁸ kappāsapicūṃ
 attharivitvā „tatth⁹ etāni⁹ aṇḍakāni tṭapetvā sanikaṃ otarā¹⁰“ 'ti
 otarāpetvā caṃgotakaṃ¹¹ hatthena gahevā „katarasakuṇaṇḍa-
 10 kāni¹² nāṃ' etānīti“ amacce pucchi. Te „mayaṃ na jānāma,
 nesādā jānissantīti“ vadiṃsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā
 pucchi. Nesādā „mahārāja¹³, ekaṃ ulūkaṇḍaṃ¹⁴, ekaṃ sāli-
 kāya aṇḍaṃ, ekaṃ sukaṇḍaṃ¹⁵“ ti kathayimṃsu. „Kiṃ pana
 ekasmim kulāvake tīṇaṃ sakuṇikānaṃ aṇḍāni hontīti“.
 15 „Āma deva paripanthe asati sunikkhittāni na nassantīti“.
 Rājā tussitvā „ime mama puttā bhavissantīti“ tāni tīṇi aṇḍāni
 tayo amacce paṭicchāpetvā¹⁶ „ime mayhaṃ puttā bhavissantī,
 tumhe sādhukaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mama
 āroceyyāthā“ 'ti āha. Te¹⁷ sādhukaṃ rakkhimṃsu. Paṭhamaṃ¹⁸
 20 ulūkaṇḍaṃ bhijji, amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā „itthi-
 bhāvaṃ vā purisabhāvaṃ vā jānāhīti“ vatvā tena vīmamsitvā
 „puriso“ ti vutte rājānaṃ upasaṃkamitvā „putto te deva jāto“
 ti āha. Rājā tuṭṭho tassa bahuṃ¹⁹ dhanāṃ datvā „putta-
 kaṃ²⁰ sādhukaṃ paṭijagga, Vessantaro ti c' assa nāmaṃ
 25 karohīti“ vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhacca-
 yena sālikāya aṇḍaṃ bhijji, so pi amacco taṃ nesādena vī-
 mamsāpetvā „itthīti“ sutvā rañño santikaṃ gantvā „dhītā
 deva jātā“ ti āha. Rājā tuṭṭho tassāpi dhanāṃ²¹ datvā

¹ Bā attharivitvā. ² Bā -etvā. ³ Cks sneho. ⁴ Bā -ruyhitvā. ⁵ Bā ekasmim. ⁶ Bā tesam. ⁷ Bā nāsa-. ⁸ Bā caṅkotake. ⁹ Bā eva. ¹⁰ Bā -āhi. ¹¹ Bā caṅkotakaṃ. ¹² Cks -kā. ¹³ Bā adds tesu. ¹⁴ Bā -kaṇḍaṃ. ¹⁵ Bā suvaka-aṇḍaṃ. ¹⁶ Bā -detvā. ¹⁷ Bā adds tāni. ¹⁸ Bā tesu pa-. ¹⁹ Cā Bā -u. ²⁰ Bā adds me. ²¹ Bā bahudha-

„dhītaraṃ me sādhukaṃ paṭijagga, Kuṇḍalinīti c' assā
nāmaṃ karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi. Puna
katipāhaccayena sukaṇḍaṃ² bhijji, so pi amacco taṃ ne-
sādena vīmaṃsāpetvā „puriso“ ti vutte rañño santikaṃ gantvā
„putto te deva jāto“ ti āha. Rājā tuṭṭho dhanam³ datvā 5
„puttassa me mahantena parivārena maṅgalaṃ katvā Jam-
buko ti⁴ nāma karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi.
Te tayo pi sakunā tiṇṇaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumāra-
parihārena vadḍhanti. Rājā „mama putto, mama dhītā“ ti
voharati. Atha⁵ amaccā aññamaññaṃ avahasanti⁶: „pāssatha 10
rañño kiriyaṃ, tiracchānagate⁷ ‘putto dhītā me’ ti vadanto
vicarātīti“. Rājā cintesi: „ime amaccā etesaṃ pamāṇaṃ⁸
paññāsampadaṃ na jānanti, pākataṃ nesaṃ karissāmīti“.
Ath' ekaṃ amaccaṃ Vessantarassa santikaṃ pesesi: „tumhe⁹
pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchatīti¹⁰“. 15
Amacco āgantvā¹¹ Vessantaraṃ vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi.
Vessantaro attano paṭijaggakaṃ¹² amaccaṃ pakkhositvā¹³
„mayhaṃ kira pitā maṃ¹⁴ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhā-
gatassa sakkāro¹⁵ kātum vaṭṭatīti¹⁶“, „kadā āgacchatīti¹⁷“.
pucchi. Amacco „ito sattame divase āgacchatū“ 'ti āha. Taṃ 20
sutvā Vessantaro „pitā me ito sattame divase āgacchatū“ ti vatvā
uyyojesi. So gantvā¹⁸ rañño ārocesi¹⁹. Rājā sattame divase
nagare bheriṃ carāpetvā puttassa vasananivesanaṃ²⁰ agamāsi.
Vessantaro rañño mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsa-
kammakarādīnaṃ²¹ pi sakkāraṃ kārāpesi²². Rājā Vessantara- 25
kuṇassa gehe bhujjivā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakani-
vesanaṃ āgantvā rājamaṅgane mahāmaṇḍapaṃ kāretvā²³ nagare
bheriṃ carāpetvā alaṃkatamaṇḍape mahājanaparivāro nisīditvā

¹ Bā adds pi. ² Bā suvaṇḍaṃ. ³ Bā bahudha-. ⁴ Bā adds cassa. ⁵ Bā athassa.
⁶ Cks abbasanti. ⁷ Bā mama puttānaṃ in the place of pamāṇaṃ. ⁸ Bā
-hākaṃ. ⁹ Bā -tūti. ¹⁰ Bā gantvā. ¹¹ Bā -naṃ. ¹² Bā pakkosāpetvā. ¹³
Bā omits maṃ. ¹⁴ Bā -raṃ. ¹⁵ Cks vaṭṭati. ¹⁶ Bā rājā āgacchatūti. ¹⁷
Bā āg-. ¹⁸ Bā ācikkhi. ¹⁹ Bā omits vasana. ²⁰ Bā -kārānaṃ. ²¹ Bā
kāresi. ²² Bā kārāpetvā.

„Vessantaram ānetū“ 'ti amaccassa santikaṃ pesesi. Amacco Vessantaram suvaṇṇapīṭhe nisidāpetvā ānesi. Sakuṇo pitu amke nisiditvā pitarā saha kilītvā gantvā¹ tatth' eva pīṭhe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ puc-
 5 chanto paṭhamam gātham āha:

1. Vessantaram taṃ pucchāmi², sakuṇa³ bhaddam atthu te, rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti. 1.

Tattha sakuṇa³ 'ti taṃ ālapati, kiṃsū⁴ 'ti katarakiccaṃ, kataṃ varan ti uttamaṃ hoti, kathehi me tāta sakalam rājadhammaṃ ti evam kira naṃ⁴
 10 so pucchi.

Taṃ sutvā Vessantaro pañham akathetvā va rājānaṃ tāva pamādena codento dutiyaṃ gātham āha:

2. Cirassaṃ vata maṃ⁵ tāto Kaṃso Bārāṇasiggaho pamatto appamattaṃ maṃ pitā puttaṃ acodayīti. 2.

Tattha tāto 'ti pitā, Kaṃso ti idaṃ tassa nāmaṃ, Bārāṇasiggaho ti catūhi saṃgahavattūhi Bārāṇasim gahetvā vattanto, pamatto ti evarūpānaṃ paṇḍitānaṃ sautike vasanto pañhassa apucchanena pamatto, appamattan ti silādiguṇayogena maṃ appamattaṃ, pitā ti posakapitā, acodayīti amaccehi tiracchānagate putte katvā voharatīti avahasiyamāno pamādaṃ āpajjitvā cirassaṃ
 20 ajja codesi pañham pucchīti vadati.

Imāya gāthāya codetvā „mahārāja raññā nāma tīsu⁶ dhammesu ṭhatvā dhammena rajjam kāretabban“ ti vatvā rājadhammaṃ kathento āha:

3. Paṭhamen' eva vitathaṃ kodhaṃ hāsam⁷ nivāraye, tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ⁸ āhu khattiya. 3.
4. Yaṃ tvaṃ tāta tape kammaṃ pubbe katam asaṃsayam ratto duṭṭho ca yaṃ kayirā na taṃ kayirā tato punaṃ⁹. 4.
5. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana¹⁰ sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ. 5.
6. Sirī ca tāta Lakkhī ca pucchitā etad abravuṃ: utṭhānaviriye¹¹ pose ram' āham¹² anusuyyake. 6.

¹ Bā omits ga-. ² C^{ks} -ma. ³ C^{ks} -ṇam. ⁴ Bā taṃ. ⁵ Bā me. ⁶ C^k nāmātiṣu. ⁷ C^k haṃsam, C^s hasam. ⁸ Bā^s vattaṃ. ⁹ C^s Bā puna. ¹⁰ Bā -vaḍḍhana. ¹¹ Bā utṭhāne-. ¹² C^k ramahaṃ, Bā ramāmahaṃ.

7. Ussuyyake duhadaye purise kammadussake
kālakaṇṇī mahārāja ramati cakkabhañjani. 7.
8. So [tvaṃ] sabbesaṃ¹ suhadayo sabbesaṃ rakkhito bhava,
alakkhiṃ² nuda mahārāja lakkhi³ bhava nivesanaṃ. 8.
9. Salakkhi dhitisampanno puriso hi⁴ mahaggato
amittānaṃ Kāsipati mūlaṃ aggaṃ ca chindati. 9.
10. Sakko pi hi bhūtapati utṭhāne⁵ na-ppamajjati
sa kalyāṇe dhitim katvā utṭhāne kurute mano. 10.
11. Gandhabbā pitaro devā sañjīvā honti tādino,
utṭhahato appamajjato anuttitṭhanti devatā. 11. 10
12. So appamatto akkuṭṭho tāta kiccāni kāraye
vāyamassu ca⁶ kicesu, nālaso vindate sukhaṃ. 12.
13. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁷ anusāsani
alaṃ mitte sukhāpetum amittānaṃ dukkhāya cā⁸ 'ti. 13.

Tattha paṭhameneva vitathan ti tāta rājā nāma ādito va musāvādaṃ . 15
nivāraye, musāvādino hi rañño raṭṭhaṃ nirojaṃ hoti, paṭhaviyā oja⁹ kamma-
karaṇaṭṭhānato sattaratanamattaṃ heṭṭhā bhassati¹⁰, tato āhāre¹¹ telamadhu-
phāṇitādisu vā osadhesu¹² oja⁹ na hoti, nirojāhārabhojino¹³ manussā bāvā-
bādhā¹⁴ honti, raṭṭhe thalajalapathesu āyo n' uppajjati, tasmim anuppajjante
rājāno duggatā honti, te sevake saṃgaṇhitum na sakkonti, asaṃgahitā rājānaṃ 20
garucittena olokenti, evaṃ tāta musāvādo nāma esa nirojo, so jīvitahe tu pi
na¹⁵ kātabbo, saccānaṃ pana sādhuṭaraṃ¹⁶ rasānaṃ ti tad eva pariggāhetabbaṃ,
apī ca musāvādo nāma guṇaparidhamsako vipattipariyosāno dutiyakacittavāre
avīcarāyanaṃ karoti, imasmim pan' atthe 'dhammo have hato hantīti' Cetiya-
jātakaṃ kathetabbaṃ, kodhaṃ ti tāta rājā nāma paṭhamam eva kujjhanalakkha- 25
naṃ kodhaṃ pi nivāreyya, tāta aññesaṃ hi kodho khippaṃ matthakaṃ na
pāpuṇāti rājūnaṃ¹⁷ pāpuṇāti, rājāno nāma vācāvudhā kujjhitvā olokita matte-
nāpi paresaṃ vināsenti, tasmā raññā aññehi mauussehi atirekatarāṃ nikkodhena
bhavitabbaṃ khantimettānuddayasampannaṃ attano piyaputtaṃ viya lokāṃ
volokentena, tāta atikodhanaṃ hi rājā uppannaṃ yasaṃ rakkhitaṃ na sakkoti, 30
imassa pan' athassa dīpanatthaṃ Khantivādijātaka-Culladhammapālijātakāni
kathetabbāni, Culladhammapālijātakasmiṃ hi Mahāpatāpano¹⁸ rājā puttaṃ

¹ Hd sabbe. ² Cks -ī, Bd -i. ³ Bd -i, Bs -khyā. ⁴ Bd ca. ⁵ C^s -no. ⁶ Bds sa. ⁷
Bd va. ⁸ Cks vā. ⁹ Cks oja. ¹⁰ so C^s; Ck hassati, Bd bhavissati. ¹¹ C^s -ro,
Bds -re vā. ¹² Bd adds vā. ¹³ Bd -janā. ¹⁴ C^s bahmā, Bd bāvā. ¹⁵ Bd na
so j. pi musāvādo. ¹⁶ Ck sādhuṭara, C^s sāduraṃ. ¹⁷ Bd rājānaṃ. ¹⁸ Bd
mahātāpano, Jāt. III ¹⁷/₁₉ mahāpatāpo.

ghātetvā¹ puttasokena hadaye² phalite matāya deviyā sayam pi devim anuso-
 canto hadayaphālanen' eva³ mari, atha ne tayo pi ekaālāhanen' eva⁴ jhāpesum,
 tasmā raññā paṭhamam eva musāvadam vajjetvā dutiyam kodho vajjetabbo,
 hāsan⁵ ti hassam⁶, ayam eva vā pāṭho, tesu tesu kiccesu ubbillāvitacittatāya⁷
 5 keḷisilatam parihasam nivāreyya, tāta raññā nāma keḷisilena na⁸ bhavitabbam,
 .aparapattiyena⁹ hutvā sabbakiccāni¹⁰ attapaccakkhen' eva kātabbāni, ubbilā-
 vitacitto¹¹ hi rājā atuletvā kammāni karonto laddham yasam vināseti, imasmim
 pan' atthe Sarabhañgejātake purohitassa vacanam gahetvā rañño¹² kisavacche
 aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjivā¹³ Kukkulaniraye nibbattabhāvo¹⁴ Mā-
 10 tañgajātake Mejjharañño brāhmaṇānam katham gahetvā Mātāngatāpase aparaj-
 jhivā saha¹⁵ raṭṭhena ucchijjivā¹³ niraye nibbattabhāvo¹⁴ Ghatajātake dasa-
 bhātikarājādārakānam lobhamūlhānam¹⁶ Kaṇhadīpāyane aparajjhivā Vāsudeva-
 kulassa nāsitabhāvo ca kathetabbo, tato kiccāni kāreyyā¹⁷ 'ti evam tāta
 paṭhamam musāvadam dutiyam kodham tatiyam adhammahāsam vajjetvā tato
 15 pacchā rājā raṭṭhavāsīnam katabbakiccāni kāreyya¹⁷, tam vataṃ¹⁸ āhu
 khattiyā 'ti khattiya mahārāja yam mayā vuttam etaṃ rañño vatasamādānaṃ
 ti porāṇakapaṇḍitā kathayimsu, na tam kayirā ti yam tayā ṛgādīvasena
 pacchātāpakaram kammam kataṃ hoti tato pubbe kataṃ tato¹⁹ puna tādīsam
 kammam na kayirā²⁰ mā kāreyyāsi²¹ tātā 'ti, vuccate ti tam rañño aghan
 20 ti vucceti, evam porāṇakapaṇḍitā kathayimsu 'ti, siri cā 'ti²² Vessantara-
 sakune²³ pubbe Bārāṇasīyam pavattitam kāraṇam āharitvā dassento āha, tattha
 abravun ti Suci-parivāraseṭṭhinā pucchitā kathayimsu, utṭhānaviriye²⁴ ti
 yo poso utṭhāne cā viriye ca paṭiṭṭhito na ca paresam sampattim disvā usuyyati²⁵
 tasmim aham abhiramāmīti²⁶ evam²⁷ tāta Siri katesi, usuyyake²⁸ ti Alakkhi
 25 pana tāta pucchitā aham parasampattiusuyyake duccite²⁹ kalyāṇakammadussake,
 yo³⁰ kalyāṇakammam dussento³¹ appiyāyanta aṭṭiyanto³² na karoti tasmim
 abhiramāmīti āha, evam sā kālakaṇṇi mahārāja ramati paṭirūpadesavāsādinō
 kusalacakkassa bhañjanī, suhadayo ti sundaracitto hitacittako, nudā³³ 'ti
 nīhara³⁴, nivēsanam ti lakkhya³⁵ pana³⁶ nivesanam bhava paṭiṭṭhā hohi,
 30 salakkhī dhitisampanno ti mahārāja Kāsiṇī so puriso paññāya c' eva
 viriyena ca sampanno, mahaggato ti³⁷ mahajjhāsayo, corānam paccayabhūte
 gaṇhanto amittānam mūlam³⁸ core gaṇhanto amittānaṃ³⁹ aggam chindatīti vadati,

¹ Bā ghāte-. ² Ck -ya, Cs -yam. ³ Bā hadayena phaliteneva. ⁴ Bā ekālāhāne.
⁵ Bā ha-. ⁶ Bā hā-. ⁷ Bā uppilāya cittakāya. ⁸ Cks keḷisilam nāma. ⁹ Cks
 -patta-. ¹⁰ Bā sabbāni-. ¹¹ Bā uppilāpita-. ¹² Bds danḍakirañño. ¹³ Cks
 ucchinditvā. ¹⁴ Bds add ca. ¹⁵ Bā saka. ¹⁶ Bds moha mūlhānam vacanam gahetvā.
¹⁷ Bā ka-. ¹⁸ Bā vattam. ¹⁹ so Bā; Cks katāro in the place of kataṃ tato.
²⁰ Cks -ra. ²¹ Ck -rati, Cs -rāti. ²² Bā adds idam, Bs imam. ²³ Bā -ṇo.
²⁴ Bds -ne-. ²⁵ Pd usuyyati. ²⁶ Bā adds āha. ²⁷ Bds add tāva. ²⁸ Bā
 usuyya-. ²⁹ Bds duhadaye. ³⁰ Cks so. ³¹ Cs Bā dussanto. ³² Ck aṭṭhi-,
 Bā aṭṭi-. ³³ Ck nudhā. ³⁴ Cks add ti. ³⁵ Ck -a, Cs lakhyā, Bā lakkhā. ³⁶
 Bā ṇanam. ³⁷ Cks omit ti. ³⁸ Cks -le. ³⁹ so Bā; Cks omit amittānam.

Sakko ti Indo, bhūtapatīti rājānaṃ ālapati, uttḥāne ti uttḥānaviriye na-
ppamajjati¹ sabbakiccāni karoti, sa² kalyāṇe ti so devarājā uttḥānaviriye
manāṃ karonto pāpakammaṃ akatvā kalyāṇe puññakammasmim űeva dhitim
katvā appamatto uttḥāne manāṃ karoti, tassa pana kalyāṇakamme viriyakarana-
bhāvādassanattamaṃ³ dvīsu devalokesu devatāhi saddhim Kaviṭṭhāramaṃ⁴ 5
āgantvā pañhaṃ pucchitvā dhammassa sutabhāvo Mahākaphajātake attano ānu-
bhāvena janāṃ tasetvā osakkantassa pavattitabhāvo ti evam ādīni vatthūni
kathetabbānti, gandhabbā ti cātummahārājikānaṃ heṭṭhā catuyonikadevā
catuyonikattā yeva kir' ete⁵ gandhabbā nāma jātā, pitaro ti brahmagaradevā⁶
ti uppattivāsena⁷ chakāmāvacaṛā⁸, tādīno ti tathāvidhassa kusalābhīratassa⁹ 10
rañño¹⁰ te sajjivā honti samānjivikā upajjivittabbā, tādīsā hi rājāno dānādīni
puññāni karonto¹¹ devatānaṃ pattim danti, tā¹² taṃ pattim¹³ anumoditvā
sampaṭicchitvā dibbayasena vaḍḍhanti, anuttittḥantīti, tādīsā¹⁴ rañño viriyaṃ
karontassa appamādaṃ āpajantassa devatā anuttittḥanti anugacchanti¹⁵ dhammika-
rakkhaṃ saṃvidahanti, so ti so tvaṃ, vāyamaṃ cā¹⁶ 'ti tāni ratḥa- 15
kiccāni karonto tulanavasena tīraṇavasena paccakkhāmmavasena¹⁷ tesu¹⁸ kic-
cesu viriyaṃ karassu, tattheva te vattapadā ti tāta yaṃ maṃ tvaṃ¹⁹ kiṃ
su²⁰ kiccaṃ kataṃ varan ti pucchi tattha vata²¹ pañhe ye²² ete mayā paṭha-
men' eva vitathan ti ādayo vuttā ete vattapadā vattakoṭṭhāsā ettha vattassu,
esā ti yā te mayā kathitā esā vata²³ anusāsani, alan ti evaṃ vattamāno 20
hi rājā attano mitte sukḥāpetuṃ amittānaṃ ca dukkhāya alaṃ pariyatto²⁴
samatto²⁴ ti.

Evam Vessantarasaḥṇena ekāya²⁵ gāthāya rañño pa-
mādaṃ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite Buddha-
līlāya pañho kathito ti. Mahājano acchariyabbhūtaḥcittajāto 25
sādhukārasatāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce
āmantetvā „bho²⁶ amaccā mama puttana Vessantarena evam
kathentena kena²⁷ kattabbakiccaṃ“ ti²⁸ „mahāsenaguttana²⁹ devā“
ti „tena hi 'ssa mahāsenaguttaṭṭhānaṃ²⁹ dammīti“ Vessantaraṃ
ṭḥānantare ṭḥapesi. So³⁰ tato paṭṭhāya mahāsenaguttaṭṭhāne²⁹ 30
ṭḥito pitu kammaṃ akāsīti. Vessantarapañho nitṭhito.

¹ Bā -tīti. ² Cks omit sa. ³ Bā adds sarabhaṅgajātake. ⁴ Bā kaviṭṭhā-. ⁵
Bā kira te. ⁶ Ck brā-, Bā brahmāno devā, Bā brāhmagarā-. ⁷ Bā upattideva-
vasena. ⁸ Bā adds deva. ⁹ Bā kusalavasenaḥbhiratassa. ¹⁰ Bā adds tādīsassa
rañño viriyaṃ karontassa rañño. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bā te. ¹³ Cks
pavattim. ¹⁴ Bā tādīsassa. ¹⁵ Cks gacchanti. ¹⁶ Cks vā. ¹⁷ Ck paccakkhaya-
dhammavasena, Cs paccakkayadh-. ¹⁸ Bā repeat tesu. ¹⁹ Bā omits tvaṃ. ²⁰
Bā ki su, Ck omits kiṃ su. ²¹ Bā tava. ²² Bā yeva. ²³ Bā vatava. ²⁴ so Bā
for samatto? Cks -anto. ²⁵ Bā ettakāya. ²⁶ Bā bhonto. ²⁷ Bā kiṃ. ²⁸ Cks
omit mahāsenaguttana devā ti tena hiṣsa. ²⁹ Bā -senaṅgutta-. ³⁰ Cks omit so.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Kuṇḍaliniyā santikaṃ dūtaṃ pāhetvā¹ sattame divase tattha gantvā paccā-gantvā tath' eva² maṇḍapamajjhe nisīditvā Kuṇḍaliniṃ ānā-petvā³ suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto

- 5 14. Sakkhī tuvaṃ Kuṇḍalini maññasi khattiyabandhunī:
rajjaṃ kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti g. ā. 14.

Tattha sakkhīti mayā puṭṭhaṃ pañhaṃ kathetuṃ sakkhissasīti pucchati⁴, Kuṇḍaliniṃ saliṅgato⁵ āgatanāmenālapati, tassā kira dvīsu kaṇṇapīṭhesu kuṇḍalisanīṭhānā⁶ dve lekhaṃ abhesuṃ, tena tassā⁷ Kuṇḍaliniṃ nāmaṃ kāresi, maññasīti jānissasi mayā puṭṭhapañhassa atthan ti, khattiyabandhunīti khattiyassa mahāsenaguttassa⁸ bhagiṇībhāvena nam [evaṃ] ālapati, kaṣmā paṇ' esa Vessantarasaṅgaṇaṃ evaṃ apucchitvā imam eva pucchati itthibhāvena, itthiyo hi⁹ parittapaññā, tasmā sace sakkoti pucchissāmi no ce na pucchissā-mīti¹⁰ vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taṃ ūeva pañhaṃ pucchi.

- 15 Sā evaṃ raññā rājadhamme pucchite „tāta maṃ 'itthikā nāma kiṃ kathessatīti' vīmaṃsasi¹¹ maññe, sakalan te rāja-dhammaṃ dvīsu yeva padesu pakkhipitvā kathessāmīti¹²“ vatvā¹³ āha:

16. Dve va tāta padakāni yesu¹⁴ sabbaṃ patiṭṭhitam
17 aladhassa ca yo lābho laddhassa anurakkhaṇā¹⁵. 15.
18. Amacce tāta jānāhi dhīre atthassa kovide
anakkh' ākitave tāta ṛsonde avināsake. 16.
19. Yo ca taṃ tāta rakkheyya dhanam yaṃ c' eva te¹⁶ siyā
sūto¹⁷ va rathaṃ saṅgaṇhe so te kiccāni kāraye. 17.
20 21. Susaṅgaḥītantajano¹⁸ sayam cittaṃ avekkhiya
nidhiṃ ca iṇadānaṃ ca na kare parapattiyā¹⁹. 18.
22. Sayam āyavayaṃ²⁰ jaññā, sayam jaññā katākataṃ,
niggaṇhe niggahārahaṃ, paggaṇhe paggaḥārahaṃ. 19.

¹ Bā pesetvā. ² Bā tattheva. ³ Bā āharāpe-. ⁴ Bā pucchi. ⁵ Bā tassāliṅ-gato. ⁶ Cks -naṃ. ⁷ Bā tenassā. ⁸ Bā -senāgutta-. ⁹ Cks pi. ¹⁰ Cks -mi. ¹¹ Cks vīmaṃsati. ¹² Cks omit vatvā. ¹³ Bā yattha. ¹⁴ Bā -ṇā. ¹⁵ Cks vane. ¹⁶ all three MSS. su-. ¹⁷ Cks -antajano? Cks Bā -atthajano. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā āyāvayaṃ, Cks āyavayaṃ.

20. Sayam jānapadam attham¹ anusāsa rathesabha,
mā te adhammikā yuttā dhanam rattham ca nāsayum. 20.
21. Mā ca vegena kiccāni kāresi kārayesi vā,
vegasā hi kataṃ kammaṃ mando pacchānutappati. 21.
22. Mā te avisare² mucca³ subālham adhikodhitam,
kodhasā hi bahū pi tā kulā akulataṃ⁴ gatā. 22. 5
23. Mā tāta issaro 'mhīti anattthāya patārayi,
itthinaṃ purisānaṃ ca mā te āsi dukhudrayo⁵. 23.
24. Apetalomahaṃsassa rañño kāmānusārino
sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate agham. 24. 10
25. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁶ anusāsani,
dakkh' assu dāni puññakaro asoṇḍo avināsako,
silav' assu⁷ mahārāja, dussilo vinipātako⁸ ti. 25.

Tattha padakānīti kārānapadāni, yesū⁹ 'ti yesu dvīsu padesu sabbam attham jātam¹⁰ hitasukkam¹¹ patitthitam, aladdhassa 'ti yo pubbe aladdhassa 15
lābhassa lābho yā ca¹² laddhassa anurakkhanā, tāta anuppanassa hi lābhassa
uppādanam nāma na¹³ bhāro uppanassa pana anurakkhanam¹⁴ eva bhāro,
ekacco hi yasaṃ¹⁵ uppādetvāpi yase pamatto mānam¹⁶ uppādetvā pānātipātā-
dīni karoti malācoro hutvā rattham vilumpamāno cāratī, atha naṃ rājāno
gāhāpetvā mahāvināsam pāpenti, athavā pana¹⁷ rūpādīsu kāmāgūnesu pamatto 20
ayoniso dhanam nāsento sabbasāpateye¹⁸ khīṇe kapaṇo hutvā cīrakavasano¹⁹
kapālam²⁰ ādāya caratī, pabbajito vā²¹ pana gandhadhurādivasena lābhasakkāram
nibbattetvā pamatto hināya vattati, aparo paṭhamajjhānādīni nibbattetvāpi
muṭṭhassatīyā²² tathārūpe ārammaṇe bajjhītvā jhānā²³ parihāyati, evaṃ uppanassa
yasassa vā jhānādīlābhassa vā rakkhanam²⁴ eva dukkaram, tadatthadīpanattham 25
pana²⁴ Devadattassa vatthum Mudulakkhaṇa-Lomasakassapa-Hāritajātaka-Sain-
kappajātakāni ca kathetabbāni, eko pana lābhasakkāram uppādetvā appamāde
ṭhatvā kalyāṇakammaṃ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe cando viya pavaḍḍhati,
tasma mahārāja²⁶ appamatto payogasampattiyā ṭhatvā dhammena r. karento tava
uppannam yasaṃ²⁷ anurakkhāhīti, jānāhīti bhaṇḍāgarikakammaṃdikārapattham 30
upadhārehi, anakkhākitave ti anakkhe akitave ajūtakare²⁸ c' eva akerāṭike

¹ Cks rattham, Bđ janapade attam, Bs attham. ² Cks avisara, Bds adhisare. ³
Cks mucca. ⁴ Bđ kusalā akusalam. ⁵ Bđ asi dukkhindriyo. ⁶ Bđ va. ⁷ Bđ
silavāesu, Cks silavassa. ⁸ Bđ -tiko. ⁹ Bds yatthā. ¹⁰ Cs atthajātam, Ck
atthajāta. ¹¹ Bđ hitam-. ¹² Cks va. ¹³ Bđ omits na. ¹⁴ Bđ -nam. ¹⁵ Bđ
sayam. ¹⁶ Bđ pamādam. ¹⁷ Bđ uppanna. ¹⁸ Cks -pattiyē. ¹⁹ Bđ pilotika-
vasano. ²⁰ Bđ kapalam. ²¹ Bđ omits vā. ²² Bđ muṭṭhassatīyā, Cks muṭṭha-
sattiyā. ²³ Bđ -nam. ²⁴ Bđ omits pana. ²⁵ Bđ adds tvaṃ. ²⁶ Ck sayam. ²⁷
Bds ajuta-, Cks adūta-.

ca, aṣoṇḍe ti pūvasurāgandhamālāsoṇḍabhāvarabite, avināsake ti tava
 santakānaṃ dhanadhaññādināṃ anāsake¹, yo ti yo amacco taṃ c' eva² yañ ca
 te gharē dhanāṃ siyā taṃ rakkheyya, sūto³ vā 'ti rathasārathī viya yathā
 sārathī visamamagganivāraṇatthaṃ⁴ asse⁵ saṃgaṇhanto rathāṃ saṃgaṇheyya
 5 evaṃ yo saha bhogehi taṃ rakkhituṃ sakkoti so te amacco nāma, fādisaṃ gahetvā
 bhaṇḍāgārikakiccāni⁶ kāraye⁷, susaṃgahītantaṃ jaṇo⁸ ti tāta yassa hi rañño
 attano antojano aṇṇovalaññanakaparijaṇo⁹ ca dānādīhi asaṃgahito hoti tassa
 antonivesane suvaṇṇabhiraññādiṇi tesāṃ¹⁰ asaṃgahitamanussānaṃ vasena nassanti,
 antomanto bahi gacchati¹¹, tasmā tvam¹² sutthugahitaantoṃ jaṇo¹³ hutvā etta-
 10 kaṃ hi¹⁴ nāma me vittaṃ ti sayāṃ attano dhanāṃ avekkhitvā asukaṭṭhāne
 nāma vidhiṃ nidhema asukassa iṇaṃ demā 'ti idaṃ ubbhayaṃ pi, na kare
 parapattiyā¹⁵ ti¹⁶ parapattiyāyitvā¹⁷ mā kari, sabbaṃ¹⁸ attapaccakkhen'
 eva¹⁹ kareyyāsīti vadati, āyāvayaṃ²⁰ ti tato uppajjanakaṃ²¹ āyaṃ ca²² tesāṃ
 tesāṃ dātaḍḍavayaṃ ca sayam eva jāneyyāsīti, katākatan ti saṃgāme vā
 15 navakamme vā aññesu vā kiccesu iminā idaṃ nāma mayhaṃ kataṃ iminā na
 katan ti evaṃ²³ pi sayam eva vā²⁴ jāneyyāsī²⁵ mā parapattiyā²⁶ ahoṣi,
 niggaṇhe ti tāta rājā nāma sandhicchedakārakaṃ niggaḥārahaṃ ānetvā
 dassitaṃ upaparikkhitvā sodhetvā porāṇakarājūhi tṭhapitadāṇaṃ oloketvā
 doṣānurūpaṃ niggaṇheyya, paggaṇhe ti yo pana paggaḥāraho hoti abhinnaṣa
 20 vā parabalassa bhettā²⁷ bhinnassa vā sakabalassa ārādhako²⁸ aladdhassa vā
 rajjassa āharako²⁹ laddhassa vā thāvarakārako yena vā pana jīvitaṃ dinnāṃ
 hoti evarūpaṃ paggaṇheyya³⁰ mahantaṃ sakkārasammānaṃ kareyya, evaṃ hi
 'ssa kiccesu aññesu³¹ pi uraṃ datvā kattabbaṃ karissanti, jānapadaṃ ti
 jānapadavāsīnaṃ atthaṃ yasaṃ attapaccakkhen' eva anusāsa, adhammikā
 25 yuttā ti adhammikā tattha tattha niyuttā ayuttakālaṃ ca gahetvā vinicchayaṃ
 bhindantā tava dhanāṃ ca raṭṭhaṃ ca mā nāsayūṃ, iminā kāraṇena appamatto
 hutvā sayam eva anusāsa, vegaṇā 'ti sahasā atuletvā atiretvā, vegaṣā ti
 atuletvā chandādivasena sahasā kataṃ kammaṃ³² na hi sādhukaṃ³³ na
 sundaraṃ, kimkāraṇā: tādisaṃ hi katvā mando pacchā vippatisārasasena
 30 idhaloke apāyadukkhāni³⁴ anubhonto³⁵ paraloke ca anutappati³⁶, yaṃ pan'
 attho³⁷ 'isīnaṃ antaraṃ katvā Bharurājā³⁸ ti me sutan' ti Bharujātaka³⁹

¹ Bds avinā-. ² Bd yañceva. ³ all three MSS. su-. ⁴ Bds -maggagamanani-.
⁵ Cks asesu. ⁶ Bds -kādikiccāni. ⁷ Bds kāreyya, Cks kāraya. ⁸ Ck -attahajano,
 C -attajano? Bd -attajano. ⁹ Ck -antojana-, C rañño anne antovalaññ-, Bd
 -antojano valañc-. ¹⁰ Cks tesu. ¹¹ so Cks; Bd anto bahi ca gacchantā. ¹²
 Bd taṃ. ¹³ Bd saṃga-. ¹⁴ Bd omits hi. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ Cks omit
 ti. ¹⁷ Ck -patthiyāyitvā, C -patthiyāyitvā, Bd -pattiyāyitvā. ¹⁸ Bd tabbaṃ.
¹⁹ Ck -paccavekkheneva, C -antopaccavekkheneva, Bds attapaccakkhameva. ²⁰
 Cks āya-, Bd yaṃ. ²¹ Cks -ka. ²² Bd ayañca. ²³ Bd etaṃ. ²⁴ Bd omits vā.
²⁵ Cks -ti. ²⁶ so Bd; Cks -yo. ²⁷ Bd tinno. ²⁸ Bd adhārako. ²⁹ Cks āhā-. ³⁰
 Bds paggaḥārakaṃ paggaḥetvā in the place of paggaṇheyya. ³¹ Cks añño. ³²
 Bd kappāñhi. ³³ C -sādhukaṃ. ³⁴ Bd -am. ³⁵ Bd -bhavanto. ³⁶ Bd -tapati.
³⁷ Bd adds ti. ³⁸ Bds garu-, Vol. II $\frac{172}{18}$. ³⁹ Bd garurājāt-.

dīpetabbo, mā te avisare muñca¹ subāḷhamadhikodhitaṅ ti tāta tava hadayaṃ² kusalaṃ avisarivā³ atikkamivā⁴ pavatte paresaṃ akusaladhammesu⁵ subāḷhaṃ⁶ adhikodhitaṃ kujjhāpitaṃ⁷ hutvā mā muñca⁸ mā patitthayātū⁹ 'ti attho, i. v. h.: tāta yadā te vinicchaye t̄hitassa iminā puriso¹⁰ vā hato sandhī vā chinno¹¹ ti¹² coraṃ dassenti¹³ tadā te paresaṃ vacanehi suṭṭhu kodhitaṃ¹⁴ 5 pi hadayaṃ kodhavasena mā muñca⁸ apariggahetvā mā daḍḍāṃ panesi¹⁵, kim-kāraṇā: acoram pi hi¹⁶ coro ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhivā¹⁷ ubhinnaṃ attapaccakkhikānaṃ¹⁸ kathaṃ sutvā suṭṭhu sodhetvā attapaccakkhena tassa corabhāvaṃ nātvā pavēniyā t̄hapitandaḍavasena kattabbaṃ karohi, raññā hi uppanne pi koddhe hadayaṃ sītalaṃ akatvā kammaṃ ña kātappaṃ, yadā 10 paṇ' assa hadayaṃ nibbutaṃ hoti mudukaṃ tadā vinicchayakammaṃ kātabbaṃ, pharusehi citthei¹⁹ pakkaṭṭhite²⁰ udake mukhanimittaṃ viya kāraṇaṃ na paññāyati, kodhasāhīti²¹ tāta kodhane hi bahūni pi tāni²² rājakulāni akulabhāvaṃ²³ gatāni, mahāvīnāsaṃ eva pattānīti, imassa paṇ' atthassa dīpanatthaṃ Khantivādijātakaṃ²⁴ Nāḷikerarājassa vatthuraṃ sahasabāhu-Ajjuvatthu-ādīni²⁵ kathetabbāni, patārayīti tāta ahaṃ pathavissaro ti mā mahājānaṃ kāyaduccaritādianatthāya patārayi²⁶ otārayi, yathā taṃ anattaṃ samādāya vattati mā evaṃ akāsīti attho, mā te āsīti²⁷ tāta²⁸ tava vijite manussa-jātikānaṃ vā tiracchānājātikānaṃ vā itthipurisānaṃ dukkhudrayo²⁹ dukkhuppatti 15 mā āsi³⁰, yathā hi adhammikaṃ rājūnaṃ vijite manussa kāyaduccaritādīni karivā³¹ 30 niraye uppajjanti tava raṭṭhavāsīnaṃ dukkhaṃ yathā na hoti tathā karohīti attho, a petalomahaṃsāssā 'ti attānūvādībhayehi nibbhayassa, iminā idāṃ dasseti: tāta yo rājā kismiñci āsaṃkaṃ akatvā attano kammaṃ³² eva anussarati chandavasena yaṃ yaṃ icchati taṃ taṃ karoti viassaṭṭhayaṭṭhi viya andho niraṃkuso viya caṇḍahatthi hoti tassa sabbe bhoga vinassanti, tassa 25 taṃ bhogavyasaṇaṃ dukkhaṃ ti vuccati³³, tatth' eva te vattapaḍā ti³⁴ purimāyena' eva vedittabbaṃ³⁵, dakkhassu dānīti tāta tvaṃ imaṃ anusaṇaṃ³⁶ sutvā idāni dakkho analaso puññānaṃ karaṇena puññakaro surādi-pariharaṇena aṇḍo ditṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsaṇena avinā-sako bhavēyyāsi, silavassū³⁷ 'ti silavā³⁸ ācārasampanno bhava, dasasu rāja- 30 dhammesu patitṭhāya r. kārehi³⁹, dussilo vinipātiko ti dussilo hi mahā-rāja⁴⁰ attānaṃ niraye vinipātento vinipātako⁴¹ nāma hotīti.

¹ C^{ks} mucca, all three MSS. avisare. ² B^d adds dukkhaṃ. ³ B^d adhi-. ⁴ B^d āvīti-. ⁵ B^{ds} -kamme. ⁶ B^d suṭhu-. ⁷ C^{ks} kujjha-, B^d kujjhāmitaṃ. ⁸ C^{ks} mucca. ⁹ so C^{ks}; B^d patitṭha. ¹⁰ B^s -sena. ¹¹ B^d chinnaṃ. ¹² B^d iti. ¹³ B^d dassissanti. ¹⁴ C^{ks} kotam. ¹⁵ C^s pape-. ¹⁶ C^k acoramhi. ¹⁷ B^{ds} add va. ¹⁸ B^d -paccatthikānaṃ. ¹⁹ C^{ks} ecitte. ²⁰ C^s pakkaṭṭhate, B^d pakkutike, B^s pakkutthiti. ²¹ C^{ks} hi, omitting ti. ²² C^k bahunipīta ti, C^s bahūni, B^d bahūhi pi tāni. ²³ B^d akusala-. ²⁴ C^{ks} -vādajātakaṃ, B^d -dijātaka. ²⁵ B^d -añcuna-. ²⁶ C^s adds mā, B^d ha. ²⁷ B^d asiti. ²⁸ B^s adds ahaṃ pathavissaro. ²⁹ C^{ks} dukkhadrayo? B^d dukkhindriyo. ³⁰ B^d dukkhuppattamakāsi. ³¹ B^d -tāni katvā. ³² B^d kāmam. ³³ C^{ks} -anti. ³⁴ C^{ks} omit ti. ³⁵ B^d yojetabbaṃ. ³⁶ B^d -naṃ. ³⁷ C^{ks} -vassā. ³⁸ C^{ks} add ca. ³⁹ C^k ka-. ⁴⁰ B^d adds attā. ⁴¹ B^d -tiko.

Evam Kuṇḍalinī pi ekādasahi gāthāhi dh. desesi. Rājā
 tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho' amaccā mama dhītāya
 Kuṇḍaliniyā evam kathayamānāya kena kattabbakiccaṃ katan“
 ti. „Bhaṇḍāgārikena devā“¹ ti. „Tena hi 'ssā bhaṇḍāgāri-
 5 katthānam dāmmīti“² Kuṇḍaliniṃ³ thānantare thapesi. Sā
 tato paṭṭhāya bhaṇḍāgārikatthāne thātvā pitu kammaṃ akāsīti.
 Kuṇḍalinipaṇḥo niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Jambuka-
 paṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha
 10 gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato⁴ tath' eva maṇḍapa-
 majjhe nisīdi. Amacco Jambukapaṇḍitaṃ kañcanabaddha-
 piṭṭhe⁵ nisīdāpetvā piṭṭhaṃ sīsenādāya āgañchi⁶. Paṇḍito pitu
 amke⁷ nisīditvā kilītvā gantvā kañcanapiṭṭhe yeva nisīdi. Atha
 nam rājā paṇḥaṃ pucchanto

15 26. Apucchambhāpi⁸ kosikaṃ⁹ Kuṇḍaliniṃ ca tath' eva⁹,
 Jambuka tvaṃ dāni vadehi¹⁰ balānaṃ balam uttaman ti g. ā. 26.

Tass' attho: tāta Jambuka ahaṃ tava bhātaraṃ kosiyagottaṃ Vessantaraṃ
 bhaginiṃ ca te Kuṇḍaliniṃ rājadhammaṃ pucchimi¹¹, te attano balena katha-
 sum, yathā pana te¹² pucchimi¹³ tath' eva idāni puttaṃ Jambukaṃ pucchāmi,
 20 tvaṃ me rājadhammaṃ ca uttamabalaṃ ca kathehīti.

Evam rājā M-am paṇḥaṃ pucchanto aññesaṃ pucchita-
 niyāmena apucchitvā visesetvā pucchi. Ath' assa paṇḍito „tena
 hi mahārāja ohitasoto suṇa¹⁴, sabbān te kathesāmmīti“ pasārīta-
 hatthe sahasatthavikaṃ thapento viya dhammadesanam ārabhi:

25 27. Balaṃ pañcavidhaṃ loke purisasmim mahaggate,
 tattha bāhābalaṃ¹⁵ nāma carimaṃ vuccate balaṃ,
 bhogabalaṃ ca dīghāvu dutiyaṃ vuccate balaṃ, 27.

28. Amaccabalaṃ ca dīghāvu tatiyaṃ vuccate balaṃ,
 abhijaccabalaṃ c' eva¹⁶ taṃ catutthaṃ asaṃsayam,

30 yāni¹⁷ c' etāni sabbāni adhigaṇhāti paṇḍito 28.

¹ B^d bhonto. ² B^d -niyāva. ³ B^d pacchā-. ⁴ B^d -bandha-. ⁵ B^d āgacchi. ⁶
 B^d aṅge. ⁷ C^k -hāsi, B^d āpucchimha. ⁸ B^d kosiyagottaṃ. ⁹ so all MSS. for
 tatheva ca? ¹⁰ so all three MSS. for vada? ¹¹ B^d āpucchimhi, C^k pucchi, C^s
 pucchim. ¹² B^d panete. ¹³ B^d pucchitā. ¹⁴ B^d suṇāhi. ¹⁵ B^d -hu-. ¹⁶ C^k
 ahimajjaccabalaṃ, C^s abhimajjabalaṃ, B^d abhijjañcaba-. ¹⁷ so all three MSS. for yena?

29. Taṃ balānaṃ balaṃ seṭṭhaṃ aggaṃ paññābalaṃ balaṃ¹,
paññābalaṃ¹ upatthaddho atthaṃ vindati paṇḍito. 29.
30. Api ce labhati mando phītaṃ dharaṇiṃ² uttamaṃ
akāmassa pasayhaṃ³ vā añño taṃ paṭipajjati. 30.
31. Abhijāto pi ce hoti rajjaṃ laddhāna khattivo
duppañño hi Kāsipati sabbena pi na jīvati. 31.
32. Paññā sutavinicchini paññā [kitti] silokavaddhaṇi,
paññāsahito naro idha [api] dukkhe⁴ sukhāni vindati. 32.
33. Paññaṇ ca kho asussūsaṃ na koci adhigacchati
bahussutaṃ anāgamma dhammaṭṭhaṃ avinibbhujāṃ⁵. 33. 10
34. Yo dhammaṃ ca vibhāgaññū kāluttāyāi atandito
anutṭhahati kālena kammaphalaṃ tassa ijjhati. 34.
35. Nānāyatanasilassa⁶ nānāyatanasevino⁶
na nibbindiyakāriṣṣa samma-d-attho vipaccati. 35.
36. Ajjhataṇ ca payuttassa tathāyatanasevino
anibbindiyakāriṣṣa samma-d-attho vipaccati. 36. 15
37. Yogappayogasamkhātaṃ sambhatassānurakkhanaṃ⁷
tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhayi⁸,
akammaṇā⁹ hi dummedho naḷāgāraṃ va sīdatīti. 37.

Tattha mahaggate ti mahārāja imasmīṃ sattaloke mahajjāsāye purise 20
pañcavidhaṃ balaṃ hoti, bāhābalaṃ¹⁰ ti kāyabalaṃ, carimaṇ ti taṃ ati-
mahantaṃ pi samānaṃ lāmakam eva, kiṃkāraṇā: dandhabālabhāvena¹¹, saḥ hi
kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhavēyya vāraṇabalato laṭukikāya¹² balaṃ khudda-
kaṃ bhavēyya vāraṇabalaṃ pana andhabālabhāvena¹³ maraṇassa paccayo
jātaṃ, laṭukikā¹² attano nāpakusalatāya vāraṇaṃ jīvitaḥkhayaṃ pāpēṣīti¹⁴, 25
imasmīṃ paṇ' atthe na h' eva sabbattha balena kiccaṃ, 'balaṃ hi bālassa
vadhāya hotīti' suttam āharitabbaṃ, bhogabalaṃ ti upatthambhanavasena
sabbam¹⁵ hiraññasuvannaṇādiupabhogajātaṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato
mahantataraṃ, amaccabalaṃ ti abhejjamantassa sūrassa suhadassa¹⁶ amacca-
maṇḍalassa atthitā¹⁷, taṃ balaṃ saṅgāmasūratāya purimehi balehi mahaṇṭa- 30
taraṃ¹⁸, abhijaccabalaṃ¹⁹ ti tīṇi kulāni atikkamitvā khattiyakulavasena

¹ Ck -balabala, Cs -balambala. ² Bđ dhā-. ³ Cks akāmasā-, Bđ akāmapakā-
sayhaṃ, Bs akāmassa paseyhaṃ. ⁴ Cks add pi. ⁵ Bds -ijjaṇ. ⁶ Bds anāya-.
⁷ Ck sambhakassā-, Cs samhakkassā-, Bđ sambhūta-. ⁸ Bđ raddhayi, Cks ru-.
⁹ Bds -unā. ¹⁰ Bđ -hu-. ¹¹ Bđ andabāla. ¹² Bđ le-. ¹³ Cs -ba-. ¹⁴ Bđ -si.
¹⁵ Cks sabbā. ¹⁶ Bds -dayassa. ¹⁷ Bds -tāya. ¹⁸ Bđ Cs mahantaraṃ. ¹⁹
Bđ abhijja-.

jātisampatti, taṃ itarehi balehi mahantataram¹, jātisampannā eṃa hi yujjhanti
na itare, yānicetānīti yāni ca etāni² cattāri pi balāni paṇḍito paññānu-
bhāvena³ adhigaṇhāti⁴ abhivhavati taṃ sabbabalānaṃ paññābalāni seṭṭhan ti ca
5 aggan ti ca⁵ vuccati, kiṃkāraṇā: tena hi balen' upatthaddho paṇḍito atthaṃ
vindati vaddhiṃ pāpuṇāti, tadatthajotananatthaṃ 'puṇṇaṃ nadiṃ yena ca peyya-
māhū' ti Puṇṇanadijātakam Sirikālakappaṇiṇo⁶ Pañcapaṇḍitapaṇiṇo⁶ Sattu-
bhastajātaka-Sambhavajātaka-Sarabhaṅgajātakādīni kathetabbāni, mando ti
mandapaṇḍo bālo, phītan⁷ ti tāta mandapaṇḍo puggalo sattaratanapūṇaṃ ce
pi⁸ uttamaṃ dharāṇiṃ labhi⁹ tassa anicchamaṇass' eṃa pasayhakāraṇi¹⁰ vā
10 pana katvā añño paññāsampanno taṃ paṭipajjati mando¹¹ laddham pi¹² yasaṃ
rakkhituṃ kulasantakam vā pana paveniāgatam pi r. adhigantuṃ na sakkoti,
tadatthajotananatthaṃ 'addhā Pādañjaliṃ sabbe paññāya atirocatiti' Pādañjali-
jātakam¹³ kathetabbam, laddhānā¹⁴ ti jātisampattiṃ nissāya kulasantakam
r. labhivāpi, sabbena pīti¹⁴ sakalena pi rajjena (add: na) jīvati anupāya-
15 kusalatāya duggato va hotīti, eṃam M. ettake ṭhāne apaṇḍitassa aḡuṇaṃ
kathetvā idāni paññāni¹⁵ pasamsanto paññā ti ādim āha, tatha sutan ti
sutapariyattakam¹⁶, taṃ hi paññāvā¹⁷ vinicchinati¹⁸, kittisilokavaddhanīti
kittighosassa ca lābhasakkāraṇassa eṃa vaddhanī, sukhāni vindatīti dukkhe
uppanne pi nibbhayo hutvā upāyakusalatāya sukham paṭilabhati, tadatthadīpa-
natthaṃ 'yass' ete caturo dhammā vānarinda yathā¹⁹, 'alam etehi jambūhi'²⁰
20 ambehi²¹ panasehi cā²² 'ti ādīni jātakāni kathetabbāni, asussūsan ti
paṇḍitapuggale apayirupasanto asuṇanto, dhammaṭṭhan ti sabhāvākāraṇe
ṭhitam, bahussutam' anāgama tassa²³ asaddahanto, avinibbhujan²⁴ ti
atthānatthaṃ kāraṇakāraṇaṃ anogāhanto atīrento na koci paññāni²⁵ adhigacchati
25 tāte²⁶, dhamma vibhāgaññū²⁷ ti dasakusalakammavibhāgakusalo, kā-
luṭṭhāyīti viriyaṃ kātuṃ yuttakāle viriyassa²⁸ kārako, anuṭṭhahatīti tasmīṃ
tasmīṃ kāle taṃ taṃ kiccaṃ karoti, tassā²⁹ 'ti²⁹ tassa puggalassa kammaphalaṃ
samijjhati nippajjati, anāyatanasīlassā³⁰ 'ti anāyatanaṃ vuccati lābhayasa-
sukhānaṃ anākāro³⁰ dussīlyakammaṃ³¹ taṃsīlassa tena dussīlyakammaṃ sa-
30 mannāgatassa anāyatanabhūtaṃ dussīlapuggalaṃ sevantassa, kusalassa kammaṃsa
karaṇakāle nibbindiyakārisā³² 'ti³² nibbinditvā ukkaṇṭhitvā³³ karontassa,
evarūpassa³⁴ puggalassa kammānaṃ³⁵ attho sammā na vipaccati na sam-
pajjati³⁶, tīni³⁷ kulaggāni cha kāmaggāni na upeṭīti³⁸ attho, ajjhattaṃ cā

¹ Bā mahantaram. ² Cks add ea. ³ Bā paññānabhā-, Cks yassānu-. ⁴ Cks
Cks asaṃgaṇhāti. ⁵ Cks omit ca. ⁶ Bā -am. ⁷ Cks jīvan. ⁸ Cks cetipi,
Bā ce. ⁹ Bā labhati. ¹⁰ Bā paseyyākāraṇi. ¹¹ Bā adds hi. ¹² Bā omits pi.
¹³ Bā adds vā. ¹⁴ Bā add tena. ¹⁵ Cks paññā. ¹⁶ Ck -santakam, Bā
pariyatti. ¹⁷ Bā paññāva. ¹⁸ Bā -cchindati. ¹⁹ Cks add yassete tayo dhammā
vānarinda yathā tava. ²⁰ Bā appehi. ²¹ Ck jambehi, Bā jappuhi. ²² Ck vā.
²³ Bā taṃ. ²⁴ Bā -bbhajan. ²⁵ Ck -ā. ²⁶ Ck nāni or tāti. ²⁷ so Ck Bā;
asussūsan ti - - - nñū wanting in Ck. ²⁸ Bā viya. ²⁹ Cks omit tassāti. ³⁰
Bā anācāro, Bā anācoro. ³¹ Cks -an. ³² Cks -rissa, omitting ti. ³³ Ck ukkaṇṭhi-,
Bā ukkanitvā corr. to ukkaṇḍi-. ³⁴ Bā add tāta. ³⁵ Bā -āni. ³⁶ Ck -ti, Bā
omits na sampajjati. ³⁷ Ck tīni, Ck tīni, Bā kiṇi. ³⁸ Bā upaneyyatīti.

'ti attano niyakajjhataṃ aniccabhāvanādivasena payuttassa, tathāyatana-sevino ti tath' eva sīlavante puggala sevamānassa, vipaccatīti¹ sampajjati, mahantaṃ yasaṃ deti, yogappayogasaṃkhātan ti yogayūñjitabbayuttake² kāraṇe payogakoṭṭhāsabbhūtaṃ paññaṃ³, sambhatassa⁴ 'ti rāsikatassa anurakkhanaṃ⁵, tāni tvan ti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni⁶ 5 sabbāni tāta sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhanam rakṅha, mā⁷ akammāya randhayīti⁸ ayuttena akāraṇena mā randhayi, taṃ dhanam mā jhāpayi mā nāsayi, kiṃkāraṇā: akammaṇā⁹ hīti ayuttakammakāraṇena¹⁰ dummedho puggalo sabbam¹¹ dhanam nāsetvā pacchā dug-gatō naḷāgāraṃ va sīdatīti¹² yathā naḷāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ 10 appaṭṭiṭṭhaṃ patati evaṃ akāraṇena dhanam nāsetvā apāyesu nibbattatīti.

Evam pi Bo. ettakena thānena pañca balāni vaṇṇetvā paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍale¹³ paharantō¹⁴ viya ka-thetvā idāni dasahi gāthāhi rañño ovādaṃ deti:

38. Dhammañ cara mahārāja mātāpitusu khattiya, (IV p. 421.) 15
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggam gamissasi. 38.
39. Dhammañ cara mahārāja puttadāresu khattiya -pe-. 39.
40. Dhammañ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya -pe-. 40.
41. Dhammañ cara mahārāja vāhanesu balesu ca -pe-. 41.
42. Dhammañ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca -pe-. 42. 20
43. Dhammañ cara mahārāja ratṭhe¹⁵ janapadesu ca -pe-. 43.
44. Dhammañ cara mahārāja samaṇabrāhmaṇesu ca -pe-. 44.
45. Dhammañ cara mahārāja. migapakkhisu khattiya -pe-. 45.
46. Dhammañ cara mahārāja, dhammo ciṅṇo¹⁶ sukhāvaho¹⁷,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggam gamissasi. 46. 25
47. Dhammañ cara mahārāja Indo¹⁸ devā sabrahmakā
suciṅṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo¹⁹ ti. 47.

Tattha paṭhamagāthāya tāva dhamman ti mātupaṭṭhānaṃ pitupaṭṭhānaṃ, dhammaṃ kālass' eva vuṭṭhāya mātāpitunhaṃ mukhodakadantaṭṭhadānaṃ ādim katvā sabbam sarīrapariharaṇam²⁰ karonto ca²¹ pūrehīti vadati, putta- 30 dāresū 'ti puttadhitaro tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivevento²² sippaṃ.

¹ Cks vipajja-. ² Cks yoga -- ko, Bā yoga -- tabbake, omitting yutta, B^s yoge-.
³ Cks paññā. ⁴ B^s sambhū-. ⁵ Bā^s -ṇam. ⁶ Cks -kara-. ⁷ Bā adds nam.
⁸ Bā raddha-. ⁹ Bā -unā. ¹⁰ Cks -kara-. ¹¹ Bā^s sakam. ¹² Cks sīdati. ¹³
Bā^s -laṃ. ¹⁴ Bā^s saṃha-. ¹⁵ Bā ratṭhesu. ¹⁶ Bā suciṅṇo. ¹⁷ Bā sukhāmāvahā.
¹⁸ Ck Bā indā. ¹⁹ read pamādo, cfr. IV p. 422. ²⁰ Bā sabba sarīrapaṭṭijagga-
haraṇam. ²¹ Bā va. ²² Bā nivevanto.

uggaṇhāpento veyyapattakāle patirūpakulavasena¹ āvāhavivāhaṃ karonto samaṇ-
 vasena² dhanam dento puttesu dhammaṃ carati nāma, bhariyaṃ samānento³
 anaticaranto issariyaṃ⁴ vossajjanto alamkāraṃ anuppādento dāresu dhammaṃ
 carati nāma, mittāmaccesū 'ti mittāmacce catūhi saṅghavaṭṭhūhi saṅgaṇ-
 5 hanto⁵ avisaṃvādentō⁶ tesu⁷ dhammaṃ carati nāma, vāhanesu balesu
 cā 'ti hatthiassādīnaṃ vāhanānaṃ balakāyassa⁸ dātābbayuttakaṃ dento sakkā-
 raṃ karonto⁹ hatthiassādāyo mahallakakāle kamme¹⁰ ayojento tesu dhammaṃ
 carati nāma, gāmesu nigamesu cā 'ti gāmanigamavāsīno daṇḍabalihi apī-
 lento va tesu dhammaṃ carati nāma, raṭṭhe⁸ janapadesu cā 'ti raṭṭhaṃ
 10 ca jṃapadaṇ ca akāraṇena kilamanto hitacittaṃ accupatṭhapento¹² tattha adham-
 maṃ carati nāma apīlento pana hitacittena pharanto¹³ tattha dhammaṃ carati
 nāma, samaṇabrāhmaṇesu cā 'ti tesu cattāro paccaye dento va tesu
 dhammaṃ carati nāma, migapakkhisū 'ti sabbacattuppadasakuṇānaṃ abhayaṃ
 dento tesu dhammaṃ carati nāma. dhammo ciṇṇo¹⁴ ti samacariyadhammo
 15 ciṇṇo nisammacariyadhammo ciṇṇo¹⁵, sukhāvaho¹⁶ ti tisu kusalasampadāsu¹⁷
 chasu kāmasaggesu sukhaṃ ārabati¹⁸, suciṇṇena 'ti idha ciṇṇena kāyasu-
 caritādīnā suciṇṇena, divaṃ pattā ti devalokabrahmalokasamkhātāṃ divaṃ
 gatā, tattha dibbayasapaṭṭilābhino jātā, mā dhammaṃ rāja pamādo ti
 tasmā tvaṃ mahārāja jīvitaṃ jahanto pi dhammaṃ mā pamajjīti.

20 Evaṃ dasa dhammacariyagāthā¹⁹ vatvā uttarim pi ova-
 danto osānagātham āha:

48. Tatth' ev' ete²⁰ vattapadā esā ca anusāsani
 sappaṇṇe²¹ sevi²² kalyāṇi²³ samattaṃ sāmataṃ²⁵ vidū ti. 48.

Tattha tatthevete²⁴ vattapadā ti idaṃ purimanayan' eva yojetabaṃ,
 25 sappaṇṇe sevi kalyāṇi²⁵ samattaṃ²⁶ sāmataṃ²⁷ vidū ti mahārāja
 taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakāle sappaṇṇo²⁸ puggalasevi kalyāṇagūṇa-
 samannāgato hutvā sāmattaṃ paripunṇaṃ sāmāṃ vidū attapaccakkhato va
 jānitvā yathānusiṭṭhaṃ²⁹ paṭipajjā 'ti.

Evaṃ M. ākāsaṅgaṃ otārento viya Buddhalīhāya dh.
 30 d. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi sādhu-kārasahassāni adāsi.
 Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho amaccā mama

¹ B^d -kusala-. ² so C^{ks} for samena? B^d samaye. ³ B^d adds anavamānento.
⁴ C^{ks} -rāyaṃ. ⁵ B^d omits sam. ⁶ B^d omits avi-. ⁷ B^d etesu. ⁸ B^d adds ca.
⁹ B^d omits s. k. ¹⁰ B^d -esu. ¹¹ B^d -esu. ¹² C^{ks} apaccupa-. ¹³ C^k pa-, B^d
 ramanto. ¹⁴ B^d suc-. ¹⁵ B^d sucaritadhammo in the place of sama - - - ciṇṇo.
¹⁶ C^{ks} sukhāvahati, B^d sukhāmāvahati. ¹⁷ B^d adds ca. ¹⁸ B^d -tīti. ¹⁹ B^d
 -āyo. ²⁰ B^d tattheva te, C^{ks} tatthete. ²¹ so C^{ks} for sappaṇṇa? B^d sappaṇṇu?
²² so all three MSS. ²³ B^d samanttaṃ corr. to sāmāṃ, B^s sāntaṃ. ²⁴ C^k
 tatthete, B^d tatheva te. ²⁵ B^d adds ti. ²⁶ P^d sāmattaṃ. ²⁷ P^d sāmāṃ taṃ.
²⁸ so C^{ks} for sappaṇṇa? B^d sappaṇṇu-. ²⁹ B^d -sethaṃ.

puttena taruṇajambuphalasamānatuṇḍena¹ Jambukapaṇḍitena
 evaṃ kathentena kena kattabbakiccaṃ katan² ti. „Senāpatinā
 devā“ ti. „Tena hi 'ssa senāpatitṭhānaṃ dammiti“ Jambukaṃ
 ṭhānantare ṭhapesi, so tato paṭṭhāya³ senāpatitṭhāne ṭhatvā
 pitukammāni akāsi. Tiṇṇaṃ sakuṇānaṃ mahanto sakkāro
 ahoṣi, tayo pi janā⁴ atthañ ca dhammañ ca anusāsimsu. 5
 Mahāsattass' ovāde ṭhatvā rājā dānādīni puññāni katvā sagga-
 parāyano ahoṣi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ kāretvā⁴ sakuṇā-
 naṃ ārocetvā „sāmi Jambusakuṇa rājā tumhākaṃ chattaṃ
 ussāpetabbaṃ akāsīti“ vadiṃsu. M. „na mayhaṃ rajjen'¹⁰
 attho, tumhe appamattā r. kārethā“ 'ti mahājanaṃ sīlesu
 patitṭhāpetvā „evaṃ vicchayaṃ pavatteyyāthā“ 'ti vicchā-
 yadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araññaṃ pāvīsi. Tass'
 ovādo cattālīsa vassasahasāni pavatti⁵.

S. rañño ovādavasena imaṃ dh. desetvā j. s.: „Tadā rājā 15
 Anando ahoṣi, Kuṇḍalinī Uppalavaṇṇā, Vessantaro Sāriputto, Jambu-
 kasakuno aham evā“ 'ti. Tesakuṇajātakaṃ.

2. Sarabhaṅgajātaka.

Alaṃkatā kuṇḍalīno suvatthā ti. Idam S. Veḷuvane
 v. Mahāmoggallānatherassa parinibbānaṃ ā.k. Sāriputtathero⁶ 20
 T-taṃ⁷ J. viharantaṃ⁷ parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā Nālagāmake
 jāto varake⁸ parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā S. Rāja-
 gahaṃ gantvā Veḷuvane vihaṣi. Tadā thero Isigilipasse Kālasilāyaṃ
 viharati, so pana iddhibalena⁹ koṭippattabhāvena devacārikaṃ ca
 ussadacārikaṃ ca gacchati, devaloke Buddhasāvakaṇaṃ mahantaṃ 25
 issariyaṃ ussadanirayesu ca titthiyasāvakaṇaṃ mahantaṃ dukkhaṃ
 anubhavantaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā „asukaupāsako asuka-
 upāsikā ca¹⁰ asukasmim nāma devaloke nibbattitvā mahāsampattim
 anubhavanti¹¹ titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca¹² nirayādisu

¹ C^k -pala -- tuccena, C^s -pala -- tudhena. ² B^d adds tuṭho. ³ B^d adds rañño.
⁴ B^d katvā. ⁵ B^d -ttayi. ⁶ B^d adds hi. ⁷ B^d -tena. ⁸ C^s -vārake. ⁹ C^{ks}
 -le. ¹⁰ B^d asukā va upasikā. ¹¹ C^{ks} -vati. ¹² C^k -ko ca, C^s omits asukā ca.

asukaapāyesu¹ nāma nibbattā² ti manussānaṃ katheti³. Manussā sāsane pasīdanti titthiye parivajjenti⁴. Buddhasāvakaṇāṃ sakkāro mahanto ahoṣi, titthiyānaṃ parihāyati. Te there āghātaṃ bandhitvā „imasmiṃ jīvante ambhākaṃ upatthākaṃ bhijjanti, sakkāro parihāyati,
 5 mārāpessāma nan“ ti therassa māraṇatthaṃ samaṇaguttakassa⁵ nāma corassa sahaṣṣaṃ adāmsu. So „theram māressāmīti“ mahantena parivārena Kālasilāṃ agamāsi. Thero taṃ āgacchantāṃ disvā iddhiyā uppatitvā pakkāmi. Coro taṃ divasaṃ theram adisvā nivattitvā punadivase pi punadivase pi ti cha divase agamāsi. Thero pi tath'
 10 eva iddhiyā pakkāmi. Sattame divase therassa pubbe kataṃ aparā-pariyavedaniyakammaṃ okāsaṃ labhi⁶, so kira pubbe bhariyāya vacanaṃ gahetvā mātāpitāro māretukāmo yānakena araṇṇāṃ netvā corānaṃ utthitākāraṃ katvā mātāpitāro potheti paharati, te cakkhuddubbalatāya rūpadassanarahitā⁷ puttāṃ asaṇjānantaṃ „corā evā⁸“ ti
 15 saṇṇāya „tāta asukā⁹ nāma corā no mārenti, tvaṃ pakkamā¹⁰“ ti etass' eva paridevīmsu, so cintesi: „ime mayā va¹¹ pothiyamānā¹² mayhaṃ nēva atthāya paridevanti, ayuttaṃ karomīti¹³“, atha ne assāsetvā corānaṃ palātākāraṃ katvā hatthapāde sambāhitvā¹⁴ „amma tāta, mā bhāyittha, corā palātā“ ti vatvā puna attano geham eva
 20 ānesi. Taṃ kammaṃ ettakaṃ kālaṃ okāsaṃ alabhitvā bhasmāpaṭicchanno aggirāsi¹⁵ viya thatvā¹⁶ imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā ganhi, thero tassa nissandena ākāse uppatitum nāsakkhi. Nandopananda-Damana-Vejayantassa¹⁷ kampanasamattā¹⁸ pi'ssa iddhi kammabalena dubbalattāṃ pattā¹⁹. Coro therassa atthīni saṅcunṇetvā
 25 palālapitthikakāraṇaṃ²⁰ nāma katvā „mato“ ti saṇṇāya sapaṇivāro²¹ pakkāmi. Thero pi²² satim labhitvā²³ jhānavethanena²⁴ sarīraṃ veṭhetvā²⁵ uppatitvā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhānte āyusamkhāro me ossattho, parinibbāyissāmīti“ parinibbānaṃ anujānāpetvā tatth' eva parinibbāyi. Taṃ khaṇaṃ nēva chadevalokā ekakolāhalaṃ
 30 ahesum²⁶, „ambhākaṃ kirācariyo²⁷ parinibbuto“ ti dibbagandhamālāvāsadhūpe²⁸ c' eva²⁹ nānādārūni³⁰ c' eva gahetvā āgamīmsu, ekūna-

¹ Bđ -niraye. ² Bđ nippatto. ³ Bđ -si. ⁴ Bđ -vajjanti. ⁵ so Cks; Bđ -rattassa.
⁶ Bđ -ati. ⁷ Cks -tāya. ⁸ Bds'etā. ⁹ Cks -ka. ¹⁰ Cks -mī, Bđ pakkamā corr. to pakkamā. ¹¹ Cks ca, Bđ omits va. ¹² Bđ adds ca. ¹³ Bđ a. me katan ti. ¹⁴ Bđ -etvā. ¹⁵ Bđ aṅgārāsi. ¹⁶ Eđ adds sinerurājaṃ vijhitvā pathavi nimmujjitvā.
¹⁷ C' Bđ -ta. ¹⁸ Ck -ttham. ¹⁹ Ck patta, C' pattaṃ. ²⁰ Bđ -pitakaraṇaṃ.
²¹ Bđ adds yasapaṇivāro. ²² Bđ omits pi. ²³ Bđ patila-. ²⁴ Bđ -vedhanena.
²⁵ Bđ vedhitvā. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bđ kira ā-. ²⁸ Bđ gandha - - dhumehi, omittig dibba. ²⁹ Bđ adds manussā. ³⁰ Ck -dāru, Bđ -dāruṇi.

sataratanacandanacitakā ahoṣi, S. therassa santike thatvā sarīra-
 nikkhepaṃ kāresi, ālāhanassa samantā yojanamatte pupphavassaṃ
 vassi, devānaṃ antare manussā manussānaṃ antare devā atthamsu¹,
 sattadivasāni sādhuḷāṃ kiḷḷimsu, S. therassa dhātuṃ gāhāpetvā
 Veḷuvanadvāraḷḷhake cetiyaṃ kārapesi. Tadā dh. k. s. „āvuso 5
 Sāriputtathero T-assa santike aparinibbutattā Buddhānaṃ² santikā
 mahantaṃ sammānaṃ na labhi, Mahāmogallānathero pana³ samīpe
 parinibbutattā mahāsammānaṃ labhīti⁴“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha
 bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na bhik-
 khave Moggallāno idān' eva mama santikā sammānaṃ labhi⁵ pubbe 10
 pi labhi yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. purohitassa brāhmaṇiyā kucchimhi paṭi-
 sandhim gahetvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātu kuc-
 chimhā nikkhami. Tasmim khane dvādasayojanike Bārāṇasi-
 nagare sabbāvudhāni pajjalimsu. Purohito puttassa jātakkhane 15
 bah nikkhamitvā ākāsaṃ olokeno nakkhattayogaṃ disvā⁶
 „iminā nakkhattena jātattā esa kumāro sakala-Jambudīpe dha-
 nuggahānaṃ aggo bhavissatīti“ natvā kālass' eva rājakulaṃ
 gantvā rājānaṃ sukhāsaitabhāvaṃ pucchitvā „kuto me ācariya
 sukhaṃ⁷, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānīti“ vutte „mā 20
 bhāyi deva, na tumhākaṃ nivesane yeva sakalanagare pi⁸
 pajjalimsu yeva, ajja⁹ ambhākaṃ gehe kumārassa jātattā etad
 ahoṣīti“. „Ācariya evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissa-
 tīti“. „Na kiñci mahārāja¹⁰, so pana sakala-Jambudīpe agga-
 dhanuggaho bhavissatīti“. „Sādhu ācariya, tena hi naṃ¹¹ 25
 paṭijaggitvā vayappattakāle ambhākaṃ dasseyyāsīti“ vatvā
 khīramūlaṃ¹² sahasaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nive-
 sanaṃ gantvā puttassa nāmagahaṇadivase jātakkhane āvudhāni¹³
 pajjalitattā Jotipālo ti nāma akāsi. So¹⁴ mahantena pari-
 vārena, vaddhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. 30
 Ath' assa pitā sarīrasampattiṃ olokeno¹⁵ „tāta Takkasilāṃ

¹ B^d ahesuṃ. ² B^d -assa. ³ B^d omits pana. ⁴ B^d labhatīti. ⁵ B^d labhati.

⁶ B^d oloketvā. ⁷ B^d omits su-. ⁸ B^d omits pi. ⁹ B^d omits a-. ¹⁰ B^d -jāti.

¹¹ B^d taṃ. ¹² B^d adds tāva. ¹³ so all three MSS. for -naṃ? ¹⁴ B^d adds

pana. ¹⁵ B^d -etvā.

gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇhā¹“
 ‘ti āha. So „sādhū“ ‘ti ācariyabhāgaṃ gahetvā mātāpitaro
 vanditvā tattha gantvā sahaṣṣaṃ datvā sippaṃ paṭṭhāpetvā²
 sattāhen’ eva nipphattiṃ pāpuṇi. Ath’ assa ācariyo tussitvā
 5 attano santakaṃ khaggaratanam sandhiyuttamendakasiṅga-
 dhanuṃ³ sandhiyuttatunhiraṃ⁴ attano sannāhakaṇcukam⁵
 unḥisaṃ ca datvā „tāta Jotipāla, ahaṃ mahallako, idāni tvam
 ime māṇavake sikkhāpehīti“ pañcasate māṇavake pi tass’ eva
 niyyādesi. Bo. sabbaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasim
 10 eva āgantvā mātāpitaro passi. Atha naṃ vanditvā ṭhitam pitā
 avoca: „uggahītaṃ te tāta sippaṃ“ ‘ti. „Āma tātā“ ‘ti. So
 tassa vacanaṃ sutvā rājakulam gantvā „putto me deva sippaṃ
 sikkhitvā⁶ āgato, kiṃ karotīti“ āha. „Ācariya amhākaṃ⁷
 upaṭṭhahatū“ ‘ti. „Paribbayaṃ assa jānātha⁸ devā“ ‘ti.
 15 „Devasikaṃ⁹ sahaṣṣaṃ labhatū“ ‘ti. So „sādhū“ ‘ti sampa-
 ticchitvā gehaṃ gantvā kumāraṃ pakkosāpetvā „tāta rājānaṃ
 upaṭṭhahā“ ‘ti āha. So tato paṭṭhāya devasikaṃ sahaṣṣaṃ
 labhitvā rājānaṃ upaṭṭhahi¹⁰. Rājapādamūlikā ujjhāyimsu¹¹:
 „mayam Jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikaṃ sa-
 20 hassaṃ gaṇhati¹², mayam assa sippaṃ passitukāma¹³“ ‘ti.
 Rājā tesam vacanaṃ sutvā purohitassa kathesi. Purohito
 „sādhū devā“ ‘ti puttassārocesi. So „sādhū tāta, ito sattame
 divase dassessāmi, rājā attano vijite dhanuggahe sannipātāpetū“
 ‘ti āha. Purohito gantvā tam atthaṃ rañño ārocesi. Rājā
 25 nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi¹⁴. Saṭṭhi-
 sahaṣṣā dhanuggahā sannipatimsu. Rājā tesam sannipātita-
 bhāvaṃ ṇatvā va¹⁵ „nagaravāsino Jotipālassa sippaṃ passantū“
 ‘ti¹⁶ bheriṃ carāpetvā rājāṅgaṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto

¹ Bā gaṇhāhi. ² C^s -ap-, Bā upaṭṭha-. ³ Bā sandhimendika-. ⁴ C^k -tumhī-
 raṃ, Bā -yuttaṃ tunḍilaṃ or tunḍilaṃ. ⁵ C^k -hamukhaṃ, Bā -hakaccukam.
⁶ Bā sikkhāpetvā. ⁷ Bā -tūti. ⁸ Bā^s amhe. ⁹ so Bā; C^k jānāpa, C^s jāna.
¹⁰ Bā so de-. ¹¹ Bā -ahati. ¹² C^k upajjhā-, Bā ujjhāyisu. ¹³ Bā -āti. ¹⁴ Bā
 -mamhā. ¹⁵ Bā -pātesi. ¹⁶ Bā omits va. ¹⁷ Bā^s add nagare.

pallaṃkavare nisīditvā dhanuggahe pakkositvā¹ „Jotipālo āgacchatū“ ’ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutunhīra-sannāhakaṅcukaṅhīsāni² nivāsanantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhāpetvā pakativesen’ eva³ rañño santikaṃ gantvā⁴ ekamantaṃ aṭṭhāsi. Dhanuggahā „Jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ āgato, dhanuṃ agahetvā⁵ pana āgatattā ambhākaṃ hatthato dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nāssa⁶ dassāmā“ ’ti katikaṃ kariṃsu. Rājā Jotipālaṃ āmantetvā „sippaṃ dassēhīti“ āha. So sāniṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sāṭakaṃ apanetvā sannāhaṃ sannayha kaṅcukaṃ pavisitvā⁷ unhīsāṃ sīse paṭi- 5 muñcītvā meṇḍakasiṅgadhanuṃhi pavālavaṇṇaṃ jiyāṃ āropetvā tunhīraṃ⁸ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ nārācaṃ nakhapitṭhe parivattento⁹ sāniṃ vivaritvā paṭhaviṃ bhinditvā alaṃkatanāgakumāro viya nikkhamitvā¹⁰ rañño apacitīṃ ,dassetvā aṭṭhāsi. Taṃ disvā mahājano vaggati nadati 15 appoṭheti¹¹. Rājā „dassehi Jotipāla sippaṃ“ ti āha. „Deva tumhākaṃ dhanuggahe akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, caturo dhanuggahe pakkosāpehīti“. Rājā pakkosāpesi. M. rājaṅgaṇe caturassaparicchedabbhantare maṇḍapaṃ¹² katvā catūsu kaṅgesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa 20 tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike kaṇḍadāyake ṭhapetvā sayāṃ vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍalamajje ṭhatvā „mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahārena¹³ sare khipitvā maṃ vijjhantu¹⁴, etehi khittakaṇḍāni vāressāmīti“ āha. Rājā „evaṃ karothā“ ’ti āṇāpesi. „Mahārāja, mayāṃ 25 akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, Jotipālo taruṇadārako, na mayāṃ vijjhissāmā“ ’ti. M. „sace sakkotha vijjhatha maṃ“ ti āha. Te „sādhū“ ’ti¹⁵ ekappahārena¹³ kaṇḍāni khipiṃsu. M.¹⁶ tāni nārācena paharītvā paharītvāna¹⁷ yathā vā .

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā -tunhīrasannāhakkaccaṅcukaṅhīsādini. ³ Bā -na. ⁴ Bā āg-.
⁵ C^s āg-. ⁶ Bā -tīti na. ⁷ Bā kaccukaṃ pavāsetvā. ⁸ Bā tunhīsaraṃ. ⁹ Bā parivatte galitvā. ¹⁰ Bā^s add āgāntvā. ¹¹ Bā vagganti nadanti appoṭenti. ¹² Bā maṇḍalaṃ. ¹³ Bā -neva. ¹⁴ Bā^s add ahaṃ. ¹⁵ Bā add sampatiṅcchitvā.
¹⁶ Bā bodhisatto. ¹⁷ so C^s; Bā omits paharītvā pa.

tathā vā pātesi, Bodhisatto koṭṭhakaṃ¹ parikkhipanto viya tālena² tālam³ daṇḍakena daṇḍakaṃ vājena vājam anatickamanto⁴ khipitvā⁵ saragabbhaṃ akāsi, dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khīṇāni, so tesam khīṇabhāvaṃ nītvā saragabbhaṃ avināseto va⁶ 5 uppatitvā⁷ rañño santike atthāsi. Mahājano unnadanto vagganto⁸ appoṭhento⁹ mahākolāhalaṃ katvā vatthābharaṇāni khipi¹⁰, evam rāsibhūtaṃ atthārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam ahosi. Atha nam rājā pucchi: „kiṃ sippaṃ nāma¹¹ etam Jotipālā“ 'ti. „Sarapaṭibāhanaṃ nāma devā“ 'ti. „Aññe p' etam jānantā¹¹ 10 atthīti“. „Sakala-Jambudīpe mam ṭhapetvā n' atthi devā“ 'ti. „Aparaṃ dassehi tātā“ 'ti¹². „Deva¹³, ete tāva catusu kaṇṇesu ṭhatvā cattāro pi janā maṃ vijjhituṃ nāsakkhiṃsu, ahaṃ pana te catūsu¹⁴ kaṇṇesu ṭhite¹⁵ eken' eva sarena vijjhissāmīti“. Dhanuggahā ṭhātuṃ na ussahiṃsu¹⁶. M. catūsu 15 kaṇṇesu catasso kadaliyo ṭhapetvā¹⁷ nārācapuṃkhaḥke¹⁸ rattasuttakaṃ¹⁹ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya²⁰ khipi, nārāco taṃ²¹ vijjhi²² tato dutiyaṃ tato tatiyaṃ tato catutthaṃ, tato paṭhamam²³ viddham²⁴ eva vijjhitvā puna hatthe yeva paṭiṭṭhahi²⁵, kadaliyo suttaparikkhittā²⁶ atthāmsu. Mahājano 20 nādasahassāni²⁷ pavattesi. Rājā „kiṃ sippaṃ nāma²⁸ etam²⁹ tātā“ 'ti. „Cakkaviddhaṃ nāma devā“ 'ti. „Aparaṃ pi dassehīti²⁹“. M. saralaṭṭhiṃ nāma sararajjuṃ nāma saraveṇiṃ³⁰ nāma dassesi, sarapāsādaṃ nāma saramaṇḍapaṃ³¹ sarasopānaṃ nāma sarapokkharāṇiṃ nāma akāsi, sarapadumaṃ nāma 25 pupphāpesi, saravassaṃ nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhā-

¹ C^s bodhi koṭṭhakaṃ. ² C^s ta-. ³ B^d adds vālena vālam. ⁴ B^d ati-. ⁵ B^d repeats khi-. ⁶ B^d omits va. ⁷ B^d adds gaṇtvā. ⁸ C^s omit va-. ⁹ B^d -ṭento selento accharaṃ paharanto. ¹⁰ B^d khipisu. ¹¹ B^d añño eva jānanto. ¹² B^d adds vadati. ¹³ B^d so. ¹⁴ C^k pana te catusu, C^o pana te casu. ¹⁵ B^d panetesu catūsu kaṇṇesu ṭhitesu. ¹⁶ B^d -hanti. ¹⁷ C^o ṭhapāpetvā. ¹⁸ B^d nārācapokhe. ¹⁹ C^s rattasuttaka. ²⁰ B^d kadalikbandhaṃ. ²¹ B^d adds kadali. ²² C^s vijjhitvā. ²³ C^k B^d patha-. ²⁴ B^d vijham. ²⁵ B^d paṭiṭṭhahi. ²⁶ B^d suttam parikkhipitvā. ²⁷ B^d unṇāda-. ²⁸ B^d nāmetam sippam. ²⁹ B^d dassehi tātā ti. ³⁰ so C^s; B^d sarapavedhani. ³¹ B^d adds sarapākāraṃ nāma.

raṇāni imāni dvādasa sippāni dassetvā puna aññehi asādhā-
 raṇe yeva satta mahākāye padālesi, aṭṭhaṅgulabahalaṃ udum-
 barapadaraṃ vijjhi, caturaṅgulabahalaṃ asanapadaraṃ duvaṅ-
 gulabahalaṃ tambapaṭṭaṃ¹ ekaṅgulabahalaṃ ayapaṭṭaṃ¹ ekā-
 baddhaṃ phalakasataṃ vinivijjhivā² palālasakaṭavālukasakaṭa- 5
 padarasakaṭānaṃ purimabhāge saraṃ khipitvā pacchima-
 bhāgena nikkhāmesi³, pacchābhāge⁴ khipitvā purimabhāgena⁵
 nikkhāmesi³, udae catuusabhaṃ thale aṭṭhausabhaṃ thānaṃ⁶
 kaṇḍaṃ⁷ pesesi, vātiṅgaṇasaññāya usabhamatthake vālaṃ
 vijjhi. Tassa ettakāni sippāni dassentass' eva suriyo atthaṃ- 10
 gato⁸. Ath' assa rājā senāpatiṭṭhānaṃ paṭijānitvā „Jotipāla,
 ajja vikālo, sve senāpatisakkāraṃ⁹ gaṇhissasi, massuṃ¹⁰ kāre-
 tvā nahātvā ehīti“ taṃ divasaṃ paribbayatthāya satasahassaṃ
 adāsi. M. „iminā me¹¹ attho n' atthīti“ aṭṭhārasakoṭidhanaṃ¹²
 sāmikānaṃ nīeva datvā mahantena parivārena nahāyitum 15
 gantvā massuṃ¹⁰ kāretvā nahātvā sabbālaṃkārapatimaṇḍito
 anopamāya siriyā nivesanaṃ pavisitvā nānaggarasabhojanaṃ
 bhūñjitvā sirisayanaṃ abhiruyha nipanno, dve yāme sayitvā
 pacchimayāme pabuddho¹³ pallaṃkaṃ ābhūñjitvā¹⁴ sayana-
 piṭṭhe nisinno, attano sippassa ādimajjhapariyosānaṃ olokento 20
 ,mama sippaṃ¹⁵ ādito¹⁶ param maraṇaṃ¹⁷ paññāyati, majjhe
 kilesaparibhogo pariyosāne nirayamhi paṭisandhi¹⁸, pānātipāto
 hi¹⁹ kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo²⁰ niraye paṭi-
 sandhiṃ deti, raññā mayhaṃ senāpatiṭṭhānaṃ dinnaṃ, mahan-
 taṃ me issariyaṃ bhavissati, bhariyā ca puttadhītarō ca bahū 25
 bhavissanti, kilesavatthum kho pana vepullagataṃ duccajaṃ
 hoti, idān' eva nikkhamitvā ekako va²¹ araññaṃ pavisitvā isi-

¹ B^d -paṭṭanaṃ. ² B^d -vijjhi. ³ B^d nikkhamāpesi. ⁴ C^{ks} -gena, B^d adds saraṃ. ⁵ B^d -ge. ⁶ C^{ks} -bhaṭṭhānaṃ. ⁷ C^{ks} kaṇḍhaṃ, B^d omits ka-. ⁸ B^d aṅgamito. ⁹ B^d -tiṭṭhānaṃsakkāraṃ. ¹⁰ B^d kesamassuṃ. ¹¹ B^d mayhaṃ. ¹² B^d -koṭisaṅkhyadhanaṃ. ¹³ B^d adds uṭhāya. ¹⁴ C^s ābhuj-. ¹⁵ C^{ks} -assa. ¹⁶ B^d adds va. ¹⁷ C^s paramā-, B^d paramā-. ¹⁸ C^{ks} -dhiṃ, B^d adds paramāparānaṃ, B^s paravaparā. ¹⁹ B^d omits hi. ²⁰ C^{ks} -dā, B^d adhimattappamādo. ²¹ C^{ks} ekena.

pabbajjāṃ pabbajitūṃ yuttaṃ mayhaṃ¹ ti M. sayanato¹ uṭ-
 ṭhāya kañci² ajānāpetvā pāsādā oruyha aggadvārena nikkha-
 mitvā ekako va araṇṇaṃ pavisitvā Godhāvarītīre³ tiyojanikaṃ
 Kaviṭṭhavanaṃ⁴ sandhāya pāyāsi⁵. Tassa nikkhantabhāvaṃ
 5 nātvā Sakko Vissakammaṃ⁶ pakkosāpetvā „tāta, Jotipālo
 abhinikkhamaṇaṃ nikkhanto⁷, mahāsamāgamo bhavissati, Go-
 dhāvarītīre Kaviṭṭhavane⁸ assamaṃ māpetvā pabbajitaparik-
 khāre paṭiyādehīti“ āha. So tathā akāsi. M. taṃ ṭhānaṃ
 patvā ekapadikamaggaṃ disvā „pabbajitānaṃ vasanaṭṭhānena
 10 bhavitabban“ ti tena maggena tattha gantvā kañci apassanto
 paṇṇasālaṃ pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā „Sakko deva-
 rājā mama nikkhamaṇabhāvaṃ⁹ aññāsi, maññe¹⁰“ ti cintevā
 sātakaṃ apanetvā rattavācāraṃ nivāsetvā ca pārūpitvā¹¹ ca
 ajinacammaṃ ekamsagataṃ¹² akāsi, jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā
 15 khārikājaṃ aṃse katvā kattaradaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato
 nikkhamitvā caṃkamaṃ āruyha katipayavāre¹³ aparāparaṃ
 caṃkamaṃ¹⁴. Pabbajjāsiriyaṃ vanaṃ upasobhayamāno so kaṣiṇa-
 parikammaṃ katvā pabbajjato¹⁵ sattame divase aṭṭha samā-
 pattiyo pañca abhiññā ca¹⁶ nibbattetvā uñchacariyāya vana-
 20 mūlaphalāhāro¹⁷ eko¹⁸ va vihāsi. Mātāpitumittasuhajjañāti-
 vaggio¹⁹ pi 'ssa taṃ apassanto rodanto carati²⁰. Ath' eko
 vanacarako²¹ Kaviṭṭhaka-assamapade²² M-aṃ disvā sañjānitvā
 tassa mātāpitunnaṃ ārocesi, te rañño ārocayimsu. Rājā „etha,
 naṃ passissāmā“ 'ti mātāpitaro tassa²³ gahetvā mahājana-
 25 parivāro vanacarakadesitena maggena²⁴ Godhāvarītīraṃ pāpuṇi.
 Bo. nadītīraṃ āgantvā ākāse nisinna dh. desetvā te sabbe

¹ B^d mahāsatto sayanato, C^k mahāsayanapitṭhaṃ. ² B^d kiñci. ³ B^d -rinadi-
 tire. ⁴ C^k kapittha-, B^d kapithanavanaṃ. ⁵ B^d vāsivapāvisi, B^s pāvāsi. ⁶ B^d
 visu-. ⁷ C^k nikkhamanto. ⁸ B^d kapitha-, cfr. vol. III p. 463. ⁹ B^d nikkhanta-.
¹⁰ B^d omits maññe. ¹¹ B^d pārump-. ¹² B^d ekamsaṃ. ¹³ B^d -pāye-. ¹⁴ B^d
 -itvā. ¹⁵ B^d pappaji tato. ¹⁶ B^d -āyo, omitting ca. ¹⁷ B^d omits vana. ¹⁸
 B^d ekako. ¹⁹ B^d -jjā - - vaggā. ²⁰ B^d -tā rodantā paridevantā vivaranti. ²¹
 B^d adds araṇṇaṃ pavisitvā. ²² B^d kapithaka - - de nisinnaṃ. ²³ B^d omits ta-.
²⁴ B^d vanacarikena maggadesakena.

assamaṃ pavesesi¹, tatrāpi tesaṃ ākāse nisinno va kāmesu
 ādīnavaṃ pakāsetvā dh. d. Rājānaṃ ādīm katvā sabbe va
 pabbajimsu. Bo. isigaṇaparivuto tatth' eva vasi. Ath' assa
 tattha vasanabhāvo sakala-Jambudīpe pākato ahoṣi. Rājāno²
 raṭṭhavāsīhi saddhīm āgantvā tassa santike pabbajanti³, sam- 5
 āgamo mahā ahoṣi, anupubbena anekasahassā⁴ parisā. Yo
 kāmavitakkaṃ vā⁵ vyāpādatavakkaṃ vā⁵ vihiṃsāvītakkaṃ vā⁵
 vitakketi M. gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dh. deseti⁶,
 kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhati. Tass' ovāde ṭhatvā samāpattim⁷
 uppādetvā nipphattim pattā Sālissaro Meṇḍissaro Pabbato 10
 Kāḷadevalo Kisavaccho Anusisso Nārado ti satta jeṭṭhante-
 vāsino ahesuṃ. Aparabhāge Kaviṭṭhassamo⁸ paripūri, isigaṇassa
 vasanokāso n' atthi⁹. Atha M. Sālissaraṃ āmantetvā „Sālissara,
 ayaṃ assamo isigaṇassa na-ppahoti, tvaṃ imaṃ isigaṇaṃ¹⁰
 gahetvāna¹¹ Caṇḍapajjotaraṇṇo¹² vijite Lambacūlakaṃ¹³ ni- 15
 gamaṃ upanissāya vasā¹⁴“ 'ti āha. So „sādhū“ 'ti tassa
 vacanaṃ sampaticchitvā anekasahassaṃ isigaṇaṃ gahetvā¹⁵
 tattha gantvā vāsaṃ kappesi. Manussesu āgantvā pabba-
 jantesu puna assamo pūri¹⁶. Bo. Meṇḍissaraṃ āmantetvā¹⁷
 „imaṃ isigaṇaṃ ādāya Surattḥajanapadassa¹⁸ sīmantare Sāto- 20
 dikā¹⁹ nāma nadī atthi, tassā tīre vasā²⁰“ 'ti uyyojesi²¹. Eten'
 eva upāyena tatiyavāre Pabbataṃ „mahāataviyaṃ²² Añjana-
 pabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasā²⁰“ 'ti pesesi. Ca-
 tutthavāre Kāḷadevalaṃ „Dakkhiṇāpathe Avantiraṭṭhe Ghana-
 selapabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasā²⁰“ 'ti pesesi. 25
 Puna Kaviṭṭhassamo pūri²³, pañcasu ṭhānesu anekasahasso²⁴
 isigaṇo ahoṣi. Kisavaccho pana M-am āpucchitvā Daṇḍakī-

¹ Cks -setvā. ² Bā aññepi rā-. ³ Bā -jimsu. ⁴ Bā anekasatasahassa. ⁵ Bā omits vā. ⁶ Bā -si. ⁷ Bā -iyo. ⁸ Bā kapiṭṭhakassa ārāmo. ⁹ Bā nappahoti. ¹⁰ Bā omits isi. ¹¹ Bā -tvā. ¹² Bā tattha gantvā Mejhakaraṇṇo. ¹³ Bā ka-lamba-. ¹⁴ Bā vasissāhi. ¹⁵ Cē -tvāna. ¹⁶ Bā paripūri. ¹⁷ Bā adda meṇḍis-sara tvaṃ. ¹⁸ Bā suratta-. ¹⁹ Cks se-, Bā sātodakā. ²⁰ Bā vasāhi. ²¹ Bā adda puna kapiṭṭhaassamo paripūri. ²² Bā pappatamāha atṭa-, Bā pabbataṃ māha atṭa-. ²³ Bā kapiṭṭha ka ārāmo paripūri. ²⁴ Bā -a.

rañño vijite Kumbhavatīnagare senāpatim upanissāya uyyāne
 vihāsi, Nārado Majjhimadese¹ Arañjaragirināmake² pabbata-
 jālantare vihāsi, Anusisso pana M-assa santike va³ ahosi. Tas-
 mim kāle Daṇḍakirājā ekaṃ laddhasakkāraṃ gaṇikam ṭhānā
 5 cāvesi, sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā Kisa-
 vacchatāpasam disvā „ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa
 sarīre⁴ kaliṃ pavāhetvā nahātvā gamissāmiti“ dantakaṭṭham⁵
 khādītvā sabbapaṭhamam tassa⁶ bahalakheḷam niṭṭhubhanti
 Kisavacchatāpasassa jaṭantare niṭṭhubhitvā dantakaṭṭham⁵ pi
 10 'ssa sīse yeva khipitvā sayam sīsam⁷ nahāyitvā gātā⁸, rājāpi
 tam saritvā⁹ pākatikam eva akāsi, sā mohamūlha hutvā „kāla-
 kaṇṇisarīre kaliṃ pavāhetvā mayā yaso laddho“ ti saññam
 akāsi. Tato nacirass⁷ eva rājā purohitam ṭhānato cāvesi, so
 tassā santikam gantvā „tvaṃ kena kāraṇena puna ṭhānaṃ
 15 labhīti¹⁰“ pucchi. Ath' assa sā „rājuyyāne kālakaṇṇisarīre
 kalissa pavāhitattā“ ti ārocesi. Purohito gantvā tath' eva
 tassa sarīre kaliṃ pavāhesi, tam pi rājā puna ṭhāne ṭhapesi.
 Ath' assa aparabhāge paccanto kuppi¹¹, so senāṅgaparivuto
 yuddhāya nikkhami. Atha naṃ mohamūlho purohito „mahā-
 20 rāja tumhe jayam icchatha parājayan“ ti pucchitvā „jayan“,
 ti vutte „tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre
 kaliṃ¹² pavāhetvā yāhīti“. So tassa katham¹³ gahetvā „mayā
 saddhim gacchantā uyyāne kālakaṇṇisarīre kaliṃ pavāhentū“
 'ti vatvā¹⁴ uyyānaṃ pavisitvā dantakaṭṭham⁸ khādītvā sabba-
 25 paṭhamam sayam eva tassa jaṭantare khelaṃ ca dantakaṭṭhaṃ
 ca khipitvā sīsam nahāyi, balakāyo pi 'ssa tathā akāsi. Tasmim
 pakkante senāpati¹⁵ gantvā tāpasam disvā dantakaṭṭhāni nī-
 haritvā sādhuḥkam nahāpetvā¹⁶ „rañño kim¹⁷ bhavissatīti“
 pucchi¹⁸. „Āvuso mayham manopadoso n' atthi, devatā pana

¹ Bā pacchima-. ² Bā añcanagiri-. ³ Ck ca, Bā yeva. ⁴ Bā imassupari. ⁵
 Bā daṇḍakoṭham. ⁶ Bās tassupari. ⁷ Bā omits si-. ⁸ Bā gami. ⁹ Bā adds
 puna. ¹⁰ Bā labhasiti. ¹¹ Bā kupito. ¹² Cks -lim. ¹³ Bā adds sutvā. ¹⁴
 Cks -hetū ti gantvā. ¹⁵ Cks -tim. ¹⁶ Bā nahāyitvā bhante. ¹⁷ Bā ki rañño.
¹⁸ Cks pucchitvā.

kupitā, ito sattame divase sakalaratṭham aratṭham bhavissati, tvam sigham palāyivā aññattha yāhiti¹. So bhīttasito gantvā rañño ārocesi. Rājā tassa vacanaṃ agaṇhi². So nivattivā attano gehaṃ gantvā puttadāraṃ ādāya palāyivā aññaṃ ratṭham agamāsi. Sarabhaṅgasatthā taṃ kāraṇaṃ 5
ñātvā dve taruṇatāpase pesetvā Kisavacchaṃ mañcasivikāya ākāseṇa ānāpesi³. Rājā yujjhivā core gahetvā nagaram eva paccāgami. Tasmim āgate devatā paṭhamaṃ devaṃ vassapesuṃ, vassoghena sabbakuṇapesu avahaṭesu⁴ suddhavālukamatthake dibbapupphavassaṃ vassi, pupphamatthake māsa- 10
vassaṃ, māsakamatthake kahāpaṇavassaṃ, kahāpaṇamatthake dibbābharaṇavassaṃ vassi. Manussā somanassappattā hirañña-suvaṇṇābharaṇāni gaṇhituṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ sarīre pajjalitaṃ⁵ nānappakāraṃ⁶ āvudhavassaṃ vassi, manussā khaṇḍakhaṇḍikaṃ chijjīṃsu⁷. Atha nesaṃ upari mahantā 15
vītaccikaṅgārā patiṃsu, nesaṃ upari mahantāni pajjalitapabbatakūṭāni, tesāṃ upari satṭhihatthatṭhānaṃ pūrayantaṃ sukhumavālukavassaṃ vassi. Evaṃ satṭhiyojanatṭhānaṃ aratṭhaṃ ahosi, tassa⁸ evaṃ vinatṭhabhāvo⁹ sakala-Jambudīpe paññāyi¹⁰. Ath' assa ratṭhassa antararatṭhādhipatino Kalīṅgo¹¹ 20
Atṭhako Bhīmaratho¹² tayo rājāno cintayiṃsu: „pubbe Bārāṇasīyaṃ Kalābu¹³ Kāsīrājā Khantivādītāpase aparajjhivā paṭhaviṃ pavitṭho ti sūyati, tathā Nālikīro¹⁴ tāpase sunakhehi khādetvā sahasabāhu Ajjuno ca Aṅgīrase aparajjhivā idāni Daṇḍakīrājā Kisavacche aparajjhivā saha ratṭhena vināsaṃ 25
patto ti sūyati, imesaṃ¹⁵ catunnaṃ rājūnaṃ nibbattatṭhānaṃ mayaṃ na jānāma, taṃ no ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ añño kathetuṃ samattho¹⁶ u' atthi, taṃ upasaṃkamitvā¹⁷

¹ B^d adds āha. ² so C^k; B^d nagaṇhi. ³ B^d ānehiti ānāpesi. ⁴ B^d apaharantesu suddhavālukaṃ vassaṃ vassāpesuṃ. ⁵ B^d sampajjalikaṃ. ⁶ B^d -ṇaṃ. ⁷ B^d bhijjīṃsu. ⁸ B^d omits tassa. ⁹ B^d omits na. ¹⁰ B^d -yati. ¹¹ B^d ka-. ¹² B^d bhīmparatho. ¹³ B^d -pu. ¹⁴ B^d nālikeraṇā. ¹⁵ B^d adds pana. ¹⁶ B^d adds nāma. ¹⁷ B^d adds ime pañhe.

pucchissāmā“ 'ti tayo pi mahantena parivārena pañham
 pucchanatthāya nikkhamimsu. Te' pana² „asuko pi nikkhanto“
 ti³, „asuko pi nikkhanto“ ti na jānanti⁴, ekeko „aham eva
 gacchāmīti“ maññati, tesam Godhāvarīto avidūre samāgamo
 5 ahoṣi, te rathehi otarivā tayo pi ekam eva ratham abhiruyha
 Godhāvarītīram sampāpuṇimsu. Tasmim̄ khane Sakko Paṇḍu-
 kambalasilāsane nisinnu satta pañhe cintevā „ime pañhe
 ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāram añño sadevake loke kathetum̄
 samattho nāma n' atthi, tam̄ pañham⁵ pucchissāmi, ime pi
 10 tayo rājāno Sarabhaṅgasatthāram pañham pucchitum̄ Godhā-
 varītīram pattā, etesaṃ pañhe pi aham pucchissāmīti“ dvīsu
 devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Tam̄ divasam
 eva Kisavaccho kālam akāsi, tassa sarīrakiccaṃ kātum̄ catūsu
 ṭhānesu anekasahassā⁶ isigaṇā Kisavacchassa candanacitaḥam̄
 15 katvā sarīram̄ jhāpesum̄, ālāhanassa samantā addhayanamatte
 ṭhāne⁷ dibbakusumavassam̄ vassi. M. tassa sarīranikkhepam̄
 kāretvā⁸ assamaṃ pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi.
 Tesam pi rājūnam̄ nadītīram⁹ āgatakāle mahāsenāvāhanaturi-
 yasaddo¹⁰ ahoṣi. M. tam̄ sutvā Anusissatāpasam̄ āmantetvā
 20 „tāta gantvā tāva jānāhi: kiṃsaddo nām' eso¹¹“ ti āha. So
 pānīyaghaṭam̄ ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchā-
 vasena paṭhamam̄ g. ā.:

1. Alamkatā kuṇḍalino suvatthā

veluriyamuttā tharukhaggabaddhā

25 rathesabhā tiṭṭhatha, ke¹² nu tumhe,

katham̄ vo jānanti manussaloke ti. 49.

Tattha veluriyamuttā tharukhaggabaddhā ti veluriyamañhi c' eva
 muttolambakehi¹³ ca alamkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā, tiṭṭhathā
 'ti ekasmim̄ rathe tiṭṭhatha, ke¹² nū 'ti ke¹² nu tumhe, katham̄ vo sañjānantiti.

¹ C^s tesam. ² C^k omits te pana. ³ C^{ks} omits ti, but add tesam pana. ⁴ C^{ks}
 jānāti. ⁵ B^d tam̄ ime pañhe. ⁶ B^d adds issayo tattheva gaṃtvā pañcasu ṭhā-
 nesu maṇḍappam̄ kāretvā anekasahassā. ⁷ C^{ks} omits ṭhāne. ⁸ B^d -rāpetvā. ⁹
 B^d -re. ¹⁰ C^{ks} -am̄, B^d adds mahā. ¹¹ B^d kiṃ nāmeso saddo. ¹² C^{ks} ko.
¹³ B^d muttā.

Te tassa vacanaṃ sutvā rathā otarivā vanditvā atṭhaṃsu.
Tesu Atṭhakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ g. ā.:

2. Aham Atṭhako, Bhīmaratho paṇāyaṃ,

Kālīṅgarājā¹ pana uggato ayaṃ,

susaññatān² isinaṃ³ dassanāya

idhāgatā pucchitāyēma pañhe ti. 50.

5

Tattha uggato ti cando viya suriyo viya ca pākato paññāto, susaññā-
tānaṃ⁴ isinaṃ⁵ ti bhante na mayāṃ⁶ idha vanakīlādīnaṃ atthāya āgatā,
atha kho kāyādīhi susaññātānaṃ silasampannānaṃ isinaṃ dassanattāya idhā-
gatā, pucchitāyēma pañhe ti Sarabhaṅgasattthāraṃ pañhe pucchitum emha 10
āgat' amhā 'ti attho, yakāro vyañjanasandhikaro ti veditabbo.

Atha te⁷ tāpaso „sādhu mahārāja, āgantabbatṭhānaṃ nēva
āgat' attha, tena hi nahātvā vissamitvā assamapadaṃ pavisi-
tvā isigaṇaṃ vanditvā satthāraṃ⁸ pañhaṃ pucchathā⁹ 'ti tehi
saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pāṇiyaghaṭaṃ ukkhipitvā uda- 15
kaccheve⁹ puñjanto¹⁰ ākāsaṃ oloketvā Sakkāṃ devarājānaṃ
devāgaṇaparivāraṃ Erāvaṇakkhandhagataṃ otarantaṃ disvā
tena sallapanto tatiyaṃ g. ā.:

3. Vehāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe

pathaddhuno paṇṇarase va cando, (IV $\frac{304}{20}$)

pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva:

kathaṃ naṃ jānanti manussaloke ti. 51.

20

Tattha vehāsayaṃ ti¹¹ antalikkhe¹², pathaddhuno ti pathaddhagato,
addhapathe gaganamajjhe tṭhito ti attho.

Taṃ sutvā Sakko catutthaṃ g. ā.:

25

4. Yam āhu devesu Sujampatīti (IV $\frac{403}{27}$)

Maghavā ti naṃ¹³ āhu manussaloke,

sa devarājā idam ajja¹⁴ patto

susaññatān' isinaṃ¹⁵ dassanāyā 'ti. 52.

¹ Bā ka-. ² C^s -te, Bā^s -tānaṃ. ³ C^s isīnaṃ. ⁴ C^s -te. ⁵ C^k isī-. ⁶ Bā
adds idha. ⁷ Bā ne. ⁸ Bā sarabhaṅga-. ⁹ so C^s; C^s udaccheve, Bā uda-
katheve. ¹⁰ Bā muñcanto. ¹¹ Bā adds abbhuggamtvā. ¹² Bā adds ākāse tiṭṭhasi.
¹³ Bā taṃ. ¹⁴ C^s idhamajja. ¹⁵ C^k -te isinā, C^s -te isīnaṃ.

Tattha sa devarājā ti so ahaṃ Sakko devarājā, idamajja¹ patto ti idam thānaṃ ajja āgato, dassanāyā 'ti dassanattāyā vandanattāyā Sara-bhaṅgasattāraṇā ca paṇhaṃ pucchanattāyā 'ti āha.

Atha naṃ Anusisso „sādhu mahārāja tumhe pacchā-
5 gacchathā² 'ti vatvā pāṇiyaghaṭaṃ ādāya assamaṃ pavisitvā
pāṇiyaghaṭaṃ paṭisāmetvā tinnaṃ rājānaṃ devarājassa ca
paṇhe³ pucchanattāyā āgatabhāvaṃ M-assa ārocesi. So isi-
gaṇaparivuto mahāvisālamālake nisīdi. Tayo rājāno gantvā⁵
isigaṇaṃ vanditvā ekamaṇṭaṃ nisīdimsu. Sakko pi otaritvā
10 isigaṇaṃ upasaṃkamitvā aṅjaliṃ pagayha⁶ isigaṇaṃ vaṇṇetvā
vandamāno pañcamaṃ g. ā.:

e. Dūre sutā no isayo samāgatā
mahiddhikā iddhiguṇūpapannā,
vandāmi te ayire⁷ pasannacitto
15 ye jīvalok' ettha manussasetṭhā ti. 53.

Tattha dūre sutā no ti bhante amhehi tumhe dūre devaloke thitehi
yeva sutā⁸, mamāyanto evam āha, i. v. h.: ime idha samāgatā ambhākaṃ isayo
dūre sutā yāva Brahmālokā vissutā pākātā ti, mahiddhikā ti⁹ mahānubhāvā,
iddhiguṇūpapannā¹⁰ ti pañcavidhena iddhiguṇena samannāgatā, ayire⁷ ti
20 ayye¹¹, ye ti¹² ye tumhe imasmīṃ jīvaloke manussasetṭhā.

Evam isigaṇaṃ vanditvā Sakko cha nisajjadose pariharanto
ekamaṇṭaṃ nisīdi. Atha naṃ isīnaṃ adhovāte nisinnaṃ disvā
Anusisso chaṭṭhaṃ g. ā.:

e. Gandho isīnaṃ ciradakkhitānaṃ
95 kāyā cuto gacchati mālutena,
ito parakkamma¹³ sahasanetta
gandho isīnaṃ asuci devarājā 'ti. 54.

Tattha ciradakkhitānaṃ ti cirapabbajitānaṃ, parakkammā¹⁴ 'ti
parakkama¹³ apehi, sahasanetta¹⁵ 'ti ālapanam etaṃ, Sakko hi amacca-
30 sahassehi¹⁵ cintitaṃ atthaṃ¹⁶ ekako¹⁷ va passati, tasmā sahasanetta ti

¹ C^s idhammajja. ² B^d pacchā āg-. ³ B^d -aṇ. ⁴ B^d -lake. ⁵ B^d āg-. ⁶ B^d
adds thito. ⁷ B^d ayyare. ⁸ C^{ks} sutam. ⁹ C^k omits ti. ¹⁰ B^d -guṇo-.
¹¹ C^{ks} ayyā, B^d ayyākā. ¹² C^{ks} yo, omitting ti. ¹³ B^d paṭikkamma. ¹⁴ B^d
paṭikkammā. ¹⁵ B^d -ssena. ¹⁶ B^d omits atthaṃ. ¹⁷ B^d ekameko.

vuccati, a sūcīti sedamalādi-paribhāvitattā duggandho, tumhe ca sūcīkāmā, tena vo esa gandho khādattī¹.

Tam sutvā Sakko itaram g. ā.:

7. Gandho isīnam ciradakkhitānam

kāyā cuto gacchatu mālutena,

5

vicitrapupphaṃ² surabhiṃ va mālam

gandham etaṃ pāṭikamkhāma bhante,

na h' ettha devā paṭikkūlasaṇṇino ti. 55.

Tattha gacchatū 'ti yathāsukham pavattatu, nāsāpuṭam no paharatū 'ti attho, pāṭikamkhāma 'ti icchāma patthema, etthā 'ti etasmim gandhe devā 10 jegucchasaṇṇino³ na hontī, dussīle⁴ yeva hi devā jigucchanti na silavante ti.

Evañ ca pana vatvā „bhante Anusissa, aham mahantena ussāhena pañham pucchitum āgato, okāsam me karohīti“ āha. So tassa vacanam sutvā utthāyāsana isigapaṃ okāsam karonto gāthadvayam āha: 15

8. Purindado bhūtapatī yasassī

devānam indo Maghavā Sujampati

sa devarājā Asura[gaṇa]ppamaddano⁵

okāsam ākamkhati⁶ pañha⁷ pucchitum. 56.

9. Ko n' ev' imesaṃ⁸ idha paṇḍitānam

20

pañhe puṭho⁹ nipuṇe vyākarissati,

tiṇṇam ca rañṇam manujādhipānam

devānam indassa ca Vāsavassā 'ti. 57.

Tattha purindado ti ādīni Sakkass' eva gaṇanāmāni, so hi pure dānam dinnattā purindado, bhūtesu¹⁰ jeṭṭhakattā bhūpati, parivārasampadāya yasassī¹¹, 25 paramissaratāya devānam indo, sattannaṃ vatasamādānānam suṭṭhukatattā Sakko, purimajātivāsena Maghavā, Sujāya¹² patibhāvena Sujampati, rañjanatāya¹³ rājā, ko nevā 'ti ko nu eva, nipuṇe ti saṃhasukhumapañhe¹⁴, rañṇan ti rājūnam, imesaṃ catunnaṃ janānam¹⁵ manam gahetvā ko imesaṃ paṇḍitānam isīnam pañham kathessati, pañhe¹⁶ nesaṃ kathetum samattham jānāthā 'ti vadati. 30

¹ C^s khādha-? B^d bādha-. ² B^d vicittam-. ³ B^d jigucchi-. ⁴ B^d -lino. ⁵ B^d asūrānappa-. ⁶ C^{ks} -si. ⁷ C^s -he, B^d pañam. ⁸ C^s novimesaṃ, B^d neva-tesaṃ. ⁹ C^{ks} puṭho. ¹⁰ C^{ks} santesu. ¹¹ C^k -dāya sī, C^s -resampadāya sassī, B^d -rasampadāya yassi. ¹² B^d sujātāya asukaṇṇāya. ¹³ C^k rañjantāya. ¹⁴ C^{ks} -hañ. ¹⁵ B^d rājūnam. ¹⁶ B^d -hañ.

Tam sutvā isigaṇo „mārisa Anusissa, tvam paṭhaviyaṃ
ṭhatvā paṭhaviṃ apassanto viya kathesi, ṭhapetvā Sarabhaṅga-
satthāraṃ ko añño ete pañhe kathetuṃ samattho“ ti vatvā

10. Ayaṃ isī Sarabhaṅgo tapassī
5 yato jāto¹ virato methunasmā
ācariyaputto suvinītarūpo
so nesaṃ pañhāni viyākarissatīti g. ā. 58.

Tatha² Sarabhaṅgo ti sare khipitvā ākāse sarapāsādādīni³ katvā puna
ekena sarena te sare pātentō bhaggavibhagge⁴ akāsīti Sarabhaṅgo, methu-
10 nasmā ti methunadhammato, so kira methunaṃ essevitvā va pabbajito, ācari-
yaputto ti rañño ācariyassa purohitassa putto.

Evañ ca pana vatvā isigaṇo Anusissaṃ āha: „mārisa
tvam eva satthāraṃ vanditvā isigaṇassa vacanena Sakkena
pucchitapañham kathanāya okāsaṃ karohīti⁵“. So „sādhū“
15 'ti sampaṭicchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ karonto anan-
taraṃ g. ā.:

11. Koṇḍañña pañhāni viyākarohi,
yācanti taṃ isayo sādhurūpā,
Koṇḍañña eso manujesu dhammo
20 yaṃ vaddham⁶ āgacchati esa bhāro ti. 59.

Tattha Koṇḍañña 'ti taṃ gottenālapati, dhammo ti sabhāvo, yaṃ
va dhan⁷ ti yaṃ paññāya vuddham⁸ purisaṃ esa pañham⁹ vissajjanabhāvo¹⁰
nāma āgacchati, esa¹¹ manujesu sabhāvo, tasmā candasuriyasahassaṃ¹² utthā-
pento viya pākātaṃ katvā devarañño pañham kathehīti.

- 25 Tato Mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ g. ā.:
12. Katāvakaśā pucchantu bhonto
yaṃ kiñci pañham manasābhipatthitaṃ,
ahaṃ hi taṃ taṃ vo viyākarissaṃ
ñatvā sayam lokaṃ imaṃ paraṃ cā 'ti. 60.

¹ read: jāto yato? ² Bā adds bhante anusissa. ³ C² -pāsādīni. ⁴ C² -ggo,
Bā bhaṅgavibhaṅgo. ⁵ Bā kāre-. ⁶ Bā buddham. ⁷ Bā buddhan. ⁸ Bā
buddham. ⁹ Bā -hānam. ¹⁰ Bā -bhāro. ¹¹ Bā eso. ¹² Bā candima-.

Tattha yaṃ kiñcīti na kevalaṃ tumhākam eva sadevakassa lokassa yaṃ manasābhippattiyaṃ taṃ maṃ bhavanto pucchantu ahaṃ hi¹ idhalokanissitaṃ vā paralokanissitaṃ vā² sabbapaṇhaṃ³ imaṃ ca paraṇi ca⁴ lokam sayāṃ abhiññāya sacchikatvā kathessāmiti sabbāññū pavāraṇaṃ pavāresi⁵.

Evam tena okāse kate Sakko attano⁶ abhisamkātāṃ paṇ- 5
haṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāseto S. āha :

13. Tato ca Maghavā Sakko atthaddassī purindado
apucchi paṭhamāṃ paṇhaṃ yañcāsi abhippattiyaṃ : 61.
14. Kiṃ sū vadhitvā na kadāci socati, 10
kissa-ppahānaṃ⁷ isayo⁸ vaṇṇayanti,
kass' idha vuttaṃ pharusaṃ khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthan ti. 62.

Tattha yañcāsīti yaṃ tassa manasā abhippattiyaṃ āsi taṃ pucchīti attho, etan ti etaṃ mayā pucchitāṃ atthaṃ akkhāhi me ti ekagāthāya tayo 15
pañhe pucchi.

Tato⁹ paṇhaṃ vyākaraṇto

15. Kodhaṃ vadhitvā na kadāci socati,
makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
sabbesaṃ vuttaṃ pharusaṃ khametha, 20
etaṃ khantiṃ uttamam āhu santo ti āha. 63.

Tattha kodhaṃ vadhitvā ti socanto hi paṭighacittena⁷ eva⁸ socati, kodhā-
bhāvā kuto soko, tena vuttaṃ na kadāci socatīti, makkhappahānaṃ ti
pucchi attano katagunamakkhanassa akataññūbhāvasamkhātassa makkhassa pa-
hānaṃ isayo vaṇṇayanti, sabbesaṃ ti hīnamajjhimokkappaṭṭhānaṃ¹⁰ sabbesaṃ 25
pharusavacanaṃ khametha, santo ti porāṇakapaṇḍitā evaṃ kathenti.

16. Sakkā hi dvinnaṃ¹¹ vacanaṃ titikkhituṃ
sadisassa vā seṭṭhanarassa vāpi,
kathan nu hīnassa vaco khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ¹². 64. 30
17. Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha
sārambhahetu¹³ pana sādissa¹⁴,

¹ B^d adds vo. ² C^{ks} omit para- vā. ³ B^d sabbam-. ⁴ C^{ks} para. ⁵ B^d sampa-.
⁶ B^d -nā. ⁷ B^d kiṃsu-. ⁸ so all three MSS. for isī? ⁹ B^d tatoparaṃ. ¹⁰
B^d -mukka-. ¹¹ B^d sakkā ubhinnaṃ. ¹² B^d adds: sarabhaṅgo āha. ¹³ C^s B^d
sārabbha-. ¹⁴ B^d sa-.

yo c' īdha hīnassa vaco kametha
etaṃ khaṅṅiṃ uttamam āhu santo ti 65.

evamādināṃ gāthānaṃ vacanapaṭivacanavasena sambandho
veditabbo.

- 5 Tattha akkhāhīti bhante Koṇḍañña tumhehi¹ dve pañhā sukathitā, eko
cittāṃ me² na gaṇhāti kathaṃ sakkā attano³ hīnatarassa vacanaṃ adhiṅṅsetuṃ tam
me akkhāhīti pucchanto evam āha, etaṃ khaṅṅiṃ ti yaṃ p' etaṃ jātigottādīhi
hīnassa vacanaṃ khamaṃ naṃ, etaṃ khaṅṅiṃ uttamaṃ ti porāṇapakapaṇḍitā va-
danti, yaṃ paṇ' etaṃ jātiādīhi seṭṭhassa bhayena sadisassa kāraṇuttariya-
10 lakkhaṇe sārāmbhe ādinavadassanena khamanaṃ n' esā adhiṅṅsanakhaṅṅiṃ nāma
'ti attho.

Evam vutte Sakko M-aṃ āha⁴: „bhante paṭṭamaṃ tumhe
'sabbesaṃ vuttaṃ pharusaṃ khametha etaṃ khaṅṅiṃ uttamam
āhū' ti vatvā idāni 'yo c' īdha hīnassa vaco khametha etaṃ
15 khaṅṅiṃ uttamam āhū' ti vadatha, na vo purimena pacchimaṃ
sametīti“. Atha naṃ M. „Sakka, pacchimaṃ mayā ayaṃ
hīno ti nītvā pharusavacanaṃ adhiṅṅsentassa vasena vuttaṃ,
yasmā pana na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādī-
bhāvo nītuṃ tasmā purimaṃ⁵ vuttaṃ“ ti vatvā sattānaṃ aññatra
20 samvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādībhāvassa duviññeyyataṃ
pakāsento

18. Kathaṃ vijaññā catumaṭṭharūpaṃ
seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavāpi hīnaṃ,
virūparūpena caranti santo,
25 tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā 'ti g. ā. 66.

Tattha catumaṭṭharūpaṃ ti catūhi iriyāpathehi paṭicchannasabhāvaṃ,
virūparūpenā 'ti virūpanāṃ lāmakapuggalānaṃ rūpena uttamagūṇā⁶ santo
pi caranti, imasmiṃ paṇ' atthe Majjhantikatherassa vatthūṃ kathetabbaṃ.

Taṃ sutvā Sakko nikkamkko hutvā „bhante etāya no
30 khaṅṅiyā ānisaṃsaṃ kathethā“ 'ti yāci. Ath' assa⁷ M.:

19. Na h' etaṃ atthaṃ mahatī pi senā
sarājīkā yujjhamānā labhetha

¹ Cks -he. ² Cks omit ne. ³ Bā -nā. ⁴ Cks omit āha. ⁵ Bā adds santo. ⁶
Bā -ṇena. ⁷ Ck atha.

yaṁ khantimā sappuriso labhetha,
khantibalass' ūpasamanti' verā ti g. ā. 67.

Tattha etamatthan ti etaṁ veravūpasamaṇaṁ nippaṭṭighabhāvasaṁ-
khātaṁ atthaṁ.

Evaṁ M-ena khantiguṇe kathite te rājāno cintayimsu: 5
„Sakko attano pañhaṁ⁷ pucchati, amhākaṁ pucchano kāsaṁ
na dassatīti“. Atha nesāṁ ajjhāsayaṁ viditvā⁸ attanābhisaṁ-
khaṭe⁴ cattāro pañhe ṭhapetvā va tesāṁ kaṁkhā⁵ pucchanto

20. Subhāsitan te anumodiyānaṁ
aññaṁ taṁ pucchāmi, tad imgha brūhi, 10
yathā ahū Daṇḍakī Nālikīro
ath' Ajjuno Kalābu cāpi⁶ rājā
tesāṁ gatim brūhi supāpakammaṇaṁ
katth' ūpapannā isinaṁ viheṭṭhakā ti g. ā. 68.

Tattha anumodiyānaṁ ti idaṁ mayā puṭṭhānaṁ tiṇṇaṁ pañhānaṁ 15
vissajjanasaṁkhātaṁ tava subhāsitaṁ anumoditvā, yathā ahū ti yo nāma
ahosi⁷, Kalābu cā 'ti Kalābu ca rājā⁸.

Ath' assa vissajjento⁹ M. pañca gāthā abhāsi:

21. Kisam pi¹⁰ Vacchaṁ avakiriya Daṇḍakī
ucchinnamūlo sajana saratṭho 20
Kukkulanāme¹¹ nirayamhi paccati,
tassa pulliṅgāni¹² patanti kāye. 69.
22. Yo saññate pabbajite avañcasi¹³
dhammaṁ bhaṇante samaṇe adūsake
taṁ Nālikīraṁ sunakhā parattha 25
saṁgamma khādanti viphandamaṇaṁ. 70.
23. Ath' Ajjuno niraye sattisūle¹⁴
avaṁsiro patito addhapādo

¹ so Cks for ūpasammanti? Bđ upamanti. ² Bđ -e. ³ Bđ adds sakko. ⁴ Bđ
attano abhisaṁkhāte. ⁵ Bđ -am. ⁶ read: cāpi kalābu? ⁷ Bđ cattāro janā ca
ahesum in the place of yo - ahosi. ⁸ Cks omit rājā. ⁹ Bđ visajja-. ¹⁰ Bđ
kissañhi? Cks kisañvi. ¹¹ Cks -a. ¹² Ck puli-, Bđ phulli-. ¹³ so Cks; Bđ
acchedayi. ¹⁴ Bđ satta-.

Angīrasaṃ Gotamaṃ heṭṭhayitvā
khantiṃ tapassīṃ cirabrahmacāriṃ. 71.

24. Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi
khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ
Kalābu vicim upapajja paccati
mahābhītāpaṃ¹ kaṭukaṃ bhayānakaṃ. 72.

25. Etāni sutvā nirayāni paṇḍito
aññāni pāpiṭṭhatarāni² c' ettha
dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu,
evamkaro saggam upeti ṭhānan ti. 73.

Tattha kisaṇ ti appamaṃsalohitattā kisasarīraṃ, avakiriya¹ 'ti avakiritvā
nuṭṭhubhanadantakaṭṭhapātanena² tassa sarīre kalim pavāhetvā, ucchinna-
mūlo ti chinna-mūlo hutvā, sajana ti sapariso, Kukkulanāme³ nira-
yamhīti yojanasatappamaṇe kappena saṇṭhite uṇhachārikaniraye, pulliṅgā-
15 nīti⁴ vitaccikaṃgārā⁵ tassa kira tattha uṇhakkukule nimuggassa navahi vaṇa-
mukhehi uṇhachārikā pavisanti⁶. sīse mahantamahantā aṃgārā patanti yesaṃ⁷
patanakāle sarīraṃ⁸ dīparukkho viya jalati, balavedanā vattanti, taṃ⁹ adhi-
vāsetuṃ asakkonto mahāraṇaṃ ravati, Sarabhaṅgasatthā paṭhavim bhinditvā taṃ
tathā¹⁰ paccamaṇaṃ dassesi, mahājāno bhayasantāsam āpajji, tassa atīta-
20 bhāvaṃ¹¹ nātvā M. taṃ nirayaṃ antaradhāpesi, dhammaṃ bhaṇante ti
dasakusalakammāpathadhammaṃ bhāsante. samaṇe ti samitapāpe, adūsake
niraparādhe, Nālikīraṇa ti evaṃnāmakarājānaṃ, paratthā¹² 'ti paraloke niraye
nibbattaṃ, saṃgammā¹³ 'ti ito c' ito ca samāgantvā¹³ mahantā sunakhā khā-
danti, tasmim kira Kāliṅgaratthe Dantapurānagare Nālikīre rajjaṃ kārayamaṇe
25 eko mahātāpaso pañcasatāpasa-parivuto Himavantaṃ āgamma rājuyyāne vāsaṃ
kappetvā mahājānassa dhammaṃ desesi, dhammikātāpaso uyyāne vasatīti rañño
ārocayimsu, rājā pana adhammiko adhammena rajjaṃ kāreti, so amaccesu
pasaṃsantesu aham pi dhammaṃ suṇissāmi uyyānaṃ gantvā tāpasaṃ vanditvā
nisīdi, tāpaso rañña saddhim paṭisanthāraṃ karonto kim mahārāja dhammena
30 rajjaṃ kāresi janaṃ¹⁴ na¹⁴ pīsesīti āha, so tassa kujjhitvā ayaṃ kūṭajaṭilo
ettakaṃ kālaṃ nāgarānaṃ santike mamaṃ nēva agūṇaṃ kathesi maññe hotu
jānissāmi cintetvā sve amhākaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā¹⁵ 'ti nimantetvā
punadvase purānagūthassa cāṭiyo pūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesāṃ bhikkhā-
bhājanāni gūthassa pūrāpetvā dvāraṃ pidahāpetvā musalāni ca lohadaṇḍe ca

¹ Bā mahāpa-. ² Bā nuthabhitadanta-. ³ Cks -ma. ⁴ Cks pulli-, Bā phullī-.
⁵ Bā vitaccchitaṅgārā. ⁶ Cks -sati. ⁷ Bā tesāṃ. ⁸ Bā sakalasarire. ⁹ Bā so.
¹⁰ Bā tattha. ¹¹ so Ck for atibhīta-? Bā ativiyaṃbhītābhāvaṃ, Cā anibhīta-
bhāvaṃ. ¹² Bā adds chinditvā. ¹³ Cks jana. ¹⁴ Bā na raṭṭhaṃ in the place
of janana.

gābhēpētvaṇa isīnaṃ sīsāni bhindāpetvā jaṃghāsu¹ gahetvā kaḍḍhāpetvā suna-
 kkehi khādāpetvā bhinnaṃ paṭhaviṃ pavisitvā Sunakhamahāniraye nibbatti, tatr'
 assa tigāvutikaṃ sarīraṃ ahoṣi, atha naṃ mahantā hatthikkucchiṃpamāṇā paṭca-
 vaṇṇasunakhā² anubandhitvā ḍasitvā navayojanāya jalitaayapaṭhavīyaṃ pāpetvā
 mukhapūraṃ³ luñcantā vipphandamānaṃ khādīmsu, M. paṭhaviṃ dvidhā 5
 bhētvā⁴ taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabhāvaṃ ṇātvā puna antara-
 dhāpesi; athajjuno ti saḥassabāhurājā, Aṅgīrasaṃ ti aṅgehi raṃsīnaṃ
 niccharaṇato evaṃ laddhanāmaṃ, heṭṭhayitvā ti vihetṭevā visapītakāḍḍena
 vijjhītvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā, so kira⁵ Mahīmsakarattṭhe Kekarājadhāniyaṃ⁶
 rajjāṃ kārento migavaṃ gantvā mige vadhitvā aṅgāramaṃsaṃ⁷ khādanto vīcari, 10
 ath' ekadivasaṃ migānaṃ āgamaṇattṭhāne koṭṭhakaṃ katvā mige olokayamāno
 attṭhāsi, tadā so tāpaso tassa rañño avidūre ekaṃ kārarukkhāṃ abhirūhitvā
 phalāni ocinanto ocitaphalaṃ⁸ sākhaṃ muñci, tassā vissaṭṭhāya⁹ taṃ ṭhānaṃ
 pattā migā palāyīmsu, rājā kujjhītvā tāpasam viṣena sallena vijjhi, so patitvā
 gaḷanto¹⁰ matthakena khadirakhāṇuṃ¹¹ āsādetvā sūlagge yeva kālam akāsi, rājā 15
 taṃ khaṇaṃ ṇeva dvidhābhinnaṃ paṭhaviṃ pavisitvā Sattisūlaniraye nibbatti,
 tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ ahoṣi, tatra taṃ¹² nirayapālā jalitehi āvudhehi
 koṭṭetvā¹³ jalitaṃ ayapabbataṃ āropenti, pabbatamatthake ṭhitakāle¹⁴ vāto
 paharati, so vātapahāreṇa patitvā paṭigalati¹⁵, tasmīṃ khaṇe heṭṭhā nava-
 yojanāya jalitaayapaṭhavito¹⁶ mahātālakkhandhappamāṇaṃ¹⁷ jalantaṃ¹⁸ aya- 20
 sūlaṃ utṭhahati, so sūlaggaṃ matthaken' eva āsādetvā sūlavuto tiṭṭhati, tasmīṃ
 khaṇe paṭhavi jalati, sūlaṃ jalati¹⁹, sarīraṃ²⁰ jalati, so tatha mahāraṃsaṃ
 ravanto paccati, M. paṭhaviṃ dvidhā katvā nirayaṃ²¹ dassetvā mahājanassa
 bhītabhāvaṃ ṇātvā antaradhāpesi, khaṇḍaso ti cattāro²² cattāro hatthapāde
 kaṇṇasāsaṃ ca khaṇḍākhāṇaṃ katvā, adūsakaṃ ti niraparādhaṃ, tathā che- 25
 dāpetvā dvīhi kasāpahārasahasseehi²³ tālāpetvā jaṭṭasu gahitaṃ²⁴ ākaḍḍhāpetvā
 paṭīkujjāṃ nīpajjāpetvā piṭṭhiyaṃ paṇḍhiyā paharitvā mahādukkhasamappitaṃ
 akāsi, Kalābūvicin ti Kalābūvicin, kaṭṭukan ti tikhiṇavedanaṃ, evaṃ²⁵
 nirayaṃ upapajjitvā chaṇṇaṃ jālānaṃ antare paccati, vitthārato pana Kalābū-
 rañño vatthuraṃ Khantivādajātaka kathitaṃ eva, pāpiṭṭhatarāni cettṭhā 'ti 30
 etehi nirayehi pāpiṭṭhatarāni ca aññāni nirayāni sutvā, dhammaṃ care ti
 Sakka devarāja paṇḍito kulaputto na kevalaṃ ete²⁶ cattāro nirayā ete yeva ca
 rājāno nerāyikā atha kho aññe pi nirayā aññe pi rājāno nirayesu upapannā ti
 viditvā catupaccayadānadhammikarakkhāvāraṇasaṃvidhānaṃkhattāṃ samaṇa-
 brāhmaṇesu dhammaṃ careyya. 35

¹ B^s -ghādisu. ² B^d -ṇṇā-. ³ C^k repeats mukha-, C^s mukhapuraṃmuka. ⁴
 C^k hetvā, B^d bhinditvā. ⁵ B^d adds ajjuno nāma rājā. ⁶ B^d kevaka. ⁷ B^s
 aṅgārapakkamaṃsaṃ. ⁸ C^s ocati-, B^s ocinaphala. ⁹ B^d adds saddena. ¹⁰
 B^d paṭig- ¹¹ B^s khadirakhāṇuke, C^k khārakhāṇuṃ. ¹² C^s tatrāyaṃ. ¹³ C^k
 koṭṭhe-, B^d koṭe-. ¹⁴ B^d patitakāle. ¹⁵ C^s -ḷeti. ¹⁶ B^d -pathaviyā. ¹⁷ C^k
 -ṇā, C^s -ṇa ¹⁸ C^k jaḷ-, C^s jalintaṃ, B^d jalitaṃ. ¹⁹ B^d sūlāni jalanti. ²⁰
 B^d tassa sa-. ²¹ B^d taṃ ni-. ²² C^k varo, B^d omits cattāro. ²³ B^d kasāhi pa-
²⁴ B^d gahitvā corr. to gahetvā. ²⁵ B^s evarūpaṃ. ²⁶ B^d adds yeva.

Evam M-ena catunnam rājūnam nibbattaṭṭhāne dassite
tayo rājāno nikkamkhā ahesum. Tato Sakko avasese cattāro
pañhe pucchanto g. ā.:

26. Subhāsitan te anumodiyānam
5 aññam taṃ pucchāmi, tad iṃgha brūhi,
kathaṃvidham sīlavantaṃ vadanti,
kathaṃvidham paññāvantaṃ vadanti,
kathaṃvidham sappurisaṃ vadanti,
kathaṃvidham no¹ siri no jahātīti. 74.
- 10 Tattha kathaṃvidham no¹ siri no jahātīti kathaṃvidhan nu
purisaṃ paṭiladdhasirī² na jahāti.

Ath' assa vissajjanto M. catasso gāthā abhāsi:

27. Kāyena vācāya ca yo³ ca⁴ saññato
manasā ca kiñci na karoti pāpaṃ
15 na attahetu⁵ alikaṃ bhaṇāti
tathāvidham sīlavantaṃ vadanti. 75.
28. Gambhīrapañham manasābhicintayaṃ⁶
nācāhitaṃ kamma⁷ karoti luddaṃ (IV $\frac{46}{24}$)
20 kālābhataṃ⁸ atthapadaṃ na riñcati
tathāvidham paññāvantaṃ vadanti. 76.
29. Yo ve kataññū⁹ katavedi dhīro
kalyāṇamitto daḥhabhatti¹⁰ ca hoti¹¹
dukkhitassa¹² sakkacca karoti kiccaṃ
tathāvidham sappurisaṃ vadanti. 77.
- 25 30. Etehi sabbehi gūṇeh' upeto¹³
saddho mudū saṃvibhāgī vadaññū —
saṃgāhakaṃ sakhilaṃ¹⁴ saṃhavācaṃ (IV $\frac{110}{19}$)
tathāvidham no siri no jahātīti. 78.

¹ B^d nu. ² B^d -siri, C^k -siriṃ. ³ C^s so. ⁴ B^d s dha. ⁵ so all three MSS. for -tū? ⁶ B^d -tiyaṃ. ⁷ B^d -am. ⁸ B^d -gataṃ. ⁹ all three MSS. -u. ¹⁰ C^k -bhanti, B^d -bhitti. ¹¹ so all three MSS. for hoti ca? ¹² B^d dukkhi-, C^k dukkhī- corr. to dukhī-. ¹³ C^k -hipeto. ¹⁴ C^k sakhī-.

Tattha kāyenā 'ti ādīni tividhasucaritadvārasena vuttāni, na attahetu ti¹ desanāsisam, etaṃ attahetu vā parahetu vā yasahetu vā dhanahetu vā lābha-hetu vā alikaṃ na kathetīti attho, kāmaṃ c' esa² attho vācāsaññato ti iminā va siddho, musāvādino pana akattabbaṃ pāpakammaṃ nāma n' atthīti garuka-bhāvadīpanatthaṃ puna evam āhā 'ti veditabbo³, gambhīrapañhan ti⁴ 5
atthato ca pālito ca gambhīraṃ gūlhaṃ pañchannaṃ Sattubhastajātaka-Ummagga-jātakesu āgatasadisam pañhaṃ, manasābhicintayan ti manasābhicintento atthapadaṃ⁵ paṭivijjhivā candasahassaṃ uṭṭhāpento viya pākaṭaṃ katvā yo kathetuṃ sakkotīti attho, nācchāhitaṃ ti na atihitaṃ⁶ hitātikkaṃtaṃ luddaṃ pharusaṃ sahasikakammaṃ ca yo na karotīti attho, imassa ca paṇ' 10
atthassa vibhāvanatthaṃ

Na paṇḍitā attasukhassa hetu
pāpāni kammāni samācaranti⁷,
dukkhena phuṭṭhā khalitāpi santā⁸
chanda ca dosā na jahanti dhammaṃ ti

Bhūripaṇho kathetabbo, kālābhataṃ⁹ ti tattva dānaṃ dātabbakāle silāṃ rakkhanakāle¹⁰ uposathavāsakāle saraṇesu paṭiṭṭhāpabbajjakāle¹¹ samaṇa-dhammakaraṇakāle vipassanācārasmiṃ yuñjanakāle¹² ca imāni¹³ dānādīni sampādentō¹⁴ kālābhataṃ⁹ atthapadaṃ na riñcati na gaḷāpeti nāma, tathā-vidhan ti sabbaññū Buddhā ca Paccekabuddhā ca Bodhisattā ca paññavantaṃ 20
kathentā evarūpaṃ puggalaṃ kathenti, yo ve ti gāthāya parena attano kata-guṇaṃ jānātīti kataññū evaṃ ñatvā pana yen' assa guṇo kato tassa guṇaṃ paṭīkaronto katavedī nāma, dukkhitaṃ¹⁵ 'ti attano sahāyassa dukkhappattassa dukkhaṃ attani āropetvā yo tassa uppannaṃ kiccaṃ sahattā sakkaccaṃ karotī Buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ kathenti, api ca sappurisa nāma kataññū 25
katavedīyo hontīti Satapattajātaka-Cullahaṃsa-Mahāhaṃsajātakādīni¹⁶ kathedabbāni¹⁷, etehi sabbehitī Sakka yo etehi beṭṭhāvuttehi silādīhi sabbehi pi guṇehi upeto okappanasaddhāya samannāgato mudu¹⁸ piyabhāni¹⁹ saṃvibhāgā-bhiratattā saṃvibhāgī yācākaṇaṃ vacanaṃ ñatvā²⁰ dānavasena vadaññū catūhi saṃgahavatthūhi tesam tesam saṃgaṇhanato²¹ saṃgāhakaṃ madhuravacanatāya 30
sakkhilaṃ maṭṭavacanatāya saṃbhavācaṃ tathāvidhaṃ no puggalaṃ²² adhigataya-sasobhaggasamkhātā siri no jahāti, nāssa siri vinassatīti.

¹ mitto dalha - - - na attahetu ti wanting in C^s. ² B^d ceva. ³ B^d adds taṃ puggalaṃ silavantaṃ vadanti. ⁴ B^d adds bho sakka yo gambhīrapañhaṃ. ⁵ B^d atthaṃ. ⁶ C^s atihitaṃ. ⁷ C^k samāha-, B^d sammāca-. ⁸ B^d pilitāpi-, C^k khalināntānisannā? C^s balitatānisantā? ⁹ B^d kālāga-. ¹⁰ C^k B^d -ṇa-. ¹¹ B^d paṭiṭṭhānakāle pabbajitakāle. ¹² C^k puñjana-, B^d yujjana-. ¹³ C^s idāni. ¹⁴ B^d samādentō. ¹⁵ C^k B^d dukkhi-. ¹⁶ C^s -dīhi. ¹⁷ C^s -bbaṃ. ¹⁸ B^d mudu ti. ¹⁹ B^d adds saṃvibhāgi ti silasaṃvibhāgādāna. ²⁰ B^d sutvā. ²¹ B^d -gaṇhato. ²² B^d tathāvidhanti tathāvidhaṃ mudupuggalaṃ.

Evam̄ M. gaganatale candaṃ uṭṭhāpento viya cattāro pañhe vissajjesi. Tatoparam̄ sesapañhānaṃ pucchā ca¹ vissajjanaṃ ca hoti:

- 5 31. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
aññaṃ taṃ pucchāmi, tad imgha brūhi,
sīlaṃ sirī² cāpi sataṃ ca dhammā³
paññā ca⁴ — kaṃ seṭṭhataram̄ vadanti. 79.
- 10 32. Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti (III $\frac{348}{18}$)
nakkhattarājā-r-iva tārakānaṃ,
sīlaṃ sirī⁵ cāpi sataṃ ca dhammā⁶
anvāyikā paññavato bhavanti. 80.
- 15 33. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
aññaṃ taṃ pucchāmi, tad imgha brūhi,
kathaṃkaro kintikaro kiṃ ācaraṃ (IV $\frac{339}{25}$)
kiṃ sevamāno labhatīdha paññaṃ,
paññāya dāni paṭipadaṃ vadehi,
kathaṃkaro paññavā hoti macco. 81.
- 20 34. Sevetha vaddhe⁷ nipuṇe bahussute,
uggāhako vā⁸ paripucchako siyā,
suṇeyya sakkacca sabhāsītāni,
evaṃkaro paññavā hoti macco. 82.
- 25 35. Sa paññavā kāmagaṇe avekkhati
aniccato dukkhato rogato ca,
evaṃvipassī pajahāti chandaṃ
dukkhesu kāmesu mahabbhayesu. 83.
36. Sa vītaraḅo pavineyya⁹ dosaṃ,
mettaṃ¹⁰ cittaṃ bhāvaye¹¹ appamāṇaṃ,
sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ (IV $\frac{452}{23}$)
anindito Brahmaṃ upeti ṭhānan ti. 84.

¹ Cks omit ca. ² Ck siriṃ, Cs Bđ siriṃ. ³ Bđ -am. ⁴ Cks paññā vā, Bđ paññaṃ. ⁵ Cks -riṃ, Bđ -riṃ. ⁶ Bđ -o. ⁷ Bđ buddhe. ⁸ Bđ -hato ca. ⁹ Bđ savineyya. ¹⁰ Bđ -a. ¹¹ Bđ -veyya.

Tattha sīlan ti ācārasīlanṃ vā issariyasīlanṃ¹ vā sappurisdhammaṃ vā paññānṃ vā ti imeṣaṃ dhammānaṃ kataradhammaṃ seṭṭhataṃ vadanti pucchati, paññā hīti Sakka etesu catūsu dhammesu yā esā paññā nāma sā² va seṭṭhā itī Buddhādayo kusalā vadanti, yathā³ hi tārakā candaṃ parivārenti cando va⁴ tnesaṃ⁵ uttamo evaṃ sīlanṃ siri⁶ cāpi sataṃ ca dhammo ti ete tayo pi anvāyika⁷ paññavato bhavanti paññāvantaṃ eva anugacchanti⁸, paññāya eva parivārā hontīti attho, kathaṃkaro ti ādini aññamaññavevacanān' eva⁹, kathaṃ karonto¹⁰ kiṃ nāma kammaṃ karonto kiṃ ācaranto kiṃ sevamāno bhajamāno¹¹ idhaloke paññānṃ¹² labhati, paññāyam eva paṭipadam vadehi, jānitukāmo 'mhi, kathaṃkaro macco paññavā nāma hotīti pucchati, vaddhe¹³ ti paññāya vuddhippatte paṇḍite nipuṇe sukhumakāraṇajānanasamatthe, evaṃkaro ti¹⁴ yo puggalo evaṃvuttappakāre puggale sevati bhajati payirupāsati pālīn ugganhāti punappuna atthaṃ pucchati pāsāne lekhaṃ khaṇanto viya kañcanañāliyā sihavasam paṭicchanto¹⁵ viya ohitasoto sakkaccaṃ subhāsītāni sunāti ayaṃ evaṃkaro macco paññavā hotīti evaṃ M. pācīnalokadhātuto suriyān uṭṭhāpento viya paññāya paṭipadam kathetvā idāni tassā paññāya guṇaṃ kathento sa paññavā ti ādim āha, tattha kāmaguṇe ti kāmakotṭhāse hutvā abhavaṭṭhena¹⁶ aniccato diṭṭhadhammikasamparāyikānaṃ dukkhānaṃ vatthubhāvena dukkhato aṭṭhanavutiyā rogamukhānaṃ kāme nissāya uppattisambhavena rogato avekkhati¹⁷ oloketi, so evaṃvipassī¹⁸ etehi kāraṇehi kāmaṇaṃ aniccāditaṃ passanto kāme nissāya uppajjanakadukkhānaṃ¹⁹ anto n' atthi kāmaṇaṃ pahānaṃ eva sukhan ti viditvā dukkhesu kāmesu mahabbhayesu chandaṃ pajahati, sa vītarāgo ti Sakka so puggalo evaṃ vītarāgo navaāghātavattuvasena uppajjanakabhāvaṃ²⁰ dosaṃ vinetvā²¹ mettacittānī bhāveyya, appamāṇasattā rammanattā appamāṇantaṃ²² bhāvetvā aparihīnājjhēno agarahito Brahma-loke uppajjatīti.

Evaṃ M-e kāmaṇaṃ dose²³ kathente yeva tesān tiṇṇaṃ pi rājūnaṃ²⁴ sabalakāyānaṃ tadaṅgappahānena kāmaguṇarāgo²⁵ pahīno. Taṃ ñatvā M. tesān pahānsanavasena

37. Mahiddhiyaṃ āgamaṇaṃ ahoṣi

tava-m-Atṭhakā²⁶ Bhīmarathassa cāpi

Kālīṅgarājassa ca uggatassa,

sabbesaṃ vo kāmarāgo pahīno ti g. ā. 85.

¹ Bā -yasīri. ² Bā nāmesā. ³ Cks tathā. ⁴ Bā ca. ⁵ Bā te- ⁶ all three MSS. siriñ. ⁷ Cks -ko. ⁸ Bā omits paññā - - - gacchanti. ⁹ Ck aññamaññamevamānāneva. ¹⁰ Bā -karoti. ¹¹ Bā omits bha-. ¹² Cks -ā. ¹³ Bā vuddhe. ¹⁴ Cks omit ti. ¹⁵ Ck -channo, Cs vaṭicchanto, Bds sampaticchanto. ¹⁶ Bā -tthena. ¹⁷ Ck ape-, Cs āve-, Bā avekkhātīti. ¹⁸ Bā -ssati. ¹⁹ Cs uppajjanadu-, Bā uppajjamānaka-. ²⁰ Bds -kasabhāvaṃ. ²¹ Bā viditvā. ²² Bā -naṃ, omitting taṃ. ²³ Bā -am. ²⁴ Cks -nampi. ²⁵ Bā pancakā-. ²⁶ all three MSS. -ka.

Tattha mahiddhiyan ti mahattham mahāvippahāram mahājutikaṃ, tava-
maṭṭhakā ti tava Atṭhakā¹, pahīno ti tadaṅgappahāna pahīno.

Taṃ sutvā mahārājāno M-assa thutiṃ karontā²

38. Evam etaṃ³ paracittavedi:

6 sabbesaṃ no kāmarāgo pahīno,
karohi okāsaṃ anuggahāya
yathā gatiṃ te abhisambhavemā⁴ 'ti g. āhaṃsu. 86.

Tattha anuggahāyā 'ti pabbajjattāyā no okāsaṃ karohi yathā mayam
pabbajitvā tava gatiṃ nipphattiṃ abhisambhavema pāpuṇeyyāma tayā paṭi-
10 laddham⁴ gūṇaṃ paṭivijjheyamā⁵ 'ti vadimsu.

Atha nesaṃ okāsaṃ karonto M. itaraṃ g. ā.:

39. Karohi okāsaṃ anuggahāya

tathā hi vo kāmarāgo pahīno,
pharātha⁶ kāyaṃ vipulāya pītiyā
15 yathā gatiṃ me⁷ abhisambhavethā⁸ 'ti. 87.

Tattha pharāthā⁶ 'ti jhānapītiyā vipulāya kāyaṃ pharathā⁶ 'ti.

Taṃ sutvā te⁹ saṃpaṭicchantā⁹.

40. Sabbam karissāma tavānusāsaniṃ

yaṃ yaṃ tuvaṃ¹⁰ vakkhasi bhūripaṇṇa,
20 pharāma kāyaṃ vipulāyā pītiyā
yathā gatiṃ te abhisambhavemā⁴ 'ti g. āhaṃsu. 88.

Atha nesaṃ balakāyānaṃ¹¹ M. pabbajjam dāpetvā isi-
gaṇaṃ uyyojento

41. Katāyaṃ Vacchassa Kisassa pūjā,

25 gacchantu bhonto isayo¹² sādthurūpā,
jhāne ratā bhotha sadā samāhitā,
esā ratī¹³ pabbajitassa seṭṭhā ti g. ā. 89.

Tattha gacchantū 'ti attano attano vasanaṭṭhānāni gacchantu.

¹ C^{ks} -ka. ² all three MSS. -to. ³ so all three MSS. for evam pi etaṃ?

⁴ B^d paṭividdha. ⁵ B^d -viddhe-. ⁶ B^d phara-. ⁷ C^k gatimeva, B^d gati me.

⁸ B^d omits te. ⁹ B^d tam- corr. to sam-. ¹⁰ C^{ks} yaṃ tvam. ¹¹ B^d sabbaba-

¹² so all three MSS. for isī? ¹³ C^k -tiṃ, C^s B^d -ti.

Isayo tassa¹ vacanam sirasā sampatiçchitvā² vanditvā
ākāsam uppatitvā sakatthānāni³ gamimsu. Sakko pi utthā-
yāsanā M-assa thutiṃ katvā añjalim paggayha suriyam na-
massanto viya M-am namassamāno saporiso pakkāmi.

- Etam attham viditvā S. imā gāthā āha⁴: 5
43. Sutvāna gāthā paramatthasamhitā⁵
subhāsītā isinā paṇḍitena
te vedajātā anumodamānā
pakkāmu devā⁶ devapuram yasassino. 90.
43. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā 10
subhāsītā isinā paṇḍitena,
yo koc' imā atthikatvā suṇeyya
labhetha pubbāpariyam visesam,
laddhāna pubbāpariyam visesam
adassanam maccurājassa gacche ti. 91. 15

Tattha paramatthasamhitā⁷ ti⁸ aniccādīni dīpanena nibbānanissitā,
gāthā imā ti idam S. Sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṃ subhāsitaṃ
vaṇṇento āha, tattha atthavatīti nibbānadāyaskatthena paramatthanissitā, su-
vyañjanā ti superisuddhavyañjanā⁹, subhāsītā ti sukathitā, atthikatvā ti
attano atthikabhāvam katvā atthiko hutvā sakkaccaṃ suṇeyya, pubbāpariyam
ti paṭhamajjhānam pubbaviseso dutiyajjhānam aparaviseso tatiyajjhānam apar-
viseso ti evam atthasamāpatticatunaggavasena pubbāparabhāvena thitam¹⁰
visesam, adassanam ti pariyosāne aparavisesam arahattaṃ labhitvā nibbānam
pāpuṇeyya, nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanam gato nāma hotīti.

Evam S. arahattena desanākūṭam gaṇhitvā „na bhikkhave idān' 25
eva pubbe pi Moggallānassa ālāhane pupphavassam vassīti“ vatvā
s. p. j. samodhānento

44. Sālissaro Sāriputto Meṇḍissaro ca Kassapo
Pabbato Anuruddho ca Kaccāyano ca Devalo
Anusisso ca Anando Kisavaccho ca¹¹ Kolito¹² 30
Sarabhaṅgo Bodhisatto, evam dhāretha jātakan ti āha. 92.

Sarabhaṅgajātakaṃ.

¹ B^d sarabhaṅgasatthuno. ² C^k paṭiçch-. ³ B^d sakāni vasanaṭhānāni. ⁴ B^d
gāthāyo abhāsi. ⁵ B^d -saññitā. ⁶ so C^k B^d for te? ⁷ C^k -mattham-, B^d
-saññitā. ⁸ subhāsītā - - ti wanting in C^s. ⁹ B^d omits su. ¹⁰ B^d tam.
¹¹ C^k pana. ¹² B^d add nārado udāyitthero.

3. Alambusajātaka.

Atha bravīti. Idam S. J. v. purāṇadūtiyikapalobhanam¹ ā. k. Vatthum Indriyajātake vitthāritam eva. S. pana taṃ bhikkhum „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti² pucchitvā
 5 „saccam bhante“ ti „kena ukkaṇṭhāpito sīti“³ purāṇadūtiyikāyā 'ti vutte „bhikkhu esā itthi tuyham anattakārikā, tvaṃ etaṃ nissāya jhānam nāsetvā tīni samvaccharāni mūlho visaṇṇī“⁴ nipajjitvā uppannāya saṇṇāya mahāparidevaṃ paridevīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbat-
 10 titvā vayappatto sabbasippesu⁵ nipphattim patvā isipabbajjam pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Ath' ekā migi⁶ tassa passāvattṭhāne sambhavamissakam tiṇam khādi⁷ udakam pivi, ettaken' eva tasmiṃ paṭibaddhacittā gabbham paṭilabhitvā tato paṭṭhāya tattha āgantvā⁸ assamasāmante⁹
 15 yeva carati. M. parigaṇhanto taṃ kāraṇam aṇṇāsi. Sā aparabhāge manussadārakam vijāyi, M. taṃ puttasinehena paṭijaggi, Isisiṅgo ti 'ssa nāman ahoṣi. Atha naṃ viṇṇūbhāvaṃ pattam¹⁰ pabbājetva attano mahallakakāle taṃ ādāya Nārivanam nāma gantvā „tāta imasmim Himavante imehi pupphehi sadisā itthiyo
 20 nāma honti, tā“¹¹ attano vasagate mahāvināsam pāpenti, tāsam vasaṃ nāma gantum na vaṭṭatīti“ ovaḍitvā aparabhāge Brahma-
 lokaparāyano ahoṣi. Isisiṅgo pi jhānakīlam kilanto Himavanta-
 padese vāsam kappesi ghoratapo, parimāritindriyo ahoṣi. Ath' assa silatejena Sakkabhavanam kampi. Sakko āvajjanto taṃ
 25 kāraṇam ṇatvā „ayaṃ maṃ Sakkattā cāveyyā“¹² 'ti „ekam accharam pesetvā silam assa bhindāpessamīti“ sakaladevalokam upaparikkhanto attano aḍḍhateyyakoṭṭisamkhānam¹³ paricārikā-
 nam majjhe ekam Alambusam nāma accharam ṭhapetvā aṇṇam tassa silam bhinditum samattham adisvā taṃ pakkosāpetvā
 30 tassa silabhedam katum āṇāpesi.

¹ Bā ukkaṇṭhitabhikkhum. ² Bā sīti. ³ Cks si. ⁴ Bā -o. ⁵ Cks -e. ⁶ Bā -ā. ⁷ Bā -itvā. ⁸ Bā katthaci āgantvā, adding tattheva tiṇam khādi. ⁹ Bā assamassa-. ¹⁰ Bā viṇṇūtapattam. ¹¹ Cks taṃ. ¹² Cks cāpe-. ¹³ Ck -samkhātānam, C^s -samkhānam, Bā -saṅkhātānam.

Etam¹ attham² āvikaronto S. imam³ g. ā.:

1. Ath' abravī brahā Indo Vatrabhū³ jayatam pitā
devakaññam parābhetvā Sudhammāya Alambusan: ti. 93.

Tattha brahā ti mahā, Vatrabhū ti Vatrassa nāma asurassa abhi-
bhavitā, jayatampitā ti jayantānam sesānam tettiṃsāya devaputtānam piti- 5
kiccasādhaneṇa⁴ pitā, parābhetvā ti hadayaṃ bhinditvā olokeno viya taṃ
paṭibalā ayan ti natvā ti attho, Sudhammāyan ti Sudhammāya devasabhāya
Paṇḍukambalasilāsane nisinnō taṃ Alambusaṃ pakkosāpetvā idam āha:

2. Misse devā taṃ⁵ yācanti Tāvatiṃsā saindakā:
isiṃ palobhike gaccha Isisiṅgam Alambuse ti. 94. 10

Tattha Misse ti taṃ ālapati, idan⁶ tassā nāmaṃ, sabbāpi pana itthiyo
purise⁷ kilesamissanena⁸ missauato missā ti vuccanti, tena sādharmaṇena nāme-
nālapanto⁹ evam āha, isiṃ palobhike ti isiṃ palobhanasamatthe,
Isisiṅgan ti tassa kira matthake migasiṅgākāreṇa dve cūlā utṭhahimsu, tasmā 15
evam vuccati.

Sakko¹⁰ „gaccha Isisiṅgam upasaṃkamitvā attano vasaṃ
ānetvā silam assa bhindā“ ti Alambusaṃ āṇāpesi.

3. Purāyaṃ amhe acceti¹¹ vatavā brahmacariyavā
nibbānābhirato vaddho¹²
tassa maggāni ācara¹³ iti vacanaṃ ā. 95. 20

Tattha purāyan ti ayaṃ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so
kho pan' esa dīghāyukatāya nibbānasamkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca
vaddho¹⁴, tasmā yāva esa amhe nātikkamati na abhibhavitvā imambā thānā
cāveti¹⁵ tāvad eva tvaṃ gautvā tassa devalokagamanāni maggāni ācara¹⁶, yathā
idha nāgacchati evaṃ karohīti attho. 25

Taṃ sutvā Alambusā gāthadvayaṃ āha:

4. Devarāja kim eva tvam, mam' eva tuvaṃ¹⁷ s' ikkhasi¹⁸:
'isiṃ palobhike¹⁹ gaccha', santi aññāpi accharā 96.
5. Mādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane,
tāsam pi hotu pariyāyo, tāpi yantu palobhikā ti. 97. 30

¹ Bā tam. ² Bās pathamaṃ. ³ so all three MSS. and Abhidhānappadīpikā
for -hū = hā? ⁴ Cks piti-, Bā pitukiccaṃsā-. ⁵ Cks naṃ. ⁶ Bā idaṇca. ⁷ Bā
-sena. ⁸ Bā -missena. ⁹ Bā guṇanāmenā-. ¹⁰ Bā iti sakko. ¹¹ Bā nāceti.
¹² Bā buddho. ¹³ Bās āvara. ¹⁴ Bā vu-. ¹⁵ Ck cāpesi, Bā cāvesi. ¹⁶ Bā ava.
¹⁷ Cks tvaṃ. ¹⁸ so all three MSS. for yikkhasi? ¹⁹ Bā -bhake, Bś -bhane.

Tattha kimeva tvaṃ ti kiṃ nām' etaṃ tvaṃ karosīti dīpeti, mameva tuvaṃ¹ sikkhasīti² imasmiṃ sakaladevaloke maṃ eva tuvaṃ ikkhasi³ aññāṃ na passasīti adhippāyena vadati, sakāro⁴ paṇ' ettha vyanjanasandhikaro, isiṃ palobhike gacchā 'ti kimkāraṇā mañ ñeva evaṃ vadasīti adhippāyo, pavarā⁵ cevā 'ti mayā uttaritarā c' eva, asoke ti sokarabite, nandane ti nandijanake, pariyāyo ti vāro.

Tato Sakko tisso gāthā abhāsi:

6. Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, santi aññāpi accharā,
tādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane. 98.
- 10 7. Na tā evaṃ pajānanti pāricariyaṃ pumaṃ gatā
yādisaṃ tvaṃ pajānāsi nāri sabbaṅgasobhane⁵. 99.
8. Tvaṃ eva gaccha kalyāṇi, itthīnaṃ pavarā c' asi,
tam eva vaṇṇarūpena vasam ānāmayissasīti⁶. 100.

Tattha pumaṃ gatā ti purisaṃ upasaṃkantā samānā purisapalobhanī-
15 pāricariyaṃ na jānanti, vaṇṇarūpenā 'ti sarīravāṇṇu' eva ca rūpasampattiyā
ca, ānāmayissasīti⁷ taṃ tāpasam attano vasam ānessasi.

Taṃ sutvā Alambusā dve gāthā abhāsi:

9. Na v' āhaṃ na gamissāmi devarājena pesitā,
vihemi⁸ c' etaṃ āsādum, uggatejo hi brāhmaṇo. 101.
- 20 10. Aneke nirayaṃ pattā isim āsādiyā⁹ janā
āpannā¹⁰ mohasaṃsāraṃ, tasmā lomāni haṃsaye ti. 102.

Tattha na vāhan ti na ve ahaṃ, vihemīti¹¹ bhāyāmi, āsādum ti āsā-
ditum, i. v. h.: nāhaṃ deva tayā pesitā na gamissāmi, na v' āhaṃ taṃ isim
silabhedanathāya alliyitum¹² bhāyāmi, uggatejo hi so ti, āsādiyā ti āsādetvā
25 mohasaṃsāraṃ ti mohena¹³ saṃsāraṃ, mohena isim palobbetvā saṃsāraṃ
āpannā¹⁴ vaṭṭadukkhe patiṭṭhitā sattā gaṇanapathaṃ atikkantā, tasmā ti tena
kāraṇenāhaṃ lomāni haṃsaye ti lomāni utṭhāpemi, tassa kirāhaṃ silaṃ
bhindissāmīti cintayamānāya me lomāni haṃsantūti vadati.

11. Idam vatvāna pakkāmi accharā nāma vaṇṇinī
30 missā missetum icchantī Isisiṅgaṃ Alambusā. 103.

¹ Cks tvaṃ. ² so all three MSS. for yikkha-? ³ Cks sikkhasi. ⁴ Cks yakāro.
⁵ Bđ -ṇe. ⁶ Bđ ānayissasīti. ⁷ Cks anā-. ⁸ so Cks for bibhemi? Bđ viromi.
⁹ Bđ -ya ¹⁰ Cks -a ¹¹ Bđ viromiti. ¹² Bđ api cāhan in the place of na
vāhaṃ. ¹³ Ck illi-. ¹⁴ Cks moha. ¹⁵ Ck Bđ -a, C^s -a corr. to -ā.

13. Sā ca nam¹ vanam ogayha Isisiṅgena rakkhitam
bimbijālakasañchannaṃ samantā aḍḍhajojanam 104.
13. Pāto va pātarāsamhi udanhasamayam² pati
aggiṭṭham parimajjantam Isisiṅgam upāgamīti 105.
imā abhisambuddhagāthā.

5

Tattha pakkāmīti tena hi devarājā āvajjeyyāsi man ti attano sayana-
gabbham pavisitvā alamkaritvā Isisiṅgam kilesena missetum icchantī pakkāmi,
bhikkhave sā accharā tassa assamaṃ gatā ti³, bimbijālakasañchannaṃ ti
rattakuravakavanaena⁴ sañchannaṃ. pāto va pātarāsambhīti bhikkhave pātarā-
savelāya pāto va page yeva kīvape⁵ ti udanhasamayam⁶ patīti⁷ suri- 10
yuggamanavelāyam eva, aggiṭṭhan ti aggisālam rattipadhānam⁸ anuyūñjivā
pāto va nahātvā udakakiccaṃ katvā pannaśālāya thokam jhānasukkena vītina-
metvā nikkhamitvā aggisālam sammajjantam⁹ isim sā upāgami, itthivīlāsam
dassenti¹⁰ tassa purato aṭṭhāsi.

Atha nam tāpaso pucchamāno āha:

15

14. Kā nu vijju-r-ivābhāsi osadhī viya tārakā
vicitrahatthābharanā¹¹ āmuttamanikuṇḍalā 106.
15. Ādiccavaṇṇasaṃkāsā hemacandanagandhani
saññatūrū mahāmāyā kumārī cārudassanā 107.
16. Vilākā mudukā suddhā, pādā te suppatiṭṭhitā, 20
kamanā¹² kamanīyā te harantī¹³ ñeva me mano. 108.
17. Anupubbā va¹⁴ te ūrū nāganāśasamūpamā,
vimaṭṭhā tuyham sussoṇī akkhassa phalakaṃ yathā¹⁵. 109.
18. Uppalassēva kiñjakkhā nābhi te sādhusaṇṭhitā
purā kaṇhañjanassēva dūrato patidissati. 110. 25
19. Duvidhā jātā urajā avaṇṭā¹⁶ sādhipaccudā¹⁷
payodharā appatītā addhalābusamā¹⁸ thanā. 111.
20. Dīghā kambutalābhāsā¹⁹ gīvā eṇeyyakā yathā
paṇḍarāvaraṇā vaggu catutthamanasannibhā. 112.

¹ Bā tam. ² Bā uṇhesa-. ³ Bā omits ti. ⁴ Bā -vaṇṇena. ⁵ Bā atipage. ⁶
Bā udanhe-. ⁷ Cks pati. ⁸ C^s rattim-, Bā rattipatanam. ⁹ Bā adds tam. ¹⁰
all three MSS. -i. ¹¹ Bā vicitta-. ¹² Bā gamanā. ¹³ Bā -ti, Cks -tiṃ. ¹⁴
Bā ca. ¹⁵ Bā adds atha nam tāpaso pucchamāno. ¹⁶ Bā avaṇṭā? ¹⁷ Cks
paṇḍu-. ¹⁸ Bā aḍaphālu-. ¹⁹ Bā kappukalā.

21. Uddhaggā ca adhaggā ca dumaggaparimajjitā
duvijā nelasambhūtā dantā tava sudassanā. 113.
22. Apaṇḍarā lohitantā jīṇjukaphalāsannibhā¹
āyatā ca visālā ca nettā tava sudassanā. 114.
- 5 23. Nātidīghā susamattā² kanakaggāsamocitā³
uttamaṅgaruhā tuyhaṃ kesā candanagandhikā⁴. 115.
24. Yāvataḥ kasigorakkhā vaṇijānaṃ ca yā gati
isīnaṃ ca parakkantaṃ saññātānaṃ tapassinaṃ — 116.
25. Na te samasamaṃ passe asmiṃ puthuvimaṇḍale⁵,
10 ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānenu taṃ mayan ti. 117.

Tattha vicitrahatthābharaṇā⁶ ti vicitrehi⁶ hatthābharaṇehi samanu-
gatā, hema candanagandhinīti suvaṇṇavaṇṇacandanagandhavilepanā, saññā-
tūru ti suvaṇṇitaḥḥanaūru sampannaūrulakkhaṇā⁷, vilākā ti saṃkhattamajjhā⁸,
mudukā ti mudusukhumalā⁹, suddhā ti nimmalā, suppatiṭṭhitā ti samaṃ
15 paṭhavim phussantā sutṭhu patiṭṭhitā, Kamaṇā¹⁰ ti gacchamaṇā¹¹, kamaṇiyā
ti kantā kāmētabbayuttakā, harauti¹² nēva me mano ti ete evarūpā¹³
paramena itthivilāsena caṃkamaṇiyā tava pādā mama cittaṃ haranti yeva,
vimaṭṭhā ti visālā, sussoṇīti sundarasoṇī, akkhassā¹⁴ ti suvaṇṇaphalakaṃ¹⁴
viya visālā te soṇīti vadati, uppallasēva kiṇṇjakkhā¹⁵ ti nūluppalakapaṇṇikā
20 viya, kaṇḥaṇṇjanassevā¹⁶ ti sukhumaṇḥalamācittatā evaṃ āha, duvidhā
ti gāthā thāne vaṇṇaṃ vadanto¹⁷ āha, te hi dve hutvā ure jātā vaṇṭassa abhāvā
avaṇṭā ure laggā eva hutvā sutṭhu nikkhantatā sādhuṇṇaccudā¹⁸ payassādha-
ranato¹⁹ payodharā, appatītā ti na-ppatītā amilātātā²⁰ vā anabhuṇṇatātā²¹
vā na anto²² pavitṭhā ti appatītā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇamayavaṇṭā-
25 lābuno²³ addhena sadisātāya addhalābusamānā thanā, eṇeyyakā yathā ti
eṇimigassa hi²⁴ dīghā ca vaṇṭā ca gīvā sobhati evaṃ tava gīvā²⁵ thokaṃ dīghā
kambutalābhāsā²⁶ suvaṇṇāliṅgatalāsannibhā gīvā ti attho, paṇḍarāvāraṇā
ti dantāvāraṇā, catutthamaṇasannibhā ti catutthamaṇo vuccati catuttha-
vatthubhūtā²⁷ jivhā, abhirattabhāvena jivhāsadisāna te oṭṭhapiyosānaṃ ti vadati,
30 uddhaggā ti heṭṭhimadantā, adhaggā ti uparimadantā, dumaggapari-

¹ Ck jīmṇūka-, Cs jīndhuka-. ² Cks susama-, Bā susamattā. ³ Bds -kabyā?

⁴ Bā -itā. ⁵ Bā pathavi-. ⁶ Bā vicitt-. ⁷ Cks -ṇe. ⁸ Cks -majjhe, Bā -majhā.

⁹ Cks -e. ¹⁰ Cs kāmānā, Bds gamaṇā. ¹¹ so all three MSS. ¹² Cks garahantim.

¹³ Bā -pena. ¹⁴ Bā sundaravaṇṇasasuvaṇṇasapalakaṃ. ¹⁵ Bā kiṇṇcikkhā. ¹⁶

Ck kaṇḥāja-, Cs kaṇṭabhāja-. ¹⁷ Ck gāthā ne vaṇṇaṃ-, Bā kathaṃ thāne

vaṇṇayanto. ¹⁸ Cks paṇḍudā. ¹⁹ Bā -ssa-. ²⁰ Cks amiyāmanātāya. ²¹ Cs

-tatayā, Bā anubhannatātāya. ²² Cks add na. ²³ Cks -mayācabundo. ²⁴ Cks

omit hi. ²⁵ Cks omit gīvā. ²⁶ Bā adds ti. ²⁷ Cs catutthabhūtā, Bā catuttha-

manavatthubhūtā.

majjitā ti dantakaṭṭhaparimajjitā¹ parisuddhā, duvijā ti dvijā, nelasambhūtā ti niddosesu hanumaṁsapariyoṣānesu sambhūtā, apaṇḍarā ti kaṇhā, lohitantā² ti rattapariyantā, jiṇṇjukaphalāsannibhā ti rattatṭhāne jihjukaphalāsadisā, sudassanā ti passantānaṁ atittakarā³ pañcappasādasamannāgatā, nātidighā ti pamāṇayuttā, susammaṭṭhā ti suṭṭhu sammaṭṭhā, kana- 5
kaggā⁴ samocitā ti kanakaggā⁴ vuccati suvaṇṇaphaṇikā tāya⁵ gandbatelaṁ⁶
ādāya paharitā⁷ suracitā⁸, kaṁgorakkhā ti iminā kasiṇ⁹ ca gorakkhaṇ ca
nissāya jīvanasatte¹⁰ dasseti, yā gatīti¹¹ yattikā¹² nippatti, parakkantaṁ
ti yattakaṁ isīnaṁ parakkantaṁ¹³, vitthārikatā¹⁴ imasmīm Himavante yattakā
isayo vasantīti attho, na te samasamaṁ ti tesu sabbesu ekam pi rūpalilā- 10
vilāsādisamatāya¹⁵ tayā¹⁶ samaṁ na passāmi, ko vā tvaṁ ti idaṁ tassā itthi-
bhāvaṁ na jānanto pi purisavohārasena pucchi.

Evam pādato patṭhāya yāva kesā attano vaṇṇaṁ bhāsante
tāpase Alambusā tuṇhī hutvā tassa kathāya yathānusandhiṁ
gatāya tassa sammūlhabhāvaṁ ṇatvā 15

26. Na pañhakālo bhaddan te Kassap' evaṁ gate sati,
ehi samma ramissāma ubho ambhākaṁ assame,
ehi¹⁷ taṁ upagūhissāṁ ratīnaṁ kusalo bhavā 'ti g. ā. 118.

Tattha Kassapevaṁ gate satīti Kassapagotta evaṁ¹⁸ tava citte
pavatte sati pañhakālo na hoti, sammā 'ti vayassa¹⁹, ratīnaṁ ti pañca- 20
kāmaguṇaratīnaṁ.

Evam vatvā Alambusā cintesi: „nāyaṁ mama ṭhitāya²⁰
hatthapassaṁ²¹ āgamissati, gacchantī viya bhavissāmīti²²“ sā
itthimāyāya kusalatāya tāpasāṁ kampetvā āgatamaggābhi-
mukhī²³ pāyāsi. 25

Taṁ atthaṁ pakāseno Satthā:

27. Idaṁ vatvāna pakkāmi accharā kāmavaṇṇinī
missā missetum icchantī Isisiṅgaṁ Alambusā ti g. ā. 119.

¹ Bā dantaṭṭhapani-. ² Bā lohitan. ³ Bā atitti-. ⁴ Bās -kabyā. ⁵ Cks -phaṇi-
kāya, Bās -palikātāya. ⁶ Ck -tela, Cs -kelam, Bā -tesam. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā
sucaritā. ⁹ Ck -i, Cs -ī. ¹⁰ Bās jivanakasatte. ¹¹ Ck gati, Cs gaṇī. ¹² Bā
yattha. ¹³ Ck -ta. ¹⁴ Bā -ritakatvā? ¹⁵ Bās -līlā-. ¹⁶ Bā tassa. ¹⁷ Cs
adds ca, Ck ma. ¹⁸ ehi samma - - - evaṁ wanting in Bā. ¹⁹ Cks cayassa,
Bā piyavacanaṁ mā lapanametaṁ. ²⁰ Cks ṭhitassa, Bā mayi ṭhitāya. ²¹ Bā
-pāsaṁ. ²² Bās gamissāmīti. ²³ Bā -khaṁ.

Atha nam tāpaso gacchantiṃ disvā „ayaṃ gacchatīti“
attano dandhaparakkamaṃ¹ mandagamaṃ chinditvā vegena
dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 5 28. So ca vegena nikkhamma chetvā dandhaparakkamaṃ²
tam uttamāsu veṇīsu ajjhāpatto parāmasi. 120.
29. Tam udāvattam kalyāṇī palissajī³ susobhanā⁴
cavi tamhi⁵ brahmacariyā⁶ yathā tam atha tositā. 121.
- 10 30. Manasā⁷ āgamā Indaṃ vasantaṃ Nandane vane,
tassā saṃkappam aññāya Maghavā devakuṅjaro
pallamaṃ pahīṇi khippam sovaṇṇam sopavāhanaṃ 122.
31. Sauttaracchadapaṇṇāsam⁸ sahasapatiyatthataṃ⁹,
tam enaṃ tattha dhāresi ure katvāna sobhanā. 123.
32. Yathā ekamuhuttam va tīṇi vassāni dhārayi
15 vimado tīhi vassehi paṭibujjhivāna¹⁰ brāhmaṇo. 124.
33. Addasāsi harīrukkhe¹¹ samantā¹² aggiyāyanaṃ
navapattavanaṃ phullaṃ kokilaganaghositam¹³. 125.
34. Samantā paviloketvā¹⁴ rudaṃ assūni vattayi,
na juhe na jape mante, aggiḥuttam a hāpitaṃ. 126.
- 20 35. Ko nu me pāricariyāya pubbe cittaṃ palobhayi
araṇṇe me viharato yo me tejā ha sambhataṃ¹⁵
nānāratana-paripūraṃ nāvaṃ va gaṇhi aṇṇave ti. 127.

Tattha ajjhāpatto ti sampatto, tamudāvattam¹⁶ kalyāṇīti tam
kese parāmasitvā ṭhitam isim udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sā suṭṭhu
25 sobhanā, palissajīti āliṅgi, cavi tamhi¹⁷ brahmacariyā yathā tam
atha tositā ti bhikkhave tassa isino tāvad eva jhānaṃ antaradhāyi, tasmim
tamhā jhānā brahmacariyā cavite yathā tam Sakkena patthitaṃ¹⁸ tath' eva
ahosi, atha Sakkassa patthanāsamiddhabhāvaṃ¹⁹ viditvā sā devakaṇṇā tositā,
tassa tena brahmacariyāvināsena²⁰ sañjanitapiti pāmojjakatā²¹ ti attho, manasā
30 āgamā ti sā tam āliṅgitvā ṭhitā aho vata Sakko pallamaṃ peseyyā 'ti evaṃ²⁴
pavattena manasā Indaṃ āgamā, Nandane ti nandijananasamatthatāya
Nandanavanasamkhāte Tāvatisabhaṇe vasantaṃ, devakuṅjaro ti Deva-

¹ B^d daddhu-. ² B^d daddha-. ³ C^k palissapī, B^d palissajī. ⁴ B^d sūsobhani.
⁵ B^d tehi. ⁶ C^k -yāya. ⁷ C^k sā ma-. ⁸ B^d -sa. ⁹ C^k -sattatam, C^s -yatta-
tam, B^d yattakam. ¹⁰ B^d parivijjhivāna. ¹¹ B^d haritaru-. ¹² B^d samannā.
¹³ C^k -lā-. ¹⁴ C^k paṭi-. ¹⁵ so C^k; C^s tejābhasam-, B^d tejāhasambhū-. ¹⁶
all three MSS. -tta. ¹⁷ B^d tehi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ B^d -nāyasami-.
²⁰ B^d -yāvanāsane. ²¹ B^d -mejjā, omitting katā. ²² C^k eva.

seṭṭho, pahinṭi¹ pesesi, pāhinṭi² pi pāṭho, sopavāhanan ti sapari-
 vāraṃ, sauttaracchadapaṇṇāsān ti paṇṇāsāya uttaracchadehi paṭicchaditāṃ,
 sahasapāṭiyatthatan ti sahasadibbakojavatthataṃ³, tamenāṃ tatthā 'ti
 taṃ Isisiṅgaṃ tattha dibbapallāṃke nisinnā sā ure⁴ katvā dhāresi, tīṇi
 vassānīti⁵ ekaṃ⁶ muhuttaṃ viya manussagaṇaṇāya tīṇi vassāni taṃ ure 5
 nīpajjāpetvā tattha nisinnaṃ⁷ dhāresi, vimado ti nimmado vigatavisaṇṇābhavo,
 so hi tīṇi saṃvaccharāni visaṇṇo sayitvā pacchā paṭiladdhasaṇṇo pabujjhi⁸,
 tasmiṃ pabujjhamāne hatthādhiphandanaṃ disvā va Alambusā tassa pabujjha-
 bhāvaṃ nātva pallāṃkaṃ antaradhāpetvā sayam pi antarahitā⁹ aṭṭhāsi,
 addasāsīti¹⁰ assamapadaṃ olokeno kena nu kho 'mhi silavināsanaṃ¹¹ 10
 pāpito ti cintevā mahantena saddena paridevamāno addasa¹², harīrukkhe¹³
 ti aggiyāyatanasaṃkhātā¹⁴ aggisālaṃ samantā parivāretvā ṭhite haritapatte¹⁵
 rukkhe, navapattavanān ti taruṇehi navapattehi saṃchannaṃ vanaṃ,
 rudan ti paridevanto, na juhe na jape¹⁶ mante¹⁷ ti ayam assa pari-
 devanagāthā, ahāpitan ti hāpitaṃ, akāro¹⁸ upasaggamattaṃ, pāricariyāyā 15
 'ti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittaṃ palobhayitī paridevati,
 yo¹⁹ me tejāhasambhātan²⁰ ti hakāro²¹ nīpātamattaṃ yo mama samaṇa-
 tejena sambhātaṃ²² jhānagaṇaṃ nānāratanaṇṇaṃ²³ mahāṇave nāvaṃ viya
 gaṇhi vināsaṃ pāpesi ko nāṃ' eso ti paridevi²⁴.

Taṃ sutvā Alambusā cintesi: „sac' āhaṃ na kathessāmi 20
 ayam me abhisapissati, hand' assa kathessāmīti“ sā dissa-
 mānena²⁵ kāyena ṭhatvā

36. Ahan te pāricariyāya devarājena pesitā

avadhī²⁶ cittaṃ cittena, pamādā tvaṃ na bujjasīti g. ā. 128.

So tassā kathaṃ sutvā pitarā dinnaovādaṃ²⁷ saritvā 25
 „pitu vacanaṃ akatvā mahāvināsaṃ patto 'mhīti“ paridevanto
 catasso gāthā abhāsi:

37. Imāni kira maṃ tāto Kassapo anusāsate²⁸:

kamalāsaris' itthiyo²⁹, tāyo bujjesi māṇava, 129.

38. Ure gaṇḍāyo bujjesi, tāyo bujjesi māṇava, 30

icc-ānusāsi man tāto yathā maṃ anukampako. 130.

¹ Bā pā-, Cks pahinṭi. ² Ck pahinṭi, Cs pahinṭi. Bā pahinṭi. ³ Bā -kaṃ.
⁴ Bā uttare. ⁵ Cks omit vassānīti. ⁶ Bā eka. ⁷ Bā -nnā. ⁸ Bā -itvā adda-
 sāsīti. ⁹ Bā -itvā. ¹⁰ Bā adds so. ¹¹ Bā -nāsaṃ. ¹² Bā -sāsī. ¹³ Bā
 haritaru-. ¹⁴ Cks aggiyāyana-. ¹⁵ Bā -tta. ¹⁶ Bā jappe. ¹⁷ Cks -to. ¹⁸
 Bā ā-. ¹⁹ Cks ye. ²⁰ Cks -bhasamahātan, Bā -hasambhūtan. ²¹ Cs bhākāro.
²² Bā -bhūtaṃ. ²³ Bā -pari puṇṇaṃ mahantaṃ. ²⁴ Bā -vati. ²⁵ Ck disasa-
 mānena, Ck disassamānena, Bā disamānena. ²⁶ so Cs for -dhiṃ? Ck Bā -dhi.
²⁷ Bā dinnāṃ-. ²⁸ Bā -ti. ²⁹ Cks kamma-, Bā kamalāsiripittiso.

39. Tassāhaṃ vacanaṃ nākaṃ pitu vaddhassa¹ sāsanaṃ,
araññe nimmanussamhi sv-ājja-jjhāyāmi² ekako. 131.
40. So 'haṃ tathā karissāmi, dhi-r-atthu jīvitena me,
puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ³ me bhavissatīti. 132.

5 Tattha imānīti imāni vacanāni, kamalāsarisitthiyo⁴ ti kamalā⁵
vuccatī nāri phullatāya⁶, pupphasadisā itthiyo, tāyo bujjhesīti⁷ māṇava
tāyo jāneyyāsi, nātvā dassanapathaṃ agantvā⁸ palāyeyyāsi⁹, yāni evarūpāni
vacanāni tadā maṃ tāto anusāsati imāni kira tānūti¹⁰, ure gaṇḍāyo ti
10 uramhi dvīhi dvīhi¹¹ gaṇḍehi samannāgatāyo, tāyo bujjhesīti¹² tāyo attano
vasagata¹³ viṇāsaṃ pāpentīti jāneyyāsi¹⁴, nākaṃ ti nākarim, jhāyāmīti
pajjhāyāmi¹⁵ paridevāmi, dhiratthu jīvitena me ti dhi-r-atthu garahitaṃ
mama jīvitam¹⁶, jīvitena me ko attho, puna vā ti tathā karissāmi yathā puna
tādiso¹⁷ na bhavissāmi, naṭṭhajjhānaṃ¹⁸ uppādetvā vītarāgo bhavissāmi,
maraṇaṃ¹⁹ me bhavissatīti.

- 15 So kāmarāgaṃ²⁰ pahāya²¹ jhānaṃ uppādesi. Ath' assa
samaṇatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabhāvaṃ nātvā Alam-
busā bhītā khamāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā dve gāthā²² abhāsi:

41. Tassa tejaṃ ca viriyaṃ ca dhitīṃ ca nātvā avatthitaṃ
10 sirasā aggahi pāde Isisiṅgaṃ Alambusā. 133.
42. Mā me kujjhi²³ mahāvīra, mā me kujjhi²³ mahāsi²⁴,
mahā attho mayā ciṅṇo tidasānaṃ yasassinaṃ,
tayā pakampitaṃ āsi sabbam devapuraṃ tadā ti. 134.

Atha naṃ so „khamāmi te bhadde, yathāsukhaṃ gacchā“
25 'ti vissajjento

43. Tāvatiṃsā ca ye devā tidasānaṃ ca Vāsavo
tvaṃ ca bhadde sukhī hohi,
gaccha kaññe yathāsukhaṃ ti g. ā. 135.

Sā taṃ vanditvā ten' eva suvaṇṇapallaṅkena deva-
30 puram gatā.

¹ Bā vuḍh-. ² Bā svajjajjhā-. ³ Cks add vā. ⁴ Cks kamma-, Bā kamalāsiripittiyo.
⁵ Cks kammalā. ⁶ Ck phalla, Bā phullatātāsaṃ. ⁷ Bā bujjha-. ⁸ Bā ā-. ⁹ Bā
malāpeyyāsitī. ¹⁰ Bā tāni. ¹¹ Bā omits one dvīhi. ¹² Bā bujhasitī māṇava.
¹³ Bā vasam-. ¹⁴ Bā omits jā-. ¹⁵ Ck omits pa-, Bā has sajjhā-. ¹⁶ Cks
omits jī-. ¹⁷ Bā add vā. ¹⁸ Bā naṭṭhajjhā-. ¹⁹ Bā add vā. ²⁰ Cks -gaṃ.
²¹ Bā add puna. ²² Bā -āyo. ²³ Bā -a. ²⁴ Bā -e.

Tam attham pakāseṇo S. tisso gāthā abhāsi:

44. Tassa pāde gahetvāna katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ
aṅjalā¹ paggahetvāna tamhā ṭhānā apakkami. 136.

45. Yo ca tassāsi² pallaṃko sovaṇṇasopavāhana³
sauttaracchadapaṇṇāso⁴ saḥassapaṭiyatthato⁵
taṃ eva pallaṃkam āruyha agā devāna santike. 137.

46. Tam okkam iva āyantim⁶ jalantaṃ vijjutaṃ yathā
patīto sumano vitto devindo⁷ adadā varaṇ ti. 138.

Tattha okkamivā 'ti dipam⁸ viya, patīto ti ādīhi pi tuṭṭhākāro va
dassito⁹, adadā varaṇ ti āgantvā vanditvā ṭhitāya tuṭṭho varaṇ adāsi.

Sā tassa santikā¹⁰ varaṇ gaṇhantī osānagātham ā:

47. Varaṇ ce me ado Sakka sabbabhūtānam issara
na isipalobhiyaṃ¹¹ gacche, etaṃ¹² Sakka varaṇ vare ti. 139.

Tass' attho: Sakka devarāja sace me tvaṃ varaṇ ado puna isipalobhikāya
na gaccheyyaṃ mā maṃ etadattāya paḥiṇeyyāsi etaṃ varaṇ varemīti.

S. tassa bhikkhuno i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu
sotāpattiphale paṭiṭṭhahi): „Tadā Alambusā purāṇadutiyaikā ahoṣi,
Isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāsi aham evā“ 'ti. Alam-
busajātakam.

4. Saṃkhaṇḍajātaka.

Ariyāvakaṇḍo sīti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k.
Tadā hi S. „uposathike upāsake sampahamsetvā porāṇakapaṇḍitā
mahatim¹³ nāgasampattim¹⁴ pahāya uposatham upavasimsu yevā“ 'ti
vatvā tehi yācīto a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Tadā B. tassa raṇṇo
aggamaheṣiyā kucchinihi nibbatti, Duyyo dhaṇo ti 'ssa nāmaṃ
karimsu. So vayappatto Takkaṣilāya¹⁵ sippaṃ¹⁶ uggaṇhitvā
āgantvā pitaraṃ addasa. Atha naṃ pitā rajje abhisīcītvā isi-

¹ B^d -ī. ² B^d tassābhi. ³ C^s -ṇṇāso-, B^d -ṇṇoso-. ⁴ B^d saṃ-. ⁵ B^d -ko. ⁶
C^s B^d -ti. ⁷ C^k cino, C^s citto. ⁸ B^d dipakam. ⁹ C^k va ssito. ¹⁰ B^d -ke.
¹¹ B^d -itam. ¹² C^k evam. ¹³ Cfr. B. & Cariyāp. by R. Morris p. 91. ¹⁴
C^k -tī, B^d -ti. ¹⁵ C^k -ī, B^d -i. ¹⁶ B^d -yam. ¹⁷ B^d sabbasippāni.

pabbajjam pabbajitvā uyyāne vasi, B. divasassa¹ tikkhattum
 pitu santikaṃ agamāsi², mahālābhasakkāro udapādi. So tena³
 palibodhena kaṣiṇaparikkammamattam pi kātuṃ asakkonto cin-
 tesi „mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha vasantena
 5 imaṃ jaṭaṃ bhindituṃ, puttassa anārocetvā va aññattha ga-
 missāmīti“ so kañci⁴ ajānāpetvā uyyānā nikkhamma Magadha-
 ratṭham atikkamitvā Mahimsakaratthe⁵ Saṃkhapāladahato
 nāma nikkhantāya Kaṇṇapeṇṇāya⁶ nadiyā nivattane Candaka-
 pabbataṃ nissāya⁷ paṇṇasālaṃ katvā tattha⁸ vasanto kaṣiṇa-
 10 parikkammaṃ katvā jhānābhīṇṇaṃ⁹ nibbattetvā uñchācariyāya
 yāpesi. Tam enaṃ Saṃkhapālo nāma nāgarājā mahantena
 parivārena Kaṇṇapeṇṇanadito¹⁰ nikkhamitvā antarantarā upa-
 saṃkamati, so tassa dhammaṃ deseti¹¹. Ath' assa putto
 pitaraṃ datṭhukāmo gatattṭhānaṃ ajānanto anuvijjāpetvā¹²
 15 „asukattṭhāne nāma vasatīti“ nītvā tassa dassanattṭhāya
 mahantena parivārena tattha gantvā ekamante¹³ khandhāvāraṃ
 nivesetvā¹⁴ katipayehi amaccehi saddhiṃ assamapadābhimukho
 pāyāsi. Tasmim̐ khāṇe Saṃkhapālo mahantena parivārena dh.
 suṇanto nisīdi, so taṃ rājānaṃ āgacchantaṃ disvā isim̐ van-
 20 ditvā utṭhāya¹⁵ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ
 katvā nisīditvā pucchi: „bhante katararājā nāma' esa tumhākaṃ
 santikaṃ āgato“ ti. „Tāta Saṃkhapālanāgarājā nāma' eso“
 ti. So tassa sampattim̐ nissāya nāgabhavane lobhaṃ
 katvā katipāham vasitvā pitu bhikkhāhāraṃ nibaddhaṃ dā-
 25 petvā¹⁶ attano nagaram eva gantvā catūsu dvāresu dānasālaṃ¹⁷
 kāretvā¹⁸ sakala-Jambudīpaṃ khobhento²⁰ dānaṃ datvā sīlaṃ
 rakkhitvā uposathakammaṃ²⁰ katvā nāgabhavanaṃ patthetvā
 āyupariyosāne nāgabhavane nibbattitvā Saṃkhapālanāgarājā

¹ B^d divase divase. ² B^d ā-. ³ B^d teneva. ⁴ B^d kiñci. ⁵ C^k mahiseka-. ⁶
 B^d kaṇṇavāṇṇāya. ⁷ C^s B^d upani-. ⁸ C^k omitt tattha. ⁹ B^d -ññā. ¹⁰ B^d
 kaṇṇavāṇṇa-. ¹¹ B^d -si. ¹² C^k -vijjhā-, B^d anuvicārapetvā. ¹³ B^d -taṃ. ¹⁴
 B^d nivā-. ¹⁵ B^d utṭhāyāsanā. ¹⁶ C^k nibaddhāpetvā, C^s niuddhāpetvā, B^d
 nibandhaṃ dā-. ¹⁷ B^d -lāyo. ¹⁸ B^d kārapetvā. ¹⁹ B^d saṅkhobhanto. ²⁰
 B^d -thavāsaka-.

ahosi. So gacchante¹ kāle tāya sampattiyā vippaṭṭisārī hutvā tato paṭṭhāya manussayoniṃ patthento uposathavāsaṃ vasi, ath' assa nāgabhavane vasantassa uposathavāso na sampajjati, sīlavināsaṃ pāpuṇāti, so tato paṭṭhāya nāgabhavanā nikkhamitvā Kaṇṇapennāya² avidūre mahāmaggassa ca ekapadikamaggassa ca antare ekaṃ vammīkaṃ parikkhipitvā uposatham adhiṭṭhāya samādinnaṃ „mama cammena atthikā³ cammamāmsādīhi⁴ atthikā māmsādīni⁵ harantū“ 'ti attānaṃ dānamukhe vissajjetvā vammīkamattake nipanno samaṇadhammaṃ karonto cātuddase⁶ pannarase vasitvā paṭipade⁷ nāgabhāvanaṃ gacchati. Tasmīṃ ekadivasaṃ evaṃ sīlaṃ samādiyitvā nipanne⁸ paccantaḡāmvāsino soḷasa janā „maṃsaṃ āharissāmā“ 'ti āvudhabatthā araṇṇe carantā⁹ kiñci alabhitvā nivattā¹⁰ taṃ vammīkamattake nipannaṃ disvā „mayāṃ ajja godhapotakaṃ pi na labhimha, imaṃ nāḡārājānaṃ vadhitvā khādissāmā“ 'ti cintetvā „mahā kho pan' esa, gayhamāno palāyeyyāpi¹¹, yathā nipannaṃ eva taṃ¹² bhogesu sūlehi vijjhītvā dubbalaṃ katvā gaṇhissāmā“ 'ti sūlāni ādāya upasaṃkamiṃsu. B-assāpi sarīraṃ mahantaṃ ekadoṇikanāvappamaṇaṃ vattetvā¹³ ṭhapita-
sumanapupphadāmaṃ viya jīṇṇukaphalasannibhehi akkhīhi jayasumanapupphasadisena sīsenā samannāgataṃ¹⁴ ativiya so-
bhati, so tesāṃ soḷasannaṃ janānaṃ padasaddena bhoganta-
rato sīsaṃ niharitvā rattakkhīni ummīletvā te sūlahatthe āgacchante disvā cintesi: „ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā viriyaṃ adhiṭṭhahitvā nipanno, ime me sarīraṃ sattīhi koṭṭetvā¹⁵ chiddavichiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummīletvā na olokessāmīti¹⁶“ attano sīlabhedabhayena daḷhaṃ adhiṭṭhānaṃ¹⁷

¹ C^s B^d repeat ga-. ² C^k -pinnāya, B^d -vaṇṇāya. ³ B^d omits cammena atthikā.
⁴ C^k cammaṃ-. ⁵ B^d cammamāmsā-. ⁶ C^k -sī. ⁷ C^s -pāde, B^d paṭipade.
⁸ C^k -o. ⁹ B^d vicaranta. ¹⁰ B^d nikkhamantā. ¹¹ B^d -ti, B^s palāpeyyāte. ¹² C^k evaṃ naṃ. ¹³ C^s vaṭṭe-. ¹⁴ B^d -to. ¹⁵ C^s B^d koṭe-. ¹⁶ B^d -eyyāmiti.
¹⁷ B^d omits adhi-.

adhitthāya sīsam bhogantare yeva pavesetvā nipajji. Atha
 nam te upagantvā naṅgutthe gahetvā kadḍhantā bhūmiyaṃ
 pātetvā tikhiṇasūlehi¹ aṭṭhasu ṭhānesu vijjhivā sakaṇṭakā²
 kālavettayatṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā aṭṭhasu ṭhānesu
 5 kāceh' ādāya³ maggaṃ paṭipajjimsu. M.⁴ sūlehi vijjhanato
 paṭṭhāya ekaṭṭhāne pi kodhavasena akkhīni ummiletvā te na
 olokesi, tassa aṭṭhahi kāceh' ādāya⁵ niyyamānassa sīsam olam-
 bitvā bhūmiyaṃ pahari. Atha nam „sīsam assa olambatīti“
 mahāmagge nipajjāpetvā taruṇasūlena nāsāpute⁶ vijjhivā
 10 rajjukāṃ pavesetvā sīsam ukkhipivā ca koṭiyaṃ⁷ laggetvā
 puna⁸ ukkhipivā maggaṃ paṭipajjimsu. Tasmim̐ khaṇe Vide-
 haratṭhe Mithilanagaravāsī Ālāro nāma kuṭumbiko pañca sa-
 kaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhoja-
 putte B-am̐ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesam̐ soḷasannam
 15 pi soḷasahi vāhagonehi saddhim̐ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇa-
 māsaḥ sabbesam̐ nivāsanapārurapaṇi bhariyānam̐ pi tesam̐
 vatthābharaṇāni datvā vissajjāpesi. So nāgabhavanam̐ gantvā
 tattha papañcam̐ akatvā mahantena parivārena nikkhamivā
 Ālāram̐ upasam̐kamtivā nāgabhavanassa vaṇṇam̐ kathetvā tam̐
 20 ādāya nāgabhavanam̐ gantvā tīhi⁹ nāgakaṇṭhāsatehi saddhim̐
 mahantam̐ assa yasam̐ datvā dibbehī kāmehi santappesi.
 Ālāro nāgabhavane ekaṃ¹⁰ vassam̐ vasitvā dibbe¹¹ kāme
 paribhuñjitvā „icchāṃ' aham̐ samma pabbajitun“ ti nāgarā-
 jassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gahetvā nāgabhavanato
 25 Himavantapādesam̐ gantvā pabbajitvā tattha ciram̐ vasitvā
 aparabhāge cārikam̐ caranto Bāraṇasim̐ patvā¹² rājuyyāne va-
 sitvā punadvase bhikkhāya nagaram̐ pavisitvā rājadvāram̐ aga-
 māsi¹³. Atha nam̐ Bārānasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā
 pakkosāpetvā paññattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanam̐

¹ Bā tikkhi. ² Bā -ka. ³ C^s kācehā ādāya, Bā^s kājenādaya. ⁴ C^{ks} -e. ⁵
 Bā kājehi ā-. ⁶ Bā nāsāputam̐. ⁷ Bā kājako. ⁸ Bā add^s pi. ⁹ C^{ks} tīhi.
¹⁰ Bā -a. ¹¹ Bā dippa. ¹² Bā^s gantvā. ¹³ Bā -ā.

bhojetvā aññatarasmiṃ nīce āsane nisinno vanditvā tena sad-
dhiṃ sallapanto paṭhamāṃ g. ā.:

1. Ariyāvakaṣo si pasannanetto
maññe bhavaṃ pabbajito kulamhā,
kathan nu vittāni¹ pahāya bhoge
pabbaji² nikkhamma gharā sapañña³ 'ti. 140. 5

Tattha ariyāvakaṣosīti niddosasundarasarīravakaṣo abhirūpo sīti attho⁴
pasannanetto ti pañcāhi pasādehi yuttanetto, kulamhā ti khattiyabrāh-
maṇakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajito sīti maññāmi, kathan nū 'ti kena nu
kāraṇena kiṃ ārammaṇaṃ katvā dhanaṃ ca upabhoge ca pahāya gharā nikkha- 16
mitvā pabbajito si sapañña⁴ paṇḍitapurisā⁵ 'ti pucchati.

Tatoparaṃ tāpasassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena
gāthānaṃ sambandho veditabbo:

2. Sayāṃ vimānaṃ naradeva disvā
mahānubhāvassa mahoragassa 15
disvāna puññānaṃ mahāvīpākāṃ
saddhāyāhaṃ pabbajito 'mhi rāja. 141.
3. Na kāmakāmā na bhayā na dosā
vācaṃ musā pabbajitā bhaṇanti,
akkhāhi me pucchito etam atthaṃ, 20
sutvāna me jāyihiti-ppasādo⁶. 142.
4. Vaṇijja⁶ raṭṭhādhipa gacchamāno
pathe addasāsīm hi milācaputte⁷
pavaṭṭakāyaṃ⁸ uragaṃ mahantaṃ
ādāya gacchante pamodamāne⁹. 143. 25
5. So 'haṃ samāgama janinda tehi
samhaṭṭhalomo¹⁰ avacasmī¹¹ bhīto:
kuhiṃ ayaṃ nīyati bhīmakāyo,
nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā. 144.

¹ Bā ci-. ² Cks pabbajja. ³ Bā -o. ⁴ Bā -o ti. ⁵ Ck mehi jāyihiti-, Bā me
jāyiti. ⁶ Bā vāṇijjāṃ. ⁷ Ck bhīlāca- corr. to calāca, Bā bhojana pu-. ⁸ Bā
pavaḍha-. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bā pah-. ¹¹ Bā avacasi, Cks avacasmīṃ.

6. Nāgo ayam nīyati bhojanattham
pavattakāyo¹ urago mahanto,
sāduñ ca thūlañ ca muduñ ca maṁsam
na tvaṁ ras' amñāsi Videhaputta. 145.
- 5 7. Ito mayam gantvā sakam nīketanam²
ādāya satthāni vikopayitvā
maṁsam bhokkhāma pamodamānā,
mayam hi vo sattavo pannagānam. 146.
8. Sace ayam nīyati bhojanattham
10 pavattakāyo¹ urago mahanto
dadāmi vo balivaddāni soḷasa,
nāgam imam muñcatha bandhanasmā. 147.
9. Addhā hi no bhakkho ayam manāpo
bahū³ ca no uragā⁴ bhuttapubbā⁴,
15 karoma te tam vacanam Aḷāra,
mittaṁ ca no hohi Videhaputta. 148.
10. Tad assu⁵ te bandhanā mocayimsu
yam natthuto paṭimokkh' assa pāse,
mutto ca so bandhanā nāgarājā
20 pakkāmi pācīnamukho muhuttaṁ. 149.
11. Gantvāna pācīnamukho muhuttaṁ
puññehi nettehi palokayī maṁ,
tad ass' aham piṭṭhito anvagañchīm
dasaṅgulim añjaliṁ paggahetvā. 150.
- 25 12. Gacch' eva⁶ kho tvaṁ taramānarūpo,
mā tam amittā punar aggahesuṁ,
dukkho hi luddehi punā samāgamo,
adassanam bhojaputtāna⁷ gaccha. 151.
13. Agamāsi so rahadam vipasannam
30 nīlobhāsam ramaṇīyam sutittham

¹ B^d pavaḍha-. ² B^d nīketam. ³ C^{ks} -uñ. ⁴ B^d -o. ⁵ so all three MSS. ⁶ C^{ks} gaccheca. ⁷ C^s B^d -nam, C^k -namna.

- samotataṃ¹ jambuhi vetasāhi²,
 pāvekkhi nittiṇṇabhayo³ patīto. 152.
14. So taṃ pavissa⁴ nacirassa nāgo
 dibbena⁵ me pāturo ahū janinda,
 upaṭṭhahī maṃ pitaraṃ va putto 5
 hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto. 153.
15. Tvaṃ me si mātā ca pitā ca Alāra⁶
 abbhantaro pāṇadado sahāyo,
 sakaṃ ca iddhiṃ paṭilābhito smi,
 Alāra passa me nivesanāni 10
 pahūtabhakkhaṃ bahuannaṇānaṃ
 Masakkasāraṃ⁷ viya Vāsavassā 'ti. 154.

Tattha vimānaṃ ti Saṃkhopālanāgaraṇṇo anekasatanāṭakasampatisam-
 paṇṇaṃ kañcanamanivimānaṃ, puñṇānaṃ ti tena katānaṃ puñṇānaṃ ma-
 hantaṃ vipākāṃ disvā kammaṃ ca phalaṃ ca paralokaṃ ca saddahitvā pavattāya 15
 saddhāya ahaṃ pabbajito, na kāmakāmā ti na vatthukāmena na pi bhaya-
 dosehi⁹ musā bhaṇanti, jāyihitī¹⁰ bbante tumbhākaṃ vacanaṃ sutvā mayham
 pi pasādo somanassaṃ jāyissati, vaṇijjan ti vaṇijjakammaṃ karissāmiti gac-
 chanto, pathe addasāsini ti pañcannaṃ sakaṭasatānaṃ purato sukhayānake
 nisīditvā gacchanto mahāmagge janapadamanusse addasaṃ, pavaṭṭakāyaṃ¹¹ 20
 ti vadḍhitakāyaṃ, ādāyā 'ti aṭṭhahi kācehi¹² gahetvā, avacasmiṃ¹³ ti abhāsini,
 bhīmakāyo ti bhayajanakakāyo, bhojaputtā ti luddake piyasamudācārenāla-
 pati, Vedehaputtā¹⁴ ti Videharatṭhavāsītāya¹⁵ Alāraṃ¹⁶ ālapimsu, vikopa-
 yitvā ti chinditvā, mayam hi vo sattavo ti mayam pannagānaṃ verino
 nāma, bhojanatthā ti¹⁷ khādanatthāya, mittaṃca no hobhī tvaṃ ambhākaṃ 25
 mitto hohi, katagūnaṃ jāna, tadassu te ti mahārāja tehi bhojaputtehi evaṃ
 vutte ahaṃ tesaṃ soḷasavāhagoṇe¹⁸ nivāsanapārupanāni pasatam pasatani su-
 vaṇṇamāsake bhariyānaṃ ca tesaṃ¹⁹ vatthālamkāraṃ [adāsini, atha Saṃkhopāla-
 nāgarājānaṃ bhūmiyaṃ nippajjāpetvā attano kakkhalaṭāya kaṇṭakacitā kālavetta-
 latā¹⁸ koṭiyāni gahetvā ākaḍḍhituṃ ārabhimsu, athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ 30
 disvā akilamanto va asinā tā latā [chinditvā dārakānaṃ kaṇṇavedhato vaṭṭini-
 haraṇaniyāmena²⁰ adukkhāpento saṅkaṃ nihariṃ, tasmiṃ kāle te bhojaputtā
 yaṃ bandhanaṃ assa natthuto pavesetvā pāse paṭimokkhaṃ tasmā bandhanā

¹ Bā sammonataṃ. ² Cks ceta-, Bā vedisāhi. ³ Ck -yā, Cs -ye. ⁴ Cks -issam,
 Bā -issati. ⁵ Cks -ehi. ⁶ so all three MSS. for c' Alāra? ⁷ Bā pasakkāraṃ-
 sāraṃ. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā bhayena pi dosena pi. ¹⁰ Bā jāyihīti, Cks jāyihīti,
 Cs jāyihīti. ¹¹ Bā pavaḍḍha --. ¹² Bā kācehi. ¹³ so all three MSS. = avacani
 asmiṃ? ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā ve. ¹⁶ Bā ā-. ¹⁷ Bā adds bhojanatthāya.
¹⁸ Cks -goṇena. ¹⁹ Bā ne-. ²⁰ so Cks; Bā sakaṇḍakacitakālavattalāyā. ²¹
 Bā atthihāra.

taṃ uragaṃ mocayīmsu, tassa nāsato saha pāsena naṃ rajjukāṃ nībarīmsū 'ti
 dīpeti, iti te uragaṃ vissajjtvā thokaṃ gantvā ayaṃ urago dubbalo matakāle
 naṃ¹ gahetvā va gacchissāma² 'ti nilīyīmsu, puṇṇehīti so pi muhuttaṃ pā-
 cīnamukho³ gantvā assupuṇṇehi nettehi maṃ palokayi, tadassahaṃ⁴ ti tadā
 5 assa ahaṃ, gacchevā 'ti evaṃ taṃ avacaṃ ti vadati, rahadaṃ ti Kaṇṇa-
 penṇadahāṃ⁵, samotataṃ⁶ ti ubhayatīresu jamburukkhaṃvetasarukkhehi⁷ ota-
 taṃ⁸ vitataṃ⁹, nittiṇṇabhayo paṭṭo ti so kira taṃ rahadaṃ¹⁰ pavisaṃto
 Aḷārassa¹¹ nipaccākāraṃ dassetvā yāva naṅguṭṭhā otari, udake pavitṭhapa-
 vitṭhāṭṭhānaṃ¹² ev' assa nibbaṇaṃ¹³ ahoṣi, tasmā nittiṇṇabhayo paṭṭo haṭṭha-
 10 tuṭṭho pāvekkhi¹⁴, pavissā 'ti pavisitvā, dibbena me ti nāgabhaveṇa pa-
 mādaṃ anāpajjivā mayi Kaṇṇapennatīraṃ¹⁵ anatikkamante¹⁶ yeva dibbena
 parivāreṇa mama purato pātur ahoṣi, upaṭṭhaṭṭi upāgami, abhantaro ti
 hadayamaṃsasadiṣo, passa me ti tvaṃ mama bahūpakāro sakkāraṃ te karis-
 sāmi passa me nivesanāni¹⁷ mama nāgabhaveṇaṃ passa, Masakkasāraṃ
 15 viyā 'ti Masakkasāro vuccati osakkaṃaparisaṃsakkānābhāveṇa ghanasārātāya¹⁸ ca
 Sinerupabbatarājā, ayaṃ pana tattha māpitaṃ Tāvatiṃsabhavaṇaṃ sandhāy'
 evaṃ āha.

Mahārāja evaṃ vatvā so nāgarājā uttariṃ attano bha-
 vanaṃ vaṇṇento gāthadvayam āha:

- 20 16. Taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ,
 asakkharā¹⁹ c' eva mudū subhā ca
 nicātiṇā²⁰ apparajā²¹ ca²² bhūmi
 pāsādikā yattha jahanti sokaṃ 155.
- 25 17. Anāvakuḷā²³ veḷuriyūpanilā,
 catuddisaṃ ambavanaṃ surammaṃ,
 pakkā ca pesī²⁴ ca phalā suphullā²⁵,
 niccotukā dhārayantī phalānīti. 156.

30 Tattha asakkharā ti²⁶ yā tattha bhūmi pāsāpasakkhararahitā²⁷, mudu
 subhā kaṇṇanarajatamaṇimayā sattaratanaṃvālikākiṇṇā, nicātiṇā²⁸ ti indago-
 pakapitṭhisadisavaṇṇehi nicātiṇehi²⁹ samannāgatā, apparajā ti paṃsurahitā,
 yattha jahanti sokaṃ ti yattha pavitṭhamattā va nissokā honti, anāva-

¹ Bā phāṃsaṃ. ² Bā gami-. ³ Bā pācīnābhi-. ⁴ Cks tassahaṃ, Bā tadassāhaṃ.
⁵ Bā -veṇṇudahaṃ. ⁶ Bāṣ -nataṃ. ⁷ Ck -rukkheve-, Cs -rukkhece-, Bā jam-
 buka -rukkhavedisā-. ⁸ Cks -ta, Bāṣ onataṃ. ⁹ Bā vinataṃ. ¹⁰ Bā dāhaṃ.
¹¹ Bā a-. ¹² Bā omits one pavitṭha. ¹³ Bā nippanaṃ. ¹⁴ Cks pa-. ¹⁵ Bā
 -vaṇṇa-. ¹⁶ Bā -kknte. ¹⁷ Bā -nanti. ¹⁸ Cks -tā. ¹⁹ Cks -ārā. ²⁰ Cks
 -naṃ, Bāṣ nicca-. ²¹ Cks -jaṃ. ²² Cks va. ²³ so all three MSS. for anuk-
 kulā? ²⁴ Cks kesī, Bā pesī. ²⁵ Cks du-. ²⁶ Bā adds paṃsurahitā. ²⁷ Bā
 omits sakkhara. ²⁸ Bā nicca-.

kulā ti na avakulā¹ akhanimā² ukkulabhāvarahitā³ va⁴ samasaṅghitā, veḷuri-
yūpenilā ti veḷuriyena upanilā, tasmim nāgabharane veḷuriyamayā pasanna-
salilā nīlobhāsā anekavaṇṇakamaluppalasañchannā pokkharāṇi ti attho, catuddi-
san ti tassā pokkharāṇiyā catūsu disāsu, pakkā cā 'ti tasmim ambavane am-
barukkhe⁵ pakkaphalā ca addhapakkaphalā⁶ ca taruṇaphalā ca phullitā yevā 5
'ti attho, niccotukā⁷ ti channam pi utūnaṃ anurūpehi pupphaphalehi
samannāgatā ti.

18. Tesam vanānaṃ naradeva majjhe
nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ
rajataggaḷaṃ sovaṇṇamayaṃ ulāraṃ 10
obhāsati vijjur iv' antalikkhe 157.
19. Maṇimayā⁸ sovaṇṇamayā⁹ ulārā⁸
anekacittā⁸ satataṃ sunimmitā⁸
paripūra⁹ kaññāhi alaṃkatāhi
suvaṇṇakāyūradharāhi rāja. 158. 15
20. So Saṃkḥapālo taramānarūpo
pāsādam āruya¹⁰ anomavaṇṇo
sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ
yatth' assa bhariyā mahesī ahoṣi. 159.
21. Ekā ca nārī taramānarūpā 20
ādāya veḷuriyamayaṃ mahagghaṃ
subhaṃ maṇim jātimantūpapannaṃ
acoditā āsanam abbhīhāsi. 160.
22. Tato maṃ urago hatthe gahevā¹¹
nisīdayī pamukhaṃāsanasmim¹²: 25
idam¹³ āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdatu,
bhavaṃ hi me¹⁴ aññataro garūnaṃ. 161.
23. Aññā ca nārī taramānarūpā
ādāya vāriṃ upasaṃkamitvā
pādāni pakkhālayi¹⁵ me janinda 30
bhariyā ca¹⁶ bhattū patino piyassa. 162.

¹ Cks ā-. ² so Cs; Ck akkhamā, Bđ akhānuni. ³ Bds ukkulavikkula-. ⁴ Bds
vā. ⁵ Bđ apparukkā. ⁶ Bđ aḍha-. ⁷ Cks -dukā. ⁸ so all three MSS. for
-ain? ⁹ Bđ -ā. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ Cks -tvāna. ¹² Bđ -namhi. ¹³ Bđ
imam. ¹⁴ Bđ ve. ¹⁵ Cks -si. ¹⁶ Bđ va.

24. Aparā ca nārī taramānarūpā
 paggayha sovaṇṇamayā¹ pātiyā
 anekasūpaṃ vividhaṃ viyañjanaṃ
 upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ. 163.
- 5 25. Turiyehi maṃ Bhārata² bhuttavantaṃ
 upaṭṭhahūṃ bhattu mano viditvā
 tatuttariṃ maṃ nipati mahantaṃ
 dibbehi kāmehi anappakehīti. 164.

Tattha nivesanan ti pāsādo, bhassarasannikāsan ti pabhassara-
 10 dassanaṃ, rajataggaḷan ti rajatadvārakavāṭaṃ, maṇimayā ti evarūpā tattha
 kūṭāgarā ca gabbhā ca, paripūrā ti sampuṇṇaṃ³, so Saṃkhpālo ti mahā-
 rāja ahaṃ evaṃ tasmīṃ nāgabavanaṃ vaṇṇente taṃ daṭṭhukāmo ahoṣiṃ, aha
 maṃ⁴ tattha netvā so Saṃkhpālo hatthe gahetvā taramāno veluriyathambhehi
 15 sahasathambhaṃ pāsādaṃ āruya⁵ yasmīṃ thāne assa mahesī ahoṣi taṃ thānaṃ
 15 isīti⁶ dīpeti, ekā cā 'ti mayi pāsādaṃ abhirūḷhe ekā itthi aññehi pi⁷ maṇiḥi
 jātimantehi upetaṃ sabbam veluriyāsanāṃ tena nāgarājena avuttā va, abbhīhā-
 sīti⁸ abbhīhari, attharīti vuttaṃ hoti, pamukkhāṃ āsanasmiṃ ti pamukkhā-
 sanasmiṃ, uttamāsane nisīdāpesīti attho. garūnan ti mātāpitunnaṃ me tvāṃ
 20 aññataro ti vatvā nisīdāpeti, vividhaṃ viyañjanaṃ ti vividhavyañjanaṃ,
 20 bhattamanuññarūpan ti bhattaṃ manuññarūpaṃ, Bharatā⁹ 'ti rājānaṃ
 ālapati, bhuttavantaṃ ti bhuttāvīṃ¹⁰ katabhattakiecaṃ upaṭṭhahanti, anekasa-
 tehi turiyehi gandhabbaṃ kurumānā upaṭṭhahiṃsu, bhattumano viditvā ti
 attano patino cittaṃ jānitvā, tatuttariṃ ti tato gandhabbakaraṇato uttariṃ,
 maṃ nipatīti so nāgarājā maṃ¹¹ upasaṃkami, mahantaṃ dibbehīti¹²
 25 mahantehi ulārehi dibbehi kāmehi tehi ca pana na appehi na appakehi¹³.

Evam upasaṃkamitvā ca pana

26. Bhariyā maṃ' etā tisatā Alāra
 sabb' atthamajjhā padumuttarābhā,
 Alāra etā su te kāmakāro¹⁴
 30 dadāmi te tā paricārayassū¹⁵ 'ti gātham āha. 165.

Tattha sabb' atthamajjhā ti sabbā atthamajjhā¹⁶, pāṇiṇā gahitappa-
 māṇamajjhā ti attho, atthakathāyaṃ pana sumajjhā ti pāṭho, padumutta-

¹ Bā su-. ² Bds -tha. ³ Bā sappannā. ⁴ Cks omit maṃ. ⁵ Bā abhirūyha.
⁶ so Cks; Bā netīti. ⁷ Bā omitsj pi. ⁸ Cks abbhīhāsīti, Bā mabbhiyāsīti.
⁹ Bds -thā. ¹⁰ Bā gantabbaṃ. ¹¹ Bā maṃ. ¹² Cks add mahantaṃ dibbehi. ¹³
 Bā anappakehi in the place of na appehi. ¹⁴ so Bā for -rā? Cks -karo. ¹⁵
 Bā -cāri-, Cks -vāra-. ¹⁶ Bā atta-

rābhā ti padumavaṇṇanuttarābhā, padumavaṇṇacchaviyo¹ ti attho, paricāra-
yassū² ti² pādapariārikā karohīti vatvā tīhi itthisatehi saddhīm mahāsam-
pattīm³ mayham adāsi.

So āha⁴:

27. Saṃvaccharam dibbaras' ānubhutvā 5
tadass' aham⁵ uttarim paccabhāsim⁶:
nāgass' idam kinti⁷ kathaṇ ca laddham
kath' ajjhagamāsi vimānasettham. 166.
28. Adhicca⁸ laddham pariṇāmajan te
sayamkatham udāhu⁹ devehi dinnam, 10
pucchāmi te¹⁰ nāgarāja¹¹ tam attham,
kath' ajjhagamāsi¹² vimānasetthan ti. 167.

Tattha dibbarasānubhutv. ti dibbakāmaguṇarase¹³ anubhavitvā, ta-
daesahan¹⁴ ti tadāssa¹⁵ aham, nāgassidan ti bhadrāmukhassa Saṃkha- 15
pālanāgassa idam sampattijātam, kin ti kim nāma kammaṃ katvā laddham
katham etam vimānasettham tvam¹⁶ ajjhagamāsīti¹⁷, iti nam aham pucchim,
adhicca laddham ti ahetunā laddham, pariṇāmajante ti kenaci tava
atthāya pariṇāmitattā pariṇāmato jātam, sayamkathan ti kārake pakkositvā
ratanāni datvā kāritan ti. 20

Tatoparā dvinnam pi vacanapaṭivacanagāthā ca

29. Nādhicca laddham na pariṇāmajam me
na sayamkatham na pi devehi dinnam,
sakehi kammehi apāpakehi
puññehi me laddham idam vimānam. 168. 25
30. Kin te vatam¹⁸ kim pana brahmacariyam
kissa suciṇṇassa ayam vipāko,
akkhāhi me nāgarāje tam attham:
kathan nu te laddham idam vimānam. 169.
31. Rājā ahoṣim Magadhānam issaro 30
Duyyodhano nāma mahānubhāvo,

¹ Bā -iko. ² Bā add tā attano. ³ all three MSS. -i. ⁴ Ck^s aham. ⁵ Bā tadā-
suteham. ⁶ Ck^s paccabhāsim, Bā pajhabhāsi. ⁷ Ck^s kiñei. ⁸ Bā avicca. ⁹ so
all three MSS. for ādu? ¹⁰ Bā tam. ¹¹ Bā -je. ¹² Ck^s tadajjha-. ¹³ Bā
dibbe-guṇe-. ¹⁴ Bā tadāsuhan, B^s tadassuhan. ¹⁵ Bā tadāsu, B^s tadāssu. ¹⁶
Ck^s tam. ¹⁷ Bā pajha-. ¹⁸ Bā vattam.

- so¹ ittaraṃ jīvitaṃ saṃviditvā
asassataṃ vipariṇāmadhammaṃ 170.
32. Annañ ca pānañ ca pasannacitto
sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsi¹,
5 opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi,
santappitā samaṇabrāhmaṇā² ca³. 171.
33. Tam me vataṃ⁴ taṃ pana brahmacariyaṃ
tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
ten⁵ eva me laddham idaṃ vimānaṃ
10 pahūtabhakkhaṃ⁶ bahuannaṇānaṃ 172.
34. Naccehi gītehi upetarūpaṃ
ciraṭṭhitikaṃ⁶, na ca⁷ sassat⁸ āyaṃ,
appānubhāvā taṃ mahānubhāvaṃ
tejassināṃ hanti atejavanto,
15 kim eva dāṭhāvudha⁸ kiṃ paṭicca
hatthattham āgañchi⁹ vanibbakānaṃ. 173.
35. Bhayan nu te anvagataṃ mahantaṃ
tejo nu te nānvagaṃ dantamūlam,
kim eva¹⁰ dāṭhāvudha¹¹ kiṃ paṭicca
20 kilesam āpajji vanibbakānaṃ. 174.
36. Na me bhayaṃ anvagataṃ¹² mahantaṃ
tejo na sakkā mama tehi hantuṃ,
satañ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 175.
- 25 37. Cātuddasiṃ pannarasiṃ c' Alāra¹³
uposathaṃ niccam upāvasāmi,
athāgamuṃ soḷasa bhojaputtā
rajuṃ gahetvāna daḷhañ ca pāsaṃ. 176.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. for -ṇā brā-? ³ B^ds add mālañca gandhañca vilepanañca pacipayaṃ yānanuṇassayañca acchādanāni sayanamathanna-
pānaṃ sakkacca dānāni adamma tattha ⁴ B^d vattaṃ. ⁵ B^d bahūta. ⁶ so
B^ds; C^s -tiṃkā, C^k -tikā. ⁷ C^ks va. ⁸ C^ks kimmeva-, B^d kimeva dhāvudha.
⁹ B^d āgacchi. ¹⁰ C^s kameva, B^d kiṃ meva. ¹¹ B^d dhāvudha. ¹² C^ks anvaga-
maṃ. ¹³ C^k ca ulāra, C^s calāra, B^d cālāra.

38. Bhetvāna nāsaṃ atikassa¹ rajjuṃ
nayaṃsu maṃ sampaṭiggayha² luddā,
etādisaṃ³ dukkham aban titikkhiṃ
uposathaṃ appaṭikopayanto. 177.
39. Ekāyane taṃ pathe addasāsiṃ⁴ 5
balena vaṇṇena upetarūpaṃ,
siriya⁵ ca⁶ paññāya ca bhāvito si,
kimatthiyaṃ nāga tapo karosi. 178.
40. Na puttahetu na dhanassa hetu (= IV $\frac{466}{11}$)
na āyuno cāpi Aḷāra hetu, 10
manussayoniṃ abhipatthayāno
tasmā parakkamma tato karomi. 179.
41. Tvaṃ lohitakkho vihatantaramso
alaṃkato kappitakesamassu
surosito⁶ lohitacandanena 15
gandhabbarājā va disā pabhāsasi⁷. 180.
42. Deviddhipatto si mahānubhāvo
sabbehi kāmehi samaṅgibhūto,
pucchāmi taṃ nāgarāje tam atthaṃ:
seyyo ito kena manussaloko. 181. 20
43. Aḷāra nāññatra^b manussalokā
suddhī ca⁹ saṃvijjati saññamo vā,
ahaṅ ca laddhāna manussayoniṃ
kāhāmi jātīmarapaṇassa antaṃ. 182.
44. Saṃvaccharo me vusito¹⁰ tav' antike, 25
annena pānena upatṭhito 'smi,
āmantayitvāna palemi¹¹ nāga,
cirappavuttho 'smi ahaṃ janinda. 183.
45. Puttā ca dārā c' anujivino¹² ca
niccānusiṭṭhā upatiṭṭhate taṃ, 30

¹ Bā anti-. ² Bā samparipaggayha. ³ Cks -im. ⁴ Bā addasaṃsu. ⁵ Cks -yāya, Bā siriya, omitting ca. ⁶ Ck sure-, Bā surohi-. ⁷ Ck -sasiṃ, Cs pabhassi, Bā -āsi. ⁸ Cks na añ-. ⁹ Ck -iñca, Cs -imñca, Bā suddhivā. ¹⁰ Bā -ro va me vasato. ¹¹ Cks pha-, Bā pale-. ¹² Cks ca anu-, Bā ca manu-.

kaccin¹ nu te nābhisaṃsittha² koci,
piyaṃ hi me dassanaṃ tuyh' Aḷāra. 184.

46. Yathā ca mātā ca pitā c' agāre³
putto piyo paṭivihito va seyyo
5 tato pi mayhaṃ idha-m-eva seyyo
cittaṃ hi te nāga mayi pasannaṃ. 185.

47. Maṇi mama⁴ vijjati lohitaṃko⁵
dhanāhāro⁶ maṇiratanāṃ uḷāraṃ,
ādāya taṃ gaccha sakaṃ niketaṃ
10 laddhā dhanāṃ taṃ maṇim ussajassū⁷ 'ti. 186.

Tattha kinte vatan ti kiṃ tava vatasamādānaṃ, brahmacariyaṃ ti
seṭṭhacariyaṃ, opānabhūtan ti catumahāpathe khatapokkharāṇi⁸ viya dham-
mikasamaṇabrāhmaṇānaṃ yathāsukhaṃ paribbuñjitabbavibhavaṃ, na ca sassa-
tāyaṃ ti ciraṭṭhitikaṃ samānaṃ pi kataṃ⁹ mayhaṃ sassataṃ na hotīti me
15 katesi, appānubhāvā ti bhojaputte sandhāyāha, hantīti aṭṭhasu ṭhānesu
sūlehi vijjhantā kiṃkāraṇā haniṃsu, kiṃ pāṭicecā 'ti kiṃ sandhāya tvaṃ tadā
tesaṃ hatthattamaṃ¹⁰ āgañchi¹¹ vasaṃ upagato, vanibbakānaṃ ti bhojaputtā
idha vanibbakā ti vuttā, tejo nu te nānvagam dantaṃ mūlan ti kin nu tava
te¹² bhojaputte disvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvāgataṃ¹³ udāhu visaṃ danta-
20 mūlaṃ na anvāgataṃ¹⁴, kilēsan ti dukkhaṃ, vanibbakānaṃ ti bhoja-
puttānaṃ santike, bhojaputte niseāyā 'ti attho, tejo na sakkā mama tehi
hantun ti mama visatejo aṇṇassa tejena abhiantum pi na sakkā, satan ti
Buddhādānaṃ dhammānīti silasamādhīpaṇṇākhantianuddayamettābhāvanāsaṃ-
khātadhammā¹⁵, sukittitānīti suvaṇṇitāni sukathitāni, kin ti katvā ti samudda-
25 velā va¹⁶, tāni hi¹⁷ tehi samuddavelā viya¹⁸ sappurisehi jīvikattham¹⁹ pi duracca-
yānīti vaṇṇitāni, tasmā ahaṃ silabhedabbayena khantimettāsamaṇāgato hutvā
mama kopassa²⁰ silavelā²¹ atikkamitunā nādāsin ti āha, imissā pana Saṃkha-
pāladhammadesanāya dasa pāraṃsiyo labbhanti, tadā hi M-ena sarīrassa paric-
cattabhāvo dānapāramī nāma hoti, tathārūpena pi visatejena silassa abhinuattā
30 silapāramī, nāgabhanato nikkhamitvā samaṇadhammakaraṇaṃ²² nekkhamma-
pāramī²³, idaṇ c' idaṇ ca kātum vaṭṭatīti saṃvidahanaṃ paññāpāramī, adhi-
sanaviriyaṃ viriyāpāramī, adhiśāsanakhanti khantipāramī, saccasamādānaṃ
saccapāramī, mama silāṃ na bhindissāmīti adhiṭṭhānaṃ²⁴ adhiṭṭhānapāramī,

¹ Bḍ kiñci. ² Cks -sidha, Bḍ -saṃbhittha. ³ Bḍ ca agāre. ⁴ Bḍ mayhaṃ, Cks mama. ⁵ Bḍ -taṅgo. ⁶ so all three MSS. for -haro? ⁷ Cḥ maṇimusa-, Bḍ maṇimassa-. ⁸ Ck Bḍ khaṇa-. ⁹ Bḍ cetam. ¹⁰ Bḍ -ttam? ¹¹ Bḍ -acchi. ¹² Bḍ tejo. ¹³ Bḍ anva-. ¹⁴ Bḍ -tāni dhammāni. ¹⁵ so Bḍ; Ck kintikatvā samuddavelāṃ, Cḥ - - velava. ¹⁶ Bḍ duraccayā ti in the place of tāni hi. ¹⁷ Cks samuddena velāya-. ¹⁸ so Bḍ; Cks jivitam. ¹⁹ Bḍ kopathassa, Bḥ gopayasa? ²⁰ Bḍ -lantam. ²¹ Cks -dhammāni-. ²² Bḍ nikkhama-. ²³ Bḍ omits adhi.

anuddayabhāvo mettāpāramī, vedanāya majjhatabhāvo upekkhāpāramī, athā-
gamun ti ath' ekadivasāṃ vammikamatthake nīpannaṃ disvā soḷasa bhojaputtā
khararajjuṃ ca daḥapāsāṃ ca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ āgatā, bhēt-
vānā 'ti mama sarīraṃ aṭṭhasu thānesu bhinditvā kaṇṭakalatā pavesevā, nā-
saṃ atikassa¹ rajjun [ti thokaṃ gantvā sīsaṃ² olambantaṃ disvā mahā-
magge nīpajjāpetvā puna nāsam pi me bhinditvā rajjuṃ³ atikassa¹ kācakoti-
yaṃ⁴ laggetvā samantato pariggahetvā maṃ nayiṃsu, addasaṃsū 'ti samma
Saṃkhapāla te bhojaputtā ekāyane ekagamane⁵ jaṃghapadikamagge taṃ balena⁶
vaṇṇena⁶ upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ pana issariyasobhaggasiriyaṃ ca paṇṇāya ca
bhāvito vadḍhito, so tvaṃ evarūpo samāno⁷ kimatthaṃ tapaṃ karosi⁸, kiṃ icchanto
uposathāvāsaṃ vasaṃ⁹, silaṃ rakkhasīti¹⁰ pi pāṭho, ahaṃ ekāyane mahāmagge
taṃ addasaṃ ti attho, abhipatthayaṇo ti patthento, tasmā ti yasmā
manussayoniṃ patthemi tasmā viriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomīti,
surosito ti suanulitto¹¹, ito ti imabhā nāgabhanā mama manussaloko
kena uttaritaro ti¹², suddhīti maggaphalanibbānasamkhātā¹³ visuddhi, saṃ-
yamo ti silaṃ, idaṃ so manussaloko va¹⁴ Buddhapaccekaḥuddhānaṃ uppattiṃ
sandhāyāha, kāhāmīti attano appaṭṭisandhikabhāvaṃ¹⁵ karonto jātimaraṇassa
antaṃ¹⁶ karissāmīti¹⁷, evaṃ mahārāja so Saṃkhapālo manussalokaṃ vaṇṇe-
sīti¹⁸, saṃvaḷccharo me ti evaṃ mahārāja tasmīṃ manussalokaṃ vaṇṇente
ahaṃ pabbajjāya sinehaṃ katvā etad avocaṃ, tattha upaṭṭhito 'smīti¹⁹
annapānehi²⁰ c' evaḷ dibbehi ca kāmaguṇehi pariṇaṇo mānito²¹, paḷemīti²²
paremi gacchāmi, cirappavuttho 'smīti²³ ahaṃ manussalokato cirappavuttho.
nābhisaṃsittā²⁴ 'ti kaccī²⁵ nu²⁶ mama puttādīsu koci taṃ nu akkosi
paribhāsīti pucchati²⁷, nābhisaḷḷethā²⁸ 'ti pāṭho, na kopesīti attho, paṭivi-
hito ti paṭijaggito, maṇi maman ti sace samma²⁹ Alāra³⁰ gacchasi yeva
evaṃ sante mama lohitaṃko³¹ dhanāharaṇo³² sabbakāmadado maṇi saṃvijjati,
taṃ ulāraṃ maṇiratanāṃ ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena
yāvadicchakaṃ laddhā dhanāṃ puna imaṃ maṇiṃ ossajassu³³ ossajanto³³ ca
aṇṇattha anussajitvā³⁴ attano udakacāṭiyaṃ ossajeyyāsīti³⁵ vatvā mayhaṃ
maṇiratanāṃ upanesīti vadati.

Evam vatvā Alāro³⁰ „athāhaṃ mahārāja taṃ³⁵ nāgarā-
jānaṃ³⁶ 'samma nāhaṃ dhanen' atthiko, pabbajitūṃ pana

¹ Bā antikassa. ² Bā siramme. ³ Bāṣ vaṭṭarajjuṃ. ⁴ Bā kāja-. ⁵ Bā omits eka-. ⁶ Bā adds ca. ⁷ Bā adds si. ⁸ Bā adds ti. ⁹ Ckṣ vassī, Bā vasi. ¹⁰ Bā -asi addasāsīnti. ¹¹ Bā suṭhu-. ¹² Bā omits ti. ¹³ Ck -laṃnibbānana-, Cṣ -laṃ nibbānaṃ-. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵ Ckṣ -ṭikasan-. ¹⁶ Bāṣ jāṭijarāmarāṇassaṃ-
taṃ. ¹⁷ Ckṣ -māti. ¹⁸ Bā -esi. ¹⁹ Ck -smimīti, Bā -sminti. ²⁰ Bā -nena. ²¹ Ck mānato, Bā hanito. ²² Ckṣ phale-. ²³ -sminti. ²⁴ Ckṣ nābhisaṃsittā, Cṣ nābhisaṃsittā. ²⁵ Bā kaṇṭi. ²⁶ Bā adds kho. ²⁷ Bā pucchi. ²⁸ Ck abhiya-
jethā, Cṣ -tā, Bā nābhisaḷḷethā. ²⁹ Ck mama. ³⁰ Bā ā-. ³¹ Bāṣ -taṅgo. ³² Bā -ko. ³³ Bā uss-. ³⁴ Bā manussajjetvā. ³⁵ Bā omits taṃ. ³⁶ Bā adds etadavoca.

icchāmīti' pabbajitaparikkhāre yācitvā ten' eva saddhim nāga-
bhavanā nikkhamitvā tam' nivattetvā Himavantam pavisitvā
pabbajito⁴ ti vatvā rañño dhammakatham katham gātha-
dvayam ā.:

- 5 48. Diṭṭhā mayā mānusikāpi kāmā
asassatā vipariṇāmadhammā,
ādinavam kāmagaṇesu disvā
saddhāy' aham pabbajito 'mhi rāja. 187.
- 10 49. Dumapphalān' eva² patanti mānavā³
daharā ca vuddhā⁴ ca sarīrabhedā,
etam pi disvā⁵ pabbajito 'mhi rāja
apaṇṇakam sāmāñnam eva seyyo. 188.

Tattha saddhāyā 'ti kammañ ca phalañ ca nibbānañ ca saddahitvā, du-
mapphalānevā 'ti yathā rukkhaphalāni pakkāni pi apakkāni pi patanti tathā
15 daharā ca vuddhā ca patanti, apaṇṇakan ti aviruddham niyyānikam, sā-
ññameva seyyo ti pabbajjā va uttamā ti pabbajjāya gaṇam disvā pab-
ajito 'mhi mahārājā 'ti.

Tam sutvā rājā anantaram gātham āha:

- 20 50. Addhā have sevitabbā sapaññā
bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
nāgañ ca sutvāna tavañ c' Alāra
karomi⁶ puññāni anappakānīti. 189.

Tattha ye bahuṭṭhānacintino ti ye ca⁷ bahūni kāraṇāni⁸ jānanti,
nāgañ⁹ ti tathā appamādavahārim¹⁰ nāgarājānañ ca tava ca¹¹ vacanam sutvā.

25 Ath' assa ussāham janento tāpaso osānagātham ā.:

51. Addhā have sevitabbā sapaññā
bahussutā ye bahuṭṭhānacintino,
nāgañ ca sutvāna mamañ ca rāja
karohi puññāni anappakānīti. 190.

¹ C^{ks} omit tam. ² so all three MSS. for -nīva? ³ C^{ks} -ṇa-. ⁴ B^d vuḍḍhā. ⁵
so all three MSS. for disvāpi tam? ⁶ B^ds kāhāmi. ⁷ C^k va, B^d omits ca. ⁸
C^k kāraṇakāraṇāni, C^s kāraṇākāraṇāni. ⁹ B^d nāgañcā. ¹⁰ B^d -rinam. ¹¹
C^{ks} tava, B^d tam, all three MSS. omitting ca.

Evam so rañño dh. desetvā tatth' eva cattāro vassāna-
māse vasitvā¹ puna Himavantaṃ gantvā yāvajīvaṃ cattāro
brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloḷkūpago ahoṣi. Saṃkhaḷālo
pi yāvajīvaṃ uposathavāsaṃ vasi², rājā ca dānādīni puññāni
karitvā yathākammaṃ gato.

5

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā pitā tāpaso Kassapo ahoṣi, Bārāṇasirājā
Ānando, Alāro Sāriputto, Saṃkhaḷālo aham evā“³ ti. Saṃkhā-
pālaḷātakāṃ.

5. Cullasutasomajātaka.

Āmantayāmi nigamaṃ ti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ 10
ā. k. Paccuppannavatthum Mahānāradaḷakassapaḷātakasadiṣaṃ eva.

A. pana Bārāṇasī³ Sudassanaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, taṃ
Brahmadatto nāma rājā ca⁴ ajjhāvasi. B. tassa aggamaheṣiyā
kucchimhi nibbatti, tassa⁵ puñṇacandaṣassirikaṃ⁶ mukhaṃ
ahoṣi, ten' aṣa Somakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. So viññū- 15
taṃ patto⁷ sutavitto⁸ savanaṣilo ahoṣi, tena naṃ Sutaṣo mo
ti sañjāniṃsu. So vayappatto Takkaṣilāya⁹ sippaṃ¹⁰ uggahetvā
āgato pitu santikā setacchattaṃ labhitvā dhammena r. kāresi,
mahantaṃ issariyaṃ ahoṣi, tassa Candadevi-pamukhāni soḷasa
itthisaḷassaṇi ahesuṃ. So aparabhāge puttadhītāhi vaḷḷhento 20
gharāvāse anabhirato araññaṃ pavisitvā pabbajitukāmo ahoṣi.
So ekadivasaṃ kappakaṃ āmantetvā „yadā me samma sira-
siṃ phaliṃ¹¹ passeyyāsi aṭha me āroceyyāsi“ āha. Kap-
pako tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā aparabhāge phaliṃ¹¹
disvā ārocetvā „tena hi naṃ samma kappaka uddharitvā 25
mama hatthe paṭiṭṭhāpehīti“ vutto¹² suvaṇṇasaṇḷāsena ud-
dharitvā hatthe ṭhapesi. Taṃ disvā M. „jarāya me sarīraṃ
abhibhūtaṃ“ ti bhīto taṃ phaliṃ gahetvā va¹³ pāsādā otaritvā

¹ Bḍ pavisetvā. ² Bḍ -itvā. ³ Ck^s -siyaṃ. ⁴ Bḍ omits ca. ⁵ Bḍ adds pana.
⁶ so all three MSS. ⁷ Bḍ -tappatto. ⁸ Ck^s -citto? ⁹ Bḍ -yaṃ. ¹⁰ Bḍ sabba-
sippāni. ¹¹ Bḍ pa-. ¹² Bḍ -e. ¹³ Bḍ pi.

mahājanassa dassanattḥāne paññattarājapallaṃke¹ nisīditvā
senāpatipamukhāni asītiarmacasahassāni purohitapamukhāni
satṭhibrāhmaṇasahassāni aññe ca² ratṭhikanegamādayo bahū
pakkosāpetvā „sirasmiṃ me phalitaṃ jātaṃ³, mahallako⁴ smi,
5 mama pabbajjabbhāvaṃ⁴ jānāthā“⁴ 'ti paṭhamam g. ā.:

1. Āmantayāmi nigamaṃ mittāmacce parisaje⁵:

sirasmiṃ phalitaṃ jātaṃ, pabbajjam dāni roc' ahan⁶ ti. 191.

Tattha āmantayāmiti jānāpemi, roc' ahan⁶ ti rocemi aham, tassa me
bhonto pabbajanabhāvaṃ⁴ jānāthā 'ti.

10 Tam sutvā tesu ekeko visādappatto⁷ hutvā

2. Abhumme kathan nu bhaṇasi
sallam me deva urasi kampesi,
sattasatā te bhariyā
kathan nu te tā bhavissantīti g. ā. 192.

15 Tattha abhumme ti avuddhim⁸, urasikampesīti urasmiṃ nisitaṃ⁹
sattim cāresi¹⁰, sattasatā ti samajātikā khattiyakañña sandhā' etaṃ vuttaṃ,
kathan nu te tā bhavissantīti tāta tava bhariyāyo¹¹ tayi pabbajite anāthā
nippaccayā katham bhavissantī¹², etā anāthā katvā tumhākaṃ pabbajjā nāma
yuttā¹³ ti.

20 Tato M. tatiyam gātham āha:

3. Paññāyihinti etā,
dahaṛā, aññam pi tā gamissantī,
saggaṃ ca¹⁴ patthayāno¹⁵
tena-m-aham¹⁶ pabbajissāmīti. 193.

25 Tattha paññāyihintīti attano kamma paññāyissantī, aham etāsaṃ kiṃ
homi, sabbā p' etā dahaṛāyo, añño¹⁷ rājā bhavissati, tam etā gamissantīti.

Amaccā¹⁸ B-assa paṭivacanaṃ dātum asakkontā¹⁹ tassa
mātu santikaṃ gantvā tam attham ārocesum. Sā turitaturitā

¹ Cs -ttam-, Bā -tte-. ² Cks añña. omitting ca. ³ Bā adds aham. ⁴ Bā pappajita-. ⁵ Cks parisajje ca, Bā parisajje. ⁶ Bā rocāhan. ⁷ Bā visāppatto.
⁸ Cks -ī, Bā avuddhi. ⁹ Bā sunissitatetaṃ. ¹⁰ Ck vā-. ¹¹ Bā -riyā. ¹² Bā -tīti.
¹³ Bā nayuttā. ¹⁴ Bā cassa. ¹⁵ Bā payaṭṭhayamāno. ¹⁶ Bā tena aham. ¹⁷ Cks Bā
-e. ¹⁸ Bā -ccādayo. ¹⁹ all three MSS. -to.

āgantvā „saccaṃ kira tvaṃ tāta pabbajitukāmo“ ti vatvā dve gāthā¹ abhāsi:

4. Dulladdham me āsi²

Sutasoma yassa te ahaṃ³ mātā

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 194.

5

5. Dulladdham me āsi⁴

Sutasoma yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissam

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 195.

10

Tattha dulladdhan ti yaṃ etaṃ mayā⁵ labhantiyā puttaṃ jammaṃ laddhan ti dulladdhaṃ, yaṃ me ti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ⁶ vilapantiyā tvaṃ pabbajituṃ icchasi tena kāraṇena tādisassa puttassa labhanaṃ mama⁷ dulladdhaṃ nāma.

B. evaṃ paridevamānāya pi mātarā⁸ saddhiṃ kiñci na 15 kathesi. Sā roditvā sayam eva ekamantaṃ ahoṣi. Ath' assa pītu ārocesuṃ. So āgantvā⁹ ekaṃ tāva g. ā.:

6. Ko nāma' eso dhammo

Sutasoma kā¹⁰ nāma pabbajjā

yaṃ no amhe jinne¹¹

anapekho pabbajasi devā 'ti. 196.

20

Tattha yaṃ no amhe ti yaṃ tvaṃ ambhakaṃ putto samāno amhe¹² jinne paṭijaggitabbakāle apatiṭṭhāvā papāte silaṃ¹³ pavatteṇto viya chaḍḍetvā anapekho pabbajasi, tena taṃ vadāmi: ko nāma' eso tava dhammo ti adhippāyo.

Taṃ sutvā M. tuṇhī ahoṣi. Atha naṃ pitā „tāta Suta- 25 soma sace pi te mātāpītusineho¹⁴ n' atthi puttadhītarō te bahū taruṇā, ne¹⁵ tayā vinā vattitūṃ na sakkhissanti, tesāṃ vuddhippattakāle¹⁶ pabbajissasīti“ sattamaṃ g. ā.:

¹ Bā -āyo. ² C^s Bā asi. ³ Bā homahaṃ. ⁴ Bā asi, C^s ādi. ⁵ C^{ks} adds taṃ etaṃ. ⁶ Bā -raṇaṃ. ⁷ Bā omits mama. ⁸ C^{ks} -rāya. ⁹ Bā ga-. ¹⁰ Bā adds ca. ¹¹ C^s -o. ¹² C^{ks} add hi. ¹³ all three MSS. si-. ¹⁴ Bā -tūsu si-. ¹⁵ Bā omits ne. ¹⁶ Bā vuḍhi.

7. Puttāpi tuyhaṃ bahavo
dahaṛā appattayobbanā,
mañjū te¹ taṃ apassantā
maññe dukkhaṃ nigacchantīti². 197.

5 Tettha mañjū ti madhuravacanā nigacchantīti nigacchissanti kāyika-
cetasikadukkhaṃ paṭilabbissantīti maññāmi.

Taṃ sutvā M. gātham āha :

8. Puttehi ca me etehi
daharehi appattayobbanehi
10 mañjūhi sabbehi pi tumhehi
ciram pi katvā vinābhāvo³ ti. 198.

Tattha sabbehi pi tumhehīti tōta na kevalaṃ⁴ putteh' eva atha kho
tumhehi pi⁵ sabbasaṃkhārehi ciram pi katvā⁶ digham addhānaṃ ṭhatvāpi vinā-
bhāvo⁷ va niyato, sakalasmīṃ pi⁸ lokasannivāse ekasaṃkhāro pi uccō nāma
15 n' atthīti.

Evam M. pitu dh.⁹ kathesi. So tassa dhammakathaṃ¹⁰
suttvā tuṅhī ahoṣi. Ath' assa sattasatānaṃ bhariyānaṃ āroca-
yimsu, tā pāsādā oruyha tassa santikam āgantvā goppakesu¹¹
gahetvā paridevamānā

20 9. Chinnaṃ nu tuyhaṃ hadayaṃ
ādu karunā ca n' atthi amhesu
yaṃ no pi¹² kandantiyo
anapekho pabbajasi devā`ti g. ā. 199.

Tass' attho: sāmi Sutasoma amhe hi¹³ vidhavā katvā gacchantassa appa-
25 mattakassa pi sinehassa abhāvena chinnan nu tava amhesu hadayaṃ udāhu
karuṇāya abhāvena kāruṇīyaṃ vā n' atthi yaṃ no evam kandantiyo¹⁴ pahāya
pabbajasi.

M. tāsāṃ pādamūle pavatṭetvā paridevamānānaṃ taṃ¹⁵
paridevaṃ¹⁶ sutvā anantaraṃ g. ā. :

¹ Cks add pi. ² Cks dukkhānigacch-. ³ Bds ṭhatvā vināsbhāvo. ⁴ Cks
-lañca. ⁵ Bds add aññehi pi. ⁶ Bd omits cirampī katvā. ⁷ Bd vināsa-. ⁸
Cks add hive. ⁹ Bds dhammakathaṃ. ¹⁰ Bd omits dhamma. ¹¹ all three
MSS. goppa-. ¹² Cs Bd vi. ¹³ Bd omits hi. ¹⁴ Bd vik-. ¹⁵ Bd omits taṃ.
¹⁶ Bd -vasaddaṃ.

10. Na ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ
atthi karuṇāpi mayhaṃ tumhesu,
saggaṃ ca patthayāno¹
tena-m-ahaṃ² pabbajissāmiti. 200.

Tattha saggañcā³ 'ti ahaṃ saggaṃ ca patthayāno⁴ yasmā cāyaṃ⁵ pab-
bajjā nāma Buddhādīhi vaṇṇitā tasmā pabbajissāmi tumbe mā cintayitthā⁶ 'ti
tā assāsesi.

Ath' assa aggamahesiyā ārocesuṃ, sā garubhārā pari-
punnagabbhāpi samānā āgantvā M-am vanditvā ekamante
ṭhitā tisso gāthā⁷ abhāsi: 10

11. Dulladdham me āsi⁸
Sutasoma yassa⁹ te ahaṃ bhariyā
yam me vilapantiyā
anapekho pabbajasi deva. 201.

12. Dulladdham me āsi⁸ 15
Sutasoma yassa te ahaṃ bhariyā
yam maṃ kucchimatim¹⁰ santim⁸
anapekho pabbajasi deva. 202.

13. Paripakko me gabbho
kucchigato, yāva naṃ vijāyāmi 20
māhaṃ ekā vidhavā
pacchā dukkhāni addakkhin ti. 203.

Tattha yam me ti yasmā mama vilapantiyā tvam anapekho pabbajasi
tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamahesiṭṭhānaṃ laddhaṃ taṃ dulladdhaṃ me
dutiya-gāthāya⁹ yasmā maṃ tvam kucchimatim¹⁰ santim¹⁰ pahāya anapekho pabba- 25
jasi tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ taṃ dulladdham me ti attho, yāva naṃ
ti yāva ahaṃ¹¹ taṃ gabbhaṃ vijāyāmi tava adhvāsehitī.

Tato M. gātham āha:

14. Paripakko te gabbho
kuçchigato, imgha naṃ vijāyassu 30

¹ Bā paṭhayamāno. ² Ck tena mayhaṃ, Bā tena ahaṃ. ³ Bā paṭhayauto. ⁴
Bā ayaṃ. ⁵ Bā -āyo. ⁶ Bā asi. ⁷ Ck sassa, Bā passa. ⁸ Bā me kucchipaṭi-
sandhi. ⁹ so Ck; Bā -kathāya? ¹⁰ Bā kucchipaṭisaudhi. ¹¹ Bā yāvāhan.

puttaṃ anomavaṇṇaṃ,
taṃ hitvā pabbajissāmi. 204.

Tattha puttaṃ ti bhadde tava gabbho paripakko ti jānāmi, tvaṃ pana
vijāyānānaṃ puttaṃ vijāyissasi na dhītaraṃ, sā tvaṃ sotthinā vijāyassu puttaṃ,
5 ahaṃ pana saddhiṃ tayā taṃ puttaṃ hitvā pabbajissāmi yevā 'ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
„ito dāni paṭṭhāya deva amhākaṃ siri nāma n' atthīti“ ubho hi
hatthehi hadayaṃ dhārayamānā¹ assūni puñjanti mahasaddena
paridevi. Atha naṃ samassāsento M.:

10 15. Mā tvaṃ Cande rudi²
mā soci vanatimiramattakkhi, (IV ²⁸⁵/₂₄)
āroha³ ca pāsādaṃ,
anapekho ahaṃ gamissāmi g. ā. 205.

Tattha mā tvaṃ Cande ruditi⁴ bhadde Candā devī tvaṃ mā rodi
15 mā soci, vanatimiramattakkhīti⁵ girikaṇṇikasamānanette⁶, Pāliyaṃ pana
koviḷāratambakkhīti likhitaṃ, tassa⁷ koviḷārapupphaṃ⁸ viya tambanette ti attho.

Sā tassa vacanaṃ sutvā ṭhātuṃ asakkonti pāsādaṃ āruya
rodamānā nisīdi. Atha naṃ B-assa jeṭṭhaputto disvā „kin
nu kho me mātā rodanti nisinnā“ 'ti taṃ pucchanto:

20 16. Ko taṃ amma kopesi,
kim rodasi pekkhasi⁹ ca maṃ bālhaṃ,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ
ñātīnaṃ udikkhamānānaṃ ti g. ā. 206.

Tattha kopesīti amma ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi,
25 pekkhasi⁹ cā 'ti maṃ bālhaṃ pekkhanti¹⁰ kimkāraṇā rodasīti adhippāyo,
ghātemi kaṃ avajjhan¹¹ ti aghātetabbaṃ pi kaṃ attano ñātīnaṃ udikkha-
mānānaṃ¹² nēva akkhāhi me ti pucchati.

Tato devī gātham āha:

17. Na hi so sakkā hantuṃ
30 jīvitāvī yo¹³ maṃ [tātā¹⁴] kopesi,

¹ Bā vāra-. ² Cks rucci. ³ Cks -hañ, B^s -hiṃ. ⁴ Cks rucēti. ⁵ Cks -netta,
Bā -ṇṇakapuppasa-. ⁶ Bā -rarattakkhīti. ⁷ so Cks; Bā -ā. ⁸ Cks -ā. ⁹
Ck -siṃ, Cs -sī. ¹⁰ Bā -taṃ. ¹¹ Bā taṃ avajjhaṃ ghātemi. ¹² Cks ude-
¹³ Cks so. ¹⁴ Bā tāta.

pitā te mañ tāta avaca:

anapekkho ahañ gamissāmīti. 207.

Tattha vijitāvīti tāta yo mañ imissā paṭhaviyā vijitāvī kopesi appiya-
samudācārena me hadaye kopañ ca sokañ ca paveseṣi so tayā hantuñ na sakkā,
mañ hi tāta tava pitā ahañ rajjasiriñ ca tañ ca pahāya araññañ pavisitvā 5
pabbajissāmīti avaca, idañ me rodanakāraṇaṇa ti.

So tassā vacanañ sutvā va¹ „amma, kin nāma tvañ
kathesi, nanu evañ sante mayañ anāthā² bhavissāmā“³ 'ti
paridevanto

18. Yo 'hañ pubbe niyyāmi 10

uyyānañ mattakuñjare⁴ ca yodhemi

Sutasome pabbajite

kathaṇ nu dāni karissāmīti g. ā. 208.

Tass' attho: yo ahañ pubbe caturājaññayuttamā⁴ sabbalaṅkārapatimaṇḍi-
tañ rathañ abhiruyha uyyānañ gacchāmi mattakuñjare yodhemi aññehi ca 15
assakīlādīhi kilāmi sv-āhañ idāni Sutasome pabbajite kathañ karissāmīti.

Ath' assa kaniṭṭhabhātā sattavassiko te ubho pi⁵ rodante
disvā mātarañ upasañkamitvā „amme⁶ kimkāraṇā⁷ rodathā“
'ti pucchitvā tam atthañ sutvā „tena hi mā rodatha, ahañ
tāt' assa⁸ pabbajituñ na dassāmīti“ ubho pi te assāsetvā 20
dhātiyā saddhim pāsādā oruyha pitu santikañ gantvā „tāta
tvañ kira amhe akāmake pahāya 'pabbajāmīti' vadasi, ahañ te
pabbajituñ na dassāmīti“ pitarāñ gīvāya daḥhañ gahetvā

19. Mātuc ca⁹ me rudatyā¹⁰

jeṭṭhassa ca bhātuno akāmassa 25

hatthe pi te gahessañ,

na hi gañchisi¹¹ no akāmānañ ti g. ā. 209.

M. cintesi: „ayam me paripanthakaro ti, kena nu kho
nañ upāyena paṭikkamāpeyyaṇ“¹² ti, tato dhātiñ oloketvā „amma
dhāti hand' imañ mañikkhandhapālandhanañ¹³ tav' eso 30

¹ C^k ca, B^d omits va. ² B^d adds nāma. ³ C^{ks} omit matta. ⁴ C^{ks} -ā, B^d
catuaj-. ⁵ C^{ks} mi. ⁶ C^s -a, B^d amhe. ⁷ B^d add tumbe. ⁸ B^d tāpassa, B^s
tāvassa ⁹ B^d -tuñca. ¹⁰ C^k rudañityā, B^d rudatyāsi. ¹¹ B^d gacchasi, C^{ks}
gañjisi. ¹² C^{ks} -aṅpil-.

hoti¹, puttaṃ apanehi, mā me antarāyaṃ karitī² sayāṃ puttaṃ
hatthe gahetvā apānetuṃ asakkonto tassā lañcaṃ paṭṭijānitvā

20. Uṭṭhehi tvaṃ dhāti,
imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha,
5 mā me paripantham akā
saggaṃ mama patthayānassā 'ti g. ā. 210.

Tattha imaṃ kumāraṃ ti amma dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ
apānetvā āgantvā imaṃ maṇiṃ gahetvā aññattha naṃ abhiramehi.

Sā lañcaṃ labhivā³ kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha
10 gantvā paridevamānā

21. Yan nūn' imaṃ jaheyyaṃ⁴
pabhaṃkaraṃ, ko nu me n' attho⁵,
Sutasome pabbajite
kin nu me naṃ karissāmiti g. ā. 211.

15 Tass' attho: yan nūna ahaṃ imaṃ lañcatthāya gahiṃ taṃ pabhaṃkaraṃ
suppabhāsaṃ maṇiṃ jaheyyaṃ³, ko nu mayhaṃ Sutasomanarinde⁵ pabbajite
iminā attho, kin nu me taṃ⁶ karissāmi⁷, ahaṃ tasmīṃ pabbajite imaṃ⁸
labhissāmi, labhanti pi ca kin nu etaṃ karissāmi, passatha me kamman ti.

Tato mahāsenagutto cintesi: „ayaṃ rājā 'gehe me dhanāṃ'⁹
20 mandan' ti saññāṃ karoti maññe, bahubhāvam assa¹⁰ kathessā-
miti¹¹“ so uṭṭhāya vanditvā

22. Koso ca tuyhaṃ vipulo,
koṭṭhāgāraṃ ca tuyhaṃ paripūraṃ¹¹,
paṭhavī ca tuyhaṃ vijitā¹²,
25 raṃassu mā pabbaja¹³ devā 'ti g. ā. 212.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

23. Koso mayhaṃ vipulo,
koṭṭhāgāraṃ ca mayhaṃ paripūraṃ,
paṭhavī ca mayhaṃ vijitā,
30 naṃ¹⁴ hitvā pabbajissāmiti. 213.

¹ Bđ -tu. ² Bđ gahetvā. ³ Bđ dadeyyaṃ. ⁴ so Cks for me ten' attho? Bđ
me iminā attho, B^e -iminattho. ⁵ Bđ -me-. ⁶ C^s naṃ, Bđ na. ⁷ Bđ -miti.
⁸ Cks add na. ⁹ Bđ vana? C^s danaṃ. ¹⁰ Bđ bahutāpassa. ¹¹ Cks add saṃ.
¹² Cks -ta, Bđ -tāvi. ¹³ Bđs -ji. ¹⁴ C^s.Bđ taṃ.

Taṃ sutvā tasmiṃ apagate Kulavaddhanasetṭhi nāma utṭhāya vanditvā g. ā.

24. Mayham pi dhanam pahūtam
saṃkhātum no pi deva sakkomi,
tan te dadāmi sabbam¹,
ramassu mā pabbaja⁴ devā 'ti. 214. 5

Taṃ sutvā M. gātham āha:

25. Jānāmi dhanam pahūtam
Kulavaddhana pūjito tayā c' asmi,
saggañ ca patthayāno
tena aham³ pabbajissāmīti. 215. 10

Taṃ sutva Kulavaddhane apagate⁴ Somadattam nāma kaniṭṭhabhātaram āmantetvā „tāta aham pañjaraparikkhitto⁵ vanakukkuṭo viya ukkaṇṭhito, maṃ gharāvāse arati⁶ abhibhavati, ajj' eva pabbajissāmi⁷, tvaṃ imaṃ r. paṭipajjā“ 'ti⁸ 15
r. niyyādentō

26. Ukkaṇṭhito smi bālham,
arati maṃ Somadatta āvisati⁹,
bahukāpi¹⁰ antarāyā¹¹,
ajj' ev' aham¹² pabbajissāmīti g. ā. 216. 20

Taṃ sutvā so pi pabbajitukāmo taṃ¹³ dipento itaram g. ā.

27. Idañ ca tuyham rucitam
Sutasoma ajj' evā dāni tvaṃ¹⁴ pabbaja¹⁵,
aham pi pabbajissāmi,
na ussahe tayā vinā aham ṭhātun¹⁶ ti. 217. 25

Atha naṃ so paṭikkhipitvā upaḍḍhag. ā.

- 28^a. Na hi sakkā pabbajitum,
nagare na hi paccati janapade vā¹⁷ ti. 218.

¹ B^d -mpī. ² B^d -ji. ³ C^{ks} mayham ⁴ B^d adds mahāsatto. ⁵ B^{ds} -pak-
khitto. ⁶ B^d anabhirati. ⁷ C^{ks} -mīti. ⁸ B^d paṭiccādihi. ⁹ B^d āgissati, B^s vis-
sati. ¹⁰ B^{ds} add me. ¹¹ C^{ks} -ya. ¹² B^{ds} āham. ¹³ C^{ks} -kāmañ. ¹⁴ C^{ks}
omit tvaṃ. ¹⁵ C^{ks} pabbajam, B^{ds} pabbajja ¹⁶ B^d kātun. ¹⁷ B^{ds} cā.

Tattha na hi paccatīti idaṃ n' eva tāva¹ mama pabbajjādhippāyaṃ sutva va imasmim dasayojanike² Sudassananagare ca sakalajanapade ca na paccati, koci uddhane aggim na jāleti³, amhesu pana dvīsu pabbajitesu anāthā ca raṭṭhavāsino bhavissanti, tasmā na hi sakkā tayā pabbajitum, aham eva
5 pabbajissāmi.

Taṃ sutvā mahājano M-assa pādamūle pavatṭitvā⁴ pari-
devanto

28^b. Sutasome pabbajite

kathau nu dāni karissāmā 'ti āha. 218.

10 Tato M. „alaṃ, mā socittha, ahaṃ ciram pi ṭhatvā tum-
hehi vinā bhavissāmi, uppannasamkhāro hi nicco nāma n'
atthīti“ mahājanassa dh. desento⁵

29. Upaniyat' idaṃ maññe (IV $\frac{284}{9}$)

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāramhi⁶,

15 evaṃ suparittake jīvite

na-ppamajjitukālo⁷. 219.

30. Upaniyat' idaṃ maññe

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāramhi⁶,

evaṃ suparittake jīvite

20 atha bālā pamajjanti. 220.

31. Te vaḍḍhayanti⁸ nirayaṃ

tiracchānayoṇiṃ ca pettivisayaṃ ca,

taṇhābandhanabaddhā⁹

vaḍḍhenti asurakāyaṃ ti āha. 221.

25 Tattha upanīyatīdaṃ maññe ti tāta idaṃ jīvitam upanīyatīti ahaṃ
maññāmi, aññesu suttesu upasamharanatto upanayanatto¹⁰ idha pana pari-
yādānatto, tasmā yathā parittaṃ udakaṃ rajakānaṃ khāracaṃgavāre¹¹ pak-
khittaṃ sīghaṃ pariyādiyati tathā jīvitam pi, evaṃ suparittake jīvite taṃ
parittakaṃ āyusamkhāraṃ gahetvā vicarantānaṃ sattānaṃ na puññakiriya
30 pamajjitum¹² kālo, appamādo va¹³ kātuṃ vaṭṭatīti ayam ettha attho, atha
bālā pamajjantīti ajarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya kāmapaṃke

¹ so B^d; C^k idaṃ nevatava. ² B^d dvādasa-. ³ B^d jālehi, C^k jāleti. ⁴ B^d
pavatṭetvā. ⁵ B^d kathento. ⁶ B^d caṃka-. ⁷ B^d na ca papajjitu-. ⁸ B^d
vaḍḍhanti. ⁹ B^d taṇhāyabandhanam-. ¹⁰ B^d -niyya-. ¹¹ B^d -caṃka-. ¹² B^d
papajj-. ¹³ B^d ca.

nimujjantā¹ pamajjanti, asurakāyan ti² kālakañjakaasurayoniñ ca³ vadḍhen-
tīti⁴ attho.

Evam M. mahājanassa dh. desetvā Pūpphakaṃ nāma
pāsadaṃ āruyha sattamāya bhūmiyā t̥hito khaggena cūlaṃ
chinditvā „ahaṃ tumhākaṃ kiñci na homi, attano rājānaṃ 5
gaṇhathā“⁵ 'ti savethanacūlaṃ mahājanassa antare khipi. Tam
gahetvā mahājano bhūmiyaṃ pavatṭento⁶ vippavatṭento⁶ pari-
devi, tasmim̄ t̥hāne mahantaṃ rajaggaṃ uṭṭhahi, paṭikkamitvā
t̥hitajano taṃ oloketvā „raññā⁷ cūlaṃ chinditvā savethanacūlā⁸
mahājanantare khittā bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre 10
rajavaṭṭi uggatā“ ti paridevanto

32. Ūhaññate rajaggaṃ

avidūre Pūpphakamhi⁹ pāsāde,

maññe no kesā¹⁰ chinnā

yasassino dhammarājassā 'ti g. ā. 222.

15

Tattha ūhaññate ti uṭṭhahati, rajaggaṃ ti rajakkhandho, avidūre
ti ito ambhakaṃ t̥hitat̥ṭhānato avidūre, Pūpphākamhīti Pūpphakapāsādassa
samīpe, maññe no ti ambhakaṃ dhammarājassa kesā chinnā bhavissantīti
maññe.

M. pi paricārakaṃ¹¹ pesetvā pabbajitaparikkhāre āharā- 20
petvā kappakena kesamassuṃ oharāpeivā alaṃkāraṃ sāyana-
pitṭhe pādetvā rattapaṭṭānaṃ¹² dasāni chinditvā tāni kāsāyāni
nivāsetvā mattikāpattaṃ¹³ vāmaṃsakūṭe¹⁴ laggetvā kattara-
daṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṃkamitvā pāsādā ota-
ritvā antaravīthim̄ paṭipajji, gacchantaṃ pana taṃ¹⁵ na koci 25
sañjāni. Ath' assa sattasatā khattiyakaññā pāsadaṃ abhirū-
hitvā taṃ adisvā ābharapaḥaṇḍam eva disvā otarivā avase-
sānaṃ soḷasasahassānaṃ itthīnaṃ santikaṃ gantvā „tumhā-
kaṃ piyasāmiko Sutasomo mahissaro pabbajito“ ti mahā-
saddena paridevamānā¹⁶ bahi nikkhamiṃsu. Tasmim̄ khaṇe 30

¹ Bā adds viya. ² Cks omit asu-. ³ Bā -kañcika-. ⁴ Cks vadḍhanti-, Bā
vadḍhanti-. ⁵ Bā -tt-. ⁶ Bā omits vi-. ⁷ Bā -o-. ⁸ Bā -nā-. ⁹ Bā adds ca.
¹⁰ Cks -e. ¹¹ Bā -ikaṃ. ¹² Ck -t̥ṭha, Bā -paṭā-. ¹³ Bā -ka-. ¹⁴ Bā vāma-
maṃsa-. ¹⁵ Bā omits taṃ. ¹⁶ Bā adds va.

mahājano tassa pabbajitabhāvaṃ aññāsi, sakalanagaraṃ saṃ-
khubhitvā „rājā kira no pabbajito“ ti¹ rājadvāre sannipati,
mahājano „rājā idha bhavissati, ettha bhavissatīti“ pāsādā-
dīni² paribhogatṭhānāni gantvā rājānaṃ adisvā

- 5 33. Ayam assa pāsādo
 suvanṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvaricari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 223.
- 10 34. Ayam assa pāsādo
 sovanṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvaricari rājā
 parikiṇṇo nātisaṃghena. 224.
- 15 35. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvaricari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 225.
- 20 36. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvaricari rājā
 parikiṇṇo nātisaṃghena. 226.
- 25 37. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālikā rammā
 yamhi-m-anuvaricari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 227.
- 30 38. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālikā rammā
 yamhi-m-anuvaricari rājā
 parikiṇṇo nātisaṃghena. 228.
39. Idam assa uyyānaṃ
 supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ

¹ B^d adds tadā. ² C^k -e, B^d -a. ³ C^e -e, B^d -a.

- yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 229.
40. Idam assa uyyānaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 5
parikīṇṇo nātisaṃghena. 230.
41. Idam assa kaṇikāraṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 10
parikīṇṇo itthāgārehi. 231.
42. Idam assa kaṇikāraṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 232. 15
43. Idam assa pāṭalivaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 233.
44. Idam assa pāṭalivaṇaṃ 20
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo nātisaṃghena. 234.
45. Idam assa ambavaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ 25
yamhi-m-anuvarī rājā
parikīṇṇo itthāgārehi. 235.
46. Idam assa ambavaṇaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvarī rājā 30
parikīṇṇo nātisaṃghena. 236.
47. Ayam assa pokkharāṇī
sañchannā aṇḍajehi vītikīṇṇā

naṭṭhānaṃ laddhum¹ vaṭṭati, samāgamo mahā bhavissati, gaccha Himavantapadese Gaṅgātīre tiṃsayojanāyāmaṃ pañcayojanavithataṃ assamapadaṃ māpehīti² pesesi, so tathā katvā tasmim̐ assamapade pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā ekapadīkamaggaṃ niharitvā devalokam eva gato. M. tena³ maggena⁴ taṃ assamaṃ⁵ pavisitvā paṭhamaṃ sayam pabbajitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajimsu, tiṃsayojanikaṭṭhānaṃ⁶ paripūri. Vissakammena⁷ pan' assa assamaṃ māpitanīyāmo ca bahunnaṃ pabbajitanīyāmo ca B-assa assamapadaṃ samvidahananīyāmo⁸ ca Hatthipāla-⁹ jātaka āgatanāyena' eva veditabbo. Tattha M. yassa yassa' eva kāmavitakkādīmicchāvitakko uppajjati taṃ taṃ ākāseṇa upasamkamtivā ākāse pallamkena nisīditvā ovaḍanto¹⁰ gāthadvayaṃ abhāsi:

50. Māssu¹¹ pubbe ratikīlītāni¹² 15
 hasitāni anussaritto¹³,
 mā vo kāmā haniṃsu
 rammaṃ hi Sudassanaṃ nagaraṃ. 240.
51. Mettaṃ ca cittaṃ ca bhāvētha
 appamāṇaṃ divā ca ratta ca, 20
 atha gañchittha¹⁴ devaṃ puraṃ
 āvāsaṃ puññakammānaṃ¹⁵ ti. 241.

Tattha ratikīlītānīti kāmaratiyo ca kāyavācākīlāvasena¹⁶ pavattakīlītāni ca, mā vo kāmā haniṃsū 'ti mā tumhe vatthukāmakīlesakāmā haniṃsu, rammaṃ hīti Sudassanaṃnagaraṃ nāma ramaṇīyaṃ. taṃ mā anussarittha, mettan ti idaṃ desanūmattam eva, so pana cattāro pi brahmavībhāre āeikkhi, appamāṇaṃ ti appamāṇasattārammaṇaṃ, gacchitthā 'ti gamissattha¹⁷, devapuraṃ ti Brahmalokeyaṃ.

¹ B^d adds ca. ² B^d adds gaṃtvā. ³ B^d -mapadaṃ. ⁴ B^d -kam thā-, C^k -kaṭhā-. ⁵ B^d visu-. ⁶ B^d -dahita-. ⁷ B^d ovāde-. ⁸ B^d māsu. ⁹ B^d -ittha. ¹⁰ C^k gañji-, B^d gacchi-. ¹¹ B^d -minan. ¹² B^d -khiḍā-. ¹³ C^k -issan.

So pi isigaṇo tassa ovāde ṭhatvā Brahmaloḥka-parāyano
 aṇosīti sabbam Hatthipālaṭṭakanaṭṭen' eva kathetabbam.

S. i. d. ā, „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahānekkham-
 mam nikkhami yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mātāpitaro mahārāja-
 5 kulāni ahesum. Candā Rāhulamātā, jeṭṭhaputto Sāriputto, kaṇiṭṭha-
 putto Rāhulo, dhātī Khujjuttarā, Kulavaddhanaseṭṭhi Kassapo, mahā-
 senagutto Moggallāno, Somadattakumāro Anando, Sutasomārājā aham
 evā“ 'ti. Cullasutasomajātakaṃ. Cattālisaniṭṭhapaṭṭavaṇṇanā
 niṭṭhitā.

XVIII. PANNĀSANIPĀTA.

1. Naḷinikājātaka.

Uḍḍayhate janapado ti. Idam S. J, v. purāṇadutiya-
palobhanam ā. k., kathento ca tam bhikkhum „kena ukkaṇṭhā-
pito sīti“ pucchitvā „purāṇadutiya-kāyā“ 'ti vutte „esā kho bhikkhu tava 5
anattakārikā, pubbe tvam etam nissāya jhānā parihāyitvā mahāvi-
nāsam patto“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. udicca brāhmaṇa mahāsālakule nib-
battitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjam pabbajitvā
jhānābhīṇṇam¹ nibbattetvā Himavantapadese vāsam kappesi. 10
Alambusājātake vuttanayen' eva tam paṭicca ekā migā gab-
bham paṭilabhitvā puttam vijāyi, Isisiṅgo t' ev' assa nāmam
ahosi. Atha nam pitā vayappattam pabbājetvā kaṣiṇapari-
kammam² uggaṇhāpesi. So nacirass' eva jhānābhīṇṇam nib-
battetvā³ Himavantapadese⁴ jhānasukhena kīḷi⁵, ghoratapo 15
parimāritiṇḍriyo ahosi, tassa sīlatejena Sakkabhāvanam kampi.
Sakko āvajjanto tam kāraṇam ūatvā „upāyen' assa sīlam
bhindissāmīti“ tīṇi samvaccharāni sakala-Kāsiratṭhe vuṭṭhim
vāresi, ratṭham aggidaḍḍham viya ahosi, sasse asampajjamāne
dubbhikkhapīḷitā manussā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkosimsu. 20
Atha ne rājā vātapāne ṭhito „kim etan“ ti pucchi. „Mahārāja

¹ B^d -ā. ² B^d adds vatvā. ³ R^d -ā uppādetvā. ⁴ B^d omits hi. ⁵ B^d adds so.

tiṇi samvaccharāni devassa avassantassa sakalaratṭham¹ uḍ-
 ḍayhati, manussā dukkhitā, devaṃ² vassāpehi devā³ 'ti. Rājā
 silaṃ samādiyivā uposathaṃ upavasanto vassāpetuṃ nāsakki.
 Tasmim kāle Sakko aḍḍharattasamaye tassa sirigabbhaṃ pavi-
 5 sitvā ekobhāsaṃ katvā vehāsaṃ aṭṭhāsi. Rājā taṃ disvā „ko
 si tvaṃ“ ti pucchi. „Sakko 'ham asmīti“. „Ken' atthenā-
 gato sīti“. „Vassati te mahārāja rajje³ devo“ ti. „Na vassa-
 tīti“. „Jānāsi pan' assa avassanakāraṇaṃ“ ti. „Na jānā-
 mīti“. „Mahārāja Himavantapadese Isisiṅgo nāma tāpaso
 10 vasati ghoratapo parimāritindriyo, so nibaddhaṃ deve vassante
 kujjhivā ākāsaṃ olokesi, tasmā devo na vassatīti“. „Idān'
 ettha kiṃ kātabban“ ti. „Tassa tape bhinne devo vassatīti“.
 „Ko pan' assa tapaṃ bhinditum samattho“ ti. „Dhītā te
 mahārāja Naḷinikā⁴ samatthā, taṃ pakkositvā⁵ 'asukatṭhānaṃ
 15 nāma gantvā tāpasassa tapaṃ bhindā' 'ti pesehīti“. Evaṃ so
 rājānaṃ anusāsivā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Rājā puna-
 divase amaccehi saddhim mantetvā dhītaṃ pakkosāpetvā
 paṭhamāṃ g. ā.:

1. Uḍḍayhate janapado ratṭhañ cāpi vinassati,
 20 ehi Naḷinike gaccha, taṃ me brāhmaṇaṃ ānayā 'ti. 1.

Tattha tamme ti taṃ mama anattakāriṃ brāhmaṇaṃ attauo vasaṃ
 ānehi, kilasarativasen' assa silaṃ bhindā 'ti.

Taṃ sutvā sā dutiyaṃ g. ā.:

2. Nāhaṃ dukkhakkhamā rāja, nāhaṃ addhānakovidā,
 25 kathaṃ aḥaṃ gamissāmi vanaṃ kuṅjarasevitan ti. 2.

Tattha dukkhakkhamā ti ahaṃ mahārāja dukkhassa khamā na homi,
 addhānaṃ pi na jānāmi, sāhaṃ kathaṃ gamissāmi.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

3. Phītaṃ janapadaṃ gantvā hatthinā ca rathena ca
 30 dārusaṃghātayānena evaṃ gaccha Naḷīniye. 3.

¹ Bā adds pi. ² Bā vassaṃ. ³ Bā rathe. ⁴ Bā milikā. ⁵ Bā pakkosāpetvā.

4. Hatthī assarathā patti — gacch' evādāya khattiye
tav' eva' vaṇṇarūpena vasaṃ taṃ ānayissasīti. 4.

Tattha dārusaṃghāyānenā 'ti amma Naḷinike tvaṃ padasā na gamissasi, phītañ' pana subhikkhaṃ khemaṃ attano janapadaṃ hatthivāhanehi² gantvā tatoparam pi ajjhokāse paṭicchannaena vayhādinaṃ udakatṭhāne nāvāsaṃ-ghāṭena³ dārusaṃghāyānenā gaccha, vaṇṇarūpenā 'ti evaṃ akilamamānā⁴ gantvā tava⁵ vaṇṇena c' eva rūpasampadāya ca taṃ⁶ brāhmaṇaṃ attano vasaṃ ānayissasīti.

Evaṃ so dhītarā saddhiṃ akathetabbam pi raṭṭhapari-pālanāṃ nissāya kathesi. Sāpi „sādhū“ 'ti sampatiṇchi. Ath' 10
assā sabbaṃ dātabbayuttakaṃ datvā amaccehi saddhiṃ uyyo-
jesi. Amaccā paccantaṃ gantvā tattha khandhāvāraṃ nivā-
setvā rājadhītarāṃ ukkhipāpetvā vanacarakadesitena maggena
Himavantaṃ: pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamasamīpaṃ⁷
pāpuṇṇiṃsu. Tasmīṃ khaṇe Bo. puttaṃ assamapade nivattetvā 15
sayāṃ phalāphalattāyā araṇṇāṃ pavitṭho hoti. Vanacarakā
sayāṃ assamaṃ āgantvā tassa pana dassanaṭṭhāne ṭhatvā
Naḷinikāya taṃ dassetvā⁸ dve gāthā vadīṃsu:

5. Kadalidhajapaññāno ābhujiparivāraṇo⁹
eso padissati rammo Isisiṅgassa assamo¹⁰. 5. 20
6. Eso aggi 'ssa saṃkhāto, eso dhūmo padissati,
maññe no aggiṃ hāpeti Isisiṅgo mahiddhiko ti. 6.

Tattha kadalisaṃkhātā dhajā paññānaṃ¹¹ assā 'ti kadalidhajapaññāno,
ābhujiparivāraṇo¹² ti bhūjapattavanaparikkhitto, saṃkhāto ti eso aggi
assa Isisiṅgassa ṇānena¹³ saṃkhāto paccakkhato jalati, maññe no aggin ti 25
na aggiṃ hāpeti juhati¹⁴ paricaratīti¹⁵ maññe¹⁶.

Amaccāpi¹⁷ B-assa araṇṇāṃ pavitṭhavelāyam eva assa-
maṃ parivāretvā ārakkhaṃ ṭhapetvā rājadhītarāṃ isivesaṃ

¹ Ck tadveva. ² Bā adds ca rathavāhanehi ca. ³ Cks -nā. ⁴ Bā akilimānā.
⁵ Ck tañca. ⁶ Ck tu, Cs ta. ⁷ Bā assamāpadassasa-. ⁸ Bā dassanto. ⁹
Cks -jīm-, Bā -javārito. ¹⁰ Cks -e. ¹¹ Ck -ṇā. ¹² Bā ābhūjaparivārito,
Cks ābhūjīmpariharaṇo. ¹³ Bā jhānena. ¹⁴ so Bā; Cks duggatiṃ. ¹⁵
Cks -hara-. ¹⁶ Bā -āmi. ¹⁷ Bā adds kho.

gāhāpetvā suvaṇṇacīrakaṃ¹ nivāsanapārūpanaṃ² katvā sab-
 bālaṃkārehi alaṃkaritvā tantubaddhaṃ³ cittabheṇḍukaṃ⁴ gāhā-
 petvā assamapadaṃ pavesetvā sayāṃ bahi rakkantā aṭṭhaṃsu.
 Sā tena bheṇḍukena⁵ kilantī caṃkamanakoṭiṃ⁶ otari. Tasmim
 5 khaṇe Isisiṅgo paṇṇasāladvāre paṇṇasālaphalake⁷ nisinno hoti,
 so taṃ āgacchantim disvā bhītatasito utthāya paṇṇasālaṃ
 pavisitvā aṭṭhāsi. Sāpi 'ssa paṇṇasāladvāraṃ gantvā kilī yeva.

S. taṃ ca tato ca uttarim atthaṃ pakāsento tisso gāthā abhāsi:

7. Taṃ ca disvāna āyantim āmuttamaṇikuṇḍalaṃ⁸
 10 Isisiṅgo pāvīsi bhīto assamaṃ paṇṇachādanaṃ. 7.
 8. Assamassa ca sā dvāre bheṇḍuken' assa kilati
 vidāmsayanti āngāni guyhaṃ pakāsītāni⁹ ca. 8.
 9. Taṃ ca disvāna kilantim paṇṇasālaṃ gato jaṭi,
 assamā nikkhamitvāna idaṃ vacanam abravīti. 9.
 15 Tattha bheṇḍukenassa 'ti assa Isisiṅgassa assamadvāre bheṇḍukena
 kilati, vidāmsayanti dasseti, guyhaṃ pakāsītāni⁹ cā 'ti guyhaṃ ca
 rahassaṅgaṃ pakāsītāni⁹ ca pākātāni mukhahatthādīni, abravīti¹¹ so kira
 paṇṇasālāya (hatvā cintesi: sac' āyaṃ yakkho bhavēyya paṇṇasālaṃ pavisitvā
 maṃ¹¹ murmurāpetvā khādeyya, nāyaṃ¹² yakkho tāpaso bhavissatīti, tasmā¹³
 20 nikkhamitvā pucchissāmi naṃ ti vatvā gātham¹⁴ āha.

10. Ambho ko nāma so rukkho yassa tēvaṃgataṃ phalaṃ,
 dūre pi khittaṃ pacceti, na taṃ ohāya gacchatīti kthesi. 10.

Tattha yassa tevaṃgatan ti yassa tava rukkhasa evaṃgatikaṃ
 manoramaṃ phalaṃ ko nāma so rukkho ti citrabheṇḍukena aditṭhapubbattā
 25 rukkaphalen'etena bhavitabbaṃ ti maññamāno evaṃ pucchi.

Ath' assa sā rukkhaṃ ācikkhanti:

11. Assamassa mama¹⁵ brahme samīpe Gandhamādane
 bahavo¹⁶ tādisā rukkhaṃ yassa tēvaṃgataṃ phalaṃ,
 dūre pi khittaṃ pacceti, na maṃ¹⁷ ohāya gacchatīti g. ā. 11.

¹ Bā -kena. ² C^k -ṇaṃ, C^s -pāpuraṇaṃ, Bā nivāsena pārūpanaṃ. ³ Bā
 -bandhaṃ. ⁴ Bā citrage-. ⁵ Bā ge- throughout. ⁶ Bā -ṭṭiyaṃ. ⁷ Bā pāsānapha-
⁸ Bā -līrī. ⁹ C^{ks} -kāni. ¹⁰ Bā adds pucchissāmi nanti, B^s pucchissāmi nanti
 gāthamāha. ¹¹ C^{ks} taṃ. ¹² C^{ks} naçāyaṃ. ¹³ Bā tasmā corr. to assamā. ¹⁴
 C^{ks} omit pucchissāmi nanti vatvā gātham. ¹⁵ C^s ca maṃ, C^k ca, omitting maṃ.
¹⁶ C^{ks} -ve. ¹⁷ Bā vanaṃ in the place of na maṃ.

Tattha samīpe Gandhamādane ti Gandhamādanapabbate mama assa-
masamīpe, yassa tevaṃgatan ti yassa evaṃgataṃ, takāro sandhikaro ¹.

Iti sā musā² abhāsi, itaro pana saddahitvā „tāpaso eso“
ti saññāya paṭisanthāraṃ karonto:

12. Etū bhavaṃ assaṃ' imaṃ adetu, 5
pajjaṃ ca bhakkhaṃ ca paṭicca dammi,
idam āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdatu,
ito bhavaṃ mūlaphalāni bhujjātū 'ti g. ā. 12.

Tattha assamīman ti assamaṃ imaṃ bhavaṃ pavisatu, adetu 'ti yathā-
sannihitaṃ āhāraṃ bhujjatu. pajjan ti pādabbhañjanaṃ. bhakkhaṃ ti 10
madhuraphalāphalaṃ, paṭicchā 'ti paṭigaṇha. idam āsanaṃ ti pavitṭhakāle
evam āha.

„Kin te idaṃ“ ti tassā³ pañnasālaṃ pavisitvā kaṭṭhatthare⁴
nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhāgate⁵ sarīraṃ appaṭicchanaṃ
ahosi, tāpaso mātugāmasarīrassa aditṭhapubbattā disvā „vaṇo 15
eso“ ti saññāya evaṃ āha:

13. Kin te idaṃ ūrunaṃ antarasmiṃ
supicchitaṃ kaṇha-r-iva-ppakāsati,
akkhāhi me pucchito etaṃ atthaṃ,
kose⁶ nu te uttamaṅgaṃ pavitṭhan⁷ ti. 13. 20

Tattha supicchitaṃ ti dvinnāṃ ūrunāṃ samāgamakāle⁸ suphassitaṃ⁹
sippimukhasaṅghānaṃ¹⁰ subhalakkhaṇena hi¹¹ asamannāgatāya taṃ ṭhānaṃ
āvāṭadhātukaṃ hoti samannāgatāya abbhunnataṃ¹² sippipuṭamukhasaṅghānaṃ.
kaṇharivappakāsati¹³ ubhosu passesu kālakaṃ¹⁴ viya khāyati, kose⁶
nu te uttamaṅgaṃ pavitṭhan ti tava uttamaṅgaṃ liṅgasāṅghānaṃ na 25
paññāyati, kin nu taṃ tava sarīrasaṃkhāte kose pavitṭhan ti pucchi.

Atha naṃ sā vañcayanti gāthadvayam āha:

14. Ahaṃ vane mūlaphalesanaṃ caraṃ
āsādayiṃ acchaṃ sughorarūpaṃ¹⁵,

¹ Ck -karena, Cs -karona, Bḍ byañjana sandhikāro. ² Bḍ musāvādaṃ. ³ Ck Bḍ
tassa. ⁴ Bḍ kaṭṭhatthare. ⁵ Bḍ -kate. ⁶ Cks -so. ⁷ Cks -ṭṭho. ⁸ Bḍ -gamana-.
⁹ Bḍ -phu-. ¹⁰ Bḍ sippipuṭamukha-, Bḍ sippibalamukha-. ¹¹ Bḍ -ṇe ti. ¹²
so Cks; Bḍ abhantaraṃ. ¹³ Cks -kāsīti, Bḍ -kāsanti. ¹⁴ Ck kālakaṃ. ¹⁵
Cks omit su.

so maṃ patitvā sahas' ajjhapatto
panujja maṃ abbahi¹ uttamaṅgaṃ. 14.

15. Sv-āyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati,
sabbañ ca kālaṃ na labhāmi sātāṃ,
5 paho bhavaṃ kaṇḍum imaṃ vinetuṃ,
kurute² bhavaṃ yācito brāhmaṇatthan ti. 15.

Tattha āsādayin ti ghaṭṭesiṃ³, āgacchantaṃ disvā leḍḍunā paharin⁴ ti
attho, patitvā ti upadhāvitvā, sahasajjhapatto ti⁵ sahasā ajjhapatto
samppatto, panujjā 'ti atha maṃ pātetvā, abbahīti⁶ mukhena mama utta-
10 maṅgaṃ luñcivā pakkāmi, tato paṭṭhāya imasmiṃ ṭhāne vaṇo jāto, svāyan ti
so ayaṃ tato paṭṭhāya mayheṃ vaṇo khajjati c' eva kaṇḍuṃ ca karoti, tappac-
cayā cāhaṃ⁷ sabbakālaṃ kāyikacetasikasukhaṃ na labhāmi, paho⁸ ti pahū⁹
samattho, brāhmaṇatthan ti bhavaṃ mayā yācito idaṃ¹⁰ brāhmaṇassa
atthaṃ karotu idaṃ me dukkhaṃ harā¹¹ 'ti vadati.

- 15 So tassā musāvādaṃ sabhāvo ti saddahitvā „sace vo¹²
evaṃ sukhaṃ hoti karissāmi¹³“ taṃ padesaṃ oloketvā anan-
taraṃ g. ā.:

16. Gambhīrarūpo te vaṇo salohito
apūtiko pannagandho¹⁴ mahā ca,
20 karomi te kiñci kasāyayogaṃ¹⁴
yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyyā¹⁵ 'ti. 16.

Tattha salohito ti rattobhāso, apūtiko ti pūtimāmsarahito, panna-
gandho¹⁶ ti thokaṃ duggandho, kasāyayogaṃ¹⁷ ti ahaṃ kecikecirukkha-
kasāye¹⁸ gahetvā tava ekaṃ kasāyayogaṃ¹⁷ karomi¹⁷.

- 25 Tato Naḷinikā gātham āha:

17. Na mantayogā na kasāvayogā
na osadhā brahmacārī kamanti,
yam te mudū tena¹⁹ vinehi kaṇḍukaṃ
yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyyan ti. 17.

¹ Bđ -bu-. ² Bđs karutaṃ. ³ Bđ ghāte-. ⁴ Cks -ran-. ⁵ Bđ adds mamam. ⁶
Cks avyahīti, Bđs abbuhīti. ⁷ Bđ khoḥaṃ. ⁸ Cks -ū. ⁹ Bđ -o. ¹⁰ Bđ imaṃ.
¹¹ Bđ -āhi, Bs -rāpehi. ¹² Bđ te. ¹³ so Cks; Bđ vaṇṇa- corr. to vaṇa-. ¹⁴
Cks kā-. ¹⁵ Cks -yyan-. ¹⁶ Bđ vaṇṇa corr. to vaṇa-. ¹⁷ Cks kā-. ¹⁸ so Cks;
Bđ keciruk-. ¹⁹ Bđ ghaṭṭena mudukena.

Tattha kamantīti bho brahmacāri imasmim mama vaṇe n' eva manta-
yogā na kasāvayogā na pupphaphalādīni osadhāni kamanti, anekavāraṃ katehi
pi tehi etassa phāsubbhāvo na bhūtapubbo, yaṃ pana te etaṃ mudu aṅgajātaṃ
tena ghaṭṭiyamānassa' eva¹ tassa kaṇḍu na hoti, tasmāssa tena vinehi²
kaṇḍun ti. 5

So „saccam esā bhaṇatīti“ sallakkhetvā „methunasam-
saggena sīlam bhijjati jhānam antaradhāyatīti“ ajānanto mātu-
gāmassa aditṭhapubbattā methunadhammassa ca ajānanabhāvena
bhesajjan ti vadantiyā tāya methunaṃ patisevi³, tāvad ev'
assa sīlam bhijji⁴ jhānam parihāyi, so dve tayo vāre sam- 10
saggaṃ katvā kilanto hutvā nikkhamitvā saram oruyha nahātvā
paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāya nisiditvā puna pi
taṃ tāpaso ti maññamāno vasanaṭṭhānam pucchanto:

18. Ito nu bhoto katamena assamo,
kacci⁵ bhavaṃ abhiramasi⁶ araṇṇe, 15
kacci⁷ te mūlaphalam pahūtam,
kacci⁷ bhavantaṃ na vihiṃsanti vāḷā ti g. ā. 18.

Tattha katamena 'ti ito katamena disābhāgena bhoto assamo, bhavaṃ
ti ālapanam etaṃ.

Tato Naḷinikā catasso gāthā āha: 20

17. Ito ujum uttarāyaṃ⁸ disāyaṃ
Khemā nadī Himavantā pabhāti,
tassā tīre assamo mayha⁹ rammo,
aho bhavaṃ assamaṃ mayham⁹ passe. 19.
20. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo (IV $\frac{466}{6}$) 25
uddālakā pāṭaliyo ca phullā,
samantato kimpurisābhigītaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹⁰ passe. 20.
21. Tālā ca mūlā ca phalā ca mētha,
vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ 30

¹ Bḍ ghaṭṭay-. ² Bḍ tasmā vi- ³ Bḍ paṭisevati. ⁴ Cks -itvā. ⁵ Bḍ kiuci.
⁶ Bḍ -misaṃ. ⁷ Bḍ kicci. ⁸ Cks ujuttarāyaṃ. ⁹ all three MSS. mayham.
¹⁰ Cḥ Bḍ -am.

taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹ passe. 21.

22. Phalā ca mūlā ca pahūta mēthha²
vaṇṇena gandhena rasen' upetā,
5 āyanti³ ca luddakā taṃ padesaṃ,
mā me tato mūlaphalaṃ ahaṃsū³ 'ti. 22.

Tattha uttarāyaṃ ti uttarāya, Khemā ti evaṃnāmikā nadī, Himavantaṃ
pabhātīti Himavantaṃ pavattati, aho ti patthanatthe nipāto, uddālakā ti
vātaghātakā, kimpurisaḥhigītan ti sabbadā⁴ parivāretvā madhurasaddena
10 gāyantehi kimpurisehi abhigītaṃ, tālā ca mūlā ca phalā ca metthā 'ti
ettha mama assame pāsādikā tālarukkā ca tesam yeva vaṇṇādīhi⁵ sampanna
kandesaṃkhātā tālamūlā ca tālā ca mūlā ca⁶ pahūtametthā 'ti nānarukkha-
phalāphalā⁷ ca rukkhavallimūlā ca pahūta ettha, mā me tato ti taṃ mama
assama padesaṃ pahūtaluddakā āgacchanti, mayā c' ettha āharitvā ṭhapitaṃ
15 bahūṃ madhurasamaṃ mūlaphalaṃ⁸ atthi, te mayi cirāyante mūlaphalāphalaṃ
hareyyuṃ, te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā āharīṃsu, tasmā sace mayā
saddhīṃ āgantukāmo ehi noce ahaṃ gamissāmiti āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pitu āgamaṇā⁹ adhivāsāpetuṃ g. ā. :

23. Pitā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato
20 idāni āgacchati sāyakāle,
ubho va gacchāmasa assamaṃ taṃ
yāva pitā mūlaphalato¹⁰ etū 'ti. 23.

Tattha ubho va gacchāmasa ti mamaṃ¹¹ pitu ārocetvā ubho va
gamissāma.

- 25 Tato sā cintesi: „ayaṃ tāva araṇṇe vadḍhitabhāvena
mama itthibhāvaṃ na jānāti, pitā pan' assa maṃ¹² disvā va
jānitvā 'tvam idha kiṃ karosīti' kājakoṭṭiyā¹³ paharitvā sīsam
pi me bhindeyya, tasmīṃ anāgate yeva mayā gantuṃ vaṭṭati,
āgamanakammam pi me niṭṭhitaṃ¹⁴ ti sā tassa āgamanūpāyaṃ
30 ācikkhanti itaraṃ g. ā.

¹ Bā -am. ² C^k -tamatta, C^s Bā -tamatte corr. to -tāmetha. ³ so all three
MSS. for cā. ⁴ Bā^s samantato. ⁵ Bā vaṇṇagandhādi. ⁶ B^s phalā ca, Bā
mūlā ca phalā ca in the place of tālamūlā - - -. ⁷ Bā only one phalā. ⁸
Bā bahū madhū rasaphalāphalaṃ. ⁹ Bā adds tāva. ¹⁰ so all three MSS. for
-lāto? ¹¹ C^k maṃ. ¹² C^k mama. ¹³ C^k -yāya.

24. Aññe bahū isayo sādthurūpā
rājīsayo anumagge vasanti,
te yeva pucchesi mam' assaman taṃ
te taṃ nayissanti mamaṃ sakāse ti. 24.

Tattha rājīsayo ti samma na sakkā mayā cirāyituṃ, aññe pana sādhusa- 5
bhāvā brāhmaṇīsayo ca rājīsayo ca anumagge mama assamamaggapasse vasanti
ahaṃ te taṃ¹ ācikkhitvā gamissāmi, tvaṃ te puccheyyāsi, te taṃ mama
santikaṃ nayissantīti.

Evam sā attano palāyanūpāyaṃ katvā paṇṇasālato nikkha-
mitvā olokantam' eva „tvaṃ nivattā“ 'ti vatvā āgamana- 10
maggen' eva amaccānaṃ santikaṃ agamāsi, te taṃ gahetvā
khandhāvāraṃ gantvā anupubbena Bārāṇasīṃ saṃpāpuniṃsu.
Sakko pi taṃ divasam eva tussitvā sakalaratṭhe devaṃ
vassāpesi². Isisīṅgatāpasassāpi⁴ tāya pakkantamattāya sarīre⁵
ḍāho uppajji, so kampanto paṇṇasālaṃ pavisitvā vākacīraṃ 15
pārupitvā socanto nipajji. Bo. sāyaṃ āgantvā puttaṃ apas-
santo „kuhiṃ nu kho gato“ ti kācaṃ otāretvā paṇṇasālaṃ
pavitvā⁶ nipannakam disvā „tāta kiṃ karosīti“ piṭṭhiṃ pari-
majjanto tisso gāthā abhāsi:

25. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakam ābhataṃ, (IV ²²¹/₁₉) 20
aggi pi te na hāpito, kin nu mando va jhāyasi. 25.
26. Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca⁷ aggi
tapanī pi te samitā brahmacārī
piṭṭhaṃ ca mayhaṃ udakaṃ ca hoti
ramasi tuvaṃ brahmabhūto puratthā. 26. 25
27. Abhinnakaṭṭho si anābhatodako
ahāpitaḅḅī si⁸ asiddhabhojano⁹
na me tuvaṃ ālapasī mam' ajja,
naṭṭhan nu kiṃ cetasikañci¹⁰ dukkhan ti. 27.

¹ Bā te saṃ. ² Bās taṃ olokentaṃ. ³ Bā -ti. ⁴ Cks -go-. ⁵ Bās evaṃkāye.
⁶ Bā adds taṃ. ⁷ Bā va. ⁸ Bā ahoṣitaḅḅī pi. ⁹ C^s asiṭṭha-, Bā asiṭṭha. ¹⁰ so
C^s for -kaṃ ca? Bā -ka.

Tattha bhinnānīti araṇṇato uddhaṭāni, na hāpito ti na jalito, bhinnānīti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhaṭan' eva honti, huto ca aggīti aggī ca huto¹ hoti², tapanīti³ visīvanaaggiṭṭhasamkhātā⁴ tapanīpi te samitā va⁵ samūvidahitā va hoti, pīṭhan ti mama āsanatthāya pīṭhan ca
 5 paññattam eva hoti, udakañ cā 'ti pādadhovanodakañ ca upaṭṭhitam⁶ eva hoti, brahmabhūto ti tvaṃ hi⁷ ito puratthā seṭṭhabhūto imasmim araṇṇe abhiramasi, abhinnakaṭṭho sīti so dāni ajja anuddhaṭakaṭṭho⁸, asiddhabhojano⁹ ti na te kiñci ambhākañ kandaṃulāni vā paṇṇaṃ vā seditaṃ, mamajjā 'ti mama putta ajja na me tvaṃ ālapasi, naṭṭhannu kin ti kin
 10 te naṭṭhañ, kiñ cetasikadukkhañ, akkhāhi me nīpannakāraṇaṃ ti pucchati.

So pitu vacanaṃ sutvā taṃ kāraṇaṃ kathento ā.:

28. Idhāgamā jaṭilo brahmacārī
 sudassaneyyo sutanū vineti
 n' evātidigho na punātirasso
 15 sukaṇḥakaṇḥacchadanehi¹⁰ bhoto. 28.
29. Amassu jāto apuraṇavannaṃ,
 ādhārarūpañ ca pan' assa kaṇṭhe¹¹,
 dv' āssa gaṇḍā ure¹² sujātā
 sovaṇṇapiṇḍūpanibhā¹³ pabhassarā¹⁴. 29.
- 20 30. Mukhañ ca tassa bhusadassaneyyaṃ¹⁵,
 kaṇṇesu¹⁶ lambanti ca kuñcitagga,
 te jotare carato māṇavassa
 suttañ ca yaṃ samyamaṇaṃ jaṭanaṃ. 30.
- 25 31. Aññā ca tassa¹⁷ samūnāmanī catasso
 nīlāpi tā lohitaḥ ca satā
 tā pimsare¹⁸ carato māṇavassa
 cirīṭisaṃghā-r-iva¹⁹ pāvusamhi. 31.
32. Na mekhalaṃ muñjamayaṃ dhareti,
 na santacaṃ²⁰ no²¹ pana pabbaj' assa²²,

¹ Cks add ca. ² B^s jahāti. ³ Cks -nīyā ti. ⁴ B^d visibbana aggī saṅkhātā. ⁵ B^d adds sayameva. ⁶ B^d upaṭṭhāpi-. ⁷ B^d tuvampi. ⁸ C^k anuṭṭhava-, C^s anuddhava-. ⁹ B^d asīṭha-. ¹⁰ C^s B^d omit one kaṇḥa. ¹¹ C^s -o, B^d -kaṇṭhe. ¹² read: dv' āssa gaṇḍā urato? B^d dveyamāgandhā-. ¹³ B^d suvaṇṇapiṇḍu-. ¹⁴ Cks -bhāsare. ¹⁵ B^d bhūsam-, Cks bhujā-. ¹⁶ Cks -osu, B^d -āsu. ¹⁷ sa all three MSS. ¹⁸ Cks siṃsare, B^d pisare. ¹⁹ C^k virīṭi-, C^s cīpīṭi, B^d tiriṭi-. ²⁰ so C^s; C^k santamañ, B^s saṅhare, B^d saṅhare corr. to santare. ²¹ Cks vo. ²² Cks -ssu.

- tā¹ jotare jaghanavare² vilaggā
sateratā vijjur-iv' antalikkhe. 32.
33. Akhīlakāni³ ca avaṇṭakāni
heṭṭhā nabhyā kaṭisamohitāni
avighaṭṭitā niccaṃ kilim⁴ karonti, 5
han tāta kim rukkhaphalāni tāni. 33.
34. Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
parosataṃ vellitaggā sugandhā,
dvedhāsiro sādhu vibhatarūpo,
aho nu kho mayha tathā jaṭāssu. 34. 10
35. Yadā ca so parikati tā⁶ jaṭāyo
vaṇṇena gandhena upetarūpā
nīluppalaṃ vātasameritam va
tath' eva saṃkhāti⁷ vanassamo ayaṃ. 35. -
36. Paṃko ca tassa bhusadassaneyyo⁸
n' etādiso yādiso mayha kāyo,
so vāyati erito mālutena
vanaṃ yathā aggagimhesu phullaṃ. 36. 15
37. Nihanti so rukkhaphalaṃ pathavyā
sucittarūpaṃ ruciraṃ⁹ dassaneyyaṃ 20
khittaṃ ca nassa⁹ punar eti hatthaṃ,
han tāta kim rukkhaphalan nu kho taṃ. 37.
38. Dantā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
suddhā samā saṃkhavarūpapannā
mano pasādenti vivariyamānā, 25
na ha¹⁰ nūna so sākam akhāci tehi¹¹. 38.
39. Akakkasaṃ agalitaṃ¹² muhuṃ muduṃ¹³
[ujum] anuddhataṃ¹⁴ acapalam assa bhāsitaṃ,

¹ C^s sā. ² B^d jaṅghatane corr. to jaṅghanantare? ³ C^s abila-, B^d akhila-.
⁴ B^d kilim. ⁵ B^d bhusam-, C^s bhujā-. ⁶ B^d pakirati tā. ⁷ B^d saṃvāyati
corr. to -vāti, B^s -vāti. ⁸ so B^d; C^s suci-. ⁹ B^d ta-. ¹⁰ C^s bha, B^d hi. ¹¹
C^k kehi. ¹² C^k agala, C^s agala, B^d aggaṭitaṃ. ¹³ C^s mubum. ¹⁴ B^d -taṃ.

- rudam manuññam karavīkasussaram
hadayaṅgamam rañjayat' eva me mano. 39.
40. Bindussaro nātivissatṭhavākya
na nūna sajjhāyamatippayutto,
icchāmi kho taṃ punar eva datṭhum
mittam¹ hi me māṇav' āhū puratthā. 40.
41. Susandhi sabbattha vimaṭṭh' imam vaṇam
puthum² sujātam kharapattasannibham —
ten' eva mam uttariyāna³ māṇavo
vivariya ūrum⁴ jaghanena piḷayi. 41.
42. Tapanti ābhanti⁵ virocara va
sateratā⁶ vijjur-iv' antalikkhe
bāhā mudū añjanalomasādisā
vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhara. 42.
43. Akakkasaṅgo na ca⁷ dīghalomo
nakhāssa⁸ dīghā api lohitaḅgā,
mudūhi bāhāhi palissajanto⁹
kalyāṇarūpo ramayaṃ¹⁰ upaṭṭhahi. 43.
44. Dumassa tūlūpaṇibhā⁹ pabhassarā¹¹
suvaṇṇakambūtalavaṭṭasucchavi
hatthā mudū, tehi maṃ samphusitvā¹²
ito gato, te maṃ dahanti tāta. 44.
45. Na ha¹³ nūna so khārividham ahāsi¹⁴,
na nūna¹⁵ kaṭṭhāni sayam abhañji¹⁶,
na nūna so hanti dume kuṭṭhāriyā¹⁷,
na pi 'ssa¹⁸ hatthesu khilāni¹⁹ atthi. 45.
46. Accho ca²⁰ kho tassa vaṇam akāsi,
so maṃ bravi: sukhitam maṃ karohi,

¹ B^d -o, B^s -ā. ² C^k -ū, B^d -u. ³ C^k -yāya. ⁴ C^k ūru. ⁵ C^k āhanti.
⁶ B^d -ri-. ⁷ C^k va. ⁸ C^k nagh-, B^d nakhassa. ⁹ B^d palissajanto. C^k
pajalissajanto. ¹⁰ C^s marayaṃ, B^d ramayaṃ, B^s ramayaṃ? ¹¹ C^k pabhā-
sarā, ¹² C^k mamaṃphu-. ¹³ B^d omits ha. ¹⁴ C^k abhāsi, B^d ahosi. ¹⁵
B^d adds so. ¹⁶ B^d abhu-. ¹⁷ B^d kumā-. ¹⁸ B^d hissa. ¹⁹ B^s khilāni, C^k
khiṇāni. ²⁰ C^k aḅjeva.

- t' āham¹ karim², tena mamāpi³ sokhyaṃ,
so ca bravī sukhito smīti brahme. 46.
47. Ayañ ca te māluvapaṇṇasanthatā
vikiṇṇarūpā va mayā ca tena ca,
kilantarūpā uduke ramitvā 5
punappunaṃ c' assa kuṭim vajāma. 47.
48. Na m' ajja mantā paṭibhanti⁴ tāta
na agghittam na pi yaṃñā tatra,
na cāpi te mūlaphalāni bhuñje
yāva na passāmi taṃ brahmacārim. 48. 10
49. Addhā pajānāsi tuvam pi tāta
yassaṃ disāyaṃ⁵ vasate brahmacāri,
taṃ maṃ disaṃ pāpaya tāta khippaṃ
mā te aham amariṃ assamamhi. 49.
50. Vicitrapupphaṃ hi vanaṃ sutam mayā
dijābhigghuṭṭhaṃ⁶ dijasaṃghasevitaṃ,
taṃ maṃ disaṃ⁷ pāpaya tāta khippaṃ
purā te pāṇaṃ vijahāmi assame ti. 50. 15

Tattha idhāgamā ti tāta imaṃ⁸ assamapadaṃ āgato, sudassaneyyo
ti suṭṭhu dassaneyyo, sutanū ti suṭṭhu tanuko nātikiso nātithūlo, vinetīti 20
attano sarīrappabhāya assamapadaṃ ekobbhāsaṃ viya pūreti, sukaṇṇhakaṇ-
hacchadanehi bhoto ti tāta tassa bhoto kaṇṇehi kaṇṇhacchadanehi bha-
maravaṇṇehi kesehi sukaṇṇhasisaṃ sumajjitamaṇimayaṃ viya khāyati, amassu-
jāto ti na tāv' assa massu jāyati, taruṇo jeva, apurāṇavaṇṇitī acirapabba-
jito, ādhārarūpaṇca paṇassa kaṇṭhe ti kaṇṭhe ca paṇ' assa amhākaṃ 25
bhikkhābhājanāṭhapaṇapaṇṇadhārasadisāṃ⁹ pilandhanaṃ atthīti muttābharanaṃ¹⁰
sandhāya vadati, gaṇḍā¹¹ ti thane sandhāyāha, uresujātā ti uramhi sujātā,
urato ti pi pāṭho, pabhassarā ti pabhāsampannā, pabhāsare ti pi pāṭho,
obbhāsantīti attho, bhūsadassaneyyan¹² ti ativiya dassaneyyaṃ, kuñci-
taggā¹³ ti sīhakuṇḍale¹⁴ sandhāya vadati, suttañcā 'ti yaṃ tassa jaṭā- 30
bandhanasuttaṃ¹⁵ tam pi jotati¹⁶ pabhañ ca muñcati, saññāmaṇi¹⁷
catasso ti iminā maṇisuvapaṇṇapavārajaṭamayaṇi pi cattāri pilandhanāni

¹ Cks nāham, Bā tāmaham. ² all three MSS. kari. ³ Bā -si. ⁴ Cks -hanti.
⁵ read: disā? ⁶ Cks -ghuṭṭā, Bā -ghuṭṭhaṃ. ⁷ Bds vanaṃ. ⁸ Bā idam. ⁹
Bds -pattādhāra-. ¹⁰ Bds muttābhāraṃ. ¹¹ Bā kaṇṇhā. ¹² Cks bhūja-, Bā bhūsaṃ-.
¹³ Bā kiñci-. ¹⁴ Bā -lam. ¹⁵ Cks -amsu-. ¹⁶ Bā -teti-. ¹⁷ Bā ayamāni.

dasseti, tā pimsare¹ ti tāni pilandhanāni pāvusena va vaṭṭe² deve cirīti-
 saṅghā³ viya viravanti⁴, mekhale⁵ ti mekhalam, ayam eva vā pāṭho;
 idam⁶ nivatthakaṇṇacācīram⁷ sandhāyāha, na santace⁸ ti na vāke⁹, i. v. h.
 tāta yathā mayam tiṇamayaṃ vā vākamayaṃ vā vākacīram¹⁰ katvā¹¹ dhārema
 5 na tathā so¹² so pana suvaṇṇacīram dhāretīti, akhīlakānīti¹³ akācāni¹⁴ nik-
 kaṇṭhakāni¹⁵, kaṭṭisamohitānīti kaṭṭiyaṃ nibaddhāni¹⁶, niccam kilim¹⁷
 karontīti aghaṭṭitāni pi niccam kilikilāyanti¹⁸, ahantātā¹⁹ ti ambho²⁰ tāta,
 kim rukkhaphalāni²¹ tānīti tāni tassa²² māṇavassa²³ suttārūḷhāni kaṭṭiyaṃ
 baddhāni katararukkhaphalāni nāmā²⁴ ti maṇisaṅghāni²⁵ sandhāyāha, jaṭā ti
 10 jaṭāmaṇḍalākāreṇa²⁶ baddhā ratanamissakakesavaṭṭiyo sandhāyāha, vellitaggā ti
 kuñcitaggā²⁷, dvedhāsiro ti tassa sīsam dvedhā katvā baddhānaṃ jaṭānaṃ
 vasena²⁸ suṭṭhu vibhatarūpaṃ, tathā ti yathā tassa māṇavassa jaṭā tathā
 tumhehi mama na baddhā²⁹, aho vata mamāpi tathā assū³⁰ ti patthento³¹,
 upetarūpā ti upetasabhāvā, vātasameritam vā ti yathā nāma nīluppalaṃ
 15 vātena samīritam tath³² eva ayam īnasmiṃ vanasaṅge assamo samvāti, netā-
 diso ti na etādiso, mama³³ kāye paṃko n³⁴ etādiso tassa, so hi dassaniyo c³⁵
 eva sugandho ca, aggagimhesū³⁶ ti vasantasamaye, nihantīti paharati, kim
 rukkhaphalaṃ nu kho tan ti katararukkhassa nu kho taṃ phalaṃ, saṃ-
 khavarūpapaṇṇā³⁷ ti sudhotasamkhaṭṭibhāgā, sākamakhādīti³⁸ nūna so
 20 māṇavo mayam viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni c³⁹ eva mūlaphalāni ca na
 khādī, amhākaṃ hi tāni khādantānaṃ⁴⁰ sākapaṇṇavaṇṇadantā⁴¹ ti dipeti,
 akakkasan ti tāta tassa bhāsitaṃ aphaṇṇasaṃ agāṭitaṃ, punappuna vadan-
 tassāpi madhuratāya muhūm mudurū⁴² amammanatāya⁴³ ujuṃ ācikkhittatāya⁴⁴
 anuddhataṃ⁴⁵ patīṭṭhitatāya acapalaṃ⁴⁶, rudan ti bhāsamanassa pan⁴⁷ assa⁴⁸
 25 sarasamkhātāṃ rudam pi manoharam karavīkassa viya sussaram sumadhuram,
 rañjayatevā⁴⁹ ti mama mano rañjeti⁵⁰ yeva, bindussaro ti piṇḍitassaro,
 māṇavāhū ti so hi māṇavo puratthāya mama mittam⁵¹ ahū, susandhi sab-
 battha vimaṭṭhimaṃ vaṇan ti tāta tassa māṇavassa ūrunam antare ekaṃ
 vaṇam atthi, tam susandhim suphussitam⁵² sippipūṭamukhasadisam sabbattha vi-
 30 maṭṭham samantato maṭṭham, pūthun⁵³ ti mahantam, sujātan ti susaṅghitam,

¹ Cks tā pimsare, Bā tā pi sare. ² Bā pavuṭṭhe. ³ Ck cīri-, Bā tiritisaṅkhāghā, B^s tīrati-, Cks -ghāti. ⁴ Bā vadanti. ⁵ Bā mikhalan, B^s makhalan. ⁶ Cks idanti. ⁷ Bā vattha-. ⁸ Bā saṅhare? B^s sandhare. ⁹ Bā nivāte. ¹⁰ C^s cīram. ¹¹ Bā omits ka-. ¹² Cks omit so. ¹³ Cks abīla-, Bā akhī-. ¹⁴ Ck akāmāni, Bā akāni. ¹⁵ Ck nikkhaṇṭhakāni, Bā nippaṇṇāni, C^s nibaṇṭa-. ¹⁶ Bā bandhāni. ¹⁷ Bā kilam. ¹⁸ Bā nicca kālam kilā-. ¹⁹ Cks ahantā. ²⁰ Cks amhe. ²¹ Cks -kkhe-. ²² Cks ssa. ²³ Ck pamāṇamassa, C^s -ṇacassa. ²⁴ so Ck; C^s -ṇi, Bā -ṭi. ²⁵ Ck kuñḍinaggā. ²⁶ Bā bandhānaṃ vasena, omitting jaṭānaṃ. ²⁷ Bā maṇi-bandhā in the place of mama-. ²⁸ Bā assuti paṭthento. ²⁹ Bā to tādiso ti tāta yādiso maṇṇa. ³⁰ Bā saṅkhā-. ³¹ Bā -maṅkhāditehitina. ³² Bā -tā. ³³ Bā sapaṇṇavaṇṇadantā. ³⁴ Cks muhūm. ³⁵ so Cks; Bā apamussatāya, B^s āpussatāya. ³⁶ so Cks; B^s āvi-, Bā omits u- tāya. ³⁷ Bā -taṃ. ³⁸ all three MSS. -phalaṃ ³⁹ Bā omits panassa. ⁴⁰ Bā -ja-. ⁴¹ Bā -o. ⁴² Bā -phuppassitam, Cks -passitam. ⁴³ Cks -ū, Bā -u.

kharapattasannibhan¹ ti padumamakulasannibham, uttariyānā 'ti uttaritvā avattharivā, piḷayīti piḷesi², tapantīti tassa mānavassa sarīrato niccharantā suvaṇṇavannā³ raṁsiyo jalanti⁴ obhāsenti⁵ virocenti⁶ ca, bāhā ti bāhā pi 'ssa mudū, añjanalomasadisā ti añjanasadisēhi romēhi⁷ samannāgatā, vicitravaṭṭaṅgulikāssa⁸ sobhare⁹ ti hatthāpi 'ssa dhuvalakkhapa-
 vicitrāhi⁴ pavālamkurasadisāhi⁵ vaṭṭaṅgulīhi samaunāgatā sobhanti, akakka-
 saṅgo ti kacchupīlakādirahitaṅgapaccaṅgo, ramāyaṁ upaṭṭhahīti maṁ ramayanto¹¹ upaṭṭhāsi paricari, tūlūpanibhā ti mudubhāvassa upamā, su-
 vaṇṇakambutalavaṭṭasucchavīti suvaṇṇamayam ādāsatalam viya vaṭṭā ca succhavī
 ca parimaṇḍalā c' eva sunderacchavī cā 'ti attho, samphussitvā ti suṭṭhu
 phussitvā attano hatthasamphassam mama sarīre pharāpetvā¹², ito gato ti
 mama olokontass' eva ito gato, te maṁ dahantīti te tassa hatthasamphassā
 idāni maṁ dahanti, tathā hi tassa gatakā lato paṭṭhāya mama sarīre dāho
 uṭṭhito, ten' amhi domanassappatto nipauno¹³ ti, khārividhan ti tāta nūna
 so mānavo na khāribhāram ukkhipitvā vicari, khīlānīti¹⁴ khīṇāni¹⁵, ayam
 eva vā pātho, sokhyan ti sukham, santhatā ti santhāro, vikiṇṇarūpāvā
 'ti tāta ayam tava māluvapaṇṇasanthāro ajja mayā ca tena ca aññamaññam
 parāmasanāliṅganavasena sammā parivattantehi vikiṇṇā viya ākulavyākulā jātā,
 punappunamācassā¹⁶ 'ti tāta ahañ ca so ca abhiramitvā kilantarūpā paṇṇa-
 sālato nikkhamitvā udakam pavisitvā ramitvā vinītadarathā¹⁷ punappua imam
 20 eva kuṭṭiyam¹⁸ pavisāmā 'ti vadati, mantā¹⁹ ti ajja mama tassa gatakā lato
 paṭṭhāya n' eva mantā paṭṭibhanti²⁰ na²¹ upaṭṭhahantīti²¹ na ruccanti, na
 agghittam na pi yaṁṇam tatrā 'ti²³ mahābrahmuno ārādhanaṭṭhāya
 kattabham havayadhūmādiyaññakiriyaṇi²⁴ me na paṭṭibhātī²⁵ na ruccati, na
 cāpi te ti tayā abhatamūlaphalāni pi na bhūñjissāmi, yassam²⁶ disāyan²⁷ 25
 yassan²⁸ disāyam, vanan ti tassa mānavassa assamam parivāretvā ṭhitavauam.

Tass' evam vilapantassa tam vippalāpaṁ sutvā M. , ekāya
 itthiyā imassa silam bhinnam bhavissatīti⁶ nītvā tam ovadanto
 cha gāthā abhāsi:

51. Imasmā²⁹ haṁ jotirase vanamhi
 gandhabbadevaccharasamghasevite

30

¹ Cks khura-. ² Bds paṭīpi-. ³ Cs Bā -a. ⁴ Bā -tā. ⁵ Bā -anti. ⁶ Bā lo-.
⁷ Ck -kassa, Bā -tassa. ⁸ Bā -ṇe. ⁹ Cks -paṁvicitrāhi. ¹⁰ Cse -sehi. ¹¹
 Cks add maṁ. ¹² Bā parāmasitvā. ¹³ Bā omits ni-. ¹⁴ Cks khīṇā-, Bā
 khīṇā-. ¹⁵ so Cs; Bā khīṇāni, Ck omits khīṇāni. ¹⁶ Cs vassā. ¹⁷ Bds vigata-.
¹⁸ Bā -i. ¹⁹ Bā namañjamantā. ²⁰ Cks -hanti. ²¹ Cks nam. ²² Bā -anti.
²³ Cks piyaññatantranti. ²⁴ Cks bhavyā-, Bā kattabbahopividhumanādi-. ²⁵ Bā
 adds na upaṭṭhahati. ²⁶ Cks yassa, Bā yassā. ²⁷ Cks disan for disa? ²⁸ Bā
 yassa. ²⁹ so all three MSS. for imasmi?

- isīnaṃ āvāse sanantanamhi
n' etādisaṃ aratiṃ pāpuṇetha. 51.
52. Bhavanti mittāni atha na honti,
ñātīsu mittesu karonti pemaṃ,
5 ayañ ca jammo kissa vā niviṭṭho¹
yo n' eva jānāti; kuto 'mhi āgato. 52.
53. Saṃvāseṇa hi mittāni sandhīyanti punappunāṃ,
sā ca metti asaṅgantu² asaṃvāseṇa jīrati. 53.
54. Sace tuvaṃ dakkhasi brahmacāriṃ
10 sace tuvaṃ sallape brahmacāriṇā
samppannasassaṃ va mahodakena
tapogūṇaṃ khippam imaṃ pahassasi³. 54.
55. Punap-pi⁴ ce dakkhasi brahmacāriṃ
punap-pi ce sallape brahmacāriṇā
15 sampannasassaṃ va mahodakena
usmāgataṃ khippam imaṃ pahassasi⁵. 55.
56. Bhūtāni etāni caranti tāta
virūparūpena manussaloke,
na tāni sevetha⁶ naro sapañño,
20 āsajjanaṃ⁷ tassati⁸ brahmacārīti. 56.

Tattha imasmā⁹ ti imasmim, han ti nipātamattaṃ, jotīrase ti hūya-
mānassa jotino raṃsiobhāsīte¹⁰, sanantanambhīti¹¹ porāṇake, pāpuṇethā¹²
'ti pāpuṇeyya, i. v. h.: tāta evarūpe vane vasanto yaṃ aratiṃ¹³ tvaṃ patto
etādisaṃ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto. pattuṃ¹⁴ na arahaṭṭi attho, bha-
25 vantīti imaṃ g. M. antagatam eva bhāsati, ayaṃ h' ettha¹⁵ adhippayo: loke
sattānaṃ mittāni nāma honti pi na honti pi, tattha yesaṃ honti te attano
ñātīsu ca mittesu ca pemaṃ karonti, ayañ ca jammo migasiṅgo kissavāni-
viṭṭho¹⁶ ti¹⁷ kona nāma kāraṇeṇa tasmim mātugāme mittasaññāya niviṭṭho,
so migiyā kucchimhi nibbattitvā araññe vadḍhitattā kutomhi āgato ti āgataṭṭhā-

¹ B^d kissavāniniṭṭho, C^k kissarivāniniṭṭho. ² C^k yā ca menti asaggantuṃ, B^d
sveva mitto asaṅgantu. ³ C^k pabha-, B^d hessasi? B^s pahissasi. ⁴ B^d puna pi.
⁵ B^d pahissasi, C^k pabha-. ⁶ C^k na tādiso cetha. ⁷ B^d āsajja naṃ corr. to
āpa-. ⁸ B^d na-. ⁹ so all three MSS. for imasmī? ¹⁰ C^k -tena. ¹¹ C^k
sanantambhīti, B^d sanantarambhīti corr. to -tanambhīti. ¹² B^d -ṇittā. ¹³ B^d
anabhiratiṃ. ¹⁴ B^d puttum corr. to pattum, C^k vattum. ¹⁵ B^d ayaññetha.
¹⁶ C^k kissarini-. ¹⁷ C^k omit ti.

nam¹ eva na jānāti pag eva nātimitte ti², punappunan ti tāni³ mittāni
 nāma punappuna samvāsena samsevanena sandhīyanti⁴, sā ca mettīti⁵ sā
 eva metti⁶ asaṅgantu⁷ asamāgacchantaṁ purisassa tena asamāgamanasam-
 khātena samvāsena jīrati vinassati, sace ti⁸ tasmā tāta sace tvaṁ puna pi
 taṁ dakkhasi tena vā sallapissasi atha yathā nāma sunipphaṇṇaṁ sassaṁ mahō- 5
 ghena harīyati evaṁ imaṁ attano tapogūṇaṁ pahassasi⁹ pahāreesasīti attho,
 usmāgatan ti samanatejaṁ, virūparūpenā 'ti vividharūpena, i. v. h.: tāta
 manussalokasmīm hi etāni yakkhinisamkhātāni bhūtāni vividharūpapañicehan-
 nena¹⁰ attano rūpena attano vasaṅgate khādītum caranti, tāni sapañño naro na
 sevetha, tādisaṁ hi bhūtāṁ āsajjanaṁ¹¹ patvā nassati brahmacāri, diṭṭho si 10
 tāya¹² yakkhiniyā na khādito ti evaṁ puttaṁ ovadi¹³.

So pitu kathaṁ sutvā „yakkhinī kira sā“ ti bhīto cittaṁ
 nivattetvā „tāta, etto na gamissāmi, khamatha me“ ti khamā-
 pesi. So pi naṁ samassāsetvā „ehi tvaṁ mānava, mettaṁ
 bhāvehi karuṇaṁ¹⁴ muditaṁ¹⁵ upekkhaṁ“ ti brahmavihārabhāva- 15
 naṁ ācikkhi. So tathā paṭipajjivā puna jhānaṁ nibbatesi¹⁶.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṅṭhitabhikkhu sotā-
 pattiphale paṭiṭṭhahi): „Tadā Naḷinikā purāṇadutiyaikā¹⁷ ahosi, Isisiṅgo
 ukkaṅṭhitabhikkhu, pitā aham evā“ 'ti. Naḷinijātakaṁ¹⁸.

2. Ummadantijātaka.

20

Nivesanaṁ kassa nudaṁ Sunandā 'ti. Idam S. J. v. uk-
 kaṅṭhitabhikkhum ā. k. So kir' ekadivasam Sāvatthiyaṁ piṇ-
 ḍāya caranto ekaṁ alaṁkatapaṭiyattaṁ uttamarūpadharaṁ itthim olo-
 ketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṁ nivattetuṁ asakkonto vihāram eva
 āgantvā tato paṭṭhāya sallavidhho viya rāgāturo bhantamigapaṭi- 25
 bhāgo¹⁹ kiso dhamanisanthataगतto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhirato
 ekiriyaṭhe cittaśādaṁ alabhanto ācariyavattādīni pahāya uddesapari-
 pucchākammaṭṭhānānuyogavirahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi²⁰ „pubbe
 tvaṁ āvuso pasannindriyo²¹, vippasannamukhavaṇṇo idāni, na²² tathā,

¹ Bā attano gatathā-. ² Bā hi. ³ Bās tāta. ⁴ Bās add ghaṭṭiyanti. ⁵ Bā
 sveva mitto ti. ⁶ Bā sova mitto. ⁷ Bā asagantu, Cks asaṅgantum. ⁸ Cks
 omit ti. ⁹ Cks pabba-, B* pahi-. ¹⁰ Cks add ca. ¹¹ Bās āsajjasam. ¹² Cks Bā
 tā. ¹³ Bā -diti. ¹⁴ Bā kāruṇīyaṁ corr. to karuṇaṁ, Cks karuṇā. ¹⁵ Cks -tā.
¹⁶ Bā jhānābhīnā-, Cks jhānaṁ pabba-. ¹⁷ Cks -ti-. ¹⁸ so all three MSS. 2.
 cfr. Th. Zachariae: Die 16te Erzähl. der Vetālap. in Beiträge z. Kunde d. ig-
 Sprachen IV. ¹⁹ Bā bhanda-. ²⁰ Bā -yobhikkhūhi. ²¹ Bā santindr-. ²² Bā no-

kin nu kho kāraṇaṇ¹ ti puṭṭho „āvuso anabhirato 'smīti“ āha. Atha nam te „abhirama āvuso, Buddhuppādo nāma dullabho, tathā sad-dhammasavanaṃ manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābhaṃ labhivā dukkhassa antakiriyaṃ patthayamāno assumukhaṃ nātijanaṃ
 5 pahāya saddhāya² pabbajivā kimkāraṇā kilesavasam yāsi, kilesā nāṃ' ete gaṇḍuppadāpānaṃ³ upādāya sabbabālajanasādhāraṇā, ye tesam vatthubhūtā te pi appassādā, kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo, atṭhikamkalūpamā kāmā, māmsapesūpamā kāmā⁴, tiṇukkūpamā kāmā⁴, aṅgārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā⁵ rukkhaphalūpamā⁵ sattisūlūpamā⁵ sappasirūpamā⁶ kāmā, tvaṃ
 10 nāma evarūpe sāsane pabbajivā evaṃ anattakāraṇānaṃ⁷ kilesānaṃ vasaṃ gato“ ti⁸ ovaditvā attano kathaṃ⁹ gāhāpetuṃ asakkontā Satthu santikaṃ dhammasabhaṃ netvā „kiṃ bhikkhave anicchamānaṃ bhikkhuṃ ānāyitthā“ ti vutte „ayaṃ kira ukkaṇṭhito“ ti āhaṃsu. S. „saccaṃ kirā“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „bhikkhu porāṇaka-
 15 paṇḍitā rajjaṃ anusāsantāpi kilese kilese uppanne tassa vasaṃ āgantvā cittaṃ nivāretvā na ayuttaṃ kariṃsū“ ti vatvā a. ā.:

A. Siviraṭṭhe Ariṭṭhapuranagare Sivi nāma rājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbati, Sivikumāro t'
 20 ev' assa nāmaṃ kariṃsu. Senāpatissāpi putto¹⁰ vijāyi, Ahipārako¹¹ ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. Te ubho pi sahāyakā hutvā abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā Takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgamīṃsu. Rājā tassa r. adāsi, so pi Ahipārakaṃ senāpatiṭṭhāne ṭhapetvā dhammena r. kāresi. Tasmaṃ yeva
 25 nagare Tirītavacchassa¹² nāma¹³ asītikoṭidhanavibhavassa seṭṭhino dhītāpi nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā subhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmagahaṇadivase Ummadantīti nāmaṃ kariṃsu. Sā soḷasavassakāle atikkanta-mānusakavaṇṇā devaccharā viya abhirūpā¹⁴ ahoṣi, ye ye
 30 puthujjanā taṃ passanti te te sakabhāvena¹⁵ saṅṭhātum¹⁶ na

¹ Cks -ṇenā. ² Cks saddhā, Bā omits sa-. ³ Ck -ṇa, Bā -ṇakaṃ. ⁴ Bā tiṇikkupamā kāmā, cfr. M. N. 1,130; Cks omit tiṇu-. ⁵ Bā adds kāmā. ⁶ Bā viśasappabhīrū-. ⁷ Cks -raṃkānaṃ, Bā -raṇānaṃ. ⁸ Bā sīti. ⁹ Bā gātaṃ. ¹⁰ Cks -aṃ. ¹¹ Bā abhi- throughout. ¹² Bā tiriva-. ¹³ all three MSS. nāmaṃ. ¹⁴ Bā abhirūpadassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇāya samannāgatā. ¹⁵ Cks saka-bhā-. ¹⁶ Bā sandhāretum.

sakkonti, surāpānamadena¹ viya kilesamadena mattā hutva
 satim paccupatthāpetum samatthā nāhesum. Ath' assā pitā
 Tirītavaccho² rājānam upasaṃkamitvā „deva mama gehe
 itthiratanam uppannam rañño va anucchavikam, lakkhaṇa-
 pāthake³ pesetvā tam vīmaṃsāpetvā yathārucim karohīti“ āha. 5
 Rājā „sādhū“ 'ti vatvā brāhmaṇe peseti, te setthigeḥam
 gantvā katasakkārasammānā pāyāsam paribhuñjimsu. Tasmim
 khaṇe Ummadantī sabbālamkārapaṭimaṇḍitā tesam santikam
 agamāsi. Te tam disvā satim paccupatthāpetum asakkontā
 kilesamadamattā hutvā attano vippakatabhojanabhāvam na 10
 jānimsu, ekacce ālopaṃ gahetvā bhuñjāmā' 'ti saññāya sīse
 ṭhapesum, ekacce upakacchantare⁵ khipimsu, ekacce bhittim⁶
 paharimsu, sabbe ummattakā ahesum. Sā te disvā „ime kira
 mama lakkhaṇam vīmaṃsantīti⁷, gīvāya ne gahetvā nīharathā“
 'ti nīharāpesi. Te maṃkubhūtā rājanivesanam gantvā Umma- 15
 dantiyā ruṭṭhā⁸ „deva sā itthi kālakaṇṇī, na tumbhākam anuc-
 chavikā“ ti vadimsu. Rājā „kālakaṇṇī kira“ 'ti tam na ānā-
 pesi⁹. Sā tam pavattim sutvā „aham kira kālakaṇṇīti raññā
 na gahitā, kālakaṇṇīyo nāma evarūpā¹⁰ hontīti“ vatvā „hotu,
 sace pi tam rājānam passissāmi jānissāmīti“ tasmim āghātam 20
 bandhi. Atha nam pitā Ahipārakassa adāsi, sā tassa piyā
 ahoṣi manāpā. — Kassa pana kammassa phalena¹¹ evam abhi-
 rūpā ahoṣīti rattavatthadānassa¹²: sā kira atīte Bārānasiyam
 daliddakule nibbattitvā ussavadvase puññasampannā itthiyo
 kusumbharattavattham nivāsetvā alamkatā kīlantiyo disvā 25
 tādisam vattham nivāsetvā kīlitukāmā hutvā mātāpitunnam
 ārocetvā tehi „amma mayam daḷiddā, kuto no evarūpaṃ
 vatthan“ ti vutte „tena hi maṃ ekasim aḍḍhakule bhatim
 kātum anujānātha, te mama guṇam Ńatvā dassantīti“ vatvā

¹ C^{ks} omit surā. ² B^d titiṭi-. ³ B^d adds brahmaṇe. ⁴ C^s -jamā, B^d
 bhuñjaha, R^s bhuñjamānā. ⁵ B^d adds bhattam. ⁶ C^k -i, B^d bhittiyādisu. ⁷
 B^d -sissanti, R^s -sissantikim. ⁸ B^{ds} kuddhā. ⁹ B^d ānā- ¹⁰ B^{ds} add na. ¹¹
 B^d adds sā. ¹² B^{ds} add nissandena.

tehi anuññātā ekam kulaṃ upasāṃkamitvā „kusumbharattavathena bhatim karomīti“ āha. Atha naṃ te „tīni sām-
vaccharāni kamme kate tava guṇāguṇaṃ¹ nātvā dassāma“² 'ti
vadiṃsu. Sā „sādhū“³ 'ti paṭisunivā kammaṃ paṭipajji. Te
5 tassā guṇaṃ nātvā aparipuṇṇesu yeva tīsu saṃvaccharesu
tassā ghanakusumbharattavathena⁴ saddhim aññaṃ pi vatthaṃ
datvā „tava sahāyikāhi saddhim gantvā nahāyivā nivāsehīti“
taṃ pesayīṃsu. Sā sahāyikā ādāya gantvā rattavatthaṃ tīre
ṭhapetvā nahāyi. Tasmim khāṇe eko Kassapadasabalassa
10 sāvako acchinnacīvaro sākhabhaṅgaṃ nivāsetvā ca pārupitvā
ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā „ayaṃ bhadanto
acchinnacīvaro bhavati“⁵, pubbe pi adinnabhāvena mama nivā-
sanaṃ dullabhaṃ jātan 'ti⁶ vatthaṃ dvidhā phāletvā ekam
koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmiti“⁷ cintevā uttaritvā attano nivā-
15 sanaṃ nivāsetvā „tiṭṭhatha bhante“⁸ ti vatvā theram vanditvā
vatthaṃ phāletvā tass' ekakoṭṭhāsaṃ⁹ adāsi. So ekamante
paṭicchannaṭṭhāne ṭhatvā sākhabhaṅgaṃ chaḍḍetvā tass' ekam
kannaṃ nivāsetvā ekam pārupitvā nikkhami, ath' assa vattho-
bhāseṇa sakalasarīraṃ taruṇasuriyo viya ekobhāsaṃ ahoṣi.
20 Sā taṃ disvā „ayaṃ⁶ ayyo paṭhamaṃ na sobhi⁷ idāni taruṇa-
suriyo viya virocati, idam pi tass' eva⁸ dassāmiti“⁹ dutiyam pi
koṭṭhāsaṃ datvā „bhante ahaṃ bhava carantī uttamarūpa-
dharā bhaveyyam, maṃ disvā koci puriso sakabhāvena saṅṭhā-
tum⁹ mā asakki¹⁰, mayā abhirūpatarā nāma añña mā hotū“
25 'ti patthanaṃ ṭhapesi. Thero anumodanaṃ katvā pakkāmi.
Sā devaloke sañcaranti¹¹ tasmim kāle Ariṭṭhapure nibbattitvā
tathārūpā ahoṣi. — Atha tasmim nagare kattikachānaṃ gho-
sayīṃsu, kattikapuṇṇamāya nagaraṃ sajjayīṃsu. Ahipārako
attano ārakkaṭṭhānaṃ gacchanto taṃ āmantevā „bhadde

¹ Bds omit guṇā. ² Bd ghaṭanaku-. ³ Bds bhavissati. ⁴ Bds adds taṃ. ⁵ Bd sā taṃ koṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds mayhaṃ. ⁷ Bd -ati. ⁸ Bd etasseva. ⁹ Bds sandhāretum. ¹⁰ Cks -īti. ¹¹ Bds saṃsaranti.

Ummadanti, ajja kattikacchaṇo¹, rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam imaṃ gehadvāraṃ āgamissati, mā kho tassa attānaṃ dassesi, so hi taṃ disvā satim upaṭṭhāpetum na sakkhissatīti“ āha. Sā gacchantaṃ² „ahaṃ jānissāmīti“. Tasmim gate dāsim³ āṇāpesi: „rañño imaṃ gehadvāraṃ āgata- 5
kāle mayhaṃ āroceyyāsīti“. Atha suriye atthaṃgate uggate puṇṇacande⁴ devanagare⁵ viya alaṃkate nagare sabbadisāsu dīpesu jālantesu⁶ rājā sabbālaṃkārapatimaṇḍito ājaññarathavaragato amaccagaṇaparivuto mahantena yasena nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam eva Ahipārakassa gehadvāraṃ 10
agamāsi, taṃ pana gehaṃ manosilāvannaṇapākāraparikkhitaṃ alaṃkataṃ dvāraṭṭālakāṃ sobhaggappattaṃ pāsādikāṃ. Tasmim khaṇe dāsī Ummadantiyā ārocesi, sā pupphasamuggaṃ gāhāpetvā kinnarilīhāya⁷ vātapānaṃ nissāya ṭhitā rañño pupphāni khipi. So taṃ ulloketvā⁸ kilesamadamatto satim 15
paccupaṭṭhāpetum asakkonto „Ahipārakass’ etaṃ gehaṃ“ ti sañjānitum pi nāsakkhi. Atha sārathim āmantetvā pucchanto dve gāthā abhāsi:

1. Nivesanaṃ kassa nu ’daṃ Sunanda
pākārena paṇḍumayena guttaṃ, 20
kā dissati aggisikhā va dūre
vehāsayaṃ pabbatagge va acci. 57.
2. Dhītā n’ ayaṃ kassa Sunanda hoti,
suṇisā n’ ayaṃ kassa atho pi bhariyā,
akkhāhi me khippam id’ eva⁹ putṭho: 25
avāvatā, yadvivā atthi bhattā ti. 58.

Tattha kassa nudan ti kassa nu¹⁰ idaṃ, paṇḍumayenā ’ti rattitṭhikāmayena¹¹, dissatīti vātapāne ṭhitā paññāyati, aggīti¹² analajālakkhandho¹³,

¹ C^s kattikarattikacchaṇo, B^d -ratti gāro chaṇo. ² B^d gaccha tvaṃ sāmi. ³ C^s -am. ⁴ C^s -o. ⁵ B^d -raṃ. ⁶ B^d jālitesu. ⁷ B^d līhāya. ⁸ B^d disvā olo-. ⁹ C^s idheva, B^d imeva. ¹⁰ C^s omit nu. ¹¹ B^d rattitṭhakapākāramayena. ¹² C^s aggati, B^d acchiti. ¹³ C^s nalajā-.

dhītā nayan ti dhītā¹ nu ayam, avāvatā ti apētābharanā² apariggahitā³,
bhattā ti yadvā assā sāmiko atthi, idaṃ akkhāhīti.

Ath' assa so ācikkhanto dve gāthā⁴ abhāsi:

3. Ahaṃ hi jānāmi janinda etaṃ
5 matyā ca petyā ca atho pi assā⁵,
tath' eva⁶ so puriso bhūmipāla
rattimdivaṃ appamatto tav' atthe. 59.
4. Iddho ca phīto⁷ ca subāḷhiko⁸ ca
10 amacco te aññataro janinda,
tass' esā bhariyā Ahipārakassa
Ummadantī⁹ nāmadheyyena rājā 'ti. 60.

Tattha matyā ca petyā cā 'ti matito ca pitito ca taṃ jānāmīti vadati,
atho pi assā ti atha sāmikam pi 'assā jānāmīti vadati, iddho ti samiddho,
phīto⁷ ti vatthālaṃkārehi phullito¹⁰, subāḷhiko¹¹ ti suṭṭhu aḍḍho, nāma-
15 dheyyenā 'ti nāmena, ayam hi¹² yo naṃ passati taṃ ummādeti satim assa
paccupaṭṭhāpetuṃ na deti tasmā Ummadantīti vuccati.

Taṃ sutvā rājā nāmam assā thomento anantaraṃ g. ā.:

5. Ambho ambho¹³ nāmam idaṃ imissā
matyā ca petyā ca kataṃ susādhu,
20 tathā¹⁴ hi mayhaṃ apalokayantī
ummattakaṃ Ummadantī akāsīti. 61.

Tattha matyā ca petyā cā 'ti mātaraṃ ca pitarā ca, mayhaṃ ti upa-
yogathe sampadānaṃ, apalokayantīti mayā apalokitā sayāṃ maṃ apaloka-
yantī maṃ ummattakaṃ akāsīti attho.

- 25 Sā tassa kampitabhāvaṃ nīatva vātapānaṃ thaketvā siri-
gabbhaṃ eva agamāsi. Rañño pi 'ssā¹⁵ diṭṭhakālato paṭṭhāya
nagarapadakkhiṇakaraṇe¹⁶ cittam eva nāhosi. So sārathim
āmantetvā „samma Sunanda rathaṃ nivattehīti“ vatvā „ayam

¹ B^d adds kā. ² B^d -varaṇā. ³ B^d -ggahā. ⁴ B^d -āyo. ⁵ C^k tassā. ⁶
B^d taveva. ⁷ C^k pī-, C^s thī-, B^d phī-. ⁸ B^d suvaḍḍhito, B^s suvaḍḍhito. ⁹
B^d ummadantīti, read: ummādinī? cfr. Zachariae supra. ¹⁰ B^d puppito. ¹¹
B^d suvaḍḍhito. ¹² B^d ayañhi, C^k ahañhi. ¹³ so all three MSS. for aho? ¹⁴
B^d tadā. ¹⁵ B^d tassā. ¹⁶ C^k -naṃka-, B^d -ṇakā-.

chaṇo amhākaṃ nānucchaviko, Ahipāraḥasenāpatiss' evānucchaviko, r. pi tass' evānucchavikaṃ⁴ ti rathaṃ nivattāpetvā pāsādaṃ abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha:

6. Sā' puṇṇamāse migamandalocanā
upāvisī puṇḍarīkattacaṅgī, 5
dve puṇṇamāyo tadahū amaṇṇāmaṃ²
disvāna pārāpatarattavāsiniṃ. 62.
7. Aḷārapamhehi subhehi vagguhi
palobhayantī⁴ maṃ yadā udikkhati
vijambhamānā harat' eva me mano 10
jātā vane kimpurisīva pabbate. 63.
8. Tadā hi brahatī⁵ sāmā⁶ āmuttamaṇikuṇḍalā
ekaccavasanā nārī migī bhantā⁷ v' udikkhati. 64.
9. Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā
bāhāmudū candanasāralittā 15
vaṭṭaṅgulī sannatavīrakuttiyā⁸
nārī upaṇṇissati sīsato subhā. 65.
10. Kadāssu maṃ kañcanamāluracchadā⁹
dhītā Tirīṭissa vilākamajjhā
mudūhi bāhāhi palissajjissati¹⁰ 20
brahāvane jātadumaṃ va māluvā. 66.
11. Kadāssu lākhārasarattasucchavī
bindutthanī puṇḍarīkattacaṅgī
mukhaṃ mukhena upanāmayissati
soṇḍo va soṇḍassa surāya¹¹ thālaṃ¹². 67. 25
12. Yathāddasaṃ naṃ¹³ tiṭṭhantim sabbagattaṃ manoramaṃ
tato sakassa cittassa nāvabodhāmi kiñcanaṃ. 68.
13. Ummadantī¹⁴ mayā ditṭhā ānuttamaṇikuṇḍalā¹⁵,
na supāmi divārattim sahasaṃ va parājito. 69.

¹ C^k so, B^d yā ² B^d tadahumaṇṇāhaṃ, B^e akhaṇṇātaṃ. ⁴ C^k sa-, C^e sā-. ⁵ B^d brahmāhi. ⁶ C^e samāsemigamandā. ⁷ B^d phandā. ⁸ B^d -dhira-. ⁹ B^d -jālura-. ¹⁰ C^k -dissati ¹¹ C^k phu-, C^e pu-. ¹² C^k phā-. ¹³ B^d yadadda-santaṃ. ¹⁴ C^k -tim, B^d -ti. ¹⁵ B^e -laṃ.

14. Sakko ca¹ me varam² dajjā, so ca labbhettha me varo:
ekarattim³ dirattim³ vā bhaveyyam³ Ahipārako
Ummadantya³ ramitvāna, Sivirājā tato siyā ti. 70.

- Tattha puṇṇamāse ti puṇṇacandāya rattiya, migamandalocanā ti
5 kaṇḍasantāseṇa palāyitvā vanantare t̥hatvā luddam oloketiyā migiyā viya man-
dāni locanāni assā ti migamandalocanā, upāvisīti padumavaṇṇena karata-
lena pupphāni khīpitvā maṃ oloketi vātapāne nisīdi, puṇḍarīkattacaṅgīti
rattapadumapattavaṇṇasarīrā, dve puṇṇamāyō ti ahaṃ tadā tasmim̐ chaṇ-
divase tam̐ pārapatapādasamānavāṇam̐ rattavatthanivattam̐ disvā tassā mu-
10 kham⁴ olokeno ekassa pācīnalokadhātuto ekassa Ahipārakasenāpatino nive-
sane ti dvinnam̐ puṇṇacandānam̐ uggatattā dve puṇṇamāyō amaññim̐, alāra-
pambehīti visālapakhumehi⁵, subhehīti parisuddhehi, vagguhīti madhurā-
kārehi, udikkhatīti evarūpehi nettehi yasmim̐ khaṇe oloketi, pabbate ti
yathā Himavantaṇṇapabbate suphullitavane⁶ vīṇam̐ ādāya tantissareṇa attano saram̐
15 saṃsantenti⁷ kimpurisā kimpurisassa manam̐ haratī⁸ evam̐ harateva me
mano ti vippalapati, brahatīti⁹ ulārā, sāmā ti suvaṇṇasāmā, ekacca-
vasanā ti ekaccakavasanā, ekapaṭṭānivatthā ti attho, bhautā vudikkhatīti
saṇhakesā¹⁰ puthunalātā āyatabbamū visālakkhī tuṅganāsā rattoṭṭhī¹¹ setadantā
tikhiṇadāthā suvatṭagīvā tanubāhu susaṇṭhitapayodharā karamitamajjhā visāla-
20 soṇī¹² suvaṇṇakadalīsamānarūpā¹³ sā¹⁴ uttamitthi tasmim̐ khaṇe maṃ udik-
khaṇti bhayena vanam̐ pavisitvā puna nivattitvā luddam udikkhaṇti bhanta-
migīva¹⁵ maṃ udikkhatīti vadati, bāhāmudū ti mudubāhā, sannatavīra-
kuttīya¹⁶ ti suphassitachekakaraṇā¹⁷ upaṇṇissati maṃ ti sā subhā nārī
kadā nu maṃ tehi tambhanakhehi sīsato paṭṭhāya sannatena vīreṇa¹⁸ karaṇena
25 paritossesatīti patthento vilapati, kañcanamālura'cchadā¹⁹ ti kañcanamāya-
uracchadālamkārā, vilākamajjhā ti vilaggasarīrā sā, brahāvane ti mahā-
vane, rattasucchavīti hatthapādātalaaggaṇakhaotṭhamāṇsesu lākhārasaratta-
samānavāṇā, bindutthanīti udakabubbūaparimaṇḍalatthanī, tato ti yadā
tam̐ tiṭṭhantim̐ addasaṃ tato paṭṭhāya, sakassa cītassā 'ti attano cittassa
30 anissaro jāto 'mhīti adhippāyo, kiñcanan²⁰ ti kiñci, ayam²¹ asukā nāmā
'ti na jānāmi, ummattako jāto 'mhīti vadati, diṭṭhā ti disvāna²², supāmiti
n' eva rattimdivam²³ niddam̐ labhāmi, so ca labbhetthā 'ti yam me Sakko
varam̐ dadeyya so ca me varo labheyya²⁴, labheyyam̐ c' ahaṃ varan ti attho.

- Atha te amaccā²⁵ Ahipārakassāpi ārocayāmsu: „sāmi rājā
35 nagaram̐ padakkhiṇam̐ karonto tumhākaṃ gharadvāram̐ gautvā²⁶

¹ Bā ce. ² Bā -am̐. ³ Bā dvirattam̐. ⁴ Bā mukhassa sukham̐. ⁵ Cks -pa-
mukhehi. ⁶ Bā supuppita-. ⁷ Bā -dati. ⁸ Cks haranti. ⁹ Bā brahāti. ¹⁰ Bā
kaṇha-. ¹¹ Ck ratto, Bā rattāti. ¹² Ck -soṇi, Cē -yoni, Bā -yoni. ¹³ Cks
-noruyā. ¹⁴ Cks omit sā. ¹⁵ Bā bhanda-. ¹⁶ Bā -dhīra-. ¹⁷ Cks supā-, Bā
suphuyita-. ¹⁸ Bā dhirena. ¹⁹ Bā -jālura-. ²⁰ Bā kañci-. ²¹ Bā aññam̐. ²²
so Cks; ditthāti disvāna wanting in Bā. ²³ so Cks; Bā rattidivā. ²⁴ so all
three MSS. ²⁵ Cks omit atha-. ²⁶ Bā patvā.

nivattivā pāsādaṃ abhirūlho“ ti¹. So attano gehaṃ gantvā Ummadantiṃ āmantetva „bhadde kacci² rañño attānaṃ dassesīti“ pucchi. „Sāmi, eko mahodaro mahādāṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahan taṃ rājā³ vā rājako⁴ vā ti na jānāmi, eko issaro ti pana⁵ vutto⁶, vātapāne ṭhatvā pupphāni khipim⁷, 5 so tāvad eva nivattivā gato“ ti. So taṃ sutvā „nāsito mhi tayā“ ti punadivase pāto va rājanivesanaṃ āruyha sirigabbhadvāre ṭhatvā rañño Ummadantiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā „ayaṃ Ummadantiyā paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, rañño ca mamaṃ ca aḡuṇaṃ mocetvā imassa mayā 10 jīvitāṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ daḷhamantaṃ⁸ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā „tāta asukattḥāne susiracetiyarukkho atthi, tvaṃ kañci⁹ ajānāpetvā atthaṅgate suriye tattha gantvā anto rukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto yācāmi: ‘deva- 15 rāja, amhākaṃ rājā nagare chaṇe vattamāne akīḷitvā va sirigabbhaṃ pavisitvā vippalapanto nipanno, mayāṃ tattha kāraṇaṃ na jānāma, rājā¹⁰ devatānaṃ bahūpakāro anusaṃvaccharaṃ sahaṣsaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti¹¹, idaṃ¹² nāma nissāya rājā vippalapatīti ācikkha¹³, rañño no jīvitadānaṃ deha¹⁴ 20 ’ti yācissāmi, tvaṃ tasmim khāṇe saraṃ parivattetvā¹⁴ ‘senāpati, tumhākaṃ rañño vyādhi nāma n’ atthi, so pana tava bhariyāya Ummadantiyā paṭibaddhacitto, sace taṃ¹⁵ labhissati jīvissati noce marissati, sace tassa jīvitāṃ icchasi Ummadantiṃ assa dehīti’ katheyyāsīti¹⁶“ evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi. 25 So gantvā tasmim rukkhe nisīditvā punadivase senāpatinā taṃ ṭhānaṃ gantvā āyācite¹⁷ tathā abhāsi, senāpati „sādhū“ ’ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ abihruyha sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satim

¹ Bā -rūyhatīti. ² Bā kiñci. ³ Bā adds ti. ⁴ Bā rājapurisoti, C^k rājako. ⁵ C^k omit pana. ⁶ C^k -e. ⁷ Bā -i. ⁸ Bā -mittaṃ, B^o duṭṭhamantaṃ. ⁹ Bā ki-. ¹⁰ C^k omit rājā. ¹¹ Bā kḥreti. ¹² C^o Bā imaṃ. ¹³ Bā -atha. ¹⁴ Bā paṭivattitvāta. ¹⁵ Bā naṃ. ¹⁶ Bā vadeyyāsīti. ¹⁷ Bā -to.

upatṭhapetvā¹ „ko eso“ ti pucchi. „Ahaṃ deva Ahipārako“
ti. Ath' assa rājadvāraṃ² vivari. So pavisitvā rājānaṃ
vanditvā g. ā.:

15. Bhūtāni me bhūtapatī namassato
5 āgamma yakkho idam evaṃ³ abravi:
rañño mano Ummadantiyā nivitṭho,
dadāmi te taṃ, parivārayassu⁴ 'ti. 71.

Tattha namassato ti tumbhakaṃ vilāpakāraṇaṃ jānanatthaṃ balikammaṃ
katvā namassantassa, taṃ ti ahaṃ taṃ Ummadantiṃ tumbhakaṃ paricārikaṃ
10 katvā dadāmiti.

Atha naṃ rājā „samma Ahipāraka mama Ummadantiyā
paṭibaddhacittatāya vilāpitabhāvaṃ yakkhāpi jānantīti“ pucchi.
„Āma devā“ 'ti. So „sabbalokena kira me lāmakabhāvo ñāto“
ti lajji, dhamme paṭiṭṭhāya anantaraṃ g. ā.:

15. Puññā⁵ ca dhamse amaro na c' amhi,
jano ca no⁶ pāpam idan ti jaññā,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ aditṭhā⁷ ti. 72.

Tattha dhamse ti samma Ahipāraka ahaṃ tāya saddhiṃ kilesavasena
20 paricārayanto puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhiṃ paricāritamattena amaro
ca na homi, mahājano ca me idaṃ⁸ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato ayuttaṃ raññā
katan ti garaheyya, taṃ ca mama datvā pacchā piyabhariyaṃ aditṭhā⁹ tava
manaso vighāto c' assā 'ti attbo.

Sesā ubhinnam pi vacanapaṭivacanagāthā:

25. Janinda nāññatra tayā mayā vā
sabb' āpi kammaṃ katassa jaññā
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rājā vanathaṃ sajjāhi¹⁰. 73.
18. Yo pāpakaṃ kamma¹¹ karaṃ manusso
30 so maññati: mā-y-idha maññiṃsu aṇṇe¹²,

¹ Cks -ahetvā. ² so all three MSS. for rājā dvāraṃ? ³ Bđ idametad. ⁴ Bđ
-cāra- ⁵ Cks puññāñ. ⁶ Bđ me. ⁷ Ck aditṭhā. ⁸ Bđ imaṃ. ⁹ Ck aditṭhā,
Cs aditṭhe, Bđ aditṭhā. ¹⁰ Bđ adds rājā śha. ¹¹ Bđ kammaṃ. ¹² so all three
MSS. for jāni aṇṇo?

- passanti bhūtāni karontam etaṃ
yuttā ca ye honti narā pathavyā. 74.
19. Añño nu te ko 'dha' naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā² piyā ti,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ aditthā³. 75. 5
20. Addhā piyā mayha janinda esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
gacch' eva tvaṃ Ummadantiṃ bhadante
siho va selassa guhaṃ upeti⁴. 76. 10
21. Na pīlitā attadukkhena dhīrā
sukhapphalaṃ kamma pariccajanti,
sammohitā cāpi sukhena mattā
na pāpakaṃ kamma samācaranti. 77.
22. Tuvaṃ hi mātā ca pitā ca mayhaṃ
bhattā patī posako devatā ca,
dāso ahaṃ tuyha saputtadāro,
yathāsukhaṃ Sibba⁵ karohi kāmaṃ. 78. 15
23. Yo issaro 'mhīti karoti pāpaṃ
katvā ca⁶ so n' uttapate paresaṃ
na tena so jīvati dīgham āyu⁷,
devāpi pāpena samekkhare na⁸. 79. 20
24. Aññātaṃ⁹ sāmikehi padinnaṃ
dhamme tthitā ye paṭicchanti dānaṃ
paṭicchakā dāyakā cāpi¹⁰ tattha
sukhapphalaṃ nēva karonti kammaṃ¹¹. 80. 25
25. Añño nu te ko 'dha'¹² naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā piyā ti

¹ Bđ aññe te koci. ² Bđ name sā. ³ Ck adhi-. ⁴ Cks tupehi. ⁵ Bđ siva, B^s sivi. ⁶ Bđ na. ⁷ Bđ -um. ⁸ Bđ adda athassa abhipārakassa āha. ⁹ Cks aññākataṃ. ¹⁰ Bđ vāpi, Cks cāpi. ¹¹ Bđ adda rājā āha. ¹² Bđ koci.

- bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
 datvā piyaṃ Ummadantiṃ aditṭhā¹. 81.
26. Addhā piyā mayha janinda esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla
 5 yan te mayā Ummadanti padinnā,
 bhusehi rājā vanathaṃ saajāhi². 82.
27. Yo attadukkhena parassa dukkhaṃ
 sukkena vā attasukhaṃ dahāti
 yath' ev' idaṃ³ mayha tathā paresaṃ
 10 so⁴ evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ. 83.
28. Añño⁵ nu te ko dha⁶ naro pathavyā
 saddheyya etc. 84.
29. Janinda jānāsi piyā mam' esā,
 na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
 15 piyena te dammi piyaṃ janinda,
 piyadāyino deva piyaṃ labhanti. 85.
30. So nūn' ahaṃ⁷ vadhissāmi attānaṃ kāmahetukaṃ,
 na hi dhammaṃ adhammena ahaṃ vadhituṃ⁸ ussahe. 86.
31. Sace tuvaṃ mayha satim' janinda
 20 na kāmayāsi naraviriyasetṭha
 cajāmi naṃ sabbajanassa Sibba⁹,
 mayā pamuttaṃ¹⁰ tato nam avhayesi. 87.
32. Adūsiyaṃ ce Ahipāraka tvaṃ
 cajāsi katte ahitāya ty-āssa
 25 mahā ca te upavādo pi assa
 na cāpi ty-āssa nagaramhi pakkho. 88.
33. Ahaṃ sahissaṃ upavādam etaṃ
 nindaṃ pasaṃsaṃ garaham pi¹¹ sabbam,
 mam etaṃ āgacchatu bhūmipāla,
 30 yathāsukhaṃ Sibba¹² karohi kāmaṃ. 89.

¹ Ck adhi-, adding abhipārako āha. ² Cks -āti. ³ Cks idā, Bđ idhaṃ. ⁴ Bđ yo. ⁵ Cks -ā. ⁶ Bđ koci. ⁷ Bđ so nunāhaṃ. ⁸ Cks vyādhi. ⁹ Bđ asibyā, B sibyā. ¹⁰ C pavuttaṃ. ¹¹ Bđ -haṃ ca. ¹² Bđ sivi.

34. Yo n' eva nindam na pūna-ppasaṃsaṃ
ādiyati garahaṃ no pi pūjaṃ
sirī ca lakkhī ca apeti tamhā
āpo suvutthī va¹ yathā thalamhā. 90.
35. Yam kiñci dukkhaṃ ca sukhaṃ ca etto² 5
dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
urasā ahaṃ paccupadissāmi⁴ sabbaṃ
pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ. 91.
36. Dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
dukkhaṃ ca n' icchāmi ahaṃ paresaṃ, 10
eko p' imaṃ hārayissāmi⁵ bhāraṃ
dhamme tthito kañci na tāpayanto⁶. 92.
37. Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda,
mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi,
dadāmi te Ummadantiṃ pasanno 15
rājā va yaññe dhanam brāhmaṇānaṃ. 93.
38. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ,
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
nindeyyuṃ devā pitaro ca sabbe,
pāpaṃ ca passa⁷ abhisamparāyaṃ. 94. 20
39. Na h' et' adhammaṃ⁸ Sivrāja vajjuṃ⁹
sanegamā jānapadā ca sabbe
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rāja vanathaṃ sa jāhi. 95.
40. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ 25
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 96.
41. Āhūniyo¹⁰ me si hitānukampī
dhātā. vidhātā c' asi kāmapālo, 30

¹ Ck -tthi va, Bā -tthivi. ² Bā ettho. ³ Bā -rañ ca. ⁴ so Cks for upa-? Bā accuttariessāmi. ⁵ Cks kāra-. ⁶ Bds kiñci ahāpayanto. ⁷ Cks māssa. ⁸ Ck na henadh-, Bds na hetarādh-. ⁹ Bds vajje. ¹⁰ Ck āhu-, C' ahū-, Bā āhuṇeyyo.

- tayī hutā deva mahapphalā hi me,
kāmena me Ummadantiṃ paṭiccha. 97.
42. Addhā hi sabbaṃ¹ Ahipārakā² tuvaṃ
dhammaṃ acārī mama kattaputta,
5 añño nu te ko idha sotthikattā
dipado naro aruṇe³ jīvaloke. 98.
43. Tuvan nu seṭṭho, tvam⁴ anuttaro si,
tvaṃ dhammagū dhammavidū sumedho,
so dhammagutto ciram eva jīva,
10 dhammañ ca me desaya dhammapāla. 99.
44. Tad iṅgha Ahipāraka suṇohi vacanam mama,
dhammaṃ te desayissāmi sataṃ āsevitāṃ ahaṃ. 100.
45. Sādhu dhammaruci rājā, sādhu paññānavā⁵ naro,
sādhu mittānaṃ adubbho⁶, pāpass⁷ akaraṇaṃ sukhaṃ. 102.
- 15 46. Akkodhanassa vijite t̥hitadhammassa rājino
sukhaṃ manussā āsetha sītacchāyāya saṃghare. 102.
47. Na vāham etaṃ abhirocyāmi
kammaṃ asamekkha kataṃ asādhuṃ⁸,
ye vāpi⁹ nātvā na sayāṃ karonti,
20 upamā imā mayhaṃ tuvaṃ suṇohi: 103.
48. Gavaṃ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṅgavo (III $\frac{111}{17}$)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate¹⁰ sati. 104.
49. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
25 sabbaṃ raṭṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti¹¹ adhammiko. 105.
50. Gavaṃ ce taramānānaṃ ujuṃ gacchati puṅgavo
sabbā tā ujuṃ gacchanti nette ujugate¹² sati. 106.
51. Evam eva manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
30 sabbaṃ raṭṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 107.

¹ Cks saccaṃ. ² all three MSS. -ka. ³ Cks -o. ⁴ Cks tav. ⁵ Bā -navā. ⁶ Bā ā-. ⁷ all three MSS. -ssa. ⁸ read: kataṃ asādhuṃ asamekkha kammaṃ? ⁹ Ck yoyavāpi, Cs yo vāpi. ¹⁰ Bā -atigate. ¹¹ read hot'. ¹² Bā ujuṃ-.

52. Na cāp' ahaṃ adhammena amarattam pi patthaye
imaṃ vā paṭhaviṃ sabbaṃ vijetum¹ Ahipāraka. 108.
53. Yaṃ hi kiñci manussesu ratanaṃ idha vijjati
gāvo dāso hiraññaṃ ca vatthiyaṃ² haricandanam 109.
54. [Assitthiyo ratanaṃ maṇikañca
yaṃ cāp' ime candimasuriyā abhipālayanti]
na tassa hetu visamaṃ careyya,
majjhe Sivīnaṃ usabho 'mhi jāto. 110. 5
55. Netā pitā uggato raṭṭhapālo
dhammaṃ Sivīnaṃ apacāyamāno
so dhammam evānūvicintayanto
tasmā sake cittavase na vatto. 111. 10
56. Addhā tuvaṃ mahārāja niccaṃ avyasaṇaṃ³ sivaṃ
karissasi ciraṃ rajjaṃ, paññā hi tava tādisī. 112.
57. Etaṃ te⁴ anumodāma yaṃ dhammaṃ na-ppamajjasi,
dhammaṃ pamajja khattiyo raṭṭhā cavati issaro. 113. 15
58. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya (supra p. 123)
idha dhammaṃ caritvāna rāja⁵ saggaṃ gamissasi⁶. 114.
59. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya, etc. 115.
60. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmmaccesu khattiya, etc. 116. 20
61. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca, etc. 117.
62. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca, etc. 118.
63. Dhammaṃ cara mahārāja raṭṭhe janapadesu ca, etc. 119.
64. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇe brāhmaṇesu ca, etc. 120.
65. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhīsu khattiya, etc. 121. 25
66. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṅṅo sukāvaho,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 122.
67. Idha dhammaṃ caritvāna saindadevā sabrahmakā⁷
suciṅṅena divam pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo ti. 123.

¹ Cks -tu. ² Bā vattiya. ³ Cks avyasaṇiṃ, Bā abyāsanaṃ. ⁴ Cks me. ⁵ Bā rājā. ⁶ Cks -ti. ⁷ Bā dhammaṃ cara mahārāja iudo devā sabrahmakā.

Tattha sabbāpīti janinda aham p' etaṃ ekako va paṭicchādetvā añeṣāmi
 tasmā ṭhapetvā taṃ ca mamaṃ ca añño sabbo pi jano¹ imassa kammassa katassa
 ākaramattam pi na jāññā na jāniṣṣanti², bhusehīti tāya saddhīm abhiramanto
 attano taṇhāvanathaṃ bhusaṃ karohi vaḍḍhehi, manorathaṃ pūrehīti, saajāhīti
 5 manorathaṃ pana pūretvā sace te na ruccati yatha naṃ saajāhi, mayham eva
 paṭicchāpehi³, kamma⁴ karan ti samma Ahipāraka yo manusso pāpakammaṃ
 karonto so pacchā mā idha aññe idaṃ pāpakammaṃ maññīmsu mā jānantū 'ti
 maññe ti cinteti, duccittitam⁵ etaṃ tassa, kimkāraṇā: karontam eva hi naṃ
 passanti bhūtāni ye ca⁶ Buddhā Paṅcekabuddhā Buddhaputtā iddhiyogena yuttā
 10 te ca naṃ passanti yeva, na me piyā ti samma Ahipāraka añño nu te koṇi⁷
 idha imaṣmim sakalāya pi paṭhaviyā na me Ummadantī piyā⁸ ti evaṃ⁹ sadda-
 heyya¹⁰, sīho va selassa guhaṃ ti mahārāja sace taṃ tvaṃ idha na ānesi
 atha yathā sīho kilesaparilāhe uppanne sīhapotikāya vasanaṭṭhānaṃ maṇiguhāṃ
 upeti evaṃ tassā vasanaṭṭhānaṃ gaccha, gantvā tattha attano patthanāṃ¹¹
 15 pūrehīti. sukhaṃ phalaṃ ti samma Ahipāraka, paṇḍitā attano dukkhena
 puṭṭhā¹² samānā na sukhavipākādāyakammaṃ pariccajanti, sammohitā vāpi
 hutvā mohena mūlha sukkena mattā pāpakammaṃ nāma¹³ na samācaranti,
 yathāsukhaṃ Sibba¹⁴ karohi kāmaṃ ti sāmī Sivirāja, attano dāsiṃ pari-
 vārentassa¹⁵ garahā nāma n' atthi, tvaṃ yathāsukhaṃ yathājjhāsayāṃ kāmaṃ
 20 karohi, attano icchaṃ pūrehīti, na tena so jīvattīti samma Ahipāraka, yo
 issaro 'mhitī pāpaṃ karoti katvā ca kim¹⁶ maṃ devamanussā vakkhantīti¹⁷ na
 uttasati na ottapati na so tena kammaṃ dīghaṃ kālaṃ jīvati khippam eva
 marati, devatāpi ca naṃ kim imassa pāparañño rajjena varam assa vālukāghaṃ
 gale bandhītvā maraṇaṃ ti lāmakena cakkhunā oloketi, aññāta kaṇa ti mahārāja
 25 aññesaṃ santakaṃ tehi sāmikehi padinnadānaṃ ye attano dhamme ṭhitā paṭi-
 chanti te tattha¹⁸ paṭicchakā ca dāyaka ca sabbe pi sukhaṃ phalaṃ eva kaṇamaṃ
 karonti, paṭiggāhake hi paṭigaṇhante taṃ dānaṃ dāyakassa mahantaṃ vipākaṃ¹⁹
 dettīti añño nu te -pe- addhā piyā -pe-, yo attadukkhena²⁰ 'ti samma Ahi-
 pāraka yo attano dukkhena piḷḷito taṃ dukkhaṃ parassa dahati attano sarīrato
 30 parasarīre khīpati parassa vā²⁰ sukkena attano sukhaṃ dahati taṃ parassa
 sukhaṃ gahetvā attani pakkhipati attano dukkhaṃ harissāmiti paraṃ dukkhitāṃ
 karoti attānaṃ sukhessāmiti parasukhaṃ nāseti na so dhammaṃ jānāti, yo
 pana evaṃ jānāti yath'ev' idaṃ mayhaṃ sukhadukkaṃ tathā paresaṃ ti sa vedī
 dhammaṃ so dhammaṃ jānāti nāma, ayam etissā gāthāya attho, piyena te
 35 dammīti piyena kāraṇabhūtena piyaṃ phalaṃ patthento dammīti attho, piyaṃ
 labhantīti saṃsāre saṃsarantā piyam eva labhanti, kāmahetukaṃ ti samma

¹ Bā añña sabbāpi janā, Ck^s aññe sabbo pi jano. ² so all three MSS. for
 -issati? ³ Ck^s -cchādehi, Bā paṭidehi. ⁴ all three MSS. -am. ⁵ Bā duci-
 Ck^s ducaritam. ⁶ Ck^s va. ⁷ Ck^s konu. ⁸ Ck^s yā, C^s viyā. ⁹ Ck^s etaṃ. ¹⁰
 Ck^s -hessati. ¹¹ Bā manāṃ. ¹² so all three MSS. ¹³ Bā adds manasā. ¹⁴
 Bā sivi. ¹⁵ C^s Bā -cā-. ¹⁶ Bā^s kam. ¹⁷ Bā ra-, B^s da-. ¹⁸ Bā nattha. ¹⁹
 Bā^s vipphāraṃ. ²⁰ Ck^s omit vā.

Ahipāraka kāmahetukam ayuttakam katvā¹ attānam² vadhissāmīti³ me pariv-
 vitakko uppajjissati⁴, mayham satin ti mama santakam, mama santi⁵ pi
 pāṭho, mama santikāyā⁶ ti evam maññamāno, sace tvaṃ tam na kamesīti attho,
 sabbajanassā 'ti sabbe⁷ seniye⁸ sannipātetvā tassa sabbajanassā 'ti⁹ ayam
 mayham ahitā ti pariccājissāmi, tato avhayesīti tato naṃ paṛiggahattā¹⁰ 5
 ānapeyyāsi¹¹, adūsiyan ti anaparādham, katte ti tam eva aparena nāmena
 ālapati, so hi rañño hitam karoti tasmā kattā¹² ti vuccati, na cāpi tyāssā
 'ti evam akiccakārīti nagare tava koci pakkho pi na bhavēyya, nindan ti na
 kevalam upavādam eva sace pi maṃ koci sammukhā nindissati pasamsissati vā
 dosaṃ vā pana āropento garahissati tan p' aham nindam pasamsam garahaṃ 10
 ca sabbam sahiissāmi, sabbam etaṃ mamāgacchatu 'ti vadati, tamhā ti yo ete
 nindādayo na gaṇhāti tamhā purisā issariyasamkhātā siri ca paññāsamkhātā
 lakkhī ca thalaṭṭhānato suvuṭṭhisamkhātā āpo viya apeti na patiṭṭhāti, etto ti
 ito mama tassā pariccattakāraṇato, dhammātisāram vā ti dhammam atikka-
 mitvā pavattam¹³ akusalam vā yaṃ kiñci hoti, paccupadissāmīti sam- 15
 paṭicchissāmi¹⁴, thāvarānam tasānan ti yathā mahāpāṭhavī khināsavānaṃ ca
 puthujjanānaṃ ca na kiñci na paṭicchati sabbam adhiṅveseti tath' evāham pi
 sabbam etaṃ paṭicchissāmi adhiṅvesessāmīti dīpeti, eko pi maṃ ti aham eko¹⁵
 va imaṃ attano dukkhabhāraṃ hārayissāmi¹⁶ vahissāmi¹⁷, dhamme ṭhito ti
 vinicchayadhamme pavēnidhamme¹⁸ tividhasucaritadhamme ṭhito hutvā, saggū- 20
 pagan ti devapuññakammaṃ nāma etaṃ saggūpagaṃ hoti, yaññe¹⁹ dhanan
 ti yaññadhanam, ayam eva vā pāṭho, Ummadantīti Ummadantī pi mama
 sahāyikā tvam pi sahāyako, pītaro ti brahmāno²⁰, sabbe ti na kevalam
 devabrahmuno²¹ sabbe raṭṭhavāsino maṃ passatha bho sahāyakassa bhariyā
 sahāyikā iminā gehe katā ti nindeyyuṃ, na hetadham man²² ti na hi etaṃ 25
 adhammikam, yaṃ te mayā ti yasmā mayā sā²³ tuyham dinnā²⁴ tasmā etaṃ
 adhammo ti na vadissanti²⁵, satan ti satānam Buddhādīnam khantimettā-
 bhāvanāsīlacārasamkhātāni dhammāni suvaṇṇitāni, tāni²⁶ samuddavelā va durac-
 cayāni, tasmā yathā samuddo velam nātikkamatī evam aham pi silavelam²⁷
 nātikkamāmīti²⁸ vadati, āhuneyyo me sīti mahārāja tvaṃ mama āhuna- 30
 pāhunasakkārassa²⁹ anucchaviko, dhātā vidhātā ca³⁰ kāmapālo ti tvaṃ
 deva mama dhāraṇato dhātā issariyamukhassāpi³¹ dahanato vidhātā icchita-

¹ Cks akatvā, Bā ayuttam katvā. ² Bā adds na. ³ Bā pavissāmīti. ⁴ Bā uppaj-
 jati. ⁵ so Cks for santiṃ? Bā mayham pasinti, Bā mayham seti. ⁶ so Cks; Bā
 santakāsāyā. ⁷ Bā -ā. ⁸ Ck Bā -yo, Cā seniyo. ⁹ Bā -nassa, omitting ti.
¹⁰ Bā -hitattā. ¹¹ Bā āneyyāsi, Ck anapeyyāsi, Bā aneyyāsi. ¹² Cks kaccā. ¹³
 Cks -ā. ¹⁴ Cā sampatissacchissāmi, Bā paccuttarissāmīti sampaticchissami dhāra-
 yissāni, Bā paccuparissāmīti sampaticchā dhāressāmi. ¹⁵ Bā ekako. ¹⁶ Cks kār-,
 Bā tār-? ¹⁷ Cks ehiss-, Bā vah or gah-, Bā pah-. ¹⁸ Bā -ṇiyadh-. ¹⁹ Cks -ā.
²⁰ Ck brahmaṇo, Cā brāhmaṇo. ²¹ so Cks for -māno; Bā brahmaṇo, omitting
 deva. ²² all three MSS. hetāndh. ²³ Cks omit sā. ²⁴ Cks -am. ²⁵ Bā ne-
 vadissati. ²⁶ Bā omits tāni. ²⁷ Cks silam-. ²⁸ Bā -missāmīti. ²⁹ Bā omits
 pāhuna. ³⁰ Bā vasi. ³¹ Bā -sukhassāpi.

patthitānaṃ kāmānaṃ pālanato kāmāpālo, tayi¹ hutā ti tuyhaṃ dinnā²,
 kāmēna me ti mama patthanāya³ Ummadantim paṭicchā⁴ 'ti; evaṃ Ahipārako
 rañño deti, rājā na mayhaṃ attho ti paṭikkhipati, gūthapatitā⁵ sākuṇikā⁶
 pacchīm piṭṭhipādena paharivā aṭaviyaṃ khipantā viya ubho pi naṃ jahaut'
 5 eva, idāni rājā punaakathanatthāya taṃ santajjento addhā hīti g. ā., tattha
 kattaputtā⁷ 'ti pitā⁸ pi 'ssa kattā va⁹ tena taṃ evaṃ ālapati, i. v. h.: addhā
 tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbaṃ dhammaṃ acari hitaṃ eva¹⁰ akāsi, ajja¹¹ pana
 paṭipakkho hutvā bahum¹² kathesi, mā evaṃ vippalapi, añño nu te dīpado
 naro ko idha jivaloke aruṇe yeva sotthim kattā¹³, sace hi ahaṃ viya añño
 10 rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhavissa anto aruṇe yeva tava sisāṃ chindā-
 petvā taṃ attano ghare kareyya, ahaṃ pana akusalabhayaṇ' eva na karomi,
 tuṅhī hohi, na me tāya¹⁴ attho ti santajjesi; so taṃ sutvā puna pi kiñci
 vattum asakkonto rañño thutivasena tvaṃ nū¹⁵ 'ti g. ā., tass' attho mahārāja
 tvaṃ ñeva sakala-Jambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ seṭṭho tvaṃ anuttaro tvaṃ
 15 vinicchayadhammapaveṇidhammasucaritadhammānaṃ¹⁶ gopāya tena dhammagū
 tesāṃ¹⁷ vidahitattā dhammavidū tvaṃ sumedho¹⁸ tvaṃ yaṃ dhammaṃ gopesi
 ten' eva gutto, cīraṃ jīva dhammaṃ ca me desehi dhammapāla dhammagopaka
 rāja pavarā¹⁹ 'ti; atha rājā dh. desento tadimghā 'ti ādim ā., tattha imghā
 'ti codanathe nipāto, yasmā maṃ tvaṃ codesi tasmā ti attho, satan ti Bud-
 20 dhādīhi sappurisehi āsevitāṃ, sādhu ti sundaro²⁰ pasattho vinicchayapaveṇi-
 sucaritadhammo rocesīti dhammaruci, tādiso hi jīvitāṃ jahanto pi akiccaṃ na
 karoti tasmā sādhu, paññāpavā ti nāpasampanno, mittānaṃ adubbho ti
 mittassa adubbhanabhāvo²¹, ṭhitadhammassā 'ti patiṭṭhitatividhadhammassa,
 āsethā 'ti āseyyum nisīdeyyum, desanāsīsam ev' etaṃ²², cattāro iriyāpathe su-
 25 khaṃ kappeyyun ti yaṃ pan' ettha attho, sītacchāyāyā 'ti puttadārañāti-
 mittānaṃ sītacchāyāya, saṃghare ti saṃghare attano gehe adhammabalidaṇḍā-
 dīhi anupaddutasukhaṃ passeyyun²³ ti dasseti, na vāhametan ti samma Ahi-
 pāraka yaṃ etaṃ²⁴ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ etaṃ ahaṃ na roca-
 yāmi, ye vāpi nātvāna ti ye vā pana rājāno nātvā tulayitvā tīretvāosayaṃ
 30 karonti tes' ahaṃ kammaṃ rocemīti adhippāyo, imā upamā ti imasmim pan'
 atthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā suṇohi, jimhan ti vaṃkaṃ, nette ti yo
 tā gāviyo neti²⁵ tasmim jeṭṭhakaṃsabhe, pagevā 'ti tasmim adhammaṃ
 carante itarā pajā pag eva carati ativiya karoti attho, dhammiko ti
 cattāri agatigamanāni pahāya dhammena r. kāreti²⁶, amarattan ti devattāni,
 35 ratanan ti saviññāpakaratanāṃ²⁷, vatthiyan ti kāsikavattham eva, as-
 sitthiyo ti vātasamagattasse pi uttamarūpadharā itthiyo pi, rataṇaṃ
 maṇikañcā 'ti sattavidharatanāṃ ca maṇikkamayabhaṇḍaṇ ca²⁸, abhipāla-

¹ Cks tayā. ² Cks -a. ³ B^s kāmēna. ⁴ Cks -a. ⁵ B^s bhūmiyaṃ pa-. ⁶ Cks
 -ka, B^d -ṇinaṃ. ⁷ all three MSS. kattha-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck katthā va,
 B^d kattā ca. ¹⁰ B^d adds vadhimeva. ¹¹ B^d idāni. ¹² Cks -u. ¹³ Cks katvā. ¹⁴
 B^d ettāya. ¹⁵ Cks nūnā. ¹⁶ B^d -paveniya-. ¹⁷ Cks -guttosaṃ. ¹⁸ B^d adds so.
¹⁹ Ck carā, Cs pacarā, B^s javarā. ²⁰ Cks add ti. ²¹ Cks -bhāge. ²² B^d eva cetāni.
²³ Cks vase-. ²⁴ B^d yathā taṃ. ²⁵ Cks neneti. ²⁶ B^d -ento. ²⁷ B^s saviññāpa-
 kāviññāpakaratanāṃ. ²⁸ Ck māni-, B^s mahagghabhaṇḍakañca.

yaṅtīti alaṅkarontā¹ rakkhanti, na tassā 'ti tassa cakkavattirajassāpi hetu
na visamaṅ careyya², usabho 'smīti yasmā ahaṅ Sivinaṅ majjhe jeṭṭhakarājā
hutvā jāto tasmā cakkavattirajakarāṇaṃ³ pi visamaṅ na carāmiti attho, netā
ti mahārājānaṃ⁴ kusalesu paṭiṭṭhapetvā devanagaraṅ netā hitakāraṇena tassa
pitā⁵ Sivirājā kira dhammarājā⁶ ti sakala-Jambudīpe nātattā uggato samena
raṭṭhaṅ pālanato⁷ raṭṭhapālo, apacāyamāno ti Sivinaṅ porāṇakarājūnaṅ
paveṇidhanaṅ apacāyamāno, so ti so ahaṅ tam eva dhammaṅ cintemi⁸
manasikaromi, na vatte ti⁹ tena kāraṇena attano cittassa vase na vattāmi;
evaṅ M-assa dhammakathaṅ sutvā Ahipārako thutiṅ karonto addhā hīti
ādim ā., na pamajjasīti attanā¹⁰ kathitadhammaṅ¹¹ na-ppamajjasi tatth'¹² 10
eva vatteṣi, dhammaṅ pamajjā 'ti¹³ dhammaṅ pammussitvā¹⁴ agā'ivaseva
gantvā¹⁵; evaṅ so tattha¹⁶ thutiṅ katvā dhammacariyāya niyojento¹⁶ uttariṅ
dasagāthā¹⁷ abhāsi, tā¹⁸ heṭṭhā Tesakuṇajātake vaṇṇitā va.

Evaṅ Ahipārakasenaṅpatinā rañño dhamme desite rājā
Ummadantiyā paṭibaddhacittaṅ vinodesi. 15

S. i. d. ā. s. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale
paṭiṭṭhahi): „Tadā Sunandasārathi ānando ahoṣi, Ahipārako Sāriputto,
Ummadanti Uppalavaṇṇā, sesaparisā Buddhaparisā, Sivirājā ahaṅ evā“
'ti. Ummadantiġātakam.

3. Mahābodhiġāta. 20

Kinnu daṇḍaṅ kimājinaṅ ti. Idam S. J. v. paññāpāra-
miṅ ā. k. Vatthum Mahūmmagge āvibhavissati. Tadā pana S.
„na bhikkhave idān' eva pubbo pi T. paññavā parappavādamaddano
yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe asītiakoṭivibhavassa udicca- 25
brāhmaṇamahāsālassa¹⁷ kule nibbatti¹⁸, Bodhikumāro ti
'ssa nāmaṅ kariṃsu. So vayappatto Takkasilāya¹⁹ uggahita-
sippo paccāgantvā agāramajjhe vasanto aparabhāge kāme
pahāya Himavantapadesaṅ pavisitvā paribbājakapabbajjam

¹ Bds ālokaṅkarontā. ² Cks mareyyuṅ. ³ Bd -kār-. ⁴ Bds mahājanaṅ. ⁵
Bds hitā. ⁶ Bds dhammacāri. ⁷ Bd raṭṭhapālayanaṭāya. ⁸ Bd anucintayanto. ⁹
Bds yasmā in the place of manasi - - ti. ¹⁰ Bds -no. ¹¹ Bd -e. ¹² Cks
parimajjasīti. ¹³ Bd samussitvā. ¹⁴ Bds ag-. ¹⁵ Bds tassa. ¹⁶ Bds dhammañ-
carā ti uyojento, Bds -yojento. ¹⁷ Bds uttari tassa osānagāthā. ¹⁸ Cks te. ¹⁹
Cks -la. ²⁰ Cks -itva. ²¹ Bd -yaṅ.

pabbajitvā tattha vanamūlaphalāhāro ciraṃ vasitvā vassāratta-
 samaye Himavantā oruḥa cārikāṃ caranto anupubbena
 Bārāṇasim¹ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase paribbāja-
 kasāruppena nagare bhikkhāya caranto rājadvāraṃ pāpuṇi.
 5 Tam enaṃ sīhapañjare t̥hito rājā disvā tassa upasame pasī-
 ditvā taṃ attano bhavanaṃ pavesetvā rājapallaṃke nisīdā-
 petvā katapaṭisanthāro thokaṃ dhāmmakathaṃ sutvā nānagga-
 rasabhojanaṃ dāpesi. M. bhattaṃ gahetvā cintesi: „idaṃ
 rājakulaṃ nāma bahudosaṃ bahupaccāmittaṃ hoti², ko nu kho
 10 mama uppannaṃ bhayaṃ nittharissatīti³“ so avidūre t̥hitaṃ
 rājavallabhaṃ ekaṃ piṅgalasunakhaṃ⁴ disvā mahantaṃ⁵ bhatta-
 piṇḍaṃ gahetvā tassa dātukāmatākāraṃ⁶ dassesi. Rājā nātvā
 sunakhassa bhājanaṃ āhārāpetvā bhattaṃ gāhāpetvā dāpesi,
 M. pi tassa datvā bhattakiccaṃ nitthāpesi. Rājāpi tassa⁷
 15 paṭiññaṃ gahetvā antonagare⁸ rājuyyāne pañnasālaṃ kāretvā
 pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha vāsesi⁹, devasikaṃ c¹⁰
 assa dve tayo vāre upat̥thānaṃ agamāsi, bhojanakāle pana M.
 niccaṃ rājapallaṃke yeva nisīdati, rājabhojanaṃ eva bhūñjati,
 evaṃ dvādasa saṃvaccharāni atītāni. Tassa pana rañño pañca
 20 amaccā atthañ ca dhammañ ca anusāsanti, tesu eko aheta-
 vādi¹⁰ eko issarakāraṇavādi¹¹ eko pubbekatavādi eko uccheda-
 vādi eko khattavijjavādi¹². Tesu ahetakavādi „ime sattā
 saṃsārasuddhikā“ ti mahājanaṃ uggaṇhāpesi, issarakāraṇa-
 vādi „ayaṃ loko issaranimmitto“ ti uggaṇhāpesi, pubbekatavādi
 25 „imesaṃ sattānaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā uppajjamānaṃ¹³
 pubbekaten⁷ eva uppajjatīti“ gaṇhāpesi, ucchedavādi „ito
 paralokagatā¹⁴ nāma n’ atthi, ayaṃ loko ucchijjatīti“ gaṇhā-
 pesi, khattavijjavādi¹² „mātāpitaro pi māretvā attano va attho
 kāmetabbo¹⁵“ ti gaṇhāpesi. Te rañño vinicchaye niyuttā

¹ Cks iyaṃ. ² Cks -mittā honti. ³ Ck nitta-. ⁴ Bā siṅgāla-. ⁵ Bā mahāsatto.
⁶ Cks -makākāraṃ. ⁷ Bā ssa. ⁸ Cks attano nagare. ⁹ Bā tasmim vāsāpesi.
¹⁰ Ck he-, Bā ahetakavādi. ¹¹ Cks -ṇamittavādi. ¹² Bā khetta-. ¹³ Bā -nānaṃ.
¹⁴ C -kaṃgatā, Bā -kaṃgato. ¹⁵ Bā kātabbo.

lañcakhādakā hutvā assāmikam sāmikam¹ karonti. Ath' eka-
divasam eko puriso kūtattaparājito M-am bhikkhāya rājageham
pavisantam disvā vanditvā „bhante, tumhe rājagehe bhūñja-
mānā vinicchayāmacce lañcam gahetvā lokam vināsente kasmā
ajjhūpekkhatha, idāni 'mhi pañcahi amaccehi kūtattakārassa 5
hatthato lañcam gahetvā sāmiko va samāno assāmiko kato“
ti paridevi. So tasmim kārūññavasena vinicchayam gantvā
dhammena vinicchinitvā sāmikam ñeva sāmikam akāsi, mahā-
jano ekappahāren' eva mahāsaddena sādhu-kāram adāsi. Rājā
tam saddam sutvā „kimsaddo nāmāyan“ ti pucchitvā tam 10
attham sutvā katabhattakiccam M-am upanisīditvā pucchi:
„bhante ajja kira vo² atto vinicchito“ ti. „Āma mahārājā“
'ti. „Bhante tumhesu vinicchinentesu mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti⁴ ito paṭṭhāya tumhe va vinicchinathā“ 'ti. „Mahā-
rāja, mayam pabbajitā nāma, n' etam amhākam kamman“ ti. 15
„Bhante mahājane kārūññena katum vaṭṭati, tumhe sakala-
divasam mā vinicchinatha, uyyānato pana idhāgacchantā⁵
vinicchayaṭṭhānam gantvā pāto va cattāro atte vinicchinatha,
bhutvā uyyānam gacchantā cattāro, evam mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti“. So tena punappuna yāciyamāno „sādhū“ 'ti 20
sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. Kūtattakārakā
okāsam⁶ na⁷ labhimsu, te pi amaccā lañcam alabhantā dug-
gatā hutvā cintayimsu: „Bodhiparibbājakassa vinicchinana-
kālato⁸ paṭṭhāya mayam kiñci na labhāma, handa nam rāja-
veriko ti vatvā rañño antare paribhinditvā mārāpema⁹“ 'ti te 25
rājānam upasamkamitvā „mahārāja Bodhiparibbājako tumhākam
anattakāmo“ ti asaddhahantena raññā¹⁰ „silavā esa ñāna-
sampanno, na evam karissatīti“ vutte „mahārāja, tena¹¹ sa-
kalanagaravāsino attano hatthe katā¹², kevalam amhe yeva

¹ Bā adds sāmikam assāmikam. ² Bās te. ³ Bā vaḍḍhi. ⁴ Bā -ssati. ⁵ Bā -o
⁶ Cks lañcam. ⁷ Cks alabh- in the place of na labh-. ⁸ Ck -cchinakā-, Pā
-cchanakā-. ⁹ Bās -pessāmā. ¹⁰ Cks -tenam rañño. ¹¹ Bā adds hi. ¹² Ck
kathā. Bā katvā.

pañca jane kātum na sakkoti¹, sace amhākaṃ na saddahatha
tassa idhāgatakāle parisam olokethā² 'ti āhaṃsu. Rājā
„sādhū“ 'ti sīhapañjare t̥hito taṃ āgacchantam olokento
parivāram disvā attano aññāpēna aṭṭakārakamanusse tassa
5 parivāro ti maññamāno bhijjivā te amacce pakkosāpetvā
„kin ti karomā“ 'ti pucchi. „Gaṇhāpetha nam devā“ 'ti.
„Oḷārikaṃ aparādham apassantā nam³ katham gaṇhāpessamā⁴“
'ti. „Tena hi mahārāja pakatiparihāram assa hāpetha, taṃ
parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā
10 sayam eva palāyissatīti“⁵. Rājā „sādhū“ 'ti vatvā anupubbena
tassa parihāram hāpesi. Paṭhamadivasam tāva taṃ tuccha-
pallaṃke yeva nisīdāpesum, so pallaṃkaṃ disvā va rañño pari-
bhinnabhāvaṃ nītvā uyyānam gantvā taṃ divasam eva
pakkamitukāmo hutvā „ekantena⁶ nītvā pakkamissāmīti“⁷ na
15 pakkāmi, ath' assa punadivase tucchapallaṃke nisinnassa
rañño pakkabhataṃ ca aññāñ ca gahetvā missakabhattaṃ
adaṃsu, tatiyadivase mahātalaṃ pavisitum [adatvā sopānasīse
yeva t̥hapetvā missakabhattaṃ adaṃsu, so taṃ ādāya uyyā-
nam gantvā bhattakiccaṃ akāsi, catutthadivase heṭṭhāpāsāde
20 t̥hapetvā kaṇḍājakabhattaṃ adaṃsu⁸, tam pi gahetvā uyyānam
gantvā bhattakiccaṃ akāsi. Rājā amacce pucchi: „mahā-
Bodhiparibbājako sakkāre parihāpīte⁹ pi na pakkamati, kin
ti¹⁰ karomā“ 'ti. „Deva, na so bhattatthāya-carati chattatthāya
pana carati, sace bhattatthāya careyya paṭhamadivase⁹ yeva
25 palāyeyyā“ 'ti. „Idāni kiṃ karomā“ 'ti. „Sve ghātāpetha
nam mahārājā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti tesam yeva hatthe khagge
t̥hapetvā „sve antaradvāre t̥hatva pavisantass' eva sīsam
chinditvā khaṇḍākhaṇḍikaṃ katvā kañci¹⁰ ajānāpetvā vacca-
kuṭiyam pakkhipitvā nahātvā āgaccheyyāthā“ 'ti āha. Te
30 „sādhū“ 'ti sampat̥cchitvā „sve āgantvā evam karissāmā“ 'ti

¹ B^d sakkā. ² B^d omits nam. ³ B^d -hāmā. ⁴ so C^k for ekaṃsena? B^d pi-
kantena. ⁵ C^k -missatīti. ⁶ B^d adds so. ⁷ C^k -to. ⁸ B^d add nam. ⁹ B^d
-sam. ¹⁰ B^d ki-.

aññamaññaṃ vicāretvā attano attano nivesanāni āgamimsu¹. Rājāpi sāyaṃ bhuttabhojano sirisayane nipajjitvā M-assa guṇe anussari, ath' assa tāvad eva soko uppajji, sarīrato sedā muccimsu², sayane assādam alabhanto aparāparaṃ parivatti. Atha naṃ aggamahesī upanipajji, so tāya saddhiṃ sallā- 5 pamattam pi na kari, atha naṃ sā „mahārāja, kin nu kho sallāpamattam pi na karotha, api nu³ me koci aparādhō atthīti“ pucchi. „N' atthi devīti, api ca kho Bodhiparibbā-jako kira amhākaṃ paccatthiko jāto ti, tassa sve ghāta- natthāya pañca amacce ānāpesiṃ, te taṃ hanitvā⁴ khaṇḍā- 10 khaṇḍikāṃ katvā vaccakūpe khipissanti, so pana amhākaṃ dvādasa saṃvaccharāni bahuṃ dh. d., ekāparādhō pi 'ssa mayā paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena pana hutvā tassa mayā vadho āṇatto, tena kāraṇena socāmīti“. Atha naṃ sā⁵ „sace te deva so paccatthiko jāto taṃ ghātento kiṃ socasi, paccat- 15 thikaṃ nāma puttam pi ghātetvā attano va sotthibhāvo kātabbo, mā cintayitthā⁶ 'ti assāsesi. So tassā vacanena paṭiladdhassāso niddaṃ okkami. Tasmīṃ khane koleyyako piṅgalasunakho⁷ taṃ kathaṃ sutvā „sve mayā attano balena tassa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā punadvase pāto⁸ 20 va pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā ummāre sīsaṃ katvā M-assa āgamanamaggaṃ⁹ olokento nipajji. Te khaggahatthāpi amaccā pāto va āgantvā anantaradvāre⁹ atthamsu. Bo. pi velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgacchi¹⁰, atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāṭhā²⁵ dassetvā „kiṃ bhante Jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na labhasi, amhākaṃ rājā tava māraṇatthāya pañcāmacce khaggahatthe antaradvāre¹¹ ṭhapesi, mā tvaṃ nalāṭena maccum gahetvā āgami¹², sīghaṃ¹³ pakkamā“ 'ti mahāsaddena viravi. So sabbarudaññutāya taṃ atthaṃ ñatvā tato nivattitvā uyyānaṃ 30

¹ Bā -amsu. ² Bā muñc-. ³ Bās add kho. ⁴ Bās te pana naṃ māritvā. ⁵ Bā adds āha. ⁶ Bā socittā. ⁷ Bā siṅgāla-. ⁸ C^k -mattaṃ. ⁹ so C^{ks} for antaradvāre? Bās ānantare. ¹⁰ C^s āgañchi, Bās agamāsi. ¹¹ Bā dvārantare. ¹² Bās egamāsi. ¹³ Bā siṅgam.

gantvā pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājāpi sīhapañjare
 ʒhito taṃ āgacchantañ c' adisvā „sace ayaṃ mama paccat-
 thiko¹ uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipātetvā kammaṣajjo bha-
 vissati no ce attano parikkhāre gahetvā gamanaṣajjo bhavissati,
 5 jānissāmi tāv' assa kiriyaṃ“ ti uyyānaṃ gantvā M-aṃ attano
 parikkhāre ādāya „gamissāmi“ paṇṇaṣālato nikkhamantaṃ
 caṃkamanakoṭiyaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ ʒhito paṭha-
 maṃ g. ā. :

1. Kin nu daṇḍaṃ kiṃ ajiṇaṃ kiṃ chattaṃ kiṃ upāhanaṃ
 10 kiṃ aṃkusaṃ ca pattaṃ ca saṃghāṭiṃ cāpi brāhmaṇa
 taramānarūpe gaṇhāsi kin nu patthayase disaṃ ti. 124.

Tass' attho: bhante, ʒubbe tvaṃ amhākaṃ gharaṃ āgacchanta daṇḍādīni
 gaṇhāsi, aṇṇa pana kena kāraṇena daṇḍaṃ ca ajiṇaṃ ca chattupāhanaṃ ca
 mattikapasibbakolambanaṃ² aṃkusaṃ ca mattikapattaṃ ca saṃghāṭiṃ cā 'ti sabbe
 15 p' ime parikkhāre taramāno gaṇhāsi, katarā nu disaṃ patthesi, kattha gantu-
 kāmo āti pucchi.

Taṃ sutvā M. „ayaṃ attanā katakammaṃ na jānātīti
 maññe ti, jānāpessāmi naṃ“ ti dve gāthā abhāsi:

2. Dvādas' etāni vassāni vusitāni tav' antike,
 20 nābhijānāmi sonena piṅgalena³ abhinikūjitaṃ⁴. 125.
 3. Sv-āyaṃ ditto⁵ va nadati sukkadāṭhaṃ vīdasayaṃ⁶
 tava sutvā sabhariyassa vītasaddhassa⁷ mam patīti. 126.

Tattha abhinikūjitaṃ⁸ ti etena⁹ tava sunakhena evaṃ mahāvīravena
 viravitaṃ na jānāmi, ditto⁵ vā 'ti dappito¹⁰ viya, sabhāriyassā 'ti tava
 25 sabhāriyassa mama māraṇatthāya pañcannaṃ¹¹ amaccānaṃ āṇattabhāvaṃ katha-
 tassa sutvā tvaṃ kiṃ¹² aññattha bhikkhaṃ na labhasi rañño¹³ te vadho āṇatto
 idha māgacchīti¹⁴ ditto⁵ va nadatīti, vītasaddhassa¹⁵ mampatīti mam'
 antare vigatasaddhassa¹⁶ tava vacanaṃ sutvā evaṃ nadatīti ā.

- Tato rājā attano dosaṃ sampañcchitvā¹⁷ khamāpento
 30 catutthaṃ g. ā. :

¹ Bds add bhavēyya. ² Bd -na, Bs -ka. ³ Bd siṅgā-. ⁴ Cks abhinikūjitaṃ
 for nikūjitaṃ? Bd -nābhīnikūjitaṃ. ⁵ Bd ditto. ⁶ Bd vidh-. ⁷ Ck -sabbassa,
 Cs bhītasaddhassa? Bd vigatisaddhassa. ⁸ Cks -kujji-. ⁹ Bs evaṃ. ¹⁰ Bd dippa-,
 Bs dammi-. ¹¹ Cks -ānaṃ. ¹² Bds kiṃ tvaṃ. ¹³ Bds -ā. ¹⁴ Cs -gañchīti.
¹⁵ Ck viyasaddhasaddhassa, Cs vīnasaddhassa, Bd vigatasaddhassa. ¹⁶ Bd -sad-
 dassa. ¹⁷ Bds add taṃ.

4. Ahu esa kato doso yathā bhāsasi brāhmaṇa,
esa bhiyyo pasidāmi, vasa brāhmaṇa mā gamā 'ti. 127.

Tattha bhiyyo ti sabbaṃ etaṃ mayā¹ āpattaṃ ayaṃ me doso esa paṇā-
haṃ idāni adhikataṃ tava² pasidāmi idh' eva vasa mā aññattha gamā³ ti.

Taṃ sutvā M. „mahārāja paṇḍitā nāma tādīsena para- 5
pattiyena apaccakkhakārinā saddhiṃ na vasantīti“ vatvā tassa
anācāraṃ pakāsento ā.:

5. Sabbaseto pure āsi, tato pi⁴ sabalo ahu,
sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṃ mama. 128.
6. Abbhantaraṃ pure āsi tato majjhe tato bahi, 10
purā niddhamanā hoti sayam eva cajām' ahaṃ. 129.
7. Vitasaddhaṃ na seveyya udapānaṃ v' anodakaṃ,
sace pi naṃ anukhaṇe vāri kaddamagandhikaṃ. 130.
8. Pasannaṃ eva seveyya appasannaṃ vivajjaye,
pasannaṃ payirupāseyya rahadaṃ⁵ va udakatthiko. 131. 15
9. Bhaje bhajantaṃ purisaṃ abhajantaṃ na bhājaye,
asappurisadhammo so yo bhajantaṃ na bhājati. 132.
10. Yo bhajantaṃ na bhajati sevamānaṃ na sevati
sa ve manussapāpiṭṭho⁶ migo sākhasito yathā. 133.
11. Accābhikkhaṇasaṃsaggā asamosaraṇena ca 20
etena mittā jīranti akāle yācanāya ca. 134.
12. Tasmā nābhikkhaṇaṃ gacche na ca gacche cirāciraṃ
kālena yācaṃ yāceyya evaṃ mittā na jīrare⁷. 135.
13. Aticiraṃnivāseṇa piyo bhavati appiyo, (IV $\frac{217}{18}$)
āmanta kho taṃ gacchāma purā te homa appiyā ti. 136. 25

Tattha sabbaseto ti mahārāja paṭhamāṃ eva tava nivesane mama
odano⁸ sabbaseto ahoṣi, yaṃ tvaṃ bhūñjasi taṃ eva maṃ dāpesīti attho, tato
ti tato pacchā paribhedakānaṃ vacanaṃ gahetvā tava mayi virattakāle⁹ missako-
dano jāto, idānīti idāni sabbalohitako jāto, kālo ti aññāpassa kho¹⁰ tava
santikā idāni mama pakkamituṃ kālo, abbhantaraṃ ti paṭhamāṃ mama 30

¹ Bā saccaṃ mayā evaṃ. ² Cks va. ³ Bā -ī. ⁴ Cks vi. ⁵ Bā dahadaṃ. ⁶
Cks -ssā-. ⁷ Bā jīyare. ⁸ Cks -ne. ⁹ Bā adda pi sabalo. ¹⁰ Bā agunañ-
ñussa for aññ-.

abbhantaram āsi¹ alamkatamahātalam² ussitasetacchatte rājapallamke yeva
 mañ nisīdāpesum, majjhe ti sopānamatthake, purā niddhamanā hotīti
 yāva gīvāya gahetvā nikkadḍhanā³ na hoti, anukhaṇe ti sace pi anūdakañ
 udapānañ patto puriso udakañ apassanto kalalañ viyūhitvā anukhaṇeyya tathāpi
 5 tañ vāri kaddamagandhiyañ bhaveyya amanuññatāya na piveyya, tath' eva
 vitasaddhañ payirupāsantena⁴ laddhapaccayāpi⁵ parittā c' eva lūkhā ca ama-
 nuññā aparibhogārāhā ti attho, pasannan ti patiṭṭhitasaddhañ, rahadañ⁶
 ti gambhīrañ mahārahadañ, bhajantan ti attānañ bhajantam eva bhajeyya⁷,
 abhajantan ti paccatthikañ, na bhājaye ti na bhajeyya, na bhājatīti
 10 yo puriso attānañ bhajantañ hitacittañ puggalañ na bhajati so asappurisa-
 dhammo nāmā 'ti, manussapāpiṭṭho ti manussalāmako patikiṭṭho⁸ sabba-
 pacchimako, sākhasitto ti makkaṭo, accābikkhaṇasaṃsaggā ti ativiya
 abhiñhasaṃsaggena, akāle ti ayuttaappattakāle parassa piyabhaṇḍañ yācana
 mittā jīranti nāma, tvam pi aticiranivāsena mayi mettīm bhīndi, tasmā ti
 15 yasmā accābhikkhaṇasaṃsaggena asamosaraṇena ca mittā jīranti tasmā, cira-
 cirañ ti cirakālañ vitināmetvā cirañ⁹ na gaccheyya na upasaṃkameyya¹⁰,
 yācañ ti yācītabbahaṇḍakañ yuttakālena yāceyya, na jīrare¹¹ ti evaṃ mittā
 na jīranti, purā te homā ti yāva tava appiyā na homa tāva¹² āmantetvā
 evaṃ gacchāmā 'ti.

20 Rājā āha:

14. Evañ ce¹³ yācamānānañ añjaliñ nāvabujjhasi
 parivārakānañ sattānañ vacanañ na karosi no
 evaṃ tañ abhiyācāma puna kayirāsi pariyāyan ti. 137.

Tattha nāvabujjhasīti sace bhante imañ¹⁴ yācentena mayā kata-
 25 añjaliñ na jānāsi, na patigaṇhāsīti attho, pariyāyan ti puna idhāgamanāya
 ekañ vārañ kāreyyāsīti yācati.

Bodhisatto āha:

15. Evañ ce no viharatañ antarāyo na hessati
 tuyhañ cāpi¹⁵ mahārāja mayhañ ca¹⁶ raṭṭhavaddhana¹⁷
 30 app-eva nāma passema¹⁸ ahorattānañ accaye ti. 138.

Tattha evañce no ti sace mahārāja evaṃ nānā hutvā viharantānañ am-
 hākañ antarāyo¹⁹ na hessati, tuyhañcā²⁰ 'ti sace tuyhañ vā mayhañ vā²¹
 jīvitañ pavattissatīti dīpeti, passēmā 'ti api nāma passeyyāma.

¹ Ck asi, Bā āsanañ. ² Ck -thalam, Bā -talamhi. ³ Bā nikkadḍhamāno. ⁴ Ck
 -pāsa, C' -pāsanto. ⁵ Ck laddhāyapīpaccayā. ⁶ Bā dahadan. ⁷ Cks add na. ⁸
 Bā -kuṭho. ⁹ Cks cirā. ¹⁰ Cks -me. ¹¹ Bā jīyare. ¹² Cks tava. ¹³ Bā
 evaṃ te. ¹⁴ Bā evaṃ. ¹⁵ Bā vāpi. ¹⁶ Bā mayhañ vā. ¹⁷ Bā -ḍhana. ¹⁸
 Cks -āma. ¹⁹ Cks -yañ. ²⁰ Bā -mā. ²¹ Cks omit vā, Bā omits mayhañ vā.

Evañ vatvā M. rañño dh. desetvā „appamatto hohi ma-
 hārājā“ 'ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiñ sabhāgatthāne
 bhikkhāya caritvā Bārānasito nikkhamma anupubbena Hima-
 vantokāsam eva gantvā kiñci kālañ vasitvā puna otaritvā
 ekañ paccantagāmañ nissāya araññe vihāsi¹. Tassa pana 5
 gatakālato paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisiditvā vilo-
 pañ karontā cintayimsu: „sace Mahābodhiparibbājako punā-
 gamissati jīvitāñ no n' atthi, kin nu khv-assa² anāgamana-
 kāraṇāñ kareyyāmā“ 'ti. Atha nesāñ etad ahoṣi: „ime sattā
 paṭibaddhatthānañ nāma jahitum na sakkonti, kin nu khv- 10
 assa³ idha paṭibaddhatthānañ“ ti, tato „rañño aggamaheṣi“
 ñatvā „thānañ kho pan' etañ vijjati yañ so imañ nissāya
 āgaccheyya, paṭigacc' eva⁴ nañ mārāpessāmā“ 'ti te rājānañ
 etad avocum: „deva ime divase nagare ekā⁴ kathā suyyatīti“.
 „Kimkathā nāmā“ 'ti. „Mahābodhiparibbājako ca⁵ devī ca 15
 aññamaññañ sāsanapaṭisaṇaṇañ pesessantīti“⁶. „Kin ti
 katvā“ 'ti. „Tena kira deviyā pesitañ: 'sakkhasi⁷ nu kho
 attano balena rājānañ mārāpētvā mama setacchattañ dātun'
 ti, tāya pi 'ssa pesitañ: 'rañño mārānañ nāma mama bhāro,
 khippañ āgacchatū' 'ti“. Rājā tesāñ punappuna kathentānañ 20
 saddahitvā „idāni kiñ kātabban“ ti pucchitvā „deviñ māre-
 tum vaṭṭatīti“ vutte anupaparikkhitvā⁸ va „tena hi tañ tumhe
 māretvā khaṇḍākhaṇḍiyañ⁹ chinditvā vaccakūpe khipathā“
 'ti ā. Te tathā karimsu, tassā māritabhāvo sakalanagare pā-
 kaṭo ahoṣi. Ath' assā cattāro puttā „iminā no niraparādhā 25
 mātā māritā“ ti rañño paccatthikā ahesum. Rājā mahā-
 bhayappatto ahoṣi. M. paramparāya tañ pavattim sutvā
 cintesi: „thāpetvā mañ añño kumāre saññāpetvā pitarañ
 khamāpetum samattho nāma n' atthi, rañño ca jīvitāñ das-
 sāmi kumāre ca pāpato mocessamīti“ so punadivase paccanta- 30
 gāmañ pavisitvā manussehi dinnāñ makkaṭamañsañ khāditvā

¹ B^d vasi. ² B^d khassa. ³ B^ds -kacceva. ⁴ C^{ks} -aṇ. ⁵ B^d adds kira. ⁶ B^ds
 pesentīti. ⁷ B^d sakkā. ⁸ C^{ks} -ttā. ⁹ B^d -kañ.

tassa cammāṃ yācivā¹ assamapāde sukkhāpetvā niggandham katvā nivāsesi pi pārupīti² pi aṃse ṭhapesi, kiṃkāraṇā³: „bahūpakāro⁴ me“ ti vacanattāya. So taṃ cammāṃ ādāya anupubbena Bārāṇasim gantvā kumāre upasaṃkamitvā „pitu
 5 ghātakammam nāma dāruṇam, taṃ vo na kātabban ti, ajarāmaro satto nāma n' atthi, aham tumhe aññamaññaṃ samagge karissāmiti c' eva āgato, tumhe mayā⁵ pahita-sāsanena āgaccheyyāthā“ 'ti kumāre ovaditvā antonagare uyyānaṃ pavisitvā makkāṭacammāṃ attharitvā silāpaṭṭe nisīdi.
 10 Atha naṃ uyyānapālo disvā vegena gantvā rañño ārocesi. Rājā sutvā va sañjātasomanasso⁶ te amacce ādāya tattha gantvā M-am vanditvā nisīditvā paṭisanthāraṃ kātum ārabhi. M. tena saddhim asammoditvā makkāṭacammam eva parimajji. Atha naṃ evam āha: „bhante, tumhe maṃ apaṭṭhapetvā⁷
 15 makkāṭacammam eva parimajjatha, kiṃ vo idaṃ mayā⁸ bahūpakārataran“ ti. „Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro, aham imassa piṭṭhe nisīditvā vicarim, ayaṃ me pānīyaghaṭaṃ āhari vasanattānaṃ sammajji⁹ abhisamācārikavattapaṭivattam me akāsi, aham pana attano dubbalacittatāya assa maṃsam
 20 khāditvā cammāṃ sukkhāpetvā attharitvā nisīdāmi c' eva nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayhan“ ti. Iti so tesam vādabhindanattāya vānaracamme vānaravohāraṃ āropetvā taṃ pariyaṃ sandhāya imaṃ kathaṃ kathesi. So hi tattha⁹ nivattappubbattā¹⁰ „piṭṭhe nisīditvā vicarin¹¹“ ti ā., taṃ aṃse
 25 katvā pānīyaghaṭaṃ¹² āhaṭappubbattā „pānīyaghaṭaṃ āharatīti“ ā., tena cammena bhūmiyā sammatthappubbattā¹³ „vasanattānaṃ sammajjatīti“ ā., nipannakāle tena cammena piṭṭhiyā akkanta-kāle pādānaṃ puṭṭhapubbattā „vattapaṭivattakam¹⁴ me akāsīti“ ā., chātakāle pana tassa maṃsam labhitvā khāditattā „aham

¹ Bā adds gahetvā. ² Bā -pesitī. ³ Bā^s add cammāṃ. ⁴ Bā -1atī. ⁵ Ck^s mayam. ⁶ Bā adds hutvā. ⁷ Bā^s akathetvā. ⁸ Ck^s mahā. ⁹ C^s Bā tasca. ¹⁰ Ck nivatta-, Bā nivuttha-. ¹¹ Bā -ran. ¹² Bā -tassa. ¹³ Bā sampajja-. ¹⁴ Ck vattāvattapaṭi-.

pana attano dubbalacittatāy' assa maṁsaṁ khādin¹ ti ā. Tam sutvā te amaccā „pānātipāto tena kato“ ti saññāya „passatha bho pabbajitassa kammaṁ: makkaṭaṁ kira māretvā maṁsaṁ khāditvā cammaṁ gahetvā vicaratīti“ pāṇiṁ paharivā parihāsam² akaṁsu. M. te tathā karonte disvā „ime attano 5 vādabhedanattāya mama cammaṁ gahetvā³ āgatabhāvaṁ na jānanti, na jānāpessāmi te“ ti ahetukavādiṁ tāva āman-tetvā pucchi: „āvuso tvaṁ kasmā paribhāsaṁti“⁴. „Mitta-dūbhikkamma c' eva pānātipātassa ca katattā“ ti. Tato M. „yo pana tava c' eva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṁ 10 kareyya tena⁵ kiṁ dukkatan“ ti tassa vādaṁ bhindanto ā:

16. Udīraṇā ce⁶ saṁgatyā⁷ bhāvāya-m-anuvattati akāmā akaraṇīyaṁ vā karaṇīyaṁ vāpi kubhati akāmakaraṇīyasmiṁ kuv-idha⁸ pāpena lippati. 139.
17. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁹ na pāpako bhoto ce¹⁰ vacanaṁ saccaṁ suhato vānaro mayā. 140. 15
18. Attano ce hi vādassa aparādhaṁ vijāniya na maṁ tvaṁ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 141.

Tattha udīraṇā ti kathā, saṁgatyā 'ti saṁgatiyā, channaṁ abhijā-tīnaṁ taṁ taṁ abhijātīṁ upagamanena, bhāvāya manuvattatīti bhāvena anu- 20 vattatīti karaṇatthe sampadānaṁ, akāmā ti akāmena anicchāya, akaraṇīyaṁ vā karaṇīyaṁ vā ti akattabbaṁ pāpaṁ vā kattabbaṁ kusalaṁ vā, kubbatīti karoti, kuvidhā⁸ 'ti ko idha, i. v. h.: tvaṁ ahetukavādi n' atthi hetu n' atthi paccayo sattānaṁ saṁkilesāyā 'ti ādi diṭṭhiko: ayaṁ loko saṁgatiyā c' eva sabhāvena ca anuvattati pariṇamati tattha sukhaṁ dukkhaṁ paṭisaṁvedeti 25 akāmako pāpakaṁ vā puññaṁ vā karotīti vadaṁ, ayaṁ tava udīraṇā sace¹¹ tathā evaṁ sante akāmakaraṇīyasmiṁ attano va dhammatāya pavattamāne¹² pāpe ko¹³ idha satto pāpena lippati, sace hi attanā¹⁴ akatena pi lippati¹⁵ na koci na lippeyyā 'ti, so ce ti so ahetukavādasamkhāto tava bhāsitattho¹⁶ ca atthajotako dhammo ca kalyāṇo ce¹⁷ na pāpako ahetuappaccayā¹⁶ sattā saṁ- 30 kilissantīti¹⁹ vodayantīti²⁰ sukhadukkhaṁ paṭisaṁvediyantīti idaṁ bhoto vaca-

¹ B^d -dan. ² so all three MSS. for paribhā-? ³ B^d ādāya. ⁴ C^k parihā-, B^d -hāsatīti. ⁵ B^d adds saddhīṁ. ⁶ B^d te. ⁷ C^{ks} -gacca. ⁸ B^d kvacidha? ⁹ C^{ks} -e for -eva? ¹⁰ C^{ks} ve. ¹¹ C^k sāṭe, C^s sāce. ¹² B^d -no. ¹³ C^{ks} papako. ¹⁴ B^d -no. ¹⁵ B^d akate pāpe na lippati. ¹⁶ C^k hā-. ¹⁷ B^d ca. ¹⁸ B^d ahetuka-. ¹⁹ B^d -ti. ²⁰ so B^s; C^{ks} codayantīti, B^d omits vo-.

nañ saccaṃ ce suhato vānaro mayā, ko ettha mama doso ti attho, vijāniyā 'ti sace hi tvaṃ attano vādassa aparādhaṃ jāneyyāsi na mañ garaheyyāsi, kiṃ-kāraṇā: bhoto vādo hi tādiso, tasmā¹ ayaṃ mama vādaṃ karotīti mañ pa-saṅseyyāsi, attano pana vādaṃ ajānanto mañ garahatīti².

5 Evaṃ M. taṃ niggaṇhitvā appaṭibhānaṃ³ akāsi. So pi rājā parisati⁴ maṅkubhūto pattakkhandho nisīdi. M. pi tassa vādaṃ bhinditvā issarakāraṇavādiṃ āmantetvā⁵ „tvaṃ āvuso mañ kasmā paribhāsasi yadi issaranimmānavādaṃ⁶ sārato paccesi⁷“ vatvā ā.:

10 19. Issaro sabbalokassa sace kappeti jīvitam

iddhiviyasanabhāvaṃ ca kammaṃ kalyāṇapāpakam
niddesakārī puriso issaro tena lippati. 142.

20. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁷ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 143.

15 21. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya

na mañ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 144.

Tattha kappeti jīvitam ti sace Brahmā vā añño vā koci issaro tvaṃ ka-siyā jīva tvaṃ gorakkheṇā 'ti evaṃ sabbalokassa jīvitam⁸ saṃvidahati⁹ vicāreti¹⁰ iddhiviyasanabhāvaṃ ca sesaṃ ca kalyāṇapāpam¹¹ kammaṃ yadi¹² issaro va¹³ kappeti¹⁴ karotī, niddesakārīti yadi tassa niddesam āpatitum eva¹⁵ yo koci puriso karotī evaṃ sante yo koci pāpakam karotī tassa issarena katattā issaro va tena pāpena lippati, sesaṃ purīmanayen' eva vedittabbaṃ, yathā ca idha evaṃ sabbattha.

25 Iti so ambato va¹⁶ muggaraṃ gahetvā ambaṃ pātentō viya issarakāraṇen' eva issarakāraṇavādaṃ¹⁷ bhinditvā pubbe-katavādiṃ āmantetvā „tvaṃ āvuso mañ kiṃ paribhāsasi yadi pubbekatavādaṃ saccaṃ maññasi¹⁸“ vatvā ā.:

30 22. Sace pubbekatahetu¹⁸ sukhadukkham nigacchati
porāṇakam kataṃ pāpam tam eso muccate iṇam,
porāṇakam iṇamokkho, kuvidha¹⁹ pāpena lippati. 145.

¹ Cks kasmā. ² Ck -sīti. ³ Bđ -ṇam. ⁴ Bđ paribhāsati. ⁵ Cks omit āmantetvā.

⁶ Cks -nimmitavādaṃ. ⁷ Cks -e. ⁸ Cks omit jīvitam. ⁹ Cks -hāti. ¹⁰ Bđ vitar-.

¹¹ Cks -ṇam. ¹² Bds add sabbam. ¹³ Cks ca. ¹⁴ Cks -ati. ¹⁵ Bđ adds seso.

¹⁶ Bđ ca. ¹⁷ Cks -ṇam-. ¹⁸ (Ks -tam)hetu. ¹⁹ Bđ kvainciva, B² kocidha.

23. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁸ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 146.
24. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 147.

Tattha pubbekatahetū 'ti pubbakatahetu purimabhavē katakammaṃ² 5
kāraṇeṃ' eva, tameso muccate iṇaṃ ti yo vadhabandhanādīhi dukkhaṃ pā-
puṇāti yadi so yaṃ tena porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ taṃ idāni iṇaṃ muccatī
evaṃ sante mamāpi esa porāṇakaṃ mokkho³, anena hi makkaṭena pubbe paribhā-
jakena hutvā ahaṃ makkaṭo samāno hutvā⁴ khādito bhavissāmi, ev-āyaṃ idha
makkaṭattaṃ patto mayā⁵ paribhājakattaṃ pattaṃ māretvā khādito bhavissati, 10
ko idha pāpena lippatīti.

Iti so tassāpi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhi-
mukhaṃ katvā⁶ „tvaṃ āvuso n' atthi dinnan ti ādāni vatvā
idh' eva sattā ucchijjanti paralokaṃ gacchantā⁷ nāma n' atthīti
maññaṃāno kasmā maṃ paribhāsasīti⁸“ santajjētvā ā.: 15

25. Catunnaṃ yev' upādāya⁹ rūpaṃ sambhoti paṇinam
yato ca rūpaṃ sambhoti tatth' eva anupagacchati. 148.
26. Idh' eva jīvati jīvo pecca pecca¹⁰ vinassati,
ucchijjati ayaṃ¹¹ loko ye bālā ye ca paṇḍitā,
ucchijjamāne lokasmiṃ kuvidha¹² pāpena lippati. 149. 20
27. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹³ na ca pāpako
bhoto ce¹⁴ vacanaṃ saccam suhato vānaro mayā. 150.
28. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 151.

Tattha catunnaṃ ti paṭhaviādānaṃ bhūtānaṃ, rūpaṃ ti rūpakkaṃ, 25
tatthevā 'ti yato taṃ rūpaṃ sambhoti nirujjhanakāle tatth' eva gacchati¹⁵,
imināssa¹⁶ catumabhūtikō hi ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti¹⁷ paṭhavi¹⁸
paṭhavikāyaṃ anupeti¹⁹ anupagacchati āpo tejo vāyo²⁰ vāyokāyaṃ anupeti
anupagacchati ākāsaṃ indriyāni saṃkamaṃti āsandipaṇḍamā purisā mataṃ
ādāya gacchanti yāva ālāhanā pādāni paṇḍāyanti kāpotakāni atthīni bhavanti 30

¹ Cks -e. ² Bđ -e. ³ Bđ esa porāṇakaṃ evaṃ sabbattha iṇato mokkho. ⁴ Bds
add māretvā. ⁵ Cks mayāṃ. ⁶ Bđ thatvā. ⁷ Bđ katā for gatā? ⁸ Bđ -hāsiti.
⁹ Ck ye up-. ¹⁰ Cks -am. ¹¹ Cks -tāyaṃ. ¹² Bđ kvacīdha, Bs kocīdha. ¹³
Ck -ṇe. ¹⁴ Ck te. ¹⁵ Bđ anupag-. ¹⁶ Bds -nātassa. ¹⁷ Bđ adds tadā. ¹⁸ Bđ
omits pa-. ¹⁹ Cks -ehi. ²⁰ Bđ omits vā.

bhasmantāhūtiyo¹ dattupaññattaṃ² yadidaṃ dānaṃ tesam̐ tucchā musāvīlāpo³
 ye keci atthikavādāni vadanti bālā⁴ ca paṇḍitā⁴ ca kāyassa bhedā ucchijjanti
 vinassanti na honti⁵ param maraṇā ti imaṃ diṭṭhiṃ patiṭṭhapeti, idhevā⁶ 'ti
 imasmīṃ yeva loke jīvo jīvati, pecca pecca⁶ vinassatīti paraloke nibbatta-
 5 satto gativasena idha anāgantvā tatth' eva paraloke vinassati ucchijjati, evaṃ
 ucchijjamāne lokasmīṃ ko idha pāpena lippati.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādiṃ
 āmantetvā „tvam̐ āvuso 'mātāpitaro māretvā attano attho kā-
 tabbo' ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā caranto⁷ kasmā maṃ pari-
 10 bhāsasīti“⁸ vatvā ā.:

30. Āhu khattavidhā loke bālā paṇḍitamānino:
 mātaraṃ pitaraṃ haññe atho⁸ jeṭṭham pi bhātaraṃ
 haneyya putte ca dāre ca attho ce⁹ tādiso siyā ti. 152.

Tattha khattavidhā ti khattavijjā¹⁰, ayam eva vā pāṭho, khattavijjā-
 15 cariyānaṃ¹¹ etaṃ nāmaṃ¹², bālā paṇḍitamānino ti bālā samānāpi paṇḍitā
 mayāṃ attano paṇḍitabhāvaṃ pakāsemā¹³ 'ti maññamānā paṇḍitamānino hutvā
 evaṃ āhu, attho ce ti sace attano tathārūpo¹³ koci attho siyā na kiñci pari-
 vajjeyya sabbam̐ haneyya vā¹⁴ 'ti vadanti, tvam̐ pi tesam̐ aññataro ti.

Evam tassa pi laddhiṃ patiṭṭhapetvā attano laddhiṃ
 20 pakāsentō ā.:

30. Yassa rukkhassa chāyāya nisīdeyya sayeyya vā
 na tassa sākhaṃ bhañjeyya¹⁵, mittadūbhī hi pāpako. 153.

31. Atha atthe samuppanne samūlam api abbahe,
 attho me sambalenā¹⁶ 'ti¹⁶ suhato vānaro mayā. 154.

25 32. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹⁷ na ca pāpako
 bhoto ce¹⁸ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 155.

33. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
 na maṃ tvam̐ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 156.

Tattha, ambho khattavidhā¹⁹, ambhākaṃ pana ācariyā evaṃ vaṇṇayanti:
 30 attanā paribhuttachāyassa rukkhassa pi sākhaṃ vā paṇṇam̐ vā na bhañjeyya²⁰,

¹ so Cks; Bđ assantābhū-. ² Bđ rattu-. ³ Ck tucchā-, Bđ bhilāpā, Cks vilāpo.
⁴ Cks -e. ⁵ Bđ adds ucchajjati. ⁶ Cks -am̐. ⁷ Bđ vic-. ⁸ Cks attho. ⁹ Cks
 me. ¹⁰ Bđ -vijā, Cks -vidhā. ¹¹ Cks khatti-. ¹² Ck Bđ -a. ¹³ Cks -e. ¹⁴
 Cks haneyyathā. ¹⁵ Bđ bhindeyya. ¹⁶ Bs -si, Bđ -pi. ¹⁷ Ck -e. ¹⁸ Ck me,
 Cs ve. ¹⁹ Bs -pidha? Cks -vādi. ²⁰ Bđ bhijjeyya.

kiṃkāraṇā: mittadūbho hi pāpako, tvaṃ pana evaṃ vadesi: atha atthe sam-
uppanne samūlam api abbahe ti, mama ca¹ pātheyyena attho ahoṣi, tasmā sace
p' esa mayā hato tathāpi attho me sambalenā 'ti 'ti suhato vānaro mayā ti.

Evaṃ so tassāpi vādaṃ bhinditvā pañcasu pi tesu nippa-
bhesu² nippaṭibhānesu³ rājānaṃ āmantetvā „mahārāja, tvaṃ 5
ime pañca ratṭhaviḷopake mahācore gahetvā vicarasi, aho si⁴
bālo⁵, evarūpānaṃ pi⁶ saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikam pi
samparāyikam pi mahādukkhaṃ pāpuṇeyya“ 'ti vatvā rañño
dh. desento ā.:

34. Ahetuvādo puriso yo ca issarakuttiko 10
pubbekatī⁷ ca ucchedī yo ca khattavidho naro, 157.
35. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto⁸ kaṭukudrayo ti. 158.

Tattha tādiso ti mahārāja yādisā ete pañca diṭṭhigatikā tādiso puriso 15
sayam pi pāpaṃ kareyya yo c' assa⁹ vacanaṃ suṇāti taṃ aññaṃ pi kāraye,
dukkhanto⁸ ti evarūpehi asappurisehi saddhīṃ saṃsaggo idhaloke pi¹⁰ para-
loke pi dukkhanto⁸ kaṭukudrayo va hoti, imassa pan' atthassa pakāsanatthaṃ
'yāni kāñci bhikkhave bhayāni uppajjanti sabbāni tāni bālato¹¹ ti suttaṃ āhari-
tabbaṃ, Godhajātaka-Saṅjīvajātaka-Akittijātakādīhi¹¹ pi cāyam attho dīpetabbo. 20

Idāni opammadassanavasena dhammadesanaṃ vadḍhento ā.:

36. Urabbharūpena vak' āsu pubbe
asaṃkito ajayūthaṃ upeti,
hantvā urāṇiṃ¹² ajiyaṃ ajañ ca
citrāsāyitvā¹³ yenakāmaṃ paleti. 159. 25
37. Tathāvidh' eke samaṇabrāhmaṇāse¹⁴
chadanaṃ katvā¹³ vañcayanti¹⁵ manusse
anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca,
rajojallaṃ ukkuṭikappadhānam

¹ Ck cā. ² Bā omits ca. ³ Bā omits ni-. ⁴ Bā nisinnesu. ⁵ Bā omits si.
⁶ Ck -ā. ⁷ Ck hi. ⁸ Ck -i, Bā katavi, Bā katti. ⁹ Bā dukkhandho. ¹⁰ Bā
yvāyaṃ, omitting cassa. ¹¹ Ck -loka, omitting pi. ¹² Ck -kaṃ-kaṃ-, Bā
-ākatti-. ¹³ Bā urani, Bā uraṇi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Ck -ye, ¹⁵ all
hree MSS. -i.

- pariyāyabhatañ ca apānakattaṃ
pāpācarā¹ arahanto vadānā. 160.
38. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṃ atho aññam² pi kāraye,
5 asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 161.
39. Y' āhu⁴ n' atthi viriyan ti hetuñ ca apavadanti⁵
[ye] parakāram⁶ attakārañ [ca]
ye tucchaṃ samavaṇṇayum, 162.
40. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
10 kareyya tādiso pāpaṃ atho aññam² pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 163.
41. Sace hi viriyaṃ nāssa⁷ kammaṃ kalyāṇapāpakam
na bhare vaḍḍhakiṃ rājā na pi yantāni kāraye. 164.
42. Yasmā ca viriyaṃ atthi kammaṃ kalyāṇapāpakam
15 tasmā yantāni kārenti rājā bharati⁸ vaḍḍhakiṃ. 165.
43. Yadi vassasataṃ devo na vasse na himaṃ pate
ucchijjeyya ayaṃ loko vinasseyya ayaṃ pajā. 166.
44. Yasmā ca vassatī devo himaṃ cānuphusiyati⁹
tasmā sassāni paccanti raṭṭhañ ca pallate ciraṃ¹⁰. 167.
- 20 45. Gavañ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṅgavo (supra $\frac{222}{21}$)
sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate sati. 168.
46. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti adhammako. 169.
- 25 47. Gavañ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṅgavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate sati. 170.
48. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi¹¹ dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 171.
- 30 49. Mahārukkhasa phalino āmaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṃ c' assa na jānāti bijaṃ c' assa vinassati. 172.

¹ Bā -cārā. ² Cks -e ³ Bā dukkhandho. ⁴ Bās yamāhu. ⁵ so Cks; Bā
ahetuñca avindiye. ⁶ Cks pakā-. ⁷ Bās nassa. ⁸ Bā labhati. ⁹ Ck -seyyasi,
C^s -siyyasi, Bā cānuphusiyati. ¹⁰ Bā pāleti ciraṃ. ¹¹ Cks omit pi.

50. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ adhammena yo pasāsati
rasañ c' assa na jānāti raṭṭhañ c' assa vinassati. 173.
51. Mahārukkhassa phalino pakkaṃ chindati yo phalaṃ
rasañ c' assa vijānāti bijaṃ c' assa na nassati. 174.
52. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ dhammena yo pasāsati 5
rasañ c' assa vijānāti raṭṭhañ c' assa na nassati. 175.
53. Yo ca rājā janapadaṃ adhammena pasāsati
sabbosadhīhi so rājā viruddho hoti khattiyo. 176.
54. Tath' eva negame hiṃsaṃ¹ ye yuttā kayavikkaye
ojadānabalīkare² sa kosena virujjhati. 177. 10
55. Pahāravarakhettaññū saṃgāme katanissame³
ussite hiṃsayāṃ⁴ rājā sa balena virujjhati. 178.
56. Tath' eva isayo hiṃsaṃ⁵ saññate⁶ brahmacārayo⁷
adhammacārī khattiyo so saggena virujjhati. 179.
57. Yo ca rājā adhammaṭṭho bhariyaṃ hanti adūsikaṃ 15
luddaṃ pasavate⁸ ṭhānaṃ puttehi ca virujjhati. 180.
58. Dhammaṃ care janapade negamesu balesu ca
isayo ca na hiṃseyya puttadāre samañ care. 181.
59. Sa tādiso bhūmipati raṭṭhapālo akodhano
sāmante sampakampeti Indo va asurādhipo ti. 182. 20

Tattha vakāsu⁹ pubbe ti vako āsu¹⁰ pubbe, āsu¹⁰ 'ti nipātamattaṃ,
j. v. h.: mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahoṣi, tassa nañguṭṭhamattam
eva dighaṃ, taṃ pana so antarasatthimhi¹¹ pakkhipitvā urabbharūpena asaṃ-
kito ajayūthaṃ upeti, tattha urānikañ¹² ca ajañ ca ajañ ca hantvā yena-
kāmaṃ paleti, tathāvidheke ti¹³ tathāvidhā eke samaṇabrāhmaṇā pabbajjā- 25
liṅgena chadanaṃ katvā attānaṃ chādetvā madhuravacaṇā¹⁴ hitakāmā viya
butvā lokaṃ vañcenti¹⁵, anāsakā ti ādi tesaṃ chādanaṃ dassanattaṃ vuttaṃ,
ekacce hi mayaṃ anāsakā na kiñci¹⁶ āharemā 'ti manusse vañcenti¹⁵, apare
mayaṃ thaṇḍilaseyyakā ti, aññesaṃ rajojallaṃ chādanaṃ, aññesaṃ ukkuṭi-
kappadhānaṃ, te gacchantāpi uppattitvā ukkuṭikā gacchanti, aññesaṃ sattaḥa- 30

¹ Ck bhisam, Cs bhimeam. ² Cks -ne-. ³ Bds -niyame. ⁴ all three MSS.
hisayam. ⁵ Cs Bđ hisam. ⁶ Bđ samiyame. ⁷ Bđ -riyo. ⁸ Ck pavane, Cs
pavasate. ⁹ Bđ -āssu ¹⁰ Bđ assu. ¹¹ Ck -sakkhimhi. ¹² Bđ ura-. ¹³ Cks
omit ta-. ¹⁴ Bđ -nādīhi. ¹⁵ Bđ -anti. ¹⁶ Cks kañci.

dasśhādivārabhojanasaṃkhātā¹ pariṇāyabbhattāṃ chadanāṃ, apare apānakattā
 hontī, mayāṃ pāṇiyāṃ na pivāmā 'ti vadantī, arahanto vadānā ti pāpa-
 carā² hutvāpi mayāṃ arahanto ti vadantā vicarantī, ete³ ti mahārāja ime vā
 pañca janā hontu aññe vā yāvanto⁴ ditṭhigatikā nāma sabbe pi ete asappurisa,
 5 yāhū⁵ ti ye āhu ye vadantī, sace hi viriyāṃ nāssā⁶ 'ti mahārāja sace
 nāṇasampannā⁷ kāyīkacetasikāṃ viriyāṃ na bhavēyya, nabhare ti evaṃ
 sante vadḍhakimī vā aññe vā kārake rājā na poseyya, na pi yantāntī na pi
 tehi sattabhūmikapāsādādīni yantāni kareyya⁸; kimkāraṇā: viriyassa c' eva
 kammassa ca abhāvā, ucchijjeyyā 'ti mahārāja yadi ettakaṃ kālaṃ n' eva⁹
 10 devo vasseyya na himāṃ pateyya atha kappuṭṭhānakālo viya ayaṃ loko ucchij-
 jeyya, ucchedavādīnā kathitanīyāmena pana ucchedo nāma n' atthī, pallate¹⁰
 ti pālayati¹¹, ga vañce ti catasso gāthā rañño dhammadesanattam eva vuttā,
 tathā mahārukkhasā 'ti ādikā, tathā mahārukkhasā 'ti madhuraambaruk-
 khassa, adhammenā 'ti agatigamanena, rasaṃ ca na jānātīti adhammiko
 15 rājā ratṭhassa rasaṃ ojaṃ na jānātī āyasampattimī na labhati, vīnassatīti
 suññāṃ hotī, manussā gāmanigame chaḍḍetvā paccantaṃ pabbatavisamaṃ
 bhajanti, sabbāni āyamukhāni pacchijjanti, sabbosadhīhīti sabbehi mūlata-
 capaṇṇapupphaphalādīhi¹² c' eva sappinavanitādīhi ca osadhehi virujjhati,
 nāssa¹³ tāni sampajjanti, adhammikarañño hi paṭhavi nirojā hotī, tassā
 20 nirojatāya osadhānaṃ viriyāṃ¹⁴ na hotī, tāni rogaṃ vūpasametum na sakkonti.
 itī so tehi viruddho nāma hotī, negame ti¹⁵ nigamavāsīkuṭimbike, himsaṃ¹⁶
 ti himsanto¹⁷ piḷanto¹⁸, ye yuttā ti ye kayavikkaye yuttā āpaṇamukhathala-
 pathavāṇijā¹⁹ te himsanto, ojaḍānabalīkare²⁰ ti tato tato²¹ bhaḍḍāharaṇa-
 suṃkadānavasena ojaḍānaṃ c' eva²² chabbhāgadasabhāgādibhedam balim ca
 25 karonte, sa kosenā 'ti so ete himsanto adhammīkarājā dhanadhaññā parihā-
 yanto kosena virujjhati nāma, pahāravarakhettāññū ti imasmim imasmim²³
 thāne vijjhītuṃ vaṭṭatīti evaṃ pahāravaraṇāṃ khettāṃ jānante²⁴ dhanuggahe.
 saṃgāme katanissame²⁵ ti yuddhesu katakamme mahāyodhe, ussīte ti
 uggate paññāte²⁶ mahāmatte, himsaṃ²⁷ ti evarūpe sayāṃ vā himsanto parehi
 30 vā himsapanto²⁸, balenā 'ti balakāyena²⁹, tathāvidham hi rājānaṃ ayaṃ
 bahūpakāre attano rajjādāyake pi himsati kimaṅga pana amhe ti avasesāpi
 yodhā jahanti yeva, itī so balena viruddho nāma hotī, tatheva isayo him-
 saṃ ti yathā ca negamādayo tath' eva esitagūṇe³⁰ pabbajite akkosanapaharaṇā-

¹ Ck sattāham- -tā, Bđ sattāhadayāhaphāṇitabho-. ² Bds pāpācarā. ³ Cks
 yepine. ⁴ Cks yāc-. ⁵ Bds yamāhu. ⁶ Bđ nassā. ⁷ Bđ sampayuttamī ⁸ Bds
 kā-. ⁹ Cks na. ¹⁰ Cks pallato, Bđ pālīte, Bs pālayate. ¹¹ Cks pālayati. ¹²
 Cks mūlenaca-, Bđ mūlakacapatta-. ¹³ Bds nassa. ¹⁴ Bds oja. ¹⁵ Cks omit ti,
 Bđ reads negamehīti ¹⁶ Ck Bđ hisaṃ ¹⁷ Cs Bđ his-. ¹⁸ Bds piḷento. ¹⁹
 Bds ayānaṃ mukhānaṃthalajala-. ²⁰ Bds -kāre. ²¹ Cks only one tato. ²² Bds
 ojaṇameva. ²³ Bđ omits one im-. ²⁴ Cks -to. ²⁵ Bds -niyame. ²⁶ Ck
 omits te. ²⁷ Ck hisaṃ, Bđ hisayaṃ. ²⁸ Ck himsapanto, Cs himsanto. ²⁹ Bds
 add taṃ. ³⁰ Ck isita-.

dīhi hīmsanto¹ adhammacāriko rājā kāyassa bhedā apāyam eva upeti, sagge nibbattitum na sakkotīti saggena viruddho nāma hoti, bhariyam hanti adūsikan ti attano bhāhuchāyā vaḍḍhitam puttadhītāhi ca² samvaḍḍham³ silavatībhariyam mittapatirūpakānam corānam vacanam gahetvā māreti, luddam pasavate tñānan ti so attano nīrayūpapattim pasavati nipphādeti, puttehi⁵ cā 'ti imasmim yeva attabhāve attano puttehi saddhim virujjhatīti; evam⁵ assa so tesam pañcannaṃ janānaṃ kathaṃ gahetvā deviyā māritabhāvaṃ puttānaṃ viruddhabhāvaṃ⁴ sandhimukhe⁵ coraṃ cūlaya gaphanto viya katesi, M-assa hi tesam amaccānaṃ niggaṇhanaṃ ca dhammaadesanaṃ ca deviyā tehi⁶ māritabhāvassa ca⁷ āvikaraṇatthaṃ ca tattha⁸ anupubbena kathaṃ āharitvā¹⁰ okāsam katvā etaṃ atthaṃ katesi; rājā tassa vacanam sutvā attano aparādham jāni, atha naṃ M. ito paṭṭhāya mahārāja evarūpānaṃ pāpakānaṃ kathaṃ gahetvā mā puna evarūpam akāseti vatvā ovadanto dhammañcare ti ā. tattha dhammañcare ti mahārāja rājā nāma janapadaṃ adhamruikena baliṇā apīlento jauapade dh. careyya, sāmike assāmike akaronto negamesu dh. careyya,¹⁵ aṭṭhāne akilamento balesu dh. careyya, vadhabandhanaakkosaparibhāse⁹ pari-haranto¹⁰ paccaye ca tesam dento¹¹ isayo na vihimseyya. dhītaro yuttaṭṭhāne¹² patitṭhapento putte sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyam issariya-vossaggaalamkāradānasammānanādīhi anuggaṇhanto¹³ puttadāre samaṇ¹⁴ careyyā 'ti, sa tādīso ti so tādīso rājā pavenim abhinditvā dhammena²⁰ samena r. kārento rājāyā rājatejena sāmante¹⁵ sampakampeti tāseti caleti¹⁶, Indo vā 'ti idaṃ opammatthaṃ vuttaṃ, yathā asure jetvā abhigaṇhitvā¹⁷ tñitakālato paṭṭhāya asurādhipo ti saṃkkaṃ gato Indo te¹⁸ attano sapatta-bhūte¹⁹ asure kampesi²⁰ tathā kampetīti.

Evam M. rañño dh. desetvā cattaro pi kumāre pakko-²⁵ sāpetvā ovaḍitvā raññā katakammaṃ pakāsetvā „rājānaṃ khamāpethā“ 'ti khamāpetvā „mahārāja, ito paṭṭhāya atuletvā paribhedakānaṃ kathaṃ gahetvā mā evarūpaṃ sāsāhika-kammaṃ akāsi, tumhe pi kumārā mā rañño dubbhitthā“ 'ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha naṃ rājā ā.: „ahaṃ bhante³⁰ tumhesu²¹ ca deviyā ca aparajjhanto ime²² nissāya etesaṃ²³ kathaṃ gahetvā etaṃ pāpakammaṃ karim²⁴, ime pañcāpi

¹ Cks Bā hisanto ² Cks va, Bā omits ca. ³ Bā samvaḍḍham, Cks savaddham.
⁴ Cks virujjha-. ⁵ Ck -o. ⁶ Ck teme, Cs te. ⁷ Bā omits ca. ⁸ Cs tasmā, C tassamā. ⁹ Cks -sā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Bā dadanto. ¹² Cks putta-. ¹³ Cks anuga-. ¹⁴ Bā dhammam. ¹⁵ Ck samanassamante. ¹⁶ Bā jā-. ¹⁷ Bā abhibhavi-. ¹⁸ Bā va. ¹⁹ Ck sampatibhūto, Cs sammatibhūto, Bā sampatta-bhūte siueruto. ²⁰ Cks -ti. ²¹ Cks -he. ²² Cks -esam. ²³ Bā omits e-.
²⁴ all three MSS. kari, Bā adds ito.

māremīti“. „Na labbhā mahārāja evaṃ kātun“ ti. „Tena hi tesam¹ hatthapāde chedāpemīti“. „Idam pi kātuṃ na labbhā“ ti. Rājā „sādhū bhante“ ti sampaticchitvā te sabbaharaṇe² katvā pañcacūlākaraṇagaddūlabandhanagomayasiñcanehi³ avamānetvā raṭṭhā pabbājesi. Bo. pi tattha katipāham vasitvā „appamatto hohīti“ rājānaṃ ovaditvā Himavantam eva gantvā jhānābhiññāmaṃ⁴ nibbattetvā yāvajīvaṃ Brahmavihāre bhāvetvā Brahmālokūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. paññāvā yeva 10 paravādappamaddano yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā pañca diṭṭhigatikā Purāṇakassapa⁵- Makkhaligosāla- Pakudhakaccāna⁶- Ajitakesakambali-Nigaṇṭhanāthaputtā ahesuṃ, piṅgalasunakho⁷ Ānando, Mahābodhiparibbājako ahaṃ evā“ 'ti. Mahābodhijātakaṃ. Paṇṇāsanipāta vaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ Cks nam. ² so Ck; Cs B₂ sabbassaharaṇe. ³ so Cks; B₂ -gomayāsiñcanehi. ⁴ B₂ -ā. ⁵ so all three MSS. for pūraṇa-, see E. Müller, Pali Proper Names in J. P. T. S. 1888, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 290. ⁶ Ck kakudha-, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 291 and Alwis, Buddhism p. 11. ⁷ B₂ siṅgāla-.

XIX. CHATṬHINIPĀTA.

1. Sonakajātaka.

Kassa¹ sutvā sataṃ dammīti. Idam S. J. v. nekkhammapāramiṃ² ā. k. Tadā hi Bh. dhammasabhāyaṃ nekkhammapāramiṃ² vaṇṇetānaṃ³ bhikkhūnaṃ majjhe nisīditvā „na bhikkhave idān' eva 5 pubbe pi T. mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhanto yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbatti, nāmagahaṇadivase c' assa Arindamakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa jātadivase yeva purohitassa pi putto jāyi⁴, Sonakumāro ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. 10 Te ubho pi ekato vaḍḍhitvā vayappattā uttamarūpadharā, rūpena nibbisesā hutvā Takkasilaṃ gantvā uggahitasippā, tato nikkhamitvā „sabbasamayasippaṇ ca desacārittaṃ ca jānissāmā“ 'ti anupubbena cārikaṃ carantā Bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ pavisīmsu. Tam divasaṃ ca 15 ekacce manussā „brāhmaṇavācānakaṃ karissāmā“ 'ti pāyāsaṃ paṭiyādetvā āsanāni paññāpetvā⁵ gacchantā⁶ te kumāre disvā gharaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpesuṃ. Tattha B-assa paññattāsane suddhavattham atthaṭam ahoṣi Sonakassa ratta-kambalaṃ. So tam nimittaṃ disvā „ajja⁷ piyasahāyo Arinda- 20

1 Cfr. IV p. 37. III p. 238. ¹ Bā ta-. ² Bā nikkhama-. ³ Bā vaṇṇayan-.
⁴ Bā vij-. ⁵ Bā paññāpetvā. ⁶ Bā -e-. ⁷ Bā add me.

makumāro Bārāṇasiyam¹ rājā bhavissati, mayham pana senā-
 patitthānam dassatīti aññāsi. Te ubho pi katabhattakiccā
 uyyānam eva āgamaṃsu. Tadā Bārāṇasirañño kālakatassa
 sattamo divaso hoti, aputtakam rājakulam, amaccādayo sasī-
 5 sam² nahātā sannipatitvā „rājārahassa santikam gamissasīti“³
 phussaratham vissajjesum, so nagarā nikkhamitvā anupubbena
 uyyānam gantvā uyyānavāre nivattitvā ārohanasajjo hutvā
 aṭṭhāsi. Bo.maṅgalasilāpaṭṭe sasīsam pārupitvā nipajji, Sona-
 kakumāro tassa santike nisīdi, so turiyasaddam sutvā „Arinda-
 10 massa phussaratham⁴ āgacchati, ajja ayam⁵ rājā hutvā mama
 senāpatitthānam dassati, na kho pana mayham issariyen’ attho,
 etasmim gate nikkhamitvā pabbajjssāmīti“ cintetvā ekamante
 paṭicchanne aṭṭhāsi. Purohito uyyānam pavisitvā M-am ni-
 pannakam disvā turiyāni paggaṇhāpesi⁶, M. pabujjhitvā pari-
 15 vattitvā thokam nipajjitvā utthāya silāpaṭṭe pallamkena nisīdi,
 atha nam purohito añjalim paggaṇhitvā ā.: „rajjan te deva
 pāpunātīti“⁷. „Kim aputtakam rājakulan“⁸ ti. „Evam devā“⁹
 ti. „Tena hi sādhu“¹⁰ ti. Atha nam te¹¹ tath’ eva abhisin-
 citvā ratham āropetvā¹² mahantena parivārena nagaram pave-
 20 sesum, so nagaram padakkhiṇam katvā pāsadam abhiruyha⁹
 yasamahantatāya pana Sonakakumāram na sari. So pi tasmim
 nagaram pavitṭhe¹⁰ āgantvā silāpaṭṭe nisīdi, ath’ assa purato
 bandhanā¹¹ pamuttasālarukkhato paṇḍupalāsam pati, so tam
 disvā va „yath’ ev’ etam tathā mama pi sarīram jaram patvā
 25 patissatīti“¹² aniccādivasena vipassanam paṭṭhapetvā pacceka-
 bodhim pāpuṇi, tam khaṇam ñev’ assa gihiliṅgam antaradhāyi,
 pabbajjitaliṅgam patur ahoṣi, so „n’ atthi dāni punabbhavo“¹³
 ti udānam udānento Nandamūlakapabbhāram agamāsi. M. pi
 cattālīsamattānam samvaccharānam accayena saritvā „kahan
 30 nu kho me sabhāyo Sonako“¹⁴ ti¹² punappuna saranto pi „mayā

¹ Bā -sī. ² Bā casī-. ³ Bā -tīti. ⁴ Bā -tho. ⁵ Bā ajjesa. ⁶ C^k turiyam
 nigg-. ⁷ Bā omite te. ⁸ Bā abhirūhi-. ⁹ Bā -rūyiso. ¹⁰ Bā adds pacchā.
¹¹ Bā vaṇḍā for vaṇṭā. ¹² Bā add sonakam.

suto vā diṭṭho vā“ ti vattāraṃ alabhitvā alamkatamahātale rājpallāṃke nisinno gandhabbanāṭanaccakāḍiparivuto¹ sampattim anubhonto² „yo me kassaci santike sutvā ‘asukaṭṭhāne nāma Sonako vasatīti’ ācikkhissati tassa sataṃ dammi³, yo sāmaṃ disvā ārocessati tassa sahasan“ ti ekaṃ udānaṃ⁵ abhisamkharitvā gītavasena udānento paṭhamāṃ g. ā.:

Kassa⁴ sutvā sataṃ dammi sahasaṃ daṭṭhu⁵ Sonakaṃ,
ko me Sonakam akkhāti⁶ sahāyaṃ paṃsukīlitan⁷.

Ath’ assa mukhato luñcantī viya gahetvā ekā nāṭakitthi taṃ gāyi, atha aññā atha aññā ti „amhākaṃ rañño piyagītan“ ti¹⁰ sabbā orodhā gāyimsu, anukkamena nagaravāsino pi janapada-vāsino⁸ pi tam eva gītaṃ gāyimsu, rājāpi punappuna tam eva gītaṃ⁹ gāyati. Paṇṇāsamattānaṃ saṃvaccharānaṃ accayena tassa¹⁰ bahū¹¹ puttadhītarō ahesuṃ, jeṭṭhaputto Dīghāvukumāro¹² nāma ahosi. Tadā¹³ Sonakapaccakabuddho „Arinda-¹⁵ mārajā maṃ daṭṭhukāmo, gacchāmi ’ssa kāmesv-ādīnavaṃ¹⁴ nekkhamme cānisamsāṃ kathetvā pabbajjanākāraṃ karomīti“ cintetvā iddhiyāgantvā¹⁵ uyyāne nisīdi. Tadā¹⁶ eko va satta-vassiko pañcacūlakumāro mātaraṃ pahito gantvā uyyānupavane¹⁷ dārūni uddharanto punappuna¹⁸ gītaṃ gāyi. Atha²⁰ naṃ so pakkosivā „kumāra tvam¹⁹ aññaṃ agāyivā ekam eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aññaṃ jānāsīti“ pucchi. „Jānāmi bhante ti²⁰, amhākaṃ pana rañño idam eva piyaṃ, tena²¹ punappuna gāyāmīti“. „Etassa pana te gītassa paṭigītaṃ gāyanto koci diṭṭhapubbo“ ti²². „Na diṭṭhapubbo bhante“ ti. ²⁵ „Ahaṃ taṃ sikkhāpessāmi, sakkhissasi rañño santikaṃ gantvā paṭigītaṃ gāyitun“ ti. „Āma bhante“ ti. Ath’ assa so paṭigītaṃ ācikkhanto „mayhaṃ sutvā“ ti ādim ā., uggaṇhāpetvā ca

¹ Bā -nāṭakanaccagītādīhi pa-. ² Bā -bhavanto. ³ Bā dassāmi. ⁴ Bā ta-.
⁵ Bā diṭṭhi. ⁶ Bā -kkhāsi. ⁷ kassa sutvā - - ti wanting in Cks. ⁸ Bā -dā. ⁹
Bā omits gī-. ¹⁰ Bā panassa. ¹¹ Cks -u. ¹² Ck -yu-. ¹³ Bā tato. ¹⁴ Bā
kāmesu ād. ¹⁵ Bā -yā ākāsenāgantvā. ¹⁶ Ck adds rājā, Cs rāja. ¹⁷ Bā
-nap-. ¹⁸ Bā adds taṃ. ¹⁹ Bā adds kathāni. ²⁰ Bā omits ti. ²¹ Bā add
naṃ. ²² Cks omit ti.

pana taṃ uyyojesi: „gaccha kumāra, imaṃ paṭigītaṃ raññā
saddhiṃ gāhi¹, rājā te mahantaṃ issariyaṃ dassati, kin te
dārūhi, vegena yāhīti“. So „sādhū“ 'ti taṃ paṭigītaṃ uggaṇ-
hitvā vanditvā „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh' eva
5 hothā“ 'ti vatvā vegena mātu santikaṃ gantvā „amma khip-
paṃ maṃ nahāpetvā alaṃkarohi², ajja taṃ daḷiddabhāvato mo-
cessāmīti“ vatvā nahātamaṇḍito rājadvāraṃ gantvā „ayyado-
vārika, 'eko dārako tumhehi saddhiṃ gītaṃ³ gāyissāmīti
āgantvā rājadvāre ṭhito' ti rañño ārocehīti“ ā. So vegena
10 gantvā ārocesi, rājā „āgacchatū“ 'ti pakkosāpetvā „tāta tvaṃ
mayā saddhiṃ gītaṃ³ gāyissasīti“ ā. „Āma devā“ ti. „Tena
hi gāyassū“ 'ti. „Deva na imasmīṃ ṭhāne gāyāmi, nagare⁴
pana bheriṃ carāpetvā mahājanaṃ sannipāṭepetha, mahājana-
majjhe gāyissāmīti“. Rājā tathā kāretvā alaṃkatamaṇḍape
15 pallaṃkamajjhe nisīditvā tassa anurūpaṃ āsanaṃ dāpetvā
„idāni tava gītaṃ gāyassū“ 'ti ā. „Deva, tumhe tāva gā-
yatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmīti“. Tato rājā paṭhamāṃ
gāyanto

1. Kassa⁵ sutvā sataṃ dammi sahaṃsaṃ daṭṭhu⁶ Sonakaṃ,
20 ko me Sonakam akkhāti sahāyaṃ paṃsukīlitan ti g. ā. 1.

Tattha sutvā ti asukatṭhāne nāma te piyasahāyo Sonako vasatīti tassa
vasanaṭṭhānaṃ sutvā ārocentassa kassa⁷ sataṃ dammi⁸, daṭṭhū 'ti⁹ asu-
katṭhāne nāma mayā diṭṭho ti disvā ārocentassa kassa⁷ sahaṃsaṃ dammiti.

Evam raññā paṭhamāṃ udānagāthāya gītāya pañcacūlakadārakena
25 paṭigītabhāvāṃ pakāseto S. abhisambuddho hutvā dve pade abhāsi:

1. Atha bravī māṇavako daharo pañcacūlako¹⁰:
mayhaṃ sutvā sataṃ dehi sahaṃsaṃ daṭṭhu⁶ Sonakaṃ,
ahaṃ¹¹ Sonakam akkhissaṃ sahāyaṃ paṃsukīlitan ti. 2.

Tena vuttagāthāya pana ayam attho: mahārāja, tvaṃ¹² sutvā ārocentassa
30 sataṃ dammiti vadasi¹³, taṃ pi mayham eva dehi, yaṃ disvā ārocentassa

¹ B^d gāyāhi. ² C^k -kara. B^d -rotu. ³ B^d gītaṃ paṭigītaṃ. ⁴ B^d -ramajhe.
⁵ B^d ta-. ⁶ B^d diṭṭha. ⁷ B^d ta-. ⁸ B^d -īti. ⁹ B^d diṭṭhanti. ¹⁰ C^k add ti.
¹¹ B^d ahante. ¹² C^k naṃ. ¹³ B^d -ti.

sahassam dammīti vadasi¹ tam pi mayham eva dehi, aham te tam piyasahāyam idān' eva paccakkhato va ayam so ti ācikkhissan ti, itoparam suviññeyyam, sambandhagāthā pālinayen' eva vedittabbā.

3. Katarasmim [so²] janapade ratthesu nigamesu ca kattha te³ Sonako dittho tam me akkhāhi pucchito. 3. 5
4. Tav'⁴ eva deva vijite tav' ev' uyyānabhūmiyā ujuvamsā⁵ mahāsālā nīlobhāsā manoramā 4.
5. Tittanti meghasamonā rammā aññonānissitā, tesam mūlasmim Sonako jhāyati anupādāno⁶ upādānesu lokesu⁷ dayhamānesu nibbuto. 5. 10
6. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅgiyā, kārapetvā samam maggam agamā yena Sonako. 6.
7. Uyyānabhūmim gantvāna vicaranto brahāvane āsinam Sonakam dakkhi dayhamānesu nibbutan ti. 7.

Tattha ujuvamsā⁵ ti ujukkhandhā, mahāsālā ti mahārukkā, megha- 15
samānā ti uilameghasadisā, rammā ti ramaṇiyā, aññonānissitā ti
sākhāhi sākham mūlehi ca mūlam saṃsibbitvā⁸ thitā, tesan ti evarūpanam tava
uyyānavane sālānam hetthā⁹, jhāyatīti lakkhaṇūpanijjhānārammaṇūpanijjhāna-
sāmkhātehi jhānehi jhāyatī, anupādāno ti kāmūpādānarahito¹⁰, dayhamā- 20
nesū 'ti ekādasahi aggīhi dayhamānesu sattesu, nibbuto ti te aggī nibbā-
petvā sitalena hadayena jhāyamāno tava uyyāne maṅgalarukkkhamūle silāpatte
nisinno esa te sahāyo kañcanapaṭimā viya sobhamāno patimānetīti, tato cā
'ti bhikkhave tato so Arindamo rājā tassa vacanam sutvā Sonakapacceka-
buddham pasissāmīti caturaṅginiyā senāya pāyāsi nikkhamī, vicaranto ti
ujukam eva āgantvā tasmim mahante vanasaṇḍe vicaranto tassa santikam 25
gantvā tam āsinam addakkhi, so tam avanditvā¹¹ ekamantaṃ nisīditvā attano¹²
kilesābhiratattā¹³ tam kapaṇo ti maññamāno imam g. ā :

8. Kapaṇo vatāyam bhikkhu muṇḍo saṃghāṭipāruto
amātiko apītiko rukkkhamūlasmim jhāyatīti. 8.

Tattha jhāyatīti nimmātāpītiko kāruññappatto jhāyatīti¹⁴. 30

9. Imam vākyam nisāmetvā Sonako etad abravi:
na rāja¹⁵ kapaṇo hoti dhammā¹⁶ kāyena phassayam¹⁷. 9.

¹ B^d -ti. ² C^k yo. ³ C^{ks} tattha so. ⁴ C^{ks} tam. ⁵ C^{ks} ujuvamsā. ⁶ so all three MSS. ⁷ upādānesu lokesu is wanting in C^{ks}; and has been added in B^d. ⁸ C^k simbitvā, C^s sibbitvā, B^d saṃsibbetvā. ⁹ B^d adds sandhāya. ¹⁰ B^d nādivira-. ¹¹ B^d va-. ¹² B^d -nā. ¹³ C^k -rattā, C^s -ratta. ¹⁴ C^{ks} -sīti. ¹⁵ B^d -je. ¹⁶ C^k -a ¹⁷ C^{ks} pa-, B^d pu-, B^s phu-

10. Yo ca dhammaṃ niraṃkatvā adhammaṃ anuvattati
sa rāja kapaṇo hoti pāpo pāparāyano ti. 10.

Tattha iman ti tassa kilesābhiratassa pabbajjaṃ arocentassa¹ imaṃ
pabbajjāgarahanavacanaṃ² sutvā, etadabravīti pabbajjāya guṇaṃ pakāseṇo
5 etaṃ abravī, phassayan³ ti phassayanto⁴, yena ariyamaggadhammo nāma kāyena
phassito⁵ so kapaṇo nāma na hotīti dassento evam ā.. niraṃkatvā ti attabhāvato
nīharitvā, pāpo pāparāyano ti sayam pāpānaṃ kapaṇena pāpo⁶ aññesam
pi akarontānaṃ⁶ patiṭṭhābhāvena pāparāyano.

Evam so B-am garahi, so attano garahitabhāvaṃ ajānanto
10 viya hutvā nāmagottaṃ kathetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ
karonto

11. Arindamo ti me nāmaṃ, Kāsirājā ti maṃ vidū,
kacci⁷ bhoto sukhā seyyā idha pattassa Sonakā⁷ ti g. ā. 11.

Tattha kaccīti⁷ amhākaṃ tāva na kiñci aphāsukaṃ, bhoto pana kacci⁷
15 idha pattassa imasmīṃ uyyāne vasato sukhavihāro ti pucchī.

Atha naṃ so paccekabuddho „mahārāja na kevalaṃ
dha aññatrāpi vasantassa mama aphāsukaṃ nāma n' atthīti“
vatvā tassa samaṇabhadragāthā nāma ārabhi:

12. Sadāpi⁸ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
20 na tesam koṭṭhe upenti⁹ na kumbhe na kaḷopiya¹⁰,
paraniṭṭhitam esānā tena yāpenti subbatā. 12.
13. Dutiyam pi bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
anavajjo¹¹ piṇḍo bhottabbo na ca koc' ūparodhati. 13.
14. Tatiyam pi bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
25 nibbuto piṇḍo bhottabbo¹² na ca koc' ūparodhati. 14.
15. Catuttham¹³ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
muttassa raṭṭhe carato saṅgo yassa na vijjati. 15.
16. Pañcamaṃ¹⁴ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
nagaramhi ḍayhamānamhi nāssa kiñci ḍayhatha. 16.

¹ Cks ār-, Bā ār- corr. to ar-. ² Bā -jjaṃgarahava-. ³ Cks pa-, Bā phu-.
⁴ Bds phussayanto. Cks passanto. ⁵ Bds add pāpa parāyano ti. ⁶ Bā ka-. ⁷
Bds kiñci. ⁸ Ck bhadrā pi, read bhadram api adhanassa throughout? ⁹ Bā C
op-. ¹⁰ Ck natumhenekālo-, C natumhenakālo-, Bds -kumbhi-. ¹¹ Bā -a. ¹²
Cks bhutt-. ¹³ C Bā -ampi. ¹⁴ Bā adds pi.

17. Chatṭham¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
ratṭhe vilumpamānamhi nāssa kiñci ahīratha². 17.
18. Sattamañ¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
corehi rakkhitam maggam ye c' aññe pāripanthikā³
pattacīvaram ādāya sotthim gacchanti subbatā. 18. 5
19. Atṭthamañ¹ bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno:
yañ yañ disaṃ pakkamati anapekho va gacchatīti. 19.

Tattha anāgārassā¹ ti mahārāja gharāvāsaṃ pabāya anāgāriyabbhāvaṃ
pattassa adhanassa akiñcanassa bhikkhuno sabbakālaṃ bhadram eva, na tesā
ti mahārāja tesāñ adhanānaṃ bhikkhūnaṃ na koṭṭhāgāre dhanadhaññāni upenti² 10
na kumbhiyaṃ na pacchiyaṃ, te pana subbatā parinīṭṭhitāṃ paresāñ ghare
pakkāñ āhāraṃ saṃghātipārutā kapālam ādāya gharapaṭipāṭiyā esantā³ pari-
yesantā⁴ tena tato laddhena⁵ tañ āhāraṃ navannaṃ pāṭikulyānaṃ vasena
paccavekkhitvā paribhuñjitvā jīvitavuttiyā⁶ yāpenti, anavajjo⁷ piṇḍo⁸ bhotta-
tabbo⁹ ti vejjakammādikāya anesanāya vā kuhanālapanānemittikatānippesi- 15
katālābhena lābham nijjīmaṇṇatā¹⁰ ti evarūpena micchājīvena vā¹¹ uppādītā-
pi¹² cattāro paccayā dhammena samena uppādītāpi apaccavekkhitvā paribhutta¹³
vā¹⁴ sāvajjapiṇḍo nāma, anesanaṃ pabāya micchajīvaṃ vajjetvā dhammena
samena uppādītā paṭisaṃkhā yoniso cīvaram paṭisevāmīti vutte nayena paccavekkhitvā¹⁵
anavajjo¹⁶ piṇḍo nāma, yena evarūpo anavajjapiṇḍo bhuttabbo 20
paribhuñjitabbo yañ ca evarūpaṃ anavajjaṃ¹⁷ piṇḍaṃ bhuñjamānaṃ paccaye
nissāya koci appamattako pi kilesa na uparodhati na pīleti tassa dutiyam pi
bhadram adhanassa anāgārassa bhikkhuno, nibbuto ti puthujjanabhikkhuno
dhammena uppānapīṇḍo pi paccavekkhitvā paribhuñjamāno nibbutapiṇḍo
nāma, ekantato pana khīṇāsavassa piṇḍo nibbutapiṇḍo nāma, kimkāraṇa: so hi 25
theyyaparibhogo inaparibhogo dāyajjaparibhogo sāmiparibhogo ti imesu ca-
tūsu paribhogesu sāmiparibhogavasena¹⁸ bhuñjati tañhādāsavyatam¹⁹ atīto
sāmi hutvā paribhuñjati na tañ tappaccayā koci appamattako pi
kilesa uparodhatīti, muttassa ratṭhe carato ti upatṭhākakulādīsu alagga-
mānassa²⁰ chinnavalāhakassa viya Rāhumukhā muttavimalacandamaṇḍalassa 30
viya ca yassa gāmanigamādisu carantassa rāgasāṅgādisu eko pi saṅgo n' atthi,
ekacco hi kulehi²¹ saṃsaṭṭho viharati sahasokī sahanandi²² ekacco mātāpītusu
alaggaṃānaso vicarati eko nagaravāsīdahaṃ²³ viya, evarūpassa puthujjanassāpi

¹ B^d adds pi. ² C^ks abhī-, B^d ahi-. ³ B^d parigañhikā. ⁴ C^ks op-. ⁵ C^k etassa, B^d esanā. ⁶ B^d -sanā. ⁷ B^ds add piṇḍena. ⁸ C^ks -im. ⁹ B^ds -a. ¹⁰ C^k pa, C^s pi. ¹¹ B^d bhettabbo, C^ks bhuttabbo. ¹² so C^s; C^k -nakatā, B^d jigisanatā. ¹³ C^ks omit vā. ¹⁴ C^ks -tāhi. B^d -tāya pi. ¹⁵ B^ds -tto. ¹⁶ B^d omits vā. ¹⁷ B^ds add paribhutto va. ¹⁸ B^d -a. ¹⁹ B^d adds tañ. ²⁰ B^d tañhādāsabyaṃ. ²¹ B^ds -nasassa. ²² B^d -esu. ²³ C^k -ki nandi, C^s -sokī sañ-
ganandi, B^d sahasokī sahanandi, B^s -sokim houandi. ²⁴ B^d nagaragāmavāsi.

bhadram eva, nāssa kiñcīti yo¹ hi bahuparikkhāro hoti so mā me² harimsū 'ti atirekatarāni³ cīvarādīni antonagare upaṭṭhākakule nikkhipati, atha nagarambhi dayhamāne asukakule nāma aggi uṭṭhito ti sutvā socati kilamati, evarūpassa bhadrāni nāma n' atthi, yo pana mahārāja sakunavattāni pūreti
 5 kāyapaṭibaddhaparikkhāro va hoti tassa mādisassa na kiñci aḍayhatha, ten' asa pañcamāni hi⁴ bhadrāni eva, vilumpamānamhīti viluppamānambhi ayam eva vā pāṭho, ahīrathā⁵ 'ti yathā pabbataganādīhi nikkhamitvā raṭṭham vilumpamānesu⁶ coresu bahuparikkhārassa antogāme ṭhapitāni vilumpati⁶ hīrati⁷ tathā yassa adhanassa kāyapaṭibaddhaparikkhārassa na kiñci abīratha
 10 tassa⁸ chaṭṭham pi bhadrāni eva, ye caññe pāripanthikā⁹ ti ye pi aññe tesu tesu thānesu sumkagahaṇaṭṭhāya ṭhapitā pāripanthikā⁹ tehi ca rakkhitāni patta-cīvarāni¹⁰ ti corānaṃ anupakāraṃ sumkikānaṃ asumkārahaṃ mattikapattāni c' eva katadaḥhikamma-paribhaṇḍāni¹⁰ paṃsukūlacīvarāni ca appagghāni kāyabandhanaparissāvanasūci-vāsissatthakāni cā 'ti sabbe pi aṭṭha parikkhāre¹¹ kāyapaṭibaddhe katvā maggaṃ paṭipanno kenaci aviheṭṭhiyamāno¹² sotthim gacchati, subbato ti¹³ lobhanīyāni hi cīvarādīni disvā corāpi haranti sumkikāpi kin nu kho etassa hatthe ti pattatthavikādīni sodhenti, subbato pana sullahukavutti tesāni passantānaṃ yeva sotthim gacchati, ten' assa sattamaṃ pi bhadrāni eva, anapekkho va gacchatīti kāyapaṭibaddhato¹⁴ atirekassa vihāre paṭisānītassa
 20 kassaci parikkhārassa abhāvā vasaṇaṭṭhānaṃ nivattitvāpi na oloketi, yaṃ disaṃ gantukāmo hoti taṃ gacchanto anapekkho va gacchati¹⁵. Anurādhapurā nikkhamitvā thūpārāme pabbajitānaṃ dvinnāni kulaputtānaṃ vuḍḍhataro¹⁶ viya. (—?)

Iti Sonakapacecekabuddho aṭṭha samaṇabhadrakāni¹⁷ kathesi, tato uttarimāna pana satam pi sahasam pi aparimānāni
 25 samaṇabhadrakāni¹⁸ esa kathetum samattho yeva, rājā pana kāmābhīratattā taṃ¹⁹ kathaṃ paṭicchinditvā²⁰ „mayhaṃ samaṇabhadrakehi 'attho n' atthīti“ attano kāmādhivimuttitāni²¹ pakāsento āha:

30. Bahū pi bhadrakā ete yo²² tvam bhikkhu pasamsasi, ahañ ca giddho kāmesu kathaṃ kāhāmi²³ Sonaka. 20.
 21. Piyā me mānūsā kāmā atho divyāpi me piyā, atha kena nu vaṇṇena ubho loke labhāmase ti. 21.

¹ Cks so. ² Bā adds coro. ³ Bā adhi-kāni. ⁴ Bā pi. ⁵ Bā ahinda-. ⁶ Bā viluppa-. ⁷ Ck virati, Bā harati. ⁸ Cks hīrathassa, Bā abir-. ⁹ Bā parigañhikā ¹⁰ Bā -dalha-, Ck -dalhīceva-bhaṇḍāni. Bā -dalhīkamma-paribhaṇḍāni. ¹¹ Cks -ra, Cā -rā. ¹² Bā -hedha-. ¹³ Ck pubbako, Cks omit ti. ¹⁴ so Cks; Bā -bandhato. ¹⁵ Bā -tīti. ¹⁶ Cks bu-. ¹⁷ Bā -bhadrāgāthāyo. ¹⁸ Bā -bhadrāgāthāni. ¹⁹ Bā tassa. ²⁰ Cā Bā pacchi. ²¹ Bā -muttāni. ²² Bā bahūni samaṇabhadraṇi yo. ²³ Bā gāhā.

Tattha vaṇṇenā 'ti kāraṇena.

Ath naṃ paccekabuddho āha:

22. Kāme[su] giddhā kāmaratā kāmesu adhimucchitā¹
narā pāpāni katvāna upapajjanti duggatiṃ. 22.
23. Ye ca kāme pahatvāna² nikkhantā akutobhaya
ekodibhāvādhigatā na te gacchanti duggatiṃ. 23. 5
24. Upaman te karissāmi, taṃ suṇohi Arindama,
upamāya p' idh' ekacce³ atthaṃ jānanti paṇḍitā: 24.
25. Gaṅgāya kuṇapaṃ disvā vuyhamānaṃ mahaṇṇave
vāyaso samacintesi appapañño acetaso: 25. 10
26. Yānaṃ ca vat' idaṃ laddhaṃ bhakkho cāyaṃ anappako,
tattha rattim tattha divā tath' eva nirato mano. 26.
27. Khādaṃ nāgassa maṃsāni pipam Bhāgīrasodakaṃ⁴
sampaṣsaṃ vanacetyāni⁵ na palittha⁶ vihaṅgamo. 27.
28. Taṃ va otaraṇī⁷ Gaṅgā pamattaṃ kuṇape rataṃ
samuddaṃ ajjhagāhayi⁸ agati⁹ yattha pakkhinaṃ. 28. 15
29. So ca bhakkhaparikkhīno udāpatvā¹⁰ vihaṅgamo
na pacchato na purato n' uttaraṃ no¹¹ pi dakkhinaṃ¹² 29.
30. Dīpaṃ so na ajjhagacchi¹³ agati⁹ yattha pakkhinaṃ,
so ca tath' eva pāpattha yathā dubbalako tathā. 30. 20
31. Taṃ ca sāmuddikā macchā kumbhīlā¹⁴ makarā susū
pasayhakārā khādīmsu phandamānaṃ vipakkhinaṃ¹⁵. 31.
32. Evam eva tuvaṃ rāja¹⁶ ye c' aññe kāmabhogino
giddhā¹⁷ ce¹⁸ na vamiṣṣanti¹⁹ kākapaññāya te vidū. 32.
33. Esā te upamā rāja atthasandassanī katā,
tvaṃ ca paññāyase tena yadi kāhasi vā na vā ti. 33. 25

¹ Cks -ecitā. ² Ck pahi-, Bđ -hantvāna. ³ Cks pi idhe-, Bđ midhe- ⁴ Ck pīpasāhāgirayodakaṃ, Bđ pīvaṅgīkarasodakaṃ, Bḥ pīvaṃ gaṅgīra-, read: -tho-dakaṃ? ⁵ Cks -vettāni. ⁶ Bđ palettha corr. to paletvā? ⁷ Bḥ tañca-, Cks ohāriṇī. ⁸ Bđ ajjagāhasi, Cks ajjhagāhāsi. ⁹ Cks -tīm. ¹⁰ so Ck; Cḥ udapatvā, Bḥ udam patvā; read udapattha? ¹¹ Cks -ranto. ¹² C/s -ṇā. ¹³ Bđ najjhāgā-gacchi, Bḥ najjhagāgacchi. ¹⁴ Cks -la. ¹⁵ Cks -itaṃ, Bđ -iṇaṃ, Bḥ -ikaṃ. ¹⁶ Ck Bđ -jā. ¹⁷ Bđ giechā. ¹⁸ Cks ve. ¹⁹ Cks ga-.

Tattha pāpānīti mahārāja tvaṃ kāmaggiddho narā ca¹ kāme nissāya kāyadurcaritādīni pāpāni katvā yattha supinake pi dibbā ca mānusakā ca kāmā na labhanti² taṃ duggatīṃ upapajjanti attho, pahatvānā 'ti khelapiṇḍaṃ viya pahāya, akutobhayā ti rāgādīsu kutoci anāgetabbhayā, ekodibhāvādhi-
 5 gatā ti ekodibhāvaṃ ekavīhārikāṃ adhigatā, na te ti te evarūpā pabbajitā duggatīṃ na gacchanti, upamante ti mahārāja dibbamānusakā kāme patthen-
 tassa hatthikūṇape paṭibaddhakākasadisassa tava ekaṃ upamaṃ karissāmi, taṃ suṇhīti attho, kuṇapau ti hatthikāḷebaram³, mahāṇṇave ti gambhīra-
 puthule⁴ uduke eko kira mahāvāraṇo Gaṅgātīre caranto Gaṅgāya patitvā utta-
 10 rituṃ asakkonto tath' eva mato Gaṅgāya vuyhi. taṃ saudhāy' etaṃ vuttam, vāyaso ti ākāsena gacchanto eko kāko, yānañca vatidan ti so evaṃ cintetvā tattha niliyitvā idaṃ mayā hatthiyānaṃ laddhaṃ ettha nilīno sukhaṃ carissāmi ayam eva ca me anappako bhakkho bhavissati idāni mayā aññattha gantuṃ, na vaṭṭatīti sannīṭṭhānaṃ akāsi, tattha rattin ti tassa⁵ rattīṃ ca divā ca tath'
 15 eva mano abhirato ahoṣi, na paṭitthā⁶ 'ti na uḍḍetva⁷ pakkāmi, otaraṇīti⁸ samuddābhimukhī otaramānā, ohāraṇīti pi pāṭho, sā samuddābhimukhī avaharamānā⁹ ti attho, agatī yatthā 'ti samuddamajjhe sandhāyāha, bhakkhāparikkhīṇo ti parikkhīṇabhakkho, udapatvā¹⁰ ti khīṇe camme ca mañse ca aṭṭhisamghāte ūmivegena bhinno uduke nimujji, aha so kāko uduke patīṭṭhā-
 20 tuṃ asakkonto uppati, evaṃ uppatitvā ti attho, agatī yattha pakkhinan ti yasmiṃ samuddamajjhe pakkhinan agatī tattha so evaṃ uppatito, pacchimānā dīsaṃ gantvā tattha patīṭṭham alabhitvā tato puratthimānā tato uttaramānā tato dakkhinan ti catasso pi dīsaṃ gantvā attano patīṭṭhānaṃ na ajjhaḡacchīti¹¹ adhigaṇchīti¹² attho, aha vāyaso evaṃ uppatitvā pacchimādīsu¹³ ekekaṃ
 25 dīsaṃ agaṇchī, dīpaṃ pana na ajjhaḡamā ti evaṃ p' ettha attho daṭṭhabbo. pāpatthā 'ti patito, yathā dubbalako ti yathā dubbalako pateyya tath' eva patito, susū ti susunāmakā¹⁴ caṇḍamacchā, pasayhakārā ti anicchamānakāṃ yeva balakkārena, vipakkhinan¹⁵ ti viddhamāsatapakkhakāṃ¹⁶, giddhā ce vamissantīti¹⁷ yadi giḡjhā hutvā kāme na vamissantī¹⁷ na chaḍḍessanti
 30 kākapaṇṇāya te samānapaṇṇā¹⁸ ti⁹, iti te Buddhādayo paṇḍitā vidū vadanti jānantīti attho²⁰, atthasandassanīti atthapakāsikā²¹, tvañca paṇṇāyase 'ti paṇṇāyasesasi, i. v. h.: mahārāja mayā hitakāmena tava ovādo dinno, taṃ pana tvaṃ yadi kāhasi devaloke nibbattissasi, yadi na kāhasi kāmāpāṃke nimuggo jīvitapariyosāne niraye nibbattissasīti, evaṃ tvaṃ eva tena kāraṇena vā akāra-

¹ C^{ks} add me. ² so all three MSS. for labbhanti? ³ B^d -varāṃ. ⁴ C^k re-
 puthulodake. ⁵ C^{ks} tassā ⁶ C^k palittā, C^s paṭitvā, B^d paṭetvā, B^s phaletthā.
⁷ B^d uppatetvā, B^s uppadhotvā. ⁸ C^k ohārāni, C^s ohāraṇīti. ⁹ B^d avaharaṇī.
¹⁰ so C^{ks}; B^d udakāṃ patvā corr. to udam-? ¹¹ C^k ajjhabhāḡacchatīti, C^s
 ajjhabhāḡaṇchīti, B^d ajjhaḡaḡacchīti altered to -gānāḡacchīti. ¹² B^d nādhīḡac-
 chati. ¹³ B^d mādisāsu. ¹⁴ C^k susukānāmeke, C^s -kā. ¹⁵ C^{ks} pakkhan, B^d vi-
 pakkhakau. ¹⁶ B^d viddhamāsatapakkhatāṃ. ¹⁷ C^{ks} ga-. ¹⁸ B^d -te ti kākassa-
 māna-. ¹⁹ B^d omits ti. ²⁰ C^{ks} omits a-. ²¹ C^{ks} -itā.

ṇena vā sagge¹ vā niraye¹ vā paññāyissasi, ahaṃ pana bhavehi² mutto appaṭi-
sandhiko ti; imaṃ³ pana ovādaṃ dentena paccekabuddhena naḍī dassitā, tīya
vuyhamānaṃ haṭṭhikuṇapaṃ dassitaṃ, kuṇapakhādako kāko dassito, tassa⁴ kuṇa-
paṃ khāditvā pāṇīyam pīvanakālo⁵ dassito, ramaṇīyavanasaṇḍadassanakālo das-
sito, kuṇapassa nadiyā vuyhamānaṃ⁶ samuddappaveso dassito, samuddamajjhe
kākassa haṭṭhikuṇape paṭiṭṭhaṃ alabbhivā vināsaṃ pattakālo dassito, tattha naḍī
viya anamataggo saṃsāro daṭṭhabbo, nadiyā vuyhamānaṃ haṭṭhikuṇapaṃ viya
saṃsāre pañcakāmaguṇaṃ, kāko viya bālaputhujjano, kākassa kuṇapaṃ khāditvā
pāṇīyam pīvanakālo viya puthujjanassa kāmaguṇaṃ⁶ paribhuñjitvā somanassika-
kālo⁷, kākassa kuṇape laggass' eva ramaṇīyavanasaṇḍadassanaṃ⁸ viya puthuj-
janassa kāmaguṇe laggass' eva savanavasena aṭṭhatimsaārammaṇadassanaṃ, ku-
ṇape samuddaṃ pavīṭṭhe⁹ kākassa paṭiṭṭhaṃ¹⁰ labhitaṃ asakkontassa vināsaṃ
pattakālo viya bālaputhujjanassa kāmaguṇagiddhassa pāpapaṇāyanaṃ kusala-
dhamme paṭiṭṭhaṃ alabbhivā mahāniraye mahāvīnāsaṃ pattaṃ ti¹¹.

Evam assa so imāya upamāya ovādaṃ datvā idāni tam 15
eva ovādaṃ thiraṃ katvā paṭiṭṭhapetuṃ g. ā.:

34. Ekavācam pi dvevācam bhaṇeyya anukampako
taduttarim¹² na bhāseyya dāso ayirassa¹³ santike ti. 34.

Tattha na bhāseyyā 'ti vacanaṃ aḅhaṇantassa hi tato¹⁴ uttariṃ bhā-
samāno hi sāmikassa santike dāso viya hoti, dāso hi sāmike kathaṃ aḅhaṇante 20
pi aḅhaṇante pi katheti yeva, tena vuttaṃ taduttarim¹² na bhāseyyā 'ti.

35. Idam vatvāna pakkāmi Sonako amitabuddhimā
vehāse antalikkhasmim anusāsivāna khattiyān ti 35.
abhisambuddhagāthāyam.

Tattha idam vatvāna 'ti bhikkhave so paccekabuddho amitāya lokuttara- 25
buddhiyā amitabuddhimā idam vatvā iddhiyā uppatitvā sace pabbajissasi tav'
eva noce pabbajissasi tav' eva dinno te mayā ovādo appamatto hobhīti evam
anusāsivāna khattiyān pakkāmi.

Bo. pi tam ākāsenā gacchantam yāva dassanapathā¹⁵
olokento ṭhatvā tasmim cakkhupathe atīte¹⁶ samvegam paṭi- 30
labhivā cintesi: „ayam brāhmaṇo hīnājacco¹⁷ samāno asam-
bhinnakhattiyavamse¹⁸ jātassa mama matthake attano pāda-

¹ Cks -ena. ² Bds sabbabh-. ³ Cks idaṃ. ⁴ Ck tathassa. ⁵ Ck picana-, C^s pi
paua-. ⁶ B^d -ne. ⁷ Cks -itakālo. ⁸ Ck -i, C^s -nī. ⁹ Cks -o. ¹⁰ Cks
paṭiṭṭhita. ¹¹ so Cks for pattakālo? Bds paṭiṭṭhitaḅhaḅba. ¹² B^d tat-. ¹³ B^d
ayyassa. ¹⁴ B^d adds ce. ¹⁵ B^d dissana-. ¹⁶ Bds atikkamante. ¹⁷ Cks brāh-
maṇājacco. ¹⁸ Ck -nno - so, C^s -nne - - se.

rajaṃ okiranto ākāsaṃ uppatitvā gato, mayāpi ajj' eva nik-khamitvā pabbajitum vaṭṭatīti" so r. niyyādetvā pabbajitukāmo gāthadvayam ā.:

36. Ko nu 'me rājakattāro sūtā veyyattim āgatā¹,
 5 rajjaṃ niyyādayissāmi, nāhaṃ rajjena-m-atthiko. 36.
 37. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
 māhaṃ² kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā³ ti. 37.

Tattha ko nu me ti kuhin nu ime, rājakattāro ti ye rajjārahaṃ⁴ abhi-siñcitvā rājānaṃ karonti, sūtā veyyattimāgatā⁵ ti sūtā ca ye ca aññe⁶
 10 veyyattabbhāvaṃ⁷ āgatā mukhamaṅgalikā, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko, ko jaññā maraṇaṃ suve ti maraṇaṃ ajja⁸ suve vā ti idaṃ ko⁹ jānītum samattho.

Evaṃ r. niyyādentassa sutvā amaccā āhaṃsu:

38. Atthi te daharo putto Dīghāvu raṭṭhavaddhano¹⁰,
 15 taṃ rajje abhisiñcassu, so no rājā bhavissatīti. 38.
 Tatoparaṃ raññā vuttagātham ādiṃ katvā uttānasam-bandhagāthā¹¹ pālinayen' eva veditabbā.
 39. Khippaṃ kumāraṃ ānetha Dīghāvum raṭṭhavaddhanaṃ,
 taṃ rajje abhisiñcassu, so vo¹² rājā bhavissati. 39.
 40. Tato kumāraṃ ānesum Dīghāvum raṭṭhavaddhanaṃ,
 20 taṃ disvā ālapi rājā ekaputtaṃ manoramaṃ: 40.
 41. Saṭṭhi¹³ gāmasahassāni paripuññāni sabbaso —
 te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi¹⁴ te. 41.
 42. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
 25 māhaṃ kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā. 42.
 43. Saṭṭhi nāgasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
 suvaṇṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā 43.
 44. Ārūlhā gāmaṇīyehi tomaraṃkusapaṇīhi —
 te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 44.

¹ C^{ks} sudā-, B^d sutāveyatta-. ² C^k maham, B^{ds} nāham. ³ B^d anvagā. ⁴ B^d rājā-. ⁵ C^{ks} sudā-, B^d sutāveyatta- corr. to suddhāve-. ⁶ B^{ds} sudā-, C^{ks} sutā va aññe ca. ⁷ B^{ds} byatta-. ⁸ B^{ds} add vā. ⁹ B^d adds na. ¹⁰ B^d -vaḍḍhano. ¹¹ B^d uttānatthasam-. ¹² C^k ce. ¹³ C^{ks} saṭṭhiṃ throughout. ¹⁴ C^{ks} -tayāmi.

45. Ajj' eva etc. 45.
46. Saṭṭhi assasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
ajāṇiyā va jāṭiyā sindhavā sīghavāhino¹ 46.
47. Ārūlhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi² —
te putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 47. 5
48. Ajj' eva etc. 48.
49. Saṭṭhi rathasahassāni sannaddhā ussitaddhajā
dīpā³ atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 49.
50. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammihī —
te putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 50. 10
51. Ajj' eva etc. 51.
52. Saṭṭhi dhenusahassāni rohaṇṇā⁴ puṅgavūsabhā —
tā putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 52.
53. Ajj' eva etc. 53.
54. Soḷasitthisahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
vicitrahathābharanā⁵ āmuttamaṇikuṇḍalā —
tā putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 54. 15
55. Ajj' eva etc. 55.
56. Daharass' eva me tāta mātā matā⁶ ti me sutam,
tayā vinā aham tāta jivitum hi na ussahe. 56. 20
57. Yathā āraṇṇakam nāgam poto anveti pacchato
jessantam giriduggesu samesu visamesu ca 57.
58. Evam tam anugacchāmi pattam⁷ ādāya pacchato,
subharo te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharo. 58.
59. Yathā sāmuddikam nāvam vāṇijānam dhanesinam
vohāro tattha gaṇheyya vāṇijā vyasanī⁸ siyā⁹ 59. 25
60. Evam evāyam puttakali¹⁰ antarāyakaro mamaṃ¹¹,
imam kumāram pāpetha pāsādam rativaddhanam. 60.

¹ C^s dīghavāyano, C^s sīghavāhito, B^d sīghavāhaṇā, B^s sīghavāhaṇā. ² B^d in-
driyācāpa-, C^s illiyocāpa-. ³ B^d -e. ⁴ C^s -haṇṇā. ⁵ B^d vicittavathā-. ⁶
C^k B^d mātā. ⁷ B^d pu-. ⁸ B^d byasanam. ⁹ so all three MSS. for siyam.
¹⁰ C^s -līm. ¹¹ B^d mama.

61. Tattha kambussahatthāyo¹ yathā Sakkaṃ va accharā
tā naṃ tattha ramesanti², tāhi-m-eso³ ramissati. 61.
62. Tato kumāraṃ pāpesuṃ pāsādaṃ rativaddhanaṃ,
taṃ disvā avacum⁴ kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhaddhanaṃ: 62.
- 5 63. Devatā nu si gandhabbo ādu Sakko purindado,
ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayāṃ⁵. 63.
64. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
Kāsirañño ahaṃ putto Dīghāvu raṭṭhavaddhanaṃ. 64.
65. Mama⁶ bhāratha, bhaddaṃ vo, ahaṃ bhattā bhavāmi vo.
10 Taṃ tattha avacum⁴ kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ:
kuhiṃ rājā anuppatto, ito rājā kuhiṃ gato. 65.
66. Paṃkaṃ rājā atikkanto thale rājā patiṭṭhito
akaṇṭakaṃ agahanaṃ paṭipanno mahāpathaṃ. 66.
67. Ahañ ca paṭipanno 'smi maggaṃ duggatigāmināṃ
15 sakaṇṭakaṃ sagahanaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 67.
68. Tassa⁷ te sāgataṃ⁸ rāja sīhassēva giribbajāṃ,
anusāsa mahārāja, tvaṃ no⁹ sabbāsaṃ issaro ti.

Tattha khippan ti tena hi taṃ sīghaṃ ānetha, ālapīti saṭṭhi gāmasa-
hassānīti ādini vadanto ālapi, sabbālaṃkārahūsitā ti te nāgā sabbehi
20 sīsupagādīhi alaṃkārehi bhūsitā, hemakappanavāsasā ti suvaṇṇakkhacitena
kappanena paṭicchannasarirā, gāmaṇīyehīti hatthācariyehī, ajānīyā vā 'ti
kāraṇākāraṇā¹⁰ jānanakā va¹¹, jātiyā sindhavā ti sindhavaratṭhena¹² Sindhu-
nadītīre jāta, gāmaṇīyehīti assācariyehī, illiyācāpadhārīhīti¹³ illiāvudhañ
ca¹⁴ cāpāvudhañ ca dhārentehī, dīpā aṭṭho pi veyyagghā ti dīpacamma-
25 vyagghacamma-parivārā¹⁵, gāmaṇīyehīti rathikehi, vammīhīti¹⁶ sannaddha-
vammehī¹⁷, rohaññā ti rattavaṇṇā, puṅgavūsabhā ti usabhasaṃ-
khātena jeṭṭhakapuṅgavena samannāgatā, daharasseva me ti atha naṃ ku-
māro tāta mama¹⁸ daharasseva¹⁹ sato mātā matā²⁰ iti mayā sutāṃ so 'haṃ
tayā vinā jīvitum na sakkhissāmi²¹ ā, poto ti taruṇapotako, jessantaṃ ti
30 vicarantaṃ, sāmuddikaṃ ti samudde vicarantaṃ, dhanesinaṃ ti dhanāṃ
pariyesaṇṭānaṃ, vohāro ti tasmīṃ ohārento²¹ heṭṭhā kaḍḍhanaṃko vālamaccho

¹ Bā kammusa-, B^o kammussa-. ² Bā^o -issanti. ³ C^o Bā ceso. ⁴ C^o ālapum.

⁵ Bā adds kumārōāha. ⁶ Bā maṃ maṃ, B^o mamaṃ. ⁷ Bā tattha. ⁸ Bā svā-.

⁹ C^o so. ¹⁰ Bā -ṇaṃ. ¹¹ Bā vijānanakā ca, C^o -ko va. ¹² Bā jātiyā sin-

dhurattṭhe. ¹³ Bā^o indriyā-. ¹⁴ Bā^o indriyāvu-. ¹⁵ C^o -pārā. ¹⁶ Bā cariyehī

vamnoibhīti, C^o cammīhīti. ¹⁷ C^o -cammehī. ¹⁸ Bā adds tāta mama. ¹⁹ Bā

adds me. ²⁰ Bā mātā. ²¹ Bā vicitravohāro in the place of tasmīṃ --.

vā udakarakkhaso vā āvaṭṭo vā, tatthā 'ti tasmim̄ samudde, vāṇijā vya-
 sanī siyā ti atha te vāṇijā vyasanasampattā bhaveyyum, siyū¹ ti vā pāṭho.
 puttakalīti puttalāmako puttakālakāṇṇī, kumāro puna kiñci vattum na visahi²,
 atha rājā amacce āṇāpento iman ti ādim̄ ā., tattha kambussahatthāyo ti
 kambussam̄ vuccatī suvaṇṇam̄, suvaṇṇābharanābhūsitahatthāyo ti attho, yathā 5
 ti yathā icchantī tathā³, evam̄ vatvā M. tatth' eva tam̄ abhisīcāpetvā nagaram̄
 pāhesi, sayam̄ pana ekako va uyyānā nikkhamitvā Himavantaṃ pavisitvā rama-
 ṇīye bhūmibhāge paṇṇasālam̄ māpetvā isipabbajjam̄ pabbajitvā vanamūlaphalā-
 hāro yāpesi, mahājano pi kumāram̄ Bārāṇasim̄ pavesesi, so nagaram̄ padakkhi-
 ṇam̄ katvā pāsādam̄ abhirūhi⁴, tam̄ attham̄ pakāsento S. tato ti ādim̄ ā., tam̄ 10
 disvā avacum̄ kaṇṇā ti tam̄ mahantena sirisobhaggena āgataṃ disvā asuko
 nam' eso ti ajānantiyo va tā nāṭakitthiyo avocum̄, mama⁵ bhārathā 'ti mam̄
 icchatha, paṃkan ti rāgādikilesapaṃkam̄, thale ti pabbajjāya, akaṇṭakan ti
 rāgakaṇṭakādirahitam̄, teh' eva gabanehi agahanam̄, mahāpathan ti saggā-
 mokkhagāminam̄ mahāmaggam̄ paṭipanno, yenā 'ti yeua micchāmaggena duggā- 15
 tim̄ gacchantī tam̄ aham̄ paṭipanno ti vadatī, tato tā cintesum̄: rājā tāva ambe
 pahāya pabbajito, ayam̄ pi kāmesu viharantarūpo⁶, sace nam̄ nābhiramessāma
 nikkhamitvā pabbajeyya, abhiramanākāram̄ assa karissāmā 'ti, atha nam̄ abhi-
 nandantiyo osānagātham̄ āham̄su, tattha giribbajan ti sīhapotikānam̄⁷ vasa-
 naṭṭhānam̄ kañcanaguham̄, kesarasīhassa āgataṃ viya tassa tava āgataṃ suā- 20
 gataṃ⁸. tvanno ti tvam̄ sabbāsam̄ pi amhākam̄ issaro sāmīti.

Evañ ca pana vatvā sabbe turiyāni paggaṇhim̄su, nānap-
 pakārāni naccagītāni vattayim̄su⁹, yaso mahā ahoṣi, so yasa-
 matto¹⁰ pitaram̄ na sari, dhammena pana¹⁰ r. kāretvā yathā-
 kammar̄ gato, Bo. pi jhānābhiññam̄¹² nibbattetvā¹³ Brahmalo- 25
 kūpago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahābhinnikkha-
 manam̄ nikkhanto yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā paccekabuddho pari-
 nibbāyi, putto Rāhulakumāro ahoṣi, Arindamarājā aham̄ evā“ 'ti.
 Sonakajātakaṃ. 30

2. Saṃkiccajātaka.

Disvā nisinnam̄ rājānan ti. Idam̄ S. Jivakambavane v.
 Ajātasattussa pitughātakammaṃ ā. k. So hi Devadattaṃ nissāya

¹ Bā sīghan. ² Bā -hati. ³ Bās add karonti. ⁴ Bās -ruyhi. ⁵ Bās mamam̄.
⁶ so Cks; Bās virattacittarūpo. ⁷ Cks -ikam̄. ⁸ Cks omit su-. ⁹ Bās pavattim̄su.
¹⁰ Bā yasasampatto. ¹¹ Bās omit pana. ¹² Bās ā-. ¹³ all three MSS. -ttitvā.

tassa vacanena pitaraṃ ghātāpetvā Devadattassa saṃghabhedāvāsāne bhinnaparisaṣṣa roge uppanne „T-am khamāpessāmiti“ māncasāvīkāya Sāvattimī³ gacchantassa Jetavanadvāre paṭhavim pavitṭhabhāvam sutvā „Devadatto Sammāsambuddhassa paṭipakkho hutvā paṭhavim
 5 pavisitvā avicaparāyano jāto, mayāpi taṃ nissāya pitā dhammiko dhammarājā ghātito, aham pi nu kho paṭhavim pavissāmiti“ bhīto rajjasiriya cittaśādam alabhi⁸, „thokaṃ niddāyissāmiti“ niddam upagatamatto navayojanabahalāya⁴ ayapaṭhaviyam⁵ pātetvā ayasūlehi kottiyamāno⁶ viya sunakhehi luñcitvā khajjamāno viya bheravaravena
 10 viravanto⁷ utṭhāsi, ath' ekadivasam komudiyā cātumāsiniyā amaccagaṇaparivuto attano yasam oloketvā „mama pitu yaso ito^b mahantataro, tathārūpaṃ⁹ nāmāham dhammarājā¹⁰ Devadattam nissāya ghātesin“ ti cintesi, tass' evam cintentass' eva kāye ḍāho uppajji, sakalasarīraṃ sedatintam ahosi, tato „ko nu kho mama imam bhayam
 15 vinodetīti“ cintetvā „thapetvā Dasabalam añño n' atthīti“ cintetvā¹¹ „aham T-assa mahāparādhiko, ko nu kho mam¹² netvā dassessatīti“ cinto „na añño koci aññatra Jīvaka“ ti sallakkhetvā tassa gahetvā gamanūpāyam karonto „ramaṇiyā vata bho dosinā rattīti“ udānam udānetvā „kin nu khv-ajja samaṇam vā brāhmaṇam vā payirupā-
 20 seyyamā“ 'ti vatvā purāṇasāvakaḍḍhi purāṇādīnam guṇe kathite tesam vacanam anādiyitvā Jivakam paṭipucchitvā tena T-assa guṇam kathetvā „tam devo¹³ Bhagavantam¹⁴ payirupāsātū“ 'ti vutte hatthiyānāni kappāpetvā¹⁵ Jivakambavanam gantvā T-am upasamkamitvā vanditvā T-ena katapaṭisanthāro sandiṭṭhikam sāmaññaphalam pucchitvā T-assa ma-
 25 dhurasāmaññaphaladhammadesanam¹⁶ sutvā suttapariyosāne upāsakattam paṭivedetvā T-am khamāpetvā pakkāmi. So tato paṭṭhāya dānam dento silam rakkhanto T-ena saddhim saṃsaggaṃ katvā madhuradhammakatham suṇanto kalyāṇamittasamsaggena pahīnabhayo vigatalomahaṃso hutvā cittaśādam paṭilabhi¹⁷, sukkena¹⁸ cattāro
 30 iriyāpathe kappesi. Ath' ekadivasam dh. k. s.: „āvuso, Ajātasattu pitughātakammaṃ katvā bhayappatto ahosi, rajjasirim nissāya cittaśādam alabhanto sabbiriyāpathesu dukkham anubhosi, so dāni T-am āgamma kalyāṇamittasamsaggena vigatabhayo issariyasukham anubhotīti“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā

¹ Bā -mati. ² Ck -iyam. ³ so Cks; Bā na labhi. ⁴ Bā -yam. ⁵ Bā ayamahāpaṭhaviyam, Cks paṭhaviṃ. ⁶ Bā koṭi-. ⁷ Bā vihar-. ⁸ Cks add ca. ⁹ Cks -pā. ¹⁰ Bā -jānam. ¹¹ Bā natvā. ¹² Cks me in the place of kho mam. ¹³ Cks vo. ¹⁴ Cks bhavantam. ¹⁵ Ck sampā-, C' kampā-. ¹⁶ Bā madhuram-. ¹⁷ Bā -itva. ¹⁸ Ck sumukkena.

„imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa pitughātakammaṃ katvā maṃ nissāya sukhaṃ sayīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Brahmaddatto¹ Brahmaddattakumāraṃ nāma puttāṃ paṭilabhi. Tadā Bo. purohitassa gehe paṭisandhiṃ gaṇhi, jātassa c' assa Saṅkiccakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Te 5
 ubho pi rājanivesane ekato va vaḍḍhiṃsu, aññamaññasahāyakā² hutvā vayappattā Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā paccāgamimṃsu. Atha rājā puttassa uparajjāṃ adāsi, Bo. pi uparajass' eva santike ahosi. Ath' ekadivasaṃ uparājā pitu uyyānakīlaṃ gacchantassa mahantaṃ yasaṃ disvā tasmim 10
 lobhaṃ uppādetvā „mayhaṃ pitā mama bhātisadiso³, sace etassa maraṇaṃ olokessāmi mama mahallakakāle r. labhissāmi, tadā laddhena pi rajjena ko attho⁴, pitaraṃ māretvā r. kāressā-
 mīti“⁵ cintetvā B-assa tam atthaṃ ārocesi. Bo. „samma, pitughātakammaṃ nāma bhāriyaṃ nirayamaggo, na sakkā 15
 etaṃ kātuṃ, mā karīti“ paṭibāhi. So punappuna pi kathetvā yāvattiyāṃ tena paṭibāhito pādāmūlikehi saddhiṃ mantesi, te sampaṭicchitvā rañño⁶ maraṇūpāyaṃ vīmaṃsimṃsu. Bo. tam pavattim ṇatvā „nāhaṃ etehi saddhiṃ ekato⁷ bhavissāmīti“
 mātāpitāro anāpucchitvā aggadvārena nikkhamitvā Himavantaṃ 20
 pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā jhānābhīṇṇaṃ⁸ nibbattetvā vanamūlaphalāhāro vihāsi. Rājakumāro pi tasmim gate pitaraṃ māretvā mahantaṃ yasaṃ anubhavi. „Saṅkiccakumāro kira isipabbajjāṃ pabbajito“ ti sutvā bahū kulaputtā nikkhamitvā
 tassa santike pabbajimṃsu, so mahatā isigaṇena parivuto tattha 25
 vasi sabbehi samāpattilābhīhi⁹ yeva. Rājā pitaraṃ māretvā appamattakaṃ yeva kālaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā¹⁰ tato paṭṭhāya bhīto cittassādaṃ alabhanto niraye kammakaraṇappatto viya ahosi. So B-āṃ anussarivā „sahāyo me 'pitughāta-
 kammaṃ bhāriyaṃ' ti paṭisedhetvā maṃ attano kathaṃ gāha- 30
 petuṃ asakkonto attānaṃ niddosaṃ katvā palāyi, sace so idha

¹ Bds add r. kārento. ² Bā -ññāmsa-. ³ Bds bhātikasa-. ⁴ Cks add ti. ⁵ Bā gaṇhissāmīti. ⁶ Cks omit rañño. ⁷ Bā -ko. ⁸ Bā -ā. ⁹ Ck -ihī, Bds -ino. ¹⁰ Cks anuvibh-.

abhavissa na me pitughātakammaṃ kātuṃ adassa, idam pi me bhayaṃ hareyya, kahan nu kho¹ etarahi viharati, sac² assa³ vasa-
 sanatṭhānaṃ jāneyyaṃ pakkosāpeyyaṃ, ko nu kho me tassa vasa-
 natṭhānaṃ āroceyyā⁴ 'ti cintesi. So tato paṭṭhāya antopure ca
 5 rājasabhāyaṃ ca B-ass' eva vaṇṇaṃ bhāsati. Evaṃ addhāne gate
 B. „rājā maṃ saratīti, mayā tattha gantvā⁵ dh. desetvā taṃ⁶
 nibbhayaṃ katvā āgantūṃ vattatīti⁷ paṇṇāsa vassāni Himavante
 vasitvā pañcasatatāpasaparivuto ākāseṇa gantvā Dāyapasse
 nāṃ⁸ uyyāne otaritvā isigaṇaparivuto silāpatṭe nisīdi. Uyyāna-
 10 pālo taṃ disvā „bhante gaṇasatthā ko nāmā⁹“ 'ti pucchi,
 „Saṃkiccapaṇḍito nāmā¹⁰“ 'ti ca¹¹ sutvā sayam pi sañjānitvā
 „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh' eva hottha, amhākaṃ
 rājā tumhe daṭṭhukāmo¹²“ ti vatvā vanditvā vegena rājakulaṃ
 15 gantvā¹³ kattabbayuttakaṃ upacāraṃ katvā pañhaṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāseṇo S. ā.:

1. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ Brahmaḍattaṃ rathesabhaṃ
 ath' assa paṭivedesi yassāsi anukampako: 69.
2. Saṃkicc' āyaṃ anuppatto isīnaṃ sādhusammato,
 20 taramānarūpo niyyāhi⁷. khippaṃ passa mahesinaṃ. 70.
3. Tato [ca] rājā taramāno yuttam āruya sandanaṃ
 mittāmaccaparibbūḷho agamāsi rathesabho. 71.
4. Nikkhippa pañca kakudhāni Kāsīnaṃ ratthavaḍḍhana
 vālavijjanim uṇhīsaṃ khaggam⁸ chattaṃ upāhanaṃ⁹ 72.
5. Oruya rājā yānambā ṭhapayitvā paṭicchadam
 25 āsīnaṃ Dāyapassasmim Saṃkiccā upasāmkami. 73.
6. Upasāmkamitvā [so] rājā sammodi isīnā saha,
 taṃ kathaṃ vītisāretvā ekamantaṃ upāvisi. 74.
7. Ekamantaṃ nisīno va yathā¹⁰ kālaṃ amaññatha
 30 tato pāpāni kammāni pucchitūṃ paccapajjatha. 75.
8. Isim pucchāmi Saṃkiccā isīnaṃ sādhusammataṃ
 āsīnaṃ Dāyapassasmim isisaṃghapurakkhataṃ: 76.

¹ Bds add so. ² Bd sacetassa. ³ Bd adds tassa. ⁴ Bd omits taṃ. ⁵ Bd omits ca. ⁶ C* āg-, C^s ag-. ⁷ Bd niyyāti. ⁸ Bd -a. ⁹ Bds chattañcup-. ¹⁰ Bd atha.

9. Kaṃ gatiṃ¹ pecca gacchanti narā dhammācārino,
aticiṇṇo mayā dhammo, tam me akkhāhi pucchito. 77.

Ta. diṣvā ti bhikkhave so uyyānapālo rājānaṃ rājasabhāya² nisinnam diṣvā, athassā 'ti evaṃ nisinnam diṣvā atha tassa paṭivedesi yassāsīti vadanto, ārocesīti attho, yassāsīti mahārāja yassa tvaṃ anukampako muducitto āsi³ 5
yassa abhiṇhaṃ vaṇṇaṃ payirudhāsi so ayaṃ Saṅkicco isīnaṃ antare sādhu laṭṭhako⁴ ti sammato anuppatto tava uyyāne silāpaṭṭe isigaṇaparivuto kañcana-
paṭimā viya nisinno, taramānarūpo ti mahārāja pabbajitā nāma kule vā gaṇe vā
alaggā tumbhākaṃ anāgacchantānaṃ eva⁵ pakkameyyuṃ⁶ tasmā taramānarūpo khip-
paṃ niyyāhi mahantānaṃ silādiguṇānaṃ esitattā⁷ gavesitattā⁸ mahesinaṃ, tato 10
ti bhikkhave so rājā tassa vacanaṃ sutvā tato tassa vacanato anantaram eva,
nikkhippā⁹ 'ti nikkhipitvā, tassa kira uyyānavāraṃ patvā va etad ahoṣi: pabba-
jitā nāma gaṇaṭṭhāniyā Saṅkiccatāpasassa santikaṃ uddhatavesena gantuṃ ayuttan
ti so mañcittasuvannaṇḍaṇḍaṃ vālavijānaṃ kañcanamayaṃ uñhīsapattāṃ supari-
khitāṃ maṅgalakhaggaṃ setacchattāṃ sovaṇṇapādukaṃ ti imāni pañca rājaka- 15
kudhabhaṇḍāni apanesi tena vuttaṃ nikkhippā 'ti, paṭicchadanti tad⁹ eva
rājakakudhabhaṇḍaṃ tṭhāpayitvā bhaṇḍāgārikassa hatthe datvā, Dāyapassasmiṃ
ti evaṃnāmake uyyāne, atha kālaṃ amaññīthā 'ti atha so idāni me pañ-
haṃ pucchituṃ kālo ti jāni¹⁰, Pāliyaṃ pana yathā¹² kālan ti āgataṃ, tassa
kālānuruṇepa pañhapucchanaṃ¹² amaññīthā 'ti attho, paccapajjathā 'ti 20
paṭipajji, pecca 'ti paṭigantvā, paralokassa vā nāma etaṃ¹³, tasmā paraloke¹⁴
ti attho, mayā ti bhante mayā sucaritadhammo¹⁵ atikkanto pitughātakammaṃ
kataṃ, tam me¹⁶ akkhāhīti tasmā me¹⁷ akkhāhi¹⁸: kaṃ gatiṃ¹⁹ pitughātakā
gacchanti katarasmiṃ niraye paccantīti pucchati, so taṃ sutvā tena hi mahārāja
suṇohīti vatvā ovādaṃ tāva adāsi. 25

S. tam atthaṃ āvikaronto āha:

10. Isi avaca Saṅkicco Kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ
āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ, mahārāja suṇohi me: 78.
11. Uppathena vajantassa yo maggaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā nāssa²⁰ maggeyya kaṇṭako. 79. 30
12. Adhammaṃ paṭipannassa yo dhammaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā na so gaccheyya duggatin ti²¹. 80.

Ta. uppāthenā 'ti corehi pariyuṭṭhitamaggena, maggaṃ anusāsati ti
kbemaṃ maggaṃ akkhāti, nāssa maggeyya kaṇṭako ti tassa ovādakāraṃ

¹ all three MSS. -i. ² Bds -yaṃ. ³ Bd ahoṣi. ⁴ Bd laddhako. ⁵ Bds anāgacchantā-
naññeva, Cks gac-. ⁶ Cks -eyya. ⁷ Cks mahantaṃ - - guṇaṃ esitattaṃ. ⁸ Cks
passa in the place of gavesitattā. ⁹ Bd tam ¹⁰ Bds jānāti. ¹¹ Cks tathā. ¹²
Cks pañhaṃ-. ¹³ Cc nāmatametaṃ, Bd nāmetaṃ. ¹⁴ Cks -ko. ¹⁵ Cks add ti.
¹⁶ Cks kammaṃ, Bc yamme. ¹⁷ Ck ce. ¹⁸ Bds omit tasmā me a-. ¹⁹ all three
MSS. -i. ²⁰ Bd na-. ²¹ Cks -tiṃ, omitting ti.

purisassa mukhaṃ corakaṇṭako na passeyya, yo dhamman ti yo sucarita-
 dhammaṃ ācikkhati, na so ti so puriso nirayādibhedam duggatiṃ na gaccheyya,
 uppathasadiṣo hi mahārāja adhammo maggasadiṣo sucaritadhammo, tvaṃ pana
 pubbe pītaṃ ghātetvā rājā homīti mayhaṃ kathetvā mayā paṭibhāhito, mama
 5 vacanaṃ akatvā pītaṃ māretvā¹ idāni socasi, paṇḍitānaṃ ovādaṃ akarontā
 nāma coramaggaṃ² paṭipannā viya mahāvyaśanaṃ pāpuṇantīti.

Evam assa ovādaṃ datvā upari dhammaṃ desento ā.:

13. Dhammo patho³ mahārāja adhammo pana uppatho,
 adhammo nirayaṃ neti
 10 dhammo pāpeti suggatiṃ. 81. (IV $\frac{496}{18}$).
 14. Adhammacārino rāja narā visamajjīvo
 yaṃ gatiṃ pecca gacchanti niraye te suṇohi me: 82.
 15. Sañjīvo Kālasutto ca Saṃghāto dve ca Roruvā
 athāparo Mahāvīci Tapano ca Patāpano. 83.
 16. Icc-ete aṭṭha nirayā akkhātā duratikkamā
 ākiṇṇā luddakammehi paccekā soḷas' ussādā 84.
 17. Kadariyātapanā ghorā accimantā mahabbhaya
 lomahaṃsanarūpā ca bhesmā⁴ paṭibhaya dukhā 85.
 18. Catukkaṇṇā catudvārā vibhattā bhāgaso mitā
 20 ayopākārapariyantā ayasā paṭikujjitā. 86.
 19. Tesam ayomayā bhūmi jalitā tejasā yutā,
 samantā yojanasataṃ phuṭā tiṭṭhanti sabbadā. 87.
 20. Ete patanti niraye uddhapādā avamsirā
 isīnaṃ ativattāro⁵ saññātānaṃ tapassinaṃ. 88.
 25 21. Te bhūnahuno⁶ paccanti⁷ macchābhilā⁸ katā yathā
 saṃvacchare asaṃkheyye narā kibbisakārino. 89.
 22. Dayhamānena gattena niccaṃ santarabāhiraṃ
 nirayā nādhigacchanti dvāraṃ nikkhamanesino. 90.
 23. Puratthimena⁹ dhāvanti tato dhāvanti pacchato,
 30 uttarena pi dhāvanti tato dhāvanti dakkhiṇaṃ,
 yaṃ yaṃ dvāraṃ gacchanti taṃ taṃ devā pithiyare¹⁰. 91.

¹ Bā ghātetvā. ² Bā -a. ³ Cs Bā pantho. ⁴ Bās bhasmā. ⁵ Cks -cattāro.

⁶ Ck guṇāhuno. ⁷ Bā paccanti. ⁸ Bā macchābhila, Cks -bila. ⁹ Cks add pi.

¹⁰ Bā pidhiyare.

24. Bahūni vassasahassāni¹ janā nirayavāsino²
bāhā paggayha kandanti patvā dukkhaṃ anappakaṃ. 92
25. Āsivisaṃ va kupitaṃ tejasim³ duratikkamaṃ
na sādhurūpe⁴ āside⁵ na saññātānaṃ tapassināṃ. 93.
26. Atikāyo mahissāso Ajjuno Kekakādhipo 5
sahassabāhu ucchinno isim āsajja Gotamaṃ. 94.
27. Arajam⁶ rajasā Vaccharū Kisam avakiriya Daṇḍakī
tālo va mūlato⁷ chinno, sa rājā vibhavaṃ gato. 95.
28. Upahacca⁸ manaṃ⁹ Mejjho¹⁰
Mātaṅgasmim yasassine¹¹ (IV $\frac{299}{27}$) 10
sapārisajjo ucchinno, Mejjhāraññaṃ¹⁰ tadā ahu. 96.
29. Kaṇhadīpāyan' āsajja isim Andhakaveṇhuyo¹²
aññaññaṃ¹³ musale hantvā sampattā Yamasādanaṃ¹⁴. 97.
30. Athāyaṃ isinā satto¹⁵ antalikkhacaro¹⁶ pure (III $\frac{460}{1}$)
pāvekkhi paṭhaviṃ Cecco hīnatto patta pariyāyaṃ¹⁷. 98. 15
31. Tasmā hi chandāgamaṇaṃ na-ppasaṃsanti paṇḍitā,
aduṭṭhacitto bhāseyya girāṃ saccupasāhitaṃ, 99. (III $\frac{460}{3}$)
32. Manasā ce paduṭṭhena yo naro pekkhate¹⁸ muniṃ
vijjācaranasampannaṃ gantā¹⁹ so nirayaṃ adho. 100.
33. Ye vaddhe²⁰ paribhāsenti²¹ pharusūpakkamā janā 20
anapaccā adāyādā tālavatthu²² bhavanti te. 101.
34. Yo ca pabbajitaṃ hanti katakiccaṃ mahesinaṃ
sa Kālasutte niraye cirarattāya paccati. 102.
35. Yo ca rājā adhammaṭṭho raṭṭhaviddhaṃsano mago
tāpayitvā janapadaṃ Tapane²³ pecca paccati. 103. 25
36. So²⁴ ca vassasahassāni sataṃ divyāni paccati²⁵
accisaṃghapareto so dukkhaṃ vedeti vedanaṃ. 104.

1 Cks satasahassāni. 2 Bds -gāmino. 3 Bā -si. 4 Cks -po. 5 Cks āside, Bā nāsīde. 6 Cks -jā. 7 Bā samūlo. 8 Ck -gaccha, Cs -gacca. 9 Bā mā-. 10 Bā ma-. 11 Ck Bā -no. 12 Bds -vīdayo, Cs -venāhuyo, Ck -venhuso. 13 Ck aññañña, Bds aññañña. 14 all three MSS. -sādhanaṃ. 15 Cks santo. 16 Cks -kkhe-. 17 so all three MSS. for patva pariyāyaṃ. 18 Cks -to. 19 Cks hantā, Bā gantvā. 20 Bā vudhe, Bds buddhe. 21 Bā -santi. 22 Bā tāla-. 23 Bā tā-. 24 Cks yo. 25 Bā pucati.

37. Tassa aggisikhā kāyā niccharanti pabhassarā
tejobhakkhassa gattāni lomaggehi¹ nakhehi ca. 105.
38. Dayhamānena gattena niccaṃ santarabāhiraṃ
dukkhābhitunno nadati nāgo tuttaddito² yathā. 106
- 5 39. Yo lobhā pitaraṃ hanti dosā vā purisādhamo
sa Kālasutte niraye cirarattāni³ paccati. 107.
40. Sa tādiso paccati lohakumbhiyā⁴,
pakkañ ca sattīhi hananti nittacaṃ
andhaṃ karitvā muttakarīsabhakkhaṃ,
10 khāre nimujjanti⁵ tathāvidhaṃ naraṃ. 108.
41. Tattaṃ pakatṭhitam⁶ ayogulañ ca
dīghe ca phāle⁷ cirarattatāpīte
vikkhambham ādāya vibhajja rajjuhi⁸
vatte⁹ mukhe saṃsavayanti rakkhasā. 109.
- 15 42. Sāmā ca soṇā ca balā ca gijjhā¹⁰
kākolasaṃghā ca dijā ayomukhā
saṃgamma khādanti vipphandamānaṃ
jivhaṃ vibhajja vighāsaṃ¹¹ salohitam¹². 110.
43. Taṃ dadḍhakoḷaṃ¹³ paribhinnagattam
20 nippothayantā¹⁴ [anu]vicaranti rakkhasā,
ratī hi nesam¹⁵, dukhino pan' itare,
etādisasmim niraye vasanti
ye keci¹⁶ loke idha pettighātino¹⁷. 111.
44. Putto ca mātaraṃ hantvā¹⁸ ito gantvā Yamakkhayaṃ
25 bhusam āpajjate¹⁹ dukkhaṃ attakammaphalūpago. 112.
45. Amanussā atibalā hantāraṃ janayantiyā
ayomayehi phālehi²⁰ pīlayanti punappunam. 113.

¹ Bā lomehi ca. ² Bā tuṇḍatṭito. ³ Bā -āya. ⁴ Bā -yaṃ. ⁵ Ck na --, Bā nisi- corr. to nisu-. ⁶ Bā^s pakkatthitam, Ck^s jakaṃkāthim. ⁷ Ck phalo, Bā pāle. ⁸ Bā rajjati. ⁹ so Ck^s; Bā vivate, B^s vivate. ¹⁰ Bā cabalā corr. to sabalā? Ck^s giddhā. ¹¹ Ck^s vigha-. ¹² Ck^s vilobhi-. ¹³ so C^s; Bā vaḍhakālaṃ, Ck^s daṇḍakolaṃ. ¹⁴ Ck^s nippoṭa-. ¹⁵ Bā te-. ¹⁶ Ck^s yo koci. ¹⁷ Bā pittī-. ¹⁸ Bā hatvā. ¹⁹ Ck^s āsajjate. ²⁰ Ck^s pā-, Bā vā-.

46. Tam passutaṃ sakā gattā¹ ruhiraṃ attasambhavaṃ
tambalohavilīnaṃ va tattaṃ pāyenti² mattighaṃ. 114.
47. Jighaññaṃ³ kuṇapaṃ pūti⁴ duggandhaṃ gūthakaddamaṃ
pubbalohitasamkāsam rahadam ogayha tiṭṭhati. 115.
48. Tam enaṃ kimayo⁵ tattha atikāyā ayomukhā⁶ 5
chaviṃ chetvāna⁷ khādanti pagiddhā⁸ maṃsalohite. 116.
49. So ca taṃ nirayaṃ patto nimuggo Sataporisaṃ
pūtīnaṃ⁹ kuṇapaṃ vāti¹⁰ samantā satayojanaṃ. 117.
50. Cakkhumāpi hi¹¹ cakkhūhi¹² tena gandhena jiyati,
etādisaṃ Brahmadata mattigho¹³ labhate dukhaṃ. 118. 10
51. Khuradhāram anukkamma tikkhaṃ durabhisambhavaṃ
patanti gabbhapātiniyo¹⁴ duggaṃ Vetaraṇīnadiṃ. 119.
52. Ayomayā simbaliyo soḷasaṃgulakaṇṭakā
dubhato-m-abhilambanti¹⁵ duggaṃ Vetaraṇiṃ nadiṃ. 120.
53. Te accimanto tiṭṭhanti aggikkhandhā va ārakā, 15
āditā jātavedena uddhaṃ yojanam uggatā. 121.
54. Ete¹⁶ sajanti niraye tatte tikhiṇakaṇṭake
nāriyo ca aticāriniyo¹⁷ narā ca paradāragū. 122.
55. Te patanti adhakkhandhā vivatā vihatā¹⁸ puthū,
sayanti vinividdhaṅgā, dighaṃ jagganti saṃvariṃ¹⁹. 123. 20
56. Tato ratyā vivasane mahatiṃ pabbatūpamaṃ
lohakumbhiṃ pavajjanti²⁰ tattaṃ aggisamūdakaṃ. 124.
57. Evaṃ divā ca ratto ca dussilā mohapārūtā
anubhonti²¹ sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 125.
58. Yā ca bhariyā dhanakkītā sāmikaṃ atimaññati 25
sassuṃ vā sasuraṃ vāpi jeṭṭhaṃ²² vāpi nanandaraṃ²³
tassā vaṃkena jivhaggaṃ nibbahanti sabandhanaṃ. 126.

¹ Bā taṃ passavaṃ pakkā gattā. ² Bā pāyanti. ³ Bā jighacchaṃ. ⁴ so Cks; Bā puti. ⁵ Bā -iyo. ⁶ Cks adho-. ⁷ Bā tetvāna. ⁸ Bā saṃgiddhā, Bā saṃviddhā. ⁹ Bā putikaṃ. ¹⁰ Cks pāti. ¹¹ so C¹; C² Bā pi hi. ¹² Cks -ūti. ¹³ Bā mātugho. ¹⁴ Bā gabbhapātayo, Cks gabbhāpātiniyo. ¹⁵ Ck duhatom-hilambanti, Bā ubhato abhilampanti. ¹⁶ Bā etaṃ te. ¹⁷ Bā -cāriyo. ¹⁸ Cks vigatā. ¹⁹ Bā sabbadā. ²⁰ so all three MSS. for pabbajanti? ²¹ Cks -oti. ²² Cks setṭhaṃ. ²³ Bā nandaraṃ.

59. Sa¹ vyāmamattaṃ kiminaṃ jivhaṃ passati attani,
viññāpetuṃ na sakkoti, Tapane pecca paccati. 127.
60. Orabbhikā sūkarikā macchikā migabandhikā
corā goghātakā luddā avanṇe vaṇṇakārakā² 128.
- 5 61. Sattihi lohakūṭehi nettimsehi usūhi ca
haññamānā khāranadiṃ³ papatanti avamsirā. 129.
62. Sāyaṃ pāto kūṭakārī ayokūṭehi haññati,
tato vantaṃ durattānaṃ paresaṃ bhuñjate sadā. 130.
63. Dhāmkā⁴ bheraṇḍakā gijjhā kākolā ca⁵ ayomukhā
10 vipphandamānaṃ⁶ khādanti naraṃ kibbisakārinaṃ⁷. 131.
64. Ye migena migam hanti pakkhim vā pana pakkhinā
asanto rajasā⁸ channā⁹ gantā¹⁰ te nirayaṃ adho¹¹ ti. 132.

Ta. patho¹² ti dasakusalakammapho¹³ dhammo, khemo ti¹⁴ appaṭi-
bhayo sugatimaggo, visamañjīvo ti adhammena kappitajīvika¹⁵, niraye
15 te ti te etesaṃ nibbattaniraye kathemi, suṇohi me ti M. raññā pitughātakā-
naṃ nibbattananirayaṃ¹⁶ pucchito pi paṭhamam taṃ adassetvā¹⁷ aṭṭha mahāni-
raye soḷasa ca ussadaniraye¹⁸ dassetuṃ evam ā., kiṃkāraṇā: paṭhamamhi tas-
samiṃ dassiyamāne rājā phalītena hadayena tatth' eva mareyya imesu pana nira-
yesu paccanasatte disvā diṭṭhānugatiko hutvā ahaṃ viya aññe pi bahupāpa-
20 kammino atthi ahaṃ etesaṃ antare paccissāmīti sañjātupatthambho ārogo¹⁹
bhavissatīti, te pana niraye dassento M. paṭhamam iddhibalena paṭhaviṃ dvidhā
katvā pacchā dassesi, tesam vacanatto: nirayapālehi²⁰ pajjalitāni nānāyudhāni
gahetvā khaṇḍākhāṇḍikam chiṇṇā²¹ nerayikasattā puṇappuna sañjīvanti etthā 'ti
Sañjīvo, nirayapālā pana nadantā vaggantā jalitāni nānāyudhāni gahetvā jali-
25 tāya lohapaṭhaviyaṃ nerayike²² aparāparaṃ anubandhitvā paharītvā jalitapaṭha-
viyaṃ patite jalitam kālasuttaṃ pātetvā jalitapharasuṃ gahetvā sayam unna-
dantā mahantena aṭṭhassarena²³ viravante aṭṭhamse soḷasamse karontā²⁴ ettha
tacchantīti Kālasutto, mahantā jalitā²⁵ ayapabbatā saṃghātentī²⁶ etthā
'ti Saṃghāto, tattha kira satte²⁷ navayojanāya jalitayapaṭhaviyā yāva

¹ so all three MSS. ² Ck apanevanakārakā, Cs apanevaṇa-. ³ Ck khārā-. ⁴ Cks ṭāmkā. ⁵ Cks omit ca. ⁶ Ck -na, Cs -nā. ⁷ Bđ -kārakaṃ. ⁸ Bds rajjuyā. ⁹ Bds chandā. ¹⁰ Bđ gatā. ¹¹ Cks ayo, Bds nirayussadan. ¹² Bđ paṇho, Cs patho. ¹³ Bđ -tha. ¹⁴ Cks omit ti. ¹⁵ Cks kappika-. ¹⁶ Cks -ye, Bđ nip-patta nirayaṃ. ¹⁷ Cks apassetvā. ¹⁸ Bđ mahāni-. ¹⁹ Cs Bđ a-. ²⁰ Cks -lohi. ²¹ Bđ chindāchindam. ²² Bđ adds satte. ²³ Ck aṭṭha-. ²⁴ Cks -to, Bđ -to corr. to -tā. ²⁵ Bđ -a. ²⁶ Cks ghātentī, Bđ saṃghātentī. ²⁷ Cks sante.

kaṭṭo pavesetvā niccale¹ karonti, atha puratthimato² ayapabbato samuṭṭhāya asani viya viravanto³ āgantvā te satte saṃhakarāṇiyam⁴ tīlaṃ⁵ piṃsanto viya gantvā pacchimadisāya tiṭṭhati, pacchimadisato samuṭṭhite pi tath' eva gantvā puratthimadisāya tiṭṭhati, dve pana ekato samāgantvā ucchuyante⁶ ucchukhaṇḍāni⁷ viya piḷenti, evaṃ ta. bahūni vassasatasahassāni dukkhaṃ anubhonti, dve 5 ca Roruvā ti Jālaroruvo Dhūmaroruvo cā⁸ 'ti dve, ta. Jālaroruvo kappena saṅghitāhi rattalohitajālāhi⁹ puṇṇo Dhūmaroruvo khāradhūmena¹⁰, nesu¹¹ Jālaroruve¹² paccantānam¹³ navahi vaṇamukhehi jālā pavisitvā sarīraṃ dabanti¹⁴, Dhūmaroruve¹⁵ navahi¹⁵ vaṇamukhehi khāradhūmo pavisitvā piṭhaṃ viya sarīraṃ sedeti, ubhayathāpi¹⁶ paccautā sattā mahāviraṃ viravantīti dve pi¹⁷ 10 Roruvā ti vuttā, jālānam vā¹⁸ pana sattānam vā¹⁸ tesāṃ dukkhassa vā¹⁸ vici- antaram n' atthi etthā 'ti Avici, mahanto Avici Mahāvici, ta.¹⁹ hi puratthimādīhi bhittīhi jālā utṭhahitvā pacchimādīsu paṭihaññati tā ca bhittiyo viuvijjhivā²⁰ parato²¹ yojanasatam gaṇhāti, heṭṭhā utṭhitāpi²² upari paṭihaññati upari utṭhitā heṭṭhā paṭihaññati, evaṃ tāv' ettha jālānam vici nāma n' atthi, 15 tassa pana anto yojanasatam ṭhānam khīravallipitṭhassa pūritanāli viya sattehi nirantaram pūr² tam, catūhi iriyāpathehi paccantānam pamāpaṃ n' atthi, na ca aññamaññam²³ bādhenti²⁴ sakasakaṭṭhāne²⁵ yeva paccanti²⁶, evam ettha sattānam vici nāma n' atthi, yathā pana jivhagge cha madhubindūni sattamassa tambalohabinduno anuḍahanabalavatāya¹⁷ abbohārikāni honti tathā ta. anuḍahana- 20 balavatāya²⁷ sesā cha akusalavipākupekā abbohārikā²⁸ honti, dukkham eva nirantaram paññāyati, evam ettha dukkhassa vici nāma n' atthi, sv-āyam saha vibhattīhi²⁹ vikkhambhato³⁰ aṭṭhārasādhikayojanasato³¹ āvaṭṭato catupaññā- sādhikayojanasato³² saha ussadehi dasayojanasahasso ti³³ evam assa mahantatā veditabbā, niccalasatte tapatīti Tapano³⁴, ativiya tāpetīti Patāpano³⁵, ta. 25 Tapanasmim³⁶ tāva satte³⁷ tālakkhandhappamāne³⁸ jalitāyasūle nisidāpenti, tato heṭṭhā paṭhavi jalati sūlam³⁹ jalati, evaṃ so nīrayo⁴⁰ niccale⁴¹ satte tapati, itarasimim pana sabbasatte⁴² jalantehi āvuddehi paharitvā jalitā ayapabbatāṃ āropenti, tesāṃ pabbatamatthake ṭhitakāle kammappaccayo vāto paharati, te ta. saṅghātum asakkontā uddhapādā adhosirā papatanti, atha heṭṭhā paṭhaviyā⁴³ 30 jalitāni ayasūlāni utṭhahanti, te tāni matthaken' eva āsādetvā tesu viuviddha-

¹ Ck -lo, Bā -laṃ. ² Bā adds jalito. ³ Bā vivaranto. ⁴ Cks -ya, Bā saṅghā-? ⁵ Ck -tilo, C^s tile. ⁶ Cks -to, Bā ucchayante. ⁷ Bā uccha-. ⁸ Cks omit cā. ⁹ Cks -rohirajālehi. ¹⁰ Ck -dhūpena, C^s -dūpena. ¹¹ Bā tesu. ¹² Cks -o. ¹³ Cks -nañca. ¹⁴ Cks dayh-. ¹⁵ Bā paccantānam navahi ¹⁶ Ck -tāpi, Bā -ttāpi. ¹⁷ Cks add ca. ¹⁸ Cks pā. ¹⁹ Bā tatra. ²⁰ Bā vavajhi-, B^s pavijjhi-. ²¹ Bā purato. ²² Bā omits pi. ²³ Cks -ññehi. ²⁴ Bā byāpādhenti. ²⁵ Bā only one saka. ²⁶ Cks -enti. ²⁷ Bā -da-. ²⁸ Cks -kāni. ²⁹ Bā -bhittīhi. ³⁰ Bā -bhanato. ³¹ Bā -katiyo-. ³² B^s kanavayo-, Bā -kanevayo-. ³³ Bā -hassāni. ³⁴ all three MSS. tā-. ³⁵ Bā mahātā-. ³⁶ Bā tā-. ³⁷ Bā tāpente satte, B^s only tāpente for tāva satte. ³⁸ Ck -ṇo. ³⁹ Bā sulāni. ⁴⁰ Cks -e. ⁴¹ Cks -o. ⁴² Bā nibbattasatta. ⁴³ Bā ayapathavito pappatāṃ.

sarirā jalantā paccanti, evam esa¹ ativiya tāpetiti, B. pana ete niraye dassento
 paṭhamam Sañjīvam dassetvā ta. paccante nerayikasatte disvā mahājanassa
 mahābhaye uppanne taṃ antaradhāpetvā puna paṭhavim dvidhā katvā Kāla-
 suttam dassesi, ta. pi paccamāne satte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne
 5 tam pi antaradhāpesīti, evam paṭipāṭiyā dassesi, tato rājānam āmantetvā mahā-
 rāja tayā imesu aṭṭhasu mahānirayesu paccamāne satte disvā appamādam kātum
 vaṭṭatīti vatvā puna tesam yeva mahānirayānam kiccam kathetum iccete ti
 ādim ā, ta. akkhātā ti mayā² tuyham kathitā porāṇakehi ca kathitā yeva,
 ākiṇṇā ti paripuṇṇā³, paccakā soḷasussadā ti etesam nirayānam ekekassa
 10 catūsu dvāresu ekekasmim cattāro cattāro katvā soḷasa soḷasa ussanirayā ti
 sabbe pi satam⁴ aṭṭhavīsati⁵ ussanirayā aṭṭha ca mahānirayā ti chattimsa-
 nirayasatam, kadariyā tapanā⁶ ti sabbe p' ete kadariyānam tapanā⁷, balava-
 dukkhatāya ghorā, kappanibbatānam⁸ accīnam atthitāya accimanto, bha-
 yassa mahantatāya⁹ mahabbhayā, diṭṭhamattā vā¹⁰ sutamattā vā¹¹ lomāni
 15 hamsentitī¹² lomahamsanarūpā vā¹³, bhimsanatāya bhesmā¹⁴, bhayajanana-
 tāya paṭibhayā, sukhābhāvena dukkhā, catukkāṇṇā ti sabbe pi caturassa¹⁵
 mañjūsasadisā, vibhattā ti catudvārasena vibhattā, bhāgasō mitā ti dvāra-
 vithīnam vasena koṭṭhāse¹⁶ ṭhapetvā mitā, ayasā paṭikujjitā¹⁷ ti sabbe¹⁸
 pi navayojanikena ayakapālena paṭicchanaṃ hutvā¹⁹, tiṭṭhantīti sabbe pi
 20 ettakam thānam anupharitvā tiṭṭhanti, ete ti²⁰ tesu nirayesu samparivattitvā
 punappuna patamāne sandhāyāha, ativattāro ti pharusavācāhi atikkamitvā
 vattāro²¹, mahānirayesu kira yebhuyyena dhammikasamaṇabrāhmaṇesu katā-
 parādhā²² paccanti, tasmā evam āha, te bhūnahuno ti te isīnam ativattāro
 attano vaḍḍhiyā hatattā bhūnahuno koṭṭhāsakatattā²³ macchā viya²⁴ paccanti,
 25 asaṃkheyye²⁵ ti gaṇetum asakkuṇeyye, kibbisakārino ti dāruṇakamma-
 kārino, nikkhamanesino ti nirayā nikkhamanam esautāpi gavesantāpi nikkha-
 manadvāram nādhigacchanti, puratthimena²⁶ 'ti yadā taṃ dvāram apārutaṃ
 hoti atha tadabhimukhā dhāvanti²⁶, tesam ta. chaviādini jhāyanti, dvārasamīpaṃ²⁷
 pattānam pi²⁸ etesam²⁹ taṃ pithiyati³⁰, paccimam apārutaṃ viya khāyati,
 30 esa nayo sabbattha, na sādthurūpe ti vuttappakāram sappam viya sādhu-
 rūpe isayo nāsīde³¹ na pharusavacanehi³² kāyakamma vā ghaṭṭento upa-
 gaccheyya, kimkāraṇā: saññātānam tapassīnam āsāditattā³³ aṭṭhasu mahānirayesu
 mahādukkhasa anubhavittabbattā³⁴, idāni ye rājāno tathārūpe āsādetvā taṃ dukkham
 pattā te dassetum atikāyo ti ādim ā, ta. atikāyo ti balasampannamahākāyo,

¹ Cks etam. ² Bā adds ca. ³ Bā parikiṇṇā. ⁴ Cks yaṃtaṃ. ⁵ Bā adds ca. ⁶
 Bā -tā-. ⁷ Bā tā. ⁸ Bā kammani-. ⁹ Cks mahantāya. ¹⁰ Cks omit vā. ¹¹
 Cks pā. ¹² Bā hamsanti. ¹³ Bā ca. ¹⁴ Bā bhaamā. ¹⁵ Bā -raim. ¹⁶ Bā adds
 gahetvā. ¹⁷ Cks omit pa-. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Bā puṭā, Bā phuṭā. ²⁰ Bā uddham-
 pādā avarisirā ti evam for ete ti. ²¹ Cks catt-. ²² Cks -rāyā, Bā -parādhāva.
²³ Bā -katā. ²⁴ Bā adds ca. ²⁵ Cks Bā -yyā. ²⁶ Cks yā-. ²⁷ Bā -pe. ²⁸
 Bā -nañca. ²⁹ Bā te-. ³⁰ Cks -yanti. ³¹ Cks nāsīde, Bā nāsīde. ³² Bā -nena.
³³ all three MSS. asā-. ³⁴ Cks -vitattā.

mahissāso ti mahādhanuggaho, sahasabāhū 'ti pañcahi dhanuggahasatehi
 bāhusahasena¹ āropetabbam dhanum āropanasamatthabāhu, Kekādhīpo² ti
 Kekarattihāhipati³, vibhavam gato ti vināsappatto, vatthūni Sarabhaṅgajātake
 vitthāritāni, upahacca manan⁴ ti attano cittaṃ padūsetvā, Mātaṅgasmin ti
 Mātaṅgapaṇḍite, vatthum Mātaṅgajātake vaṇṇitaṃ, Kaṇhadīpāyanāsajjā 'ti 5
 Kaṇhadīpāyanānā āsajja, Yamasādhanaṃ ti nirayaṃ⁶, vatthum Ghaṭajjātake⁵
 vitthāritaṃ, isinā ti Kapilātāpasena, pāvekkhīti pavitttho, Cecco ti Cetiya-
 rājā, hīnatto ti parihiṇatābhāvo antarahitāddhi, pattapariyāyan ti pari-
 yāyanī maraṇakālaṃ patvā, vatthum Cetiyaṅgajātake kathitaṃ, tasmā ti yasmā
 cittavasiko hutvā isisu aparajjhitvā aṭṭhasu mahānirāyeyu paccati tasmā, chan- 10
 dāgamanān ti chandādicatubbidham pi agatigamanān, paduṭṭhenā 'ti kud-
 dhena, gantā⁶ so nirayaṃ adho ti so tena adhogamaniyena kammena adho
 nirayaṃ eva gacchati, Pāliyaṃ pana nirayassudan ti likhitaṃ, taṃ tassa ussa-
 danirayaṃ gacchatīti a., vaddhe⁷ ti vayo vaddhe ca guṇavaddhe ca, anapaccā
 ti bhavantare pi apaccam vā dāyādam vā na labhantīti a., tālavatthū⁸ ti diṭṭha- 15
 dhamme pi chinuamūlatālo viya mahāvīnāsaṃ patvā nirāye nibbattanti, hantīti
 māreti, cirarattāyā 'ti cirāṃ, evaṃ M. isivihetthakānaṃ paccananirāye dassetvā
 upari adhammikarājūnaṃ paccananirāye dassento yo cā 'ti ādim ā., ta. raṭṭha-
 viddham sāno ti chandādivasena gantvā raṭṭhassa viddham sāno, accisaṃgha-
 pareto ti accisaṃghaparikkhito, tejobhakkhassā 'ti aggim eva khādan- 20
 tassa, gattāntīti tigāvute¹⁰ sarīre sabbaṅgapaccāṅgāni lomehi ca nakkehi cā 'ti
 etehi saddhīm sabbāni ekajālān' eva honti, tuttaddito¹⁰ ti ānañjakāraṇaṃ¹¹
 kāriyamāno tuttehi¹² viddho nāgo yathā nadati, idāni piṭughātikādānaṃ paccana-
 nirāye dassetuṃ yo¹³ lobhā ti ādim ā., ta. lobhā ti yasadhanalobhena, doṣā
 ti duṭṭhacittatāya, nittacaṃ ti lohakumbhiyaṃ bahūni vassasahasāni pakkam 25
 nīharitvā tigāvutam assa sariraṃ nittacaṃ katvā jalitāya lohapaṭhaviya¹⁴ pāṭetvā
 tikkhīhehi¹⁵ ayasūlehi koṭṭetvā¹⁶ cunṇavicunṇaṃ karonti, andham karitvā ti
 mahārāja taṃ piṭughātakam nirayapālā lohapaṭhaviyaṃ uttānaṃ pāṭetvā jalitehi
 ayasūlehi akkhīni bhinditvā¹⁷ andham karitvā mukhe uṇhaṃ muttakarisaṃ
 pakkhipitvā palālapīṭhaṃ viya¹⁸ saṃvaṭṭetvā kappena saṅghite khāralohauḍake 30
 nimujjāpenti, tattaṃ pakkatṭhitam¹⁹ ayogulān cā 'ti puna pakkatṭhita-
 gūthakalalān²⁰ c' eva jalitāyogulān ca khādāpenti, so pana taṃ āhariyamānaṃ
 dīsvā mukhaṃ pidheti²¹, ath' assa dīghe ciratāpīte²² jalamāne phāle²³ ādāya
 mukhaṃ vikkhambhetvā²⁴ vīvaritvā rajjubaddham ayaballisaṃ khipitvā jivham

¹ Bā -ehi. ² Bā ketak-. ³ Ck upahacca manau, Bā upahacca māna. ⁴ Bā
 nirayapālakarājānaṃ. ⁵ Cks ghata-. ⁶ all three MSS. gantvā. ⁷ Bā vuḍhe.
⁸ Cks nālā-, Bā tālavatthun. ⁹ Ck gāvasarīre, C' gāvute-, Bā tigāvutte. ¹⁰ Bā
 tuṇḍattito, B' tuṇḍaddito? ¹¹ Bā ānañcanakā-. ¹² Bā tuṇḍ-. ¹³ Cks ye. ¹⁴
 Bā -yaṃ. ¹⁵ Bā tikkhehi. ¹⁶ Bā -entā. ¹⁷ Cks -dantā. ¹⁸ Bā add naṃ. ¹⁹
 Bā pakkudhitam, Cks chakamkathim. ²⁰ Cks pakkatṭhigūthakalalā, Bā pakkadhitam
 gudhakalalān, B' pakkatṭhitamgūthakalalān. ²¹ Ck pideti. ²² Cks cirarattāpīte.
²³ Bā hale, Cks thāle. ²⁴ Bā -itva.

nīharitvā tasmīn vatte¹ vivaṭṭe mukhe taṃ ayogulaṃ saṃsavayanti pakkhipanti, rakkhassā² ti nirayapālā, sāmā cā³ 'ti mahārāja tassa pitughātakassa taṃ⁴ balisena nikkadḍhitvā ayasaṃkūhi⁵ paṭhavīyaṃ vitataṃ⁶ jivhaṃ sāmasonā sabalavannā sunakhā ca lohatuṇḍā⁷ gijjhā ca kākasamghā ca aññe ca nānappakārā⁸ sakunā samāgantvā āvudhehi chindantā viya vibhajja kākapadākārena koṭṭhāse katvā vipphandamānaṃ viessandamānaṃ⁹ salohitaṃ¹⁰ vighāsaṃ¹¹ khādanti¹² vighasantā¹³ bhakkhayanṭīti attho, taṃ daḍḍhakoḷan¹⁴ ti taṃ pitughātakaṃ jhāyamānaṃ tālaṃ¹⁵ viya jalitasarīraṃ, paribhinnaḡattān ti ta. ta. bhiinagattāṃ¹⁶, nīpothayantā ti jalīthehi ayamuggarehi paharantā, ratī hi nesān¹⁷ ti tesaṃ nirayapālānaṃ sā ratī kilā hoti, dukkhino paṇītare ti itare pana nerayikaṣeattā dukkhitā honti, peṭṭighātiṇo ti pitughātikā¹⁸, itī imaṃ pitughātīkaṃ paccānirayaṃ diāvā rājā bhītasasīto ahoṣi, atha nam M. samassāsetvā mātughātīkaṃ paccānirayaṃ dassesi, Yamakkhayan ti Yamaniveśanaṃ, nirayan ti a., attakammaphalūpago ti attāno kammaphalena upagato, amanussā ti nirayapālā, hantāraṃ janayantiyā ti mātughātīkaṃ, vālehitī¹⁹ ayamakacivālehi²⁰ veṭhetvā ayayantena pīḷenti, taṃ ti taṃ mātughātīkaṃ pāyenti²¹ ti²² tassa pīḷyamānassa ruhiraṃ gaḷitvā ayakapallaṃ pūreti, atha nam yantato nīharanti, tāvad ev' assa sarīraṃ pākatiḡaṃ hoti, taṃ paṭhavīyaṃ uttānaṃ nīpajjāpetvā vilīnaṃ tambaloḡaṃ viya pakkaṭṭhitaṃ²³ lohitaṃ pāyenti²⁴, oḡayha tiṭṭhatīti bahūni vassasahassāni ayayantena²⁵ pīḷetvā jeḡucchaduggandhapaṭṭikkūle mahante gūthakaddamaāvāṭe khipanti, so taṃ rahadaṃ oḡayha oḡayhitvā tiṭṭhati, aṭikāyā ti ekadoṇikanāvappamāpasarīrā²⁶, ayomukhā ti ayasūcimukhā, chaviṃ chetvānā²⁷ ti chaviṃ ādiṃ katvā yāvattīm pi bhetvā²⁸ aṭṭhimiṃjaṃ khādanti, paḡiddhā²⁹ ti gaḡhitā³⁰ mucchitā, na kevalāñ ca khādant' eva adhomaggādīhi³¹ pana pavisitvā mukhādīhi nikkhamanti, vāmapassādīhi pavisitvā dakkhīnapassādīhi nikkhamanti, sakalasarīraṃ³² chiddāvacciddaṃ karonti, so ta. atidukkhapareto viravanto paccatī socatī, so mātughātako taṃ Sataporisaṃ nirayaṃ patto sasīsako nimuggo va hoti, taṃ ca kuṇapaṃ³³ samantā yojanasatāṃ pūti³⁴ hutvā vāyati, mattigho ti mātighātīko, 30 Khuradhāraṃ manukkammā³⁵ 'ti Khuradhāranirayaṃ atikkamitvā ta.³⁶ nirayapālā mahantamahante khure uparīdhāre katvā³⁷ santharanti³⁸, tato yā hi gab-

¹ Bā omits vatte. ² Bā jivhaṃ. ³ Ck' ayaṃ saṃkūhi, C^s ayaṃ saṃnāhi. ⁴ Ck' vi, Bā vivaṭa. ⁵ Ck' -taṇḍi, C^s -tuṇḍa, Bā -kuṇḍā. ⁶ Bā omits vis-. ⁷ Ck^s omit sa. ⁸ Ck^s vighaṃsaṃ. ⁹ Bā^s -tā. ¹⁰ Bā^s viyasatte. ¹¹ Bā -tālan. ¹² so Ck^s; Bā kālaṃ. ¹³ Bā^s paribhi-. ¹⁴ Ck' adda viya. ¹⁵ so Bā^s; Ck^s vāla-bhīti. ¹⁶ so Ck' Bā; C^s avama-? ¹⁷ Bā pāya-. ¹⁸ Ck^s pakkaṇṭhantaṃ, Bā^s pakkudhitaṃ. ¹⁹ Bā -anti. ²⁰ Bā^s -ehi. ²¹ Ck^s -ṇikaṃ nā-. ²² Bā^s bhetvāna. ²³ Ck' yāva vaṭṭhimhi hetvā, C^s yāvattīm mahetvā, Bā yāva aṭṭhi vibhetvā, B^s yāva aṭṭhi pi bhetvā. ²⁴ Bā^s saṃgi-. ²⁵ C^s gaṭhitā, Ck' gamitā. ²⁶ Bā -mukhādīhi. ²⁷ Ck^s -rā. ²⁸ Ck' kūpaṃ, B^s vaccaḡupāṃ in the place of taṃca - -. ²⁹ Bā putikaṃ. ³⁰ Bā^s add kira. ³¹ Ck' urasārekatvā, Bā upadhāritvā, B^s uparīdhāretvā? ³² Bā sanṭha-, Ck' tattharanti.

bhapātanāni¹ khārabhesajjāni² pivivā gabbhapātita³ gabbhapātiniyo itthiyo
 jalitehi āvudhehi pothentā anubandhanti tā tikhiṇakhuradhārā sukhaṇḍākhāṇḍikā
 hutvā punappuna uttāhāya taṃ durabbhisambhavaṃ Khuradhāranirayaṃ atikka-
 mantīyo atikkamitvā nirayapālehi anubaddhā⁴ duggaṃ duggamaṃ⁵ visamaṃ
 Veteraṇiṃ patanti, ta. kammakāraṇaṃ Nimiṇṇātake āvibhaviṃsati, evaṃ gabbha- 5
 pātiniṇaṃ nirayaṃ dassetvā yattha paradārakā ca aticāriniyo ca paccanti taṃ
 Koṭṭisimbalinirayaṃ⁶ dassento ayomayā tī ādim ā., ta. dubhato-m-abhi-
 lambhantīti⁷ Veteraṇiṃ ubhosu tīresu tāsaṃ simbalinaṃ sākā olambanti,
 te accimanto ti te pajjalitasarīrā sattā accimanto hutvā tiṭṭhanti, yojanaṃ
 ti tigāvutaṃ tesam⁸ sarīrato uttāhātājāyā pana saddhīm te⁹ yojanaubbedhā 10
 honti, ete sajanṭi ti te paradārīkā sattā nānāvidhehi āvudhehi koṭṭhiyamānā¹⁰
 ete Simbaliniraye abhirūhanti, te patantīti te bahūni vassasahassāni rukkha-
 viṭapesu laggā jhāyitvā puna nirayapālehi āvudhehi¹¹ vihatā vivattā hutvā pari-
 vattitvā adhosisakā patanti, puthū ti bahū, vinividdhaṅgā ti tesam tato
 patanakāle heṭṭhā ayapaṭhavito sūlāni uttāhātivā tesam matthakaṃ paṭicchanti, 15
 tāni tesam adhomaggena¹² nikkhamanti, te evaṃ sūlesu viddhā viravanta¹³
 sayanti, dīghan ti supine pi niddaṃ alabhanta dīgharattaṃ jaggantīti, tato¹⁴
 ratyā vivasane ti rattinaṃ accayena, cirakālātikkaṃenā 'ti a., pavajjantīti
 saṭṭhiyojanikaṃ jalitaṃ lohakumbhīm kappena saṇṭhitaṃ jalitatabaloharasa-
 puppaṃ lohakumbhīm nirayapālehi khittā¹⁵ pavisaṇṭi¹⁶, dussilā ti paradārīkā, 20
 itoparaṃ¹⁷ sāmikavattassuvattādīni¹⁸ apūrentīnaṃ¹⁹ paccanaṭṭhānaṃ pakā-
 sento yā cā²⁰ 'ti ādim ā., ta. atimaṇṇatīti Bhisajātake kathitaṃ²¹ sāmika-
 vattaṃ akarontī atikkamitvā maṇṇatī, jeṭṭhan ti sāmikassa jeṭṭhabhātaraṃ,
 nanandaraṃ²² ti sāmikassa bhaginīm, etesaṃ pi aṇṇatarassa hatthapāda-
 piṭṭhiparikammaṇāpanabhojanādibhedam vattaṃ apūrentī tesu hirottappaṃ 25
 anupaṭṭhapenti te atimaṇṇatī nāma, sāpi niraye nibbattati, vaṃkenā 'ti
 tassā sāmikavattādīnaṃ aparipūrikāya sāmikādayo: akkositvā paribhāsivā
 niraye nibbattāya lohapaṭhaviyaṃ nīpajjāpetvā ayasaṃkunā mukhaṃ vi-
 varitvā balisena jivhagaṃ nibbahanti rajjubandhanena saṃbandhanaṃ²³
 ākaḍḍhanti, kīminan ti kīmiḃharitaṃ, i. v. h. mahārāja so nerayikasatto 30
 evaṃ nikkāḍḍhitaṃ attano vyāmena vyāmamattaṃ²⁴ jivhaṃ āvudhehi koṭ-
 ṭhitakoṭṭhitatṭṭhāne²⁵ saṇṇātehi mahādoṇippamānehi²⁶ kīmiḃi²⁷ bharitaṃ
 passaṭi viṇṇāpetuṃ na sakkotīti nirayapāle yācutukāmo /pi kīnci vattuṃ
 na sakkoti. Tapaṇe²⁸ ti evaṃ sā ta. bahūni vassasahassāni paccitvā puna
 Tapanamahāniraye²⁸ paccati, idāni sūkarikādīnaṃ paccananiraye dassento 35

¹ Bds -nāhi. ² Bd kha-. ³ Ck -pa-, Bd adds kā. ⁴ Ck -bandhā, Bd -bandhantā.

⁵ Bd dukkhamāṃ. ⁶ C^s koṭṭa-, Bd kaṇhakāmsippali-. ⁷ Ck -tombila-, C^s toma-
hila-. ⁸ Cks add sarīraṃ. ⁹ Bd omits te ¹⁰ Bds koṭṭi-. ¹¹ Bd -dhe gahetvā.

¹² Cks -e. ¹³ Bd cirarattā. ¹⁴ Bds attho. ¹⁵ Cks khittam. ¹⁶ Bd paccanti.

¹⁷ Bd tatopa-. ¹⁸ Ck -vantaṃsuravanta-, C^s -vattassuravattā-. ¹⁹ Ck -tīti. ²⁰

Cks vā. ²¹ Bd vutta. ²² Bds -dan. ²³ so Cks; Bd sab-. ²⁴ Ck -mettā, C^s

-mattā. ²⁵ Bd koṭṭi-. ²⁶ Bd -ṇika-. ²⁷ Bd omits kī-. ²⁸ Bd tā-.

orabbhikā ti ādimā, ta. avanne vaṇṇakārikā¹ ti pesuññakārakā, khāra-
nadin ti ete orabbhikādayo etehi sattiādīhi haññamānā Vetaraṇīm patantīti a.,
sesāni orabbhikādīnaṃ paccanaṭṭhānāni Nimijātake āvibhaviessanti, kūṭakārīti
kūṭavinicchayassa c' eva tulākūṭādīnaṃ ca kārake² sandhāy' etaṃ vuttam, ta.
5 kūṭavinicchayakūṭaṭṭakārakakūṭa agghāpanikānaṃ paccananirayāni Nimijātake āvi-
bhaviessanti, vantaṃ ti vamtakam, durattānaṃ ti duggatattabbhāvānaṃ, i. v. h. :
mahārāja, te durattabbhāvā satta ayakūṭehi matthake bhijjamāne vamaṃti³, tato
taṃ vantaṃ jalitakapālehi tesu ekaccānaṃ mukhe pakkhipanti, iti te paresaṃ
vantaṃ bhujjanti nāma, bheraṇḍakā ti sigālā, vipphandamānaṃ ti, ayo-
10 mukhaṃ⁴ nipajjāpitaṃ nikkadḍhitaṃ⁵ ito c' ito ca phandamānaṃ⁶, mi-
genā⁷ ti okacaramigenā⁸, pakkhinā⁹ ti tathārūpen' eva, gantā⁹ te ti gan-
tāro¹⁰ te, nirayussadaṃ ti ussadanirayaṃ, Pāḷiyam pana nirayaṃ adho
ti likhitaṃ, ayaṃ pana nirayo Nimijātake āvibhaviessati.

Iti M. ettake niraye dassetvā idāni lokavivaraṇaṃ¹¹ katvā
15 rañño devaloke dassento ā.:

es. Santo ca¹² uddhaṃ gacchanti suciṇṇaṃ¹³ idha kammanā¹³,
suciṇṇassa phalaṃ passa: saindadevā¹⁴ sabrahmakā. 133.

es. Taṃ taṃ brūmi mahārāja: dhammaṃ raṭṭhapatī cara,
tathā tathā rāja carāhi dhammaṃ

20 yathā taṃ suciṇṇaṃ¹⁵ nānutappeyya peccā¹⁶ 'ti. 134.

Ta. sauto ti kāyādīhi upasanta, uddhaṃ ti devalokaṃ, saindā¹⁷ ti ta.
ta. indehi saddhīm, M.¹⁸ hi 'ssa cātummahārājike deve ca dassento mahārāja
cātummahārājādike hi deve passa cattāro mahārāje passa tāvatimse passa
Sakkaṃ passā¹⁹ ti evaṃ sabbe pi indake¹⁹ deve dassetvā idam pi suciṇṇassa
25 phalaṃ ti dassesi, taṃ taṃ brūmīti tasmā taṃ bhaṇāmi, dhammaṃ ti ito
paṭṭhāya pāpātipātādīni pañca verāni pahāya dānādīni puññāni karohi²⁰, yathā
taṃ suciṇṇaṃ nānutappeyyā²¹ 'ti yathā taṃ dānādīpuññakammaṃ suciṇṇaṃ
pitughātakammapaccayaṃ²¹ vippañisāraṃ paṭicchadetuṃ samatthātāya taṃ nānu-
tappeyya tathā taṃ suciṇṇaṃ cara, bahum puññāni karohīti a.

¹ Ck^s avanne vaṇa-, C^s avaṇevaṇa-. ² Ck^s omīti kā-. ³ Ck^s -ve. ⁴ Ck^s vama-
tanti, C^s vamaṇanti, B^d vamaṇanti. ⁵ so Ck^s for -khā? B^d adhomukhaṃ. ⁶
Ck^s B^d -hā. ⁷ B^d vippha-. ⁸ B^d otacāra-, Ck^s okatara-. ⁹ B^d gata. ¹⁰ B^d
gantvā. ¹¹ B^d devaloka-. ¹² va. ¹³ B^d -unā. ¹⁴ B^d sahindā-. ¹⁵ Ck^s
omīti su. ¹⁶ Ck^s gacchā, B^d peccā, read: yathā na taṃ anutappeyya pecca?
¹⁷ B^d sahindā. ¹⁸ Ck^s -e. ¹⁹ B^d sahindake sabrahmake ca. ²⁰ B^d karothā ti.
²¹ Ck^s -kammaṃpa-.

So M-ssa dhammakatham sutvā tato paṭṭhāya assāsam paṭilabhi. B. pi kiñci kālam ta. vasitvā attano vasanaṭṭhānam yeva gato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa mayā assāsito yevā" 'ti vatvā j. s.: „Tadā rājā Ajātasattu ahosi, isigano Buddha- 5
 parisā, Saṃkiccapaṇḍito aham evā" 'ti. Saṃkiccajātakam. Saṭṭhinipāta vaṇṇanā niṭṭhitā.

XX. SATTATINIPĀTA.

1. Kusajātaka.

Idante raṭṭhan ti. Idam S. J. v. ukkaṅṭhitabikkhum
ā. k. So kira Sāvattvivāsi-kulaputto sāsane uram datvā pabbajito,
5 ekadivasam Sāvattthiyam piṇḍāya caranto ekam alamkatakāttim su-
bhanimittaggāhavasena oloketvā kilesābhībhūto anabhirato vihāsi
dīghakesanakho kisasarīro kiliṭṭhacivaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhama-
nisanthatagatto, yathā hi devaloke cavanadhammānam devaputtānam
pañca pubbanimittāni paññāyanti mālā milāyanti vatthāni kilissanti
10 sarīre dubbaṇṇiyam okkamati ubho hi kacchehi sedā muccanti¹ devo
devāsane nābhiramati evam evam sāsana cavanadhammānam ukkaṅṭhi-
tabhikkhūnam pañca pubbanimittāni² paññāyanti saddhāpuppāni
milāyanti silavatthāni kilissanti mamkubhāvātāya c' eva ayasavasena
ca dubbaṇṇiyam okkamati kilesasedā muccanti¹ araṇṇarukkhamūla-
15 suññāgāresu nābhiramanti, tassa pi tāni³ paññāyimsu. Atha nam
Satthu santikaṃ netvā „ayam bhante ukkaṅṭhito“ ti dassesum. S.
saccam „kirā“ 'ti pucchivā „saccam bhante“ ti vutte „mā bhikkhu
kilesavasiko aho si, mātugāmo nām' esa' pāpo, tasmim paṭibaddha-
cittatāṃ vinehi⁵, sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacittatāya hi
20 tejavanto pi porānakapaṇḍitā nittejā hutvā anayavyasanam pāpuniṃsū“
'ti vatvā a. ā.:

A. Mallaraṭṭhe Kusāvattirājadhāniyam⁶ Okkāko nāma rājā
dhammena r. kāresi. Tassa soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭ-

¹ Bā muñc-. ² Bā omits pubba. ³ Bā tassapitānimittāni. ⁴ Cks -esā. ⁵ Bā vinodehi. ⁶ Bā -yā.

ťhikā Sīlavatī nāma aggamahesī ahosi, sā n' eva puttāṃ na
 dhītaraṃ labhati, nāgarā c' eva raṭṭhavāsino ca rājanive-
 sanadvāre¹ sannipatitvā „raṭṭhaṃ² nassissati vinassissatīti“
 upakkosimsu. Rājā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā „mayi r. kārente
 adhammakāro nāma n' atthi, kasmā upakkosathā“³ 'ti pucchi. ⁵
 „Saccāṃ deva adhammakāro³ n' atthi⁴, vaṃsānurakkhako pana⁵
 vo putto na vijjati, añño r. gahetvā raṭṭhaṃ nāsessati, tasmā
 dhammena r. kāretuṃ samatthaṃ puttāṃ patthethā“⁶ 'ti. „Put-
 taṃ patthento kiṃ karomīti“. „Paṭhamaṃ tāva ekaṃ⁵ sattā-
 haṃ cullanāṭakaṃ dhammanāṭakaṃ katvā vissajjetha, sace ¹⁰
 taṃ⁶ puttāṃ labhissati⁷ sādhu, noce atha majjhimanāṭakaṃ
 vissajjetha, tato jeṭṭhanāṭakaṃ vissajjetha, avassaṃ ettikāsu
 itthisu ekā puññavatī puttāṃ labhissatīti“. Rājā tesāṃ va-
 canena⁸ tathā katva sattame sattame divase yathāsukhaṃ
 abhiraṃitvā āgatāgatā⁹ pucchi: „kacci¹⁰ vo putto laddho“¹¹ ti. ¹⁵
 Sabbā „na labhāma devā“¹² 'ti āhaṃsu. Rājā „na me putto
 uppajjissatīti“ anattamano ahosi. Nāgarā puna tath' eva
 upakkosimsu. Rājā „kiṃ upakkosatha, mayā tumhākaṃ va-
 canena nāṭakāni vissatṭhāni, ekāpi puttāṃ na labhi, idāni kiṃ
 karomīti“ ā. „Deva etā dussīlā bhavissanti nippuññā, n' atthi ²⁰
 etāsaṃ¹¹ puttalābhāya puññaṃ¹², tumhe etāsu puttāṃ alabhan-
 tisu mā appossukkataṃ āpajjatha, aggamahesī vo¹³ Sīlavatī
 devī silasampannā, taṃ vissajjetha, tassā putto uppajjissatīti“.
 So „sādhū“¹⁴ 'ti sampaṭicchitvā „ito kira sattame divase rājā
 Sīlavatīṃ devīṃ dhammanāṭakaṃ katvā vissajjessati, purisā ²⁵
 sannipatantū“¹⁵ 'ti bheriṃ carāpetvā sattame divase devīṃ alaṃ-
 kārapetvā rājanivesanā otāretvā vissajjesi. Tassā silatejēna
 Sakkabhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko „kin nu kho“¹⁶ ti
 āvajjanto¹⁴ deviyā puttapatthanabhāvaṃ¹⁵ nātvā „etissā mayā

¹ Cks omit rāja. ² Bd add te. ³ Bd adds nāma. ⁴ Bd adds api ca. ⁵ Ck
 etaṃ. ⁶ Ck tā sace naṃ, C^s sace tha, B^d sace tā. ⁷ all three MSS. -nti. ⁸
 B^d vacanaṃ sutvā. ⁹ B^d -tānaṃ. ¹⁰ B^d kiñci. ¹¹ B^d -su. ¹² Cks -ā. ¹³
 B^d te. ¹⁴ Cks -ento. ¹⁵ Cks puttāṃ-.

puttaṃ dātuṃ vaṭṭatīti¹, atthi nu kho devaloke etissānucchaviko² putto“ ti upadhārento B-am addasa, so kira tadā Tāvatiṃsabhavane āyurū khepetvā uparidevaloke nibbattitukāmo³ ahosi. Sakko tassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ paḅkosāpetvā
 5 „mārisa⁴ tayā manussalokaṃ gantvā Okkākaraṇṇo⁵ aggamaheṣiyā kucchimiṃ⁶ paṭisandhiṃ gaṇhituṃ vaṭṭatīti“ saṃpaṭicchāpetvā aparam pi devaputtaṃ „tvam pi tassā yeva⁷ putto bhavissasīti⁸“ vatvā „mā kho pan’ assā⁹ koci sīlaṃ bhindīti¹⁰“ mahallakabrāhmaṇavesena raṇṇo nivesanadvāraṃ
 10 agamāsi. Mahājano pi nahātālaṃkato „ahaṃ devīṃ gaṇhissāmiti“ rājadvāre sannipati Sakkaṃ ca pana disvā „tvam kasmā āgato sīti“ pariḥāsaṃ akāsi. Sakko pi „kiṃ maṃ¹¹ garahatha, sace pi me sarīraṃ jīṇṇaṃ rāgo pana na jīrati, sace Silavatiṃ labhissāmi ādāya naṃ gamissāmiti āgato ’mhīti“ vatvā attano
 15 ānubhāvena sabbesaṃ purato aṭṭhāsi, aṇṇo tassa tejena purato bhavituṃ nāsakkhi, so taṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹² nivesanā nikkhamantiṃ yeva hatthe gahetvā pakkāmi. Atha naṃ ta. ta. ṭhitā garahiṃsu: „passatha bho, mahallakabrāhmaṇo evaṃ uttamarūpadharaṃ devīṃ ādāya gacchati, attano yuttaṃ na
 20 jānātīti“. Devī pi „mahallako maṃ gahetvā gacchatīti“ aṭṭiyati¹³ harāyati jigucchati¹⁴. Rājāpi vātapāne ṭhatvā „ko nu kho devīṃ gahetvā gacchatīti“ olokento taṃ disvā anattamaṇo ahosi. Sakko taṃ ādāya nagaradvārena nikkhamitvā dvārasaṃpe ekaṃ gharaṃ māpesi¹⁵ vivatṭadvāraṃ paṇṇattakaṭṭhat-
 25 tharikaṃ¹⁶. Atha naṃ sā „idaṃ vo¹⁷ nivesanaṃ“ ti pucchi. So „āma bhadde, pubbe pana ahaṃ eko, idāni ’mhā dve janā, ahaṃ bhikkhāya caritvā taṇḍulādīni āharissāmi, tvam imissā kaṭṭhattharikāya nipajjā¹⁸“ ’ti vatvā¹⁹ naṃ mudunā hatthena

¹ Bā vaṭṭati. ² Bā etissā anu-. ³ Cks nibbattidhammo. ⁴ Cks -sā ⁵ Bā uk-.
⁶ Bā -imhi. ⁷ Bā etissā eva. ⁸ all three MSS. -tīti ⁹ Cks -a. ¹⁰ Bā -dātuhi.
¹¹ Bā adds tumhe. ¹² Cks -kāraṃ-. ¹³ Bā na aṭṭiyati na. ¹⁴ Bā omits ji-.
¹⁵ Ck mānesi, Cs mauesi. ¹⁶ Bā adds katvā. ¹⁷ Bā te. ¹⁸ Bā -āhi. ¹⁹ Bā adds so.

parāmasi¹, dibbasamphassaṃ pharāpetvā² ta. nipajjāpesi, sā
 dibbasamphassapharanena saññāṃ vissajjesi. Atha naṃ attano
 ānubhāvena Tāvatiṃsabhavanaṃ netvā alaṃkatavimāne dibba-
 sayane nipajjāpesi. Sā sattame divase pabujjhivā taṃ sam-
 pattim disvā „na so brāhmaṇo³ manusso, Sakko bhavissatīti“ 5
 aññāsi. Sakko pi tasmim samaye pāricchattakamūle dibbanā-
 ṭakaparivuto nisinno hoti. Sā sayanā utthāya tassa santikaṃ
 gantvā vanditvā ekamantam atthāsi. Atha naṃ Sakko „varāṃ
 te devi demī⁴, gaṇhāhīti“ ā. „Tena hi me deva puttaṃ de-
 hīti“. „Devi, tiṭṭhatu eko⁵, ahaṃ te dve putte dassāmi, tesu 10
 pana eko paññāvā bhavissati na⁶ rūpavā eko rūpavā na
 paññāvā, tesu⁷ paṭhamaṃ kataraṃ icchāsi“. „Paññavantaṃ
 devā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti vatvā tassā kusatiṇaṃ dibbaṃ ca
 vatthaṃ dibbacandanaṃ pāricchattakapupphaṃ Kokanadaṃ ca
 nāma viṇaṃ datvā taṃ ādāya rañño sayanagharaṃ pavisitvā 15
 raññā saddhim ekasayane nipajjāpetvā aṅgutthaken'⁸ assā
 nābhim parāmasi, tasmim khaṇe B. tassā kucchimhi paṭisan-
 dhim gaṇhi. Sakko pi sakaṭṭhānam eva gato. Paṇḍitā devī
 gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ jāni. Atha naṃ pabuddho rājā
 disvā „kena nītāsīti“ pucchi. „Sakkena devā“ 'ti. „Ahaṃ 20
 paccakkhato ekaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ taṃ ādāya gacchan-
 taṃ addasaṃ, kasmā maṃ vañcesīti“⁹. „Saddaha deva, Sakko
 maṃ gahetvā devalokaṃ nesīti“. „Na saddahāmi devīti“¹⁰.
 Ath' assa sā Sakka-dattiyāṃ kusatiṇaṃ dassetvā „saddahā“
 'ti ā. Rājā „kusatiṇaṃ nāma yato kutoci labbhatīti“ na sad- 25
 dahi. Ath' assa sā dibbavatthāni dassesi¹¹. Rājā tāni disvā
 saddahitvā „bhadde, Sakko tāva taṃ netu, putto pana te
 laddho“ ti pucchi. „Laddho mahāraja, gabbho me patiṭṭhito“
 ti. So tuṭṭho tassā gabbhāparihāraṃ adāsi. Sā dasamā-
 saccayena puttaṃ vijāyi, tassa aññaṃ nāmam akatvā kusa- 30

¹ Bā -santo. ² C^k phā-. ³ taṇḍulādini - - brāhmaṇo wanting in C^s. ⁴ Bā
 dadāmi. ⁵ Bā adds putto. ⁶ Bā vi. ⁷ Bā tesam. ⁸ Bā pādaṅg-. ⁹ Bā adds
 na saddahi. ¹⁰ Bā omits na saddahāmi - -. ¹¹ Bā -ti.

tiṇanāmam eva akaṃsu. Kusakumārassa padasāgamanakāle
 itaro devaputto tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, tassa
 Jayampatīti nāmaṃ karīmsu. Te mahantena yasena vaḍḍhimsu.
 B. paññavā ācariyassa santike kiñci¹ anuggahetvā attano pañ-
 5 nāya sabbasippesu nipphattim pāpuṇi. Ath' assa solasavassa-
 kāle rājā r. dātukāmo devim āmantetvā „bhadde puttassa te
 r. datvā nātakāni upatṭhapessāma², jīvantā yeva naṃ rajje
 patiṭṭhitam passissāma, sakala-Jambudīpe kho pana yassa
 rañño dhitarāṃ icchasi tam assa³ ānetvā aggamaheṣim karissāma,
 10 cittam assa jānāhi kataraṃ rājadhītarāṃ rocetīti⁴. Sā „sādhū“
 'ti sampatiṇṇhitvā „kumārassa ca imaṃ pavattim ārocetvā cit-
 tam jānāhīti“ ekaṃ paricārikāṃ pesesi. Sā gantvā tassa taṃ
 pavattim ārocesi. Tam sutvā M. cintesi: „ahaṃ na rūpavā,
 rūpasampannā rājadhīta ānītāpi maṃ disvā 'kiṃ me iminā
 15 virūpenā' ti palāyissati, iti no lajjitabbakaṃ bhavissati, kiṃ
 me gharāvāseṇa, dharamāne⁴ mātāpitaro upatṭhahitvā tesāṃ
 accayena nikkhamitvā pabbajissāmīti⁵ so „mayhaṃ n' eva
 rajjen' attho na nātakehi, ahaṃ mātāpitunnaṃ accayena pabba-
 jissāmīti“ ā. Sā gantvā tassa kathaṃ deviyā ārocesi. Rājā
 20 anattamano hutvā puna katipāhaccayena sāsanāṃ pesesi, so pi
 paṭibāhi yeva. Evaṃ yāvattiyāṃ paṭibāhitvā catutthavāre
 cintesi: „mātāpitūhi saddhim ekantena paṭipakkhabhāvo⁵ na
 yutto, ekaṃ upāyaṃ karissāmīti⁶ so kammārajettṭhakaṃ pak-
 kosāpetvā bahuṃ suvaṇṇaṃ datvā „ekaṃ itthirūpakaṃ⁶ karo-
 25 hīti“ uyyojetvā tasmiṃ pakkante aññaṃ suvaṇṇaṃ gahetvā
 sayāṃ itthirūpakaṃ⁶ akāsi. B-ttānaṃ adhippāyā⁷ nāma ijjhanti⁸.
 Tam rūpaṃ jivhāya avaṇṇanīyasobhaṃ ahoṣi. Atha naṃ M.
 khomaṃ nivāsāpetvā sirigabbhe ṭhapāpesi⁹. So kammāra-
 jettṭhakena ābhatarūpaṃ disvā¹⁰ taṃ garahitvā „gaccha am-
 30 hākaṃ sirigabbhe¹¹ ṭhapitarūpakaṃ āharā“ 'ti ā. So gabbhaṃ

¹ B^d has added sippaṃ. ² B^d has added mayaṃ. ³ B^d tassetāṃ. ⁴ B^d -no.

⁵ B^d adds nāma. ⁶ C^k -rūpaṃ. ⁷ B^d -yo. ⁸ B^d samijhasi. ⁹ C^s ṭa-, C^k pāpesi.

¹⁰ C^s ābhate rūpake, C^k ahaṃte rūpake, both omitting disvā. ¹¹ B^d adds gaṃtvā.

paviṭṭho taṃ disvā „kumārena saddhiṃ abhiramituṃ ekā devaccharā āgatā bhavissatīti“ hatthaṃ pasāretuṃ avisahanto nikkhamitvā „deva sirigabbhe ayyā ekikā devadhītā ṭhitā¹, upagantuṃ na sakkomīti“ ā. „Tāta gaccha suvaṇṇarūpaṃ etaṃ āharā“ 'ti puna pesito āhari. Kumāro kammārena kataṃ rūpakaṃ² 5 suvaṇṇagabbhe khipāpetvā³ attanā⁴ kataṃ ḷalaṃkārapetvā rathe ṭhapāpetvā „evarūpaṃ labhanto 'gaṇhāmīti“ mātu santikaṃ pahīṇi. Sā amacce pakkosāpetvā „tāta mayhaṃ putto mahāpuṇṇo sakkadattiyō, anucchavikaṃ kumārikaṃ⁵ labhissati, tumhe⁶ imaṃ rūpakaṃ¹ paṭicchannayāne ṭhapāpetvā⁷ sakala- 10 Jambudīpaṃ carantā yassa raṇṇo evarūpaṃ dhītaraṃ passatha tass' etaṃ datvā 'Okkākarājā tumhehi saddhiṃ āvāhaṃ karissatīti' divasaṃ vavathapetvā⁸ āgacchathā“ 'ti ā. Te „sādhū“ 'ti taṃ ādāya mahantena parivārena nikkhamitvā vicarantā yaṃ yaṃ⁹ rājadhāniṃ pāpuṇanti ta. sāyaṇhasamaye mahā- 15 janassa samosaraṇaṭṭhāne taṃ rūpakaṃ vatthapupphālaṃkārehi¹⁰ alaṃkaritvā suvaṇṇasivikaṃ āropetvā titthamagge ṭhapetvā¹¹ sayāṃ paṭikkamitvā āgatāgatānaṃ kathāsavanatthaṃ ekamante tiṭṭhanti. Mahājano taṃ oloketvā „suvaṇṇarūpaṃ“ ti saññaṃ¹² akatvā „ayaṃ manussitthisamānā devaccharapaṭibhāgā ativiya 20 sobhati, kin nu kho ettha ṭhitā kuto vā āgatā, amhākaṃ nagare evarūpā n' atthīti“ vaṇṇentā¹³ pakkamanti¹⁴. Taṃ sutvā amaccā „sace idha evarūpā dārikā bhaveyya 'asukā¹⁵ rājadhītā viya asukā¹⁵ amaccadhītā¹⁶ viyā' ti vadeyyuṃ¹⁶, addhā idha evarūpā n' atthīti“ taṃ ādāya aññaṃ nagaraṃ gacchanti. 25 Te¹⁸ evaṃ vicarantā Maddaraṭṭhe Sāgalanagaraṃ¹⁹ sampāpuṇṇisū, ta. Maddaraṇṇo satta dhītarō uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā, tāsāṃ sabbajēṭṭhikā Pabhāvati nāma, tassā

¹ Bā ekikā devadhītā, C^{ks} ekikā va ṭhitā. ² C^k rūpaṃ. ³ Bā nikkhi- corr. to nikkhī-. ⁴ Bā -no. ⁵ Bā omits ku-. ⁶ Bā adds evarūpaṃ labhantā gaṇhissatha. ⁷ Bā ṭhape-. ⁸ C^{ks} ṭha-. ⁹ Bā only one yaṃ. ¹⁰ C^k vanta-, C^s vatta-, Bā vatthālaṅk-. ¹¹ Bā adds amaccā. ¹² C^{ks} saññāya. ¹³ Bā -to. ¹⁴ Bā -ti. ¹⁵ C^{ks} -a. ¹⁶ C^k Bā -kā-. ¹⁷ C^{ks} -yya. ¹⁸ Bā ete. ¹⁹ C^k sāgalāṃ.

sarīrato bālasuriyassa viya pabbā va niccharanti, kālandhakāre
 pi catuhatthagabbhe¹ padīpakiccaṃ nāma n' atthi, sabbo gab-
 bho ekobhāso va hoti. Dhātī pan' assā khujjā, sā Pabhāvatim
 bhojtvā tassā sīsaṃ nahāpanatthaṃ aṭṭhahi vaṇṇadāsīhi aṭṭha-
 5 ghaṭe gāhāpetvā sāyaṇhasamaye udakathāya gacchantī tittha-
 magge ṭhitaṃ taṃ rūpakaṃ disvā „Pabhāvatīti“ saññāya
 „ayaṃ dubbhūtā 'sīsaṃ nahāyissāmīti' amhe udakathāya pe-
 setvā paṭhamataram āgantvā titthamagge ṭhitā“ ti kujihitvā
 „are kulalajjāpanike², purimataram āgantvā idhā ṭhitāsi, sace
 10 rājā jānissati nāsessati no“ ti vatvā³ hatthena gaṇḍapasse⁴
 pahari, hatthatalaṃ bhijjanappamāṇaṃ⁵ jātaṃ, tato „suvanṇa-
 rūpakaṃ“ ti nātvā hasamānā⁶ vaṇṇadāsīnaṃ santikaṃ gacchantī
 „passatha⁷ me kammaṃ, 'mama dhītā' ti⁸ saññāya⁹ pahāraṃ
 adāsīm, ayaṃ mama dhītu santike kiṃ agghati, kevalaṃ mama
 15 hattho dukkhāpito“ ti ā. Atha naṃ rājadūtā gahetvā „tvaṃ
 'mama dhītā ito abhirūpatarā' ti vadantī kaṃ¹⁰ nāma kathe-
 sīti“. „Maddarañño dhītaram Pabhāvatim¹¹, idaṃ rūpaṃ¹²
 tassā soḷasaṃ pi kalaṃ nāgghatīti¹³“. Te tuṭṭhamānasā rāja-
 dvāraṃ gantvā „Okkākarañño dūtā dvāre ṭhitā“ ti rañño
 20 paṭihāresuṃ. Rājā āsanā vuṭṭhāya ṭhitako va „pakkosathā¹⁴
 'ti ā. Te pavisitvā rājānaṃ vanditvā „mahārāja amhākaṃ rājā
 tumhākaṃ ārogyaṃ pucchatīti“ vatvā katasakkārasammānā
 „kimatthaṃ āgatā¹⁵“ ti vutte „amhākaṃ rañño putto sihas-
 saro Kusakumāro nāma, rājā tassa r. dātukāmo tumhākaṃ
 25 santikaṃ paṇiṇi, tumhākaṃ kira dhītaram Pabhāvatim tassa
 detha, imaṃ ca¹⁶ suvaṇṇarūpakaṃ¹⁷ deyyadhammaṃ gaṇ-
 hathā“ 'ti taṃ rūpakaṃ tassa adāmsu. So pi „evarūpena
 mahārājena saddhim vivāhamaṅgalaṃ bhavissatīti“ tuṭṭhacitto

¹ Bā adds anto gabbhe. ² Bā adds amhehi. ³ Bā gaṇtvā. ⁴ Ck gaddha-,
 Bā gaṇḍa- corr. to kaṇṇa. ⁵ Bā -ṇaṃ corr. to -naṃ viya. ⁶ Bā adds tāsaṃ.
⁷ Bā -thetam. ⁸ Bā ya. ⁹ Bā saññāti. ¹⁰ Ck kiṃ. ¹¹ Bā -tīti. ¹² Bā
 -pakaṃ. ¹³ Bā na ag- ¹⁴ Bā -sāpethā. ¹⁵ Bā -tatthā. ¹⁶ Ck idaṃca.
¹⁷ Ck -rūpaṃ.

sampaṭicchi. Atha naṃ dūtā āhaṃsu: „mahārāja amhehi na sakkā papañcetum¹, kumārikāya laddhabhavaṃ gantvā rañño ārocessāma, atha² so āgantvā ādāya gamissatīti“. So „sādhū“ 'ti vatvā tesam sakkāraṃ katvā vissajjesi. Te gantvā rañño ca deviyā ca ārocesum. Rājā mahantena parivārena Kusā- 5
vatito nikkhamitvā anupubbena Sāgalanagaraṃ sampāpuṇi³. Maddarājā paccuggantvā nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ sakkāram akāsi. Sīlavatī devī paṇḍitattā⁴ „ko jānāti kim bhavissatīti“ ekāhadvihaccayen' eva Maddarājānaṃ ā.: „mahārāja sunisaṃ datṭhukāṃ' amhā⁵“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā 10
pakkosāpesi, Pabhāvatī sabbālaṃkārapatimaṇḍitā dhātigaṇa-parivutā āgantvā sassum⁶ vandi. Sā taṃ disvā va cintesi: „ayaṃ kumārikā abhirūpā, mayhaṃ putto virūpo, sace esā taṃ passissati ekāham pi avasitvā palāyissati, upāyaṃ karissāmīti“ sā Maddarājānaṃ āmantetvā „mahārāja, sunisā me 15
puttassa anucchavikā, api ca kho pan' amhākaṃ kule paveṇiyā⁷ āgatacārittaṃ atthi, sace ayaṃ tasmiṃ cāritte vattissati nessāma nan“ ti ā. „Kim pana vo cārittan“ ti. „Amhākaṃ vaṃse yāva ekassa gabbhassa patitṭhānā divā sāmikaṃ passitum na labhanti⁸, sace esā tathā karissasi nessāma nan“ ti. 20
Rājā „kim amma sakkhissasi evaṃ vattitun“ ti dhītaraṃ pucchi. Sā „āma tātā“ 'ti ā. Tato Okkākarājā Maddarañño bahum vibhavaṃ⁹ datvā taṃ¹⁰ ādāya pakkāmi. Maddarājāpi mahantena parivārena dhītaraṃ uyyojesi. Okkāko Kusāvatiṃ gantvā nagaraṃ alaṃkarāpetvā sabbabandhanāni mocāpetvā 25
puttassa abhisekaṃ datvā¹¹ Pabhāvatim aggamaheṣim kāretvā¹² „Kusarājassa āṇā“ ti bheriṃ carāpesi. Jambudīpatale rājāno yesaṃ dhītaro atthi te Kusarañño dhītaro paṇiṃsu yesaṃ

¹ C^o ppañcetum, B^d papañcaṃ kātum, C^k vañcetum. ² B^d adds naṃ. ³ B^d pāpuṇi. ⁴ C^k -ḍittā, B^d paṇḍipattā. ⁵ B^d -hi. ⁶ B^d sassuraṃ. ⁷ C^k pame-, C^o pavame-, B^d kulapave-. ⁸ B^d patitṭhānaṃ hoti tāva divā taṃ sāmikaṃ p. na labhanti. ⁹ B^d dhanam. ¹⁰ C^k omits datvā taṃ, C^o omits taṃ. ¹¹ B^d -kaṃ abhisāñci rajjaṃ datvā. ¹² B^d adds nagare.

puttā¹ atthi te ten' eva saddhiṃ mittabhāvaṃ akamkhanṭā
 putte upatṭhāke katvā paṇiṃsu. B-assa nātakaparivāro
 mahā ahoṣi, mahantena yasena r. kāresi. Pabhāvatiṃ² pana divā
 passitum na labhati, sāpi taṃ divā passitum na labhati, ubhin-
 5 nam pi rattim dassanam eva hoti. Tattha Pabhāvatiyā sarirap-
 pabhā abbohārikā ahoṣi. B. pi sirigabbhato rattim yeva
 nikkhamati. So katipāhaccayena Pabhāvatiṃ divā daṭṭhukāmo
 mātu ārocesi. Sā „mā te³ rucci, yāv' ekaṃ puttaṃ labhi'⁴
 tāva āgamehīti⁵“ paṭikkhipi. So punappuna yāci yeva. Atha
 10 naṃ⁶ ā.: „tena hi hatthisālaṃ gantvā hatthimeṇḍavesena tiṭṭha,
 ahaṃ taṃ ta. ānessāmi, atha naṃ akkhīni pūretvā olokeyyāsi,
 mā ca attānaṃ jānāpesīti⁷. So „sādhū“⁸ 'ti sampaṭicchitvā
 hatthisālaṃ agamāsi. Rājamātā hatthimaṅgalaṃ kāretvā
 Pabhāvatiṃ „ehi sāmikassa te hatthino passissāmā⁹“ ti tattha
 15 netvā „ayaṃ hatthi asuko nāma ayaṃ asuko nāmā“¹⁰ 'ti das-
 sesi. Ta. naṃ rājā mātu pacchato gacchantim¹¹ hatthiccha-
 kanapiṇḍena piṭṭhiyaṃ pahari, sā kuddhā „raññā¹² te hatthaṃ
 chindāpessāmīti“¹³ vatvā devim ujjhāpesi, sā naṃ saññāpetvā
 piṭṭhim parimajji. Puna pi rājā daṭṭhukāmo hutvā assasālāya
 20 assagopakavesena disvā tath' eva assacchakanapiṇḍena pahari,
 tadāpi naṃ kuddhaṃ sassū saññāpesi. Pun' ekadivasam
 Pabhāvati M-am passitukāmā hutvā sassuyā ārocetvā „alaṃ
 te mā¹⁴ ruccīti“¹⁵ paṭikkhittāpi¹⁶ punappuna yāci, atha naṃ
 sā ā.: „tena hi sve mama putto nagaraṃ padakkhiṇaṃ ka-
 25 rissati¹⁷, tvaṃ sihapañjaraṃ vivaritvā passeyyāsīti“¹⁸, evaṃ ca
 pana vatvā punadivase nagaraṃ alaṃkārapetvā Jayampati-
 kumāraṃ rājavesaṃ gāhāpetvā hatthipasse nisīdāpetvā nagaraṃ
 padakkhiṇaṃ kārapesi. Pabhāvatiṃ¹⁹ ādāya sihapañjare ṭhatvā
 „passa²⁰ tava sāmikassa sirisobhaggaṃ²¹“ ti ā. Sā „anuccha-

¹ Bā -o. ² Bā so pa-. ³ Bā adds tāta. ⁴ Ck -ati. ⁵ Bā -māhiti. ⁶ Bā
 adds sā. ⁷ Bā -hīti. ⁸ Bā passāmā. ⁹ Bā adds disvā. ¹⁰ Bā rañño kathetvā.
¹¹ Bā mā te. ¹² Bā paṭikkhipetvāpi. ¹³ Ck Bā -ssāti. ¹⁴ Bā sā pa. ¹⁵ Bā
 passatha. ¹⁶ Bā -ggappatten.

viko me sāmiko laddho“ ti attamanā ahosi. Tam divasaṃ pana M. hatthimeṇḍavesen' eva Jayampatissa pacchimāsane nisīditvā yathādhippāyena Pabhāvatiṃ oloketvā¹ hatthavikārādivasena cittaruciyaṃ kīlaṃ² dassesi. Hatthimhi atikkante rājamātā Pabhāvatiṃ pucchi: „diṭṭho te amma sāmiko“ ti. „Āma 5 ayye, pacchimāsane³ pan' assa nisinno hatthimeṇḍo ativiya dubbiniṭo mayhaṃ hatthavikārādīni dassesi, kasmā evarūpaṃ alakkhikaṃ rañño pacchimāsane⁴ nisīdāpesun“ ti. „Amma rañño pacchāsane rakkhā nāma icchitabbā“ ti. Sā cintesi: „ayaṃ hatthimeṇḍo ativiya nibbhayo rājānaṃ rājā ti pi na 10 maññati, kacci⁵ nu kho eso va⁶ Kusarājā, addhā hi so virūpo bhavissati, ten' eva maṃ na dassenti“ sā khujjaṃ kaṇṇamūle ā.: „amma gaccha tāva, jānāhi kiṃ purimāsane nisinnako rājā udāhu pacchimāsane“ ti. „Kathaṃ panāhaṃ jānissāmīti“.

„Sace hi so rājā bhavissati paṭhamataraṃ hatthipiṭṭhito ota- 15 rissati, imāya saññāya jānāhīti“. Sā gantvā ekamante tṭhitā paṭhamam M-am otarantaṃ addasa pacchā Jayampatikumāraṃ. M. pi ito c' ito ca olokento khujjaṃ disvā „iminā⁷ kāraṇena esā āgatā bhavissatīti“ nātvā⁸ pakkosāpetvā „imam antaram⁹ mā kathehīti“ daḷhaṃ vatvā¹⁰ uyyojesi. Sā gantvā „purimā- 20 sane nisinno paṭhamam otarīti“ ā. Pabhāvatiṃ tassā vacanaṃ¹¹ saddahi. Puna rājā¹² datṭhukāmo hutvā mātaraṃ yāci. Sā paṭikkhipitum asakkonti „tena hi aññatakavesena uyyānaṃ gacchāhīti“ ā. So uyyānaṃ gantvā pokkharaniyaṃ galappamānaṃ udakaṃ pavisitvā paduminipaṇṇena¹³ sīsam chādetvā 25 pupphitapadumena mukhaṃ avattharivā¹⁴ aṭṭhāsi. Mātāpi 'ssa Pabhāvatiṃ uyyānaṃ netvā sāyaṇhasamaye „ime rukkhe passa, sakuṇe passa, mige passā“ 'ti palobhayamānā pokkharanī-tīraṃ pesesi¹⁵. Sā pañcavidhapadumasañchannaṃ pokkha-

¹ Bā -ento. ² Bā keḷim. ³ Bā pacchāsane. ⁴ Bā -pesun nibarāpehinam. ⁵ Ck paēca, Bā kiṃ. ⁶ Cks ca. ⁷ Bā adds nāma. ⁸ Bā adds tam. ⁹ Bā adds pabhāvatiyā. ¹⁰ Bā katvā. ¹¹ Bā^s adds sutvā. ¹² Bā saddahī M. pi nam puna. ¹³ Bā -ppattena. ¹⁴ Bā avāritvā. ¹⁵ Bā pāyāsi.

raṇim disvā nahāyitukāmā paricārikāhi saddhim pokkharāṇim
 otarivā kilānti taṃ padumaṃ disvā gahetukāmā¹ hatthaṃ pa-
 sāreti², atha naṃ rājā paduminipannaṃ apantvā „ahaṃ Kusa-
 rājā“ ti hatthe gaṇhi. Sā tassa mukhaṃ disvā „yakkho maṃ
 5 gaṇhatīti“³ viravitvā tatth' eva visaññitaṃ pattā, ath' assā
 rājā hatthaṃ muñci. Sā saññaṃ paṭilabhitvā „Kusarājā kira
 maṃ hatthe gaṇhi, iminā c' ahaṃ⁴ hatthisālāyaṃ hatthiccha-
 kaṇena assasālāyaṃ ca assacchakaṇakena pahaṭā, ayaṃ c' eva
 maṃ⁵ hatthissa pacchāsane nisīditvā uppaṇdesi, kim me evaṃ-
 10 virūpena⁶ dummukhena patinā, ahaṃ jīvantī aññaṃ patiṃ la-
 bhissāmīti“ cintetvā attanā saddhim āgate amacce pakkosā-
 petvā „mama yānavāhanaṃ sajjāṃ karoṭha, ajj' eva gamissā-
 mīti“ ā. Te rañño ārocesuṃ. Rājā cintesi: „sace gantuṃ na
 labhissati hadayam assā⁷ phalissati, gacchatu, puna taṃ attano
 15 balena ānessāmīti“⁸. Ath' assā gamaṇaṃ anujāni. Sā pitu
 nagaram eva agamāsi. M. pi uyyānato nagaraṃ pavisitvā
 alaṃkatapāsādaṃ abhirūhi. B-aṃ hi sā pubbepatthanāvāsena
 na icchi, so pubbakammavasena⁹ eva⁹ virūpo ahoṣi. — A. kira
 Bārāṇasidvāragāme uparimavīthiyā ca heṭṭhimavīthiyā ca dve
 20 kulāni vasiṃsu, ekassa kulassa dve puttā ekass' ekā va dhītā
 ahoṣi, dvīsu puttesu B. kaniṭṭho, naṃ kumārikaṃ jeṭṭhassa
 ānesuṃ¹⁰, kaniṭṭho ādārāharāṇe¹¹ bhātu santike yeva vasi.
 Ath' ekadivasaṃ tasmim ghare atirasakapūve pacimṃsu, B.
 araññaṃ gato hoti, tassa pūvaṃ ṭhapetvā avasesā¹² bhājetvā
 25 khādīṃsu. Tasmim khaṇe paccekabuddho bhikkhāya ghara-
 dvāraṃ agami¹³, B-assa bhātujāyā¹⁴ „cūlapatino aññaṃ pūvaṃ
 pacissāmīti“ taṃ gahetvā paccekabuddhassa adāsi, so pi taṃ
 khaṇaṃ űeva araññato āgacchi¹⁵, atha naṃ sā ā.: „sāmi
 cittaṃ pasādehi, tava koṭṭhāso paccekabuddhassa dinno“ ti.

¹ Bḍ vicjñitu-. ² C^s Bḍ -resi ³ Bḍ gaṇhiti. ⁴ Bḍ vāhaṃ. ⁵ Bḍ ayameva ca mayhaṃ. ⁶ Bḍ evarūpena. ⁷ C^{ks} assa. ⁸ Bḍ adds cintetvā. ⁹ C^{ks} pubbe-
¹⁰ Bḍ jeṭṭhakassa adāṃsu. ¹¹ so C^k; Bḍ dārakabhāvena. ¹² Bḍ -se. ¹³ Bḍ
 agamāsi. ¹⁴ C^k jāyatu. ¹⁵ C^k ag-.

So „tava koṭṭhāsaṃ khāditvā mama koṭṭhāsaṃ desi, aññaṃ kim karissasīti“¹ kuddho gantvā pattato pūvaṃ gaṇhi. Sā mātu gharaṃ gantvā navavilīnaṃ campakapupphavaṇṇaṃ sap-pim āharitvā pattaṃ pūresi², taṃ obhāsaṃ muñci³. Sā taṃ disvā patthanaṃ ṭhapesi: „bhante⁴, nibbattanibbattaṭṭhāne me sarīraṃ obhāsajātaṃ⁵ hotu, uttamarūpadharā bhaveyyaṃ⁶, iminā ca me asappurisenā saddhim ekatṭhāne vāso mā ahoṣi“⁷. Iti sā imissā pubbatthanaṃ vasena⁸ taṃ na icchi. B. pi taṃ pūvaṃ tasmiṃ patte⁹ osīdāpetvā patthanaṃ⁹ ṭhapesi: „bhante imaṃ yojanasataṃ¹⁰ vasantim pi ānetvā mama pāda-paricārikaṃ kātuṃ samattho bhaveyyaṃ“¹¹ ti. Ta. yaṃ¹² so kuddho hutvā¹³ pūvaṃ gaṇhi tassa pubbakammaṃ vasena virūpo ahoṣi¹⁴. — So Pabhāvatiyā gatāya sokappatto ahoṣi, nānakārehi paricaramānāpi naṃ sesitthiyo¹⁵ oloketum¹⁶ pi na sakkhimsu, Pabhāvatirahitam assa sakalam pi nivesanaṃ tuc-chaṃ viya khāyi. So „idāni Sāgalanagaraṃ pattā bhavissatīti“¹⁷ paccūsamaye mātu santikaṃ gantvā „amma, ahaṃ Pabhāvatim ānessāmi, tumhe r. anusāsathā“¹⁸ ti¹⁹ paṭhamam g. ā. :

¹. Idan te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ

sakāyuraṃ sabbakāmūpapaṇṇaṃ

idan te rajjaṃ¹⁷ anusāsa amma,

gacchāmi¹⁸ ahaṃ yattha piyā Pabhāvatīti. 1.

Ta. sayoggaṃ ti hatthiyoggaḍḍisāhitaṃ, sakāyuraṃ ti sapañcārājakaku-dhabhaṇḍaṃ, anusāsa ammā 'ti so kira purisassa r. datvā puna gaṇhanaṃ nāma me ayuttan ti pītu vā bhātu vā aniyyādetvā mātu niyyādeto evam ā.

Sā tassa kathaṃ sutvā „tena hi tāta appamatto bhavēyyāsi, mātu gāmo nāma asuddhāsāyo“¹⁸ ti vatvā nānaggara-sabhojanassa¹⁹ suvaṇṇakaroṭṭim pūretvā „idāni antarāmagge

¹ B^d -ssāmiti. ² B^d -ritvā patte paccakabuddhassa pūresi. ³ B^d mucci. ⁴ B^d adds iminā dānapalena. ⁵ C^k B^d -samjātaṃ. ⁶ B^d -yyum, C^k -yya. ⁷ B^d adds na. ⁸ B^d sappīpa-. ⁹ C^k -nañca. ¹⁰ C^k -te. ¹¹ B^d adds kāraṇam. ¹² B^d gamtvā. ¹³ B^d adds sā ca taṃ na icchīti. ¹⁴ B^d -cāriyamānā nisinnasesitthiyo. ¹⁵ B^d -kāpetum. ¹⁶ B^d adds vadanto. ¹⁷ B^d raṭṭhaṃ. ¹⁸ B^d apari-suddhahadāyo. ¹⁹ B^d -rasaggassa bho-

bhūñjeyyāsīti“ vatvā uyyojesi. So taṃ ādāya mātaraṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā „jīvanto puna passissā-mīti“¹ sirigabbhaṃ pavisitvā pañcāvudhaṃ sannayhithā bhattakarotiṃyā saddhiṃ kahāpaṇasahassaṃ pasibbake katvā² Kokanadaṃ³ vīṇaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajjitvā mahābalo mahāthāmo yāva majjhantikā paṇṇāsayojanāni gantvā bhattaṃ bhūñjitvā sesena divasabhāgena puna paṇṇāsayojanāni gantvā ekāhen’ eva yojanasatikāṃ maggaṃ khepetvā sāyanhasamaye nahātvā⁴ Sāgalanagaraṃ pāvisi. Tasmīṃ pavitṭhamatte yeva tassa tejena Pabhāvatī sayanapitṭhe saṅghātuṃ asakkontī otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. B-am pi kilantindriyaṃ vīthiyaṃ gacchantāṃ aṇṇatarā itthi’⁵ disvā pakkosāpetvā nisīdāpetvā pāde dhovāpetvā sayanaṃ dāpesi⁶, tasmīṃ niddūpagate bhattaṃ sampādetvā pabodhetvā bhattaṃ bhojesi, so tuṭṭho tassā saddhiṃ karotiṃyā kahāpaṇasahassaṃ adāsi. So pañcāvudhaṃ tatth’ eva ṭhapetvā „gantabbaṭṭhānaṃ⁷ no atthīti“ vatvā vīṇaṃ ādāya hatthisālaṃ gantvā „ajja me idha vasitum detha, gandhabbaṃ vo⁸ karissāmīti“ vatvā hatthigopakehi anuññāto ekamante nipajjitvā⁹ paṭippassaddhadaratho utṭhāya vīṇaṃ muñcitvā „sakalanagaravāsino imaṃ saddaṃ suṇantū“¹⁰ ‘ti vīṇaṃ vādeto gāyi. Pabhāvatī bhūmiyaṃ nipannā taṃ saddaṃ sutvā¹⁰ „ayaṃ na aṇṇassa vīṇāya¹¹ saddo, nissāmsayaṃ Kusarājā mam’ atthāya āgato“ ti aṇṇāsi. Maddarājāpi taṃ saddaṃ sutvā „atvīya madhuraṃ vādeti, sve etaṃ pakkosāpetvā mama gandhabbaṃ kāressāmīti“¹² cintesi. B. „na sakkā idha vasamānena Pabhāvatīṃ daṭṭhuṃ, atṭhānam etaṃ“ ti pāto va nikkhamitvā sāyaṃ¹² bhuttagehe yeva pātarāsaṃ bhūñjitvā vīṇaṃ ṭhapetvā rājakumbhakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsikabhāvaṃ upagantvā ekadivaseṇ’ evaṃ gharaṃ mattikāya

¹ Ck passe-. ² hadayamassaphalissati - - - - katvā wantiṃ in C. ³ Bā nudañca. ⁴ Bā patvā. ⁵ Ck itti, C Bā itthīṃ. ⁶ Bā adds so kilantatāya nipajjitvā niddaṃ okkamaṃ athassā. ⁷ Bā gandhappa-. ⁸ Bā te gītaṃ. ⁹ Bā adds sokaṃ niddāyitvā. ¹⁰ Bā adds va cintesi. ¹¹ Bā vīṇā. ¹² Bā sayāṃ.

pūretvā „bhājanāni karomi ācariyā“ 'ti vatvā „āma karohīti“
vutte ekam matikāpiṇḍam cakke ṭhapetvā cakkam āvijjhi¹,
sakiṃ āviddham² eva yāva majjhantikā tikkam āgami³ yeva.
So nānāvapaṇṇāni khuddakamahantāni bhājanāni katvā Pabhā-
vatiyā atthāya bhājanam karonto nānārūpāni samuṭṭhapesi. 5
B-ttānam hi adhippāyā ijjhanti⁴. „Tāni pana rūpāni Pabhā-
vatī yeva passatū“ 'ti⁵ adhiṭṭhāsi. So sabbabhājanāni sukkhā-
petvā pacitvā geham pūresi. Kumbhakāro nānābhājanāni ga-
hetvā rājakulam āgamāsi. Rājā disvā „ken' imani katānīti“
pucchi. „Mayā devā“ ti. „Aham tayā akatāni jānāmi, ka- 10
thehi kena katānīti“. „Antevāsina me devā“ 'ti. „Na te
antevāsī, ācariyo te so, tassa santike sippam sikkha, ito paṭ-
ṭhāya ca mama dhītānam bhājanāni karotu, imam c' assa
sahassam dehīti“ sahassam dāpetvā „imāni khuddakabhājanāni
mama dhītānam dehīti“ ā. So tāni tāsam santikam haritvā⁶ 15
„imāni kīlanatthāya khuddakabhājanānīti“ ā. Tā sabbā āga-
miṃsu. Kumbhakāro M-ena Pabhāvatiyā atthāya katabhājanam
eva tassā adāsi. Sā bhājanam gahetvā tatha attano ca
ca khujjāya ca rūpam passitvā „imam na aṇṇena kataṃ,
Kusarājen' eva katan“ ti ūtvā kujjhivā „iminā mayham 20
attho n' atthi, icchantānam dehīti“ ā. Ath' assa bhaginiyo
kuddabhāvam⁷ ūtvā „Kusaraṇṇā katan ti maṇṇasi, na idaṃ
tena kataṃ, kumbhakārena kataṃ, gaṇhāhi nan“ ti avaha-
siṃsu. Sā tena katabhāvam tassā ca āgatabhāvam tāsam na
kathesi. Kumbhakāro sahassam B-assa datvā „tāta rājā te 25
tuṭṭho, ito kira paṭṭhāya rājadhītānam bhājanāni kareyyāsi,
tātāham tāsam harissāmīti“ ā. So „idhāpi vasantena na sakkā
Pabhāvatiṃ daṭṭhun“ ti tam sahassam tass' eva datvā rāju-
paṭṭhākassa naḷakārassa santikam gantvā tass' antevāsiko
hutvā Pabhāvatiyā⁸ tālavaṇṭam katvā tatth' eva setacchattam 30

¹ Cks av-. ² Bā āvijjhi yeva. ³ so Cks; Bā ābhamī. ⁴ Bā -yo nāma samijjhati.

⁵ Bā -tīti. ⁶ Bā netvā. ⁷ Cks kujjha- for kujjhana-? ⁸ Bā adds atthāya.

āpānabhūmiṃ ca vattham¹ gahetvā ṭhitam Pabhāvatiṃ cā 'ti
 nānārūpāni dasseti². Naḷakāro taṃ ca aññaṃ ca tena kata-
 bhaṇḍam ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imāni
 katānīti“ pucchitvā purimanayen' eva sahasam datvā „imāni³,
 5 naḷakārabhaṇḍāni mama dhītānam dehīti“ ā. So pi B-ena
 Pabhāvatiyā atthāya katatālavaṇṭam tassā yeva⁴ adāsi, tatrāpi
 rūpāni añño jano na passati, Pabhāvati pana disvā rañña
 katabhavam nātvā „gaṇhitukāmā gaṇhantū“ 'ti kuddhā bhūmi-
 yam khipi. Atha nam sesā hasimsu. Naḷakāro sahasam
 10 āharitvā B-assa adāsi. So „idam pi mayham avasanaṭṭhānan“
 ti sahasam tass' eva datvā rājamālakārassa santikam gantvā
 antevāsikabhavam upagantvā nānāvidham mālāvikaṭim bandhitvā
 Pabhāvatiyā atthāya nānārūpacitram ekaṃ cumbaṭakam akāsi.
 Mālākāro taṃ sabbam ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā
 15 „ken' imāni ganthitānīti“ pucchi. „Mayā devā“ 'ti. „Aham
 tayāganthitāni jānāmi, kathehi kena ganthitānīti“. „Antevā-
 sinā me devā“ 'ti. „Na so antevāsī, ācariyo te so, tassa
 santike sippam sikkha, ito paṭṭhāya mama dhītānam pupphāni
 ganthatu, imaṃ c' assa sahasam dehīti“ sahasam datvā
 20 „imāni pupphāni mama dhītānam dehīti“ ā. B-ena Pabhāva-
 tiyā atthāya katam mālācumbaṭakam tassā yeva adāsi. Sā
 tath' eva attano ca rañño ca rūpehi saddhim nānārūpāni
 disvā tena katabhavam nātvā kujjhitvā bhūmiyam khipi.
 Sesā bhaginiyo taṃ tath' eva avahasimsu⁵. Mālākāro pi sa-
 25 hassam haritvā⁶ B-assa datvā taṃ pavattim ārocesi. So
 „idam pi mayham avasanaṭṭhānan“ ti sahasam tass' eva
 datvā rañño sūdassa santikam gantvā antevāsibhavam⁷ upa-
 gagchi. Ath' ekadivasam sūdo rañño bhojanavikaṭim haranto
 attano atthāya pacitum B-assa aṭṭhimaṃsam adāsi. So taṃ
 30 tathā sampādesi yathāssa⁸ gandho sakalanagaram avatthari.

¹ Bā vatthum. ² Bā -si. ³ Cks iminā. ⁴ Cks eva. ⁵ Cks apa-, Bā avasa-
 himsu. ⁶ Bā āha-. ⁷ Bā -sika-. ⁸ Bā athassu.

Rājā nam ghāyivā „kiṃ no¹ mahānase aññam pi maṃsam pacasīti“² pucchi. „N³ atthi deva, api³ kho pana me antevāsi-kassa aṭṭhimaṃsam pacanatthāya dinnam, tass⁴ eso⁴ gandho bhavissatīti“⁴. Rājā taṃ⁵ āharāpetvā tato thokaṃ jivhagge ṭhapesi, tāvad eva sattarasaharaṇisahassāni khobhetvā⁶ phari. 5
Rājā rasatanhāya bajjhivā⁷ saḥassam datvā „ito paṭṭhāya tava antevāsinā mamaṃ ca⁸ dhītānaṃ ca me bhattam pacāpetvā tvaṃ mayham āhara, so mama dhītānaṃ haratū“⁸ 'ti ā. Sūdo gantvā tassārocesi. So taṃ sutvā „idāni me manoratho mat-thahaṃ patto, idān⁹ āham Pabhāvatiṃ datṭhum labhissāmīti“⁹ 10
tuṭṭho taṃ saḥassam tass⁹ eva datvā punadvase bhattam saṃ-pādetvā rañño bhattabhājanāni pesetvā rājadhītānaṃ ca bhatta-kācam¹⁰ sayam gahetvā Pabhāvatiyā vasaṇapāsādam abhirūhi. Sā taṃ kācam ādāya pāsādam abhirūhantaṃ disvā cintesi:
„ayam attano ananucchavikaṃ dāsakammakarehi kattabbaṃ¹¹ 15
karoti¹¹, sace paṇāhaṃ¹² tuṃhi bhavissāmi 'idāni maṃ esā rocetīti' saññī hutvā katthaci agantvā¹³ maṃ olokeno idh¹²
eva vasissati, idān¹³ eva nam akkositvā paribhāsivā muhuttam pi idha vasitum adatvā palāpessāmīti“¹³ sā dvāram addhavi-vaṭam katvā ekaṃ hatthaṃ kavāṭe laggetvā ekena aggalaṃ¹⁴ 20
uppiḷetvā dutiyaṃ g. ā.:

1. Anujjubbhūtena haraṃ mahantaṃ

divā ca ratto ca nisīthakāle

paṭigaccha tvaṃ khippaṃ¹⁴ Kusāvatiṃ Kusa¹⁵

na icchāmi¹⁶ dubbaṇṇam āham vasantaṃ ti. 2. 25

T. a.: mahārāja tvaṃ bhattakāro hutvā ujukena cittena yo pi te sīsam bhīdeyya tassa p¹ etaṃ kammaṃ na karosi, anujjukena¹⁷ pana cittena¹⁸ mam¹⁷ atthāya evaṃ¹⁹ taṃ mahantaṃ kācam haranta²⁰ divā ca ratto ca nisīthakāle

¹ Ck ko, Bđ te. ² Cks -tīti. ³ Bđ adds ca. ⁴ Bđ tassevaso. ⁵ Bđ omit taṃ.

⁶ Bđ khobhantaṃ ⁷ Cks bandhitvā. ⁸ Bđ mama. ⁹ Bđ māha-. ¹⁰ C-

-kāvaṃ, Bđ -kājam. ¹¹ Bđ dāsakammaṃ karoti akattabbaṃ kammameva karoti.

¹² Bđ adds katipāhaṃ. ¹³ Ck Bđ āg-. ¹⁴ read: khippaṃ tvaṃ? ¹⁵ Bđ kuse,

Cs -saṃ, Ck -sau. ¹⁶ Ck -ma; read n'. ¹⁷ Ck -ke, Bđ anujjubbhūtena. ¹⁸ Ck

citto. ¹⁹ Cs evaṃkaṃ, Bđ etaṃ. ²⁰ Bđ āha-.

mahantaṃ dukkhaṃ anubhavissasi, kiṃ tena anujjubhūtena¹, tvaṃ attano nagaram Kusāvatiṃ eva paṭigaccha, aññam attanā sadisim² atirasapūvasaṅghānamukhiṃ yakkhiṃ aggamahesim katvā r. kārehi, na icchāmi dubbaṇṇam ahaṃ vasantaṃ ti ahaṃ pana taṃ dubbaṇṇam dussaṅghitaṃ idha vasantaṃ na
5 icchāmiti.

So „Pabhāvatiyā me santikā kathā laddhā“ ti tuṭṭhacitto tisso gāthā abhāsi:

3. Nāhaṃ gamissāmi ito Kusāvatiṃ,
Pabhāvati³ vaṇṇapalobhito tava
10 ramāmi Maddassa nīketaramme
hitvāna raṭṭhaṃ tava dassane rato. 3.
4. Pabhāvati⁴ vaṇṇapalobhito tava
sammūlharūpo vicarāmi mediniṃ,
disaṃ jānāmi kuto 'mhi āgato,
15 tay' amhi matto migamandalocane. 4.
5. Suvāṇṇacīravasane jātarūpasumekhale
sussoṇi tava kāmāhi⁵ nāhaṃ rajjena-m-atthiko ti. 5.

Ta. ramāmīti abhiramāmi na ukkaṅghāmi, sammūlharūpo ti kilesa-sammūlo hutvā, tayamhi matto ti tayi matto 'mhi tayā vā matto 'mhi.
20 suvaṇṇacīravasane ti suvaṇṇakhacitavathavasane, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko.

Evaṃ vutte sā cintesi: „ahaṃ etaṃ 'vippaṭisārī bhavissati' paribhāsāmi, ayaṃ pana raṇṇitvā va kathesi, sace kho pana maṃ 'ahaṃ Kusarājā' ti vatvā hatthe gaṇheyya ko naṃ vāreyya
25 koci⁶ no imaṃ kathaṃ suṇeyyā“ 'ti dvāraṃ thaketvā sucim datvā⁷ anto⁸ aṭṭhāsi. So pi bhattakācaṃ āharitvā rājadhīro bhojesi. Pabhāvati „gaccha Kusarājena pakkabhattaṃ āharā“ 'ti khujjāṃ pesesi. Sā āharitvā „bhuñjā“ 'ti ā. „Nāhaṃ tena pakkabhattaṃ bhuñjāmi, tvaṃ bhuñjitvā attano laddhanivāpam
30 gabhāvā bhattaṃ pacitvā āhara, Kusarañño pana āgatabhāvaṃ mā kassaci ārocesīti“ ā. Khujjā tato paṭṭhāya tassā koṭṭhāsaṃ āharitvā sayam bhuñjati, attano koṭṭhāsaṃ tassā upaneti⁹.

¹ C^k anubhūtena, C^s anububhūtena. ² C^k -saṃ. ³ C^{ks} -tiṃ, B^d -ti. ⁴ C^{ks} -ti, B^d -ti? ⁵ B^d kāmēna. ⁶ C^{ks} kovi. ⁷ C^s danto. ⁸ B^d adds gabbhe. ⁹ B^d -si.

Kusarājāpi tato patthāya taṃ passituṃ alabhanto cintesi: „atthi nu kho Pabhāvatiyā mayi sineho udāhu n' atthīti, vi-
maṃsissāmi nan“ ti so rājadhītarō bhojetvā bhattakācaṃ ādāya
nikkhamanto tassā gabbhadvāre pāsādatalaṃ pādehi paharivā
bhājanāni ghaṭṭetvā¹ nitthanivā² visaññī hutvā avakujjo pati. 5
Sā tassa nitthanitasaddena³ dvāraṃ vivarivā taṃ bhattakācena
otthaṭaṃ disvā cintesi: „ayaṃ rājā sakala-Jambudīpe agga-
rājā maṃ nissāya rattindivaṃ dukkhaṃ anubhoti, sukhumāla-
tāya bhattakācena avatthaṭo pati⁴, jīvati nu kho“ ti sā gab-
bhato nikkhamivā tassa nāsāvātaṃ upadhāretuṃ gīvaṃ pasā- 10
retvā mukhaṃ olokesi. So mukhapūraṃ⁵ kheḷaṃ gahetvā⁶
tassā sarīre pātesi. Sā taṃ paribhāsivā gabbhaṃ pavisitvā
dvāraṃ addhāvivaṭaṃ katvā ṭhitā:

6. Abbhu hi tassa bho hoti yo anicchantaṃ icchati,
akāmaṃ rāja kāmehi akanto kantam⁷ icchasīti g. ā. 6. 15
Tattha abbhū ti abhūti avadḍhīti⁸ attho.

So paṭibaddhacittatāya akkosiyamāno pi paribhāsiyamāno
pi vippaṭisāraṃ anuppādetvā va anantaraṃ g. ā.:

7. Akāmaṃ vā sakāmaṃ vā yo naro labhate piyaṃ
lābham ettha pasamsāma alābho tattha pāpako ti. 7. 20

Sāpi tasmīṃ evaṃ kathente pi anosakkivā thaddhava-
canaṃ⁹ vatvā palāpetukāmā itaraṃ g. ā.:

8. Pāsāṇasāraṃ khaṇasi kaṇikārassa dārunā
vātaṃ jālena bādhesi¹⁰ yo anicchantaṃ icchasīti¹¹. 8.

Ta. kaṇikārassa dārunā ti kaṇikārakaṭṭhena, bādhesīti¹² bandhasi. 25

Taṃ sutvā rājā tisso gāthā abhāsi:

9. Pāsāṇo nūna te hadaye ohito mudulakkhaṇe,
yo te sātāṃ na vindāmi tiro janapadaṃ¹³ gato. 9.

¹ Bā vatte-. ² Bā nitthu-. ³ Bā nikkhunitassa sa-. ⁴ Bā seti. ⁵ C^k Bā mukhaṃ-. ⁶ Bā adda khunanti corr. to niṭhunanti. ⁷ Bā akantaṃ kantum. ⁸ C^k avadḍhati, C^s adḍhīti, Bā abbhutitī avuḍhīti. ⁹ C^k thaddhatarāṃ na, C^s thaṇḍatarāṃ naṃ. ¹⁰ C^k bhādheti, Bā pādhesi. ¹¹ C^k -tīti. ¹² C^s bhā-, Bā phā-. ¹³ Bā -dā.

10. Yadā mañ bhūkuṭim katvā rājanputti udikkhasi
ālāriko tadā homi rañño Maddassa thīpure. 10.
11. Yadā umhayamānā¹ mañ rājanputti udikkhasi
nalāriko tadā homi rājā homi tadā Kuso ti. 11.

5 Ta. mudulakkhaṇe ti mudunā itthilakkaṇena samannāgate, yo ti yo
ahañ tiro raṭṭhañ² āgato tava santike vasanto paṭisanthāramattam pi sātāñ³ na
labhāmi so⁴ evañ maññāmi: mayi sinehuppattinivāraṇāyā⁵ nūna tava hadaye
pāsāpo thapito, bhūkuṭim katvā ti kodhena valivisamañ⁶ nalātañ katvā,
10 ālāriko ti bhattakārako, tasmim khāṇe ahañ Muddarañño antepure bhattakāra-
dāso viya homiti vadati, umhayamānā⁷ ti pabaṭṭhākārañ dassetvā hasamānā,
rājā homiti tasmim khāṇe ahañ Kusāvatinigare r. kārento rājā viya homi,
kasmāsi evañ pharusā, ito paṭṭhāya mā evarūpañ kari bhadde ti.

Sā tassa vacanañ sutvā cintesi: „ayañ ativiya alliyitvā
katheti⁸, musāvādañ katvā upāyena tañ ito palāpessāmīti“ g. ā.:

- 15 12. Sace hi vacanañ saccañ nemittānañ bhavissati
n'eva me tvañ pati assa kāmañ chindantu sattadhā ti. 12.

T. a.: mahārāja mayā Kusarājā mayhañ pati bhavissati na bhavissatīti⁹
bahunimittapaṭṭhakā pucchitā te kāmañ kira mañ sattadhā chindantu n'eva
me tvañ pati bhavissasīti vadimsū 'ti.

- 20 Tañ sutvā rājā tañ paṭibāhanto „bhadde mayāpi attano
raṭṭhe nemittikā¹⁰ pucchitā te 'aññatra sīhassara-Kusarājato
tava pati nāma n'atthīti' vyākariṃsu, ahañ pi attano ñāṇa-
nimittena evañ evañ¹¹ kathemīti“ vatvā anantarañ g. ā.:

- 25 13. Sace hi vacanañ saccañ aññesañ yadi vā mamañ¹²
na c'eva te¹³ pati atthi añño sīhassarā Kusā ti. 13.

T. a.: yadi hi¹⁴ aññesañ nemittānañ vacanañ yadi vā mama vacanañ
saccañ tava añño pati nāma n'atthīti.

- Sā tassa vacanañ sutvā „na sakkā imañ lajjāpetuñ, pa-
lāyatu vā mā vā kim me iminā“ 'ti dvārañ pidhāya attānañ
30 na dassesi. So pi kācañ gahetvā otari. Tato paṭṭhāya tañ
datṭhuñ na labhi¹⁵, bhattakārakakammañ karonto ativiya kila-

¹ Ck -nañ. ² Bđ raṭṭhā. ³ Bđ kātum. ⁴ Cks yo. ⁵ Bđ -ṇā. ⁶ Cks valici-.
⁷ Cks -nan. ⁸ Bđ -si. ⁹ Cks -ati. ¹⁰ Bđ -akā. ¹¹ Bđ eva. ¹² Bđ mama. ¹³
Cks nevamete, Bđ na cevavte. ¹⁴ Ck omits hi. ¹⁵ Bđ labhati.

mati, bhuttapātarāso dārūni phāleti bhājanāni dhovati kācena udakam āharati, sayanto ammaṇapitṭhiyaṃ sayati, pāto vuttḥāya yāguādīni pacati harati bhojeti, nandirāgam nissāya atidukkham anubhoti. So ekadivasam bhattagehadvārena gacchantim¹ khujjam disvā pakkosi. Sā Pabhāvatiyā bhayena tassa san- 5
tikam gantum na visahantī² turitā³ viya gacchati. Atha nam javena⁴ upagantvā „khujje“ ti ā. Sā nivattitvā tḥitā „ko eso“ ti vatvā „tumhākam saddam na suṇāmīti“ ā. Atha nam „khujje tvam pi sāminī⁵ pi te⁶ ativiya thaddhā, ettakam kālam tumhākam santike vasantā ārogyasāsanamattam⁷ pi na labhāma⁸, 10
deyyadhammam pana kim dassatha⁹, tiṭṭhatu tāv’ etaṃ api me Pabhāvatiṃ mudum katvā dassetum sakkhissasīti“ ā. Sā „sādhū“ ’ti sampaṭicchhi. Atha nam „sace me taṃ dassetum sakkhissasi khujjabhāvaṃ te ujukam katvā gīveyyakam dassā-
miti“ palobhanto pañca gāthā ā. : 15

14. Nekkham gīvan te kāressam patvā khujje Kusāvatiṃ sace maṃ nāganāsūru olokeyya Pabhāvati. 14.
15. Nekkham gīvan te kāressam -pe- ālapeyya Pabhāvati. 15.
16. Nekkham gīvan te kāressam -pe- umhāpeyya¹⁰ Pabhāvati. 16.
17. Nekkham gīvan te kāressam -pe- pamhāpeyya Pabhāvati. 17. 20
18. Nekkham gīvan te kāressam patvā khujje Kusāvatiṃ sace maṃ nāganāsūru paṇihi¹¹ upasamphase ti. 18.

Ta. nekkham gīvante ti tava gīvaṃ sabbasuvannamayam¹² eva kāressā-
mīti attho, nekkham gīvan te karissāmīti¹³ pi pāṭho, tava gīvāya nekkhassa
pīlandhanam bandhessāmīti¹⁴ a., olokeyyā ’ti sace tava vacanena maṃ Pabhā- 25
vatī olokeyya sace maṃ tāya¹⁵ olokāpetum sakkhissasīti a., ālapeyyā ’ti ādisu
pi eso va nayo, ettha pana umhāpeyyā¹⁶ ’ti hasitavasena¹⁷ parihāseyya¹⁸,
pamhāpeyyā ’ti mahāhasitavasena parihāseyya¹⁹.

¹ Ck -tam. ² Bā visahati. ³ Bā turitaturitā. ⁴ Bā vegena. ⁵ Bā -ni, Ck
sāmīti. ⁶ Bā adda ubho pi. ⁷ Cks -yam sā-. ⁸ so all three MSS. for -mā
ti? ⁹ so all three MSS. for -thā ti vutte? ¹⁰ Bā ummā-. ¹¹ Bā pāpinā.
¹² Bā sabbam-. ¹³ Cks kāressāmīti. ¹⁴ Bā pīladdhissāmīti. ¹⁵ Bā tassē.
¹⁶ Bā ummā- corr. to umhā-. ¹⁷ Bā mandaha-. ¹⁸ Cks -ha-. ¹⁹ C
-bhā-.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „gacchatha tumhe deva, kati-
 pāhena¹ taṃ tumhākaṃ vase karissāmi, passatha me parakka-
 man“ ti vatvā taṃ karaṇīyaṃ tūretvā Pabhāvatiyā santi-
 kaṃ gantvā tassā vasanagabbhaṃ sodhentī viya paharaṇa-
 5 yoggaṃ leddukhaṇḍam pi asesetvā antamaso pādūkāpi niharitvā
 sakalaṃ² gabbhaṃ sammajjitvā gabbhadvāre ummāraṃ antaraṃ
 katvā uccāsanaṃ³ paññāpetvā Pabhāvatiyā ekaṃ nīcāpīṭha-
 kaṃ attharivā „ehi amma, sīse te ūkā vicinissāmīti“ taṃ
 10 tattha nisīdāpetvā attano ūruantare tassā sīsaṃ ṭhapetvā tho-
 kaṃ kaṇḍuyitvā „aho imissā sīse ūkā babū“ ti sakasīsato ūkā
 gahetvā tassā ṭhapetvā „passa kittikā te sīse ūkā“ ti piya-
 kathaṃ kathetvā M-assa guṇakathaṃ kathentī

19. Na hi nūnāyaṃ rājaṇḍī Kuse sātamaṃ pi vindati

ālārike bhate⁴ pose vetanena⁵ anattihike⁶ ti g. ā. 19.

15 T. a.: ekamsenāyaṃ⁷ rājaṇḍī pubbe Kusāvatināgare Kusanarindassa
 santike mālāgaṇḍhāvilepanavattāhālamkārasena⁸ appamattakam pi sātamaṃ na
 vindati na labhati⁹, tambūlamattam pi¹⁰ etissā¹¹ diṇṇapubbam na bhavissati,
 kiṃkāraṇā: itthiyo nāma ekaṃ divasam pi amkaṃ¹² avattharivā nīpannasāmi-
 kamhi¹³ hadayaṃ bhinditum na sakkonti, ayaṃ pana ālārike bhate¹⁴ pose ālāri-
 20 kattaṃ ca bhatakattaṃ¹⁵ ca upagate etasmīṃ¹⁶ purise mūlena anattihike¹⁷ ke-
 valaṃ imaṃ¹⁸ yeva nissāya r. pahāya āgantvā evaṃ dukkhaṃ anubhavante
 paṭisanthāramattam pi na karoti¹⁹, sace pi te²⁰ amma tasmīṃ sineho n' atthi
 sakala-Jambudīpe aggarājā maṃ nissāya kilamatiti²¹ tassa kiñcid eva dātum
 arahasīti.

25 Sā khujjāya kujjhi²². Atha naṃ khujjā gīvāya gahetvā
 anto gabbhe khipitvā²³ bahi hutvā dvāraṃ pidhāya āviñjana-
 rajjumhi²⁴ olābantī aṭṭhāsi. Pabhāvati naṃ gahetum asakkonti
 dvāramūle ṭhatvā akkosantī itaraṃ g. ā.:

¹ Bđ -haccayena. ² Bđ -a. ³ Cks uccāsayanam. ⁴ Cks gato. ⁵ Ck vevatanena, Bđ vettanena. ⁶ Ck atthike, Bđ anattihiko. ⁷ Ck ekāye-, Ck ekāse-. ⁸ Bđ -ra-
 divasena. ⁹ Cks omit nal-. ¹⁰ Bđ adds tena. ¹¹ Bđ etassā. ¹² so Cks; Bđ
 agāre. ¹³ Cks -kamhi, Bđ -kampi. ¹⁴ Cks gato. ¹⁵ Bđ bhattaṃ. ¹⁶ Cks
 ekasmīṃ. ¹⁷ Ck -ko. ¹⁸ Bđ tam. ¹⁹ Bđ karosī. ²⁰ Bđ omits te. ²¹ Cks
 -ati. ²² Ck -itvā, Ck kujjivā. ²³ Bđ adds sayam. ²⁴ Ck āvijana-, Bđ āvic-
 chana-

20. Na hi nūnāyaṃ sā¹ khujjā labhati jivhāya chedanāṃ
sunisitena satthena evaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti. 20.

Ta. sunisitenā 'ti suttu nisitena tikhiṇena satthena, evaṃ dubbhā-
sitan ti evaṃ asotabbayuttakaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti.

Atha khujjā āviñjanarajjūṃ² gahetvā t̥hitā va „nippuññe“⁴ 5
dubbinīte tava rūpaṃ kassa⁴ kiṃ karissati, kiṃ⁵ mayāṃ tava
rūpaṃ khāditvā yāpessāma“⁶ 'ti vatvā terasahi gāthāhi B-assa
gūṇaṃ pakāsentī khujjāgajjitaṃ nāma gajji:

21. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārohena Pabhāvati,
mahāyaso ti katvāna karassu rucire piyaṃ. 21. 10
22. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārohena Pabhāvati,
mahaddhano ti katvāna —pe— 22.
23. Mā — — — mahabbalo ti katvāna —pe— 23.
24. Mā — — — mahāraṭṭho ti katvāna —pe— 24.
25. Mā — — — mahārājā ti katvāna —pe— 25. 15
26. Mā — — — sīhassaro ti katvāna —pe— 26.
27. Mā — — — vaggussaro ti katvāna —pe— 27.
28. Mā — — — bindussaro ti katvāna —pe— 28.
29. Mā — — — mañjussaro ti katvāna —pe— 29.
30. Mā — — — madhussaro ti katvāna —pe— 30. 20
31. Mā — — — satasippo ti katvāna —pe— 31.
32. Mā — — — khattiyo⁷ ti pi⁸ katvāna —pe— 32.
33. Mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabhāvati,
Kusarājā ti katvāna⁹ karassu rucire piyan ti. 33.

Ta. mā naṃ rūpena pāmesi ārohena Pabhāvati¹⁰ are Pabhāvati 25
mā tvaṃ etaṃ Kusanarindaṃ attano rūpena ārohapariñāhena¹⁰, pamāṇi¹¹,
māssu¹² evaṃ pamāṇaṃ gaṇhi, mahāyaso ti mahānubhāvo so ti evaṃ hadāye
katvā rucire piyadassane karassu tassa¹³ piyaṃ, ānubhāvo yeva hi 'ssa¹⁴ rūpan
ti vadati, esa nayo sabbattha, api ca¹⁵ mahādhano ti mahābhogo, mahab-

¹ C^ks omit sā. ² B^d āvicchana-. ³ B^d nippaṇṇe. ⁴ B^d omit kassa. ⁵ B^d
omits kiṃ. ⁶ B^d pāpesi. ⁷ C^k -yāyo. ⁸ C^ks omit pi. ⁹ C^k vatvāna. ¹⁰ C^k
-pariñāha mahā thāmo mahārahena, B^d āropena pariñāhena. ¹¹ C^ks pamāṇi.
¹² B^d passa. ¹³ C^ks -ssa. ¹⁴ B^d yenamahisā. ¹⁵ B^d adds mahāyaso ti mahā-
parivāro.

balo ti mahāthāmo¹, mahāraṭṭho ti vipularaṭṭho, mahārājā ti sakala-
 Jambudīpe aggarājā, sīhassaro ti sīhasaddasamānasaddo, vaggussaro ti
 līlayuttassaro², bindussaro ti sampiṇḍitaḡhanassaro, mañjussaro ti sun-
 darassaro, madhussaro ti madhu viya³ yuttassaro⁴, satasippo ti paresaṃ
 5 santike asikkhitvā attano balen' eva nipphannaanekasatasippo, khattiyo ti
 Okkākapaveṇiyā⁵ jātaasambhinnakhattiyo, Kusarājā ti Sakkadattiyakusatiṇa-
 samānanāmo rājā, evarūpo hi aṅṅo rājā nāma n' atthīti jānitvā etassa piyaṃ
 karohīti, etikkāhi gāthāhi tassa guṇaṃ katthesi.

Sā tassā vacanaṃ sutvā „khuje ativiya gajjasi, hatthena
 10 pāpuṇantī⁶ sassāmikabhāvaṃ te⁷ jānāpessāmīti⁸“ khujjaṃ taj-
 jesī. Sāpi naṃ „ahaṃ taṃ rakkhamānā pituno te Kusarājassa
 āgatabhāvaṃ nārocemi⁹, hotu ajja raṅṅo ārocassāmīti“ mahan-
 tena saddena taṃ bhāyāpesi. Sā „kocid eva na suṇeyyā“ 'ti
 khujjaṃ saṅṅāpesi. B. pi naṃ passitum alabhanto sattamāse
 15 dubbhojanena dukkhaseyyāya kilamanto cintesi: „ko me etāya
 attho, sattamāse pi vasanto etaṃ passitum pi na labhāmi,
 ativiya kakkhalā sāhasikā¹¹, gantvā mātāpitaro passissāmīti“.
 Tasmīṃ khaṇe Sakko āvajjanto tassa ukkaṅṅhitabhāvaṃ űatvā
 ,rājā sattamāse Pabhāvatīṃ daṭṭhum pi ra labhati, labhana-
 20 kāraṇaṃ assa karissāmīti“ Maddaraṅṅo dūte katvā sattannaṃ
 rājūnaṃ dūte¹² pāhento¹³ „Pabhāvatī Kusarājānaṃ¹⁴ chaddetvā
 āgatā, āgacchantu Pabhāvatīṃ¹⁵ gaṇhantū“ 'ti ekekassa visum
 visum sāsanāni paṇiṇi. Te mahāparivārena gantvā nagaraṃ
 pattā aṅṅamaṅṅassa āgatakāraṇaṃ na jānanti¹⁶, te „tvam
 25 kasmā āgato“ ti pucchitvā taṃ atthaṃ űatvā kujjhivā „ekaṃ¹⁷
 kira dhītaraṃ sattannaṃ dassati, passath' assa anācāraṃ,
 uppaṇḍeti no, gaṇhatha naṃ“ ti „sabbesaṃ¹⁸ pi amhākaṃ
 Pabhāvatīṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti sāsanāni paṇitvā na-
 garaṃ parivārayiṃsu. Maddarājā sāsanaṃ sutvā bhītatasito
 30 amacce āmantetvā „kiṃ karomā“ 'ti pucchi. Atha naṃ amaccā

¹ Bđ omits mahabbalo - - -. ² Bđ -ssaro corr. to -saro. ³ Ck mādhuriya. ⁴
 madhu - - - wanting in C^s. ⁵ Ck^s -me-. ⁶ so C^s; Ck -nantī, Bđ hatthe mā
 ve guṇantī. ⁷ Bđ taṃ. ⁸ Bđ jānissāmīti. ⁹ Ck nārocemi, Bđ nārocesi. ¹⁰
 Bđ omits na. ¹¹ Bđ adds ti. ¹² Bđ -am. ¹³ Ck -tā, C^s -te. ¹⁴ Ck -jā, C^s
 -jā corr. to -jam. ¹⁵ Bđ omits pa-. ¹⁶ Ck^s -tā. ¹⁷ Ck^s etaṃ. ¹⁸ Ck^s sabbe.

„deva satta p' ime' Pabhāvatiṃ nissāya āgatā, 'sace na dassasi pākāram bhinditvā nagaram pavisitvā jivitakkhayaṃ pāpetvā r. gaṇhissāmā' 'ti vadanti, pākāre abhinne yeva tesam Pabhāvatiṃ pesemā'¹ 'ti vatvā

34. Ete nāgā upatthaddhā sabbe tiṭṭhanti vammitā², 5
purā maddanti pākāram ānent' etaṃ Pabhāvatin ti 34.

g. āhaṃsu.

Ta. upatthaddhā ti atitthaddhā dāppitā⁴, ānentetan ti ānentu etaṃ Pabhāvatin ti sāsanāni pahīṇiṃsu, tasmā yāva⁵ ete nāgā pākāram na maddanti tāva nesam Pabhāvatiṃ pesehi mahārājā 'ti. 10

Rājā taṃ sutvā „sac' āham ekassa Pabhāvatiṃ pesessāmi sesā yuddham karissanti, na sakkā ekassa dātum, sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ chaḍḍetvā⁶ āgamanassa phalaṃ labhatu', vadhitvā naṃ sattakhaṇḍāni katvā sattannaṃ pesessāmiti⁷ vadanto anantaram g. ā.: 15

35. Satta khaṇḍe karitvāna aham etaṃ Pabhāvatiṃ khattiyānaṃ padassāmi ye maṃ hantum idhāgatā ti. 35.

Tassa sā kathā sakalanivesane pākāṭa ahoṣi, paricārikā gantvā „rājā kira taṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ rājūnaṃ pesessatīti⁸ Pabhāvatiyā ārocesum. Sā maraṇabhaya- 20
bhītā āsanā vuṭṭhāya bhaginihi parivutā mātu sirigabbhaṃ agamāsi.

Tam attham pakāsentō Satthā āha:

36. Apuṭṭhahi⁹ rājaputtī sāmā koseyyavāsini
assupunnehi nettehi dāsigaṇapurakkhatā ti. 36. 25

Ta. sāmā ti suvaṇṇavaṇṇā, koseyyavāsiniṭi suvaṇṇakhacitakoseyya-nivāsana.

Sā mātu santikaṃ gantvā mātaram vanditvā parideva-mānā ā.:

¹ B^d satta rājāno pi. ² B^d pesissāmā. ³ B^d -ikā. ⁴ B^d dāppitā corr. to gabbitā? ⁵ B^d adds yāva. ⁶ B^d adds āgatā. ⁷ so all three MSS. for labhantu? ⁸ B^d adds khattiyānaṃ. ⁹ B^d āvuṭṭhahi corr. to av-.

37. Tan nūna kakkūpanisevitaṃ mukhaṃ
ādasadantātharupaccavekkhitaṃ
subhaṃ sunettaṃ virajaṃ anaṅgaṇaṃ
chuddhaṃ vane ṭhassati khattiyehi. 37.
- 5 38. Te nūna me asite vellitagge
kese mudū candanasāralitte
samākule sīvathikāya majjhe
pādehi gijjhā parikaḍḍhayanti. 38.
- 10 39. Tā¹ nūna me² tambanakhā sulomā
bāhā mudū candanasāralittā
chinnā vane ujjhitā khattiyehi
gayha vako³ gacchati yena kāmaṃ 39.
40. Te nūna tālūpanibhe alambe
nisevite kāsikacandanena
15 thanesu me lambahīti⁴ sigālo
mātū va putto taruṇo tanūjo. 40.
41. Tan nūna soṇiṃ puthulaṃ sukoṭṭhitaṃ⁵
nisevitaṃ kañcanamekhalāhi⁶
chinnaṃ vane khattiyehi avatthaṃ
20 gayhā vako⁷ gacchati yena kāmaṃ 41.
42. Soṇā vakā sigālā ca ye c' aṅṅe santi dāḥhino
ajarā nūna hessanti bhakkhayivā Pabhāvatiṃ. 42.
43. Sace maṃsā⁸ hariyimsu⁹ khattiyā dūragāmino
aṭṭhīni amma yācivā anupathe¹⁰ dahātha naṃ¹¹. 43.
- 25 44. Khettāni amma kāretvā kaṇikār' ettha ropaya¹²,
yadā te pupphitā assu¹³ hemantānaṃ himaccaye
sareyyātha mama amma: evaṃvaṇṇā Pabhāvātī. 44.

Ta. kakkūpanisevitaṃ ti sāsapakakkuloṇakakkumattikakakkutilakakku-
haliddikakkū mukhacūṇako¹⁴ ti imehi pañcāhi kakkūhi upanisevitaṃ,

¹ C^{ks} tā. ² C^{ks} maṃ. ³ B^d vaūko. ⁴ so C^{ks} for lambihīti, B^d lambissati?
⁵ B^d -kottitaṃ. ⁶ B^d -lehi. ⁷ B^d dhaṅko. ⁸ C^s B^d -āni. ⁹ C^k hari-, B^d
harisu. ¹⁰ C^{ks} -patthe. ¹¹ so C^{ks} for nā = nāni? B^d maṃ. ¹² B^d -ye. ¹³
B^d āsuṃ. ¹⁴ B^d -ke, C^{ks} omit kaku after loṇa.

ādāsadantātharupaccavekkhitan ti dantamayatharumhi ādāse paccavekkhitaṃ katvā¹ oloketvā maṇḍitaṃ, subhan ti subhamukhaṃ, virajan ti vigatarajaṃ nimmalaṃ, anaṅgaṇaṃ ti vaṅgepilakādidosarahitaṃ², chuddhan³ ti amma evarūpaṃ mama mukhaṃ addhā idāni khattiyehi chaḍḍitaṃ araṇṇe vane thassatīti paridevi, asite ti kālake, vellitagge ti natagge, sīvathi-⁵ kāyā 'ti susānamhi, parikaḍḍhayantīti⁴ evarūpe mama kese manussamaṃ-sakhādakagijjhā pādehi paharivā nūna parikaḍḍhissanti⁵, gayhā vako⁶ gacchatī yenakāman ti amma mama evarūpaṃ bāhaṃ nūna vako⁶ gahetvā luñcivā khādanto yenakāmaṃ gacchatī, tālūpanibhe ti suvaṇṇatālaphalasādīse, kāsikacandanenā 'ti sukkhumacandanena sevite⁷ nisevite, thanesu me ti¹⁰ amma mama susāne patīyā evarūpe thane disvā mukhena ḍasivā tesu me thanesu attano tanujo mātu taruṇaputto viya nūna sigālo lambissati, soṇin ti kaṭṭiputhulakam⁸, sukoṭṭh¹tan⁹ ti gohanukena paharivā sukoṭṭhitaṃ¹⁰, avatthan ti chaḍḍitaṃ, bhakkhayitvā ti amma ete ettakā nūna mama maṃsaṃ khādītva ajeṛāmarā bhavissanti¹¹, hariyimsū 'ti¹² amma sace¹³ khattiyā mayi paṭibaddhacittā mama maṃsāni hareyyuṃ atha tumbe atṭhīni yācivā anupathe¹³ dahātha nam¹⁴ jaṃghamaggamahāmaggaṇā¹⁵ antare dāheyyāthā 'ti vadatī, khettānīti amma mama jhāpitaṭṭhāne mālāvattūni kāretvā ettha etesu khettesu kaṇikārarukkhe ropaya, himaccaye ti himapātātikame phagguṃāse¹⁶, sareyyāthā 'ti tesāṃ pupphānaṃ caṅgo-²⁰ takam¹⁷ pūretvā urūsu thapetvā mama dhītā Pabhāvatī evaṃvaṇṇā ti sareyyāthā 'ti.

Iti sā maraṇabhayatajjitā mātu santike vilapi. Maddarājāpi pharasuṃ ca gaṇṭhikaṃ¹⁸ ca gahetvā „coraghāto¹⁹ idh' eva āgacchatū¹⁶ 'ti āṇāpesi. Tassa āgamaṇaṃ sakalarājagehe²⁵ pākāṭaṃ²⁰ ahoṣi. Ath' assa²¹ āgatabhāvaṃ sutvā Pabhāvatiyā mātā²² utṭhāyāsanaṃ sokasamappitā raṇṇo santikaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

45. Tassā mātā udaṭṭhāsi²³ khattiyā devavaṇṇini
disvā asiṃ²⁴ ca sūṇāṃ²⁵ ca raṇṇo Maddassa thīpure ti. 45. 30

¹ Bā tattha. ² Bā kaṇḍapi-. ³ Bā su-. ⁴ Bā -kaḍḍhissanti. ⁵ Bā ākaḍḍhi-.
⁶ Bā dhaṅko. ⁷ C^{ks} -taṃ, Bā -ta. ⁸ C^k kaṭṭiphalakam. ⁹ Bā -ṭī-. ¹⁰ Bā suvaḍḍhi-.
¹¹ Bā -issanti. ¹² C^k hariyimsuci, C^s hariyimsucitī, Bā harisutī.
¹³ C^{ks} -patthe. ¹⁴ Bā mā. ¹⁵ Bā jaṃghamagge jaṃghamagga-. ¹⁶ Bā pagguṇa-.
¹⁷ Bā suvaṇṇacaṅko-. ¹⁸ C^k -taṃ, Bā bhaṇḍikaṃ. ¹⁹ Bā -ghātako.
²⁰ C^{ks} -to. ²¹ Bā sā tassa. ²² C^{ks} -tu. ²³ C^{ks} utṭhāsi. ²⁴ C^{ks} ā-. ²⁵ C^{ks} sutaṃ, Bā suṇiṃ.

Ta. udatṭhāsati¹ āsanā vutthāya rañño santikaṃ gantvā atṭhāsi, asiñcā² 'ti antepurambhi alaṃkatamahātale rañño parato nikkhittaṃ pharasuṃ ca gaṇthikaṃ⁴ ca disvā vilapanti.

46. Iminā nūna asinā³ susaṇṇāṃ tanumajjhimaṃ
5 dhītaraṃ Maddo hantvāna khattiyānaṃ padassatīti g. ā. 46.

Ta. asinā ti pharasuṃ sandhāyāha, so hi imasmim̐ thāne asi nāma jāto, susaṇṇāṃ tanumajjhiman ti suṭṭhu saṇṇātaṃ tanumajjhimaṃ.

Atha naṃ rājā saṇṇapento āha: „devi, kiṃ kathesi, tava dhītā sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ virūpo ti chaḍḍetvā gata-
10 magge padavalañje avinatṭhe yeva maccum⁶ nalātenādāya āgatā, idāni attano rūpan nissāya issāsaphalaṃ⁷ labhatū“ 'ti. Sā tassa vacanaṃ sutvā dhītu santikaṃ gantvā vilapanti ā.:

47. Na me akāsi vacanaṃ atthakāmāya puttaki⁸,
sājja⁹ lohitasāṇchannā gañchisi¹⁰ Yamasādanaṃ¹¹. 47.
15 48. Evam āpajjati¹² poso pāpiyaṃ ca nigacchati (III $\frac{323}{24}$)
yo ve¹² hitānaṃ vacanaṃ na karoti atthadassināṃ. 48.
49. Sace tvam̐ ajja vāresi kumāraṃ cārudassanaṃ
Kusena jātaṃ khattiyaṃ suvaṇṇamaṇimekhalāṃ
pūjitaṃ nātisaṃghehi na gañchisi¹³ Yamakkhayaṃ. 49.
20 50. Yatth' assu bheri nadati kuñjaro ca¹⁴ nikuñjati¹⁵
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 50.
51. Asso ca siṃsati¹⁶ dvāre kumāro c' uparodati
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhataraṃ tato. 51.
52. Mayūraakoñcābhirude kokilābhinikuñjite¹⁷ etc. 52.

- 25 Ta. puttakīti¹⁸ naṃ ālapati, i. v. h.: amma kiṃ idha karissasi¹⁹ sāmi-
kassa santikaṃ gaccha mā rūpamadena gajjiti²⁰ evaṃ yācantiyāpi me vacanaṃ
na²¹ akāsi sā²² ajja lohitasāṇchannā²³ gañchisi²⁴ Yamasādanaṃ²⁵ maccu-

¹ Ck utṭh-, C^s vutṭh-. ² Cks omit a-. ³ Cks sut-, C^s sun-, B^d su-. ⁴ B^d gaṇḍi-. ⁵ Ck mayinā, C^s masinā. ⁶ Ck -u, C^s macca. ⁷ B^d ādisaṃ-. ⁸ B^d puttike. ⁹ B^d svājja. ¹⁰ C^s gañjisi, B^d gacchasi. ¹¹ all three MSS. -sā-dhanaṃ. ¹² B^d ge. ¹³ Ck gacchisi, C^s gañjisi, B^d gacchasi. ¹⁴ Cks va. ¹⁵ B^d nikuj-. ¹⁶ so Ck; C^s siṃsati, B^d sisati; read hiṃsati? ¹⁷ B^d -kujjite. ¹⁸ B^d -iketī. ¹⁹ Ck -ssati, C^s -ssati. ²⁰ B^d majjiti. ²¹ Ck naṃ, C^s tam. ²² Cks omit sā. ²³ Cks -aṃ. ²⁴ C^s gañjisi, B^d gacchasi. ²⁵ all three MSS. -dha-

bhavanam¹ gamissasīti, pāpiyañcā 'ti ito pāpatarañ ca nigacchati, sace ca ajja vāresīti amma sace tvañ cittavasam āgantvā Kusanarindam paṭicaladham attano rūpena sadisañ cārudassanañ kumārañ ārādhayissa², Yamakkhayan ti evaṃ sante Yamanivesanañ na gaccheyyāsī, tato ti yamhī khattiyakule ayam vibhūti tamhā nūabhersaddena c' eva mattavārapakuñcānādena ca minnādītā Kusavatīrājakulā kin nu kho sukhatarañ disvā idhāgatāsīti a., himsatīti³ hessati⁴, kumāro ti susikkhito so gandhabbakumāro⁵, uparodattīti nānāturīyañi gahetvā⁶ upahārañ karoti, kokilābhīnikuñjite⁷ ti Kusarājakule sāyapātañ⁸ pavattañ gītavādītūpahārañ paṭippharanti⁹ viya koki-lāhi abhīnikūjite¹⁰.

10

Iti sā ettikāhi gāthāhi¹¹ tāya saddhiñ sallapitvā „sace ajja Kusanarindo idha assa ime satta rājāno palāpetvā mama dhī-tarañ dukkhā mocetvā ādāya gaccheyyā“ 'ti cintetvā

53. Kahan nu sattudamano¹² pararatṭhappamaddano

Kuso solārapaññāno¹³, so¹⁴ no dukkhā pamocaye ti g. ā. 53. 15

Tattha solārapaññāno¹⁵ ti ulārapañño.

Tato Pabhāvati „mama mātu Kusassa vaṇṇaṃ bhaṇantiyā mukhañ na-ppahoti, ācikkhissāmi tāv' assā¹⁶ tassa idh' eva ālārikakammañ katvā vasanabhāvanā“ ti cintetvā

54. Idh' eva no¹⁷ sattudamano¹⁸ pararatṭhappamaddano

20

Kuso solārapaññāno¹⁹, so no²⁰ sabbe vadhissatīti g. ā. 54.

Ath' assā mātā „ayam maraṇabhayabhītā vilapatīti²¹“ cintetvā

55. Ummattikā nu bhaṇasi ādu²² bālā va bhāsasi,

Kuso ce²³ āgatō assa kiñ na jānemu tañ mayan ti g. ā. 55. 25

Ta. bālā ti mūlhā aññānā hutvā, kiñ na jānemū 'ti kena kāraṇena na jāneyyāma, so hi antarāmagge ṭhito va ambhākañ sāsanāñ peseyya samussitadhajassa caturaṅgiñ senā paññāyetha²⁴ tvañ pana maraṇabhayena kathesīti.

¹ Ck -nā, C^s macca-, B^d maccurājānañ bhavanañ. ² B^d atarayissasi. ³ so C^s; B^d sīsatīti corr. to hasīsa-. ⁴ so all three MSS. for hesati? ⁵ C^s -amba-, B^d -appa-. ⁶ C^s add tā. ⁷ C^s -lāhi-, all three MSS. -kujite. ⁸ C^s sāyana-pānañ, B^d sāyampātañ. ⁹ C^s -tī; read -tīhi? ¹⁰ C^s B^d -kujite. ¹¹ C^s omit gā-. ¹² B^d sattumaddano. ¹³ B^d so ulā-, C^s sālūra-. ¹⁴ B^d yo. ¹⁵ C^s sālūra-, C^s sālura-. ¹⁶ C^s tāvassa, C^s sāvassa, B^d tassā. ¹⁷ B^d so. ¹⁸ B^d -maddano. ¹⁹ C^s sālā-. ²⁰ B^d yo te. ²¹ C^s vilapanti, C^s vilapantīti. ²² B^d andha. ²³ C^s ca. ²⁴ C^s -petha.

Sā evaṃ vutte „na me mātā saddahati, tassa idhāgantvā sattamāse vasanabhāvaṃ na jānāti¹, dassessāni nan“ ti cintetvā mātaraṃ hatthe gahevā sihapañjaraṃ vivarivā hatthaṃ pasāretvā dassenti:

5 56. Eso ālāriko poso kumāripuramantare

dalhaṃ katvāna saṃvelliṃ² kumbhī³ dhovati onato ti g. 56.

Ta. kumāripuramantare ti tava dhītānaṃ kumārīnaṃ vasanaṭṭhānantare⁴ olokehi, saṃvelliṃ⁵ ti kacchaṃ bandhivā⁶ kumbhaṃ⁷ dhovatīti.

So kira tadā „ajja mama macoratho matthakaṃ pā-
10 puñissati, addhā maraṇabhayatajjitā Pabhāvati mamāgata-
bhāvaṃ⁸ kathessati, bhājanāni dhovivā paṭisāmessāmīti“ u-
dakaṃ āharivā bhājanāni dhovituṃ ārabhi. Atha⁹ naṃ mātā
paribhāsanti:

15 57. Veṇī¹⁰ tvaṃ asi caṇḍālī adū si kulagatthinī¹¹,

kathaṃ Maddakule jātā dāsaṃ kayirāsī¹² kāmukaṃ ti g. ā. 57.

Ta. veṇīti¹³ tacchikā¹⁴, adū si kulagatthinīti¹⁵ udāhu tvaṃ kuladūsikā, kāmukaṃ ti kathaṃ nāma tvaṃ evarūpe kule jātā attano sāmikaṃ dāsaṃ¹⁶ kareyyāsīti.

Tato Pabhāvati¹⁷ „mama mātā imassa maṃ nissāya evaṃ-
20 vasanabhāvaṃ na jānāti, maññe“ ti cintetvā itaraṃ g. ā.:

58. N' amhi veṇī¹⁸ na caṇḍālī, na c' amhi kulagatthinī¹⁹,

Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññāsīti. 58.

Ta. Okkākaputto ti amma esa Okkākaputto tvaṃ pana dāso ti maññāsīti kasmā naṃ ahaṃ dāso ti kathessāmīti.

25 Idāni 'ssa yasaṃ²⁰ vaṇṇenti āha:

59. Yo brāhmaṇasahassāni sadā bhojeti viṣatiṃ

Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññāsīti. 59.

¹ Bā jānāmi. ² Bā -am. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bā -ena. ⁵ Bā -an. ⁶ C^k tacchaṃ, omitting bandhivā. ⁷ Bā -bhi. ⁸ Bā maṃ āg-. ⁹ C^k adds ca. ¹⁰ C^k venu, C^s venī, Bā veṇī. ¹¹ Bā -vaddhini. ¹² C^k -asi. ¹³ C^k venīti, Bā venīti. ¹⁴ C^k -ukā. ¹⁵ Bā -viddhinīti. ¹⁶ C^k dāsikaṃ, Bā dāsaṃ katvā. ¹⁷ C^k -tīti, C^s pabhāti, Bā pabhāvati. ¹⁸ C^k venī, Bā veṇī. ¹⁹ Bā -viddhini. ²⁰ Bā saṃ.

60. Yassa nāgasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ
Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasi. 60.
61. Yassa assasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 61.
62. Yassa rathasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 62.
63. Yassa usabhasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc.¹ 63. 5
64. Yassa dhenusahassāni sadā duyhanti² vīsati³ etc. 64.

Evaṃ tāya chahi⁴ gāthāhi M-assa yaso vaṇṇito. Ath' assā⁵ mātā „ayaṃ asambhītā katheti⁶, addhā evam etan“ ti saddahitvā. rañño santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesi. So vegena Pabhāvatiyā santikaṃ āgantvā⁷ „saccaṃ kira amma 10 Kusarājā idhāgato“ ti. „Āma tāta⁸, ajja⁹ sattamāsā¹⁰ tava dhītānaṃ ālārikattaṃ karontassā“ 'ti. So tassa asaddahanto khujjaṃ pucchitvā yathābhūtaṃ sutvā dhītaraṃ garahanto:

65. Taggha te dukkataṃ¹¹ bale yaṃ khattiyaṃ mahabbalaṃ
nāgaṃ¹² maṇḍūkavaṇṇena 15
na taṃ akkhās' idhāgatan¹³ ti g. ā. 65.

Tattha tagghā 'ti ekaṃse nipāto va¹⁴.

Evaṃ dhītaraṃ garahitvā vegena tassa santikaṃ gantvā katapaṭisanthāro añjalim paggayha attano accayaṃ dassento:

66. Aparādhaṃ mahārāja tvaṃ no khama rathesabha 20
yaṃ taṃ aññātavesena na nāsīmā¹⁵ idhāgatan ti g. ā. 66.

Taṃ sutvā M. „sac' āhaṃ pharusāṃ vakkhāmi idh' ev' assa hadayaṃ phalissati, assāsessāmi nan“ ti cintetvā bhājanantare ṭhito itaraṃ g. ā.:

67. Mādisassa na taṃ channaṃ yo 'haṃ ālāriko bhava, 25
tvaṃ nēva me pasīdassu, n' atthi te deva dukkatan ti g. ā. 67.

Rājā tassa santikā paṭisanthāraṃ labhitvā pāsādaṃ āru-
yha¹⁶ Pabhāvatiṃ pakkositvā khamāpanatthāya pesetuṃ:

¹ this verse is wanting in B^d. ² B^d duhanti. ³ C^{ks} -tiṃ. ⁴ B^d pañcabi. ⁵ C^{ks} assa. ⁶ B^d -sī. ⁷ B^d gantvā. ⁸ B^d tātāti. ⁹ B^d ajjassa. ¹⁰ B^d -so. ¹¹ B^d -taṃ ¹² C^k -a, B^d -o. ¹³ B^d -siāg-. ¹⁴ B^d -seneva. ¹⁵ C^s -ha. ¹⁶ B^d abhirūhitvā.

68. Gaccha bāle khamāpehi Kusarājam mahabbalam,
khamāpito Kusarājā so te dassati jīvitam ti g. ā. 68.

Sā pitu vacanam sutvā bhaginīhi c' eva paṛicārikāhi ca parivutā tassa santikam āgamāsi. So pi kammakāvesena¹
5 ṭhito va tassā attano santikam āgamanam ūtvā „ajja Pabhā-
vatiyā mānam bhinditvā pādamūle nam kalale nipajjāpessāmīti“
sabbam attanā² ābhataudakam³ chaḍḍetvā khalamandaḍalamattam
ṭhānam madditvā ekakalam akāsi. Sā tassa santikam gantvā
tassa pādesu patitvā kalalapiṭṭhe nipannā tam khamāpesi.

10 Tam attham āvikaronto⁴ Satthā:

69. Pitussa vacanam sutvā devavaṇṇi Pabhāvati
sirasā aggahi pāde Kusarājam mahabbalan ti g. ā. 69.

Ta. sirasā ti sirasā nipatitvā, Kusarājan ti Kusarājam⁵ pāde aggahesi,
gahetvā ca pana khamāpentī tisso gāthā ā.:

15 70. Yā imā⁶ ratyā atikkantā imā⁷ deva tayā vinā,
vande te sirasā pāde, mā me⁸ kujjhi rathesabha. 70.

71. Saccam te paṭijānāmi, mahārāja suṇohi me,
na cāpi appiyam tuyham kareyyāmi aham puna. 71.

20 72. Evañ ce yācamānāya vacanam me na kāhasi
idāni mam tato hantvā khattiyānam padassatīti. 72.

Ta. ratyā ti rattiyō, tā imā ti⁹ tā¹⁰ imā sabbāpi tayā vinā va atikkantā,
saccam¹¹ te paṭijānāmīti mahārāja ettakam kalam mayā tava appiyam eva
katham idam te aham saccam¹¹ paṭijānāmi, aparam pi suṇohi me¹² ito paṭṭhā-
yāham pana tuyham appiyam na karissāmi, evañ ce¹³ ti sace evam yācamānāya
25 mama tvaṃ vacanam na karissasīti¹⁴.

Tam sutvā rājā „sac' aham imam 'tvaṃ űeva jānissasīti'
vakkhāmi hadayam assā phalissati assāsessāmi nan“ ti
cintetvā ā.:

30 73. Evañ te yācamānāya kiṃ na kāhāmi te vaco,
vikuddho ty-asmi¹⁵ kalyāni, mā tvaṃ bhāyi Pabhāvati. 73.

¹ Bā -vasena, C^k kammavegena, C^s kammavesena. ² Bā -no. ³ Bā -tam-. ⁴ Bā pakāsento. ⁵ Bā -jam corr. to -jasa. ⁶ Bā mā. ⁷ Bā kāmā. ⁸ Bā mam. ⁹ C^k nī, C^s ti? Bā kāmā ti in the place of tā imā ti. ¹⁰ C^{ks} ti. ¹¹ C^{ks} sabbam. ¹² Bā adds ti. ¹³ C^s evam me. ¹⁴ C^{ks} -si. ¹⁵ C^k Bā -smim.

74. Saccam te patijānāmi rājaputti suṇohi me:

na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 74.

75. Tava kāmāhi¹ sussoṇi bahuṃ dukkhaṃ titikkhissam²

bahū Maddakule³ hantvā nayitum taṃ Pabhāvatīti. 75.

Ta. kiṃ na kāhāmīti kimkāraṇā tava vacanaṃ na karissāmīti, vi- 5
kuddho tyasmīti⁴ vikuddho nikkopo te asmi, saccam te ti⁵ vikuddhabhāvaṃ
ca idāni appiyaakaraṇaṃ ca ubhayaṃ te idaṃ saccam eva patijānāmi, tava
kāma ti tava kāmena taṃ lechamāno, titikkhissan ti adhvāsemi, bahūni⁶
Maddarājakulāni⁷ hantvā balakkārena tam netum samattho pi⁸.

So Sakkassa⁹ devaraṇṇo paricārikam¹⁰ viya taṃ attano 10
parivāraṃ disvā khattiyamānaṃ uppādetvā „mayi kīra dhara-
māne yeva mama bhariyaṃ aṇṇe¹¹ gahetvā gamissantīti“ sīho
viya rājaṅgaṇe vijambhamāno „sakalanagaravāsino me āgata-
bhāvaṃ jānantū“ 'ti vagganto nadanto appoṭhento¹² „idāni te
jīvagāhaṃ gahessāmi, rathādayo yojentū“ ti anantaram g. ā.: 15

74. Yojayantu rathe asse nānācitre samāhite,

atha dakkhatha me vegaṃ vidhamentassa sattavo ti. 74.

Ta. nānācitre ti nānālamkāracitre, samāhite ti asse sandhāya vuttaṃ,
susikkhite nibbisevane ti attho, atha dakkhatha me vegaṃ ti atha me
parakkamaṃ passissatha. 20

„Sattūnaṃ gaṇhanaṃ nāma mayhaṃ bhāro, gaccha tvaṃ
nahātvā alamkaritvā pāsādaṃ abhirūha“ 'ti taṃ uyyojesi.
Maddarājāpi 'ssa parihāra karaṇatthaṃ amacce paṇiṇi. Te tassa
mahānasadvāre yeva sāṇiṃ parikkhipitvā kappake upaṭṭha-
pesum. So katamassukammo sīsam nahāto sabbālamkārapati- 25
maṇḍito amaccādiparivuto „pāsādaṃ abhirūhissāmīti“ disā
viloketvā appoṭhesi¹³, olokitolokitatṭhānaṃ¹⁴ pakampittha¹⁵.
So „idāni me parakkamaṃ passathā“ 'ti ā.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā anantaram g. ā.:

77. Taṃ ca tattha udikkhimsu raṇṇo Maddassa thīpure¹⁶ 30
vijambhamānaṃ sīhaṃ va pothentaṃ¹⁷ diguṇaṃ¹⁸ bhūjan ti. 77.

¹ C^o kāmāma, C^k kāhāmi. ² C^o titikkhiyaṃ, C^k tidukkhiyaṃ. ³ B^d -laṃ. ⁴
C^k -inti, B^d imti. ⁵ B^d adds ti. ⁶ B^d bahunti. ⁷ B^d -kulaṃ. ⁸ B^d ti. ⁹
B^d atha so sakka. ¹⁰ B^d -vā-. ¹¹ C^{ks} -o. ¹² B^d -ṭento. ¹³ B^d -tesī. ¹⁴
C^{ks} sabbalokitatṭhāne. ¹⁵ B^d kampitvā. ¹⁶ B^d maddassantepure. ¹⁷ B^d
appoṭe-. ¹⁸ B^d divi.

T. a.: tañ ca ta. vijambhantañ appoḥentañ¹ rañño antepure² vāta-
pānāni vivarivā itthiyo udikkhimsū³ 'ti.

Ath' assa Maddarājā kataānañjakāraṇaṃ alaṃkatavāraṇaṃ
pesesi. So⁴ samussitasetacchattaṃ hatthikkhandhaṃ āruya
5 „Pabhāvatiṃ ānethā“⁵ 'ti tam pi pacchato nisidāpetvā catu-
raṅginiyā senāya parivuto pācīnadvārena nikkhamitvā parase-
naṃ oloketvā „aham Kusarājā, jīvatthikā⁶ udarena nipajjantū“
'ti tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattumathanaṃ⁷ akāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Sattā āha:

- 10 78. Hatthikkhandhaṃ ca āruya āropetvā Pabhāvatiṃ
saṅgāmaṃ otarivāna sīhanādaṃ naḍi Kuso. 78.
79. Tassa taṃ nadato sutvā sīhassēv' itare migā
khattiyāpi palāyimsu Kusasaddabhayaṭṭhitā⁸. 79.
80. Hatthāruhā⁹ anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
15 aṇṇamaṇṇassa khundanti¹⁰ Kusasaddabhayaṭṭhitā¹¹. 80.
81. Tasmim saṅgāmasīsasmim passivā haṭṭhamānaṃ¹²
Kusassa rañño devindo adā Verocanaṃ maṇim. 81.
82. So taṃ vijitvā¹³ saṅgāmaṃ laddhā Verocanaṃ maṇim
hatthikkhandhagato rājā pāvekkhi Nagaraṃ puram. 82.
20 83. Jīvagāhaṃ gahetvāna bandhitvā sattukhattiye¹⁴
sasurass'¹⁵ upanāmesi: ime te deva sattavo. 83.
84. Sabbe va te vasaṃ gatā¹⁶ amittā vihata¹⁷ tava,
kāmaṃ karohi te tayā, muñca vā te¹⁸ hanassu vā ti. 84.

Ta. palāyimsū¹⁵ 'ti satim paccupāṭṭhāpetum asakkontā vipallathacittā
25 bhijjimsu, Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶ ti Kusarañño saddaṃ nissāya jātena
bhayena upaddutā mūlhacittā, aṇṇamaṇṇassa khundantī⁸ aṇṇamaṇṇaṃ
chindanti, chindimsū¹⁷ 'ti pi pāṭho, tasmim ti evaṃ B-assa saddasavenen' eva¹⁸
bhinne tasmim saṅgāmasīse taṃ M-assa parakkamaṃ passivā tuṭṭhabhaya
Sakko¹⁹ Verocanaṃ nāma maṇikkhandhaṃ tassa adāsi, Nagaraṃ puran ti
30 Nagarasamkhātaṃ puram, bandhitvā ti tesam yeva uttarisāṭakena pacchā-
bāhaṃ bandhitvā, kāmaṃ karohi te tayā ti tvaṃ attano kāmaṃ icchaṃ
rucim karohi, ete hi tayā dāsakatāpi sukata yevā²⁰ 'ti.

¹ Bā appoḥe-. ² Bā anto-. ³ Cks omit so. ⁴ Cks jīvika-. ⁵ Bā -maddanaṃ.
⁶ Bā -yaṭṭhitā, Ck -yamṭhitā. ⁷ Bā -rohā. ⁸ Ck bundan-, Bā chindan-. ⁹ Ck
paṭṭha-, Bā tuṭṭha-. ¹⁰ Ck viditvā, Bā jitvāna. ¹¹ Cks satta. ¹² Cks -ssa. ¹³
Cks vasagataṃ, Bā vasaṃ katvā corr. to vasaṃ gantvā? ¹⁴ Ck vihata, Bā vigatā.
¹⁵ Cks ne. ¹⁶ Bā vippa-. ¹⁷ Bā bhindisu. ¹⁸ Ck saddamvan-, Bā -neveva
saṅgāme. ¹⁹ Cks omit sakko. ²⁰ Bā dāsakatā yevā.

Rājā āha :

85. Tuyh' eva¹ sattavo ete, na h' ete² mayham³ sattavo,
tvañ ñeva no mahārājā³, muñca vā te⁴ hanassu vā ti. 85.

Tattha tvañ ñeva no ti mahārāja tvañi yeva ambhākaṃ issaro.

Evam⁵ vutte M. „kim imehi mārītehi, mā nesaṃ āgamaṇaṃ
niratthakaṃ hotu⁶, Pabhāvatiyā kaniṭṭhā satta Maddarañño
dhītaro atthi tā nesaṃ dāpessāmīti“ cintetvā :

86. Imā⁶ te dhītaro satta devakaññāsama⁷ subhā,
dadāhi tesam⁸ ekekaṃ, hontu jāmātaro tavan⁷ ti g. ā. 86.

Atha nam⁹ rājā āha :

87. Amhākañ c' eva tāsañ ca tvañ no sabbesam⁹ issaro,
tvañ ñeva no mahārājā⁸, dehi nesaṃ yad icchasi⁹. 87.

Ta. tvanno sabbesam⁹ ti mahārāja Kusanaṇḍa kim vadasi tvañ etesañ
ca sattannaṃ rājūnaṃ mama ca imāsañ ca sabbesam⁹ no issaro, yadicchasi⁹
yadi icchasi yassa vā yaṃ⁹ icchasi tassa taṃ dehīti.

So¹⁰ tā sabbāpi alaṃkārāpetvā ekekassa rañño ekekaṃ adāsi.

Tam attham¹⁰ pakāseto S. pañca gāthā abhāsi :

88. Ekamekassa ekekaṃ adā sihassaro Kuso
khattiyānaṃ tadā tesam¹¹ rañño Maddassa dhītaro. 88.

89. Piñitā¹¹ tena lābhena tuṭṭhā sihassare Kuse
sakarattāhāni¹¹ pāyimsu khattiyā satta tāvade. 89.

90. Pabhāvatiñ ca ādāya mañim¹¹ Verocanaṃ tadā
Kusāvatiṃ Kuso rājā agamāsi mahabbalo. 90.

91. Ty-assu ekarathe yantā pavisantā Kusāvatiṃ
samānavanṇarūpena n' aññamaññātirocisum¹². 91.

92. Mātā puttana saṃgañchi¹⁴, ubhayo ca jayampatī
samaggā te tadā āsum¹⁴, phītaṃ dharanīm āvasun ti. 92.

Ta piñitā¹⁵ ti santappitā, pāyimsū¹⁵ ti idāni appamattā bhavēyyāthā
'ti Kusanaṇḍena ovaditā¹⁶ agamaṃsu, agamaṃsīti katipāham¹⁶ vasitvā ambhākaṃ

¹ Ck¹ tuyhevaṭṭha. ² Bd hite. ³ C² Bd -ja. ⁴ Ck² no. ⁵ Bd hotūti. ⁶ Ck²
ime. ⁷ Bd tavā. ⁸ all three MSS -ja. ⁹ Ck² yasvāyam, C² sassavāyam, Bd
yasa yaṃ dātuṃ tava. ¹⁰ Bd evam⁵ vutte so. ¹¹ Bd panitā. ¹² Ck² sakā-. ¹³
C² na añ-, Ck² Bd omit n, Bd aññamaññānaṃ paṭirocisu. ¹⁴ C² -ñji, Bd -cchi.
¹⁵ Ck² piñita, C² piñā, Bd panitā. ¹⁶ Ck² -itvā.

rattham ganissāmīti sasuram āpucchitvā gato, ekarathe yantā ti dve pi ekaratham abhiruyha gacchantā, samānavanṇarūpenā 'ti vanṇena ca rūpena ca samānā hutvā na¹ aññamaññātirocisun ti eko ekam nātikkami², maṇī-ratanānubbhāvena kira M. abhirūpo ahoṣi suvaṇṇavaṇṇo sobhaggappatto, sam-
5 gañchīti³ M-assa āgamaṇam sutvā bahum paṇṇākaram ādāya paccuggamaṇam katvā samāgañchī⁴, so pi mātarā saddhīm yeva nagaram padakkhiṇam katvā alamkatapāsādatalam abhirūhi, jayampatīti te pi ubho⁵ jayampatikā samaggā ahesum, tato paṭṭhāya ca pana yāvajīvam samaggā sammomodamānā phītaṁ dharaniṁ ajjhāvasimsū 'ti.

- 10 S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale paṭiṭṭhahi): „Tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesum, kaniṭṭho Ānando, khujjā Khujjuttarā, Pabhāvatī Rāhulamātā, parisā Buddhaparisā, Kusarājā aham evā“ 'ti. Kusajātakaṁ.

2. Sona-Nanda-jātaka.

- 15 Devatā nu sīti. Idam S. j. v. mātiposakabhikkhum ā. k. Vatthum Sāmajātaka vatthusadisam. Tadā pana S. „mā bhikkhave imam bhikkhum ujjhāyatha⁶, porāṇakapaṇḍitā sakala-Jambudīpe r. labhamānāpi agahetvā mātāpitaro posimsū⁷“ 'ti vatvā a. ā.:

- A. Bārāṇasī Brahmavaddhanam nāma nagaram ahoṣi. Ta.
20 Manojo nāma rājā r. kāresi. Ta. aññataro asītikoṭivibhavo brāhmaṇamahāsālo aputtako ahoṣi, tassa brāhmaṇi ten' eva „bhoti puttam patthehīti“ vuttā⁸ patthesi. Atha B. Brahma-
lokā cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, jātassa c' assa Sonakumāro ti nāmaṁ karimsu. Tassa padasāgamana-
25 kāle añño pi satto Brahmaloḷā cavitvā tassā yeva kucchimim⁹ paṭisandhim gaṇhi, tassa jātassa¹⁰ Nandakumāro ti nāmaṁ karimsu. Tesam uggahitavedānam sabbasippe nipphattim pattā-
nam¹¹ rūpasampadam disvā brāhmaṇo brāhmaṇim āmantetvā „bhoti puttam Sonakumāram gharabandhanena bandhissamā“
30 'ti ā. Sā „sādhū“ 'ti sampācchitvā puttassa tam attham

¹ Bā omits na. ² Bā -isu. ³ C^o -ñjīti, C^k Bā -cchīti. ⁴ C^o -ñji, Bā -cchi. ⁵ C^k ubhaya. ⁶ N-to = Nandapaṇḍito, S-to = Sonapaṇḍito. ⁷ Bā -yittha. ⁸ Bā adds yevā. ⁹ Bā -imhi. ¹⁰ Bā omits jā-. ¹¹ Bā adds vāyapattānam.

ācikkhi. So „alam amma mayham gharāvāsena, aham hi yāvajivam tunhe paṭijaggitvā tumhākaṃ accayena Himavantam pavisitvā pabbajissāmīti“. Sā brāhmaṇassa tam¹ attham ārocesi. Te punappuna khathentāpi² tassa cittaṃ alabhitvā Nandakumāraṃ āmantetvā „tāta tena hi tvaṃ kuṭumbaṃ paṭi- 5
pajjā“³ 'ti vatvā „nāham bhātaraṃ chaḍḍitakilesaṃ⁴ sīsenā ukkhipāmi, aham pi tumhākaṃ accayena bhātaraṃ va saddhim pabbajissāmīti“ vutte „ime evaṃ taruṇāpi⁵ kāme jahanti, ki-
maṅga⁶ pana mayam sabbe va⁷ pabbajissāmā“ 'ti cintetvā „tātā“⁸, kiṃ vo amhākaṃ accayena pabbajjāya⁹, sabbe yeva¹⁰ 10
pabbajissāmā“ 'ti raṇṇo ārocetvā sabbaṃ dhanam dānamukhe vissajjetvā dāsajanaṃ bhujissaṃ katvā nātinam dātabbayuttakaṃ datvā cattāro pi janā Brahmavaddhananagaraṃ nikkhamitvā Himavantapadesa pañcapādumasañchannaṃ saram nissāya ra-
maṇīye vanasaṇḍe assamaṃ māpetvā pabbajitvā ta. vasiṃsu. 15
Ubho pi bhātaro mātāpitaro paṭijaggiṃsu, pāto va tesam danta-
katṭhaṃ ca mukhadhovanaṃ ca datvā paṇṇasālaṃ ca parivenaṃ ca sammajjitvā pānīyam upaṭṭhāpetvā araṇṇato madhura-
phalāni āharitvā mātāpitaro khādāpentī uṇhena vā sītena vā vāriṇā¹¹ nahāpentī, jaṭā sodhenti, pādaparikkammādīni tesam 20
karonti. Evaṃ addhāne gate Nandapaṇḍito „mayā ābhata-
phalāphalān' eva mātāpitaro khādāpessāmīti“¹² hiyyo ca para-
maho¹³ ca gahitaṭṭhānato yāni vā tāni vā pāto va āharitvā mātāpitaro khādāpeti, te tāni khādītva mukham vikkhāletvā
uposathikā bhavanti. Sonapaṇḍito pana dūram gantvā ma- 25
dhurāni supakkāni āharitvā upanāmeti. Atha nam te¹⁴ „tāta,
kaṇiṭṭhena te ābhatāni mayam pāto va khādītva uposathikā
jātā, idāni no attho n' atthīti“ vadanti, iti tassa phalāphalāni
paribhogam na labhanti vinassanti, punadivasādīsu¹⁵ pi tath'

¹ Bā etam. ² Bā kathetvāpi. ³ Bā -āhi. ⁴ Ck -kileṃ, Bā -kheḷam. ⁵ Bā -vi, Ck omīti pi. ⁶ Bā -am. ⁷ Bā yeva. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā adds idāneva. ¹⁰ Ck -saheva, C s saheca. ¹¹ Bā pānīyena. ¹² Ck -mi, Bā -miti pūrato gantvā. ¹³ so Ck; Bā parahito, C bhīyo ca paramato? ¹⁴ Bā omīti te. ¹⁵ Bā -sesu.

evā 'ti, evaṃ so pañcaabhiññatāya¹ dūraṃ gantvāpi² āharati,
 te puna³ na khādanti. Atha M. cintesi: „mātāpitaro me su-
 khumālā, Nando ca yāni vā⁴ tāni va apakkaduppakkāni⁵ phalā-
 phalāni āharitvā khādāpeti, evaṃ sante ime na⁶ ciraṃ pa-
 5 vattissanti, vāremi⁷ nan“ ti, atha naṃ āmantetvā „Nanda ito
 paṭṭhāya phalāphalaṃ āharitvā mamāgamaṇaṃ patimānehi,
 ubho ekato va khādāpessāmā“ 'ti ā. So evaṃ vutte pi attano
 va puññaṃ⁸ paccāsiṃsanto na tassa vacanaṃ akāsi. M.
 „Nando mama vacanaṃ akaranto ayuttaṃ karoti, paṇapessāmi⁹
 10 nan“ ti, tato „ekato va mātāpitaro paṭijaggissāmīti¹⁰“ cin-
 tetvā „Nanda, tvaṃ anovādako, paṇḍitānaṃ vacanaṃ na ka-
 rosi, ahaṃ jeṭṭho, mātāpitaro mama eva¹¹ bhārā¹², ahaṃ eva
 ne paṭijaggissāmi, tvaṃ idha vasitūṃ na lacchasi, aññattha
 yāhīti“ tassa accharaṃ pahari. So tena paṇāmīti¹³ tassa
 15 sautike ṭhātūṃ asakkonto taṃ vanditvā mātāpitaro upasaṃ-
 kamitvā taṃ atthaṃ ārocetvā attano paṇṇasālaṃ pavisitvā
 kasiṇaṃ oloketvā taṃ divasaṃ eva pañcābhiññā¹⁴ aṭṭha samā-
 pattiyo nibbattetvā cintesi: „ahaṃ Sinerupādato ratanavālikāṃ
 āharitvā mama bhātu paṇṇasālapariveṇe okiritvā bhātaraṃ
 20 khamāpetūṃ pahomi, evaṃ pana na sobhissati Anotattodakaṃ¹⁵
 āharitvā khamāpessāmi, evaṃ pi na sobhissati sace me
 bhātā¹⁶ devatānaṃ vasena (add na?) khameyya¹⁷ cattāro ma-
 hārājāno Sakkaṃ ca ānetvā¹⁸ khamāpeyyaṃ, evaṃ pi me¹⁹
 na sobhissati sakala-Jambudīpe Manojāṃ aggarājānaṃ ādiṃ
 25 katvā rājāno ānetvā khamāpessāmi, evaṃ sante mama bhātu
 guṇo sakala-Jambudīpaṃ²⁰ avattharitvā gamissati, candasuriyo
 viya paññāyissatīti“ so tāvad eva iddhiyā gantvā Brahma-
 vaddhananagare tassa rañño nivesanadvāre otaritvā²¹ „eko

¹ Bđ -ātāya. ² Bđ gantvā patitā. ³ Ck^s pana. ⁴ Bđ omits vā. ⁵ Ck Bđ -dupā-,
 C^s omits aduppakk. ⁶ Ck va. ⁷ Bđ vāressāmi. ⁸ Ck^s -ā. ⁹ so Ck; C^s paṇā-
 Bđ palā-, read paṇāmessāmi? ¹⁰ Ck^s -ssanti. ¹¹ Bđ me va. ¹² Bđ -o. ¹³ so
 C^s; Ck panāmīte, Bđ palāpito. ¹⁴ Bđ -āyo. ¹⁵ Bđ anotattato uda-. ¹⁶ Bđ
 bhātaraṃ. ¹⁷ Bđ khamāpeyyaṃ. ¹⁸ Bđ āharitvā. ¹⁹ so Ck^s for ce? Bđ omits
 me. ²⁰ Bđ -pe. ²¹ Bđ adds ṭhito.

kira vo tāpaso daṭṭhukāmo“ ti rañño ārocāpesi. Rājā „kiṃ pabbajitassa mayā diṭṭhena, āhāratthāya āgato bhavissatīti“ bhattam¹ pahīṇi, bhattam na icchi, taṇḍulam pahīṇi², vatthāni pahīṇi³, mūle⁴ pahīṇi, mūlam⁴ na icchi, atha tassa santike dūtam pesesi⁵, „kimattham kirāgato sīti“⁶ so dūtena puṭṭho⁵ „rājānam upaṭṭhāhitum āgato 'mhīti“ ā., rājā⁷ sutvā „bahū mama upaṭṭhākā, attano tāpasadhammaṃ⁸ karotū“⁶ ti pāhesi⁹, so tam sutvā „ahaṃ tumbhākaṃ rañño attano balena sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassāmīti“ ā., tam sutvā rājā cintesi: „pabbajitā nama paṇḍitā, kañci¹⁰ upāyaṃ jānissantīti“ tam¹⁰ pakkosāpetvā āsanam dāpetvā vanditvā „bhante tumhe kira mayham sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassathā“⁶ ti pucchi¹¹. „Āma mahārājā“⁶ ti. „Katham gaṇhissathā“⁶ ti. „Mahārāja antamaso khuddamakkehiyā pivanamattam pi lohitaṃ kassaci anuppādetvā tava dhanacchedanam¹² akatvā attano¹⁵ iddhiyā va gahetvā dassāmi¹³, kevalam papañcam akatvā ajj'eva nikkhamitum vaṭṭatīti“⁶. So tassa¹⁴ saddahitvā senāṅga-parivuto nikkhami, sace senāya uṇham hoti N-to attano iddhiyā chāyam katvā sītam karoti, deve vassante senāya upari vassitum na deti, uṇham vātam¹⁵ nivāreti¹⁶, magge khāṇukaṇṭa-²⁰ kādayo sabbaparissaye antaradhāpeti, maggaṃ kaṣiṇamaṇḍalam viya samaṃ¹⁷ katvā sayam ākāse cammaṃ¹⁸ pattharitvā pallamkena nisinnō senāya purato¹⁹ gacchati. Evaṃ senam ādāya paṭhamam Kosalaratṭham gantvā nagarassa avidūre khandhāvāram nivesetvā²⁰ „yuddham vā no detu vase vā vattatū“²⁵ 'ti²¹ Kosalarañño dūtam pāhesi, so kujjhivā²² „kiṃ aham na rājā ti, yuddham dammīti“⁶ senam purakkhatvā²³ nikkhami²⁴,

¹ Bā so bha-. ² Bā adds t. na icchi. ³ Bā adds v. na icchi. ⁴ Bā tampulam.

⁵ Bā pahīṇi ⁶ Cks omitt sī. ⁷ Bā adds tam. ⁸ Bā tāpasassa kammaṃ. ⁹

Bā pesesi. ¹⁰ Bā ki-. ¹¹ Bā pucchanti. ¹² Bā -chedam. ¹³ Bā adds api

ca. ¹⁴ Bā adds vacanam. ¹⁵ Cā vā na, Bā sītam vā uṇham vā. ¹⁶ Bā vāreti.

¹⁷ Cks visamasamam. ¹⁸ Bā campakhaṇḍam. ¹⁹ Bā parivuto. ²⁰ Bā nivā-

²¹ Bā detum setacchattam vā no detum ki. ²² Bā adds āha. ²³ Bā rūpakki-

tvā. ²⁴ Bā -itvā.

dve senā yujjhitum¹ ārabhimso, N-to dvinnam pi antare attanā² nisinnam ajinacammaṃ³ mahantaṃ katvā pasāretvā dvīhi pi senāhi khittasare cammen⁴ eva sampatiṇṇi, ekasenāya pi koci kaṇḍena viddho nāma n' atthi, hatthagatānaṃ pana kaṇḍānaṃ
 5 khayena dve pi senā nirupāyā⁴ aṭṭhaṃsu. N-to pi⁵ „mā bhāyi mahārājā“⁶ 'ti assāsetvā Kosalassa santikaṃ gantvā „mahārāja mā bhāyi, n' atthi te paripantho, tava r. tav' eva bhavissati, kevalaṃ Manojaraṇṇo vasavattī⁶ hohīti“⁷ ā. So tassa vacanaṃ⁷ saddahitvā „sādhū“⁸ 'ti sampatiṇṇi, atha naṃ Manojassa santikaṃ netvā⁹ „mahārāja, Kosalarājā te vase vattati,
 10 imassa r. imass' eva hotū“⁹ 'ti, so⁹ „sādhū“¹⁰ 'ti sampatiṇṇitvā taṃ attano vase vattetvā dve senā ādāya Aṅgaratṭhaṃ gantvā Aṅgaṇ¹⁰ ca gahetvā Magadharatṭhe Magadhan ti eten' upāyena sakala-Jambudīpe rājāno attano vase vattetvā tehi parivuto
 15 Brahmavaddhananagaram eva gato, r. gaṇhanto pan' esaṃ¹¹ sattannaṃ saṃvaccharānaṃ upari sattadivasādhikehi sattamāsehi gaṇhi, so ekekarājadhānito nānappakāraṃ khajjabhojjaṃ āharāpetvā ekasataṃ rājāno gahetvā tehi saddhiṃ sattāhaṃ mahāpānaṃ pivi. N-to „yāva rājā sattāhaṃ issariyasukhaṃ anu-
 20 bhoti tāv' assa attānaṃ na dassessāmiti¹²“¹² Uttarakurumhi piṇḍāya caritvā Himavati¹³ Kañcanaguhadvāre sattāhaṃ vasi. Manojo pi sattame divase¹⁴ attano mahantaṃ sirivibhavaṃ oloketvā „ayaṃ yaso na¹⁵ mayhaṃ mātāpitūhi na¹⁶ aṇṇehi dinno, Nandatāpasam¹⁷ nissāya uppanno, taṃ kho pana me
 25 apassantassa ajja sattamo divaso, kahaṃ nu kho me yasadāyako sahāyo“¹⁷ ti N-taṃ sari. So tassa anussaraṇabhāvaṃ ṇatvā āgantvā purato ākāse aṭṭhāsi. So cintesi: „ahaṃ imassa tāpasassa devabhāvaṃ vā manussabhāvaṃ vā na jānāmi, sace

¹ B^d yujhi-, C^s yuddhi-. ² B^d -no. ³ C^k asina-, B^d ajinna-. ⁴ C^s nirupāyā corr. to- pāyā, B^d nirupassāhā, C^k nirupāya. ⁵ C^s adds manojaṃ, B^d manojassa santike gantvā. ⁶ C^k -i, B^d vasevatti. ⁷ B^d omits va-. ⁸ B^d -ke ānetvā. ⁹ C^k te, C^s omits so. ¹⁰ C^k ahaṇ, C^s agaṇ, B^d aṅgaratṭhaṃ, omitting ca. ¹¹ B^d paṇase. ¹² B^d dassāmiti. ¹³ B^d -vante. ¹⁴ B^d -ena, C^s -ena corr. to -e. ¹⁵ B^d omits na. ¹⁶ C^s naṃ. ¹⁷ B^d nanda tassa puññaṃ.

hi esa manusso sakala-Jambudīpe r. etass' eva dassāmi, atha devo ce hoti¹ devatāsakkāram assa² karissāmīti³ so taṃ vīmaṃsanto paṭhamam g. ā.:

1. Devatā nu si gandhabbo adu Sakko purindado
manussabhūto iddhimā, katham jānemu taṃ mayan ti. 93. 5
So tassa vacanam sutvā sabhāvam eva kathento duti-
yam g. ā.:

2. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
manussabhūto idhimā, evam jānāhi Bhāratā³ 'ti. 94.
Tattha Bhāratā⁴ 'ti raṭṭhabhāradhāritāya nam⁵ evam ālapi. 10
Taṃ sutvā rajā „manussabhūto kirāyam, mayham evam
bahūpakāro, mahantena yasena taṃ santappessāmīti⁶“ cin-
tetvā ā.

3. Katarūpam idam bhotā⁶ veyyāvaccam anappakam:
devamhi vassamānamhi anvāvassam⁷ bhavam akā. 95. 15
4. Tato vātātāpe ghore sitacchāyam bhavam akā,
tato amittamajjhesu suratānam⁸ bhavam akā. 96.
5. Tato phītāni⁹ raṭṭhāni vasino te bhavam akā,
tato ekasatam khatte anuyutte¹⁰ bhavam akā. 97.
6. Patit' assu mayam bhoto, vara taṃ¹¹ bhañ ñam¹² icchasi, 20
hatthiyānam assaratham nāriyo ca alamkatā
nivesanāni rammāni mayam bhoto dadāmase. 98.
7. Atha [vā] Aṅge vā Magadhe [vā]¹³ mayam bhoto dadāmase,
atha vā Assakāvantiṃ¹⁴ sumanā damma te mayam. 99.
8. Upaddham vāpi rajjassa mayam bhoto dadāmase 25
sace te attho rajjena, anusāsa yad icchāsīti. 100.

Ta. katarūpamidam ti katajāniyam¹⁵ katasabhāvam, veyyāvaccam
ti kāyaveyyāvāṭikakammaṃ¹⁶, anvāvassan¹⁷ ti anuvassam, yathā devo na

¹ ce hoti wanting in Cks. ² Cks -ā. ³ Ck Bđ -thā, C^s -tā corr. to -thā. ⁴ all three MSS. -thā. ⁵ Bđ -radhāratāyanam. ⁶ Bđ -to. ⁷ Bđ anovassam. ⁸ so Bđ; Cks -majjhesaratānam. ⁹ Ck pi-, C^s Bđ phi-. ¹⁰ Bđ -yante. ¹¹ Cks cara tā. ¹² Cks hamñam, Bđ bhuñjam. ¹³ in Bđ corr. to atha aṅge vā magadhe. ¹⁴ C^s -vanti, Bđ kassakāvanti. ¹⁵ Bđ omits ka-. ¹⁶ C^s kāyāvāṭika-, Bđ kāyaveyyāvāṭikammaṃ. ¹⁷ Bđ anovassan.

vassati tathā katan ti a., sītacchāyaṇ ti sātālaccchāyaṇ, vasiuo te ti te
 raṭṭhavasino ambhākaṇ vasavattino¹, khatte² ti khatte, aṭṭhakathāyaṇ pana
 ayam eva vā paṭho, patītassu mayan ti tuṭṭhā mayāṇ, vara taṇ bhāṇā-
 micchasīti³ bhā ti⁴ ratanass' etaṇ nāmaṇ, van te dadāmi yaṇ ratanaṇ
 5 icchasi taṇ varehīti⁵ a., hatthiyānaṇ ti ādīhi sarūpato taṇ ratanaṇ dasseti,
 Assakāvantiṇ⁶ ti Assakaraṭṭhaṇ vā⁷ Avantiraṭṭhaṇ vā⁸, rajjena 'ti sace
 hi sakalena Jambudīparajjena attho taṇ pi te datvā ahaṇ phalakāyudhahattho⁹
 tumhākaṇ rathassa purato dhāvissāmīti dīpeti, yadicchasi¹⁰ etesu mayā
 vuttappakāresu yaṇ icchasi taṇ anusāsa āṇapehi.

- 10 Taṇ sutvā N-to attano adhippāyaṇ āvikaronto ā:
 9. Na me attho hi¹⁰ rajjena nagarena dhanena vā,
 attho pi janapadena attho mayhaṇ na vijjatīti. 101.
 „Sace tava mayi sineho atthi¹¹ ekaṇ me vacanaṇ karo-
 hīti“ vatvā:
 15 10. Bhoto ca¹² raṭṭhe vijite araṇṇe atthi assamo,
 pitā mayhaṇ janettī ca ubho sammanti assame. 102.
 11. Tes' āhaṇ pubbacariyesu puṇṇaṇ na labhāmi kātave,
 bhavantaṇ ajjhācāraṇ¹³ katvā
 Sonāṇ yācāmu¹⁴ saṇvaran ti. 103.
 20 Ta. raṭṭhe ti rajje, vijite ti āṇāpavattitṭhāne, assamo ti Himavanta-
 raṇṇe eko assamo atthi, sammantīti tasmiṇ assame vasanti, tesāhan ti
 tesu ahaṇ, kātave ti, vattapaṭivattaphalābarāṇasaṇkhātāṇ puṇṇaṇ kātuṇ na
 labhāmi, bhātā me S-to nāma mam' ekasmīṇ aparādhe mā idha vasīti maṇ
 paṇāmesi¹⁵, ajjhācāraṇ¹³ ti¹⁶ te mayāṇ bhavantaṇ adhiācāraṇ paṇisaṇ¹⁷
 25 parivāraṇ katvā S-taṇ saṇvaraṇ yācemu, āyatīṇ¹⁸ yācāma 'ti a., yācemu saṇ-
 varan¹⁹ ti pi paṭho, mayāṇ tayā saddhiṇ Sonāṇ yāceyyāma khamāpeyyāma,
 imaṇ varaṇ tava saṇtikā gaṇhāmīti a.

Atha naṇ rājā āha:

12. Karomi te taṇ vacanaṇ yaṇ maṇ bhāsaṇ brāhmaṇa,
 30 etaṇ ca kho no akkhāhi kīvanto bhontu yācakā ti. 104.

¹ Cks -tti, C -tta. ² Cks kkhette, Bā khatye. ³ Bā bhuṇjam-. ⁴ Ck bhātī-
 tībā, C bhāsītībā corr. to bhātītībā, Bā omits bhāti. ⁵ Bā vade. ⁶ Ck
 -vantītan, Bā -vantī. ⁷ Ck va. ⁸ Ck omits avanti-. ⁹ Cks -ttthehi. ¹⁰ Cs bhī,
 Bā pi. ¹¹ Cks attho. ¹² Bā tava. ¹³ Bā ajjhāvar-. ¹⁴ Bā yācemu. ¹⁵ Bā
 palāpesi. ¹⁶ Bā adds avivaram. ¹⁷ Ck pharisa, Bā sa. ¹⁸ Bā -tisavaram.
¹⁹ Ck syevaram.

Ta. karomīti ahaṃ sakala-Jambudīpe r. dadamāno ettakaṃ kiṃ na karissāmi, karomīti vadati, kīvanto ti kittakā.

Nandapaṇḍito āha:

13. Parosataṃ jānapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino 5
bhavaṃ ca rājā Manojo alaṃ hessanti yācakā ti. 105.

Ta. jānapadā ti gahapatī¹, mahāsālā ca brāhmaṇā ti sārappattā brāhmaṇā ca parosatā yeva, alaṃ hessantīti antāpariyantā² bhavissanti, yācakā ti mam' atthāya S-tassa khamāpakā.

Atha rājā āha: 10

14. Hatthī asse ca yojentu rathaṃ sannayha naṃ rathī³,
ābandhanāni gaṇhātha pādās' ussārayaṃ dhaje,
assamaṃ taṃ gamissāmi yattha sammati Kosiyo ti. 106.

Ta. yojentū 'ti hatthārohā hatthī assārohā ca asse kappentu, rathaṃ sannayhanaṃ rathīti⁴ samma rathikā⁵ tvam pi rathaṃ sanuayha⁶, 15
ābandhanānīti hatthiassarathesu ābandhitabbāni bhaṇḍakāni gaṇhatha, pādā-
sussārayaṃ dhaje ti rathe ṭhapitadhaje⁷ ussārayantu ussāpentu, Kosiyo
ti yasmīṃ assame Kosiyagotto vasatīti vadati.

15. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅginī,
agamā⁸ assamaṃ rammaṃ yattha sammati Kosiyo ti 107. 20
ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Ta. tato cā 'ti bhikkhave evaṃ vatvā tato so rājā ekasataṃ⁹ khattiye
gahetvā mahatiyā senāya parivuto N-taṃ purato katvā nagarā nikkhami, ca-
turaṅginīti caturaṅginīyā¹⁰ agamāsi¹¹, antarāmagge vattamāno pi avassa-
gāmitāya evaṃ vutto, catuvisatīakkhohiṇisaṃkkena¹² balakāyena saddhīm 25
maggapaṭipannassa tassa N-to¹³ iddhānubhāvena aṭṭhusabhavitthataṃ maggaṃ
samaṃ māpetvā ākāse cammaṃ pattharitvā ta. pallaṃkena nisīditvā senāya pari-
vuto alaṃkatakathikkhandhe nisīditvā gacchantena¹⁴ raññā saddhīm dhamma-
yuttakaṃ kathento sītuṇhādi-parissaye¹⁵ haranto¹⁶ agamāsi.

Ath' assa assamaṃ pāpuṇadivase S-to „mama kaniṭ- 30
ṭhassa atirekasattadivasādhikāni¹⁷ sattamāsādhikāni¹⁸ satta-

¹ all three MSS. -i. ² so Cks; Bā pariyattā, omitting antā. ³ Cks rathī, Bā rathaṃ saṇḍhāyasārathī. ⁴ Bā rathaṃ saṇḍhaya sārathīti. ⁵ Cks rathikā, Bā sārathī. ⁶ Bā saṇḍhayittha. ⁷ Cks ṭhapitadhajapādesudhaje. ⁸ Ck aggamā, Bā āgamā. ⁹ Bā -te, Ck -ta. ¹⁰ Bā -giyā senāya. ¹¹ Bā āgamāti. ¹² Bā -sañ-khātena. ¹³ Bā -tassa. ¹⁴ Cks -te. ¹⁵ Bā sītuṇ-. ¹⁶ Bā varento. ¹⁷ Cks -sattamāsādhī-. ¹⁸ Cks satta ca divasāni.

vassāni nikkhantassā“ ‘ti āvajjitvā „kahan nu kho so etara-
hīti“ dibbena cakkhunā olokeno „catuvisatiakkhohiṇipari-
vārena¹ ekasataṃ rājāno gahetvā maṃ yeva khamāpetuṃ
āgacchatīti“ disvā cintesi: „imehi rājūhi c’ eva parisāhi’ ca
5 mama kaniṭṭhassa bahūni pāṭihāriyāni diṭṭhāni, mamānubhāvaṃ
ajānitvā ayaṃ kūṭajaṭilo attano pamāṇaṃ na jānāti, amhākaṃ
ayyena saddhiṃ payojetīti maṃ vambhetvā³ kathento avīci-
parāyanā bhaveyyuṃ, iddhipāṭihāriyaṃ nesaṃ dassessāmīti“
so caturaṅgulamattena aṃsaṃ⁴ asamphusaṃ ākāse kācaṃ
10 ṭhapetvā Anotattodakaṃ⁵ āharitūṃ rañño avidūre ākāse
pāyāsi. N-to pana taṃ āgacchantaṃ disvā attānaṃ dassetuṃ
avisahanto nisinnaṭṭhāne yeva antarādhāya⁶ palāyitvā Hima-
vantaṃ pāvisi. Manojarājā pana naṃ ramaṇiyena isivesena⁷
tathā āgacchantaṃ disvā:

- 15 16. Kassa kādambayo⁸ kāco vehāsaṃ caturaṅgulaṃ
aṃsaṃ asamphusaṃ eti udahārassa gacchato ti g. ā. 108.

Ta. kādambako⁸ ti kadambarukkhamaṃ, asamphusaṃ⁹ etīti aṃ-
saṃ¹⁰ asamphusanto sayam eva gacchati, udahārassā ‘ti udakaṃ āharitūṃ
gacchantaṃ esa¹¹ kāco evaṃ eti, ko nāma tvaṃ kuto vāgacchasi.

- 20 Evain vutte Mahāsatto gāthadvayam āha:
17. Ahaṃ Sono mahārāja tāpaso sahitaṃvato¹²,
bharāmi mātāpitāro rattindivam atandito. 109.
18. Vane¹³ phalaṃ ca mūlaṃ ca āharitvā disampati
posemi mātāpitāro pubbekatam anussaran ti. 110.

25 Ta. sahitaṃvato¹² ti sahitaṃvato¹³ silācārasampanno, eko tāpaso ahan
ti vadati, bharaṃmi posemi, atandito ti analaso hutvā, pubbekatan ti
tehi pubbe kataṃ mayhaṃ guṇaṃ anussaranto.

Taṃ sutvā rājā tena saddhiṃ vissāsaṃ kattukāmo anan-
taraṃ g. ā.:

¹ Bā adds saddhi. ² Cks -sāsu. ³ C^s vamhe-, Bā -bhento. ⁴ Cks autaraṃ
Bā asaṃ. ⁵ Bā anotattathato ud-. ⁶ Bā -yi. ⁷ Bā issariyena. ⁸ Bā kadampā-
mayo. ⁹ Cks e asam-, Bā asaṃ-, Bā asaṃ asamphusaṃ. ¹⁰ Bā asakuṭaṃ. ¹¹
Bā kassa eka. ¹² Bā sahipappato. ¹³ Cks etaṃ.

19. Icchāma assamañ gantuñ yattha sammati Kosiyo,
maggam no Sona akkhāhi yena gacchemu assaman ti. 111.
Tattha assaman ti tumhākañ assamapadañ.
Atha M. attano ānubhāvena assamapadagāmimaggam
māpetvā: 5

20. Ayam ekapadī rāja yen' etañ meghasannibham
koviḷārehi sañchannañ, ettha sammati Kosiyo ti g. ā. 112.

T. a.: mahārāja ayam ekapadiko jaṃghamaggo iminā gacchatha yena dis-
bhāgena tañ meghavaṇṇaṃ supupphitakoviḷārasañchannañ kānañāñ dīssati
ettha mama pitā Kosiyaḡotto vasati esa so assamo ti. 10

21. Idam vatvāna pakkāmi taramāno mahāsi
vehāse antalikkhasmiñ anusāsivāna khattiye. 113.
22. Assamañ parimajjitvā¹ paññāpetvāna āsanañ
paṇṇasālañ pavisitvā pitarañ paṭibodhayi: 114.
23. Ime āyanti rājāno abhijātā yasassino, 15
assamā nikkhamivāna nisīda tvañ mahāise. 115.
24. Tassa tañ vacanañ sutvā taramāno mahāsi
assamā nikkhamivāna paṇṇadvāramhi² upāvisīti 116.

imā abhisambuddhagāthā.

Ta pakkāmiti Anotattañ³ agamāsi, parimajjitvā⁴ ti bhikkhave so 20
isi vegena Anotattañ gantvā⁵ pāṇiyam ādāya tesu rājesu⁶ assamañ asampattesu
yeva āgantvā pāṇiyaghaṭe pāṇiyamālake ṭhapetvā mahājano pivissatīti vana-
kusumehi⁷ vāsetvā⁸ sammujjaniñ⁹ ādāya assamapadañ sammajjitvā paṇṇa-
sāladvāre pitu āsanañ paññāpetvā pavisitvā pitarañ jānāpesīti a., upāvisīti
uccāsane nisīdi, B-ssa mātā pana tassa pacchato nīcatare¹⁰ āsane nisīdi, B. 25
nīcāsane ekamante nisīdi.

N-to pi B-ssa Anotattato pāṇiyam ādāya assamañ āgata-
kāle¹¹ rañño santikañ āgantvā assamassa avidūre khandhā-
vārañ nivesāpesi¹². Atha rājā nahātvā sabbālaṃkārapati-
maṇḍito ekasatarājaparivuto N-tañ gahetvā mahantena siri-
sobhaggena B-ttañ khamāpetuñ assamañ pāvisi. Atha nañ 30
tathā āgacchantañ B-assa pitā disvā B-añ pucchi, so pi
'ssa ācikkhi.

¹ all three MSS. -jjetvā. ² C^{ks} padvāramhi. ³ B^d anotattatho. ⁴ B^d -jjetvā.
⁵ B^d -tthañ āg-. ⁶ B^d -āsu. ⁷ B^d nava-. ⁸ C^{ks} māse-. ⁹ C^s sammañj-, B^d
samajja-. ¹⁰ B^d nice. ¹¹ B^d -magata-. ¹² -re nivāsesi.

Tam atthaṃ pakāseto S. ā.:

25. Taṃ ca diṣvāna āyantaṃ jalanta-r-iva¹ tejasā
khattasaṃghaparibbūhaṃ Kosiyo etad abravi: 117.
26. Kassa bherī mutiṅgā ca saṃkhā paṇavadeṇḍimā
5 purato paṭipannāni hāsayantā² rathesabhaṃ. 118.
27. Kassa kañcanapaṭṭena puthunā vijjuvaṇṇinā
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 119.
28. Ukkāmukhe³ pahaṭṭhaṃ va khadiraṅgārasannibhaṃ
mukhaṃ cāru r-ivābbhāti⁴, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 120.
- 10 29. Kassa pagghitaṃ chattaṃ sasalākaṃ manoramaṃ
ādiccaramsāvaraṇaṃ, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 121.
30. Kassa aṃkaṃ pariggayha vālavājanim uttamam
carati varapaṇḍassa hatthikkhandhena āyato. 122.
31. Kassa setāni chattaṇi ājāniya ca vammitā
15 samantā parikiranti⁵, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 123.
32. Kassa ekasataṃ khatyā anuyuttā⁶ yasassino
samantā anupariyanti⁷, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 124.
33. Hatthiassarathapattisenāya⁸ caturaṅginī⁹
samantā anupariyāti¹⁰, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 125.
- 30 34. Kass' esā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati
akkhobhaṇi¹¹ aperiyaṃtā sāgarassēva ūmiyo. 126.
35. Rājābhirājā Manojo¹² Indo va jayataṃ pati
Nandass' ajjhāvaraṃ eti assamaṃ brahmacāriṇaṃ. 127.
36. Tass' esā mahatī senā piṭṭhito anuvattati
25 akkhobhaṇi¹³ aperiyaṃtā sāgarassēva ūmiyo ti. 128.

Ta. jalantariṣā 'ti jalantaṃ viya paṭipannānīti etāni turīyāni kassa
purato āgacchantīti a., hāsayantā 'ti tosentā, kañcanapaṭṭenā 'ti tāta
kass' eso kañcanamayena vijjuvaṇṇinā uphāsapattena nalātante¹⁴ parikkhitto ti
pucchati, yuvā ti taruṇo kalāpasannaddho ti sannaddhasaratuphro, ukkā-
30 mukhe pahaṭṭhaṃ vā 'ti kammāraṇaṃ uddhane pahaṭṭhasuvannaṃ viya,
khadiraṅgārasannibhaṃ ti vitaccikkhadiraṅgāraṇaṃ¹⁵, ādiccaramsā-
varaṇaṃ ti ādiccaramsīnaṃ āvaraṇaṃ, aṃkaṃ pariggayhā 'ti aṃkaṃ pa-
riggabhetvā¹⁶ parikkhīpitvā ti a., vālavājanimuttamaṃ¹⁷ ti vālavājanīm¹⁸

¹ Bđ -taṃriva. ² Bđ -o. ³ Bđ -aṃ. ⁴ C^s vā-, Bđ mukhañcarucirā-. ⁵ C^s
-renti. ⁶ Bđ -yanta. ⁷ Bđ -parikiranti. ⁸ Bđ -rathā-, C^k -assārathāpatṭi-, C^s
-assārathāpatṭhi-. ⁹ C^k -ṇim, Bđ -ni. ¹⁰ Bđ -yāyanti. ¹¹ C^s -bbhaṇi, Bđ
-bbhaṇi. ¹² C^s -rājamānojo, Bđ -rājamanujo. ¹³ C^k -bbhaṇim, C^s -bbhaṇi. ¹⁴
so C^s; Bđ nalātante. ¹⁵ Bđ vitacchīta-. ¹⁶ C^s adda passaṃ, Bđ parisam.
¹⁷ all three MSS. -mā. ¹⁸ Bđ maṇivālavijani.

uttamañ¹, caratīti sañcarati, chattānīti ājāniyapīṭṭhe nisiñunāmañ dhārita-
chattādhichattāni, parikirantīti² kassa samantā sabbadisābhāgesu parikiri-
yanti³, caturañgīnīti etehi hatthiādīhi catūhi añgehi samannāgatā⁴,
akkhobhanīti khobhetum na sakkā, sāgarasēvā⁵ 'ti sāgarassa ūmiyo viya
apariyantā, rājābhīrājā⁶ ti ekasatānañ rājūnañ pūjito⁷ tesam vā adhiko 5
rājābhīrājā⁸, jayatañ patīti jayappattānañ tāvatimsānañ jeṭṭhako, ajjhā-
va ran ti mama khamāpanatthāya Nandassa paṭisabbhāvāni upagantvā eti.

Satthā āha:

37. Anulittā candanena kāsikavatthadhārino
sabbe pañjalikā hutvā isīnañ ajjhupāgamun ti. 129. 10

Ta. isīnañ ajjhupāgamun ti bhikkhave sabbe pi te rājāno surabhi-
candanena anulittā uttamakāsikavatthadhārino sīrasī patīṭṭhāpitañjalī hutvā
isīnañ santīkañ upagatā.

Tato Manojarājā vanditvā ekamantañ nisīno paṭisanthārañ
karonto: 15

38. Kacci⁷ nu bhoto kusalañ, kacci⁷ bhoto anāmayam,
kacci⁷ uñchena⁸ yāpetha, kacci⁷ mūlaphalā bahū. 130.
39. Kacci daṃsā ca⁹ makasā ca appam eva sirīmsapā¹⁰,
vane vālamigākiñṇe kacci hīmsā na vijjatīti 131.

gāthadvayañ ā. 20

Tatoparañ tesam vacanapaṭivacanavasena kathitagāthā¹¹
honti.

40. Kusalañ c' eva no rāja aho rāja anāmayam,
aho uñchena⁸ yāpema, aho mūlaphalā bahū, 132.
41. Aho daṃsā ca⁹ makasā ca appam eva sirīmsapā¹⁰, 25
vane vālamigākiñṇe hīmsā amhañ na vijjati. 133.
42. Bahūni c' assa¹² pūgāni assame samnatañ idha¹³,
nābhijānāmi uppannañ ābādhañ amanoramañ. 134.
43. Svāgatan te mahāraja aho te adurāgatañ, (IV ⁴³⁴/₃)
issaro si anuppatto, yañ idh' atthi¹⁴ pavedaya: 135. 30

¹ C^{ks} -mā. ² C^{ks} -kīrentīti. ³ B^d -kiranti. ⁴ so all three MSS. ⁵ B^d pū-
rato. ⁶ B^d rājādhi-. ⁷ B^d kiñci. ⁸ C^{ks} uñj-, B^d ucch-. ⁹ B^d omits ca. ¹⁰
B^d sarisapā. ¹¹ B^d sañgītigāthā. ¹² so C^k for cassu? C^s B^d vassa. ¹³ B^d
sampato mama. ¹⁴ B^d idhatti, C^{ks} idhanti.

44. Tiṇḍukāni piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varaṃ varaṃ¹. 136.
45. Idam pi pāṇiyāṃ sītaṃ ābhatāṃ girigabbharā,
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhikaṃkhasi. 137.
- 5 46. Paṭiggahītaṃ yaṃ dinnaṃ ca² sabbassa agghiyāṃ kataṃ,
Nandassāpi nisāmetha vacanaṃ yaṃ so pavakkhati. 138.
47. Ajjhāvar' anha Nandassa bhoto santikam āgatā,
suṇātu bhavaṃ vacanaṃ Nandassa parisāya cā 'ti. 139.

Imā³ yebhuyena pākāṭā⁴ sambandhā⁵ yeva, yaṃ pan' ettha apākāṭāṃ
10 tad eva vakkhāma, pavedayā 'ti yaṃ imasmiṃ ṭhāne tava abhirucitaṃ etthi
taṃ no kathehīti vadati, khuddakappānīti etāni nānārukkaphalāni⁶ khudda-
madhupaṭṭibhāgāni⁷ madhurāni. varaṃ varan⁸ ti ito uttamuttamaṃ⁹ gahetvā
bhuñja, girigabbharā ti Anotattato, sabbassa agghiyāṃ ti yena mayāṃ
āpucchitā taṃ ambehi paṭiggahītaṃ nāma tumhehi ca dinnam eva nāma ettāvātā
15 imassa janassa sabbassa agghiyāṃ tumhehi kataṃ, Nandassāpīti ambhākaṃ
tāva sabbam kataṃ idāni N-to kiñci vattukāmo tassāpi¹⁰ tāva¹¹ vacanaṃ suṇoṭha,
ajjhāvaramhā 'ti mayāṃ hi na aññena kammena āgatā, Nandassa pana parisā
hutvā tumhākaṃ khamāpanatthāya āgatā ti vadati, bhavaṃ ti bhavaṃ S-to suṇātu.

Evam vutto N-to utṭhāyāsanaṃ mātāpitaro ca bhātaraṃ ca
20 vanditvā parisāya¹² saddhiṃ sallapanto ā:

48. Parosataṃ janapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino
bhavaṃ ca rājā Manojō anumaññantu¹³ me vaco. 140.
49. Ye hi santi samītāro¹⁴ yakkhāni¹⁵ idha assame
25 araññe bhūtabhavyāni suṇantu vacanaṃ mama. 141.
50. Namo katvāna bhūtānaṃ isinṃ vakkhāmi subbataṃ:
so ty-āhaṃ dakkhiṇo¹⁶ bāhu¹⁷ tava Kosiya sammato. 142.
51. Pitaram me janettiṃ¹⁸ ca bhattukāmassa me sato
vira puññaṃ idam ṭhānaṃ¹⁹, mā maṃ Kosiya vāraya. 143.

¹ Bḍ varāvaraṃ. ² Bḍ omits ca. ³ Cks omit imā. ⁴ Cks -ṭa. ⁵ Bḍ sam-
pandhā, Cks -dhi. ⁶ Cks na in the place of etāni nānā. ⁷ so Cks; Bḍ
khuddakkhamadhu-. ⁸ Bḍ varāmvaren. ⁹ Bḍ uttamam u-. ¹⁰ Bḍ tassa pi.
¹¹ all three MSS. tā. ¹² Bḍ sakapa-. ¹³ Cks amanuññantu. ¹⁴ so Cks = sa-
mītāro? Bḍ yevasantisamittāro. ¹⁵ Ck yakkharāni, Cḥ yakkhārāni. ¹⁶ Bḍ -ṇā,
Ck -ṇe, Cḥ -ṇo corr. to -ṇe. ¹⁷ Cḥ bahu, Bḍ bāhum. ¹⁸ Ck janetti, Cḥ janenetti,
Bḍ janetti. ¹⁹ Bḍ dhiramapuñña pidaṃ ṭhānaṃ, Cks cara puññamidaṃ ṭhāna.

53. Sabbhi h' etam upaññātaṃ, mam' etam upanissaja',
uṭṭhānapāricariyāya dīgharattaṃ tayā kataṃ,
mātāpitusu puññāni mama lokadado bhava. 144.
55. Tath' eva santi manujā dhamme dhammapadaṃ vidū
maggo³ saggassa lokassa yathā jānāsi tvaṃ ise. 145. 5
54. Uṭṭhānapāricariyāya mātāpitusukhāvahaṃ
taṃ maṃ puññ' ābhivāreti³ ariyamaggavaro naro ti. 146.

Ta. anumaññantū⁴ 'ti anubujjhantu, sādhukam katvā paccakkham karontū 'ti a., samitāro⁵ ti samāgatā, araññe bhūtabhavyānīti asmīn Himavantāraññe yāni bhūtāni c' eva buddhimariyādā⁶ pattāni bhavyāni ca taruṇa-
devatāni, tāni pi⁷ sabbāni mama vacanaṃ suṇantū 'ti a., namo katvānā 'ti
idaṃ so parisāya saññānaṃ datvā tasmīn vanasaṇḍe nibbattadevatā namakkāraṃ
katvā va ā. t. a.: aḷḷa bahūhi devatāhi mama bhātikassa dhammakathāsavanatthaṃ
āgatāhi bhavitabbaṃ, ayaṃ vo namakkāro, tumhe pi mayā sahāya hotā⁸ 'ti
so devatānaṃ añjaliṃ paggaṇhitvā parisāṃ sañjānāpetvā isiṃ vakkhāmiti ādīṃ 15
ā., ta. isiṃ ti S-taṃ sandhāya vadati, sammato ti bhātaro nāma aṅgasamā
honti tasmā so te ahaṃ dakkhino⁹ bahū ti sammato tena⁹ khamitum arahathā
'ti dīpeti, vīrā 'ti viriyavanta mahāparakkama, puññamidaṃ ṭhānaṃ ti
idaṃ mātāpituupatṭhānaṃ nāma puññaṃ saggasaṃvattanīkākāraṇaṃ taṃ karontā
taṃ maṃ mā vālayā 'ti vadati, sabbhihetan ti etaṃ mātāpituupatṭhānaṃ 20
nāma paṇḍitehi upaññātaṃ upagantvā nātaṃ c' eva vaṇṇitan ca, upanissajā
'ti idaṃ mayhaṃ nissaja vissajehi dehi, uṭṭhānapāricariyāya¹⁰ 'ti uṭṭhānena
c' eva pāricariyāya¹¹ ca katan ti, dīgharattaṃ tayā kusalaṃ kataṃ, puññānīti
idāni ahaṃ mātāpitusu puññāni kattukāmo, lokadado¹² hohi¹², ahaṃ hi tesāṃ
vattaṃ upatṭhānaṃ katvā devaloke aparimāṇaṃ yasaṃ labhissāmi, tassa me 25
tvaṃ dāyako hohiti vadati, tathēvā 'ti yathā tvaṃ jānāsi tath' eva aññe pi
manujā imissā parisāya santi ye¹⁴ nānappakāre dhamme idaṃ jeṭṭhāpacāyibhā-
vasaṃkhātāṃ dhammakotṭhāsaṃ vidanti¹⁵ kin ti maggo saggassa¹⁶ lokassa 'ti,
sukhāvahaṃ ti uṭṭhānena ca pāricariyāya¹⁷ ca mātāpittunnaṃ sukhāvahaṃ,
taṃ maṃ ti taṃ maṃ evaṃ samuṇāpaṭṭipannaṃ pi bhātā S-to tamhā puññā 30
ābhivāreti nivāreti, ariyamaggavaro¹⁸ ti¹⁹ so evaṃ vārento ayaṃ naro
mama piyadasanaṭāya ariyasamkhātassa devalokassa maggāvāraṇo²⁰ nāma
hotīti.

¹ B^d -sajju. ² so all three MSS.. ³ B^d puññānivāreti. ⁴ C^k amanuññantū. ⁵ B^d sapitāro. ⁶ B^d vuddhipari-. ⁷ C^k -devatātānīpi, B^d -tāni ca tāni pi. ⁸ B^d adds me. ⁹ B^d -ṇa. ¹⁰ B^d -pādacari-. ¹¹ B^d pāda-. ¹² B^d -do ti tassa mama tvaṃ saggam lokam dado. ¹³ all three MSS. hoti. ¹⁴ B^d yeva. ¹⁵ B^d va-. ¹⁶ B^d sadevakassa. ¹⁷ B^d pādaca-. ¹⁸ B^d -āvaro. ¹⁹ B^d adds ariya-maggassa āvaro ²⁰ C^k -vāraṇo. B^d -varaṇaṃ.

Evam N-ena vutte M. „imassa tāva tumhehi vacanam sutam, idāni mama pi suṇāthā“¹ ti sāvento ā.

55. Suṇantu bhonto vacanam bhātur¹ ajjhāvarā mama:
kulavaṃsam mahārāja porāṇam parihāpayam
5 adhammacāri jeṭṭhesu² nirayam so upapajjati. 147.
56. Ye ca dhammassa kusalā poraṇassa disampati
cārittena ca sampannā na te gacchanti duggatim. 148.
57. Mātāpitā ca bhātā ca bhaginī nātibandhavā
sabbe jeṭṭhassa te bhārā, evam jānāhi Bhārata³. 149.
- 10 58. Ādiyitvā garum bhāram nāviko viya ussahe,
dhammañ ca⁴ na-ppamajjāmi,
jeṭṭho c⁵ asmi rathesabhā⁶ ti. 150.

Ta. bhāturajjhāvarā⁵ ti mama bhātu parisā hutvā ṅgatā bhavanto sabbe pi rājāno mama pi tā⁶ vacanam suṇantu. parihāpayan ti parihāpento,
15 dhammassā⁷ ti jeṭṭhāpacāyadhammapaveṇidhammassa, kusalā ti chekā, cā-
rittena cā⁸ ti ācārasilena sampannā, bhārā ti sabbe ete jeṭṭhena vahitabbā paṭi-
jaggitabbā ti tassa bhātara nāma, nāviko viyā⁹ ti yathā nāvagarubbhāram⁷
ādiyitvā samuddamajjhe nāvam sotthina netum nāviko ussahe ti vāyamati saha
nāvāya sabbabhaṇḍam jano ca tass¹⁰ eva bhāro hoti tathā mam¹¹ eva sabbe
20 nātaka bhāro ahañ c¹² ete ussahmi paṭijaggitum sakkomi, tañ ca jeṭṭhāpacāya-
nadhammam na-ppamajjāmi, na kevalañ ca etesañ ūeva sakalassa pi lokassa
jeṭṭho c¹³ asmi, tasmā aham eva saddhim Nandena paṭijaggitum yutto ti.

Tam sutvā sabbe pi rājāno attamanā hutvā „jeṭṭhabhā-
tikassa kira avasesā bhārā⁸ ti ajja amhehi nātān“⁹ ti N-tam
25 pahāya M-assa nissitā⁹ hutvā tassa thutim karontā¹⁰ dve gāthā
abhāsimsu :

59. Adhigat¹¹ amha¹¹ tame nāṇam jālam va jātavedato¹²
evam eva no bhavam dhammam Kosiyo pavidamsayi. 151.
60. Yathā udadhim ādicco vāsudevo pabhamkaro
30 pāṇinam pavidamseti rūpam kalyāṇapāpakaṃ
evam eva no bhavam dhammam Kosiyo pavidamsayiti. 152.

¹ Ck^s -tar. ² Ck^s jeṭṭho. ³ Ck^s -tha. ⁴ B^d dhammassa. ⁵ Ck^s -tar-. ⁶ read tāva? ⁷ B^d nāvāya. ⁸ B^d -o. ⁹ B^d -tām sannisitā. ¹⁰ Ck^s B^d -o. ¹¹ so Ck^s; B^d adhigamā. ¹² B^d jātadevato.

Ta. adhigatamhā¹ 'ti mayam ito pubbe jetṭhāpacāyanadhammapa-
ticchādake tame vattamānā² ajja jātavedato³ jālam va nāṇam⁴ adhigatā, evam-
eva no ti tathā mahandhakāre pabbatamatthako jalito jātavedo samantā ālokaṃ
pharanto rūpāni dasseti tathā no bhavam Kosiyagotto dhammam pavidaṃsayti
a., vāsudevo ti vasudevo⁵ vasujotano⁶ dhammapakkāsano ti a.

5

Iti M. ettakaṃ kalam N-tassa pāṭihāriyāni disvā tasmim
pasannacitte te rājāno nāṇabalena tasmim pasādaṃ bhinditvā
attano kathaṃ gāhāpetvā sabbe attano va mukhullokite akāsi.
Atha naṃ N-to „bhātā me paṇḍito vyatto dhammakathiko,
sabbe p' ime rājāno bhinditvā attano pakkhe kari', ṭhapetvā 10
imam añño⁸ mayham paṭisaraṇam n' atthi, imam eva yācissā-
mīti“ cintetvā g. ā.:

61. Evaṃ me yācamānassa añjalim nāvabujjhasi⁹,
tava baddhañcaro¹⁰ hessaṃ vuṭṭhito paricārako ti. 153.

T. a.: sace tumhe mama evaṃ yācamānassa khamāpanatthāya paggaḥitaṃ 15
añjalim nāvabujjhatha na patigaṇhatha tumhe va mātāpitaro upaṭṭhahatha aham
pana tumbhākaṃ baddhañcaro¹⁰ veyyāvaccakaro hessaṃ rattimdivaṃ analasa-
bhāvena vuṭṭhito¹¹ aham tumhe paṭijaggissāmīti.

M-assa pakatiyāpi N-te¹² roso¹³ vā veraṃ vā n' atthi
atithaddham¹⁴ kathentassa pan' assa mānahāpanattham¹⁵ nig- 20
gahavasena¹⁶ tathā katvā idāni 'ssa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto
tasmim pasādaṃ uppādetvā „idāni te khamāmi, mātāpitaro ca
paṭijaggitum labhissasīti¹⁷“ tassa guṇam pakāsento ā.:

62. Addhā Nanda vijānāsi saddhammam sabbhi desitam,
ariyo ariyasamācāro, bālham tvaṃ mama ruccasi. 154. 25

63. Bhavantaṃ vadāmi bhotiṃ ca¹⁸ supoṭha vacanaṃ mama:
nāyam bhāro bhāramato ahu¹⁹ mayham kudācanaṃ. 155.

64. Tam mam upaṭṭhitam santam mātāpitusukhāvaham
Nando ajjhāvaram²⁰ katvā upaṭṭhānāya yācati. 156.

¹ Bā adhigamā. ² Bā -ne. ³ Bā jātavedato. ⁴ Bā jētam lam paṇṇāṇam. ⁵
C^k vā-. ⁶ C^k sujātano. ⁷ Bā karavaṭha. ⁸ Bā rañño. ⁹ Bā -bujhatha. ¹⁰
Bā paṭhacarō. ¹¹ Bā adds paricārako. ¹² bhaginī nātibandhanā v. 57 - - - -
nandapaṇḍite wanting in C^s. ¹³ Bā doso. ¹⁴ C^k anitabbaṃ? ¹⁵ Bā -pahā-
nattham. ¹⁶ Bā adds vā. ¹⁷ Bā -tīti. ¹⁸ C^s va. ¹⁹ C^k āhu. ²⁰ C^{ks} -caram.

65. Yo ve icchati kāmena¹ santānaṃ brahmacāriṇaṃ
Nandaṃ² vo³ vadatha⁴ eke kam Nando⁵ upatiṭṭhatū⁶ ti. 157.

Ta. ariyo ti sundaro, ariyasamācāro sundarācāro si jāto, bāḷhan ti idāni tvaṃ mama ativiya ruccasi, suṇoṭhā⁷ 'ti amma tāta tumhe mama vacanaṃ
5 suṇoṭha, nāyaṃ bhāro ti ayaṃ tumbhakaṃ paṭijjaganabhāro na kadāci mama
bhāramato ahu, tamman ti taṃ bhāro ti amaṇṇitvā va maṃ tumhe upaṭṭhi-
taṃ samānaṃ, upaṭṭhānāyā⁸ 'ti tumhe upaṭṭhātum maṃ yāceti, yo ve ic-
chatīti mayhaṃ hi tvaṃ me mātarāṃ vā pitarāṃ vā upaṭṭhahā⁹ 'ti vattuṃ na
yuttaṃ, tumbhakaṃ pana santānaṃ brahmacāriṇaṃ¹⁰ yo⁹ eko icchati taṃ vadāmi
10 kāmaṃ¹⁰ Nandaṃ vo vadatha¹¹ taṃ¹² mama kaṇiṭṭhaṃ Nandaṃ rocatha¹³
tumhesu kaṃ esa upatiṭṭhati¹⁴ ubho pi hi mayaṃ tumbhakaṃ puttā yevā¹⁵ 'ti.

Ath' assa mātā āsanā vutṭhāya „tāta S-ta ciravippavuttho
te kaṇiṭṭho, evaṃ cirāgataṃ pi taṃ yāciturū na visahāmi,
mayaṃ hi tan nissitā idāni pana tayā anuṇṇātā, ahaṃ etaṃ
15 brahmacāriṇaṃ bhāhi upagūhitvā sīse upagghāyiturū¹⁴ la-
bhēyyaṃ“ ti imam atthaṃ pakāsentī:

66. Tayā tāta anuṇṇātā Sena taṃ nissitā mayaṃ,
upaghātum labhe Nandaṃ
muddhani brahmacāriṇan ti g. ā. 158.

20 Atha nam M. „tena hi amma anujānāmi, tvaṃ¹⁵ gaccha
puttaṃ Nandaṃ āliṅgitvā sīsaṃ¹⁶ ghāyitvā cumbitvā tava
hadaye sokaṃ nibbāpehīti“ ā. Sā tassa santikaṃ gantvā
N-taṃ parisamajjhe yeva āliṅgitvā sīsaṃ ghāyitvā cumbitvā
hadaye sokaṃ nibbāpetvā M-ena saddhim sallapantī ā.:

25 67. Assatthassēva taruṇaṃ pavāḷaṃ māluteritaṃ
cirassaṃ Nandaṃ disvāna hadayaṃ me pavedhati. 159.

68. Yadā suttāpi¹⁷ suppante Nandaṃ passāmi āgataṃ
udaggā sumadā homi: Nando no āgato ayaṃ. 160.

30 69. Yadā ca paṭibujjhivā Nandaṃ passāmi nāgataṃ
bhiyyo āvisatī soko domanassaṃ cānappakāṃ. 161.

¹ Cks kāmaṇaṃ. ² Ck -do, Cs -da. ³ Cs ve. ⁴ Cks caratha. ⁵ Bđ -dā maṃ.
⁶ Cks omit maṃ. ⁷ Ck upaṭṭhitū. ⁸ Ck -rīṇaṃ, Bđ -ri. ⁹ Cks so. ¹⁰ Bđ
-ena. ¹¹ Cks ratha. ¹² Cks omit taṃ. ¹³ Bđ rodetha. Cs nanda rocetha. ¹⁴
Bđ upaṭṭhātum. ¹⁵ Bđ upasaṃghāyiturū. ¹⁶ Cks taṃ. ¹⁷ Bđ -e. ¹⁸ Bđ
suttāmhī.

70. Sāhaṃ ajja cirassam¹ pi Nandaṃ passāmi āgataṃ,
bhattuc-ca² mayhañ ca piyo Nando no pāvisi gharaṃ. 162.
71. Pitu pi Nando suppiyo, yaṃ³ Nando pāvisi gharaṃ
labhatu tāta Nando taṃ: maṃ Nando upatiṭṭhatū 'ti. 163.

Ta. māluteritan ti yathā vātāhataṃ assatthapallevaṃ kampaṭi evaṃ ci-
rassam Nandaṃ disvāna ajja mama hadayaṃ kampaṭti, soppante⁴ ti tāta⁵
Sona yadāhaṃ suttā⁵ supīnena Nandaṃ āgataṃ passāmi tadāpi udaggā homīti,
bhattuuccā² 'ti sāmikassa ca mayhañ ca piyo, Nando no pāvisi gharan
ti tāta putto no Nando paṇṇasālaṃ pavisatu⁶, yan ti yasmā pitu⁷ sutṭhu piyo
tas mā puna imahā gharā na vippavaseyya⁸ Nando tan ti Nando yaṃ icchati¹⁰
taṃ labhatu, maṃ Nando ti tāta Sona tava pitaraṃ tvaṃ upatiṭṭhaha Nando
maṃ upatiṭṭhatu.

M. „evaṃ hotū“ 'ti mātu vacanaṃ sampaṭicchitvā „Nanda
tayā jetṭhakakoṭṭhāso laddho, mātā nāma atigunaṅkārīkā, appa-
matto hutvā paṭijaggeyyāsīti“ ovaditvā mātu guṇaṃ pakāsento¹⁵
dve gāthā abhāsi:

72. Anukampakā patiṭṭhā ca pubbe rasadadī ca no⁹
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate ise. 164.
73. Pubbe rasadadī gottī mātā puññūpasamhitā
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate¹⁰ ise ti. 165. 20

Ta. anukampakā ti muduhadayā, pubbe r'asadadīti paṭhamam eva
attano khīrasamkhātassa rasassa dāyikā, mātā tan ti mama mātā maṃ na¹¹
icchati taṃ varati¹², gottīti gopāyikā, puññūpasamhitā ti puññānissitā
puññādāyikā.

Evaṃ M. dvīhi gāthāhi mātu guṇaṃ kathetvā punāgantvā²⁵
tassā āsane nisinnakāle „Nanda tvaṃ dukkarakārīkaṃ māta-
raṃ labhi, ubho pi mayam mātaraṃ dukkhena samvaddhitā,
taṃ dāni tvaṃ appamatto paṭijaggāhi¹³, amadhurāni phalā-
phalāni mā khādāpeṣīti¹³“ vatvā parisamajjhe yeva mātu duk-
karakārīkattaṃ pakāsento ā.: 30

¹ Cks -ssā. ² Bā -uñca. ³ Ck sam. ⁴ Bā suttā. ⁵ Cks sottā. ⁶ so all three
MSS. ⁷ Cks omit yanti yasmā pitu. ⁸ Ck Bā vippaseyya. ⁹ Bā ja no. ¹⁰
Bā vadate. ¹¹ Bā yaṃ. ¹² Bā vadati, Cks add icchati. ¹³ Ck -ggo, Ck -ggi.

74. Ākamkhamānā puttaphalaṃ devatāya namassati
nakkhattāni ca pucchati utusamvaccharāni ca. 166.
75. Tassā utusinātāya hoti gabbhass' avakkamo,
tena dohaḷiṇi hoti, suhadā tena vuccati. 167.
- 5 76. Samvaccharaṃ vā ūnaṃ vā pariharitvā vijāyati,
tena sā janayantī (add ti), janettī tena vuccati. 168.
77. Thanakhirena gitena¹ aṅgapāpuraṇena ca
rodantaṃ (add: eva) toseti, tosentī tena vuccati. 169.
78. Tato vātātape ghore mamimkatvā (add: va) dāraḥkaṃ
10 appajānantaṃ (add: poseti), posentī tena vuccati. 170.
79. Yaṇ ca mātu dhanam hoti yaṇ ca hoti pitū dhanam
ubhayaṃ etassa gopeti, api puttassa no siyā. 171.
80. Evaṃ putta adū putta iti mātā vihaṇṇati,
pamattaṃ paradāresu nisīthe pattayobbane
15 sāyaṃ puttaṃ anāyantaṃ iti mātā vihaṇṇati. 172.
81. Evaṃ kicchā bhato poso mātu aparicārako
mātari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 173.
82. Evaṃ kicchā bhato poso pitu aparicārako
pitari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 174.
- 20 83. Dhan' āpi² dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutam,
mātaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 175.
84. Dhanam pi dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutam,
pitaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 176.
85. Ānando ca pamādo ca sadā hasitakīlitaṃ
25 mātaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 177.
86. Ānando ca pamādo ca sadā hasitakīlitaṃ
pitaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 178.
87. Dānaṃ ca peyyavāsaṇ³ ca atthacariyā ca yā idha
samānattā⁴ ca dhammesu tattha tattha yathārahaṃ, 179.
- 30 88. Ete kho saṅgahā loke rathassāṇīva yāyato,
ete va⁵ saṅgahā nāssu na mātā puttakāraṇā. 180.

¹ so both MSS. for gitena? ² so both MSS. ³ so both MSS. for -vajjaṇ? ⁴ so both MSS. for -ttam? ⁵ so both MSS. for ca, read ce?

89. Labhetha mānaṃ pūjaṃ ca pitā va puttakāraṇā,
yasmā ca saṅghā ete samavekkhanti paṇḍitā 181.
90. Tasmā mahattaṃ papponti pāsaṃsā ca bhavanti te,
Brahmā hi nātāpitaro pubbācariyā ti vuccare. 182.
91. Āhuneyyā ca puttānaṃ pajāya anukampakā¹,
tasmā hi te namasseyya sakkareyyātha paṇḍito. 183. 5
92. Annena-m-atho² pānena vatthena sayanena ca
ucchādanena nahāpanena pādānaṃ³ dhovanena ca, 184.
93. Tāya naṃ paricariyāya mātāpitusu paṇḍitā⁴
idha c' eva [naṃ⁵] pasāṃsanti pecca sagge ca modatīti. 185. 10

Ta. puttaphalan ti puttasaṃkhātaṃ phalaṃ, devatāya⁶ namassatīti
putto me upapajjatū 'ti devatāya namakkāraṃ karoti āyati⁷, pucchati ti kata-
rena nakkhattena jāto putto dīghāyuko hoti katarena appāyuko ti evaṃ nak-
khattāni ca pucchati. utusaṃvaccharāni cā 'ti channaṃ utūnaṃ kata-
rasmiṃ⁸ utumhi jāto dīghāyuko hoti katarasmiṃ⁸ utumhi appāyuko kativassāya 15
vā mātu jāto putto dīghāyuko hoti kativassāya appāyuko ti evaṃ utusaṃ-
vaccharāni ca pucchati, utusinātāyā⁹ ti pupphe uppanne utumhi nahātāya,
ayakkamo ti tiṇṇaṃ sannipātā¹⁰ gabbhāvakkaman ti hoti kucchiyāṃ gabbho
paṭṭhāti, tenā 'ti tena gabbhena sā dohaṇi hoti, tenā 'ti tadā tassā kucchimhi
nibbattapajāya¹¹ sneho uppajjati¹² tena kāraṇena suhadā ti vuccati, tenā 'ti 20
tena kāraṇena sā janayanīti janetti ca vuccati, aṅgapāpuraṇena¹³ cā 'ti
thanantare¹⁴ nipajjāpetvā sarīrasamphassaṃ pharāpentī aṅgasamkhāten' eva
pāpuraṇena¹⁵, tosetīti saññāpeti hāseti, mamaṃ¹⁶ katvā ti aṅgaḍḍuputtassa
me¹⁶ upari vāto paharati ātapo¹⁷ pharati ti evaṃ mamaṃkāraṇaṃ¹⁸ katvā si-
niddhena hadayena udikkhati, ubhayametassā 'ti ubhayam pi taṃ dhaṇaṃ 25
etassa puttassa atthāya aññesaṃ adassetvā sārāgabbhādisu mātā gopeti, evaṃ
putta adu puttā 'ti andhabāla putta evaṃ rājakulādisu appamatto hohi¹⁹
aduṇ c' aduṇ ca²⁰ kammaṃ karohīti sikkhāpentī iti mātā vihaṇīti kilamati,
pattayobbane ti putte pattayobbane taṃ puttaṃ²¹ nisīthe²¹ paradāresu pamattaṃ
eāyaṃ anāgacchantaṃ ūtvā assupunehi nettehi maggaṃ olokenī vihaṇīti 30
kilamati, kicchā bhato ti kicchena bhato paṭijjagito, micchā caritvānā
'ti mātaraṃ apaṭijjagittvā, dhanā pīti²² dhanampi²², ayam eva vā pāṭho, i. v. h.:

¹ tassā utu (v. 75) --- anukampakā wanting in B^d. ² B^d omits m. ³ C^k -na.
⁴ C^k -tā. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d -yaṃ. ⁷ B^d āyāceti. ⁸ C^k katamaṃ. ⁹
B^d -sanhātāya? ¹⁰ so C^k; B^d -tāya. ¹¹ C^k -ttāmpa-. ¹² B^d jāyati. ¹³ B^d -vu-.
¹⁴ B^d tadanantare. ¹⁵ B^d mapa. ¹⁶? C^k agaddhiputtasame, C^s aṅgaḍḍiputtasame,
B^d adhituputtassa me. ¹⁷ B^d ātā-. ¹⁸ B^d dhammakā-. ¹⁹ B^d hotīti. ²⁰ C^k
duduṇcaḍḍuṇca, B^d aduṇ ca aduṇ ca. ²¹ C^k nisītha, B^d nisive. ²² B^d -nāsīti.
²³ B^d adds adāsi.

dhanakāmānaṃ uppannadhanaṃ pi mātaṃ apatiḥjaggatānaṃ nassatīti me sutan
 ti, kicchaṃ vā so ti iti dhanāṃ vāssa nassati dukkhaṃ vā so¹ nigacchati,
 labbhametan ti taṃ idhaloke ca devaloke ca ānandādisukhaṃ mātaṃ pari-
 caritvā vijānato paṇḍitassa labbhā², sakkā laddhuṃ tādiseṇā 'ti a., dānañcā
 5 'ti mātāpitunnaṃ dānaṃ dātubbaṃ piyavacanaṃ bhaṇitabbaṃ uppannakicca-
 sādhanavasena attho caritabbo jeṭṭhāpacāyanadhammesu ta. ta. parisamajjhe vā
 rahogatānaṃ vā abhivādanādivasena samānattatā³ kātubbā na raho abhivādanādīni
 katvā parisaṭṭiṃ na kātubbāni⁴ sabbattha samānen' eva bhavitabbaṃ, ete ca
 saṅgahā nassū 'ti sace ete cattāro saṅgahā na bhaveyyuṃ, samavekkhan-
 10 tīti sammānayaṇa kāraṇena pekkhanti, mahattānaṃ ti seṭṭhattānaṃ, brahmā ti
 puttānaṃ⁵ brahmasamā uttamā seṭṭhā, pubbācariyā ti paṭhamācariyā, āhu-
 neyyā ti ābunapaṭiggāhā yassa kassaci sakkārassa anucchavikā, annena-
 matho ti annena atho pānena, peccā 'ti kālakiriyāya pariyoṣāne ito gantvā
 sagge ca modati pamodatīti.

15 Evaṃ M. Sineruṃ pavatṭento viya desanaṃ niṭṭhāpesi.
 Taṃ sutvā sabbe pi te rājāno sabbabalakāyā pasīdiṃsu. Atha
 ne pañcasu silesu patiṭṭhāpetvā „dānādīsu appamattā hothā“
 'ti ovaditvā uyyojesi, te sabbe 'pi dhammena r. kāretvā āyu-
 pariyoṣāne devanagaraṃ pūrayiṃsu. S-to N-to pi yāvatā-
 20 yukaṃ mātāpitāro paricāritvā Brahmaloḥa-parāyaṇā ahesuṃ.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyoṣane mātīposakabhikkhu sotā-
 pattiphale patṭhāsi): „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, N-to
 ānando, Manojarājā Sāriputto, ekasatarājā⁶ asīti mahātherā ca añña-
 taratherā ca, catuvīsati akkhohiṇiyo Buddhaparisā, Sonapaṇḍito pana
 25 aham evā 'ti. Sona-Nanda-jātakaṃ. Sattatinipāta-
 vanṇanā niṭṭhitā⁷.

¹ B^d adds puriso ² B^d labbham. ³ so all three MSS. for samānatā? ⁴ C^k
 -ti? ⁵ C^k na. ⁶ C^s -ja. ⁷ B^d -pātājātakaṃ niṭṭhitā-Kusajātakaṃ Soṇa ca
 dve jātakāni Sattatinipātambī therehi saṅgahakārehi saṅgitā.

XXI. ASĪTINIPĀTA.

1. Cullahaṃsajātaka.

Sumukhā ti. Idam S. Veļuvane¹ v. āyasmato Ānandassa² jīvitapariccāgamā, k. Devadattena hi T-assa jīvitā voropetum payojitesu dhanuggahesu paṭhamam³ pesitena āgantvā „nāham bhante sakkomi“⁴ 5 Bhagavantam jīvitā voropetum, mahiddhiko so Bhagavā mahānubhāvo“ ti vutte Devadatto⁵ „alam āvuso, mā tvam samaṇam Gotamam jīvitā voropehi“⁶, aham eva s-am G-am jīvitā voropessāmīti“⁷ vatvā T-e⁷ Gijjhakūṭassa pabbatassa pacchāchāyāya⁸ caṅkamante⁹ Gijjhakūṭam¹⁰ pabbatam abhirūhitvā¹¹ yantavegena mahatim¹² silam pavijjhi,¹⁰ „imāya silāya s-am G-am jīvitā voropessāmīti“¹³, dve pabbatakūṭāni¹⁴ samāgantvā tam silam paṭicchimsu¹⁵, tato papaṭikā¹⁶ uppativā Bhagavato pādam paharivā ruhiram¹⁷ uppādesi. Balāvavedanā pavattimsu. Jivako T-assa pādam satthakena phāletvā duṭṭhalohitam vāmetvā¹⁸ pūtimamsam apanetvā¹⁹ bhesajjam ālimpitvā²⁰ nīrogam²¹ 15 akāsi. S. purimadivasam²² eva bhikkhasamghaparivuto²³ mahatiyā²⁴ Buddhalīhāya²⁵ vicari²⁶. Atha nam disvā Devadatto cintesi: „s-assa G-assa rūpaggappattam²⁷ sarīram disvā koci manussabhūto upasamkamitum na sakkoti, raṇṇo kho pana Nālāgiri nāma hatthi²⁸ caṇḍo

¹ Cks jetavane. ² Sdr -dattherassa. ³ Bā Sdr sabbapatha-. ⁴ Sdr adds tam.
⁵ Bā add āha, Sdr has so d. āha. ⁶ Bā -esi. ⁷ Cks -tassa. ⁸ Sdr pacchima-
⁹ Sdr adds sayam. ¹⁰ Sdr -a. ¹¹ Sdr -ruyhi-. ¹² all three MSS. -ti. ¹³
Bā add vatvā, Sdr tathā. ¹⁴ Bā -tā, Sdr -tādhā. ¹⁵ so Cks; Bā Sdr sampaṭi-
¹⁶ Bā pabbatikā. ¹⁷ Sdr rudhi-. ¹⁸ Sdr -ta mopetvā. ¹⁹ Sdr adds chovitvā? ²⁰
Bā -etvā, Sdr -ppetvā. ²¹ all four MSS. ni-. ²² Cks purimasadisam, Bā puna
divasam, Sdr purisadiso. ²³ Sdr mahābhi-. ²⁴ Sdr adds va. ²⁵ Bā Sdr-
-līhāya. ²⁶ Sdr negaram pāvisi. ²⁷ Bā rūpasobhagga-, Sdr rūpamsobhagga-
²⁸ Bā Sdr mahāha-.

pharuso¹ Buddha-Dhamma-Saṅgha-guṇe na jānāti², so nam jīvitakkhayam pāpessatīti³ so gantvā taṃ atthaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā „sādhū“⁴ ti sampatiçchitvā hatthācariyam pakkosāpetvā „samma sve Nālāgirim mattam katvā pāto va s-ena G-ena paṭipannavīthiyam
 5 vissajjehīti“⁵ ā. Devadatto pi nam⁶ „āññesu divasesu hatthi kittakam suram pivatīti“⁷ pucchitvā „attha ghaṭe“⁸ ti vutte „sve⁹ soḷasa ghaṭe pāyevā s-ena G-ena paṭipannavīthim¹⁰ abhimukham kareyyāsīti“¹¹ ā. So „sādhū“¹² ti sampatiçchi. Rājā nagare bheriṇ carāpessi¹³: „sve Nālāgirim matakam katvā nagare vissajjessanti, nāgarā pāto va
 10 sabbakiccāni katvā antaravīthim mā paṭipajjimsū“¹⁴ ti. Devadatto pi rājanivesanā¹⁵ oruḷha hatthisālam gantvā hatthigopake āmantetvā „mayam bhane uccaṭṭhānīyam¹⁶ nicaṭṭhāne¹⁷ kātum samatthā¹⁸, sace vo yasena attho sve pāto va Nālāgirim tikhiṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyevā s-assa G-assa āgamanavelāya tuttomarehi¹⁹ vijjhivā²⁰ kujjhā-
 15 petvā hatthisālam bhindāpetvā s-ena G-ena paṭipannavīthim abhimukham²¹ katvā s-am G-am jīvitakkhayam pāpethā“²² ti ā. Te „sādhū“²³ ti sampatiçchimsu. Sā pavatti sakalanagare vitthārikā²⁴ ahoṣi. Budha-Dhamma-Saṅgha-māmakā upāsakā taṃ sutvā S-ram upasamkamitvā „bhante, Devadatto raṇṇā saddhim ekato hutvā sve
 20 tumhehi paṭipannavīthiyam Nālāgirim vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idh²⁵ eva hotha, mayam vihāre yeva Buddhapamukhassa saṅghassa²⁶ bhikkham dassāmā“²⁷ ti vadimsu. S. „sve piṇḍāya²⁸ pavississāmīti“²⁹ avatvā „aham sve Nālāgirim dametvā paṭihāriyam katvā³⁰ titthiye madditvā Rājagahe piṇḍāya acaritvā³¹ va bhikkhu-
 25 saṅghaparivuto nagarā nikkhamitvā Veluvanam eva gamissāmi³², Rājagahavāsino pi bahūni³³ bhattabhājanāni gahetvā Veluvanam eva āgamissanti, sve vihāre bhattaggam bhavissatīti“³⁴ iminā kāraṇena tesam adhiḷāsesi. Te T-assa adhiḷāsanam viditvā bhattabhājanāni āharitvā³⁵
 30 dh. desetvā majjhimayāme³⁶ pañhe³⁷ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse³⁸ sihaseyyam kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamā-

¹ Bā Sār add manussaghāṭako. ² Sār aṇānto, omīting so. ³ Ck na. ⁴ Bā Sār add bhante. ⁵ Bā adds tvaṃ, Sār taṃ. ⁶ Bā Sār -iyam. ⁷ Sār -petvā. ⁸ Sār -nato. ⁹ Bā Sār -nato. ¹⁰ Sār adds pi nicaṭṭhānato uccaṭṭhāne. ¹¹ Bā adds nicaṭṭhānato vā uccaṭṭhāne kātum samatthā. ¹² Bā kuṭato-, Sār tuṭṭhato-. ¹³ Bā vijjhantā vijjhantā, Sār vijjhanto vijjhantā. ¹⁴ Bā Sār -iyam. ¹⁵ Bā Sār -itā. ¹⁶ Bā Sār bhikkhusa-. ¹⁷ Bā Sār add na. ¹⁸ Sār paṭihāriyaka. ¹⁹ Sār caritvā. ²⁰ Bā āgamissāmīti. ²¹ Ck -u, Cs -ū. ²² Bā -rāpetvā. ²³ Sār adds devadātāya. ²⁴ Bā Sār -am. ²⁵ Sār path-.

pattiyā vitināmetvā¹ tatiyakotṭhāse mahākaruṇāsamāpattim samāpajjitvā
 bodhaneyyabandhave² olokeno Nālāgiridamane³ caturāsītiyā pānasahassā-
 nam dhammābhisamayam disvā pabhātāya rattiyā katasarirapaṭijjagano⁴
 āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantetvā „Ānanda ajja Rājagahaparivattakesu⁵
 aṭṭharasasu vihāresu⁶ sabbesaṃ⁷ bhikkhūnaṃ mayā saddhim Rāja- 5
 gahaṃ pavisitum ārocehīti“ ā. Thero tathā akāsi. Sabbe bhikkhū
 Veļuvane sannipatimsu. S. mahābhikkhusaṃghaparivāro⁸ Rājagahaṃ⁹
 pāvīsi, hatthimeṇḍā¹⁰ yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjimsu¹¹, mahanto samā-
 gamo ahoṣi. Saddhāpasannā¹² manussā „ajja kira Buddhanāgassa¹³
 tiracchānanāgena¹⁴ saṅgāmo bhavissati, anopamāya¹⁵ Buddhalīhāya 10
 Nālāgiridamaṇaṃ passissāmā“¹⁶ 'ti pāsādahammiyagehacchadanāni abhi-
 ruyha aṭṭhaṃsu. Assaddhā pana micchādīṭṭhikā¹⁶ „Nālāgiri caṇḍo
 pharuso¹⁷, Buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti¹⁸, so ajja s-assa G-assa
 suvaṇṇavaṇṇaṃ rūpaṃ¹⁹ viddhamsetvā²⁰ jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja²¹
 paccāmittassa piṭṭhim passissāmā“²² 'ti pāsādādisu² aṭṭhaṃsu. Hatthi 15
 pi Bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddham-
 sento sakaṭāni saṃcunṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakaṇṇavālo
 pabbato viya ajjhottharanto yena Bh. tenābhidhāvi, taṃ disvā bhikkhū
 Bh-aṃ etaḍ avocum: „ayaṃ bkante Nālāgiri caṇḍo pharuso manussa-
 ghātako²³ imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyaṃ Buddhādīnaṃ 20
 guṇaṃ jānāti, paṭikkamatu bhante Bh., paṭikkamatu Sugato“ 'ti.
 „Mā bhikkhave bhāyatha²⁴, paṭibalo²⁵ ahaṃ Nālāgiriṃ dametum“ ti.
 Athāyasmā Sāriputto S-raṃ yāci: „bhante pitu uppannakkiccaṃ²⁶
 nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, ahaṃ etaṃ²⁷ damemīti“. Atha naṃ S.
 „Sāriputta, Buddhabalaṃ nāma aññaṃ, sāvakabalaṃ aññaṃ, tiṭṭha 25
 tvan“ ti paṭibāhi. Evaṃ²⁸ yebhuyyena asītimahātherā yācimsu. S.
 sabbe pi paṭibāhi. Athāyasmā Ānando S-ri balavasinehena addhi-
 vāsetum asakkonto „ayaṃ hatthi paṭhamaṃ maṃ māretū“ 'ti T-tass'
 atthāya jīvitaṃ pariccajitvā²⁹ Satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ S.
 „apehi Ānanda, mā me purato aṭṭhāsīti“ ā. „Bhante, ayaṃ hatthi 30

¹ Ck yo viti-, Sdr -yo samāpajjitvā. ² Bds -dhujane. ³ Bā Sdr -nena, B^o damena. ⁴ Bā Sdr adds hutvā. ⁵ Cks -ke. ⁶ Bā Sdr mahāvi-. ⁷ Bā Sdr add pi. ⁸ Bā Sdr -parivutto. ⁹ Sdr adds piṇḍāya. ¹⁰ Cks -ḍo, Sdr atha ha-. ¹¹ Cks paṭijjagim. ¹² Sdr -sammaṇā ¹³ Sdr buddhamahānā-. ¹⁴ Sdr adds saddhim. ¹⁵ Bā anu-. ¹⁶ Sdr adds ayaṃ. ¹⁷ Bā Sdr adds manussaghātako. ¹⁸ Cks -titi. ¹⁹ Bā Sdr sariraṃ. ²⁰ Cks -itvā. ²¹ Sdr ajjeva. ²² Sdr rukkhapā-. ²³ Bā Sdr -ṭako. ²⁴ Bā Sdr -ittha. ²⁵ Ck Sdr -le. ²⁶ so Bds; Cks pitunnaṃ kiccā, Sdr uppannakkiccaṃ omitting pitu. ²⁷ Bds abam eva taṃ, Sdr ahaṃ meva. ²⁸ Cks e. ²⁹ Bā Sdr add gantvā

caṇḍo pharuso manussaghāta¹ kappuṭṭhānaggisadiso, paṭhamam mān
 māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatu'' 'ti thero avaca,
 yāvatiyaṃ vuccamāno pi ca tath' eva aṭṭhāsi² na paṭikkamati³.
 Atha naṃ Bh.⁴ iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnaṃ antare ṭha-
 5 pesi⁵. Tasmim̄ khape ekā itthi Nālāgirim̄ disvā maraṇabhayabhīta
 palāyamānā⁶ am̄kena gahitadāraṃ hatthino ca T-tassa ca antare
 chaḍḍetvā palāyi, hatthi taṃ anubandhitvā⁷ dāraṃ santikaṃ āgami⁸,
 dāraṃ mahāraṃ ravi. S. Nālāgirim̄ odissakamettāya⁹ pharivā
 sumadhuraṃ brahmassaṃ nicchāretvā „ambho Nālāgiri, taṃ soḷasa-
 10 surāghaṭe¹⁰ pāyevā mattaṃ karontā¹¹ na aṇṇaṃ gaṇhissatīti ka-
 riṃsu, maṃ gaṇhissatīti¹² kariṃsu, mā akāraṇena jaṃghāyo kilamento¹³
 vicari, ito ehīti'' pakkosi. So Satthu vacanaṃ sutvā akkhini ummī-
 letvā Bh-to rūpasirim̄ oloketvā paṭiladdhasam̄vego Buddhatejena
 pacchinnaśuraṃ¹⁴ soḍaṃ olambetvā¹⁵ kaṇṇe cāleno¹⁵ gantvā
 15 T-tassa padesu pati. Atha naṃ S. „Nālāgiri, tvaṃ tiracchānahatthi,
 ahaṃ Buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo mā¹⁶ pharuso mā ma-
 nussaghāta¹⁷ bhava, mettacittaṃ paṭilabhā'' 'ti vatvā dakkhiṇa-
 hatthaṃ pasāretvā kumbhaṃ¹⁸ parāmasitvā¹⁹

Mā kuṅjara nāgam āsado,
 20 dukkho hi kuṅjara nāgamāsado.
 na²⁰ hi nāgahatassa²¹ kuṅjara
 sugatī hoti itoparāyano²².
 Mā ca mado mā ca pamādo²³,
 na hi pamattā sugatim̄ vajanti,
 25 tena tvaṃ nēva tathā karissasi
 yena tvaṃ sugatim̄ gamissasīti²⁴ dh. d.

Tassa sakalasarīraṃ pītiyā niranatararaṃ puṭṭam̄²⁵ ahoṣi, sace²⁶
 tiracchānagato na²⁷ bhavissa sotāpannaphalaṃ adhigamissa²⁸. Manussa
 taṃ pāṭihāriyaṃ disvā unnadim̄su appoṭhesuṃ²⁹, sañjātasomanassā
 30 nānābharaṇāni khipim̄su, tāni hatthissa sarīraṃ paṭicchādayim̄su, tato

¹ Bā Sār -ṭako. ² Bā akāsi, Sār thito. ³ Bā Sār -mi. ⁴ Sār satthā. ⁵ Bā Sār tha-. ⁶ Cks -naṃ. ⁷ Bā Sār add nivattitvā. ⁸ Bā Sār agamāsi. ⁹ Bā udissataṃ me-, Sār uddassa me-. ¹⁰ Cks -ṭesu. ¹¹ Bā -te. ¹² Cks -ssati, Bā Sār add pana. ¹³ Bā Sār -manto. ¹⁴ Cks paṭicchanna-. ¹⁵ Sār olabanto. ¹⁶ Cks omit mā. ¹⁷ Bā Sār -ṭako. ¹⁸ Bā -e, Sār -bhambhe. ¹⁹ Sār adds imaṃ gāthamāha. ²⁰ Ck ti, Sār ni. ²¹ so Ck Bā; Ck -hattassa. ²² Cks paramyato. ²³ read pamādo. ²⁴ Sār adds evaṃ. ²⁵ Sār puṭṭam̄. ²⁶ Bā add kira. ²⁷ Bā nā. ²⁸ Bā Sār -ssati. ²⁹ Ck appoṭhesu, Bā appoṭesu; Sār apphotayim̄su.

paṭṭhāya Nālāgiri Dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana Dhana-
pālakasamāgame caturāsītipāṇasahassāni amataṃ pivimsu¹. S. Dhana-
pālakaṃ pañcasu silesu patiṭṭhāpesi. Soṇḍāya Bh-to pādapaṃsūni
gahetvā upari muddhani ākiritvā paṭikuṭito² paṭikkamitvā dassanūpacāre
ṭhito Dasabalaṃ vanditvā nivattitvā hatthisālaṃ pāvīsi, tato paṭṭhāya
ca danto³ sudanto hutvā na kiñci viheṭheti⁴. S. nipannamanoratho
„yehi yaṃ dhanam khittam tesaṃ yeva⁵ tam hotū“⁶ ti adhiṭṭhāya „ajja
mayā mahantaṃ paṭihāriyaṃ kataṃ⁷, imasmim nagare piṇḍāya ca-
raṇaṃ appatirūpan“⁸ ti titthiye madditvā bhikkhusaṃghaparivuto ja-
yappatto khattiyo viya nagarā nikkhamitvā Veluvanam eva gato.
Nagaravāsino bahuannaṇapānakhādaniyaṃ ādāya vihāraṃ gantvā mahā-
dānaṃ pavattayimsu. Tam divasaṃ sāyaṇhasamaye dhammasabhaṃ
pūretvā nisinnā bhikkhū kathamsamuṭṭhāpesuṃ: „āvuso āyasmatā
Ānandena⁹ T-tass’ atthāya attano jīvitam pariccajantena dukkaraṃ
kataṃ, Nālāgirim disvā S-rā tikkhattum paṭibāhiyamāno pi nāpagato¹⁰,
aho dukkarakārako āvuso therō¹¹“ ti. S. „Ānandassa guṇakathā pa-
vattati, gantabbaṃ mayā etthā“¹² ti Gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā
„k. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. p’ Ānando tiracchāna-
yoniyaṃ nibbato pi mam’ atthāya jīvitam pariccajīti“¹³ vatvā¹⁴ a. ā.:

A.¹⁵ Mahimsakarattṭhe¹⁶ Sakuḷanagare¹⁷ Sakuḷo¹⁸ nāma
rājā dhammena r. kāresi. Tadā nagarato avidūre ekasmim
nesādagāmake aññataro nesādo pāsehi sakūṇe bandhitvā nagare
vikkiṇanto¹⁹ jīvikāṃ²⁰ kappesi. Nagarato ca avidūre āvaṭṭato
dvādasayojoano²¹ Mānusiyo²² nāma padumasaro ahoṣi pañca-
vaṇṇapadumasañchanno, ta. nānappakāro sakūṇasaṃgho osari²³,
so nesādo ta. aniyāmena pāse oḍḍeti²⁴. Tasmim kāle dha-
tarattṭhaḥaṃsarājā channavutthiṃsasahassaparivuto²⁵ Citta-
kūṭapabbate Suvannaḡuhāyaṃ vasati²⁶, Sumukho²⁷ nām’ assa
senāpati ahoṣi. Ath’ ekadivasam²⁸ tato hamsayūthā kati-

¹ Cks pāyimsu. ² so Cks; Bs Sdr -iko, Bā paṭikuto. ³ Bs Sdr danta. ⁴ Bds Sdr -dhesi. ⁵ Bds neva, Cks va. ⁶ Cks -tā. ⁷ Bā sannisinnā, Sdr sannipattitvā. ⁸ Cks āyasmā ānando. ⁹ Sdr anapagato. ¹⁰ Sdr āyasmā ānando. ¹¹ Sdr ti aha nam satthā dibbasotadhātuyā sutvā. ¹² Sdr addo tuṇhi ahoṣi tehi yācīto. ¹³ Sdr addo bhikkhavo. ¹⁴ Cks mahisara-, Sdr mahisaka-. ¹⁵ Bds Sdr sāgala-. ¹⁶ Bā Sdr sāgalo. ¹⁷ Ck Bā Sdr viki-. ¹⁸ Bā Sdr -tam. ¹⁹ Sdr -niko. ²⁰ Bā Sdr -saiyo. ²¹ Sdr otari, Bā -ā otarimsu. ²² Bds Sdr -si. ²³ Bā C -parivāro. ²⁴ Sdr pariva-. ²⁵ Ck sukhumo. ²⁶ Bds Sdr ekadā.

payā suvaṇṇahaṃsā Mānusiyaśaram' āgantvā² pahūtagocare
 tasmiṃ yathāsukhaṃ caritvā³ sucitra-Cittakūṭam⁴ gantvā dhata-
 ratṭhassa ārocesuṃ: „mahārāja manussapathe Mānusiyo⁵ nāma
 padumasaro sampannagocaro, ta. gocaraṃ gaṇhituṃ gacchāma“
 5 'ti. So „manussapatho nāma sāsāṃko⁶, mā vo ruccīti“⁷ pa-
 ṭikkhipitvāpi⁸ punappuna vuccamāno „sace tumbhākaṃ rucati
 gacchāma“ 'ti saparivāro taṃ saraṃ agamāsi. So ākāśā⁹
 otaranto pādaṃ pāse paveseṇto¹⁰ yeva otari, ath' assa pāso
 pādaṃ ayasatthakena¹¹ bandhanto¹² viya ābandhitvā gaṇhi,
 10 ath' assa „chindissāmi na“ ti ākaḍḍhantassa paṭhamavāre
 cammaṃ chijji¹³ dutiyavāre maṃsaṃ¹⁴ tatiyavāre nahāruṃ¹⁵,
 pāso aṭṭhim āhacca aṭṭhāsi, lohitaṃ pagghari¹⁶, balavavedanā
 pavattimsu¹⁷. So cintesi: „sac' ahaṃ baddharāvaṃ¹⁸ ravissāmi
 nātakā me utrastā¹⁹ hutvā gocaraṃ agaṇhitvā chātajjhataṃ va
 15 palāyantā²⁰ dubbalatāya samudde patissantīti“ so vedanaṃ
 adhivāsetvā²¹ nātināṃ yavadatthaṃ caritvā²² haṃsakīlaṃ²³ kī-
 ḷanakāle mahantena saddena²⁴ baddharāvaṃ²⁵ ravi, taṃ sutvā
 va te haṃsā maraṇabhayatajjitā²⁶ Citrakūṭābhimukhā²⁷ pakka-
 miṃsu²⁸. Tesu²⁹ pakkantesu Sumukho haṃsasenāpati „kacci
 20 nu kho idaṃ bhayaṃ mahārājassa uppannaṃ, jānissāmi na“
 ti vegena pakkhanditvā purato gacchantassa haṃsagaṇassa
 antare M-am adisvā majjhimaṃsagaṇaṃ vicini³⁰, ta. pi³¹
 adisvā „nissaṃsayāṃ tass' ev' etaṃ³² bhayaṃ uppannaṃ“ ti

¹ Bā -ssiyāṃ-. ² Sdr gantvā. ³ Bā Sdr vica-. ⁴ Ck sucitruccitrukūṭam, Bā su-
 hitaṃ citta-, Sdr cittaṃkūṭam, omitting sucitra. ⁵ Bā manussi-. ⁶ Sdr sa-
 paṭibhayo. ⁷ Sdr rucceatīti, Bā rucceitthāti. ⁸ Bā Sdr add tehi. ⁹ Sdr -sato
¹⁰ Cks Bā Sdr -santo. ¹¹ Bā Sdr -mattakena, Bā -patta-. cfr $\frac{2.5.9}{3}$ ¹² Bā kaḍḍha-,
 Bā kaḍḍhe-, Sdr ghaṭe-. ¹³ Cks chindi. ¹⁴ Bā Sdr add chijji ¹⁵ Cks omit
 mahāruṃ, Bā add chijji, Sdr has uḥāru chijji, adding catutthavāre so. ¹⁶
 Sdr -rati. ¹⁷ Bā Sdr omit pa. ¹⁸ Bā bandharavaṃ. Sdr bandhanaravaṃ. ¹⁹
 Bā uttarāsā, Sdr cittutrāsā. ²⁰ Cks -ti. ²¹ Sdr adds yava. ²² Bā khādītā,
 Sdr gocaraṃ gaṇhitā. ²³ Bā Sdr haṃsānaṃ. ²⁴ Cks omit sa-. ²⁵ Bā bandhana-
 ravaṃ, Sdr bandharavaṃ. ²⁶ Bā Sdr add hutvā. ²⁷ Bā Sdr citta-. ²⁸ Sdr
 pakkhandiṃsu. ²⁹ Cks pi. ³⁰ Sdr -ṇassa vicinivā. ³¹ Sdr adds taṃ. ³²
 Sdr tassevataṃ.

nivattitvā āgacchanto M-am pāse baddham¹ lohitamakkhitam dukkhāturam paṃkapiṭṭhe nipannam disvā „mā bhāyi mahārāja², aham mama jīvitam pariccajitvā tumhe pāsato mocessāmīti“ vadanto otaritvā M-am assāsento paṃkapiṭṭhe nisīdi. Atha nam vīmaṃsanto M. paṭhamam g. ā.:

1. Sumukha anupacinantā³ pakkamanti vihaṅgamā,
gaccha tuvam pi, mā kaṃkhi, n' atthi baddhe¹⁵ sahāyatā ti. 1.

Ta. anupacinantā⁴ ti sinehena ālayavasena⁵ anolokento⁶, pakkamantīti ete channavutthāmasasahassā nātivahaṅgamā mam⁷ chaḍḍetvā gacchanti tvam pi gaccha mā idha ṭhānam⁸ ākaṃkhi evam hi pāsena baddhe mayi sa- 10
hāyatā nāma n' atthi na hi te aham idāni kiñci sahāyakeccham kātum sakkhis-
sāmi kin te mayā nirupakārena papañcaṃ akatvā gacch' evā 'ti vadati.

Tatoparam⁹:

2. Gacch' evāham na vā gacche na tena amaro siyam,
sukhitam tam upāsivā dukkhitam¹⁰ tam katham jahe. 2. 15
3. Maraṇam vā tayā saddhim jīvitam vā tayā vinā
tath' eva¹¹ maraṇam seyyo yañce jīve tayā vinā. 3.
4. N' esa dhammo mahārāja yam tam¹² evaṃgataṃ jahe,
yā gati tuyham sā mayham rucate vihaṅgādhipa¹³. 4.
5. Kā¹⁴ nu pāsena baddhassa¹⁵ gati aññā mahānāsā,
sā katham cetayānassa¹⁶ muttassa tava¹⁷ rucati. 5. 20
6. Kam vā tvam passase¹⁸ attham mama tuyham ca pakkhima
nātinam vāvasiṭṭhānam ubhinnaṃ jīvitakkhaye. 6.
7. Yan na kañcanadepiccha¹⁹ andhena tamasā gataṃ²⁰
tādise sañcajam²¹ pānam kam attham abhijotaye²². 7. 20
8. Katham nu patatam seṭṭha dhamme attham na bujhasi,
dhammo apacito santo attham dasseti²³ pāninam. 8.

¹ Sdr bandham disvā. ² Sdr -jā ti vatvā. ³ Ck anapavīṇantā, C^s anapavīṇantā, Sdr anuvi-. ⁴ Ck napavīṇantā, C^s napavīṇ-, Sdr anuvi-. ⁵ Cks ālapānava-.
⁶ all four M^s. -to. ⁷ Cks omit mam. ⁸ Bds Sdr vāsam. ⁹ Sdr adds sumukho āha. ¹⁰ Cks omit dukkhi. ¹¹ Bds Sdr tadeva. ¹² Cks etaṃ. ¹³ Sdr -pā ti tato M. āha. ¹⁴ Bds kiñ. ¹⁵ all four M^s. bandh-. ¹⁶ Cks cetasā-. ¹⁷ Cks ava. ¹⁸ Sdr -si. ¹⁹ Sdr dve piccha, Cks -de viñca. ²⁰ Sdr kataṃ, Bd katham. ²¹ Sdr sañcaja, Bd sañcacaṃ. ²² Sdr adds ti sumukho āha ²³ Cks dassati, Bd dassetaṃ.

9. So 'haṃ dhammaṃ apekkhāno¹
dhammā c' atthaṃ samuṭṭhitam
bhattiṃ ca tayi sampassaṃ² nāvakaṃkhāmi³ jīvitam. 9.
10. Addhā eso sataṃ dhammo yo mitto⁴ mittam āpade
5 na-ccaḃe jīvitassāpi hetu dhammam anussaraṃ⁵. 10.
11. Sv-āyaṃ dhammo ca⁶ te ciṅṇo bhatti ca veditā mayi,
kāmaṃ⁷ karassu mayh' etaṃ, gacch' evānumato⁸ mayā. 11.
12. Api tv-evam⁹ gate kāle yaṃ bandhaṃ¹⁰ nātinam mayā
tayā taṃ buddhisampannam¹¹ assa paramasaṃvutaṃ. 12.
- 10 13. Icc-eva¹² mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavuttinaṃ
paccadissatha¹³ nesādo āturaṃ iv' antako. 13.
14. Te sattum abhisamikkha¹⁴ dīgharattaṃ hitā diḃ
tunhīm āsittha ubhayo na ca sañcesum¹⁵ āsanā. 14.
- 15 15. Dhataratṭhe ca disvāna samuḍḍente¹⁶ tato tato
abhikkamatha vegena dijasattu dijādhipe. 15.
16. So ca vegen' abhikkamma āsajja parame dije
paccakampittha¹⁷ nesādo¹⁸ baddhā iti vicintayaṃ 16.
17. Ekaṃ ca baddhaṃ āsīnaṃ abaddhaṃ ca punāparaṃ
āsajja baddham āsīnaṃ pekkhamānaṃ adīnaṃ. 17.
- 20 18. Tato so vimato yeva paṇḍare ajjhabhāsatha
pavaddhakāye¹⁹ āsīne dijasamghagaṇādhipe: 18.
19. Yan nu pāsena mahatā baddho na kurute desaṃ —
atha kasmā abaddho tvaṃ balī pakkhī na gacchasi. 19.
20. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti, mutto baddham upāsasi, (IV ⁴²⁶/₁₀)
25 ohāya sakunā yanti, kiṃ eko avahīyasi²⁰. 20.
21. Rājā me so dijāmitta²¹ sakhā pāpasamo ca me,
n' eva naṃ vijahissāmi yāva kālassa pariyāyaṃ²². 21.

¹ Ck ave-, C^s avakkhāto, B^d apekkhanto. ² C^s S^dr samphassaṃ. ³ C^s -khāva, B^d -khīpi. ⁴ C^s -e. ⁵ S^dr -ranti tato M. āha. ⁶ C^s kha. ⁷ S^dr kāyaṃ. ⁸ C^s gaccheva a-. ⁹ Ck -va. ¹⁰ so Ck; C^s khandhaṃ, B^d S^dr khaṇḍaṃ. ¹¹ B^d vuddhi-. ¹² B^ds -vaṃ. ¹³ C^s pabbadi-, B^ds S^dr paccudi-. ¹⁴ B^d ābhisam-cikkhi, C^s abhisamcikkha. ¹⁵ C^s navasaṅcōpa, B^d saṅcalesum, B^s sañcesum, S^dr sañcesu. ¹⁶ C^s -ddante, S^dr -ddente. ¹⁷ C^s paṇḍa-, B^d paṅca-, B^s pacchā-, S^dr maṅca-. ¹⁸ C^s -de. ¹⁹ Ck pavatthikāse, C^s pavattakāye, B^d pa-vaḍha-. ²⁰ S^dr -sīti sumukho āha. ²¹ B^d dijāmitto, C^s dijōmitto, cfr. IV ⁴²⁶/₁₅. ²² S^dr -yanti nesādo āha.

22. Kathaṃ panāyaṃ vihago¹ nāddasa² pāsam odditaṃ,
padaṃ h'etaṃ mahantānaṃ, bodhum³ arahanti⁴ āpadaṃ⁵. 22.
23. Yadā parābhavo hoti poso jīvitasamkhaye (IV ⁴²²/₂₇)
atha jālaṅ ca pāsaṅ ca āsajjāpi na bujjhati⁶. 23.
24. Api tv-eva mahāpuṇṇā⁷ pāsā bahuvidhā tatā⁸ 5
gūlham āsajja bajjhanti⁹ ath' evaṃ jīvitakkhaye ti. 24.

Imesaṃ gāthānaṃ sambandho Pājivasen' eva¹⁰ veditabbo; ta. gacchevā
'ti mahārāja ahaṃ ito gaccheyyaṃ vā na vā nāhaṃ¹¹ tena gamanena¹² vā
agamanena vā amaro siyaṃ, ahaṃ ito gato pi agato pi maraṇato¹³ amutto va,
ito pubbe pana sukhitaṃ taṃ upāsivā idāni dukkhitaṃ kathaṃ jaheyyan ti 10
vadati, maraṇaṃ vā ti mamaṃ hi āgacchantassa¹⁴ vā tayā saddhiṃ maraṇaṃ
bhaveyya gacchantassa vā tayā¹⁵ vinā jīvitaṃ, tesu dvīsu¹⁶ yaṃ tayā sad-
dhiṃ maraṇaṃ tad eva me varaṃ yaṃ pana tayā vinā jīveyyaṃ na me taṃ
varan ti a., ruccate ti yā va tava gati nippatti¹⁷ sā va¹⁸ mayhaṃ ruccati,
sā kathan ti samma Sumukha mama¹⁹ tāva daḥhena vālapāseṇa²⁰ baddhassa 15
parahatthagatassa sa gati ruccatu tava pana cetayānassa²¹ sacetanassa paññā-
vato muttassa²² kathaṃ ruccati, pakkhimā²³ 'ti pakkhasampanna²³, ubhinna
ti amhākaṃ dvīnaṃ jīvitakkhaye 'sati tvaiṃ mama vā tava vā avasiṭṭhañāti-
naṃ²⁴ vā kam atthaṃ passasi²⁵, yaṃ nā 'ti ettha nakāro upamāne, kañ-
canadepicchā²⁶ 'ti kañcanadvepiccha²⁷, ayam eva vā pāṭho kañcanasadisa- 20
ubhayapakkhā 'ti a., tamasā ti tamasi, gatan ti kataṃ²⁸, ayam eva vā pāṭho,
purimassa nakārassa iminā sambandho, na katan ti kataṃ viyā 'ti a., i. v. h.:
taya pāṇaṃ cājante pi²⁹ acājante pi²⁹ mama jīvitassa abhāvā yaṃ tava pāṇa-
sañcajanam taṃ³⁰ andhena tamasi katam viya kiñcid evarūpakammaṃ apaccak-
khagunaṃ, tādise tava apaccakkhagūṇe pāṇasañcajane³¹ tvaiṃ pāṇaṃ sañcajanto 25
kaṃ atthaṃ joteyyāsīti³², dhammo apacito santo ti kin nu dhammo pūjito
mānito³³ samāno, atthaṃ dassetti³⁴ vuddhiṃ³⁵ dasseti, apekkhāno ti
apekkhanto, dhammā catthau³⁶ ti dhammato ca³⁷ atthaṃ samuṭṭhitaṃ

¹ Bā Sār vihaṅgo. ² Cks -sā. ³ Cks buddhum. ⁴ Bās -hati. ⁵ Sdr -danti s. ā.
⁶ Sdr -tīti nesādo ā. ⁷ Ck apithevamaham mañṇe, C apithevamaham mañṇe,
Bā apitvaṃ vaṃ mahāpuṇṇā. ⁸ Ck tathā, Bā katā, Sār gatā? ⁹ Sdr va-, Bā
bu-. ¹⁰ Bās Sār -nayeneva. ¹¹ Cks haṃ. ¹² Cks maggena. ¹³ Cks -ṇa. ¹⁴
Sdr ag-. ¹⁵ Cks add vā. ¹⁶ Cks omit dvī-. ¹⁷ Sdr omits tava gati. ¹⁸
Cks yā ca. ¹⁹ Cks khama, Bā omits mama. ²⁰ Sār vālamayapāsana. ²¹ Sār
metayānassa, Ck metanāyassa, C cetanāyassa. ²² Cks yu-. ²³ Bās -am.
²⁴ Bā Sār -tthānaṃ nā-. ²⁵ Cks passi. ²⁶ Cks depicchā. ²⁷ Cks -dopiccha.
²⁸ Cks katā. ²⁹ Cks -tenāpi. ³⁰ Cks omit taṃ. ³¹ Bās Sār sañcajanto, omitting
pāṇa. ³² Bā kimatthaṃ jāneyyāsīti, Sār kimatthaṃ mabhijoteyyosīti. ³³ Bās Sār
add sammānito. ³⁴ Cks dassa-. ³⁵ Bā buddhi, Sār vuḍhi. ³⁶ Cks Bā vatthan.
³⁷ Ck va.

passanto, bhattiu ti sinehaṃ, sataṃ dhammo ti paṇḍitānaṃ sabhāvo, yo mitto ti yo mitto āpadāsu mittānaṃ na¹ caje, tassa acajantassa² esa sabbāvo nāma addhā sataṃ dhammo vidito³ pākaḥo jāto, kāmaṃ karassū 'ti etaṃ kāmaṃ mayā icchitaṃ mama karassu, apī tvevaṃ gate kāle ti apī tu evaṃ
 5 gate kāle mayi imasmīṃ ṭhāne pāsena baddho⁴, paramasaṃvutaṃ ti parama-paripunṇaṃ, icceva⁵ mantayantānaṃ ti gaccha na gacchāmiti evaṃ ka-thentānaṃ, ariyānaṃ ti ācāraariyānaṃ, paccadissathā 'ti kāsāvāni vāsetvā rattamāle⁶ pilandhitvā muggaraṃ ādāya gacchanto⁷ va⁸ adissatha, āturaṇaṃ ti gilānaṃ maccu viya, abhisamikkhā⁹ 'ti bhikkhave ti ubbo pi sattuṃ
 10 āyantaṃ passivā, hitā ti dīgharattaṃ aṇṇamaṇṇassa hitā muducittā, na ca sañcesu āsanā¹⁰ ti āsanato na calīsu yathā nisinnā va ahesuṃ, Sumukho pana ayaṃ nesādo āgantvā paharanto¹¹ maṃ paṭhamaṃ¹¹ paharatu 'ti cintetvā M-aṃ pacchato katvā nisīdi, dhataṃ ṭṭhe ti haṃse, samuddente¹² ti maraṇa-bhayena ito c' ito ca uppatante disvā, āsajjā 'ti itare dve jane upagantvā,
 15 paccakampitthā 'ti baddhā na baddhā ti cintento upadhārento akampittha, vegaṃ hāpetvā saṅkaṃ agamāsi. āsajja baddhaṃ ti nibaddhaṃ M-aṃ upagantvā nisinnaṃ Sumukhaṃ, ādinaṃ ti ādinaṃ eva hutvā M-aṃ olokentaṃ disvā, vimato 'ti kin nu kho abaddho baddhassa santike nisino kāraṇaṃ pucchissāmiti vimati jāto¹³ hutvā ti a., paṇḍare ti haṃse athavā pari-suddhe nimmale sampahaṭṭhe kañcanaṇṇe ti a., pavaddhakāye ti vad-ḍhitakāye mahāsaṃre, yaṇu 'ti yaṇ tāva eso mahāpāse baddho pi na kurute disaṃ ti palāyanatthāya ekaṃ disaṃ na vajati¹⁴ taṃ yuttaṃ ti adhippāyo, baliti balasampanno hutvāpi, pakkhīti taṃ ālapati, ohāyā 'ti chaḍḍetvā, yantīti sesasakuṇā gacchanti, avahīyasīti ohīyyasi, dijāmittā 'ti dijānaṃ amittā
 25 yāva kālassa pariyaṇaṃ ti yāva maraṇassa vāro āgacchati, kathaṃ paṇāyaṇaṃ ti tvaṃ rājā me so ti vadasi rājāno ca nāma paṇḍitā honti, iti¹⁵ paṇḍito samāno kena kāraṇena oḍḍitaṃ pāsāṃ na¹⁶ addasa¹⁷, padaṃ hetan ti yasama-hattaṃ vā nānamahattaṃ vā pattānaṃ attano āpadabujjhaṇaṃ¹⁸ nāma padaṃ kāraṇaṃ, tasmā te āpadaṃ¹⁹ bodhuṃ arahanti, parābhavo ti avadḍhi,
 30 āsajjāpīti upagantvāpi na bujjhati, tatā ti vitatā oḍḍitā, gūḷhamāsjjā²⁰ 'ti tesu pāsesu yo²¹ gūḷho²⁰ paṭicchanno pāso taṃ²² āsajja bajjhanti, athevaṃ ti atha evaṃ jīvitakkhaye bajjhant' evā 'ti a.

Iti so taṃ²³ kathāsallāpena muduhadayaṃ katvā M-assa jīvitaṃ yācanto:

¹ Sār a ² Bds Sār add mittassa. ³ Cks vijjīti, Bds tihividito. ⁴ so C; Ck Bā Sār bandho. ⁵ Bā Sār -vaṃ. ⁶ Bā Sār -laṃ. ⁷ Sār āg-. ⁸ Cks ca. ⁹ Bā abhicīcakkhā, Bā Sār abhisācikkhā. ¹⁰ Cks nañcasaṅcopā, Bā nasaccelesu-, Bā naca sañcetum-, Sār nacalañcesunti. ¹¹ Sār omits pa-. ¹² Cks haṃsasamu-dente. ¹³ so Cks Bā; Sār mati-. ¹⁴ Bds Sār bhajati. ¹⁵ Bā Sār add pi. ¹⁶ Bā pāsanaṃ. Cks omit na. ¹⁷ Bā adassa, Sār addasaṃ. ¹⁸ so C; Ck ap-, Bā apadaṃ-. ¹⁹ Bds ap-. ²⁰ Sār guyh-. ²¹ Cks so. ²² Cks pā naṃ. Bā pācā taṃ. ²³ Ck saṃtaṃso, C' samaṃ so, Bā so, omitting taṃ.

25. Api n' āyaṃ tayā saddhiṃ sambhāsassa¹ sukhudrayo,
api no anumaññasi², api no jīvitaṃ dade ti g. ā. 25.

Ta. api nāyan ti api nu ayam, sukhudrayo ti sukhaphalo, anu-
maññasi³ Cittakūtaṃ⁴ gantvā nātake passitum api no⁵ anujāneyyāsi, jīvi-
taṃ dade ti api no imāya kathāya⁶ uppannavissāso na māreyyāsīti. 5

So tassa madhurakathāya bajjhitvā

26. Na c' eva me tvaṃ baddho si, na pi icchāmi te vadhaṃ,
kāmaṃ khippam ito gantvā jīva tvaṃ anigho ciran ti g. ā. 26.
Tato Sumukho catasso gāthā abhāsi:
27. N' evāham⁷ etaṃ icchāmi aññatr' etassa jīvitā, 10
sace ekena tuṭṭho⁸ si muñc' etaṃ⁹ mañ ca bhakkhaya¹⁰. 27.
28. Ārohapariṇāhena¹¹ tuly' asmā vayasā ubho,
na te lābhena jin' atthi¹², etena¹³ niminā tvaṃ. 28.
29. Tad imgha samavekkhassu¹⁴, hotu giddhi tavāsmasu,
maṃ pubbe bandha pāsena pacchā muñca dijādhpaṃ. 29. 15
30. Tāvad eva ca te lābho katassā¹⁵ yācanāya ca
metti ca dhataratṭhehi yāvajjivāya te siyā ti. 30.

Ta. etan ti yaṃ aññatra etassa jīvitā mama jīvitān etaṃ abhaṃ n' icchāmi,
tulyasmā ti samānā homa, niminā tvaṃ ti parivatthehi tvaṃ, tavāsmasū
ti tava amhesu giddhi hotu, kin te etena, mayi lobham uppādehīti vadati, 20
tāvadevā 'ti tattako yeva, yācanāya cā 'ti yā mama yācanā sā katā assā 'ti a.

Iti so tāya dhammadesanāya tele pakkhittakappāsapicu
viya mudukatahadayo M-am tassa dāsaṃ katvā dadanto āha:

31. Passantu no mahāsaṃghā tayā muttam ito gataṃ
mittāmaccā ca bhaccā¹⁶ ca puttadārā ca bandhavā. 31. 25
32. Na ca¹⁷ te tādisā mittā bahunnaṃ idha vijjati
yathā tvaṃ dhataratṭhassa pānasādhāraṇo sakhā. 32.
33. So¹⁸ te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo,
kāmaṃ khippam ito gantvā nātimaṃjhe virocathā 'ti. 33.

¹ Bds Sdr samvā-. ² Cks -esi, Bd Sdr -asi. ³ Bd Sdr -āsiti. ⁴ Cks citra-. ⁵
Bds Sdr tvaṃ in the place of api no. ⁶ Bds Sdr gāthāya. ⁷ Sdr. namevā-,
Cks navā-. ⁸ Ck ku-. ⁹ Cks mañ-. ¹⁰ Cs -yam. ¹¹ Ck Sdr -nā. ¹² so Cks
Bds jiratthi, Sdr onatā. ¹³ Cks add mañ. ¹⁴ Bds Sdr -pe-. ¹⁵ Bds Sdr katassa
¹⁶ Cks bhattā. ¹⁷ Cks nā va. ¹⁸ Cks se.

Ta. no ti nipātamattaṃ, tayā muttan ti imaṃ hi tvaṃ ñeva muñcasi nāma tasmā imaṃ tayā muttaṃ ito Citrakūṭapabbata-gataṃ¹ mahantā ñātisaṅghā ca² ete ca mittādayo passantu ettha, bandhavā ti ekalohitasambandhā³, vijjatīti vijjanti, pāṇasādhāraṇo ti sādharanapāṇo avibhattajīvito⁴, yathā
5 tvaṃ etassa sakhā etādisā aññesaṃ bahunnaṃ mittā⁵ nāma na vijjanti, tava-
nugo ti etaṃ⁶ dukkhiṃāṃ ādāya purato gacchantassa tava ayaṃ anugo hotu.

Evam vatvā pana nesādaputto pemacittena M-aṃ upasaṃ-
kamtivā bandhanaṃ chinditvā āliṅgitvā sarato nikkhāpetvā⁷ sara-
tīre taruṇadabbapiṭṭhe⁸ nisidāpetvā pāde baddhapāsaṃ mudu-
10 cittena saṅikaṃ mocetvā⁹ dūre khipitvā M-e balavasinehaṃ
paccupaṭṭhāpetvā mettacittena udakaṃ ādāya lohitaṃ dhovitvā
punappuna parimajji, tassa mettacittānubhāvena B-assa pāde
sirā sirāhi¹⁰ maṃsaṃ maṃsena cammaṃ cammena ghaṭṭitaṃ¹¹,
tāvad eva pādo samrūḷho¹² sañjātachavi¹³ sañjātalomo ahoṣi,
15 abaddhapādena nibbiseso B. sukhito pakatibhāven' eva nisīdi.
Atha Sumukho attānaṃ nissāya M-assa sukhita bhāvaṃ disvā¹⁴
jātasomanassō¹⁵ nesādassa thutim akāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

34. So patīto pamuttana bhattunā bhattugāravo
20 ajjhabhāsatha vakkaṅgo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 34.

35. Evaṃ luddaka nandassu saha sabbehi ñātibhi
yathāham ajja nandāmi muttaṃ disvā dijādhipan ti. 35.

Tattha vakkaṅgo ti vaṃkagīvo.

Evaṃ luddakā 'ti imaṃ¹⁶ thutim katvā Sumukho B-aṃ ā.:
25 „mahārāja, iminā amhākaṃ mahāupakāro kato, ayaṃ hi am-
hākaṃ vacanaṃ akatvā kilāhamse no¹⁷ katvā issarānaṃ dento
bahuṃ dhanāṃ labheyya, māretvā¹⁸ maṃsaṃ vikkiṇanto pi
labhetha¹⁹, attano pana jīvitaṃ anoloketvā amhākaṃ vacanaṃ

¹ Bds -taṃ gantvā. ² Bā yeva, Sār yeva. ³ Cks -tam-. ⁴ Bā -vako, Sār -viko. ⁵ Cks -ānaṃ. ⁶ Cks ettha. ⁷ so Cks for -metvā? Bds Sār nikkhami-. ⁸ Bds -dabbatāpiṭṭhe, Sār -dabbhatāna-. ⁹ Cks temetvā, Bds mocitvā. ¹⁰ so Cks; Bds -rehi, Sār sirāsirā. ¹¹ so Sār; Bds -kaṃ, Ck sanikaṃ, Cs saṅikaṃ. ¹² Bā sammārūḷho. ¹³ Bā Sār succhavi. ¹⁴ Sār viditvā. ¹⁵ Bā Sār sañjāta-. ¹⁶ Bā Sār omit imaṃ, Bā has imaṃ pana. ¹⁷ Bā -so nā. ¹⁸ Sār adds vā. ¹⁹ Ck labhetha, Bā mūlaṃ pilaāheta, Sār bahūdhanāṃ labheteva.

kari, imaṃ raṅṅo santikaṃ netvā sukhajīvikaṃ karomā⁴ 'ti. M. sampatiṇṇi. Sumukho attano bhāsāya M-ena saddhīṃ kathento puna manussabhāsāya luddaputtaṃ āmantetvā „samma tvam kimatthaṃ pāse¹ oḍḍesīti“ pucchitvā „dhanatthaṃ“ ti vutte „evaṃ sante tuvaṃ² amhe ādāya nagaraṃ pavisitvā raṅṅo⁵ dassehi, bahum³ te dhanam dāpessāmiti“⁴ ā.

36. Ehi⁵ taṃ anusikkhāmi yathā tvam api⁶ lacchase lābham yathāyaṃ⁷ dhataratṭho pāpaṃ kiñci na dakkhati⁸. 36.

37. Khippam antepuraṃ netvā raṅṅo dassehi no ubho abaddhe pakatibhūte kāce⁹ ubhayato tṭhite. 37. 10

38. Dhataratṭhā¹⁰ mahārāja haṃsādhipatino ime, ayaṃ hi rājā haṃsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro. 38.

39. Asaṃsayam imaṃ disvā haṃsarājaṃ narādhipo patīto sumano vitto¹¹ bahum dassati te dhanan ti. 39.

Ta. anusikkhāmiti anusāsāmi, pāpaṃ ti lāmaṃ, raṅṅo dassehi¹⁵ no ti amhe ubho pi raṅṅo dassehi, B-assa pañhapabbhāvadassanatthaṃ¹² attano mittadhammassa āvibhāvanatthaṃ luddassa dhanalābhatthaṃ raṅṅo sīle patitṭhāpanatthaṃ cā 'ti catūhi kāraṇehi evaṃ ā., dhataratṭhā¹³ ti netvā ca pana raṅṅo evaṃ ācikkheyasi¹⁴: mahārāja ime dhataratṭhakule jāta dve haṃsādhipatino¹⁵, etesu ayaṃ rājā itaro senāpatīti, iti naṃ sikkhāpesi, patīto ti ādini²⁰ tīṇi pi tuṭṭhākāravacanaṃ¹⁶ eva¹⁶.

Evaṃ vutte luddo „sāmi, mā vo rājadassanaṃ¹⁷ ruccatu¹⁸, rājāno nāma calacittā, keḷihamse¹⁹ vā vo²⁰ kareyyum mārapeyyum vā“ ti vatvā „samma mā bhāyi, ahaṃ tādisaṃ kak-khalaṃ luddaṃ lohitaṇṇiṃ dhammakathāya mudukaṃ katvā²⁵ mama pādesu pātesim²¹, rājāno nāma puñṇavantaṃ ca pañṇavantaṃ ca subhāsitaḍḍubbhāsitaṇṇū²² ca, khippaṃ amhe raṅṅo dassehīti“ vutte „tena hi mā mayhaṃ kujjhitha, ahaṃ āvuso²³

¹ Bā Sār -saṃ. ² Bā Sār omit tuvaṃ. ³ Bā bahūnaṃ. ⁴ Bā pessāmiti. ⁵ Cks add ca. ⁶ Cks tuvaṃ hi. ⁷ Bās Sār tavāyaṃ. ⁸ Sār rakkhati. ⁹ Ck kāve, Bā koje, Sār kāje. ¹⁰ Cks Sār -a, Bā -o. ¹¹ Bā Sār citto, Ck vinto. ¹² Bās pañṇābhāva-, Sār pañṇānubbhāvaṃ-. ¹³ Cks -o. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Cks jāto vehāsādhi-. ¹⁶ Bā tuṭṭha-. ¹⁷ Cks rājā-, Sār raṅṅo evaṃ dassanaṃ. ¹⁸ Bā -ti, Sār rucci. ¹⁹ Bā kiḷa- altered to kiḷā-, Sār kiḷa-. ²⁰ Cks omit vo. ²¹ Sār pādesi, Bā pātemi. ²² Sār -taṃ dubbhāsitaṃ jānanti. ²³ Bā Sār avasaṃ.

tumhākaṃ ruciya¹ nemīti² ubho pi kācaṃ³ āropetvā rājakulaṃ
gantvā rañño dassetvā raññā puṭṭho yathābhūtaṃ ārocesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

40. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā kammanā upapādayi,
5 khippam antepuram gantvā rañño haṃse adassayi
abaddhe pakatibhūte kāce³ ubhayato ṭhite. 40.
41. Dhataratṭhā⁴ mahārāja hamsādhipatino ime,
ayaṃ hi rājā hamsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro⁴. 41.
42. Kathaṃ pan' ime vihagā⁶ tava hatthattham⁷ āgatā,
10 kathaṃ luddo mahantānaṃ issare-m-idha-m-ajjhagā⁸. 42.
43. Vibitā sant' ime pāsā⁹ pallalesu janādhipa
yaṃ yadā yatanam maññe dijānaṃ pānarodhanaṃ. 43.
44. Tādisaṃ pāsam āsajja hamsarājā abajjhatha,
taṃ abaddho upāsīno mamāyaṃ ajjhabhāsatha: 44.
- 15 45. Sudukkarāṃ anariyehi dahate bhāvam uttamaṃ
bhattur atthe¹⁰ parakkanto dhamme yutto vihaṅgamo. 45.
46. Attan' āyaṃ cajivāna jīvitam jīvitāraho
anutthunanto āsīno bhattu yācitha jīvitam. 46.
47. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam¹¹ aham ajjhagam,
20 tato taṃ pāmuñcim pāsā anuññāsīm sukkena ca. 47.
48. So patīto pamuttana bhattunā bhattugāravo
ajjhabhāsatha vakkāṅgo vācam kaṇṇasukkham bhaṇam. 48.
49. Evaṃ luddaka nandassu saba sabbehi nātibhi
yathāham ajja nandāmi muttam disvā dijādhipam. 49.
- 25 50. Ehi¹² taṃ anusikkhāmi yathā tvam api lacchase
lābham yathāyaṃ dhataratṭho pāpam kiñci na dakkhati¹³. 50.
51. Khippam antepuram gantvā rañño dassehi no ubho
abaddhe pakatibhūte kāce¹⁴ ubhayato ṭhite. 51.
52. Dhataratṭhā¹⁵ mahārāja hamsādhipatino ime,
30 ayaṃ hi rājā hamsānaṃ, ayaṃ senāpatitaro. 52.
53. Asamsayaṃ imaṃ disvā hamsarājāṃ narādhipo
patīto sumano vitto¹⁶ bahum dassati te dhanam. 53.

¹ Bā ruceyā. ² Bā Sār kājam. ³ Bā kāje, Sār kājam. ⁴ Bā -o, Sār -a.

⁵ Sār adds taṃ sutvā rājā āha. ⁶ Bā Sār vihaṅgā. ⁷ Sār hatthattham. ⁸

Bā Sār -re idha a-. ⁹ Sār hamsā. ¹⁰ Bā Sār atthe. ¹¹ Cks pā-. ¹² Cks

add ca. ¹³ Sār rakkhati. ¹⁴ Bā Sār kāje. ¹⁵ Cks Sār -o. ¹⁶ Cks citto.

54. Evam etassa vacanā ānītā 'me ubho mayā,
etth' eva hi ime assu ubho anumatā mayā. 54.
55. So 'yaṃ evaṃgato pakkhī dijo paramadhammiko,
mādisassa hi luddassa janayeyyātha maddavaṃ. 55.
56. Upāyanam hi¹ te deva nāññaṃ passāmi edisaṃ
sabbasākuniḡagāme², taṃ passa manujādhipā 'ti. 56.

Ta. kammanā³ upapādayīti yaṃ so avaca taṃ karonto kāyakammaṇa
sompādesi, gantvā ti haṃsarājena nisinnakācakoṭṭim⁴ uccataram senāpatinā⁵
nisinnakoṭṭim⁴ thokaṃ nīcam katvā ubho pi⁶ ukkhipitvā⁷ haṃsarājā ca senā-
pati ca rājānaṃ passituṃ gacchanti ussaratha ussarathā 'ti janāṃ ussārento 10
evārūpā⁸ sobhaggappattā suvaṇṇavaṇṇahaṃsarājāno⁹ na dīṭṭhapubbā ti¹⁰ ma-
nussesu paṇāsantesu¹¹ khippam antepuram gantvā, adassayīti haṃsa-
rājāno tumbe daṭṭhum āgatā ti rañño ārocāpetvā tena tuṭṭhacittena āgacchantū¹²
'ti pakkosāpīte¹³ atiharitvā dassayi¹⁴, hatthaththan¹⁵ ti hatthe attham¹⁶
pattan ti vuttam hoti, mahantānaṃ ti yasamahantaṃ pattānaṃ suvaṇṇa- 15
vaṇṇānaṃ dhataratṭṭhahaṃsānaṃ issare¹⁷ sāmino kathaṃ tvaṃ luddo hutvā
adhiḡato ti pucchati, isseramidhamajjhagatā¹⁸ ti pi paṭho, etesaṃ issariyaṃ
tvaṃ¹⁹ kathaṃ ajjhaḡā ti a, vihitā ti yojitā, yaṃ yadā yatanam maññe
ti mahārāja yaṃ yaṃ samosaraṇaṭṭhānaṃ dijānaṃ paṇarodhanaṃ jīvitakkha-
yakaram maññāmi ta. ta. mayā pallalesu pāsā vihitā, tādisaṃ ti mānusiya²⁰ 20
sare tathāvidhaṃ paṇarodhanaṃ mayā vihitam pāsāṃ, taṃ ti taṃ etaṃ ta.
baddham, upāsīno ti attano jīvitam āgaṇetvā upagantvā nisinna, mamāyan
ti mam āyaṃ senāpati abhāsatha²¹, mayā saddhim kathesi, sudukkarānaṃ ti
tasmiṃ khaṇe esa amhādisēhi anariyēhi sudukkarānaṃ akāsi, kim²² taṃ ti dahate
bhāvamuttamaṃ ti attano uttamaṃ ajjhbāsayaṃ dahati vidahi pakāsaya²³, 25
attanāyaṃ ti attano āyaṃ, anuttunanto ti bhattu guṇe vaṇṇento tassa
jīvitam²⁴ maṃ yāci, tassa 'ti tassa tathā²⁵ yācantaṃ, sukheṇa cā 'ti yatthā-
sukhaṃ Citrakūtaṃ²⁶ gantvā nātisamgham passathā 'ti ca anujānīm, etthevā
'ti mayā pana ime dve ettha²⁷ Mānusiyaṃ sare yeva Cittakūtagamanāya anu-
matā ahesuṃ, evaṃgato ti sattuhathagato, janayeyyātha maddavaṃ ti 30
attani mettaccittaṃ jaṇesi, upāyanam²⁸ ti paṇṇākaram, sabbasākuniḡa-

¹ Bā upāyānaṇca, Sār upāyānaṇca, Ckṣ upāsanam hi. ² Ckṣ sabbe - - kāgāme.
³ Bā Sār -unā. ⁴ Bā -kājā-, Sār -kāpaṇkoṭṭim. ⁵ Bā Sār -ti. ⁶ Bā Sār pi te.
⁷ Sār pa-. ⁸ Bā Sār add nāma. ⁹ Sār -ṇāh-. ¹⁰ Bā Sār add muduhadayaṇa.
¹¹ Bā Sār hisampatteṣu. ¹² Bā Sār -atū. ¹³ Bā Sār -to. ¹⁴ Ckṣ dassasi,
Bā Sār dassesi. ¹⁵ Ckṣ hatthapattṭhan, Bā hatthartan, Sār hatthattṭhan. ¹⁶
Bā Sār hatthesu āgataṃ. ¹⁷ Bā Sār -ra. ¹⁸ Bā Sār issara - - gā. ¹⁹ Ckṣ omi
tvaṃ. ²⁰ Bā mānusiya, Sār manussiya. ²¹ Bā Sār ajjhabh-. ²² Sār ka,
Bā omiṭṭ kiṃtanti. ²³ Bā -hati - - seti. ²⁴ Bā Sār add muñcā ti. ²⁵ Ckṣ
ṇassetassa yathā. ²⁶ Bā Sār citta-. ²⁷ Ckṣ ete in the place of dve ettha. ²⁸
Ckṣ upāyan, Bā Sār upāyanan.

gāme ti sabbasmim pi sakuṇikagāme abam aññam tava evarūpaṃ kenaci sakuṇikena ābhatapubbam upāyanam¹ na passāmi, tam passā 'ti tam mayā ābhataṃ upāyanam¹ passa manujādhipā 'ti.

Evam so t̥hitako va Sumukhassa guṇe kathesi. Tato
5 rājā haṃsarañño mahārahaṃ āsanam Sumukhassa ca suvaṇṇa-
bhaddapīṭhakaṃ dāpetvā tesam ta. nisinnānaṃ suvaṇṇabhā-
janehi lājamadhuphāṇitādīni² dāpetvā nit̥thite pana³ bhojanakicce
añjalim paggayha M-am dhammakathaṃ yācitvā suvaṇṇapīṭhe
nisīdi. So tena yācito paṭisanthāraṃ tāva akāsi.

- 10 Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:
57. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ pīṭhe sovaṇṇaye subhe
ajjhabhāsatha vakkaṅgo vācam kaṇṇasukhaṃ bhāṇam: 57.
58. Kacci⁴ nu bhoto kusalaṃ, kacci⁴ bhoto anāmayam,
kacci⁴ raṭṭham idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁵. 58.
15 59. Kusalaṃ c' eva me haṃsa, atho haṃsa anāmayam,
atho raṭṭham idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁶. 59.
60. Kacci⁴ bhoto amaccesu doso koci na vijjati,
kaccin⁴ nu te tav' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam⁷. 60.
61. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
20 atho p' ime mam' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam⁸. 61.
62. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava-cchandavasānugā⁹. 62.
63. Atho pi me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā mama-cchandavasānugā ti. 63.
25 Ta. rājānaṃ ti Sakuṇarājānaṃ¹⁰, vakkaṅgo ti haṃsarājā, dhammena-
manusissatīti¹¹ dhammena anusissati¹², doso ti aparādhō, tavatthesū
'ti uppannesu tava yuddhādīsū atthesu, nāvakaṃkhantīti uraṃ¹³ datvā
pariccajantā kacci⁴ attano jīvitam na patthenti jīvitam cajitvā tav' ev' atthaṃ karouti,
sādīsīti samajātikā, assavā ti vacanaṃ¹⁴ sampatiṭṭhikā, puttarūpayasū-

¹ Bđ Sđr upāyanam. ² Ck -pāniyādini, C^o -pāniyādini, Bđ -pāniyādini, Sđr -pāniyādini, B^o phānitā-. ³ Cks pāna. ⁴ Bđ kiñci. ⁵ Bđ -ssāsisi, Sđr -ssāsiti. adding rājā āha. ⁶ Bđ -sāsahanti, Sđr -ssissahanti, adding m. āha. ⁷ Sđr jiviteti, adding rājā āha. ⁸ Sđr -tanti, adding m. āha. ⁹ Sđr -gāti rājāha. ¹⁰ Cks sakuṇa-, Bđs Sđr sāgalarā-. ¹¹ Cks -sīti, Bđ -ssāsāsīti, Sđr -sāsāsīti. ¹² Cks -sāsissati, Bđs -sāsati, wanting in Sđr. ¹³ Ck udaram, C^o upadaram. ¹⁴ Bđ Sđr -na.

petā ti puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā, tava cchandavasānugā ti kacci¹ tav' ev' ajjhāsayam tava vasaṃ anuvattati na attano cittavasenāvattatīti² pucchati.

Evam B-ena paṭisanthāre kate puna rājā tena saddhim kathento ā:

64. Bhavan tu kacci³ nu mahāsattuhatthataṃ⁴ gato⁵ dukkham āpajji vipulaṃ tasmim paṭhamamāpade. 64.
65. Kacci¹ yan n' āpatitvāna daṇḍena samapothayi⁶, evam etesaṃ jammānaṃ pākatikaṃ bhavati tāvade⁷. 65.
66. Khemam āsi mahārāja evam āpadi saṃsati⁸ na cāyaṃ kiñci-r-asmāsu sattū va samapajjatha. 66. 10
67. Paccakampittha nesādo, pubbe va ajjhabhāsatha, tadāyaṃ Sumukho yeva paṇḍito paccabhāsatha⁹. 67.
68. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam ayam ajjhagā, tato maṃ pāmuñci pāsā anuññāsi sukhena ca. 68. 15
69. Idam pi¹⁰ Sumukhen' eva etadatthāya cintitaṃ bhoto sakāse āgamaṇaṃ etassa dhanam¹¹ icchatā¹². 69.
70. Svāgataṃ c' ev' idaṃ bhavataṃ patīto¹³ c' asmi dassanā, eso api¹⁴ bahum vittaṃ¹⁵ labhataṃ yāvāt' icchīti¹⁶. 70.

Ta mahāsattuhatthataṃ gato¹⁷ ti mahantassa sattuno hatthataṃ¹⁸ gato, āpatitvānā¹⁹ ti upadhāvitvā, pākatikan ti pakatikaṃ, ayam eva vā pāṭho, i. v. h. etesaṃ hi jammānaṃ tāvad eva evam pakatikaṃ hoti sakuṇe daṇḍena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā¹⁹ va dhanam²⁰ labhantīti²¹, kiñcirasmasū²² ti kiñci amhesu²², sattū vā²³ ti sattū viya, paccakampitthā²⁴ ti mahārāja esa amhe disvā baddhā²³ ti saññāya thokaṃ osakkitha²⁴, pubbe vā²⁵ ti ayam eva paṭhamam²⁵ ajjhabhāsi, tadā ti tasmim kāle, etadatthāyā²⁶ ti etassa nesādaputtassa atthāya cintitaṃ, dhanamicchatā²⁷ ti etassa dhanam

¹ Bā kiñci. ² Bā Sār -na-. ³ Ck bhavannu-, Bā bhavantaṃ kiñci, B² bhagavantaṃ-, Sār bhavanto-. ⁴ Cks -kaṃ, Sār habhattha. ⁵ Cks -ā. ⁶ Cks -ṭhayi. ⁷ read: pakatī hoti - -? Sār -evā ti haṃsarājā āha. ⁸ so Cks; Bā² evamāpariyāseti, Sār evamāriyāseti. ⁹ Sār ajjha-. ¹⁰ Bā² Sār idaṇca. ¹¹ Cks vitt-. ¹² Cks -akā. Sār -tātī rājā āha. ¹³ Ck panito, C² piṇito, Bā Sār patito. ¹⁴ Bā² Sār cāpi. ¹⁵ B² Sār cittaṃ. ¹⁶ Bā² Sār yāvadi-. ¹⁷ Bā -kaṃgato, Sār hatthāṭṭhagatā. ¹⁸ Bā hattattha, B² hatthattham, Sār hattattha. ¹⁹ Bā Sār pāpento. ²⁰ Bā vettanaṃ, B² Sār vetanaṃ. ²¹ Bā labhati, Sār labhissati. ²² Sār adds idaṃ vuttam hoti ete saha. ²³ Bā bandhanā, Sār bardhā. ²⁴ Bā osakkatha, Sār usakkitha. ²⁵ Cks vā pāṭho maṃ.

icchantena tena tava santikaṃ ambākaṃ āgamaṃ¹ cintitaṃ, svāgataṃ
cevidaṃ² ti mā bhonto cintayantu bhavataṃ idaṃ idhāgamaṃ svāgataṃ eva,
labhatan ti labhatu.

Evañ ca pana vatvā rājā aññatarāṃ amaccaṃ oloketvā
5 „kiṃ karomi devā“³ 'ti vutte „imaṃ nesādaṃ kappitakesa-
massuṃ nahātānulittaṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ kāretvā
ānehīti“⁴ vatvā tena tathā katvā ānītaṃ tassa saṃvacchare⁵
satasahassuṭṭhānakaṃ⁶ gāmaṃ dve vīthiyo⁷ gahetvā ṭhitāṃ⁸
gehaṃ rathavaraṃ⁹ aññāñ ca bahūṃ hiraññasuvannaṃ adāsi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto Satthā:

71. Santappayitvā nesādaṃ bhogehi manujādhipo

ajjhabhāsatha vakkāṅgaṃ vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhāṇan ti g. ā. 71.

Atha M. rañño dh. d. So dhammakathaṃ sutvā tuṭṭha-
hadayo „dhammakathikassa sakkāraṃ karissāmīti“¹⁰ setacchattaṃ
15 datvā r. paṭicchāpento ā.:

72. Yaṃ khalu dhammam ādhīnaṃ¹¹ vaso¹² vattati kiñcanaṃ¹³
sabb' atth' issariyaṃ bhavataṃ pasāsatha yad icchatha. 72.

73. Dānatthaṃ upabhotthuṃ vā yaṃ c' aññaṃ upakappati
etaṃ dadāmi vo vittaṃ issaraṃ vissajjāmi vo ti āha. 73.

20 Ta. vaso vattatīti yattha ca mama vaso¹¹ vattati, kiñcanaṃ¹² ti
appamattakam pi, sabbatthissariyan ti sabbaṃ bhavataṃ yeva issariyaṃ
atthu, yaṃ caññaṃ upakappatīti puññakammataya¹³ dānatthaṃ vā chattaṃ
ussāpetvā r. eva upabhotthuṃ vā yaṃ vā aññaṃ tumhākaṃ ruccati taṃ karotha,
etaṃ¹⁴ dadāmi vo vittaṃ, saddhīṃ setacchattena mama santakaissariyaṃ
25 vissajjāmīti.

Atha M. raññā dinnāṃ setacchattaṃ puna¹⁵ tass' eva
adāsi. Rājāpi cintesi: „hamsaraññā tāva me dhammakathā
sutā, luddaputtēna pana ayaṃ Sumukho madhurakatho ti

¹ *Sār* ga-. ² *Sār* -tantevi-. ³ *Bd* repeats saṃ-. ⁴ *Bd* *Sār* add katvā. ⁵
Bd itthiyo. ⁶ so *Cks*; *Bd* taṃmahantaṃ, *Sār* mahantaṃ. ⁷ *Bd* *Sār* -rañca. ⁸
so *Cs*; *Ck* -dīnaṃ, *Bd* -dhīnaṃ, *Sār* -pākiṇaṃ. ⁹ so all four MSS. for vase?
¹⁰ *Bd* *Sār* kiñci-. ¹¹ *Cks* vā-. ¹² all three MSS. kiñci-. ¹³ *Bd* *Sār* -kāmataya.
¹⁴ *Cks* evaṃ. ¹⁵ *Sār* pana.

ativiya vaṇṇito, imassāpi dhammakathaṃ sossāmīti⁴ so teṇa saddhiṃ sallapanto anantaraṃ g. ā.:

74. Yathā ca my-āyaṃ Sumukho ajjhabhāseyya¹ paṇḍito
kāmasā² buddhisampanno tam my-āssa paramappiyan ti. 74.

Ta. yathā ti yadi³ i. v. h.: yadi ca me ayaṃ Sumukho paṇḍito buddhi- 5
sampanno kāmasā¹ attano ruciya² ajjhabhāseyya tam me paramappiyaṃ assā 'ti.

Tato Sumukho āha:

75. Ahaṃ khalu mahārāja nāgarājā-r-iv' antaraṃ
pativattuṃ na sakkomi, na me so vinayo siyā. 75.
76. Amhākaṃ eva⁴ yo seṭṭho tvaṃ ca uttamasattavo 10
bhūmipālo manussindo pūjā⁵ bahūhi hetubhi. 76.
77. Tesāṃ ubhinnaṃ bhaṇataṃ vattamāne vinicchaye
nāntaraṃ pativattabbaṃ pessenā⁶ 'ti. 77.

Ta nāgarājārivariantaran ti selāyabbhantaṃ pavitṭho nāgarājā viya,
pativattun ti tumhākaṃ dvinnaṃ antare vattuṃ na sakkomi, na meso ti 15
sace vadeyyaṃ¹ na me so vinayo bhaveyya, amhākaṃ cevā 'ti⁵ channavutiyā⁷
hamsasahassānaṃ, uttamo sattavo ti uttamasatto, pūjā⁵ ti ubho tumhe
mayhaṃ bahūhi kāraṇehi pūjārahā c' eva pasāmsārahā ca, pessenā⁶ 'ti pessa-
vacanakarena⁹ sevakena.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhahadayo jāto¹⁰, nesāda- 20
putto vaṇṇesi¹¹ „aṇṇena tumhādisena madhuradhammakathi-
kena nāma na bhavitabban⁴ ti vatvā ā.:

78. Dhammena kira nesādo¹²: paṇḍito aṇḍajo iti,
na h' eva akatattassa nayo¹³ etādiso siyā ti. 78.
79. Evaṃ aggapakatimā evaṃ uttamasattavo 25
yāvat' atthi mayā ditṭhā nāṇṇaṃ passāmi edisaṃ¹⁴. 79.
80. Tuṭṭho 'smi vo pakatiyā vākyena madhurena ca,
eso cāpi mama chando: ciraṃ passeyya vo ubho ti. 80.

¹ so all four MSS. ² C^{ks} -yā. ³ C^{ks} yad, S^{dr} omits yadi. ⁴ C^o B^d S^r
-kañceva. ⁵ so all four MSS. for pūjā? ⁶ B^d S^{dr} add amhākañceva. ⁷
B^d S^{dr} -ti. ⁸ B^d peyenā. ⁹ B^d veyyāvaccakarena, S^{dr} veyyāvaccakāraṇena,
C^k pessenāvacanakarena. ¹⁰ C^k ṭhānetuṃ, C^o ṭhātuṃ. ¹¹ B^d S^{dr} -ti. ¹² C^{ks}
te saddo. ¹³ C^{ks} nāso. ¹⁴ S^{dr} ī-.

Ta dhammenā 'ti sabhāvena kāraṇena, akatattassā 'ti asampādita-
 attabhāvassa mittadubbhissa¹, nayo ti paññā, aggapakatimā ti aggasabhāvo,
 uttamattavo ti uttamasatto, yāvatatthi ti yavatā mayā diṭṭhā nāma atthi,
 nāññān ti tasmīm mayā diṭṭhatṭhāne aññaṃ evarūpaṃ na passāmi, tuṭṭho
 5 smi² vo pakatiyā ti samma haṃsarāja ahaṃ pakatiyā paṭhamam eva tum-
 hākaṃ dassanena tuṭṭho, vākyenā 'ti idāni³ vo madhuravacanena tuṭṭho smi,
 ciraṃ passeyya vo ti icc-eva vasāpetvā muhuttam pi avippavasanto ciraṃ
 tumhe passeyyan ti esa me chando ti vadati.

Tato M. rājānaṃ pasamsanto āha:

- 10 81. Yaṃ kiñci⁴ parame mitte katar⁵ asmāsu taṃ tayā,
 pattā nissamsayaṃ ty-āmhā bhattir asmāsu yā tava. 81.
 82. Aduṇ ca nūna sumahā nātisaṃghassa-m-antaraṃ,
 adassanena ambhākaṃ dukkhaṃ bahūsu pakkhisu. 82.
 83. Tesāṃ sokavighātāya tayā anumatā mayāṃ
 15 taṃ padakkhiṇato katvā nāti⁶ passem' arindama⁶. 83.
 84. Addhāhaṃ vipulaṃ pītiṃ bhavataṃ vindāmi dassanā,
 eso cāpi⁷ mahā attho nātivissāsānā siyā ti. 84.

Ta. katarasmāsu 'ti kataṃ⁸ amhesu, pattā nissamsayaṃ tyamhā
 ti mayāṃ nissamsayena tayā pattā yeva. bhattirasasmāsu yā tavā 'ti yā tava
 20 amhesu bhatti tāya bhattiyā mayāṃ tayā asamsayena pattā yeva, na ca vip-
 puytā vippavutthāpi sahvāsino yeva nāma mayan ti dīpeti, aduṇ ca nūna
 sumahā ti etaṃ ca ekamsen' eva sumahantaṃ, nātisaṃghassamantaraṃ
 ti amhehi dvīhi janehi rahitassa mama nātisaṃghassa antaraṃ chiddaṃ, asmā-
 kaṃ ti ambhākaṃ dvinnāṃ adassanena bahūsu pakkhisu dukkhaṃ uppannaṃ,
 25 passemarindama⁶ 'ti⁹ passeyyāma arindama, bhavataṃ ti bhoto dassanena,
 eso cāpi¹⁰ mahā attho ti yā esā¹¹ nātisaṃghasamkhātā¹² nātivissāsānā
 siyā eso cāpi¹⁰ mahanto attho.

Evam vutte rājā tesāṃ gamanāṃ anujāni¹³. M. pi rañño
 pañcavidhe dussile ādīnavaṃ sile ca ānisaṃsaṃ kathetvā¹⁴
 30 „imaṃ sīlaṃ rakkha¹⁵, dhammena r. kārehi¹⁶, catūhi saṃ-
 ghavatthūhi janaṃ¹⁷ saṃgaṇhā“ ti ovaditvā Cittakūṭaṃ agamāsi.

¹ Bā Sār -assa. ² all three MSS. smīm. ³ Bā Sār add pana. ⁴ Cks kicca.
⁵ so all four MSS. ⁶ all four MSS. nāti, Bā Sār -murin-. ⁷ Bā vāhi, Sār
 vāpi. ⁸ Sār katarāṃ. ⁹ Bā Sār -murin-. ¹⁰ Bā Sār vāpi. ¹¹ Cks pi yam-
 piśāsāṃ. ¹² Cks nātisaṃghasam-. ¹³ Sār -nāti. ¹⁴ Sār -esi. ¹⁵ Bā Sār
 rakkhatha. ¹⁶ Sār -etha, Bā -esi. ¹⁷ Sār mahārājanaṃ

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā āha :

85. Idam vatvā dhatarattho haṃsarājā narādhipaṃ
uttamajavamattāya¹ nātisaṃgham upāgamum. 85.
86. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
kekā ti-m-akarum² haṃsā, puthusaddo ajāyatha. 86. 5
87. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
samantā parikarimsu aṇḍajā laddhapaccayā ti. 87.

Ta. upāgamun ti aruṇuggamanavelāyam eva madhupānādini³ pari-
bbuñjitvā raññā ca deviyā ca dvīhi suvaṇṇatālavaṇṇehi⁴ ukkhipitvā gandhamā-
lādīhi katasakkārā tālavaṇṇehi⁴ otaritvā rājānaṃ padakkhipaṃ katvā vehāsam 10
uppatitvā raññā anjaliṃ paggayha gacchatha sāmino ti vutte sīhapanjarena
nikkhamitvā,⁵ uttamena javena gantvā nātigaṇaṃ upāgamimsu⁶, parame ti
uttame, kekā ti attano sabhāvaravena kekā⁷ ti saddam akaṃsu, bhattugāravā ti
bhattari sagāravā, parikarimsū⁸ ti bhattuno muttabhāvena tuṭṭhā taṃ bhattā-
raṃ samantā parivārayimsu, laddhapaccayā ti laddhapatitthā. 15

Evam parivāretvā pana te haṃsā „kathaṃ mutto si ma-
hārājā“ ’ti pucchimsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvam
Sakularājāluddaputtehi⁹ katakammaṃ ca kathesi. Taṃ sutvā
tuṭṭho⁹ haṃsagaṇo⁹ „Sumukho senāpati ca rājā ca luddaputto
ca sukhitā niddukkhā ciraṃ jīvantū“ ’ti thutiṃ akāsi. 20

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā osānagātham ā :

88. Evaṃ mittavataṃ atthā sabbe honti padakkhiṇā
haṃsā yathā¹⁰ dhataratthā nātisaṃgham upāgamun ti. 88.

Ta. mittavataṃ ti kalyāṇamittasampannānaṃ, padakkhiṇā ti sukha-
nippattino vuddhiyuttā, dhataratthā ti haṃsarājā¹¹ Sumukho raññā c’ eva 25
luddaputtana cā ’ti dvīhi evam ubho pi te dhataratthā kalyāṇamittasampannā,
yathā nātisaṃgham upāgamum nātisaṃghūpagamanasaṃkhāto nesaṃ attho pa-
dakkhiṇo jāto evam aññesaṃ pi mittavataṃ atthā padakkhiṇā hontīti.

¹ Bā -manvāya, Sār -mandāya, B^s -maṇāya. ² Ck^s -nim-. ³ Bā jālāmadhu-
pānitādini, Sār madhulājapānitādini. ⁴ Bā -tālapaṇṇehi, Sār -pattehi. ⁵
Bā Sār nikkhantā. ⁶ Sār upasaṅkamimsu. ⁷ Bā^s Sār keke. ⁸ Ck sakularājā-,
Bā sāgalārājā-, Sār sāgalarañña ca luddakena ca. ⁹ Sār -ā. ¹⁰ Ck^s add pi.
¹¹ so Bā; Ck^s add sumukhādīhi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Anando mam' atthāya jīvitam pariccajīti“ vatvā j. s.: „Tadā nesādo¹ Channo² ahosi, rājā³ Sāriputto, Sumukho Anando⁴, navutihamsasahassā⁵ Buddha-parisā, hamsarājā aham evā“ 'ti. Cullahamsajātakaṃ⁶.

5

2. Mahāhamsajātaka.

Ete hamsā pakkamantīti. Idam S. Veļuvane v. therassa⁷ jīvitapariccāgam eva ā. k. Vatthum vuttasadisam eva, idha pana S. atītam āharanto idam āhari:

A. Bārāṇasiyam Seyyassa⁸ nāma Bārāṇasirañño Khemā
 10 nāma aggamahesī ahosi. Tadā B. navutihamsasahassaparivuto
 Cittakūṭe vihāsi. Ath' ekadivasaṃ Khemā devī paccūsa-
 samaye supinakaṃ⁹ addasa: suvaṇṇavaṇṇahamsā āgantvā rāja-
 pallamke nisīditvā madhurassarena¹⁰ dhammakathaṃ kathe-
 suṃ, deviyā¹¹ sādhu-kāraṃ datvā dh. suṇantiyā¹² dhamma-
 15 savanena atittāya eva ratti vibhāyi¹³, hamsā dhammakathaṃ
 kathetvā sīhapañjarena nikkhamitvā agamaṃsu, sā vegēn'
 utthāya „palāyamāne haṃse gaṇhatha gaṇhathā“ 'ti vatvā
 hatthaṃ pasārentī yeva pabujjhi. Tassā kathaṃ sutvā pari-
 cārikāyo „kuhiṃ hamsā“ ti thokaṃ avahasīṃsu, sā tasmīṃ
 20 khaṇe supinakabhāvaṃ¹⁴ nātvā cintesi: „aham abhūtam na
 passāmi, addhā imasmīṃ loke suvaṇṇahamsā bhavissanti, sace
 kho pana 'suvaṇṇahamsānaṃ dh. sotukāṃ' amhīti' rājānaṃ
 vakkhāmi 'amhehi suvaṇṇahamsā nāma na ditthapubbā, haṃ-
 sānaṃ ca kathā nāma abhūtā yevā' 'ti vatvā nirussukko¹⁵
 25 bhavissati 'dohaḷo' ti vutte pana kenaci¹⁶ upāyena pariyesissati,
 evaṃ me manoratho ijhissatīti“ sā gilānālayaṃ dassetvā

¹ Sdr suddho. ² Sdr channatthero. ³ Sdr sāgalo rājā. ⁴ Sdr sumukhasenāpati
 ca ānandatthero ahosi ca. ⁵ Bds Sdr chana-. ⁶ Sdr -sā dhatarattho pana
 lokapātho evaṃ haretha jātakaṃ ti itī jātakaṭṭhakathā asitini. 2. Su. = Sumukho.
⁷ Bds anandattherassa. ⁸ Bds saṃyamassa. ⁹ Bds -naṃ. ¹⁰ Bds -saddena. ¹¹
 Ck -viyā, Cs -viyā, Bd -viyā. ¹² Cks -tisā. ¹³ Cks vihāyi. ¹⁴ Bd supinabh-.
¹⁵ Cks nirussako. ¹⁶ Bd yena ke-

paricārikānaṃ saññaṃ [katvā nipajji. Rājā rājāsane nisinno tassā dassanavelāya taṃ adisvā „kahaṃ Khemā devīti“ pucchitvā¹ „gilānā“ ti sutvā tassā santikaṃ gantvā sayanekadese nisīditvā piṭṭhiyaṃ parimajjanto „aphāsukan“ ti pucchi. „Deva, aphāsukaṃ n’ atthi, dohaḷo pana me uppanno“ ti. „Bhaṇa² 5
 devi yaṃ icchasi, sīghaṃ te upanāmessāmiti“. „Mahārāja aham ekassa suvaṇṇahaṃsassa setacchatte³ rājapallaṃke nisinnassa gandhamālādīhi pūjaṃ katvā sādhu-kāraṃ dadamānā⁴ dhammakathaṃ sotuṃ icchāmi, sace labhāmi icc-etaṃ kusalaṃ noce jīvitāṃ me n’ atthīti“. Atha naṃ rājā „sace manussa- 10
 loke atthi labhissasi, mā cintayīti“ assāsetvā sirigabbhā⁵ nikkhamma amaccehi saddhiṃ mantesi: „hambho⁶, Khemā devī ‘suvaṇṇahaṃsassa dhammakathaṃ sotuṃ labhantī jīviṃsāmi, alabhantiyā me jīvitāṃ n’ atthīti’ vadati, atthi nu kho suvaṇṇavaṇṇahaṃsā“ ti. „Deva amhehi n’ eva diṭṭhapubbā na 15
 sutapubbā“ ti. „Ke pana jāneyyū“ ti. „Brāhmaṇā devā“ ti. Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā⁷ pucchi: „honti nu kho ācariyasuvaṇṇahaṃsā⁸“ ti. „Āma mahārāja amhākaṃ ‘macchā kakkātakā kacchapā migā morā haṃsā ti ete tiracchānagatā suvaṇṇavaṇṇā⁹ hontīti’ āgataṃ¹⁰, ‘ta. dhataratṭhakulahaṃsā¹¹ 20
 nāma paṇḍitā nāṇasampannā’ iti manussehi saddhiṃ satta suvaṇṇavaṇṇā hontīti“. Rājā attamano hutvā „kahan nu kho ācariyadhataratṭhahaṃsā vasantīti“ pucchitvā „na jānāma mahārājā“ ti. Atha „ke jānissantīti“ „luddaputtā“ ti vutte sabbe attano vijite luddake sannipātetvā¹² pucchi: „tātā¹³ su- 25
 vaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakule¹³ haṃsā nāma kahaṃ vasantīti“. Ath’ eko luddo „Himavante kira deva Cittakūṭapabbate ti¹⁴ kulaparamparāya kathentīti“ ā. „Jānāsi pana tesaṃ gahaṇūpāyan“ ti. „Na jānāmi devā“ ti. So brāhmaṇapaṇḍite

¹ Bā pucchi. ² Bā tena hi bha-. ³ Bā samussitase-. ⁴ Bā -naṃ. ⁵ Bā -ato. ⁶ Bā am-. ⁷ Bā adds sakkāraṃ katvā ⁸ Bā -yā-. ⁹ Ck^s suvaṇṇā. ¹⁰ Ck^s āha-. Bā āgatā. ¹¹ Ck^s dhataratṭhahaṃsakulā. ¹² Bā -tāpetvā. ¹³ Bā -a. ¹⁴ Bā adds no.

pakkosāpetvā Cittakūṭe suvaṇṇahaṃsānaṃ atthibhāvaṃ āro-
 cetvā „jānātha nu kho tesaṃ gahaṇūpāyaṃ“ ti pucchi. „Mahā-
 rāja, kin tehi gantvā gahitehi, upāyena nagarasamīpaṃ ānetvā
 gahessāma“¹ ti. „Ko pana upāyo“ ti. „Mahārāja nagarato
 5 uttarena¹ tigāvutappamāṇaṃ khemaṃ² nāma saraṃ khaṇāpetvā³
 udakassa pūretvā nānādhaññāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasañ-
 channaṃ⁴ kāretvā ekaṃ paṇḍitaṃ⁵ nesādaṃ paṭicchāpetvā
 manussānaṃ upagantaṃ adatvā catūsu kaṇṇesu ṭhitehi⁶ abhayaṃ
 vatvā ghoṣāpetha, taṃ sutvā⁷ nānāsakuṇā⁸ otarissantīti, te pi
 10 haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā āgac-
 chissantī, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyāthā“ ti.
 Taṃ sutvā rājā tehi vuttappadesehi⁹ vuttappakāraṃ saraṃ kā-
 retvā¹⁰ chekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā tassa saḥassaṃ dāpetvā
 „tvaṃ ito paṭṭhāya attano kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ
 15 poressāmi, tvaṃ appamatto khemaṃ saraṃ rakkhanto manusse
 paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghoṣāpetvā āgatā-
 gatasakuṇe¹¹ mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇahaṃsesu āgatesu
 mahantaṃ sakkāraṃ labhissasīti“ taṃ samassāsetvā khemaṃ
 saraṃ paṭicchāpesi. So tato paṭṭhāya rañña vuttanayen’ eva
 20 ta. paṭipajji¹², „khemaṃ saraṃ rakkhatīti“ c’ assa Khemane-
 sādo tv-eva¹³ nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya nānappakāra-
 sakuṇā otarīmsu, „khemaṃ nibbhayaṃ saraṃ“ ti paramparā-
 ghosena nānahaṃsā āgamiṃsu: paṭhamaṃ tāva tiṇahaṃsā
 āgamiṃsu¹⁴, tesaṃ ghosena paṇḍuhaṃsā¹⁵, tesaṃ gh. mano-
 silāhaṃsā¹⁶, tesaṃ gh. setahaṃsā¹⁵, tesaṃ gh. pākahaṃsā¹⁵.
 Tesu āgatesu Khemako rañño ārocesi: „deva pañcavaṇṇa-
 haṃsā āgantvā sare gocaraṃ gocaraṃ gaṇhanti, pākahaṃ-
 sānaṃ āgatattā idāni katipāhena suvaṇṇahaṃsā āgamissantī,

¹ Jds avjūreṇa. ² Ck tigāvutamatte tigāvutappamāna-, Bđ tigāvuttamattetiḡā-
 vuttappamāṇaṃ-. ³ Bđ kārapetvā. ⁴ Cks -ā. ⁵ Bđ -a. ⁶ Cks hi. ⁷ Cks
 omit taṃ sutvā. ⁸ Bđ adda dasadisā. ⁹ Bđ -se. ¹⁰ Jds kārapetvā. ¹¹ Jds
 -tesa-. ¹² Bđ paṭijaggi. ¹³ Bđ tevassa. ¹⁴ Jds -amsu. ¹⁵ Bđ adda āgamiṃsu.
¹⁶ Cks -lā vaṇṇā, Bđ adda āgamiṃsu.

mā cintayittha devā¹ 'ti. Tam sutvā rājā¹ „aññena ta. na gantabbaṃ, yo gacchissati² hatthapādacchedaṇ ca gharavilopaṇ ca pāpuṇissatīti³ nagare bheriṇ carāpesi, tato paṭṭhāya ta. koci na gacchati. Cittakūṭassa pana avidūre Kañcanaguhāya pākahaṃsā vasanti, te mahabbalā, dhataratṭhakulena saddhiṃ⁴ 5
tesaṃ⁵ sariravaṇṇo ca viseso, pākahaṃsaraṇiṇo pana dhītā suvaṇṇavaṇṇā ahoṣi, so taṃ „dhataratṭhamahissarassa anurūpā⁶ ti tassa pādapariçārikāṃ katvā pesesi, sā tassa piyā ahoṣi manāpā, ten' eva kāraṇena tāni dve haṃsakulāni añña-
maññaṃ viṣṣāsikāni jātāni. Ath' ekadivasaṃ B-assa parivāra- 10
haṃsā pākahaṃse pucchiṃsu: „tumhe ime divase⁷ kahaṃ gocaraṃ gaṇhathā⁸ 'ti. „Mayaṃ Bā-ito avidūre khemasare g. gaṇhāma, tumhe pana kuhiṃ āhiṇḍatha⁹, „asukaṃ nāmā¹⁰ 'ti vutte „kasmā khemaṃ saraṃ na gacchatha¹¹, so hi saro ramaṇiyo nānāsakuṇasamaḷiṇṇo pañcavaṇṇapadumasaṇchanno 15
nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito¹² catūsu kaṇṇesu niccappavattaabhayaghoṣano, koci naṃ¹³ upasaṃkamituṃ samattho nāma n' atthi pag eva aññaṃ upaddavaṃ kātum, evarūpo so saro¹⁴ ti khemaṃ saraṃ vaṇṇayīṃsu. Te tesaṃ¹⁵ vacanaṃ sutvā „Bārāṇasisaṃpe kira evarūpo khemo 20
nāma saro atthi, pākahaṃsā ta. gantvā g. gaṇhanti, tumhe pi dhataratṭhamahissarassa ārocetha, sace¹⁶ anujānāti mayam pi ta. gantvā g. gaṇheyyāma¹⁷ 'ti Sumukhassa kathesuṃ, Su. raṇiṇo ārocesi, so cintesi: „manussā nāma bahumāyā¹⁸ upāyakusalā, bhavitabbam ettha kāraṇena, ettakaṃ kālam esa¹⁹ saro 25
n' atthi, idāni amhākaṃ gahaṇatthāya kato bhavissatīti²⁰ so Su-am ā.: „mā te ta. gamanaṃ rucatu²¹, na so saro tehi sudhammatāya kato, amhākaṃ gahaṇattham kato, manussā nāma²² kharamantā upāyakusalā, tumhe sake²³ yeva gocare

¹ Cks omit rā-. ² Bā adds tattha. ³ Cks tesaṃ saddhiṃ. ⁴ Bā -esu divasesu.
⁵ asukaṃ -- wanting in Cks. ⁶ Cks -rarudatikujito. ⁷ Bā omits naṃ. ⁸ Cks te. ⁹ Cks omit sace. ¹⁰ Bā adds kharamanto, Bc kharamantā. ¹¹ Bā eso.
¹² Bā -tha. ¹³ Bā add bahumāyā. ¹⁴ Cks omit sake.

carathā“¹ ti. Suvannaḥamsā „khemam saram gantukām²
 amhā“³ ti dutiyam pi Su-assa ārocesum, so tesam ta. gantu-
 kāmataṃ M-assa ārocesi. Atha M. „mama nātakā mam⁴
 nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā“⁵ ti navutisahassa-
 5 haṃsaparivuto ta. gantvā g. gahetvā haṃsakiḷam kiḷitvā Citta-
 kūṭam eva paccāgami. Khemako tesam caritvā gatakāle gantvā
 tesam āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tuṭṭhacitto hutvā
 „samma Khemaka ekam vā dve vā haṃso gaṇhitum vāyama⁶,
 mahantaṃ te yasaṃ dassāmīti“⁷ vatvā paribbayaṃ datvā tam⁸
 10 uyyojesi. So ta. gantvā cāṭipañjare nisīditvā haṃsānaṃ ca-
 raṇaṭṭhānaṃ vīmaṃsi. B-ā nāma nilloluppacārino honti, tasmā
 M. otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ⁹ sālim khādanto āga-
 māsi, sesā ito c' ito ca khādantā vicarīmsu. Atha luddaputto
 „ayaṃ haṃso nilloluppacārī, imaṃ bandhitum vaṭṭatīti“¹⁰ cin-
 15 tetvā punadivase haṃsesu saram anotiṇṇesu yeva cāṭipañjare
 nisinna tam ṭhānaṃ gantvā avidūre pañjare¹¹ attānaṃ paṭicchā-
 detvā chiddena olokento acchi. Tasmim khane M. navuti-
 haṃsasahassaparivuto¹² hiyyo otiṇṇaṭṭhāne yeva otaritvā odhi-
 yaṃ nisīditvā khādanto pāyāsi, neṭādo pañjarachiddena¹³ olo-
 20 kento tassa rūpaggappattaṃ¹⁴ attabhāvaṃ disvā „ayaṃ haṃso
 sakaṭappamānasarīro¹⁵ suvaṇṇavaṇṇo tīhi rattarājīhi gīvāya
 parikkhitto, tisso rājiyo galena otaritvā udarantarena gatā,
 tisso pacchābhāgena nibbijjhitvā¹⁶ gatā, rattakambalasutta-
 sikkāya ṭhapitakaṇcanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ
 25 raññā bhavitabbaṃ, imaṃ eva gaṇhissāmīti“¹⁷ cintesi. Haṃsarā-
 jāpi bahuṃ gocaraṃ caritvā jalakiḷam kiḷitvā haṃsagaṇapari-
 vuto Cittakūṭam eva agamāsi, iminā niyāmena chadivase¹⁸ g. gaṇhi.
 Sattame¹⁹ divase Khemako kāḷaassavālamayaṃ²⁰ daḷham mahā-
 rajjūṃ vaṭṭetvā vaṭṭhiyā pāsāṃ katvā „sve haṃsarājā imasmim

¹ Cks nātakānaṃ. ² Bds -atha. ³ Cks omit tam. ⁴ Id sampadānacārī. ⁵ Bd pañcarena. ⁶ Bd parikkhitto. ⁷ Cks -re-. ⁸ Ids rūpasobhagga-. ⁹ Bds sakaṭa-
 nābhi-. ¹⁰ so Cks; Bd nippajji-. ¹¹ Bd pañca. ¹² Bds chaṭṭhe. ¹³ Cks -vāla
 daḷham.

okāse otarissatīti“ tatvāto¹ nātvā anto udake yatthipāsāṃ
 oḍḍi. Punadivase hamsarājā otaranto pādaṃ pāse pavesento yeva
 otari, ath' assa pāso pādaṃ ayapaṭṭakena bandhanto² viya
 ābandhitvā gaṇhi, so „chindissāmi nan“ ti vegāṃ janetvā kaḍ-
 ḍhitvā pothesi³, paṭhamavāre⁴ suvaṇṇavaṇṇaṃ cammaṃ chijji⁵,
 dutiyavāre kambalavaṇṇamaṃsaṃ⁶ chijji, tatiyavāre nahārum
 chijji, catutthavāre pan' assa pādā chindeyyum⁷, rañño pana
 hīnaṅgatā⁸ nāma ananucchavikā ti na vāyāmaṃ akāsi, balave-
 danā pavattimsu, so cintesi: „sac' āhaṃ baddharavaṃ ra-
 vissāmi nātakā me utrastā⁹ hutvā g. agahetvā chātajjhata¹⁰ va
 palāyantā samudde patissantīti“ so vedanaṃ adhivāsetvā
 pāsavase¹⁰ vattetvā sāliṃ caranto¹¹ viya hutvā tesāṃ yāvada-
 atthaṃ caritvā hamsakīlaṃ kīlanakāle mahantena saddena
 baddharāvaṃ ravi, taṃ sutvā hamsā purimanayen' eva pakka-
 mimsu. Su. pi heṭṭhavuttanayen' eva cintetvā vicinitvā tīsu¹⁵
 koṭṭhāsesu M-am adisvā „addhā tass' eva taṃ bhayaṃ uppan-
 nan“ ti nivattitvā „mā bhāyi mahārāja, ahaṃ mama jīvitāṃ
 pariccajitvā tumhe mocessāmīti“ vadanto otarivā M-am assa-
 sento paṃkapiṭṭhe nisidi. M. „navutiyā¹² hamsasahassee
 maṃ chaḍḍetvā palātesu¹³ ayam¹⁴ ekako va āgato, kin nu kho²⁰
 luddaputtassa āgatakāle maṃ chaḍḍetvā palāyissati udāhu no“
 ti vīmaṃsanavasena lohitamakkhito pāsalaṭṭhiyaṃ olambanto¹⁵
 yeva tisso gāthā abhāsi:

1. Ete hamsā pakkamanti vakkāṅgā bhayameritā, (IV $\frac{424}{16}$)
 harittaca¹⁶ hemavaṇṇa¹⁷ kāmaṃ Sumukha pakkama. 89. 25
2. Ohāya maṃ nātigaṇā ekaṃ pāsavasāṃ gataṃ
 anapekkhamānā gacchanti, kiṃ eko avahiyyasi. 90.
3. Pat' eva patatāṃ seṭṭha, n' atthi baddhe sahāyatā,
 mā anīghāya hāpesi, kāmaṃ Sumukha pakkamā 'ti. 91.

¹ C^s B^d tatthato, B^s tattato. ² B^ds kaḍḍhanto. ³ C^s pethesi, B^d pādesi, B^s
 pātesi. ⁴ C^ks omit pa-. ⁵ C^s chiddi. ⁶ B^d -vaṇṇaṃ-. ⁷ so C^ks for chijjeyyum?
 B^ds pādo chijjeyya. ⁸ B^s hīnaaṅgaṃ. ⁹ cittuttrastā. ¹⁰ C^ks pāsāṃ-. ¹¹ B^ds
 khād-. ¹² B^d -ti. ¹³ P^ds palāyantesu. ¹⁴ B^d adds sumukho. ¹⁵ B^d -ento
¹⁶ C^ks -ā. ¹⁷ B^d --e.

9. Tam hi me pekkhamānassa bhayaṃ na tv-eva¹ jāyati,
adhigacchasi tvaṃ mayhaṃ evaṃbhūtaṃ jīvitān ti. 97.

Ta. dhammo ti esa porānapaṇḍitānaṃ sabhāvo, bhattāraṃ sa-
khāraṃ² ti sāmikaṃ ca sahāyaṃ ca samānaṃ, bhayan ti cittutrāso mayhaṃ
na jāyati, Cittakūṭapabbate hamsagaṇamajjhe t̥hito viya[homi, mayhan ti mama⁵
jīvitān maṃ labhāpessasi.

Evaṃ tesaṃ kathentānaṃ³ luddaputto sarapariyante t̥hito
haṃse t̥hi khaṇḍehi palāyante disvā „kin nu kho“ ti pā-
saṭṭhānaṃ olokeno B-am̄ pāsalaṭṭhiyaṃ olambantaṃ disvā
sañjātasomanasso kacchaṃ⁴ bandhitvā muggaraṃ gahetvā¹⁰
kappuṭṭhānaggi viya avattharamāno ; pañhiyā akkantakalale⁵
upari sīsena gantvā purato patante vegena⁶ upasaṃkama.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10. Icc-eva⁷ mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavattinaṃ⁸
daṇḍam ādāya nesādo āpadī⁹ turito¹⁰ bhusaṃ. 98. 15
11. Tam āpatantaṃ disvāna Sumukho aparibrūhayi¹¹,
aṭṭhāsi purato rañño haṃso vissāsayaṃ vyathaṃ. 99.
12. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ
tena pariyāpadānena khippaṃ pāsā pamokkhasīti. 100. 20

Ta. ariyavattinaṃ¹² ti ariyācāre vattamānānaṃ, bhusaṃ ti dalhaṃ bala-
vaṃ, aparibrūhayīti¹³ anantaragāthāyaṃ āgataṃ¹⁴ mā bhāyīti vacanaṃ bhaṇ-
antaṃ¹⁵ atibrūhesi¹⁶ mahāsaddaṃ nicchāresi, aṭṭhāsīti sace nesādo rājānaṃ
paharissati ahaṃ pahāraṃ paṭicchissamīti¹⁷ jīvitāṃ pariccajitvā purato aṭṭhāsi,
vissāsayaṃ ti vissāsento, vyathan ti vyathitaṃ bhītaṃ¹⁸ rājānaṃ, mā
bhāyīti iminā vacanena vissāsento, tādisā ti tumhādisā nāṇaviriyasampannā,
yogaṃ ti viriyayogaṃ¹⁹ yuttan ti anucchavikaṃ, dhammūpasamhitaṃ ti
kāraṇanissitaṃ, tena pariyāpadānenā²⁰ ti tena mayā payuttana²⁰ yogena
parisuddhena, pamokkhasīti muccissasi.

Evaṃ Su. M-am̄ assāsetvā luddaputtassa santikaṃ gantvā³⁰
madhuraṃ mānusiṃ vācaṃ nicchārento „samma tvaṃ koṇāmo“

¹ Bđ teva. ² Bds -raṃman. ³ Cks omit evaṃ --. ⁴ Bds add dalhaṃ. ⁵ Bds
-laṃ. ⁶ so Cks; Bđ omits gantvā -- na. ⁷ Bđ evaṃ. ⁸ Bds -vu-. ⁹ Bds
āpatī. ¹⁰ Cks -tu. ¹¹ Cks -si. ¹² Bđ -vu-. ¹³ Cks -sīti. ¹⁴ Cks āhata. ¹⁵
Bds vadanto. ¹⁶ Bđ -isi. ¹⁷ Bds sampa-. ¹⁸ Bđ bhi-, Cks hi-. ¹⁹ Cks -ga,
Bds nāṇaviriya-. ²⁰ Bds vuttana.

ti pucchitvā „suvannaṇṇahaṃsarāja ahaṃ Khemako nāma“
 'ti vutte „samma Khema tayā oḍḍitavālapāse yo vā so vā haṃso
 baddho ti saññaṃ mā kari, navutiyā¹ haṃsasahassānaṃ pavaro
 dhataratṭhahaṃsarājā te pāse baddho ñāṇavā² silācārasampanno
 5 saṃgāhakaṇṇakke³ ṭhito, nāyaṃ māretuṃ yutto, ahaṃ tava
 iminā⁴ kattabbakiccaṃ karissāmi, ayam pi suvaṇṇavaṇṇo ahaṃ
 pi⁵ etass' atthāya attano jīvitāṃ pariccajāmi⁶, sace tvāṃ
 etassa pattāni gaṇhitukāmo⁷ mama pattāni gaṇha, atho pi
 cammamāṃsanahāruatṭhīnaṃ aññataraṃ gaṇhitukāmo mam'
 10 eva sarīrato gaṇha, atha naṃ kilāhaṃsaṃ kātukāmo si mañ
 ñeva kara⁸ jīvantam eva vikkiṇitvā, sace⁹ dhanāṃ uppādetu-
 kāmo maṃ¹⁰ vikkiṇitvā uppādehi, mā etaṃ ñāṇādiguṇayuttaṃ¹¹
 avadhi, sace hi vadhissasi nirayādīhi na muccissasīti“ taṃ
 nirayabhayena santajjetvā attano madhurakathaṃ gaṇhāpetvā
 15 puna B-assa santikaṃ gantvā taṃ assāsento atṭhāsi. Nesādo
 tassa kathaṃ sutvā „ayāṃ tiracchānagato samāno manussehi
 pi kātuṃ asakkarūpaṃ¹² karoti, manussāpi hi evaṃ mitta-
 dhamme ṭhātuṃ¹³ na sakkonti, aho esa ñāṇasampanno ma-
 dhurakatho dhammiko“ ti sakalasarīraṃ pītisomanassapunṇaṃ
 20 katvā pahaṭṭhalomo daṇḍaṃ chaḍḍetvā sirasi añjaliṃ patitṭhā-
 petvā suriyāṃ namassanto viya Su-assa guṇaṃ kittento
 atṭhāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

13. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā Sumukhassa subhāsitaṃ
 25 pahaṭṭhalomo nesādo añjali 'ssa paṇāmayi¹⁴. 101.
 14. Na me sutāṃ vā diṭṭhāṃ vā: bhāsanto¹⁰ mānusiṃ dijo
 ariyaṃ bruvāno⁶ vakkaṅgo cajanto mānusiṃ girāṃ. 102.
 15. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti, mutto baddhaṃ upāsaya,
 ohāya sakuṇā yanti, kiṃ eko avahiyasīti. 103.

¹ Bā -ti. ² Bā^s omit vā. ³ Bā sambhavapekkhe, B^s sambhāvapakke. ⁴ Bā^s
 add sarirena. ⁵ Bā^s add thatheva ahaṃ. ⁶ Bā^s -jissāmi. ⁷ Bā^s adds sime. ⁸
 Bā^s kiṃ. ⁹ C^s omit sace. ¹⁰ Bā^s add jīvantaṃ. ¹¹ Bā^s add haṃsarājānaṃ.
¹² Bā^s asakkuṇeyyaṃ evarūpaṃ. ¹³ Bā^s kātuṃ. ¹⁴ C^s ranāmayi, C^s raṇ-. ¹⁵
 C^s -taṃ. ¹⁶ Bā^s brūhanto.

Ta. aṅjalissā 'ti aṅjalim assa, na me ti¹ gāthāy' assa thutim karoti, ta. mānusin ti manussavācam, ariyan ti sundaram niddosaṃ, cajanto ti vissajjento, i. v. h.: samma tvaṃ dijo samāno ajja mayā² mānusiṃ vācam bhāsanto niddosaṃ bruvāno³ mānusiṃ giram cajanto paccakkhato diṭṭho, ito pubbe pana idaṃ acchariyaṃ mayā n' eva sutam na diṭṭhan ti, kiṇu tāyan 5 ti yaṃ etaṃ⁴ tvaṃ upāsaya kiṇu nu te ayaṃ hoti.

Evam duṭṭhacittena⁵ puṭṭho Su. „ayaṃ muduko jāto, idānim assa bhīyosomattāya mudubhāvattaṃ mama guṇaṃ dassessāmīti“ cintetvā ā.:

16. Rājā me so dijāmitta⁶, sanāpacc' assa kārayim, 10
tam āpade pariccattum n' ussahe vihagādhipaṃ⁷. 104.
17. Mahāgaṇāya⁸ bhattā me mā eko vyasanaṃ agā,
tathā taṃ samma nesāda: bhattāyaṃ⁹, abhito¹⁰ rame ti. 105.

Ta. nussabe ti na samattho 'mi, mahāgaṇāyā¹¹ 'ti mahato hamsagaṇassa¹², mā eko ti¹³ mādisse sevake vijjamāne mā ekako¹⁴ vyasanaṃ agā. 15
tathā taṃ ti yathāham vadāmi tath' eva taṃ, sammā 'ti vayasā, bhattāyaṃ¹⁵ abhito rame ti bhattā ayaṃ mama, aham assa ca abhito rame santike ramāmi na ukkaṇṭhāmi.

Taṃ¹⁶ tassa dhammanissitaṃ madhurakathaṃ sutvā so-manassappatto pahatṭhalomo „sac' āham etaṃ silādiguṇa- 20
yuttaṃ hamsarājānaṃ vadhissāmi catūhi apāyehi na muñcissāmi, rājā maṃ yad icchati taṃ karotu, aham etaṃ Su-
assa dāyaṃ katvā vissajjessāmīti“ cintetvā g. ā.:

18. Ariyavatt' asi¹⁷ vakkaṅga yo piṇḍam apacāyasi,
cajāmi te taṃ bhattāraṃ, gacchatu¹⁸ bho yathāsukhan ti. 106. 25

Ta. ariyavattasīti mittadhammarakkhanasamkhātena ācāriyānaṃ vattena samanāgato, piṇḍam apacāyasīti bhutto santikā laddhaṃ piṇḍaṃ¹⁹ pūjesi, gacchatu¹⁸ bho ti dve pi jānā assumukhe nāṭisamghe²⁰ sahāyamānā²¹ yathāsukhaṃ gacchatha.

¹ Bds namassati. ² Bā adds saddhim. ³ Bā brūhanto. ⁴ Cks omit yaṃ. ⁵ so Cks; Bā ekaṃ tuṭhacittena so. ⁶ Cks dijom-. ⁷ Cks -pa, Bā vihaṅgādhipaṃ. ⁸ Bā -yaṃ. ⁹ Bā -raṃ, Cks bhattāhaṃ. ¹⁰ Ck atihito, Cā ahito. ¹¹ Bā -yan. ¹² Bds add sāmi. ¹³ Cks ki. ¹⁴ Bā -to. ¹⁵ Cks bhattāhaṃ. ¹⁶ Bds nesādo taṃ. ¹⁷ Bā -ttamsi. ¹⁸ Bds -antu. ¹⁹ Bds add senāpatī. ²⁰ Cks nāti. ²¹ so Ck; Cā bhāyamānā, Bā sahāsayamānā.

Evam vatvā nesādo muducittena M-am upasamkamitvā
 yatthim nāmetvā paṅkapiṭṭhe nisidāpetvā pāsayaṭṭhim¹ mocetvā
 ukkhipitvā sarato nīharitvā taruṇadabbatiṇaṭṭhe nisidāpetvā
 pāde baddhapāsāṃ saṅikaṃ mocetvā M-tte balavasinehaṃ
 5 paccupaṭṭhāpetvā mettena² cittena udakaṃ ādāya lohitaṃ puñ-
 jitvā³ punappuna parimajji, ath' assa mettānubhāvena sirāya
 siram⁴ māmsena māmsam cammena cammaṃ ghaṭitaṃ, pādo
 pākatico ahoṣi, itarena nibbiseso B. sukhappatto hutvā pakati-
 bhāvena nisīdi. Su. attānaṃ nissāya rañño sukhitaḥhāvaṃ
 10 disvā sañjātasomanasso cintesi: „iminā amhākaṃ mahāupakāro
 kato, amhehi etassa kataṃ⁵ nāma n' atthi, sace h' esa⁶ rāja-
 mahāmattānaṃ⁷ atthāya amhe gaṇhi⁸ tesam santikaṃ netvā
 bahudhanaṃ labhissati, sace attano atthāya gaṇhi amhe
 vikkhiṇitvā dhanam labhissat' eva, pucchissāmi tāva nan⁹ ti,
 15 atha naṃ upakāraṃ kātukāmatāya pucchanto ā.:

19. Sace attappayogena ohito haṃsapakkhinaṃ
 patigaṇhāma te samma etaṃ abhayadakkhinaṃ. 107.

20. Noce attappayogena ohito haṃsapakkhinaṃ
 anissaro muñcaṃ amhe theyyaṃ kayirāsi luddakā¹⁰ ti. 108.

20 Ta. sace ti samma nesāda sace tayā attano payogena attano atthāya
 haṃsānaṃ⁹ c' eva sesapakkhinaṃ ca pāso oḍḍito¹⁰, anissaro ti anissaro
 hutvā amhe muñcanto yenāsi āṇatto¹¹ tassa santakaṃ gaṇhanto theyyaṃ kayirāsi.

Tam sutvā nesādo „nāhaṃ tumhe attano atthāya gaṇhim,
 Bā-rañño¹² pana saṃyamena gaṇhāpito 'mhīti¹³“ vatvā deviyā
 25 diṭṭhasupinato¹⁴ paṭṭhāya yāva rañña¹¹ tesam āgatabhāvaṃ
 sutvā „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhitum
 vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmīti¹⁴“ vatvā paribbayaṃ
 datvā uyyojitabhāvo tāva sabbaṃ pavattim ārocesi. Tam
 sutvā Su. „iminā nesādena attano jīvitam aṅaṇetvā amhe

¹ Bds -iyā. ² Bā metta. ³ Bā dhovitvā. ⁴ Cks siram sirā. ⁵ Bā upakāraṃ,
 B^s upakāro. ⁶ Bā pesa. ⁷ C^s rājārāja-, C^k rājārāja-. ⁸ Cks -hinti. ⁹ C^k na.
¹⁰ Bds ohito. ¹¹ C^k ananto, C^s ānanto. ¹² Bā -ā. ¹³ C^k -tā, Bā diṭṭhasi-
 supinakālo. ¹⁴ Cks -o.

vissajjentena dukkaraṃ kataṃ, sace mayam ito va Cittakūṭam gamissāma n' eva dhataratṭharaṇṇo paṇṇānubbhāvo na¹ mayham mittadhammo pakato bhavissati na luddaputto mahantaṃ yasaṃ lacchati na rājā pañcasu silesu patiṭṭhahissati² na deviyā manoratho matthakaṃ pāpuñissatīti³ cintetvā „samma, evaṃ sante amhe vissajjetum na labhasi, raṇṇo no³ dassehi, so amhe yathārucim⁴ karissatīti⁵“.

Imam atthaṃ pakāsento:

21. Yassa tvaṃ bhatako raṇṇo kāmaṃ tass' eva pāpaya,
tatha saṃyamāno⁶ rājā yathābhiṇṇaṃ karissatīti g. ā. 109. 10

Ta. tassevā 'ti tass' eva santikaṃ nehi, tatthā 'ti tasmiṃ nivesane, yathābhiṇṇaṃ ti yathāhippāyaṃ yathārucim.

Taṃ sutvā nesādo „mā vo bhante⁷ rājadassanaṃ rucci⁸, rājāno nāma sappatibhayā, keḷihamse vā vo kareyyum mareyyum vā“ ti ā. Atha naṃ Su. „samma ludda, mā amhākaṃ cintayi, ahaṃ tādisassa kakkhaḷassa dhammakathāya maddavaṃ janesiṃ, raṇṇo kin nu na janessāmi, rājāno hi paṇḍitā subhāsitaṇṇū⁹, khippaṃ no raṇṇo santikaṃ nehi, nayanto ca mā baddho¹⁰ nayi, pupphapañjare nisīdāpetvā nehi, pupphapañjaraṇ ca karonto dhataratṭhassa mahantaṃ setapadumasañchannaṃ mama khuddakaṃ rattapadumasañchannaṃ katvā dhataratṭhaṃ¹¹ purato maṃ pacchato nicataraṃ katvā ādāya khippam netvā raṇṇo dassehīti“ ā. So¹² tassa vacanaṃ sutvā „Sumukho rājānaṃ disvā mama mahantaṃ yasaṃ dātukāmo bhavissatīti“ sañjātasomanasso mudūhi latāhi¹³ pañjare katvā padumehi chādetvā vuttanayena te gahetvā agamāsi. 25

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

22. Icc-eva¹⁴ vutto¹⁵ nesādo¹⁵ hemavaṇṇe harittace
ubbohatthehi saṃgayha pañjare ajjhavadahi. 110.

¹ Cks omit na. ² Cks patiṭṭhāti. ³ Cks add na. ⁴ Cks rucim. ⁵ Cks -sīti.
⁶ Cks -mano. ⁷ Bđ bhaddante. ⁸ Bđ -itta. ⁹ Bđ -tadubbhasitaṇṇū. ¹⁰ so Cks for -e; Bđ bandhanaena. ¹¹ Cks add maṃ. ¹² so C Bđ; Ck to sā corr. to sā for sāto? ¹³ Bđ labhāhi. ¹⁴ Bđs -vaih. ¹⁵ Cks -e.

23. Te pañjaragate¹ pakkhī ubho bhassaravaṇṇine
Sumukhaṃ dhataratthaṃ ca luddo ādāya pakkamīti. 111.

Ta. ajjhavadahīti odahi ṭhapesi, bhassaravaṇṇine ti pabhāsam-
pannavāṇṇe.

- 5 Evaṃ luddassa te² ādāya pakkamanakāle dhataratṭha-
hamso pākarañjahamsadhītarāma³ attano bhariyaṃ saritvā Su-am
āmantetvā kilesavasena vilapi.

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā āha:

24. Hariyyamāno dhataratṭho Sumukhaṃ etad abravi:
10 bālhaṃ bhāyāmi Sumukha sāmāya lakkhaṇūruyā
asmākaṃ vadham aññāya ath' attānaṃ vadhissati. 112.
25. Pākahaṃsā ca Sumukha Suhemā hemasuttacā⁴
koñcī⁵ samuddatīre va⁶ kapaṇā nūna rucchatīti⁷. 113.

15 Ta. bhāyāmi⁸ maraṇaṃ⁹ bhāyāmi, sāmāya¹⁰ 'ti suvaṇṇavaṇṇāya, lak-
khaṇūruyā¹¹ ti lakkhaṇasampannaūruyā, vadhamaññāyā¹² 'ti vadhaṃ jānitvā
maritā¹³ ti saññī¹⁴ butvā, vadhissati¹⁵ kim me piyasāmike¹⁶ mate jīvitena¹⁷ 'ti
marissati¹⁸ pākahaṃsarājadhīta, Suhemā¹⁹ ti evaṃnāmikā, hemasuttacā²⁰ ti
hemasadisasandaratacā²¹, rucchatīti²² yathā loṇisaṃkhātā²³ samuddam
otaritva²⁴ mate patimhi koñcisakuṇikā²⁵ kapaṇā rodati evaṃ nūna sā rodissati.

- 20 Tam sutvā Su. „ayaṃ haṃso aññe¹⁷ ovaditum yutto mātu-
gāmaṃ nissāya kilesavasena vilapati, udakassa ādittakālo viya
vatiyā uṭṭhāya kedārahādanakālo viya ca jāto, yan nūnāhaṃ
attano balena mātugāmassa dosaṃ pakāsetvā etaṃ sañña-
peyyan“¹⁸ ti cintetvā āha¹⁹:

- 25 26. Evaṃmahanto¹⁹ lokassa appameyyo mahāgaṇī
ekitthim anusoceyya, na idaṃ paññavato-m-iva. 114.
27. Vāto va²⁰ gandham ādeti²¹ ubhayaṃ chekapāpakaṃ
bālo āmakapakaṃ va lolo andho va āmisaṃ. 115.

¹ B^d -re-. ² C^{ks} taṃ. ³ B^d pākahaṃsarājā-. ⁴ C^{ks} suvomā hemasuttavā. ⁵
C^k koci, C^s kocī, B^d koñci. ⁶ C^{ks} ca ⁷ B^d rucca-. ⁸ C^k -ā corr. to -rī, B^d
-ato. ⁹ C^{ks} -ā. ¹⁰ C^{ks} -iye. ¹¹ B^d add pākahaṃsā ti. ¹² C^{ks} -yuttavā
¹³ C^{ks} -rakattacā. ¹⁴ C^{ks} rucchiti, B^d rucca-. ¹⁵ B^d loṇa-. ¹⁶ C^{ks} kuñca-.
¹⁷ B^d -am. ¹⁸ C^{ks} omit āha. ¹⁹ B^d mahāsatto. ²⁰ C^{ks} ca ²¹ C^{ks} -hi.

28. Avinicchayaññū atthesu mando va paṭibhāsi¹ mañ, kiccākkiccaṃ na jānāsi sampatto kālapariyāyam². 116.
29. Adḍhummatto udīresi yo seyyā³ maññas' itthiyo, bahū sādharmaṇā h' etā soḍḍānaṃ va surāgharaṃ. 117.
30. Māyā c' eṣā marīci ca⁴ soko rogo c' upaddavo. (II $\frac{330}{19}$) 5
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso⁵ guhāsayo⁵,
tāsu⁶ yo vissase poso so naresu narādhamo ti. 118.

Ta mahanto ti mahanto⁷ samāno, lokassā 'ti bhāsalokassa, appameyyo ti guṇehi metum⁸ asakkuneyyo, mahāgaṇīti mahantena gaṇena samannāgato gaṇasatthā, ekitthin ti yaṃ evarūpo bhavaṃ ekaṃ itthim anusoceya idam anusocanaṃ na paññavato-m-iva, tenāhaṃ aja taṃ bālo ti maññamīti adhippāyen' evam ā., ādetīti gaṇhāti, chekapāpakan ti sundarā-sundaram, āmakapakkān ti āmakān ca pakkañ ca, lolo ti rasalolo, i. v. h. : mahārāja yathā nāma vāto padumasarādīni paharivā sugandham pi saṃkāraṭṭhā-nādīni paharivā duggandham pīti ubhayaṃ chekapāpakaṃ gandham ādiyati yathā ca bālo kumārako ambajambūnaṃ heṭṭhā nisīno hatthaṃ pasāretvā patitapatitaṃ āmam pi pakkam pi phalaṃ gahetvā khādāti yathā ca rasalolo andho bhatte upanīte yaṃ kiñci samakkhikam pi nimmakkhikam pi āmisam ādiyati evam itthiyo nāma kilesavasena adḍham pi duggatam pi kulīnam pi akulīnam pi abhirūpam pi virūpam pi gaṇhenti bhajanti⁹, tādisānaṃ pāpadhammānaṃ itthīnaṃ kāraṇā¹⁰ vippalapasi mahārāja 'ti, atthesū 'ti kāraṇākāraṇesu, mando ti andhabālo, paṭibhāsi¹¹ man ti mama upaṭṭhāsi, kālapariyāyan¹² ti evarūpaṃ maraṇakālaṃ patto [imasmiṃ kāle idam kattabbaṃ idam na kattabbaṃ idam vattabbaṃ idam na vattabbaṃ ti na jānāsi devā 'ti, adḍhummatto ti adḍhamattako¹³ maññe hutvā, udīresīti yathā suraṃ pivivtvānā 'ti matto puriso yaṃ vā taṃ vā lapati evam lapasīti a., seyyā¹⁴ ti varā¹⁴ uttamā¹⁴, māyā cesā ti ādisu deva itthiyo nām' etā vañcanatthena māyā agayhūpaṅgaṭṭhena marīci sokādīnaṃ paccayattā soko, rogo cupaddavo ti rogādi¹⁵ anekappakāro upaddavo, kodhādīhi thaddhabhāvena kharā, tā hi¹⁶ nissāya andubandhanādīhi bandhanato¹⁷ bandhanā cetā, itthiyo¹⁸ nāma sarīragubhāyaṃ puna vasanakamaccu¹⁹ nāma etā devā ti²⁰ kāmahetu kāmanidānaṃ kāmadhikaraṇaṃ eva rājāno coraṃ gahetvā ti suttena p' esa attho dīpetabbo (—?).

¹ B^d -ti. ² so all three MSS. for -paryayam. ³ B^d -o. ⁴ B^d C^s va. ⁵ B^ds -ā. ⁶ B^d tyāsu. ⁷ C^ks mahantattā. ⁸ B^ds pame. ⁹ C^ks add kāsānaṃ vā. ¹⁰ C^ks kimkāraṇā. ¹¹ B^ds -ti. ¹² C^ks -kiriyaṃ. ¹³ B^d adhuma-. ¹⁴ B^d -o. ¹⁵ B^d omits cupaddavo --. ¹⁶ so B^d; C^s tā, C^k ti. ¹⁷ B^ds bajhanato. ¹⁸ C^k -i, C^s -ī. ¹⁹ C^ks casanakam. ²⁰ C^ks etadevāti.

Tato dhataratṭho mātugāme paṭibaddhacittatāya „tvam mātugamassa guṇam na jānāsi, paṇḍitā etaṃ¹ jānanti, na etaṃ² garahitabbā“ ti dīpento ā.:

31. Yam vuddhehi upaṇṇātāṃ³ ko taṃ ninditum arahati,
5 mahābhūt' itthiyo nāma lokasmiṃ upapajjisum. 119.
32. Khiddā paṇihitā tyāsu, ratī tyāsu paṭiṭṭhitā,
bījāni tyāsu rūhanti yadidaṃ sattā pajāyare,
tāsu ko nibbide⁴ poso pāṇam āsajja pāṇibhi. 120.
33. Tvam eva n' añño Sumukha thīnaṃ atthesu yuñjasi,
10 tassa ty-ajja bhaye jāte bhītena jāyate mati. 121.
34. Sabbo hi saṃsayam patto bhayam⁵ bhīru titikkhati,
paṇḍitā ca mahantā no⁶ atthe yuñjanti duyyuje. 122.
35. Etadatthāya rājāno sūram icchanti mantinam
paṭibāhati yam sūro āpadaṃ attapariyāyam⁷. 123.
- 15 36. Mā no ajja vikantiṃsu⁸ rañño sūdā mahānase,
tathā hi vaṇṇo pattānaṃ phalaṃ veḷum va taṃ vadhi. 124.
37. Mutto pi⁹ na icchi¹⁰ uḍdetum¹¹, sayam bandham¹² upāgami,
so p' ajja¹³ saṃsayam patto
attham gaṇhāhi mā mukhan ti. 125.
- 20 Ta. yaṃ ti yam mātugāmasaṃkhātāṃ vatthum paṇṇāvuddhehi¹⁴ nātāṃ
tesam eva pākātaṃ na bālānaṃ, mahābhūtā ti mahāguṇā mahānisamsā, upa-
pajjisū 'ti paṭhamakappikakāle itthiliṅgassa paṭhamam pātubhūtattā paṇḍi-
naṃ nibbattā ti a., tyāsū 'ti Su-a tāsu itthiṃsū kāyavacchiddā ca paṇihitā
ohitā ṭhapitā kāmaguṇarati ca paṭiṭṭhitā, bījānīti Buddhapaccekaḥ Buddhaariya-
25 sāvakaḥ kavattīdibijāni tāsu rūhanti, yadidaṃ ti ye ete sabbe pi sattā pajā-
yare ti sabbe tāsam yeva kucchimhi saṃvaddhā ti dīpeti, nibbide¹⁵ ti nib-
bindeyya, pāṇam āsajja pāṇibhīti attano pāṇehi pi tāsam pāṇam āsādetvā
attano jīvitam cajanto pi tā labhivā ko nibbindeyyā 'ti a., nañño¹⁶ ti na
añño, Su-a mayā Cittakūṭatale hamsaṅgamajjhe nisinnena¹⁷ taṃ adiesvā
30 kham Su. ti vutte esa mātugāmaṃ gaḥetvā Kañcanagubhāyam uttamaratim¹⁸
gubhotīti vadanti, evam tvam eva thīnaṃ atthesu yuñjasi yuttapayutto ahoṣi

¹ Bā eva. ² Cks netam, Bā na hi tā, Bā na hetā. ³ Ck sam vaddhehum tva pamnātāṃ, Cā sam vaddhehupamnātāṃ, Bā yam bu-. ⁴ Bā nibbije. ⁵ Bā sayam. ⁶ Bā camahātāno, Cks mabhātāno. ⁷ Bā attha-. ⁸ Cks -katti-. ⁹ Cks-si. ¹⁰ Bā icchasi. ¹¹ Cks oḍḍ-. ¹² Cks baddham. ¹³ Cks sajja. ¹⁴ Cā -vudhehi. ¹⁵ Bā -je. ¹⁶ Cks nā-. ¹⁷ Cks -nne. ¹⁸ all three MSS. -ti.

na añño ti a, tassa tyajjā 'ti tassa te ajja maraṇabhaye jāte iminā bhītena maraṇabhayena¹ maññe ayaṃ mātugāmassa dosadassane nipuṇā matī jāyate ti adhippāyen' evam āha, sabbo hīti yo koci, saṃsayappatto ti jīvitasam-sayappatto, bhīrū 'ti bhīru hutvāpi bhayaṃ adhvāseti², mahantā no ti ye pana paṇḍitā ca honti mahante³ ca thāne⁴ thitā mahantā no⁵ te duyūñje 5
atthe yuñjanti ghaṇanti⁶ vāyamanti, tasmā mā bhāyi dhīro hohīti taṃ ussāhento evam ā, āpadan ti sāmīno āgataṃ⁷ āpadaṃ esa sūro paṭibhāti etadattāya sūramantīnaṃ icchanti, attapariyāyan ti attaparittāṇam pi ca kātum sakkosīti⁸ pi adhippāyo, vikantīmsū'ti⁹ chindīmsu i. v. h.: Sum ukhatvaṃ mayā attano anantare thāne thapito tasmā ajja yathā rañño sūdā amhe maṃsattāya 10
na kantanti¹⁰ tathā karohīti, tādiso hi amhākaṃ pattavaṇṇo taṃ avadhīti sv-āyaṃ vaṇṇo yathā nāma veḷum nissāya jātaṃ phalaṃ veḷum eva vadhati tathā mā¹¹ taṃ vadhi taṃ ca mamaṃ ca mā vadhīti adhippāyen' evam ā., mutto pīti¹² yathāsukhaṃ Cīttakūṭapabbataṃ gacchā 'ti evaṃ luddaputtana mayā saddhīm mutto vissajjito samāno pi uddītuṃ¹³ na icchi, sayan ti rājānaṃ 15
daṭṭhukāmo hutvā sayam eva bandhaṃ¹⁴ upagato ti evam idaṃ amhākaṃ bhayaṃ taṃ¹⁵ nissāya āgataṃ, so pajjā¹⁶ 'ti so pi¹⁷ ajja jīvitasam-sayaṃ patto, atthaṃ gaṇhāhi mā mukhaṃ ti idāni amhākaṃ muccanakāraṇaṃ¹⁸ gaṇha yathā muccāma¹⁹ tathā vāyāma, vāto va¹⁹ gaudhamādeti²⁰ ādīni vadanto itthigarahattāya²¹ mā mukhaṃ pasārayi. 20

Evam M. mātugāmaṃ vaṇṇetvā Su-aṃ appaṭibhānaṃ katvā tassa anattamanabhāvaṃ viditvā idāni naṃ paggaṇhanto g. ā.:

ss. So tvaṃ²² yogaṃ payuñjassu yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ, tava pariyāpadānena mama pānesanaṃ carā²³ 'ti. 126. 25

Ta. so ti samma Su-a so tvaṃ, taṃ yogan ti yaṃ pubbe ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ ti avacāsi taṃ idāni payuñjassu, t'ava - - nenā 'ti tava tena payogena parisuddhena, pariyodātenā²⁴ 'ti pi pāṭho parittānenā 'ti a., tayā katattā tava santakena²⁵ parittānena mama jīvitapariyesanaṃ²⁶ carā 'ti adhippāyo. 30

¹ B^d add bhīto. ² B^d -si. ³ C^k -tā. ⁴ C^k add ca. ⁵ B^d adds atthe yuñ-janti duyūje ti. ⁶ B^d -enti. ⁷ C^k -ta. ⁸ B^d -tīti. ⁹ C^k vikatt-. ¹⁰ C^k katt-, B^d vikantīmsu. ¹¹ B^d omits mā. ¹² C^k sīti. ¹³ C^k oḍ-. ¹⁴ B^d dhaṃ, C^k baddhaṃ, C^s vaddhaṃ corr. to baddhaṃ or baṃdhaṃ. ¹⁵ B^d kaṃ. ¹⁶ C^k sajja. ¹⁷ C^k si. ¹⁸ B^d muñc-. ¹⁹ C^k ca. ²⁰ C^k -dediti, B^d -dehiti. ²¹ B^d -garahanat- ²² C^k taṃ. ²³ C^l caran. ²⁴ C^k -dhātenā. ²⁵ B^d santi-. ²⁶ B^d -yosānaṃ

Atha¹ Su.² „atviya maraṇabhayabhīto, mama balaṃ na jānāti, rājānaṃ disvā thokaṃ kathaṃ labhivā jānissāmi, assā-sessāmi tāva naṃ“ ti cintetvā g. ā. :

39. Mā bhāyi³ patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
5 ahaṃ yogaṃ payuñjissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitāṃ,
mama pariyāpapadānena khippaṃ pāsā⁴ pamokkhasīti. 127.

Ta. pāsā ti dukkhapāsato.

Iti tesāṃ sakuṇabhāsāya kathentānaṃ luddaputto na kiñci aññāsi, kevalaṃ pana te kācenādāya Bā - im pāvīsi accha-
10 riyabbhutaajātena pañjalīnā mahājanena anugammamāno⁵, so rājadvāraṃ patvā attano āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

40. So luddo haṃsakācena rājadvāraṃ upāgami,
paṭivedetha maṃ rañño : dhataṛṭṭh' āyam āgato ti. 128.
15 Ta. paṭi -- maṃ ti Khemako āgato ti evaṃ rañño maṃ vadetha⁶, dha-
taraṭṭhāyan ti ayam dh-o āgato ti ca paṭivedetha.

Dovāriko gantvā paṭivedesi, rājā sañjātasomanasso „khip-
paṃ āgacchatū“ 'ti vatvā amaccagaṇaparivuto samussitase-
tacchatte rājapallaṃke nisīno Khemakaṃ haṃsakācakaṃ
20 ādāya mahātalaṃ abhirūḥhaṃ disvā suvaṇṇavaṇṇe haṃse olo-
ketvā „sampaṇṇo me manoratho“ ti tassa⁷ kattabbakiccam
amacce āṇāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

41. Te disvā puññasamkāse ubho lakkhaññasammate⁸
25 khalu saññamāno⁹ rājā amacce ajjhabhāsatha : 129.
42. Detha luddassa vatthāni annapānaṃ ca bhōjanaṃ,
kāmaṃkaro hiraṇṇ' assa¹⁰ yāvanto eva¹¹ icchatīti¹². 130.

Ta. puññasamkāse ti attano puññasadise, lakkhaññasammate⁸ ti seṭṭhasammate abhiññāte, khalū 'ti nīpāto, tassa te khalu disvā ti purīnapadena
30 sambandho, dethā 'ti ādi rājā pasannākāraṃ karonto ā., ta. kāmaṃkaro

¹ Cks add naṃ. ² Bā adds ayaṃ. ³ Cks -a. ⁴ Cks -se. ⁵ Ck -gammāno, Bā -gacchamāno. ⁶ Bā nivedetha. ⁷ Bā adds detha luddassa ti tassa. ⁸ Bā lakkhaṇa-. ⁹ Cks saññamāno, Bā sañyamāno. ¹⁰ read: kāmaṃ karohi yaṃ assa? ¹¹ Cks esa. ¹² Cks -sīti.

hiraññassā 'ti hiraññam¹ assa kāmakiriya² atthu, yāvanto ti yattakaṃ
eva icchatī tattakaṃ hiraññam assa dethā 'ti a.

Evam pasannākāraṃ kāretvā pītisomanassasamussāhito³
„gacchatha, naṃ alaṃkaritvā ānethā“ 'ti ā. Atha naṃ
amaccā rājanivesanā otāretvā kappitakesamassuṃ nahātānu- 5
littāṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā rañño dassesuṃ. Ath'
assa rājā saṃvacchare satasahassuttāhānake dvādasagāme
ājaññayuttaṃ⁴ rathaṃ alaṃkatamahāgehaṃ cā 'ti mahantaṃ
yasaṃ dāpesī. So mahantaṃ yasaṃ labhitvā attano kammaṃ⁵
pakāsetuṃ „na te⁶ deva mayā yo vā so vā haṃso ānito, 10
ayaṃ pana navutihaṃsasatasahassānaṃ rājā dhataratṭho nāma,
ayaṃ pana senāpati Su. nāmā“ 'ti ā. Atha naṃ rājā „kathaṃ
te samma ete gahitā“ ti pucchi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

43. Disvā luddaṃ pasannattaṃ⁷ Kāsirājā tadābravi⁸: 15
yad' āyaṃ⁹ samma Khemaka puṇṇā haṃsehi tiṭṭhati 131.
44. Kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ pāsahattho upāgami,
okiṇṇaṃ nātisaṃghehi nimajjhimaṃ¹⁰ kathaṃ gahīti. 132.

Ta. pasannattaṃ ti pasannabhāvaṃ somanassappattaṃ, yadāyaṃ¹¹ ti
vayassa¹² Khemaka yadī ayaṃ ambākaṃ pokkharāṇī navutihaṃsasahasseehi puṇṇā 20
tiṭṭhati, kathaṃ ruciṃ majjhagataṃ ti evaṃ sante tvaṃ tesāṃ ruoṇaṃ
piyadassanānaṃ haṃsānaṃ majjhagataṃ etaṃ¹³ nātisaṃgheha okiṇṇaṃ, ni-
majjhimaṃ ti n' eva majjhimaṃ n' eva¹⁴ kaniṭṭhaṃ uttamaṃ haṃsarājānaṃ
kathaṃ pāsahattho upāgami kathaṃ gahīti.

So tassa kathaṃ āha:

45. Ajja me sattamā ratti ādānāni upāsato¹⁵, 25
padam etassa anvesaṃ appamatto bhavassito¹⁶. 133.
46. Ath' assa padaṃ addakkhim carato ādanesanaṃ¹⁷,
tatthāhaṃ odahim pāsaṃ, ev' etaṃ dijam aggahin ti. 134.

¹ Cks -o. ² so Bd; Cks kāmāra. ³ Bd piti-, Cks pisom-. ⁴ Bd -a. ⁵ Cks kāmāra.
⁶ Bd kbo ⁷ Cks -antaṃ. ⁸ Bd tadabravi. ⁹ Bd yadyāyaṃ. ¹⁰ so all three
MSS. for nimm-? ¹¹ Cks yantvāyan, B yadvāyan? Bd yadyāyan. ¹² Cks
cayassa, Bds samma. ¹³ Bds evaṃ. ¹⁴ Cks omit neva. ¹⁵ Bds upāga-. ¹⁶
Bds ghaṭa-. ¹⁷ Bd ādānesaraṃ.

Ta. ādānānīti ādānīni gocaragahaṇaṭṭhānānīti a., ayam eva vā pāṭho, upāsato¹ ti upagacchantassa, padan ti gocarabhūmiyaṃ akkantaṭṭhapaṭṭhaṃ, bhavassito² ti cātipaṇḍjaranissito³, athassā⁴ ti atha chaṭṭhe divase⁴ ādānesanāṃ⁵ carantassa paḍaṃ addakkhiṃ, evetan ti evaṃ etaṃ, dijaṃ aggaḥin ti sabbaṃ gahitopāyaṃ ācikkhi.

Taṃ sutvā rājā „ayam dvāre ṭhatvā paṭivedento pi dhataratṭhassa⁶ evāgamanāṃ paṭivedesi, idāni pi ‘etaṃ ekam eva gaṇhin’ ti vadati, kinnu kho ettha kāraṇaṃ⁷“ ti cintetvā g. ā.:

47. Ludda dve ime⁸ sakuṇā, atha eko ti bhāsasi,
10 cittan nu te vipariyatthaṃ⁹ ādu kin nu jigimsasīti⁹. 135.

Ta. vipariyatthau⁹ ti vipallatthaṃ, ādu kinnu jigimsasīti¹⁰ udāhu kin nu cintesi, kim itaraṃ gahetvā aññassa dātukāmo hutvā cintesīti pucchati.

Tato luddo „na me deva cittaṃ vipallatthaṃ nāpi ahaṃ itaraṃ aññassa dātukāmo, api¹¹ kho pana mayā ohite pāse eko
15 baddho“ ti āvikaronto āha:

48. Yassa lohitakā tālā¹² tapaneyyanibhā¹³ subhā
uraṃ saṃhacca¹⁴ tiṭṭhanti so me bandhaṃ¹⁵ upāgami. 136.

49. Athāyaṃ bhassarō pakkhī abaddho baddham āturaṃ
ariyaṃ bruvāno¹⁶ atṭhāsi cājanto¹⁷ mānusiṃ giran ti. 137.

20 Ta. lohitakā ti rattavaṇṇā, tālā ti rājiyo, uraṃsaṃhacca¹⁸ ti uraṃ āhacca, i. v. h.: mahārāja yass’ etā rattasuvannaṃsappaṭibhāgā tisso lohitakā rājiyo gīvaṃ parikkhipitvā uraṃ āhacca tiṭṭhanti so eko va mama¹⁹ pāse bandhaṃ upagato²⁰ ti, bhassarō ti parisuddho pabhāsampanno, āturaṃ ti gilānaṃ dukkhitāṃ atṭhāsīti.

25 „Dhataratṭhassa baddhabhāvāṃ nātvā nivattitvā etaṃ samassāsetvā mamāgamanakāle paccuggamanāṃ katvā ākāse yeva mayā saddhiṃ madhurapaṭisaṅhāraṃ katvā manussabhāsāya dhataratṭhassa guṇe kathento atṭhāsi, mama hadayaṃ mudu-

¹ C^{ks} upāhatoso, B^d upāgato. ² B^{ds} bhavi-, B^{ds} ghaṭa-. ³ C^k cādvi-, B^d cāti-.
⁴ B^d adds etassa. ⁵ B^d ādānesaraṃ, C^{ks} -nesaṃ. ⁶ C^{ks} me. ⁷ B^d -yattaṃ, C^k -yathaṃ, C^s -yataṃ. ⁸ C^k jihissīti, C^s chigimsa-, B^d jigisa-. ⁹ C^{ks} -yatan. B^d -yattan. ¹⁰ C^k jibim-, C^s chig-, B^d jigis-. ¹¹ B^d api ca. ¹² C^{ks} kālāṃ. ¹³ B^{ds} -nīyā. ¹⁴ C^k urasammā, C^s urasaṃvācca, B^d urasaṃhaṇca, B^s urasaṃhaṇca. ¹⁵ C^{ks} baddhaṃ. ¹⁶ C^k brumāno, B^d brahmano. ¹⁷ B^{ds} vadanto. ¹⁸ C^k urasaṃbhaḍā, C^s urasaṃ-. ¹⁹ C^{ks} maṃ. ²⁰ B^d upā-.

kaṃ katvā puna etass' eva purato atthāsi, athāhaṃ deva
 Su-assa subhāsitaṃ sutvā pasannacitto dhatarattham vis-
 sajjesiṃ, iti dhataratthassa pāsato makkho, ime haṃse ādāya
 mama idhāgamaṇā ca Sumukhen' eva katan' ti evaṃ so
 Su-assa guṇaṃ kathesi. Tam sutvā rājā Su-assa dhamma- 5
 katham sotukāmo ahoṣi, luddaputtassa sakkāraṃ karantass'
 eva suriyo atthagamito, dīpā pajjalitā, bahū khattiyādayo
 sannipatitā, Khemā devī pi vividhanāṭakaparivārā' rañño
 dakkhiṇapasse nisīdi, tasmīṃ khaṇe rājā Su-am kathāpetu-
 kāmo g. ā. :

10

50. Atha kin nu dāni Sumukha hanū saṃhacca tiṭṭhasi
 adu² me parisam patto bhayā bhīto no bhāsasīti. 138.

Ta. saṃhaccā 'ti madhurakatho kira tvaṃ atha kasmā idāni mukhaṃ
 pidhāya tiṭṭhasi, ādū ti kacce³, bhayā bhīto ti parisasārājabbhayaena bhīto hutvā

Tam sutvā Sumukho abhītabhāvaṃ dassento ā :

15

51. Nāhaṃ Kāsipati bhīto ogayha parisana tava,
 nāhaṃ bhayā na bhāsissam vākyam atthasmiṃ tādise ti. 139.

Ta. tādise ti api ca kho pana tathārūpe atthe uppanne vākyam bhā-
 sissamīti vacanokāsam olokento nisīno 'mhīti a.

Tam sutvā rājā katham vadhetukāmatāya pariḥhāsam 20
 karonto ā. :

52. Na te abhisaram passe na rathe nāpi⁴ pattike
 nāssa cammam vā kīṭam vā vammīna ca dhanuggahe 140.

53. Na hiraññam suvaṇṇam vā nagaram⁵ vā sumāpitaṃ
 otiṇṇam⁶ parikham duggam dāham atṭalakoṭṭhakaṃ 25
 yattha pavittho Sumukha bhāyitabham⁷ na bhāyasīti⁸. 141.

Ta. abhisaran ti rakkhanatthāya⁹ parivāretvā ṭhitaṃ āvudhahattham
 parisana te na passāmi, nāssa 'ti ettha assā 'ti nipātamattaṃ, camman ti sara-
 parittānacammaṃ¹⁰, kīṭan ti kīṭakam cāṭipālam vuccati, cāṭikapālahatthāpi te
 santike¹¹ n' atthīti dipeti, vammīna ti vammāsannaddhe, na hiraññan ti 30
 yaṃ nissāya na bhāyasi¹² tam hiraññam pi te na passāmi.

¹ Cks devī tividhā nāṭaka-. ² Cks adā. ³ Bā adu ti kiñci. ⁴ Bā nā. ⁵ Cks
 Cks nabharam. ⁶ so Cks; Bā okiṇṇam. ⁷ Cks bhāsi-. ⁸ Cks bhāsa-. ⁹ Ck
 -ṇa-. ¹⁰ Cs -ṇa-. ¹¹ Cks santi. ¹² Cks bhāseyyāsīti.

Evam raññā „kiṃ te abhāyanakāraṇaṃ“ ti vutte taṃ
kathento ā.:

54. Na me abhisaren' attho nagarena dhanena vā,
apathena pathaṃ yāma antalikkhecarā mayaṃ. 142.
55. Suta ca paṇḍitā ty-ambhā nipuṇā atthacintakā¹.
bhāsem' atthavatiṃ vācaṃ sacce² c' assa patitthito. 143.
56. Kiṃ ca tuyhaṃ asaccassa anariyassa karissati
musāvadissa luddassa bhaṇitam pi subhāsitan ti. 144.

Ta. abhisarenā³ 'ti āraḅkharivārena, attho ti etena mama kiccaṃ u'
10 atthi, kasmā yasmā aparena⁴ tumbhāsīnaṃ amaggena maggaṃ⁵ māpetvā yāma
ākāsacārīno mayan⁶ ti, paṇḍitā tyambhā ti tayā sut' ambhā, ten' eva kāraṇena
ambhākaṃ santikā dhammasotukāmo kira no gāhāpesi, sacceccassā⁷ 'ti sacce⁸
pana tvaṃ sacce patitthito assa atthavatiṃ kāraṇanissitaṃ vācaṃ bhāseyyāma,
asaccassā⁹ 'ti vacīsaccarahitassa tava subhāsitaṃ muḁdassa dantasucī¹⁰ viya
15 kiṃ karissati.

Taṃ sutvā rājā „kasmā maṃ musāvādī anariyo ti vadasi,
kiṃ mayā katanā“ ti āha. Atha naṃ Sumukho tena hi suṇā-
hīti vatvā ā.:

57. Taṃ¹¹ brāhmaṇānaṃ vācaṇā¹² imaṃ Khemiṃ¹³ akārayi,
20 abhayaṃ ca tayā ghuṭṭhaṃ imāyo dasadhā disā. 145.
58. Ogayha te pokkharāṇiṃ vippasannodakaṃ suciṃ
pahūtaṃ cādanam¹⁴ tattha ahimsā c' ettha pakkhinaṃ. 146.
59. Idam sutvāna nigghosaṃ āgat' asmā¹⁵ tav' antike,
te te baddh' asmā¹⁶ pāsena, etaṃ¹⁷ te bhāsitaṃ musā. 147
- 25 60. Musāvādaṃ purakkhatvā icchālobhaṃ ca pāpakam
ubho sandhiṃ atikkamma asātaṃ upapajjatīti. 148.

Ta. taṃ ti tvaṃ, Khemiṃ¹⁴ ti evaṃnānikaṃ pokkharāṇiṃ, ghuṭṭhan
ti catūsu kappesu thatvā ghoṣāpitaṃ, dasadhā ti imā tā dasadhā ṭhitā ti¹⁵
disāsu tayā abhayaṃ ghuṭṭhaṃ, ogayhā¹⁶ 'ti ogahitvā āgatānaṃ santikā, pahū-
30 taṃcādanam¹⁷ ti pahūtaṃ ca padumuppasāliḁānikaṃ adanam¹⁸, idaṃ

¹ Ck^s atta-, B^d catta-. ² Ck^s sabbe. ³ B^ds apathena. ⁴ B^ds pathaṃ. ⁵ Ck^s
vayan. ⁶ Ck^s save, C^s sacce. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck^s -naṃ. ⁹ B^d -am
¹⁰ Ck^s modanaṃ, B^d khā-. ¹¹ B^d -tambhā. ¹² B^d bandhanasmā. ¹³ B^d ekaṃ.
¹⁴ B^d -an. ¹⁵ so Ck^s; B^ds dasadhā disā taṃ taṃ. ¹⁶ Ck^s -cādan-, B^ds -khā-
danam. ¹⁷ B^ds khādanam.

sutvānā ti tesāṃ tava pokkharāṇiṃ ogahitvā āgatānaṃ santikā idam abhayaṃ
 sutvā tava santike tava samīpe tayā kārītapokkharāṇiṃ āgat' amhā ti a., te te
 ti te mayaṃ tava pāsena baddhā, purakkhatvā ti purato katvā, icchā-
 lobhan ti icchāsāṃkhātāṃ pāpakaṃ lobham, ubho sandhin ti ubhayam
 devaloke ca manussaloke ca paṭisandhīm, imam eva pāpadhamme¹ purato katvā 5
 caranto puggalo sugatipaṭisandhim atikkamitvā, asātan ti nīrayam upapajjatīti.

Evaṃ parisamajjhe yeva rājānaṃ lajjāpesi. Atha naṃ
 rājā „nāhaṃ Sumukha tumhe māretvā maṃsakhādītukāmo²
 gaṇhāpesiṃ, paṇḍitabhāvaṃ pana vo sutvā subhāsitaṃ sotukāmo
 gaṇhāpesin ti“ pakāsento ā. : 10

61. Nāparajjhāma³ Sumukha, na pi lobhā vaṃ aggahīṃ,
 sutā ca paṇḍitā ty-attha nipuṇā atthacintakā⁴. 149.
 62. Appev' atthavatiṃ vācaṃ vyākareyyuṃ⁵ idhāgatā,
 tathā taṃ samma nesādo vutto Sumukha-m-aggahīti. 150.

Ta. nāparajjhāmā³ ti mārento avarajjhati⁶ nāma mayaṃ na mārema, 15
 lobhāvamaggahīṃ ti maṃsaṃ khādītukāmo hutvā lobhā vaṃ⁷ tumhe na pi⁸
 aggahīṃ, paṇḍitā tyatthā ti paṇḍitā ti sut' attha⁹, atthacintakā ti pa-
 ṭicchannānaṃ atthānaṃ cintakā, atthavatiṃ ti kāraṇāniṃsitaṃ, tathā ti tena
 kāraṇena, vutto ti mayā vutto hutvā, Sumukhamaggahīti ālapati, makāro
 sandhikaro, aggahīti dhammaṃ desessatīti¹⁰ tumhe gaṇhi. 20

Taṃ sutvā Sumukho¹¹ „ayuttaṃ te kataṃ mahārājā“¹² 'ti
 vatvā ā. :

63. N' eva bhītā¹² Kāsipati upanītasmiṃ jīvite,
 bhāseṃ' atthavatiṃ vācaṃ sampattā kālāpariyāyaṃ¹³. 151.
 64. Yo¹⁴ migena migāṃ hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā 25
 sutena vā sutāṃ kiṇe¹⁵ ki anariyataraṃ tato. 152.
 65. Yo ca ariyarudaṃ bhāse anariyadhamm' avassito
 ubho so dhamāsaṭe lokā idha c' eva parattha ca. 153.
 66. Na majjetha yasaṃ patto, na vyathe¹⁶ pattasaṃsayāṃ,
 vāyameth' eva kiccesu, saṃvare vivarāni ca. 154. 30

¹ so Cks; Bđ imeva dhamme. ² C₂ Bđ maṃsaṃ-. ³ Cks nāva-. ⁴ Bđ tyattha-
⁵ so Cks Bđ byāhareyyuṃ. ⁶ so Cks; Bđ avirajhāti, B² avirujhāti. ⁷ C² -vā.
 B² -va. ⁸ Bđ nāhaṃ. ⁹ Bđ sutā atthaṃ. ¹⁰ Bđ² desetum. ¹¹ Bđ² add subhāsitaṃ
 sotukāmena. ¹² Bđ bhū-. ¹³ read -pariyāyaṃ. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵ Bđ kilyā, B²
 kinyā. ¹⁶ Bđ² byādhe.

67. Ye vaddhā abbatikkantā¹ sampattā kālapariyāyan²
idha dhammaṃ caritvāna ev' ete tidivaṃ gatā. 155.
68. Idam sutvā Kāsipati dhammam attani pālaya
dhataratṭhaṇ ca muñcāhi haṃsānaṃ pavaruttaman ti. 156.

5 Ta. upanītasmin ti maraṇasantikaṃ³ upanīte, kālapariyāyan ti
marapaḥkālavarāṇaṃ pattā samānā⁴ bhāsissāma⁵ na hi dhammakathikaṃ bandhitvā
marapaḥbhayena tajjetvā dhammaṃ suṇanti, ayuttan te kataṃ, migena 'ti
euttusikkhāpītena dīpakamigena, hantīti hanti pakkhinā ti dīpakapakkhinā
ca, sutena 'ti khemaṃ nibbhayan ti vissutena dīpakamigapakkhisadisena pādu-
10 masarena, sutan ti paṇḍito cīttakathīti eva sutam dhammakathikaṃ, kiṇe⁶
ti dhammaṃ sossāmiti⁷ pāsabandhanena vā yo⁸ kiṇeyya bādheyya, tato ti
tesaṃ kiriyato uttariṃ aṇṇaṃ anariyataraṃ nāma kim atthi, ariyarudan ti
mukhena ariyavacanaṃ sunderavacanaṃ bhāsati, dhanamavassito ti kammena⁹
anariyadhammaṃ¹⁰ avassito, ubho ti devalokā ca manussalokā cā 'ti ubha-
15 yamhā, idha cevā 'ti idha upapanno¹¹ pi parattha upapanno¹¹ pi evarūpo
dvīhi sugatilokehi dhamasitvā nirayam eva upaḥajjati, pattasaṃsayan ti jīvi-
tasamśayapamāṇaṃ¹² pi dukkhaṃ patvā na klameyya, samvare - - cā 'ti attano
chiddāni randhāni¹³ samvareyya pidaheyya, vaddhā ti gupavaddhā paṇḍitā,
abbhatikkantā ti imaṃ manussalokaṃ¹⁴ atikkantā, pariyaṇan ti maraṇa-
20 kālapariyāyapattā hutvā, evete ti evaṃ ete, idan ti idam mayā vuttaṃ attha-
nissītaṃ vacanaṃ, dhamman ti pavenidhammam¹⁵ pi sucaritadhammam pi.

Tam sutvā rājā āha:

69. Āharant' udakaṃ pajjan¹⁶ āsanaṃ ca mahārahaṃ
pañjarato pamokkhāmi dhataratṭhaṇ yasassinam 157.
- 25 70. Taṇ ca senāpatiṃ dhiraṃ nipuṇaṃ atthacintakaṃ
yo sukhe sukhito¹⁷ rañño dukkhite hoti dukkhito. 158.
71. Etādiso¹⁸ kho arahati¹⁹ piṇḍam asnātu²⁰ bhattuno
yathāyaṃ Sunukho rañño pānasādhāraṇo sakhā ti. 159.

30 Ta. udakan ti pādadhovanaṃ, pajjan ti pādabbhañjanaṃ, sukhe ti
sukhamhi satī.

Rañño vacanaṃ sutvā tesaṃ āsanāni haritvā ta. nisinnā-
naṃ gandhodakena pāde dhovitvā satapākatelena abbañjayimsu.

¹ Cks abbhā-. ² read -paryayaṃ. ³ Cks -kā. ⁴ Bds add na. ⁵ Cks -mi. ⁶
Bd kilyā, Bs kiyyā. ⁷ Bds desessā-. ⁸ Cks so. ⁹ Cks kammanam. ¹⁰ Bds
-yamdhamma. ¹¹ Cks uppa-. ¹² Bds -sayamāpannam. ¹³ Bd dvārānāni. ¹⁴
Cks omit abba -. ¹⁵ Bds -ṇiya-. ¹⁶ Bds majjam. ¹⁷ Cks -tā. ¹⁸ Cks -ā.
¹⁹ Cks -anti. ²⁰ Ck asanātu, Bd bhasmātu, Cs asmātu.

Satthā tam attham pakāsento āha :

72. Piṭṭhañ ca sabbasovaṇṇam aṭṭhapādam manoramam
matṭham¹ kāsikavatthinam² dhatarattho upāvisi. 160.
73. Kocchañ ca sabbasovaṇṇam veyyagghaparisibbitam³
Sumukbo ajja pāvekkhi dhataratthass' anantarā. 161. 5
74. Tesam kañcanapattehi⁴ puthū ādāya Kāsiyo
haṁsānam abhihāreyyūm aggarāṇṇo pavāsitan ti. 162.

Ta. matṭhan ti karaṇapariṇiṭṭhitam, kāsikavatthinam⁵ ti kāsika-
vatthena atthaṁ, kocchan ti majjhe samkhittavyagghacammaparisibbitam⁶
maṅgaladvase aggamahesiya nisīdanapīṭhakaṁ, kañcanapattehi⁷ suvaṇṇa- 10
bhājanehi, puthū ti bahujaṇā, Kāsiyo ti Kāsiraṭṭhavāsino, abhihāreyyūn
ti upanāmesum, aggarāṇṇo pavāsitan ti aṭṭhasatasuvaṇṇapātiim⁸ pakkhittam
haṁsaraṇṇo paṇṇākāratthāya Kāsiraṇṇo pesitam nānagarasabhojanaṁ.

Evam upanīte pana tasmim Kāsiraṇṇā tesam saṅghattham
sayam suvaṇṇapātiim gahetvā upanāmesi, te tato ca madhulāje 15
khāditvā madhurodakaṁ⁹ pivimsu, atha M. raṇṇo abhihārañ ca
pasādañ ca¹⁰ disvā paṭisanthāram akāsi.

Tam pakāsento Satthā āha :

75. Disvā abhihaṭam aggam Kāsiraṇṇena pesitam
kusalo khattadhammānam tato pucchi anantarā: 163. 20
76. Kaccin¹⁰ nu bhoto kusalam kacci¹⁰ bhoto anāmayam, (IV $\frac{427}{264}$ V $\frac{348}{13}$)
kacci raṭṭham idam phitam dhammena-m-anusissati¹¹. 164.
77. Kusalam c' eva me haṁsa atho haṁsa anāmayam,
atho raṭṭham idam phitam dhammena-m-anusissati¹². 165.
78. Kacci bhoto amacesu doso koci na vijjati,
kaccin nu te tav' atthesu nāvakaṁkhanti jīvitam. 166. 25
79. Atho pi me amacesu doso koci na vijjati,
atho pi te mam' atthesu nāvakaṁkhanti jīvitam. 167.
80. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava chandavasānugā. 168.
81. Atho me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā mama chandavasānugā. 169. 30

¹ C^s matṭha, B^d paṭha, B^s mattham ² B^d -vatthinam, B^s -vatthiṇṇam C^s
patthiṇṇam for paṭṭhiṇam? ³ B^d -parisupitam, C^s -sibbitā. ⁴ B^d -mattehi.
⁵ C^k -pattinann, C^s -patthiṇṇan, B^d vattinann. ⁶ C^k -ta. ⁷ B^d -satapalasu-
B^s -vaṇṇapalapātiim. ⁸ C^s madhukam. ⁹ C^s abhikārapasā. ¹⁰ B^d kiñci
throughout. ¹¹ B^d -sāsati, B^s -sāsasi. ¹² B^d -sāsāmi.

82. Kacci raṭṭhaṃ anuppīlaṃ¹ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati². 170.
83. Atho raṭṭhaṃ anuppīlaṃ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati³. 171.
- 5 84. Kacci santo apacitā asanto parivaḷḷitā,
noce dhammaṃ niraṃkatvā adhammam anuvattasi⁴. 172.
85. Santo ca me apacitā asanto parivaḷḷitā,
dhamme c' evānuvattāmi⁵, adhammo me niraṃkato. 173.
86. Kacci nānāgataṃ⁶ dīghaṃ samavekkhasi khattiya,
10 kacci matto madanīye paralokaṃ⁷ na santasi⁸. 174.
87. N' aham⁹ anāgataṃ dīghaṃ samavekkhāmi pakkhima¹⁰,
ṭṭhito dasasu dhammesu paralokaṃ na santase¹¹: 175.
88. Dānaṃ silaṃ pariccāgaṃ aḷḷavaṃ maddavaṃ tapaṃ
akkodhaṃ avihimsāṃ ca khantiṃ ca avirodhanāṃ 176.
- 15 89. Icc-ete kusale dhamme ṭṭhite passāmi attani,
tato me jāyate pīti somanassaṃ c' anappakaṃ. 177.
90. Sumukho ca acintetvā vissaji pharusāṃ giraṃ
bhāvadosaṃ anaññāya asmāk' āyaṃ vihaṅgamo. 178.
91. So kuddho pharusāṃ vācaṃ nicchāresi ayoniso
20 yān' asmāsu na vijjanti, na idaṃ¹² paññavatāṃ ivā 'ti. 179.

Ta disvā ti taṃ bahuaggapānabhojanam disvā, pesitan ti āharāpetvā upanītam, khattadhammānanam ti pathamakārakesu paṭisanthāradhammānam, tato pucchi anantarā ti tasmim kāle kacci nu bhoto ti anupaṭipāṭiyā pucchi, tā pana chagāthā heṭṭhāvuttatthā yeva, anuppīlaṃ¹³ ti kacci raṭṭhavāsino
25 yante ucchum viya na pīlesīti pucchati, akutociupaddavaṃ ti kutoci anupaddavaṃ, samenam anusissatīti¹⁴ kacci tayā¹⁵ raṭṭhaṃ dhammena samena anusāsiyati¹⁶, santo ti silādiguṇayuttā sappurisā, niraṃkatvā ti chaḍḍetvā, nānāgataṃ¹⁷ dīghan ti anāgataṃ attano jivitapavattim kacci dīghan ti na samavekkhasi āyusāṃkhārānaṃ parittabhāvaṃ jānāsīti pucchati,
30 madanīye ti madāvahe¹⁸ rūpādīraṃmaṇe, na santasīti¹⁹ na bhāyasi²⁰, i. v. h. : kacci rūpādīsu kāraṇesu amatto²¹ appamatto hutvā dānādīnaṃ kusalanāṃ katattā paralokaṃ na bhāyasīti, dasasū 'ti dasasu rāja-dhammesu dānādīsu dasavatthukācetanādānaṃ pañcasīladasasīlādīsilaṃ deyya-

¹ Bā anupī-. ² Bā -sāsati. ³ Bā -sāsami. ⁴ Bā -ti. ⁵ Ck mevā-, Bā dhammenevamanu- ⁶ Bā nunā. ⁷ Bā -ke. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck nāgam, Bā aham. ¹⁰ Bā -mā. ¹¹ Bā santasi, Ck naccintase. ¹² Bā yidam. ¹³ all three MSS. anupī-. ¹⁴ Bā -sasatīti. ¹⁵ Bā tava. ¹⁶ Bā -sāsasi. ¹⁷ Ck nāgataṃ, Bā anāgataṃ. ¹⁸ Bā madāra-. ¹⁹ Ck -taseti. ²⁰ so all three MSS. ²¹ Bā omits am-

dhammaṃ cāgo pariccāgo ujubhāvo ajjvaṃ mudubhāvo maddavaṃ uposathakammaṃ tapo mettāpubbabhāgo akkodho¹ karuṇāpubbabhāgo avihimsā adhi-
vāsanaṃ khaṅti avirodho avirodhanam, acintetvā ti mama imaṃ guṇasampattiṃ²
acintetvā, bhāvadosaṃ ti cittadosaṃ, anaṅṅāyā³ 'ti ajānitvā, asmākam pi
cittadoso nāma n' atthi, yaṃ esa jāneyya taṃ ajānitvā pharusam kakkhalaṃ⁵
giraṃ vissajjesi, ayoṇiso ti anupāyena, yānaśmāsū⁴ 'ti yāni vajjāni amhesu
na santi⁵ tāni vadati, na idaṃ ti tasmāssa⁴ idaṃ vacanaṃ paṇṇavatāmiva
na hoti ten' eva samma na paṇḍito viya upaṭṭhāti.

Taṃ sutvā Sumukho „mayā guṇasampanno va⁵ rājā apa-
sādito, so me⁶ kuddho, khamāpessāmi nan“ ti cintetvā ā.: 10

92. Atthi me taṃ atisāraṃ vegena manujādhipa
dhataratṭhe ca baddhasmiṃ dukkham me vipulaṃ ahu. 180.
93. Tvam pitā viya⁷ puttānaṃ bhūtānaṃ dharaṇī-r-iva⁸
asmākaṃ adhipannānaṃ khamassu rājakuṇjarā 'ti. 181.

Ta. atisāraṃ ti pakkhalitaṃ⁹, vegena 'ti abhāvaṃ etaṃ kathaṃ kathento¹⁵
vegena sahasā katlesim, dukkhaṃ ti cetasikadukkhāṃ mama vipulaṃ ahoṣi,
tasmā kodhavasena yaṃ¹⁰ mayā vuttaṃ tam me khama¹¹ mahārājā 'ti, puttānaṃ
ti tvaṃ amhākaṃ puttānaṃ pitā viya, dharaṇīrivā⁷ 'ti [pāṇabbūtānaṃ paṭhavi
viya ca tvaṃ amhākaṃ avassayo, adhipannānaṃ ti dosena aparādheṇa ajjhot-
thaṭānaṃ, khamassu⁸ 'ti idaṃ so āsanaṃ oruḥa pakkhehi añjaliṃ katvā ā. 20

Atha naṃ rājā āliṅgitvā ādāya suvaṇṇapīṭhe¹² nisīdāpetvā
accayena¹³ desanaṃ patigaṇhanto ā.:

94. Etaṃ te anumodāma yaṃ bhāvaṃ na nigūhasi,
khilaṃ pabhindasi pakkhi, ujuko si vihaṅgamā 'ti. 182.

Ta. anumodāmā 'ti etaṃ te dosaṃ khamāma, yaṃ ti yasmā tvaṃ attano²⁵
cittaṃ paṭicchannabbhāvaṃ na gūhasi, khilaṃ ti cittakhaṇukaṃ.

Idaṃ vatvā pana rājā M-assa dhammakathāya Sumukhassa
ca ujubhāve pasīditvā „pasannena nāma pasannākāro kātabbo“
ti ubhinnaṃ pi tesam attano rajjasiriṃ niyyādentō ā.:

95. Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi Kāsīrājanivesane³⁰
rajataṃ jātarūpaṃ ca muttā veḷuriyā bahū 183.

¹ Bds akodho, Cks adhikkodho. ² Cks guṇam-. ³ Bd vijjanti. ⁴ Bd tasmā mama.
⁵ Cks himayā. ⁶ Ck semeke, C seme. ⁷ Cks va. ⁸ Bd -ṇiviyā. ⁹ Bd adda
kathaṃ. ¹⁰ Cks taṃ. ¹¹ Bd khamatha, Cks tasmā khama. ¹² Ck puttapīṭhe,
C puṇṇapīṭhe. ¹³ Bds -ya.

96. Maṇayo¹ saṅkhamuttañ ca vatthakaṃ² haricandanam
ajinaṃ³ dantabhaṇḍaṇ ca lohaṃ kālāyasaṃ⁴ bahuṃ⁵,
etaṃ dadāmi vo vittaṃ, issaraṃ vissajāmi vo ti. 184.

Ta. atthīti nidahitaṃ, muttā ti viddhāviddhamuttā, maṇayo⁵ ti
5 maṇibhaṇḍakāni, saṅkhamuttañcā 'ti dakkhiṇavattasaṅkharatanaṃ⁶ ca
āmalavattamuttarataṇaṃ⁷ ca, vatthakan⁸ ti sukkumakāsiyavattāni, ajinan ti
ajinamigacammaṃ, lohaṃ kālāyasaṃ⁹ ti tambaloḥaṇ ca kālaloḥaṇ ca, issaran
ti kañcanamālena setacchattena saddhiṃ dvādasayojanike Bārāṇasīnagare rajjāṃ.

Evañ ca pana vatvā ubho pi te setacchattena pūjetvā r.
10 paṭicchāpesi. Atha M. raññā saddhiṃ sallapanto ā.:

97. Addhā apacitā ty-ambhā sakkatā ca rathesabha,
dhammesu vattamānānaṃ¹⁰ tvaṃ no ācariyo bhava. 185.

98. Ācariya samanūññātā tayā anumatā mayaṃ,
taṃ padakkhiṇato katvā ñātī passam' Arindamā¹¹ 'ti. 186.

15 Ta. dhammesū 'ti kusalakammaphadhammesu, ācariyo ti tvaṃ ambehi
vyattataro tasmā no¹² ācariyo hohi, api ca dasaṇaṃ rājadhammānaṃ aka-
thitattā¹³ Sumukhassa dosaṃ dassetvā accayapaṭiggahaṇassa¹⁴ katattāpi tvaṃ
ambhākaṃ ācariyo va¹⁵, tasmā idāni pi no ācārasikkhāpadena¹⁶ ācariyo bhavā 'ti a.,
passemarindamā¹¹ 'ti passemu Arindama.

- 20 So tesam saṅgamaṇaṃ anujāni. B-ttassāpi dh. kathen-
tass' eva aruṇaṃ uṭṭhahi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

99. Sabbarattim cintayivā mantayivā yathātathaṃ
Kāsīrājā anuññāsi haṃsānaṃ pavaruttamaṃ¹⁷ ti g. ā. 187.

25 Ta. yathātathan ti yaṃ kiñci attham¹⁸ tehi saddhiṃ cintetabbaṃ ca
mantetabbaṃ ca sabbaṃ taṃ cintetvā ca mantetvā cā 'ti a., anuññāsi ti
gacchathā 'ti anuññāsi.

Evaṃ tena anuññāto B. rājānaṃ „appamatto dhammena
r. kārehīti“ vatvā¹⁹ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpesi. Rājāpi tesam

¹ Bā iyo. ² Cks -ikaṃ. ³ Ck apitaṃ, Bā ajinaṃ. ⁴ Cks kālā-, Bā kālā-.
⁵ Ck Bā -u. ⁶ Bā -iyo. ⁷ Bā dakkhiṇāvattam-. ⁸ Bā āmalakavattam-. ⁹ Cks
-iyan Bā ikan. ¹⁰ Ck kālā-, Bā kālāyan. ¹¹ Bā vu-. ¹² Bds -murind-. ¹³ Cks sa-
māno tattha in the place of tasmā no. ¹⁴ Cks -mmākathī-. ¹⁵ Cks parigg, C
periggaṇhasa, Bā paṭiggahaṇassa. ¹⁶ Cks ca. ¹⁷ Cks -patena, Bā ācariyasi-. ¹⁸
Cks -mo. ¹⁹ Cks atthī. ²⁰ Bā ovadivā.

kañcanabhājanehi madhulāje madhurodakañ¹ ca upanetvā²
niṭṭhitāhārakicce gandhamālādīhi pūjetvā B-am suvaṇṇa-
cañḡotakena sayam ukkhipi³, Khemā devī Sumukham ukkhipi,
atha ne sīhapañjaram ugghātāpetvā suriyuggamanavelāya „gac-
chatha sāmino“ ti vissajjesuṃ. 5

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

100. Tato ratyā vivasane suriyuggamanam pati
pekkhato Kāsīrājassa bhavanā te² vigāhisun ti g. ā. 188.

Tattha vigāhisun ti ākāsam pakkhandimsu.

Tesu M. suvaṇṇacañḡotakā⁵ uppatitvā ākāse ṭhatvā „mā 10
cintayi mahārāja, appamatto amhākaṃ ovāde vatteyyāsīti“
rājānam samassāsetvā Sumukham ādāya Cittakūṭam eva gato,
tāni pi kho navutihaṃsasahassāni Kañcanaguhato nikkhamitvā
pabbatatale nisinnāni⁶ te āgacchante disvā paccuggantvā pari-
vāresuṃ, te nātigaṇaparivutā Cittakūṭatalam pavisiṃsu. 15

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

101. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
keke ti-m-akarum⁷ hamsā, puthusaddo ajāyatha. 189.

102. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
sāmantā parikarimsu⁸ aṇḍajā laddhapaccayā. 190. 20

Ta. parame ti uttame, akarun ti mahāsaddam nicchāresuṃ, keke ti
attano sabhāvena keke ti saddam akamsu, bhattugāravā parikarimsū 'ti
bhattuno pamut'abhāvena gantvā attānam (bhattāram?) samantā parivārayimsu,
laddhapaccayā ti laddhapattitthā.

Evam parivāretvā ca pana te hamsā „katham mutto si 25
mahārājā“ 'ti pucchiṃsu. M. Sumukham nissāya muttabhāvaṃ
Sāmyamarājaputtehi katakammañ ca kathesi, taṃ sutvā tuṭṭhā
hamsaḡaṇā „Sumukho pana senāpati ca rājā ca luddo ca
sukhitā niddukkā naciraṃ jīvantū“ 'ti āhamsu.

¹ C^{ks} madhudakañ. ² B^s -nāmetvā. ³ B^d ukkhipetvā. ⁴ B^d bhavanato. ⁵
B^d -kato. ⁶ B^d -nnā, B^s nipannā. ⁷ C^k -ti samakarum. ⁸ C^{ks} -kiresuṃ.

Tam attham pakāseṇo Satthā āha¹:

103. Evam mittavatam atthā sabbe honti padakkhiṇā
hamsā yathā² dhataratthā nātisamgham upāgamun ti. 191.

Tam Cullahamsajātake vitthāritam³ eva.

5 S. i. d. ā. j. s.: „Tadā luddo Channo ahoṣi, Khemā devī
Khemā bhikkhunī. rājā Sāriputto, parisā Buddhaparisā, Sumukho
Anando, dhatarattho aham evā“ ti. Mahāhamsajātakaṃ.

3. Sudhābhojarajātaka.

Naguttame⁴ ti. Idam S. J. v. ekaṃ dānajjhāsayaṃ bhik-
10 khum ā. k. So kira Sāvatthiyaṃ eko kulaputto Satthu dhamma-
katham sutvā pasannacitto pabbajitvā silesu paripūrakārī⁵ dhutaṅga-
gunasamannāgato sabrahmacārīsu pavattamettacitto divasassa tikkhata-
tum Buddhadhammasamghupatthāne appamatto ācārasampanno dāna-
jjhāsayo ahoṣi. sārāṇiyadhammapūrako attanā laddham patiggāhakesu
15 vijjamānesu chinnabhatto hutvā deti yeva, tassa⁶ so dānajjhāsayo
dānābhiratabhāvo bhikkhusamgho pākaṇṇo ahoṣi. Ath' ekadivasam dh.
k. s. „āvuso asuko nāma bhikkhu dānajjhāsayo dānābhirato attanā
laddham pasatamattam⁷ pāṇiyam pi lobham chinditvā sabrahmacārīnam
deti, Bodhisattass' ev' assa ajjhāsayo“ ti. S. tam katham dibbāya
20 sotadhātuyā sutvā Gandhakuṭṭo nikkhamitvā āgantvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „ayam bhikkhave bhikkhu pubbe adānasīlo
maccharī tiṅggena telabindum pi adātā ahoṣi, atha tam aham dametvā
nibbisevanam katvā dānaphalam vaṇṇetvā dāne patiṭṭhāpesim, so
pasatamattam udakam pi labhitvā 'adatvā na pivissāmīti' mama santike
25 varam aggahesi, tassa phalena dānajjhāsayo dānābhirato“ ti vatvā⁸ a. ā. :

A. B. Br. r. k. eko gahapati aḍḍho ahoṣi asītikoṭivibhavo.
Ath' assa rājā seṭṭhiṭṭhānam adāsi. So rājanapūjito nagara-
janapadapūjito hutvā ekadivasam attano sampattim oloketvā
cintesi: „ayam yaso mayā atītabhaven' eva⁹ niddāyantena
30 kāyaduccarītādini karontena¹⁰ (add: na) laddho sucaritāni pana

¹ tattha parame - - - - āha wanting in Cks. ² Bds add pi. ³ Bds vuttattham.
⁴ so Cks; Bds neva ṇīnami o: neva kiṇāmi, Bds na guttame girivare. ⁵ Bds
paripūri-, Cks pāripūra-. ⁶ Bds tasmā ⁷ Bds pasata-. ⁸ Bds add tuṇhi ahoṣi
tehi yācīto. ⁹ Cks atībhāveneva, Bds atītaveneva. ¹⁰ Cks -to na.

pūretvā laddho¹, anāgate pi mayā mama patiṭṭhaṃ kātuṃ
 vaṭṭatīti² so rañño santikaṃ gantvā „deva mama ghare asiti-
 koṭidhanaṃ atthi, taṃ gaṇhā“ 'ti vatvā „na mayhaṃ tava
 dhanena attho, bahum me dhanam, tato² pi yad icchasi gaṇhā“
 'ti vutte „kin nu deva mama dhanam dānam³ dātuṃ labhā- 5
 mīti“ ā. Atha rañña „yathārucim karohīti“ vutte catūsu
 nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cā 'ti cha dāna-
 sālā⁴ kāretvā devasikaṃ chasatasahassapariccāgaṃ karonto
 mahādānam pavattesi. So yāvajīvaṃ dānam datvā „imaṃ
 mama dānavamsaṃ mā ucchinditthā“⁵ 'ti putte anusāsivā⁶ 10
 jīvitapariyosāne Sakko hutvā nibbatti. Putto pi 'ssa tath' eva
 dānam datvā Cando hutvā nibbatti, tassa putto Suriyo hutvā⁷
 tassa putto Mātali hutvā⁷ tassa putto Pañcasikho hutvā nib-
 batti. Tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhi⁸ Maccharikosiyō nāma
 ahosi asītkoṭivibhavo yeva, so „mama pitupitāmahā ōālā 15
 ahesuṃ, dukkhena sambhataṃ dhanam chaḍḍesuṃ, ahaṃ pana
 dhanam rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmīti“ cintetvā
 dānasālāṃ viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamacchari
 ahosi. Ath' assa gehadvāre yācakā sannipativā bhāhā pag-
 gayha „mahāseṭṭhi mā attano pitipitāmahānaṃ vamsaṃ nāsayi, 20
 dānam dehīti“ mahāsaddena parideviṃsu. Taṃ sutvā mahā-
 jano „Maccharikosiyena attano vamsa⁹ uchinno“ ti naṃ
 garahi. So lajjito vivesanadvāre yācakānaṃ¹⁰ ṭhānaṃ nivāre-
 tuṃ ārakkhaṃ ṭhapesi, ṭe nippaccayā hutvā puna tassa geha-
 dvāraṃ na olokesuṃ, so tato paṭṭhāya dhanam eva sam- 25
 gharati¹¹, n' ev' attanā paribhuñjati na puttadārādīnaṃ deti,
 kañjikadutiyaṃ¹² sakunḍakabhataṃ bhuñjati, mūlaphalamatta-
 tantāni¹³ thullavatthāni nivāseti, pañnachattaṃ matthake kāretvā
 jaragonāyuttajajararathakena¹⁴ yāti, iti tassa asappurisassa

¹ Cks -ā. ² Bā ito. ³ Bā omits dā-. ⁴ Bā -āyo. ⁵ Bā -dathā. ⁶ Cks
 -sāritvā. ⁷ Bā adds nibbatti. ⁸ Bā laddho seṭṭhiṭhānaṃ in the place of
 seṭṭhi. ⁹ Cks -e, Bā dānavamsa. ¹⁰ Bā add āgatānaṃ. ¹¹ Bā samhari. ¹²
 Bā kiñciyaṃ bilaṅgadutiyaṃ. ¹³ so Cks; Bā dhūlakapamatta-. ¹⁴ Bā Jaraggena
 yuttena jajjara-.

tattakam dhanam sunakkena laddhanālikeraṃ viya ahoṣi. So ekadivasam rājupaṭṭhānaṃ gacchanto „anuseṭṭhiṃ ādāya gamissāmīti“ tassa gehaṃ agamāsi, tasmiṃ ca khaṇe anuseṭṭhi puttadhītāhi parivuto navasappipakkamadhurasakkharacūṇehi
 5 saṃkhataṃ pāyāsam bhuñjamāno nisinno ahoṣi¹, so Macchariyakosiyam disvā āsanā vuṭṭhāya „ehi mahāseṭṭhi imasmiṃ pallamke nisīda² pāyāsam bhuñjissāmā“³ ti⁴ ā. So⁴ tassa pāyāsam disvā va mukhe kheḷo uppajji, bhuñjitukāmo ahoṣi, evaṃ pana cintesi: „sac' āham bhuñjissāmi seṭṭhino⁵ mama gehaṃ
 10 āgatakāle paṭisakkāro katabbo bhavissati, evaṃ me dhanam nassissati, na bhuñjissāmīti“ ā., atha⁶ punappuna yāciyamāno pi „idāni me bhuttaṃ, suhito smīti“ na icchi, anuseṭṭhimhi⁷ bhuñjante pana⁸ olokeno mukhe sañjāyamānena⁹ kheḷena nisīditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhim rājanivesanaṃ
 15 gantvā¹⁰ puna¹¹ attano gehaṃ anuppatto pāyāsatanhāya piḷiyamāno cintesi: „sac' āham 'pāyāsam bhuñjitukāmo 'mhīti' vakkhāmi mahājano bhuñjitukāmo bhavissati bahutaṇḍulādayo nassissanti, na kassaci kathessāmīti“ so rattindivaṃ pāyāsam eva cintento vītināmetvāpi dhananāsanabhayena kassaci aka-
 20 thetvā va pipāsam adhivāsesi, auukkamena adhivāsetuṃ asak-konto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahoṣi, evaṃ sante pi dhananāsa-bhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā seyyam¹² upagūhitvā nipajji. Atha naṃ bhariyā upasaṃkamitvā¹³ hatthena
 25 piṭṭhiṃ parimajjānā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi, „tav' eva sarīre aphāsukaṃ karohi“. „Mama aphāsukaṃ n' atthīti“. „Sami, panduvaṇṇo si jato, kin nu te kaci cintā atthi, udāhu raja kupito, ādu¹⁴ puttehi avamāno kato, atha vāpi kaci tanhā uppanā“ ti. „Āma¹⁵ tanhā¹⁶ uppanā“ ti, „kathehi sāmi¹⁷, sakkhissasi nam rakkhitu“ ti. „Rakkhitabbayuttakāme rakkhissāmīti.“ Evam

¹ Bā hoti. ² Cks -di. ³ Bā -mīti. ⁴ Cks omit so. ⁵ Bds anuse-. ⁶ Bā adds naṃ. ⁷ Cks omit an-. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā sajja-. ¹⁰ Bā adds rājanam rājanivesanato otarivā. ¹¹ Bds omit puna. ¹² Bā sayanam. ¹³ Bds -gantvā. ¹⁴ Eā a-. ¹⁵ Bā kāma. ¹⁶ Bā add me. ¹⁷ Cks omit ti kathehi sāmi.

pi dhananāsabhayena kathetuṃ na ussahi, tāya pana punapuna pīḷiyamāno kathesi: „bhadde ahaṃ ekadivasam anu-
 setṭhiṃ sappimadhusakkharacūṇehi saṃkhataṃ pāyāsam bhuñ-
 jantaṃ disvā tato paṭṭhāya tādisaṃ pāyāsam bhuñjitukāmo
 jāto“ ti. „Asappurisa, kiṃ tvaṃ duggato, sakala-Bārāṇasi- 5
 vāsīnaṃ pahonakaṃ pāyāsam pacissāmi.“ Ath' assa sīse
 daṇḍena paharaṇakālo viya ahosi. So tassā kujjhitvā „jānaṃ'
 ahaṃ tava mahaddhanabhāvaṃ, sace te kulagharā ābhataṃ'
 atthi pāyāsam pacitvā nāgarānaṃ dehīti“ ā. „Tena hi eka-
 vīthivāsīnaṃ pahonakaṃ katvā pacāmi“ ti. „Kin te tehi“ 10
 attano santakaṃ khādantū“ 'ti. „Tena hi ito c' ito ca satta-
 gharavāsīnaṃ³ pahonakaṃ katvā“ ti. „Kin te tehi“⁵. „Tena
 hi imasmiṃ gehe pariyanassā“ 'ti. „Kin te tenā“⁶ 'ti.
 „Tena hi bandhujanass' eva' pacāmi“ ti. „Kin te etenā“ 'ti.
 „Tena hi tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pacāmi sāmīti“ ti. „Kāsi tvaṃ, 15
 tuyhaṃ na vaṭṭatīti“ ti. „Ekakass' eva⁸ te pacāmi sāmīti“⁹.
 „Mayhaṃ ca mā paci, gehe¹⁰ pacante bahū paccāsiṃsanti,
 mayhaṃ pana patthaṃ¹¹ taṇḍulānaṃ ca catubhāgaṃ khīrassa
 accharaṃ sakkharāya karaṇḍakaṃ¹² madhussa ekaṃ ca pacana-
 bhājanaṃ¹³ dehi, araṇṇānaṃ pavisitvā tattha pacitvā bhuñjissāmi“ ti. 20
 Sā tathā akāsi. So taṃ sabbaṃ ceṭakena¹⁴ gāhāpetvā gaccha¹⁵
 „asukatṭhāne tiṭṭhā“ 'ti¹⁶ taṃ purato pesetvā ekako va
 oḅuṇṭhikaṃ katvā aṇṇātakavesena¹⁷ tattha gantvā naditīre
 ekasmiṃ gacchamūle uddhanaṃ kāretvā dārudakaṃ āharāpetvā
 „tvaṃ gantvā ekasmiṃ¹⁸ magge ṭhatvā kaṅcid¹⁹ eva disvā 25
 mama saṇṇānaṃ dadeyyāsi, mayā pakkositakāle āgaccheyyāsi“
 taṃ pesetvā aggim katvā pāyāsam paci. Tasmim khape Sakko
 devarājā dasasahassayojanaṃ alaṃkatadevanagaraṃ²⁰ satṭhi-

¹ Ck Bā āha-. ² Bā kiṃte etehi. ³ Cks sattasatta-. ⁴ Bā adds pacāmi. ⁵ Bā ete-. ⁶ Bā et-. ⁷ Bās add pahonakaṃ katvā. ⁸ Bā tena hi ekasseva pahonakaṃ katvā. ⁹ Bā adds vutte. ¹⁰ Bā adds pana. ¹¹ Bā piṭṭhaṃ. ¹² Bās add sappissa karaṇḍikaṃ. ¹³ Cks panabhā-. ¹⁴ Cks -ke. ¹⁵ Cks omit gaccha. ¹⁶ Bā -naṃ tiṭṭhāhīti. ¹⁷ Cks aṇṇātara-. ¹⁸ so all three MSS for etasmim? ¹⁹ Bā ki-. ²⁰ Cks -taṃdeva-.

yojanam Suvannavīthim¹ yojanasahassussitam² Vejyantam
 pañcayojanasatikam Sudhammam³ satthiyojanam Paṇḍukambala-
 silāsanam pañcayojanāvattam⁴ Kañcanamālasacetthattam adḍha-
 teyyakoṭisamkhādevaccharāalamkatapatiyattam⁵ attabhāvan ti
 5 imam attano siriṃ oloketvā „kin nu kho katvā mayā ayam
 yaso laddho“ ti cintetvā Bārāṇasiyam seṭṭhibhūtena pavattita-
 dānam addasa, tato „mama puttādayo kuhim nibbattā“ ti
 olokeno⁶ „putto me Cando devaputto hutvā nibbatti tassa
 putto Suriyo“ ti⁷ sabbesam nibbattim disvā „Pañcasikhassa
 10 putto kīdiso“ ti olokeno attano vaṃsassa ucchinnabhāvam
 passi, ath’ assa etad ahoṣi: „ayam asappuriso maccharī hutvā
 n’ ev’ attanā paribhuñjati na paresam deti, mama tena vaṃso
 ucchinno, kālam katvā niraye nibbattissati, ovādam assa datvā
 mama vaṃsam patitthāpetvā etassa imasmim devanagare nib-
 15 battanākāram karissāmiti“ so Candādayo pakkosāpetvā „etha
 manussapatham gacchissāma⁸, Maccharikosikena⁹ amhākam
 vaṃso ucchinno: dānasālā jhāpitā n’ ev’ attanā paribhuñjati na
 paresam deti, idāni pana pāyāsam paribhuñjitukāmo¹⁰ hutvā
 ghare paccante aññassāpi pāyāso¹¹ dātabbo bhavissatīti araññaṃ
 20 pavisitvā ekako va pacati, etaṃ dametvā dānaphalam jānāpetvā
 āgamissāma, api¹² kho pana amhehi sabbehi¹³ ekato yāciya-
 māno tatth’ eva mareyya¹⁴, mama paṭhamam gantvā pāyāsam
 yācitvā nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyā āgantvā
 yāceyyāthā“ ’ti vatvā sayam tāva brāhmaṇavesena¹⁵ taṃ upa-
 25 samkamitvā „bho kataro Bārāṇasigamamaggo“ ti pucchi. Atha
 nam Maccharikosiyo „kim ummatto si¹⁶, Bā-maggaṃ pi na
 jānāsi, kim¹⁷ ito esi etto yāhīti“ ā. Sakko tassa vacanam¹⁸
 asuṇanto viya „kim kathesīti“ taṃ upagacchat’ eva. So pi

¹ Ck -vitim, C^s -vīthi, B^d vittinam. ² B^d -ssubbedham. ³ B^d -asabham. ⁴
 B^d -ttam. ⁵ B^d -khātā-. ⁶ B^d -etvā. ⁷ B^d adds tassa putto mātali tassa
 putto pañcasikho ti. ⁸ B^d gami-. ⁹ B^d -yena. ¹⁰ B^d omits pari. ¹¹ C^{ks}
 omits pāyāso. ¹² B^d api ca. ¹³ C^k sarehi, B^d omits sabbehi. ¹⁴ so C^{ks}; B^d
 pareyya, read: vāreyya? ¹⁵ B^d -vaṇṇena. ¹⁶ C^{ks} ti, B^d omits si. ¹⁷ B^d ti.
¹⁸ B^d adds sutvā.

„are badhirabrāhmaṇa kiṃ ito esi parato yāhīti“ viravi. Atha
 naṃ Sakko „bho kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi
 paññāyati, pāyāso paccati, brāhmaṇanimantanatṭhānena¹ bha-
 vitabbaṃ², aham pi brāhmaṇānaṃ bhojanakāle thokaṃ labhis-
 sāmi³, kiṃ mam nicchubhasīti“⁴ vatvā „n' atth' ettha brāh- 5
 maṇanimantanaṃ, parato⁵ yāhīti“ vutte „tena hi kasmā kujjhasi,
 tava bhojanakāle thokaṃ labhissānīti“ ā. Atha naṃ so
 „aham te ekasittham⁶ pi na dassāmi, thokaṃ idaṃ⁷ mama
 yāpanamattam eva, mayāpi c' etaṃ⁸ yācitvā va laddhakaṃ⁹,
 tvaṃ aññato¹⁰ tavāhāraṃ pariyesā“¹¹ 'ti¹¹ bhariyaṃ¹² yācitvā 10
 laddhabhāvaṃ sandhāy' evaṃ vatvā:

1. N' eva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi,
 na cāpi me sannicayo ca atthi,
 sukiccharūpaṃ vat' idaṃ parittaṃ,
 patthodano nālam ayaṃ duvindaṃ¹³ ti g. ā. 192. 15

Taṃ sutvā Sakko „aham pi te madhurasaddena ekam
 silokam kathessāmi¹⁴, suṇāhīti“ vatvā „na me tava silokena
 attho“¹⁵ ti tassa¹⁵ vārentassa vārentassa

2. Appamhā appakaṃ dajjā anumajjhato majjhakaṃ,
 bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ na upapajjati. 193. 20
3. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhunja ca¹⁶
 ariyaṃ¹⁷ maggaṃ samāruha¹⁸,
 n' ekāsī¹⁹ labhate sukhan ti 194.

gāthadvayam āha.

Ta. anumajjhato majjhakan ti appakam pi majjhe chetvā {dve koṭ- 25
 ṭhāse karitvā ekakoṭṭhāsān datvā tato avasesato anumajjhato pi puna majjhe
 chetvā eko koṭṭhāso dātabbo yeva, adānaṃ na - - ti appaṃ vā bahum vā din-
 naṃ hotu²⁰, adānaṃ nāma na hoti, tam pi dānaṃ eva mahapphalam evā 'ti.

¹ Bā -nānaṃ-. ² Bā -anti. ³ Bā -miti. ⁴ Bā niccharāyāsīti. ⁵ Bā pū-. ⁶
 Bā -siṭhaṃ. ⁷ Bā imaṃ. ⁸ Bā mayāpacitaṃ. ⁹ so Cks; Bā va me laddhaṃ
 kiṃ. ¹⁰ Bā aññāmi. ¹¹ Bā adda vatvā. ¹² Cks yā. ¹³ so Bā for duvindaṃ?
 Cks vidunnaṃ. ¹⁴ Bā adda taṃ. ¹⁵ Cks omit tassa. ¹⁶ Bā tha. ¹⁷ Ck -yā,
 Cs -ya. ¹⁸ Bā -ya. ¹⁹ Cks -si, Bā nekālapī. ²⁰ Bā hoti.

So tassa vacanaṃ sutvā „manāpan te brāhmaṇa kathitaṃ, pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdā“ 'ti ā. Sakko ekamante nisīdi. Tasmim nisinne Cando ten' eva nayena' upasaṃkamtivā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

- 5 tass' eva
4. Moghañ c' assa hutāṃ hoti moghañ cāpi samīhitaṃ atithismiṃ yo nisinnasmiṃ² eko bhuñjati bhojanaṃ. 195.
 5. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca³, ariyamaggaṃ samārūha⁴,
 - 10 n' ekāsi⁵ labhate sukhan ti g. ā. 196.

Tattha samīhitaṃ ti dhanuppādanaviriyaṃ.

So tassa vacanaṃ sutvā⁶ kicchena kasirena „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. So gantvā Sakkassa santike nisīdi. Tato Suriyo ten' eva nayena upasaṃkamtivā tath' eva

- 15 kathaṃ pavattetvā⁷ tassa⁸ vārentassa vārentass' eva
6. Saccāṃ tassa hutāṃ hoti saccañ cāpi samīhitaṃ atithismiṃ yo nisinnasmiṃ n' eko bhuñjati bhojanaṃ. 197.
 7. Taṃ taṃ vadāmi etc. gāthadvayam⁹ āha. 198.

20 Tassa pi vacanaṃ sutvā kicchena kasirena „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. So gantvā Caudassa santike nisīdi. Atha naṃ Mātali ten' eva nayen' upasaṃkamtivā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

8. Sarasañ ca yo juhati¹⁰ bahukāya Gayāya ca
- 25 Dḍe Timbarutitthasmiṃ sigḥasote mahāvahe 199.
- 9-10. Atra c' assa hutāṃ hoti atra c' assa samīhitaṃ atithismiṃ yo -- sukhan ti imā gāthā abhāsi. 200- 201

Tāsaṃ attho: yo puriso nāgayakkhādinaṃ balin¹¹ karomīti samuddaloṇi-pokkharāṇādisu¹² yaṃ kiñci sarāṃ upagantvā juhati¹³ tattha balikammaṃ

¹ Bđ niyāmena. ² Cks -amhi ³ Bđ tha. ⁴ Bds -rūyha. ⁵ Cks -si, B* -pi. ⁶ Bds add tatheva kathaṃ pavattetvā. ⁷ Cks kathetvā. ⁸ Cks omit tassa. ⁹ Bđ gātham. ¹⁰ Bds add poso. ¹¹ Bđ phalikammaṃ. ¹² Bđ -ṇādisu. ¹³ Bđ -titi.

karoti tathā bahukāya nadiyā Gayāya¹ pokkharaniyā Doṇanāmake ca Timbarūnāmake ca titthe, sīghasote mahante vārivahe², atra cassā 'ti yadi atrāpi etesu³ sarādīsu assa purisassa hutañ c' eva samihitañ ca hoti saphalañ sukhudrayaṃ⁴ sampajjati, atthismiṃ yo nisinnasmiṃ neko bhuñjati bhojanaṃ ettha vattabbam eva n' atthi, tena taṃ vadāmi Kosiya dānāni ca debhi sayāñ ca bhuñja ariyānaṃ dānābhiratānaṃ Buddhadānaṃ maggaṃ abhirūha na hi⁵ ekāsīti⁶ eko va bhuñjamāno sukhan nāma⁷ labhatīti⁸.

So tassāpi⁹ vacanaṃ sutvā pabbatakūṭena otthaṭo¹⁰ viya kicchena¹¹ „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. Mātali gantvā Suriyassa santike nisīdi. Tato Pañcasikho ten' eva¹² nayena upasaṃkamitvā tath' eva ||kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

11-12. Balisaṃ hi so niggilati¹³ dīghasuttaṃ sabandhanaṃ atthismiṃ yo nisinnasmiṃ eko¹⁴ - - sukhan ti 202-3. gāthadvayam āha. 15

Maccharikosiyō taṃ sutvā dukkhaḃyogena nitthunanto „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. Pañcasikho gantvā Mātaliassa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu nisinnamattessv-eva¹⁴ pāyāso pacci¹⁵. Atha naṃ Kosiyo ud-dhanā otāretvā „tumhākaṃ pattāni āharathā“ 'ti ā. Te¹⁶ yathānisinnā¹⁶ va hatthe¹⁷ pasāretvā Himavantato māluva-pattāni āharīmsu. Kosiyo tāni disvā „tumhākaṃ etesu pattesu dātābbapāyāso n' atthi, khadirādīnaṃ pattāni āharathā“ 'ti. Te tāni āharīmsu, ekekapattaṃ yodhaphalakappamānaṃ¹⁸ ahoṣi. So sabbesam dabbiyā pāyāsaṃ adāsi, sabbantimassa dānakāle¹⁹ pi ukkhaliyā ūnaṃ¹⁹ na paññāyi²⁰. Pañcannam pi datvā sayāṃ ukkhalīṃ gahetvā nisīdi. Tasmīṃ khaṇe Pañcasikho utthāya attabhāvaṃ jahitvā sunakho hutvā tesāṃ purato pas-sāvaṃ karonto āgamāsi²¹, brāhmaṇā attano pāyāsaṃ pattena pidahīmsu, Kosiyaassa hatthapiṭṭhe passāvabindu²² pati, brāh- 30

¹ Bđ gatāya. ² Cks najīvahe, B vārasahe. ³ Bđ ekesu. ⁴ Bđ sukhindriyaṃ. ⁵ Bđ -rūhanti. ⁶ Bđ ekāpīti, Cks ekāsi. ⁷ Bds add na. ⁸ Cks -sīti. ⁹ Bds tassa. ¹⁰ Cs ottharo, Bđ ottako. ¹¹ Bds add kasirena. ¹² Cks yo, Bds nigī-. ¹³ Cks neko. ¹⁴ Cks -tteyeva. ¹⁵ Bđ paci. ¹⁶ Cks tathā-. ¹⁷ Bds -am. ¹⁸ Bđ yāvapha-. ¹⁹ Bds talaṃ. ²⁰ Bđ paññāpiyi, Cks paññāsi-. ²¹ Ck ag-. ²² Cks -um.

maṇā kuṇḍikāhi udakaṃ gahevā pāyāsaṃ abbhukkirivā bhū-
 jamānā viya ahesuṃ. Kosiyo „mayham pi udakaṃ detha,
 hatthaṃ dhovivā bhūñjissāmīti“ ā. „Tava udakaṃ āha-
 ritvā hatthaṃ dhovā“ 'ti. „Mayā tumbhakaṃ pāyāso dinno,
 5 mayham thokaṃ udakaṃ dethā“ 'ti. „Mayaṃ piṇḍapatipiṇḍa-
 kammaṃ nāma na karomā“ 'ti. „Tena hi imaṃ ukkhalim
 oloketha, hatthaṃ dhovivā āgamissāmīti“ nadiṃ otari. Tasmim
 khane sunakho ukkhalim passāvena¹ pūresi, so taṃ passāvaṃ
 10 assājāniyamatto hutvā taṃ anubandhanto,² nānāvaṇṇo ahosi,
 kāḷo pi hoti seto pi suvaṇṇavaṇṇo pi kabaro pi ucco pi nīco
 pi, evaṃ nānāvaṇṇo hutvā Maccharikosiyaṃ anubandhi, so
 maraṇabhayaabhito brāhmaṇe upasaṃkama, te pi uppatitvā ākāse
 thitā. So tesaṃ taṃ iddhiṃ disvā :

15 13. Uḷāravaṇṇā vata brāhmaṇā ime,
 ayaṃ ca vo sunakho kissa hetu
 uccāvacaṃ vaṇṇanibhaṃ vikubbati,
 akkhātha no brāhmaṇā: ko nu tumhe ti. 204.
 Taṃ sutvā Sakko devarājā :

20 14. Cando ca Suriyo ca ubho idhāgatā,
 ayaṃ pana Mātali devasārathi,
 Sakko 'ham asmi tidasānam indo,
 eso ca kho³ Pañcasikho ti vuccatīti g. vatvā 205.

tassa yasaṃ vaṇṇento :

25 15. Pāṇissarā mutiṅgā ca murajālamarāni ca
 suttam etaṃ pabodhenti, paṭibuddho ca⁴ nandatīti g. ā. 206.

So tassa vacanaṃ sutvā⁵ „evarūpaṃ dibbasampattim kinti
 katvā labhantīti“ pucchi⁶. „Adānasilā tāva pāpadhammā mac-
 charino devalokaṃ na gacchanti, niraye nibbattantīti“ das-
 30 sento :

¹ Bđ vassa. ² Ck ambaudhato. ³ Cks so. ⁴ Cks va. ⁵ Bds add sakka. ⁶
 Bđ adds sakko.

16. Ye kec' ime maccharino kadariyā
paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ
idh' eva' nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajantīti 207.

imaṃ gāthāṃ vatvā dhamme ʒhitānaṃ devalokapaṭilābhaṃ 5
dassetuṃ:

17. Ye kic' ime suggaṭim āsasānā²
dhamme ʒhitā saṃyame saṃvibhāge,¹
idh' eva nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ suggaṭim vajantīti g. ā. 208. 10

Ta. āsasānā² ti āsiṃsantā, ye keci suggaṭim āsiṃsanti sabbe te saṃ-
yamaṃsaṃkhāte dasasīladhamme saṃvibhāgasaṃkhāte dānadhamme ca ʒhitā
hutvā idha sarīrasaṃkhātaṃ dehaṃ nikkhipitvā tassa kāyassa bhedaṃ suggaṭim
vajantīti a.

Evaṃ vatvā ca „Kosiya, no mayaṃ tava santike pāyā- 15
sathāya āgatā, kāruṇṇena pana taṃ anukampamānā āgat'
amhā“ 'ti tassa pakāsetuṃ:

18. Tvaṃ no si' nāti purimāsu jātisū
so maccharī rosako³ pāpadhammo,
tav' eva atthāya idhāgat' amhā 20
mā pāpadhammo nirayaṃ apatthā 'ti āha. 209.

Ta. so ti so tvaṃ mā pāpadhammo ti yaṃ amhākaṃ nāti pāpadhammo
mā nirayaṃ agamā ti etadatthāṃ āgat' amhā 'ti a.

Tam sutvā Kosiyo „atthakāmā kira me ete, maṃ nirayaṃ
uddharitvā sagge paṭiṭṭhāpetukāmā“ ti tuṭṭhacitto: 25

19. Addhā [hi] maṃ vo⁴ hitakāmā yaṃ maṃ samanusaṃsatha⁷,
so 'haṃ tathā karissāmi sabbaṃ vuttaṃ⁸ hitesihi. 208.
20. Esāham⁹ aṃji' eva upāramāmi¹⁰,
na cāp' aham¹¹ kiñci kareyya¹² pāpam

¹ Ck^s add te. ² Ck^s assānā, Bds^s āsiyamānā. ³ Ck^s assānā, C^s āssānā, Bd^s āsisa-
mānā, B^s āsiṃsamānā. ⁴ Ck^s omit si. ⁵ Bd^s kosiyo. ⁶ Ck^s te. ⁷ Bds^s samanusa-
bhāsatha. ⁸ Ck^s utto, C^s vutto. ⁹ Bd^s eso-. ¹⁰ Bd^s upa-. ¹¹ Bds^s cāpā-. ¹²
Bds^s -yyaṃ.

na cāpi me kiñci-m-adeyyam atthi
na cāpi datvā udakaṃ p' ahaṃ piye¹. 211.

21. Evañ ca me dadato sabbakālaṃ²
bhogā ime Vāsava khīyissanti³,
5 tato ahaṃ pabbajissāmi Sakka
hitvāna kāmāni yathodhikānīti āha. 212.

Ta. mañ ti mama, vo⁴ ti tumhe. yaṃ man ti yena mañ samanūsāsatha
tena me tumhe hitakāmā, tathā ti⁵ yathā vadatha tath' eva karissāmi, upāra-
māmīti⁶ maccharibhāvato upāramāmi⁶, adeyyamatthīti ito paṭṭhāya mama
10 ālopato upaḍḍham pi adeyyam nāma n' atthi, na cāpi datvā ti udakapasatam
pi cāhaṃ labhitvā adatva na pivissāmi, khīyissantīti vikhiyissanti⁷, yatho-
dhikānīti vatthukāmākilesakāmavasena yathāhitakotṭhāsāni yeva.

Sakko Maccharikosiyam dametvā nibbisevanam katvā
dānaphalam jānāpetvā dhammadesanāya pañcasu silesu pa-
15 tiṭṭhāpetvā saddhim tehi devanagaram eva gato. Macchari-
kosiko pi nagaram pavisitvā rājānam anujānāpetvā gahita-
gahitabhājānāni pūretvā gaṇhantū ti yācakānam dhanam datvā
tasmiṃ khaṇe nikkamma Himavato⁸ dakkhiṇapasse Gaṅgāya
c' eva⁹ ekassa jātassarassa (add ca?) antare pañnasālam katvā
20 pabbajitvā vanamūlaphalāhāro tattha ciram vihāsi jaram pāpuṇi.
Tadā Sakkassa Āsā Saddhā Siri Hirīti catasso dhītarō honti, tā
bahudibbagandhamālam¹⁰ ādāya udakakīlanatthāya Anotatta-
dham gantvā tattha kīlitvā Manosilātale nisīdīmsu. Tasmiṃ
khaṇe Nārado nāma brāhmaṇatāpaso Tāvatiṃsabhavanam
25 divāvihāratthāya gantvā Nandavana-Cittakūṭalatāvanesu¹¹ divā-
vihāram katvā pāricchattakapuppham chattaṃ viya chā-
yatthāya dhārayamāno Manosilātalamatthake¹² attano vasa-
natṭhānam¹³ Kañcanaguham gacchati. Atha tā tassa hatthe
tam puppham disvā yācīmsu.

¹ Bds pivāmi in the place of pahaṃpiye, C^s pahaṃpiye. ² Bd -le. ³ so all three MSS. for -yisanti. ⁴ C^{ks} te. ⁵ C^{ks} -kāmattā ti. ⁶ Bds upa-. ⁷ C^{ks} omit vi. ⁸ Bds -vantato. ⁹ C^{ks} -yameva. ¹⁰ Bds bahum-. ¹¹ Bds omit kūṭa. ¹² Bd -kena. ¹³ C^{ks} omit ṭhānam.

Tam atthaṃ pakāsentō Satthā āha :

22. Naguttame girivare¹ Gandhamādane
modanti tā devavarābhipālita²,
athāgamā isivaro sabbalokagū³
supupphitaṃ dumavarasākham ādiya 213. 5
23. Suciṃ sugandhaṃ tidasehi sakkataṃ
pupphuttamaṃ amaravarehi sevitāṃ
aladdha maccehi⁴ vā dānavehi vā
aññatra devehi tadārahaṃ h' idaṃ. 214. 10
24. Tato catasso kanakattacūpamā
utthāya nariyo⁵ pamadādhipā⁶ muninṃ
Asā ca Saddhā ca tato Sirī Hirī
icc-abravuṃ⁷ Nāradadevabrāhmaṇaṃ⁸ : 215. 15
25. Sace anuddiṭṭhaṃ tayā mahāmuni
pupphaṃ imaṃ pāricchattassa brahme
dadāhi no, sabbagatī te ijjhantu⁹,
tvam pi no hohi¹⁰ yath' eva Vāsavo. 216. 20
26. Taṃ yācamānābhisamekkha¹¹ Nārado
icc-abravī saṃkalahaṃ udīrayi:
na mayham atth' atthi imehi koci naṃ,
yā yeva vo seyyasi sā piḷayhathā¹² 'ti. 217. 25

Ta. girivare ti purimassa vevacanaṃ, devavarābhipālita¹³ ti Sakkena rakkhitā, sabbalokagū ti devaloke ca manussaloke ca sabbattha gamana-samattho, dumavarasākhamādiyā 'ti sākhyā jātattā dumavarassa Sākhā ti laddhanāmapupphaṃ¹⁴ gahetvā, sakkatan ti katasakkāraṃ, amaravarehīti Sakkāṃ sandhāya vuttaṃ, aññatra devehīti ṭhapetvā deve ca iddhimante ca aññehi manussehi vā yakkhādīhi vā aladdhaṃ, tadārahaṃ hidan ti tesāṃ yeva hidāṃ¹⁵ arahaṃ anucchavikāṃ, kanakattacūpamā ti kanakūpamattacā, utthāyā 'ti ayyo mālāgandhavilepanādīpaṭivirato¹⁶ pupphaṃ na piḷandhissati ekasmiṃ padese chaḍḍessati, etaṃ yācivā pupphaṃ piḷandhissamā 'ti hatthe¹⁷ 30 pasāretvā yācamānā ekappahāren' eva utthahitvā, pamadādhipā¹⁸ ti pamadānaṃ uttamā, munin ti isirī, anuddiṭṭhan ti asukassa nāma dassāṃti anuddiṭṭhaṃ¹⁹, sabbagatī te ijjhantū 'ti sabbā te cittagatī ijjhantu patthita-

¹ Ck hirivāre. ² Cks varāhi-. ³ Bđ omits sabba-. ⁴ Bds maññehi. ⁵ Bđ nā-.
⁶ Bđ pamudādhipā, Bs pamadāyipā, Cks -paṃ. ⁷ Ck -vaṃ, Bđ -vu. ⁸ Bds
-dañde-. ⁹ Cks ijjha. ¹⁰ Ck Bds hoti, Cs hosi. ¹¹ Cks -nāhisam-. ¹² Bđ
piḷaddheyathā, Bs yā piḷandhetha. ¹³ Cks -rāhi-. ¹⁴ Bđ -nāmaṃ-. ¹⁵ Ck hitaṃ.
¹⁶ Ck -panāchavivirato. ¹⁷ vāyakkhā - - - hatthe wanting in C. ¹⁸ Bds pamu-
¹⁹ Bđ -ā.

patthitassa lābhī hohīti¹ assa² maṅgalaṃ vadanti, yatheva vāsavo ti yathā
 amhākaṃ pitā Vāsavo icchīticchitaṃ deti tath' eva no tvam pi hohīti, tan ti
 taṃ pupphaṃ, abhisamekkhā 'ti disvā, saṃkalahan ti nānāgāhaṃ kalaha-
 vaddhanaṃ kathaṃ udīresi, imehīti imehi pupphehi nāma mayhaṃ attho n'
 5 atthi, paṭivirato ahaṃ mālādhāranato ti dipeti, yā yeva vo seyyasīti yā tumbhākaṃ
 antare jetthikā, sā piḷayhathā³ 'ti sā etaṃ piḷandhatū 'ti a.

Tā catasso pi tassa vacanaṃ sutvā gātham āhaṃsu⁴:

17. Tvaṃ no 'ttamo vābhisamekkha⁵ Nārada
 yass' icchasi tassam anuppavecchasu.
 10 yassā hi no Nārada tvaṃ padassasi
 sā yeva no hohiti seṭṭhasamma⁶ ti⁶. 218.

Ta. tvaṃ nottamo⁷ ti uttamamahāmuni tvaṃ eva no upadhārehi.

Tāsam vacanaṃ sutvā Nārado tā ālapanto:

18. Akallaṃ etaṃ vacanaṃ sugatte,
 15 ko brāhmaṇo ko⁸ kalahaṃ udīraye,
 gantvāna bhūtādhipam eva pucchatha
 sace na jānātha idh' uttamādhaman ti g. a. 219.

T. a : bhadde⁹ sugatte, idaṃ tumhehi vuttaṃ vacanaṃ mama ayuttam,
 evaṃ hi satī mayā tumhesu ekaṃ seṭṭhaṃ sesā hīnā¹⁰ karontena¹¹ kalaho vaḍ-
 20 dhito bhavissati, ko ca bāhitapāpo brāhmaṇo kalahaṃ udīreyya¹² vaḍḍheyya,
 evarūpassa hi kalahavaḍḍhanaṃ nāma ayuttam, tasmā ito gantvā attano pitaraṃ
 bhūtādhipaṃ Sakkam eva pucchatha sace attano uttamaṃ vā adhamāṃ vā na
 jānāthā 'ti.

Tato Satthā:

25 19. Tā Nāradena paramappakopitā
 udīritā vaṇṇamadena mattā¹³
 sakāse¹⁴ gantvāna Sahassacakkhuno
 pucchimsu bhūtādhipaṃ: kā nu seyyasīti g. ā. 220.

Ta. paramappakopitā ti pupphaṃ adentena atīviya kopitā tassa kupitā
 30 hutvā, udīritā ti bhūtādhipam eva pucchathā 'ti vuttā, sahassa - - ti Sakkassa
 santikaṃ gantvā, kā nū 'ti amhākaṃ antare katarā uttamā ti pucchimsu.

¹ Cks alabhī hohī. ² Bds tassa thuti ³ Bd piḷaddheyyatā, Bs piḷandeyyathā. ⁴
 Cks omit g. ā. ⁵ Bds -mevā-. ⁶ Cks add g. ā. ⁷ Bds -mevā. ⁸ Bds omit ko.
⁹ Bd sadde. ¹⁰ Ck hīnā, Cs bhīna, Bd hīnāti, Bs bhītā. ¹¹ Bd kathentena. ¹²
 Bd uddiseyya, Bs udisseyya. ¹³ Bd pattā. ¹⁴ Bds -sam.

Evaṃ pucchitvā ṭhitā:

20. Tā disvā¹ āyattamanā Purindado

icc-abravī devavaro katañjali:

sabbā va vo² hotha sugatte³ sādīsī,

ko n' eva⁴ bhadde kalaham udīrayīti. 221. 5

Ta. tādisvā ti bhikkhave catasso pi attano santikaṃ āgatā disvā, āyat-
tamanā ti ussukkamanā⁵ vyāvācittā, katañjalīti namassamānāhi devatāhi
paggahitañjali, sādīsīti sabbā va⁶ tumhe sādīsīyo, konevā⁷ 'ti ko nu eva
kalaham udīrayīti imam nānāgāham viggaham kathesi vaḍḍhesi.

Ath' assa tā kathayamānā:

10

21. Yo sabbalokaṃ carako⁸ mahāmuni

dhamme ṭhito Nārado saccanikkamo⁹

so no bravī girivare Gandhamādane:

gantvāna bhūtādhipam eva pucchatha

sace na jānātha idh' uttamādhaman ti g. āhamsu. 222. 15

Tatha saccanikkamo¹⁰ ti tathaparakkamo.

Tam sutvā Sakko „imā catasso pi mayham dhītaro, sac'
āham etāsu ekā guṇasampannā uttamā ti vakkhāmi sesā kujjhis-
santi, na sakkā ayam aṭṭo vinicchinitum, imā Himavante
Kosiyatāpasassa santikaṃ pesessāmi, so etāsam aṭṭam vinicchi- 20
nissatīti“ cintetvā „aham tumhākaṃ aṭṭam na vinicchīnāmi,
Himavante Kosiyatāpaso nāma atthi, tassāham attano sudhā-
bhōjanam pesessāmi, so parassa adatvā na bhuñjati dadanto¹¹
ca vicinitvā guṇavantānam deti, yā tumhesu tath' assa hatthato
bhattam labhissati sā uttamā bhavissatīti“ ācikkhanto: 25

22. Asu brahāraññacaro mahāmuni

nādatvā¹² bhattam varagatte bhuñjati,

viceyya dānāni dadāti Kosīyo,

yassā hi so dassati sā va seyyasīti¹³ g. ā. 223.

¹ so all three MSS. for disva. ² Cks va co, Bd ca vo. ³ Cks -ena. ⁴ Bds nedha.
⁵ Ck ussukkamānā, Cs ussukkamānā. ⁶ Ck ca. ⁷ Bds nedhā. ⁸ Bds -lokararato.
⁹ Ck -tikka-. ¹⁰ Cks -tikka-. ¹¹ Cks bhuñjanto. ¹² so all three MSS. for
-tva. ¹³ Cks sā nu-.

Ta. brahāraṇṇācaro ti mahāaraṇṇāvāsī.

Iti so tāpasassa santikaṃ pesetvā Mātaliṃ pakkosāpetvā
tassa santikaṃ pesento anantaraṃ g. ā.:

- 5 33. Asū hi yo¹ sammati dakkhiṇaṃ disaṃ
Gaṅgāya tīre Himavantapasmani²
sa³ Kosiyo dullabhapānabhojano,
tassa sudham⁴ pāpaya devasārathīti. 224.

Ta. sammataṃ ti vasati, dakkhiṇaṃ ti Himavantaṃ dakkhiṇāya disāya,
pasmanīti⁵ passe.

10 Tato Satthā āha:

34. Sa Mātali devavarena pesito
sahassayuttaṃ abhirūyha sandanaṃ
sa khippam eva upagamma assamaṃ
adissamaṇo munino sudham⁶ adā⁷ ti. 225.

15 Ta. adissamaṇo ti bhikkhave so Mātali devarājassa vacanaṃ sampañc-
chitvā taṃ assamaṃ gantvā adissamaṇakāyo hutvā tassa sudham⁸ adā, dadamaṇo
ca rattīṃ padhānaṃ anuyūñjitvā paccūsasamaye aggīṃ paricariṭvā vibhātāya rattiyā
udentaṃ suriyaṃ namassamaṇassa tītaṃ tassa hatthe sudhābhojanaṃ patitṭhāpesi.

Kosiko taṃ gahetvā tītaṃ va gāthadvayam ā.:

- 20 35. Udaggihuttam upatitṭhato⁹ hi me
pabhamkaraṃ lokatamonud' uttamaṃ
sabbāni bhūtāni aticca⁸ Vāsavo,
ko n' eva me pāṇisu kiṃsudh' odahi. 226.
- 25 36. Saṃkhūpamaṃ setam atulyadassanaṃ
sucīṃ sugandham piyarūpaṃ abbhutaṃ
aditṭhapubbaṃ mama jātacakkhuhi
kā devatā pāṇisu kiṃsudh' odahīti. 227.

30 Ta. udaggihuttan ti udaaggihuttaṃ paricariṭvā udaaggisālato nik-
kamma paṇṇasāladvāre tītaṃ pabhamkaraṃ lokatamonudaṃ uttamaṃ ādiccaṃ
upatitṭhato mama 'sabbāni bhūtāni aticca⁹ atikkamitvā vattamaṇo Vāsavo nu
kho evaṃ [mama pāṇisu kiṃsudham¹⁰ kiṃ nāṃ' etaṃ odahi, saṃkhūpamaṃ
ti ādīhi tītaṃ sudham vaṇṇeti.

¹ Bds so. ² Bd -tupasmini, Bs -tapasmini. ³ Bd so. ⁴ Bd sukham, Cks sudam.

⁵ Bds pasmi-. ⁶ Cks padā. ⁷ Cks -tīthito, Bd upatīthato. ⁸ so Cks; Bds adhicca.

⁹ Bds adhicca. ¹⁰ Cks sudhāvā.

Tato Mātali āha:

37. Ahaṃ Mahindena mahesi pesito
sudh' ābhihāsim¹ turito mahāmuni,
jānāsi maṃ Mātali² devasārathi²,
bhuñjassu bhattuttamaṃ, mā vicārayi³. 228. 5
38. Bhuttā ca sā dvādasa hanti pāpake:
khudaṃ pipāsaṃ aratiṃ duraklamaṃ⁴
kodbhūpanāhaṃ ca vivādapesuṇaṃ
sītuṇhatandiṃ ca rasuttamaṃ idan ti. 229.

Ta. sudhābhīhāsin⁵ ti idam sudhābhojanaṃ tuyhaṃ abhiharim, jānā- 10
sīti jānāsi maṃ tvaṃ, ahaṃ Mātali nāma devasārathīti a., mā vicārayīti⁶
na bhunjāmi tīappaṭikkhipitvā bhuñja, mā papañcaṃ kara⁷, pāpāke ti ayam
sudhā bhuttā dvādasa pāpadhamme hanti⁸, khudaṃ ti paṭhamaṃ tāva chāta-
bhāvaṃ hanti⁸ duttiyaṃ pāṇiyapīpāsaṃ tatiyaṃ ukkaṇṭhitaṃ catutthaṃ kāya-
darathaṃ pañcamaṃ klamaṃ⁹ kilantabhāvaṃ chaṭṭhaṃ kodhaṃ sattamaṃ upa- 15
nāhaṃ aṭṭhamaṃ vivādaṃ pesuṇaṃ¹⁰ dasamaṃ sītaṃ ekādasamaṃ uṇhaṃ dvā-
dasamaṃ tandiṃ āsāsiyabhāvaṃ, idam rasuttamaṃ uttamarasaṃ sudhābhojanaṃ
ime dvādasa pāpadhamme hanti.

Taṃ sutvā Kosiyo attano vatasamādānaṃ āvikaronto:

39. Na kappati¹¹ Mātali mayha bhuñjitum 20
pubbe adatvā iti me vatuttamaṃ,
na cāpi ekāsanam ariyapūjitaṃ,
asaṃvibhāgī ca sukhaṃ na vindatīti g. vatvā 230.
- „bhante tumhehi parassa adatvā bhojane kaṃ dosaṃ disvā
idam vataṃ samādinnan“ ti Mātalinā puṭṭho āha: 25
40. Thīghātakā ye c' ime¹² pāradārikā¹³
mittadduno ye ca sapanti¹⁴ subbate
sabbe ca¹⁵ te maccharipañcamādhama¹⁶,
tasmā adatvā udakam pi nāsmiye¹⁷. 231.

¹ Cks -bhāsin. ² so all three MSS for -in? ³ Bđ mābhivārayi. ⁴ Bđ dara-
thakkhamaṃ, Bđ darathakkamaṃ. ⁵ Cks -bhāsin. ⁶ Ck picā-, Bđ habhivārayiti.
⁷ Bds -ri. ⁸ Bđ hanati. ⁹ Bds omit klamaṃ. ¹⁰ Ck -naṃ. ¹¹ all three MSS.
-ti. ¹² Cks came. ¹³ all three MSS. pa-. ¹⁴ Cks savanti. ¹⁵ Bđ va. ¹⁶
Bđ -māgamā. ¹⁷ Bds nasmi.

41. So¹ 'h' itthiyā vā purisassa vā pana
dassāmi dānaṃ vidusam pavannaṃ,
sabbā vadaññū idha vītamaccharā
bhavanti h' ete sucisaccasammata ti. 232.

5 Ta. pubbe ti paṭhamam adatvā², athavā iti me pubbe vatuttamaṃ, idaṃ
pubbe va mayā vataṃ³ samādinnaṃ ti dasseti, na cā pi ekāsanān ti ekakassa
āsanam na ariyehi [Buddhādīhi pūjitam, sukhan ti dibbamānusakasukham na
labhati, thīghātakā ti itthighātakā⁴, ye cime⁵ ti ye ca ime, sapantīti⁶
akkosanti, subbate ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe, maccharipaṇcamā ti
10 maccharipaṇcamo etesan ti maccharipaṇcamā, adhamā ti ime pañca adhamā
nāma, taṃsmāti yasmā⁷ aham pañcamaadhamabhāvabhayena⁸ adatvā udakam
pi nāsmiye' na paribhuñjissāmiti imaṃ vataṃ samādiyim⁹, so¹⁰ hitthiyā vā
ti so¹⁰ aham itthiyā vā, vidusampavannaṃ ti vidūhi paṇḍitehi Buddhādīhi
vannaṃ, sucisaccasammata ti ete okappaniyasaddhāya samannāgatā
15 vadaññū vigatamaccherā purisā suci c' eva¹¹ uttamasammata ca hontīti a.

Tam sutvā Mātali dissamānakāyena aṭṭhāsi. Tasmim khaṇe
tā catasso devakaññā catuddisam aṭṭhaṃsu: Siri pācīnadisāya
aṭṭhāsi, Āsā dakkhiṇadisāya aṭṭhāsi, Saddhā pacchimidisāya,
Hiri uttaradisāya.

20 Tam attham pakāseto Satthā āha:
42. Ato mutā¹² devavarena pesitā
kaññā catasso kanakattacūpamā:
Asā ca Saddhā ca Sirī Hirī tato
tam assamaṃ āgamuṃ yattha Kosiyo. 233.
25 43. Tā disvā¹³ sabbo paramappamodito
subhena vaṇṇena sikhā-r-iv' aggino
kaññā catasso cāturo¹⁴ catuddisā
icc-abravī Mātalino ca sammukhā: 234.
44. Purimaṃ disam kā tvaṃ pabhāsi devate
30 alamkatā tāravarā va osadhī,
pucchāmi tam kañcanavelliggahe¹⁵,
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā. 235,

¹ Cks yo. ² Cks sutvā. ³ Bā tava in the place of vataṃ, Cks cātām. ⁴ Cks -ke.
⁵ Cks came. ⁶ Ck suvan-, Cs savan-. ⁷ Cks tasmā. ⁸ Cks -mam adhammi-,
Bā pañcamaadhama-. ⁹ Bā -dayi. ¹⁰ Cks yo. ¹¹ Bā suci-, Cks sucimeva.
¹² Bā ma-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Bā cāturo. ¹⁵ so Cks; Bā -vella-.

45. Sir' āham¹ devī manjesu² pūjītā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
tam maṃ sudhāya varapañña bhājaya. 236.
46. Yassāham icchāmi sukham mahāmuni 5
sa³ sabbakāmehi naro pamodati,
Sirīti maṃ jānahi⁴ jūhat' uttama,
tam maṃ sudhāya varapañña bhājayā 'ti. 237.

Ta. ato ti tato, mutā⁵ ti anumatā, atha devavarena anumatā c' eva
pesitā cā 'ti a., sabbo- -to ti anavasseso⁶ hutvā[atipamudito, sāman ti pi pāṭho, 10
tā devatā sāmaṃ disvā ti a., caturō⁷ ti caturā⁷, ayam eva vā pāṭho cāturiyena
samannāgatā ti a., tāravāra⁸ ti tāraṇaṃ varā, kañcana - - gahe ti kañcanarū-
pakasadisasarīre, Sirāhan ti Siri aham, tavantimāgatā ti tava santikaṃ
āgatā, bhājayā 'ti yathā maṃ sudhā bhajati⁹ tathā karohi, sudham me dehīti
a., jānāhīti jāna⁹, jūhatuttamā 'ti aggim jūhantānaṃ uttama. 15

Tam sutvā Kosiyo āha:

47. Sippena vijjācarāṇena buddhiyā
narā upetā paguṇā sakammanā¹⁰
tayā vihīnā na labhanti kiñcanaṃ,
tay-idaṃ na sādhu yadidaṃ tayā kataṃ. 238. 20
48. Passāmi posam̐ alasaṃ mahagghasaṃ
sudukkulīnaṃ pi arūpimaṃ naraṃ,
tayānugutto Siri jātīmāṃ api
peseti¹¹ dāsaṃ viya bhogavā sukhī. 239.
49. Tan tam̐ asaccam̐ avibhajjasevinim̐ 25
jānāmi mūlham̐ vidurānupātinim̐¹²,
na tādīsī arahati āsanūdakaṃ
kuto sudhā¹, gaccha na mayha ruccasīti. 240.

Ta. sippenā 'ti hatthiassarathatharusippādīnā¹³ vijjācarāṇenā 'ti vedattaya-
saṃkhātāya vijjāya c' eva sīlena ca paguṇā, sakammanā¹⁴ ti attano purisākāreṇa 30
padhānaguṇasamannāgatā, kiñcanaṃ ti kiñci appamattakam̐ pi yasaṃ vā sukham̐
vā na labhanti, yadidaṃ ti yam̐ etaṃ issariyatthāya sippādīni ugghetvā¹⁵

¹ so all three MSS. ² Bds -ebhi. ³ Bds so. ⁴ Bds jānā-. ⁵ Bds ma-. ⁶ Cks
-sā. ⁷ Bd cā-. ⁸ Ck bho-, Ck bhā-. ⁹ Bds jānātu. ¹⁰ Bd -unā. ¹¹ Bd -si.
¹² Cks -nipā-, Bd vidūrā-. ¹³ Bds dhanu in the place of tharu. ¹⁴ Bds -unā.
¹⁵ Bd uggaṇhi-.

carantānaṁ tayā vekallaṁ kataṁ taṁ¹ te na sādhu, a rū pimaṁ ti virūpaṁ, tayā nu-
gutto ti tayā anurakkhito, jātimāma pīti jātisampannam pi sippavijjācaraṇa-
buddhikammehi sampannam pi², pesetīti pesanakāraṁ³ karoti, taṁ tan ti
tasmā taṁ, asaccaṁ ti sabhāvasaṁkhāte sacce avattanatāya⁴ asaccaṁ uttama-
5 bhāvarahitaṁ, avibhajjasevinin ti avibhajitvā yuttāyuttam ajānitvā sippādi-
samppanne pi itare pi sevamānaṁ, vidurānupātinin ti paṇḍitānupātinin
paṇḍite⁵ pāteva⁶ pothetva⁷ vihetthetvā caramānaṁ, kuto sudhā ti tādisāya
niggunāya kuto sudhābhojanaṁ, na me ruccasi gaccha mā idha tiṭṭhā⁸ 'ti.

Sā tath' ev' antaradhāyi. Tato so Āsāya saddhim salla-
10 panto ā.:

50. Kā sukkadāṭhā paṭimuttakuṇḍalā
cittaṅgadā⁹ kambuvimaṭṭhadhārini,
osittavaṇṇaṁ paridayha sobhasi⁹
kusaggirattaṁ aṭṭayha mañjarim. 241.
- 15 51. Migiva bhantā¹⁰ saracāpadhārini¹¹
virādhitaṁ mandam iva udikkhasi,
ko te dutīyo idha mandalocane,
na bhāyasi ekikā kānane vane ti. 242.

Ta. cittaṅgadā¹² ti citrehi aṅgadehi samaṇrāgatā, kambu--nīti karaṇa-
20 pariniṭṭhānena¹³ vimaṭṭhasuvaṇṇalāṁkāradhārini, osittavaṇṇaṁ ti avasitta-
udakadhāraṇaṁ dibbadukūlaṁ, paridayhā 'ti nivāsetvā ca pārupitvā ca,
kusaggirattaṁ ti kusatiṅgaggisikhāvaṇṇaṁ, aṭṭayha mañjarim ti sapallavaṁ
asokakappikam kappe piṇḍhitvā ti vuttaṁ hoti, saracāpadhārini¹⁴ ti luddhena,
virādhitaṁ ti viraddhapahārā, maṇḍamivā 'ti yathā sā migī bhīti¹⁵ vanante¹⁶
25 ṭhatvā taṁ mandam oloketi evam olokesi.

Tato sā:

52. Na me dutīyo idha-m-atthi Kosiya,
Masakkasārappabhav' amhi devatā,
Āsā sudhāsāya tav' antim āgatā,
30 taṁ maṁ sudhāya varapañña bhājayā 'ti g. ā. 243.

Ta. Masakkasārappabhavamhīti¹⁷ Tāvatisabbhavane sambhavā.

¹ Cks -omit taṁ. ² Bđ omits sippa - - pi. ³ Ck -ṇa-, Bđ -rakaṁ. ⁴ Cks avat-
tāya. ⁵ Bđs -ehi. ⁶ Ck pāpe - - ⁷ Bđ omits po-. ⁸ Cks jā. ⁹ Bđ -ti. ¹⁰
Cs hautā, Bđ sandā. ¹¹ Bđ -no. ¹² Cks -jā. ¹³ Bđ -niṭṭhena. ¹⁴ Cks -no.
¹⁵ Cks hitā, Bđ bhi-. ¹⁶ Bđ -tare. ¹⁷ Cks -vāti.

Tam sutvā Kosiyo „tvam kira yo te ruccati tassa āsā-phalanipphādanena āsam¹ desi, yo te na ruccati tassa na desi², n' atthi tayā samāpatti tattha vināsakārīti³“ dīpento ā.

53. Āsāya yanti vāṇijā dhanesino,
nāvaṃ samāruyha parenti aṇṇave, 5
te tattha sīdanti atho pi ekadā
jīnāḍhanā enti vinatṭhapābhatā. 244.
54. Āsāya khettāni kasanti kassakā,
vapanti bijāni, karonti 'pāyaso,
īṭinipātena avuṭṭhikāya vā 10
na kiñci vindanti tato phalāgamaṃ. 245.
55. Ath' attakārāni karonti bhattusu
āsam purakkhatvā narā sukhesino,
te bhatur atthā atigāḷhitā puna
disā panassanti aladdha kiñcanaṃ. 246. 15
56. Jahitva⁵ dhaññaṃ ca dhanaṃ ca ñātaka
āsāya saggādhimanā sukhesino
tapanti lūkham pi tapaṃ cirantaraṃ,
kummaggam āruyha parenti duggatim. 247.
57. Āsāvisamvādikasammatā ime, 20
Āse sudhāya⁶ vinayassu attani,
na tādisi arahati āsanūdakaṃ
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 248.

Ta. parentīti pakkhandanti, jīnāḍhanā ti jinadhanā, iti tava vasena eke sampejjanti eke vipajjanti n' atthi tayā sadisā pāpadhammā ti vadati, 25
karonti pāyaso ti tam tam kiccaṃ upāyena karonti, īṭinipātenā 'ti visavā-
tamūsikasalabhasukapānakasetatṭhikarogādīnaṃ sassupaddavānaṃ aññataranipātena
vā, tato ti tato sassato te⁷ kiñci phalaṃ na vindanti⁸, tesam pi āsachedaka-
kammaṃ tvam eva karosīti vadati, athattakārānīti yuddhabhūmisu purisākāre,
Āsam purakkhatvā ti issariyāsam⁹ purato katvā, bhaturatthā ti sāmīno 30
atthāya, atigāḷhitā ti paccatthikehi atipīlītā viluttasāpateyyā vidhastavāhanā
hutvā, panassantīti¹⁰ palāyanti, aladdha kiñcanaṃ ti kiñci issariyaṃ

¹ Cks āsā. ² Cks dehi. ³ Bds -sikāti. ⁴ Bds panayanti. ⁵ Bd -tvā. ⁶ Cks
sudhā sam. ⁷ Ck kena. ⁸ Cks vindati. ⁹ Bd -yā āsam, B^s -ya tāsam. ¹⁰
Bds panayantīti.

alabhitvā, iti etesam pi issariyālābham tvameva karoṣīti vadati, saggā dhi manā
 ti saggam adhigantumauā¹, lūkhan ti nirojam pañcatapādikam kāyakila-
 matham, cirantaran ti cirakālam, āsāvīsamvādikasammata ime ti evam ime
 satta saggāsayā² duggatim gacchanti tasmā tvaṃ Āsā nāma visamvādikasammata
 5 visamvādikā ti samkham gatā, Ase ti tam ālapati.

Sāpi tena paṭikkhittā tatth' ev' antaradhāyi. Tato Sad-
 dhāya saddhim sallapanto g. ā. :

58. Daddallamānā yāsasā yasassinī
 dighaññanā mavhayanam³ disam pati,
 10 pucchāmi tam kañcanavelliviggahe
 ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā ti. 249.

Ta. daddallamānā ti jalamānā, dighaññanā mavhayanam⁴ ti aparā
 ti ca pacchīmā ti ca evam dighaññena lāmakena nāmena vuccamānam disam
 pati daddallamānā tiṭṭhasi⁵.

15 Tato sā gātham āha:
 59. Saddhāham⁶ devī manujesu pūjitā
 apāpasattūpanisevinī sadā
 sudhāvivādena tav' antim āgatā,
 tam maṃ sudhāya varapañña bhājayā 'ti. 250.

20 Ta. Saddhā ti yassa kassaci vacanapattiyāyanā⁷ sā⁸ sāvajjāpi hoti ana-
 vajjāpi, pūjitā ti anavajjakotṭhāsavasena⁹ pūjitā, apāpasattūpanisevi-
 nīti anavajjasaddhāya¹⁰ ca ekantapattiyāyanasabhāvāya paresu pi pattiyāya-
 navidahanasamattḥāya devatāy' etaṃ nāmaṃ.

Atha nam Kosiyo „ime satta tassa tassa¹¹ vacanam
 25 saddahitvā tam tam karontā¹² kattabbato akattabbam eva
 bahutaram karonti, tam sabbam tayā kārītam nāma hotīti“
 vatvā evam āha¹³ :

60. Dānam damañ cāgam aho pi samyamam
 ādāya saddhāya karonti h' ekadā,

¹ ali three MSS. -tuṃmanā. ² Bds -sāya. ³ Cks dīghamñā-; Bā disaññe-.
⁴ Cs jīghamñā-, Bā dighaññe-. ⁵ Bds -ti. ⁶ so all three MSS. for -ha. ⁷
 Ck -sayanā, Cs -sāyanā, Bā vacanumattiyāyanā. ⁸ Bā omits sā. ⁹ Bā -jjākot-
 thāsa-, Cks -sevasena. ¹⁰ Bā -ddhā. ¹¹ Bā yassa kassaci in the place of
 tassa tassa. ¹² Bā -to. ¹³ in Bā imesatta -- evam āha come after v. 62 and
 before tattha dānanti

theyyam musākūṭam atho pi pesuṇam¹
karonti h' eke puna viccutā tayā. 451.

61. Bhariyāsu poso sadisīsu² pekhavā
silūpapannāsu patibbatāsu pi
vinetvā³ chandaṃ kuladhītiyāsu⁴ pi
karoti⁵ saddhaṃ pana kumbhadāsiyā. 252. 5
62. Tvam eva Saddhe paradārasevinī
pāpaṃ karosi kusalam pi riṅcasi⁶,
na tādisī arahasi āsanūdakam
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 253. 10

Ṭa. dānan⁷ ti savatthukaṃ puññacetanaṃ, dāman ti indriyadamaṃ⁸,
cāgan ti deyyapariccāgaṃ⁹, eḷam yamaṃ ti silaṃ, ādāya saddhāyā¹⁰ ti etāni
dānādīni¹⁰ mahānisamsāni katabbānti vadatāṃ vacanaṃ saddhāya ādiyitvā
karonti ekadā, kūṭan ti tulākūṭadikam katvā¹¹ gāmakūṭadikam¹² vā karonti,
heke ti eke manussa evarūpesu nāma kālesu imesaṃ ca atthāya theyyādīni 15
kattabbānti kesaṅci vacanaṃ saddahitvā etāni pi karonti, pana viccutā tayā
ti pana tayā viyuttā sāvajjadukkhavipākān' etāni na kattabbānti vadatāṃ vacanaṃ
apattiyāyitvāpi¹³ karonti, iti tava vasena anavajjam pi sāvajjam pi kareyya, tava¹⁴
sadisīsu¹⁵ ti jātigottasīlādīhi sadisīsu, pekhavā ti pekhā vuccati taṇhā, sataṇho¹⁵
ti a, chandaṃ ti chandarāgaṃ, saddhaṃ ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ 20
karonti tassā¹⁶ ahaṃ tumhākaṃ imaṃ nāma upakāraṃ karissāmīti vadantiyā¹⁷
pattiyāyitvā kulitthiyo pi chaḍḍetvā tam eva nisevanti¹⁸ asukā nāma tumhesu
paṭibaddhacittā ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ katvā ca¹⁹ paradāraṃ sevanti,
tvam eva Saddhe²⁰ paradārasevinīti yasmā taṃ taṃ pattiyāyitvā tava
vasena paradāraṃ sevanti pāpaṃ karonti kusalam jahanti tasmā tvam eva para- 25
dārasevinī tvam pāpaṃ karosi kusalam riṅcasi²¹, n' atthi tayā samānā lokavi-
nāsikā pāpadhammā, gaccha na me ruccasīti²².

Sā tath' ev' antaradhāyi. Kosiyo pi uttarato ṭhitāya
Hiriyā saddhiṃ sallapanto gāthadvayam āha:

63. Dighaññarattim aruṇasmi²³ ūhate
yā dissati uttamarūpavaṇṇinī 30

¹ Ck -naṃ. ² Cks sā- ³ so all three MSS. for -tva. ⁴ Bđ kulitthiyāsu. ⁵
Bđ -ontī. ⁶ Bđ ni riccasi. ⁷ Cks jā-. ⁸ Bđ -damaṇaṃ. ⁹ Bđ deyyadhamma-.
¹⁰ Bđ etāya ādāna-. ¹¹ Bđ vā. ¹² Bđ adds kammaṃ. ¹³ Bđ āp-. ¹⁴ Cks teva.
¹⁵ Cks omit sataṇho. ¹⁶ Bđ tasmā. ¹⁷ Cks -isā. ¹⁸ Ck pati-, Bđ paṭi-. ¹⁹ Bđ
va. ²⁰ Cks -o. ²¹ Bds niriccasi. ²² Ck -titi. ²³ all three MSS. -im.

tathūpamā mañ paṭibhāsi devate,
acikkha me tvañ katamāsi accharā. 254.

64. Kālā nidāghe-r-iva aggijāt' iva¹
anileritā lohitapattamālinī
5 kā tiṭṭhasi mandam ivāvalokayañ²,
bhāsesamānā va³ girañ na muñcasīti. 255.

10 Ta. diḡhaññarattin ti pacchimarattin, rattipariyosāne ti a., ūbate ti aruṇe uggate, yā ti yā puratthimā diḡ rattasuvannaṭāya uttamarūpadharā hutvā dissatī, kālā nidāgherivā 'ti nidāghasamaye kālavallī viya, aggijātiva⁴ 'ti aggijā⁵ iva sāpi navajjhāmakkhette⁶ paṭhamajātā viyā 'ti a., lohitapattamālinīti lohitavaññehi pattehi parivutā, kā tiṭṭhasīti yathā sā taruṇakālavallī vāteritā vilāsamānā sobhamānā tiṭṭhati evañ kā nāma tvañ tiṭṭhasi, bhāsesamānā vā⁷ 'ti mayā saddhīm bhāsītukāmā viya hosi⁸ na ca girañ muñcasi.

Tato sā gātham āha:

15 65. Hir' āha⁹ devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
sā tañ¹⁰ na sakkomi sudham pi yācituñ,
kopīnarūpā viya yācan' itthiyā¹¹ ti. 256.

20 Ta. hirāhan¹² ti Hiri ahañ, sudhampītīsā ahañ sudhābhojanāñ tañ yācituñ pi na sakkomi, kiñkāraṇā¹³ ti, kopīnarūpā viya yācanitthiyā¹⁴ yaamā¹⁵ itthiyā yācanā [nāma kopīnarūpā viya rahassavaraṇasadiḡ¹⁶ hoti, nillajjā¹⁷ viya hotti a.

Tañ sutvā tāpaso dve gāthā abhāsi:

25 66. Dhammena nāyena sugatte lacchasi,
eso hi dhammo na hi yācanā sudhā,
tañ tañ ayācantim¹⁸ ahan nimantaye,
sudhāya yam p' icchasi tam pi dammi te. 257.

¹ Bđ aggijālāriva, B^e -jāriva. C^{ks} -jānica? ² Bds igā-. ³ Bđ bhāsesamānāriva. C^{ks} bhāsemimātāva. ⁴ C^{ks} agga-, Bđ aggijālāriva, B^e -jāriva. ⁵ C^{ks} agga-, Bđ aggijālā, B^e -jāte. ⁶ Bđ nijhāma-. ⁷ C^k bhāsesimanācā, C^s bhāsesimanāvā, Bđ bhāsesamānāriva. ⁸ Bđ ahosi. ⁹ C^s Bđ -hañ. ¹⁰ Bds hañ. ¹¹ Bds -nitthiyā, C^{ks} yācanatthikā. ¹² so all three MSS. ¹³ C^{ks} -ṇan. ¹⁴ C^{ks} -natthiyā, omitting ti. ¹⁵ Bđ tasmā. ¹⁶ Bds rahassaṅgavi-. ¹⁷ Bds -jja-. ¹⁸ Bđ nayā-.]

67. Sā tvaṃ mayā ajja sakamhi assame
nimantitā kañcanavelliviggahe,
tvaṃ hi me sabbarasehi pūjīyā,
taṃ pūjayitvāna sudham pi asmiye¹ ti. 258.

Ta. dhammenā 'ti sabhāvena, nāyenā 'ti kāraṇena, na hi yācanā⁵ sudhā ti na hi yācanāya sudhā ḷabbhati, ten' eva kāraṇena itarā tisso na labhiṃsu, taṃ tan ti tasmā taṃ, ya micchasitī na kevaṃ nimantemi² yeva yaṃ ca sudham icchasi tam pi dammi te, kañcana velliviggahe ti kañca-narāsissirikasarīre³, pūjīyā ti na kevaṃ sudhāya aññehi pi sabbarasehi tvaṃ mayā pūjetabbayuttikā⁴ va, asmiya¹ ti taṃ⁵ pūjetvā sace sudhāya⁶ 10 avasesaṃ bhavissati aham pi bhūñjissāmi.

Tato aparā abhisambuddhagāthā⁷:

68. Sā Kosiyenānumatā jutimatā
addhā Hirī rammaṃ pāvīsi-y-assamaṃ⁸
udaññavantam⁹ phalam ariyapūjitaṃ
apāpasattūpanisevitaṃ sadā. 259. 15
69. Rukkhaggahānā¹⁰ bahuk' ettha pupphitā
ambā piyālā panasā ca kiṃsukā
sobhañjanā lodda-m-atho pi padmakā
kekā ca bhaṅgā tilakā ca pupphitā. 260. 20
70. Sālā kareri bahuk' ettha jambuyo
assatthanigrodhamadhukā ca vedisā¹¹
uddālakā pātali sindhuvāritā
supuññagandhā¹² mucalindaketakā. 261.
71. Hareṇukā veḷukā veṇutindukā
sāmākanivāra-m-atho pi cīnakā
mocā kadālī bahuk' ettha sāliyo
pavihaya ābhujino pi¹³ taṇḍulā. 262. 25
72. Tassa ca uttare passe jātā pokkharaṇī siva
akakkasā apabbharā sādu appaṭigandhikā¹⁴. 263. 30
73. Tattha macchā sanniratā khemino bahubhōjanā
siṅgusavaṃkā sakulā¹⁵ satavaṃkā ca rohitā
āligagarakākiṇṇā pāthīnā¹⁶ kākamacchakā. 264.

¹ Cks -ise. ² Bđ -esi. ³ Bds -sadise. ⁴ Cks pūji-. ⁵ Cks tvaṃ. ⁶ Cks omī su-. ⁷ Cks omī tato -. ⁸ Cks pāvīsiya as-, Bđ pāvīsiyas-; read: pāvīsi ramma assamaṃ? ⁹ Bđ udakamvantam. ¹⁰ Ck -ggahānā, Cg -ggahanā, Bđ rukkhagahanā. ¹¹ so Bds; Cks -dhukacetasā. ¹² Bds manuṇṇa-. ¹³ Bds ca. ¹⁴ Bđ sādumapp-. ¹⁵ Bđ siṅgupavaṅgā vaṅkulā. ¹⁶ Ck pāthīnā, Bđ pāthīnā.

74. Tattha pakkhī sanniratā khemino bahubhojanā
hamṣā koṇcā mayūrā ca cakkavākā ca kukkuhā
kuṇālakā bahucitrā sikhāṇḍijivajivakā. 265.
75. Tattha pānāya-m-āyanti nānāmigaganā bahū
5 sīhā vyagghā varāhā ca acchakokataracchayo. 266.
76. Palāsādā¹ ca gavajā mahisā rohitā rurū
eṇeyyā varāhā c' eva gaṇino nīkasūkarā²
kadalimigā bahū c' ettha bilārā sasakaṇṇikā³. 267.
77. Chamāgiri pupphavicitrasanthatā
10 dijābhighuṭṭhā dijasaṃghasevitā ti. 268.

Ta. jutimatā ti ānubhāvasampannena, pāvīsīyassaman ti pāvīsī assa-
maṃ, yakāro vyañjanasandhikaro, udaññāvantān⁴ 'ti tesu tesu ṭhānesu uda-
kasampannaṃ, phalaṃ ti anekaphalasampannaṃ, ariya-- ti nīvaraṇadosa-
rahitehi jhānalābhīhi ariyehi pūjitaṃ pasattham, rukkhaggaṇā⁵ ti pup-
phūpagaphalūpagarukkhaggaṇā⁶, sobhañjanā⁷ ti siggurukkhā⁷, loḍdamatho
15 pi padmakā⁸ ti loḍdarukkhā ca padmarukkhā⁹ ca, kekā ca bhaṅgā cā 'ti
evanāmākā rukkhā eva, karerīti¹⁰ karerirukkhā, uddālakā ti vātghatākā.
mucalindaketakā ti mucalindā ca pañcavidhaketakā ca, hareṇukā ti apa-
raṇṇajā ti, veḷukā ti vamsacorakā, veṇū¹¹ ti araññamāsā timbarurukkhā, cī-
nākā ti khuddakarājāmāsā, mocā ti aṭṭhikadali, sāliyo ti nānappakāra-
jātassaraṃ upanissāya jātā nānāsāliyo, pavīhayo ti nānappakārā vihayo,
20 ābhujino ti bhūjapattā, taṇḍulā ti nikkunḍakathusā sayāñ jātataṇḍulasīsāni,
tassa cā 'ti bhikkhave tassa ca assamaṃsa uttaradisābhāge, pokkharāṇīti
pañcavidhapaḍumasañchannajātassaraṃpokkharāṇī, akakkasā ti macchapittasevā-
25 lādīkakkasarahitā, apaḍbhārā ti acchinnaṭṭā¹² samatitthā¹², appaṭigan-
dhiyā ti appaṭikkūlagandhena sugandhena udakena samannāgatā, tatthā 'ti
tassā pokkharāṇiyā, khemīno ti¹⁴ abhaya sīṅgū ti āḍīni tesam macchānaṃ
nāmāni, kuṇālakā ti kokilā, citrā ti citrapattā, sikhāṇḍīti utṭṭhisikhā
morā aññe pi vā matthake jātasikhā pakkhīno, pānāyamāyanti pānāya
30 āyanti, palāsādā ti khaggā gavajā, gaṇino ti gokaṇṇā, kaṇṇikā¹⁵ ti
kaṇṇikamigā¹⁶, chamāgiri¹⁷ bhūmīyam patthaṭṭā pītṭhīpāsānā, puppha--
tā ti vicitrapupphasanthatā, dijābhighuṭṭhā ti madhurassarehi dijehi abhi-
ghuṭṭhā, evarūpā yattha bhūmipabbatā¹⁸ ti.

Evam Bh. Kosiyassa assamaṃ vaṇṇesi. Idāni¹⁹ Hirideviyā
35 ta. pavisaṇāḍīni dassetuṃ āha :

¹ Cks palāsājā, Bđ palasadā, Bp pallasadā. ² so C^s; C^k nika-, Bđ niṅga-. ³ Cks
-akā. ⁴ Bđ udakavantaṃ. ⁵ Cks -nā. ⁶ C^k pupphāpagarukkhaggaṇā ti, C^s
-gaganā ti. ⁷ Cks -a, Bđ sīṅgarukkhā. ⁸ Bđ -padukā. ⁹ Bđ paduru. ¹⁰ Cks
karotīti. ¹¹ Bđ keṇu. ¹² Bđ -taḷā. ¹³ Bds supatīḥā. ¹⁴ Cks add khemīno.
¹⁵ Cks -akā. ¹⁶ Cks -aka-. ¹⁷ Cks ja-. ¹⁸ Bđ tattha. ¹⁹ Cks imāni.

78. Sā suttacā niladumābhilambitā
vijjumahāmegha-r-ivānupajjatha
tassā susambandhasiraṃ kusāmayam
sucim sugandham ajinūpasevitam
atricchakoccham, Hirim etad abravi: 5
nisīda kalyāṇi sukha-y-idam¹ āsanam. 269.
79. Tassā tadā kocchagatāyā Kosiyo
yad icchamānāya jaṭajinaṃdharo²
navehi pattehi sayam sahūdakaṃ
sudh' ābhihāsi turito mahāmuni. 270. 10
80. Sā tam patiggayha ubhoḥi pāṇiḥi
icc-abravi attamanā jaṭādharam:
handāham etarahi pūjitā tayā
gaccheyya³ brahme tidivam⁴ jītavinī. 271.
81. Sā Kosiyeṇānumatā jutimatā 15
udiritā vaṇṇamadena mattā
sakāse gantvāna sahasacakkhuno:
ayam sudhā Vāsava, dehi me jayam. 272.
82. Tam ena⁵ Sakko pi tadā apūjayi
sahindā ca devā surakaññam uttamaṃ 30
sā pañjalī devamanussapūjitā
navamhi kocchamhi yadā upāvisīti. 273.

Ta. suttacā ti suchavi, niladumābhilambitā ti nilesu dumesu abhi-
tambitā hutvā, tam tam⁶ niladumasākhāṃ parāmasantīty-attho, mahāmegha-
rivā 'ti tena nimantitā mahāmeghavijju viya tassa tam assamaṃ pāvīsi, tassā 25
ti tassā Hiriyā, susambandhasiran ti susambandhasiraṃ⁷, kusāmayan
ti usīrādīmīssakakusatiṇamayaṃ, sugandham ti usīrena c' eva aññena ca
sugandhatiṇena missakattā sugandham, ajinūpasevitan ti upari atthaṇena
ajinena upasevitam, atricchakocchan ti evarūpaṃ kocchāsanam paṇṇasāla-
dvāre attharītvā, sukha-yidam āsanam ti sukham nisīda idam āsanam, yan ti 30
yāvadattham, icchamānāyā 'ti sudham icchantiyā, navehi pattehīti tam
khaṇam űeva pokkharāṇito ābhatehi allapaduminipattehi, sayan⁸ ti sahatthena,

¹ so all three MSS., read sukhedam. ² Bds -jutim̄dharo. ³ Bđ -am. ⁴ Cks
te-. ⁵ Bds enam. ⁶ Cks ti. ⁷ Bđ suthusampannasīsam. ⁸ Cks sāyan.

sahūdakan ti dakkhiṇodakasahitaṃ, sudhābhihāsīti sudham abhihari,
 turito ti somanassavegena turito, handā 'ti vavassagatthe¹ nipāto, jītāvī-
 nīti jāyappattā hutvā, anumatā ti idāni yathārucim gacchā 'ti anuññātā, udī-
 ritā ti tīdasapuram gantvā Sakkassa santike ayaṃ sudhā ti udīrayi, sura-
 5 kaññan ti devadhītarāṃ, uttaman ti pavaram. sāpañj - - tā ti pañjalihi²
 devehi ca manussehi ca pūjitā, yadā ti yadā nisīdanatthāya Sakkena dāpīte
 nave kañcanapīthasamkhāte kocche sā upāvīsi tadā tam ta, nisinnam Sakko ca
 sesadevatā ca paricchattakapupphādīhi pūjayimsu.

Evaṃ Sakko tam pūjetvā cintesi: kena nu kho kāraṇena
 10 Kosīyo sesānam adatvā imissā va sudham adāsīti. So tassa
 kāraṇassa jānanatthāya puna Mātalim³ pesesi.

Tam attham āvikaronto Satthā:

83. Tam eva saṃsī punar⁴ eva Mātalim
 sabhassanetto tīdasānam indo:
 15 gantvāna vākyam mama brūhi Kosiyam
 [Āsāya Saddha-Siriya ca Kosiyam] (cfr. v. 89)
 Hirī sudham kena-m-alattha⁵ hetunā ti g. ā. 274.

Ta. saṃsī'ti abhāsi⁶, vākyam mama 'ti mama vākyam Kosiyam brūhi,
 Āsāya Saddhā-Siriya cā 'ti Āsāto ca Saddhāto ca Sirito ca Hirī yeva
 20 kena hetunā sudham alattha.

So tassa vacanam sampañcchitvā Vajayantaratham āruya
 agamāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

84. Tam suplavattham⁷ udatārayī ratham
 25 daddallamānam upakiriyasādisam
 jambonadīsam tapaneyyasannibham
 alamkatam kañcanacittasantikam⁸. 275.
 85. Suvanṇacand' ettha bahū nipātītā
 hatthigavassā kikiviyagghadīpiyo⁹
 30 eṇeyyakā lamghamay' ettha pakkhiyo
 mig' ettha veḷuriyamayā¹⁰ yudhāyutā. 276.
 86. Tatth' assarājaharayo ayojayum
 dasatāni susunāgasādise¹¹

¹ Bā upasagg-. ² Cks añj-. ³ Cs -lī, Ck Bā -li. ⁴ Bā -nad. ⁵ Bā aladdhā.
⁶ Ck ahāsi. Ck ahāsi. ⁷ Bā sulabbhavatthum. ⁸ so Cks; Bā -sannibham. ⁹
 Bā kiṃpurisa in the place of kiki. ¹⁰ Cks -yā-. ¹¹ Cks -sā.

- alamkate kañcanajāluracchade
āveḷine saddagame¹ asaṃgite. 277.
87. Tam yānasetṭham abhiruyha Mātali
dasa disā imā abhinādayittha
nabhañ ca selañ ca vanaspatīni ca
sasāgarāṃ pavyathayittha mediniñ. 278. 5
88. Sa khippam eva upagamma assamañ
pāvāramekaṃsakato katañjali
bahussutaṃ vaddhañ vinītavantaṃ
icc-abravī Mātali devabrāhmaṇaṃ: 279. 10
89. Indassa vākyaṃ nisāmehi Kosiya,
dūto ahañ, pucchati taṃ purindado:
Asāya Saddhā- Sīriyā ca Kosiya
Hirī sudhañ kena-m-alattha hetunā ti. 280.

Ta. taṃ suplavatthañ² ti taṃ Vejyantaratham sukkena plavanatthañ, 15
udatārayīti uttāresi, ukkhipitvā gamanasajjam akāsi, upakīriyasādīsaṃ
ti upakaraṇabhaṇḍehi sadīsaṃ, yathā tassa aggisikhāsamānavāṇāni³ jalanti tathā
eva jalitaṃ ti a., jambunadīsaṃ ti jambunadasaṃkhātaraṭṭasuvāṇamayaṃ
īsaṃ, kañcanacittasāntikaṃ⁴ ti kañcanamayena sattaratanacittena aṭṭha-
maṅgalena samannāgataṃ, suvaṇṇacandettā⁵ 'ti suvaṇṇamayā candakā 20
ettha rathe, hatthīti suvaṇṇarajataṃamāyā hatthī⁶, gavādisu pi es' eva nayo,
laṃghimayettha pakkhiyo⁷ ti ettha rathe laṃghamayā nānāratanaṃmayā
pakkhiyo⁷ paṭipāṭiyā ca thitā, yudhāyutā ti attano attano yūdhena⁸ saddhīm
yuttā hutvā dassitā, assarājaharayo⁹ ti harivaṇṇaṃanomaṃyassarājāno, su-
sunāgasādise¹⁰ ti balasampattiyā taruṇānāgasādise⁹, kañcaṇajāluracchade 25
ti kañcanajālamayena uracchadālamkārena samannāgate. āveḷine ti āveḷasaṃ-
khātehi¹¹ kaṇṇālamkārehi yutte, saddagame ti patodappahāraṃ vinā sadda-
matten' eva gamanasile, asaṃgite ti nissaṅge sīghajave, evarūpe assarāje
tatha yojesuṃ ti a., abhinādayitthā¹² ti yānasaddena ekaninūdaṃ akāsi,
vanaspatīni cā¹² 'ti vanaspatīni ca vanasaṇḍe cā¹² ti a., pavyathayitthā¹² ti 30
kampayittha, ta. ākāsaṭṭhaviṃṇakampanena nabhakampanaṃ veditabhañ, pā-
vāramekaṃsakato ti ekaṃsakatapavaradibbavattho, vaddhañ ti guṇavuddhañ,
vinītavantaṃ ti vinītena ācāravattena samannāgataṃ, iccabraṇḍe rathaṃ
ākāse ṭhapetvā otaritvā evaṃ abravī, devabrāhmaṇaṃ ti devasamañ¹²
brāhmaṇaṃ. 35

¹ Cks -hame. ² Bds -tthun. ³ Bd adds upakaraṇāni. ⁴ Bds -saṃnibhaṇ. ⁵
so all three MSS. ⁶ Bd -ino. ⁷ Bd pakkhigaṇāpi. ⁸ Cks Bd yu-. ⁹ Cks
rājā-. ¹⁰ Bds -sā. ¹¹ Cks -ḷi-. ¹² Bd seṭha.

So tassa vacanam sutvā:

90. Addhā Sirī maṃ paṭibhāti Mātali

Saddhā aniccā pana devasārathi

Āsā visamvādikasammatā hi me

5 Hirī ca ariyamhi guṇe paṭiṭṭhitā ti g. ā. 281.

10 Ta. addhā ti sippādisampanne pi asampanne pi bhajanato addhā ti maṃ paṭibhāti, aniccā ti Saddhā pana tam tam p'ettha¹ [vatthum pahāya aññasmim aññasmim² uppajjānato³ hutvā abhāvākārena⁴ aniccā ti maṃ paṭibhāti, visam- - matā ti Āsā pana yasmā dhanatthikā nāvāya samuddam pakkhanditvā vinatthapābhata⁵ enti tasmā visamvādikā ti maṃ paṭibhāti, ariyamhi guṇe ti Hirī pana hirōttappabhāvasamkhāte⁶ parisuddhe ariyaguṇe paṭiṭṭhitā ti.

Idāni tassā guṇaṃ vaṇṇento āha:

91. Kumāriyo yā c' imā gottarakkhitā

jīṇṇā ca yā yā ca sabhattuṭṭhiyo

15 tā chandarāgaṃ purisesu uggataṃ

hiriyā nivārenti sacittam attano. 282.

92. Saṃgāmasīse sarasattisaṃyutte

parājītānaṃ patataṃ palāyinaṃ

20 hiriyā nivattanti jahitva⁷ jivitaṃ

te sampaticchanti punā hirīmanā. 283.

93. Velā yathā sāgaravegavārini⁸

hir' āyaṃ hi' pāpajanaṃ nivāraṇī,

taṃ sabbaloke Hirim ariyapūjitaṃ

Indassa taṃ vedaya devasārathīti. 284.

25 Ta. jīṇṇā ti vidhavā, sabhattū 'ti sassāmikā taruṇiṭṭhiyo, attano ti tā sabbāpi parapurisesu attano chandarāgaṃ uggataṃ viditvā ayuttam etaṃ amhākaṃ ti hiriyā sacittam nivārenti, hiri' pāpakammaṃ na karoti¹⁰, patataṃ palāyinaṃ ti patantānaṃ ca palāyantānaṃ ca antare, jahitvā jivitaṃ ti ye hirīmanā honti attano jivitaṃ cajitvā hiriyā nivattanti, te ti evan nivattā¹¹ ca pana te hirīmanā puna attano sāmikaṃ sampaticchanti amittahatthato mocetvā gaṇhanti, pāpajanaṃ nivāraṇīti pāpato janaṃ nivāriṇī, āyaṃ eva vā

¹ Bds omit pettha. ² Bd only one aññ-. ³ Bds uppajjanato. ⁴ Bd -va-, Bs abhātā-. ⁵ Cks -ttā-. ⁶ Bds -ppasabhāva-. ⁷ Bd -tvā. ⁸ Bd -dhārini. ⁹ so Cks; Bd omits hi; read -ya hī? ¹⁰ omits hiri, and reads karonti. ¹¹ Bd te hi evaṃ nivattā, Cks te ti evan ti vatvā.

pāṭho, taṇ ti taṃ Hirim, ariyapūjitaṇ ti ariyehi Buddhādhi pūjitaṃ. Indassa taṃ vedayā 'ti yasmā evaṃ mahāguṇā ariyapūjitā c' esā tasmā taṃ evaṃ uttamā nāṃ' esā ti Indassa kathehi.

Taṃ sutvā Mātali.

94. Ko te imaṃ Kosiya diṭṭhim odahi 5
 Brahmā Mahindo atha vā Pajāpati,
 Hir' āyaṃ devesu hi seṭṭhasammata
 dhītā Mahindassa mahesi jāyathā 'ti g. ā. 285.

Ta. diṭṭhaṇ,¹ ti Hiri mahāguṇā ariyapūjitā ti laddhim, odahiti hadaye pavesesi, seṭṭhasammataṃ ti tava santike sudhāya laddhakālato paṭṭhāya 10
 Indassa santike kañcānaṇaṃ labhitvā sabbadevatābhi pūjyamānā uttama-
 sammata jāyatha.

Evaṃ tasmim kathente yeva Kosiyaṃ taṃ khaṇaṃ
 ũeva cavanadhammo² jāto. Atha naṃ Mātali „Kosiya āyu-
 saṃkhāro te³ ossaṭṭho dānadhammo⁴ pi samatto⁵, kin te ma- 15
 nussalokena, devalokaṃ gacchāmā“ 'ti ta. netukāmo hutvā

95. Hand' ehi dāni tidivaṃ samakkama⁶
 rathaṃ samāruyha mamāyitaṃ imaṃ⁷,
 Indo ca taṃ Inda-sagotta kaṃkhati,
 ajj' eva tvaṃ Indasahavyataṃ vajā 'ti g. ā. 286. 20

Ta. mamāyitaṇ ti piyaṃ manāpaṃ, Indasagottaṇ ti purimabhava Indena sagottaṇ⁸, kaṃkhati ti tavāgamaṇaṃ icchanto kaṃkhati.

Iti tasmim Kosiyaṇa saddhim kathente yeva Kosiyo ca-
 vitvā opapātiko devaputto hutvā āruyha dibbarathe atṭhāsi.
 Atha naṃ Mātali Sakkassa santikaṃ nesi. Sakko taṃ disvā 25
 tuṭṭhamānaso attano dhītaraṃ Hirideviṃ tassa aggamahesiṃ
 katvā adāsi, aparimāṇaṃ assa issariyaṃ ahoṣi.

Taṃ atthaṃ viditvā „anomasattānaṃ kammaṃ nāma evaṃ vi-
 sujhatīti“ S. osānagātham āha:

96. Evaṃ samijjhanti apāpakammino, 30
 atho suciṇṇassa phalaṃ na nassati,

¹ so all three MSS. ² Bds nassanadham-. ³ Ck no? Bd omits te. ⁴ Bds ca-
 vanadham-. ⁵ Bd sampatto. ⁶ Bds apakkama. ⁷ Bd idam. ⁸ Bd samānago-.

ye keci-m-addakkhu sudhāya bhojanam
sabbe va te Indasahavyatam gatā ti. 287.

Ta. apāpakammino ti apāpakammā¹ sattā evam visujjhanti, ye keci-m-addakkhun ti ye keci sattā tasmim Himavantapadese tadā Kosiyena Hiriyā
5 diyyamānam² sudhābhojanam addasaṃsu, sabbevate ti sabbe pi tam dānam anumoditvā cittaṃ pasādetvā Indasahavyatam gatā ti.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān³ eva pubbe p⁴ etam adānābhiratam thaddhamacchariyam⁵ samānam aham damesim evā“⁶ 'ti vatvā j. s.: „Tadā Hiridevatā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Kosiyō dānapati bhikkhu,
10 Pañcasikho Anuruddho, Mātali Anando, Suriyo Kassapo, Cando Moggallāno, Nārado Sāriputto, Sakko aham evā“⁷ 'ti. Sudhābhō-jana-jātakaṃ⁸.

4. Kuṇāla-jātaka.

Evamakkhāyatīti. Idam S. Kuṇāladahe v. anabhiratipīlite
15 pañcasate bhikkhū ā. k. Tatrāyam anupubbikathā: Sākiya-Koliyā* kira Kapilavatthunagarassa ca Koliyanagarassa ca antare Rohiṇim nāma nadim eken⁹ eva āvaraṇena bandhāpetvā sassāni kārenti. Atha Jeṭṭhamūlamāse sassesu milāyantesu ubhayanagaravāsīnam⁴ pi kamma-karā⁵ sannipatiṃsu. Tattha Ko-vāsino vadimsu: „idam udakam ubhato⁶
20 nihariyamānam⁷ n⁸ eva tumhākam na amhākam pahossati⁸, amhākam pana sassam ekaudaken⁹ eva nippajjissati, idam udakam amhākam dethā“¹⁰ 'ti. Ka-vāsino vadimsu: „tumhesu koṭṭhake pūretvā ṭhitesu mayam rattasuvannaṇilamaṇikālakahāpane gahetvā na sakkhissāma pacchipasibbakādihatthā tumhākam gharadvāre vicarituṃ, amhākam pi
25 sassam eken⁹ eva udakena nippajjissati, idam udakam amhākam dethā“ 'ti. „Na mayam dassāmā“¹¹ 'ti. „Mayam pi na dassāmā“¹² ti. Evam katham⁹ vadḍhetvā eko utṭhāya ekassa pahāram adāsi so pi aññassā 'ti evam aññamaññam paharivā rājakulānam jātim ghaṭṭetvā¹⁰ kalahaṃ vadḍhesuṃ¹¹. Koliyakammakarā vadanti: „tumhe Ka-vāsike¹² gahetvā

¹ B^d -a. ² B^d -ri. ³ B^d -kam, asīti nipātavaṇṇanā niṭhitā. 4. K. = Kuṇālo, s. = sakuṇo. Ka. = Kapilavatthu. Ko. = Koliyanagara. Bhi. = bhikkhave. P. = Puṇṇamukho, ph. = phussakokilo. * cfr. Dhammapada p. 351. Weber's Ind. Studien Bd. 5 p. 412. Senart's Mahāvastu T. 1 p. 338. ⁴ B^d -vāsīkānam. ⁵ B^d kasikamma-. ⁶ B^d -yato. ⁷ C^k niha-, C^s tiha-, B^d har-. ⁸ B^d pahoti. ⁹ B^d kalahaṃ. ¹⁰ B^d ghaṭṭetvā ghaṭṭetvā. ¹¹ B^d pavatte-. ¹² B^d -vāsino sākiyadārake.

gacchatha, ye soṇasiḡālādayo viya attano bhaginīhi saddhim vasimsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā ambhākaṃ kiṃ karissantīti¹. Sākiyakammakarā vadanti: „tumhe dāni kuṭṭhino dārake gahetvā gacchatha, ye anāthā niggaṭikā² tiracchānā viya kolarukkhe vasimsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā ambhākaṃ kiṃ karissantīti. Te gantvā tasmim kamme niyuttaamaccānaṃ kathesum, amaccā rājakulānaṃ kathesum, tato Sākiyā „bhaginīhi saddhim samvāsikānaṃ³ thāmaṃ ca balaṃ ca dassessāmā⁴“ ti yuddhasajjā nikkhamimsu. Koliyāpi „kolarukkhasānaṃ⁵ thāmaṃ ca balaṃ ca dassessāmā⁶“ ti yuddhasajjā nikkhamimsu. Apare paṇācariyā: Sākiyā Koliyānaṃ dāsīsū udakatthāya nadim gantvā cumbaṭāni bhūmiyaṃ nikkhipitvā sukhakathāya⁷ nisinnāsū ekissā cumbaṭaṃ ekā saka-saṇṇāya gaṇhi, taṃ nissāya „tava cumbaṭaṃ mama cumbaṭaṃ“ ti kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsino dāsakammakarā c’ eva sevakabhojakāmaccauparājāno⁸ cā ‘ti sabbe yuddhasajjā nikkhamimsū ‘ti vadanti, imamhā pana nayā purimanayo va bahūsu aṭṭhakathāsu āgato yuttarūpo cā ‘ti sv-eva⁹ gahetabbo. Te pana sāyanhe¹⁰ yuddhasajjā nikkhamissantīti. Tasmim samaye Bh. Sāvatthiyaṃ¹¹ viharanto paccūsasamaye lokāṃ volokento ime evaṃ yuddhasajje nikkhamante¹² addasa, disvā¹³ „mayi gate esa kalaho vūpamissati nu kho no“ ti upadhārento „aham ettha gantvā kalahavūpasamattham tīpi jātakāni kathessāmi, tato kalaho vūpasamissati, atha sāmaggidīpanatthāya dve jātakāni kathetvā Aṭṭadaṇḍasuttam dassessāmi¹⁴. desanaṃ sutvā ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni kumārasatāni dassessanti¹⁵, ahan te paobajessāmi, mahanto samāgamo bhavissatīti“ san-niṭṭhānaṃ katvā¹⁶ sarirapaṭijaggaṇaṃ katvā Sāvatthiyaṃ piṇḍāya caritvā piṇḍapātapaṭikkanto sāyaṇhasamaye Gandhakuṭṭho nikkhamitvā kassaci anārocevā¹⁷ sayam eva pattacivaraṃ ādāya dvinnaṃ senānaṃ antare ākāse pallāmaṃ ābhujitvā¹⁸ tesāṃ samvegajananattham disvā andhakāraṃ kātuṃ kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi, atha tesāṃ samvigga-

¹ Bā -thā ti niggaṭitā. ² Cks vasitakānaṃ. ³ Bā kolyarukkhanagaravāsinaṃ
⁴ Ck sukhatāya ⁵ Bā sevakagāmahho-. ⁶ Bā so va. ⁷ Bā -hasamaye. ⁸ Cks
-tthim. ⁹ Bā nikkhante. ¹⁰ Bā adds ca. ¹¹ Suttanipāta p. 173, Cks dasses-
¹² Cks dassanti. ¹³ Bā add pātova. ¹⁴ Cks -ci-. ¹⁵ Bā ābhujj-. ¹⁶ Cks -hañj-.

hanantu vā pacantu vā¹ ti āyudhāni chaḍḍesum. Ko-vāsino pi tath' eva akāmsu. Atha Bh. otarivā ramaṇīye padese vālikāpūline pañ-
 nāttavarabuddhāsane nisidi anopamāya Buddhasiriya vīrocāmāno. te pi
 rājāno² Bh-tam vanditvā nisīdīmsu. Atha ne S. jānanto va „kasmā
 5 āgat' attha mahārājā³“ ti pucchitvā „n' eva bhante nadīdassanattāya
 na⁴ kilanattāya⁵ imasmim pana thāne saṅgāmaṃ paccupattāpetvā
 āgat' amhā⁶“ ti. „Kīm nissāya vo kalaho mahārājā⁷“ ti. „Udakam
 nissāya⁸ bhante⁹“ ti. „Udakam kīm agghati mahārājā¹⁰“ ti. „Appam¹¹
 bhante¹²“ ti. „Paṭhavi nāma kīm agghati m.¹³“ ti. „Anagghā bh.¹⁴“ ti.
 10 „Khattiyā kīm agghantīti¹⁵“. „Khattiyā nāma anagghā bh.¹⁶“ ti.
 „Appaggham udakam nissāya kasmā mahagge khattiyē nāsetha m.¹⁷
 ti „kalahasmim hi assādo nāma n' atthi, kalahavasena hi mahārāja
 ekāya rukkhadevatāya kālasihena saddhim baddhāghāto¹⁸ sakalam pi
 imam kappam anuppatto yevā¹⁹“ ti vatvā Phandanajātakam kathesi.
 15 Tato „parapattiyena nāma mahārāja na bhavitabbam, parapattiyā²⁰
 hutvāpi ekassa sasassa²¹ kathāya tiyojanasahassavitthate Himavante
 catuppadaganā²² mahāsamuddam pakkhandino ahesum, tasmā para-
 pattiyena na bhavitabban²³“ ti vatvā Daddabhaj. kathesi. Tato „kadāci
 mahārāja dubballo pi mahabbalassa randhe²⁴ passati, kadāci mahabbalo
 20 pi dubbalassa²⁵, laṭukikāpi sakunīkā hatthināgam ghātesīti²⁶“ vatvā
 Laṭukikaj. kathesi. Evaṃ kalahavūpasamanattāya tīni jātakāni
 kathetvā sāmaggiparīdīpanattāya dve jātakāni kathesi: „samaggānam
 hi mahārāja koci otāram²⁷ nāma passitum na sakkotīti²⁸“ vatvā Rukkha-
 dhammaj. kathesi, tathā „samaggānam mahārāja koci vivaram²⁹ passi-
 25 tum nāsakkhi, yadā pana aññamaññam vivādam akāmsu atha ne eko³⁰
 nesādaputto jīvitakkhayam pāpetvā ādāya gato, vivāde assādo nāma
 n' atthīti³¹“ vatvā Vattakaj. kathesi. Evaṃ imāni pañca jātakāni ka-
 thetvā avasāne Attadaṇḍasuttam kathesi. Rājāno pasannā „sace S.
 nāgamissa mayam aññamaññam vadhitvā lohitanadim pavattayissāma,
 30 S-ran nissāya no jīvitam laddham, sace pana S. āgāram ajjhāvasissa
 dvīpasahassadvayaparivāram³² catumahādīparajjam³³ hatthagatam abha-
 vissa atirekasahassā³⁴ kho pan' assa puttā abhavissamsu³⁵ tato khatti-
 yaparivāro abhavissa³⁶, tam kho pan' esa sampattim pahāya nikkha-

¹ Cks rājā. ² Cks omit na. ³ Bds add api ca kho pana. ⁴ Cks omit ni-. ⁵ Bds appaggham. ⁶ Bā bandhā-. ⁷ Bds -yo. ⁸ Bds sasakassa. ⁹ Bds -ṇādayo. ¹⁰ Bā anattū. ¹¹ Bā adds anattam passati. ¹² Bā okāram. ¹³ Bā vivādam. ¹⁴ Cks omit ne eko. ¹⁵ Bā dipaparivāram, Bs dvisahassadīpa parivāram. ¹⁶ Bā adds assa. ¹⁷ Bds -am. ¹⁸ Cks abhavissa. ¹⁹ Bā -ro ca ācāriṣsa.

mitvā sambodhiṃ patto, idāni pi khattiyaparivāro va vicaratū¹ 'ti ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni¹ kumārasatāni adamsu, Bh. te pabbājetvā mahāvanam agamāsi, punadivasato paṭṭhāya tehi parivuto ekadā Kapilapure² ekadā Koliyanagare ti dvīsu nagaresu piṇḍāya carati, ubhayanagaravāsino mahāsakkāram karīmsu. Tesam garugāravena na attano ruciyā pabbajitānam anabhirati uppajji, purānadutiyikāyo pi tesam anabhiratijānanatthāya tam tam vatvā sāsanaṃ pesesi³, te atirekataram ukkaṇṭhimsu. Bh. āvajjanto tesam anabhiratibhāvam nātvā „ime bhikkhū mādisena Buddhena saddhiṃ ekato vasantā ukkaṇṭhanti, kathamrūpā nu kho tesam dhammakathā⁴ sappāyā“ ti upadhārento Kuṇāladhammadesanaṃ passi. Ath' assa etad ahoṣi: „ahaṃ⁵ ime bhikkhū Himavantaṃ netvā Kuṇālakathāya tesam mātuḡamadosaṃ pakāsetvā unabhiratiṃ haritvā⁶ sotāpattimaggaṃ dassāmiti“ so pubbaḡhasamayam nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya Kapilavatthum piṇḍāya caritvā pācchābhattaṃ piṇḍapāṭapaṭikanto bhattakiccavelāyam eva te⁷ pañcasate bhikkhū āmantetvā „diṭṭhapubbo vo bhi. ramaṇīyo Himavantaḡpadeso“ ti pucchi. „No h' idam⁸ bhante“ ti. „Gacchissatha pana Himavantaḡārikam“ ti⁹. „Bhante aniddhimantā¹⁰ mayam, katham gamissāma“ ti. „Sace pana vo koci gahetvā gaccheyya gaccheyyāthā“ ti. „Ama bhante“ ti. S. sabbe pi ne attano iddhiyā gahetvā ākāse uppatitvā Himavantaṃ gantvā gaganatale ṭhito va ramaṇīye Himavantaḡpadeso Kañcanaḡpabbataṃ¹¹ Maṇip. Hiṅgulap. Añjanap. Sānup. Phalikapabbatan ti nānāvidhe pabbate pañca mahānadiyo¹² Kaṇṇamuṇḡakam Rathakāram Sīhappāpātam Chaddantaṃ Tiyaḡgalam¹³ Anotattaṃ Kuṇāladahan ti sattadahe dassesi, Himavanto nāma mahā¹⁴ pañcayojanasatubbedho tiyojanasahassavittthato, tassa imam ramaṇīyam ekadesam¹⁵ attano ānubbāvena dassesi, ta. katanivāsāni¹⁶ sīhavyagghahatthikulādāni catuppādāni pi ekadesato dassesi¹⁷, ta. āramarāmaṇeyyakādāni pupphaphalūpage rukke nānāvidhe sakūṇasaṃghe jalathalajapupphāni Himavantaṃ pu-
ratthimāpasse suvaṇṇatalam pacchimāpasse hiṅgulatalam dassesi, imesam rāmaṇeyyakādānam¹⁸ diṭṭhakālato paṭṭhāya tesam bhikkhūnam purānadutiyikāsu chandarāgo pahīno¹⁹. Atha S. te bhikkhū gahetvā

¹ Cks only one ad-. ² Bā -lavatthupure. ³ Cks -suṃ. ⁴ Bā dhammi-. ⁵ Cks omit aham. ⁶ Bā vinodetvā. ⁷ Cks omit te. ⁸ Bā hetam. ⁹ Bā adds vutte. ¹⁰ Bā -to. ¹¹ Bā adds ratanap. ¹² Bā adds satta mahāsārā. ¹³ Bā kiyāḡgalam. ¹⁴ Bā add pathavīto. ¹⁵ Bā ekam-. ¹⁶ Bā -vāsānāni. ¹⁷ Bā -ti. ¹⁸ Bā -ṇiyakānām. ¹⁹ Bā bahino.

ākāsato otarivā Himavantassa pacchimapasse satthiyojanike silāta¹
 sattayojanikassa kappatthikasālarukkassa hetthā tiyojanāya² manosi-
 lāya³ tehi bhikkhūhi parivuto chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento
 5 aṇṇavakucchiṃ khobhetvā jalamāno suriyo viya nisīditvā madhurassa-
 raṃ nicchārento te bhikkhū āmantesi: „bhi. imasmim̐ Himavante tum-
 behi aditthapubbaṃ pucchathā“ ti. Tasmiṃ khaṇe dve citrakokilā
 ubhosu koṭṭisu daṇḍakam̐ mukhena ḍasitvā⁴ majjhe attano sāmikam̐
 nisidāpetvā aṭṭha cittakokilā purato aṭṭha pacchato aṭṭha dakkhiṇato
 aṭṭha vāmato aṭṭha hetthato⁵ aṭṭha upari chāyāṃ katvā evaṃ tam̐
 10 citrakokilam̐ parivāretvā ākāsenāgacchanti. Te bhikkhū tam̐ sakuṇa-
 saṃgham̐ disvā S-raṃ pucchimsu: „ke nām̐ ete bhante sakuṇā“ ti.
 „Bhi. mama esa⁶ porāṇako vāṃso, mayā ṭhapitapaveṇi⁷ maṃ pubbe
 evaṃ parivāriṃsu⁸. tadā pan̐ esa sakuṇagaṇo mahā ahoṣi. aḍḍhuḍ-
 dhāni dijakāṇṇāsahassāni maṃ⁹ parivāriṃsu, anupubbena¹⁰ pariḥāyitvā
 15 idāni ettako jāto“ ti. „Katham̐ rūpe¹¹ pana bhante vanasaṇḍe etā
 dijakāṇṇā tumhe paricarimsu“ ti. Atha nesam̐ S. „tena hi bhi. su-
 nāthā“ ti satim̐ upatthapāpetvā atītam̐ āharitvā dassento āha:

Evam akkhāyati evaṃ anusūyati: sabbosadhadharaṇidhare
 nekapupphamalyavitate¹² gajagavajamahisarurucamarapasada-
 20 khaggagokaṇṇasiḥavyagghadīpacchakokataracchauddārakākada-
 limigabilārasasakāṇṇikānucarite¹³ ākinnanelamaṇḍalamahāvāra-
 hanāgakulakareṇusaṃghadhivutthe¹⁴ issammigasākhammigasa-
 rabhammigaṇimigavātammigapasadammigapurisallukimpurisa-
 yakkarakkhasanisevite¹⁵ amajjamañjaridharabrahaṭṭhapup-
 25 phapuphitagganekapādapagaṇavitate¹⁶ kuraracakoravāraṇa-
 mayūraparābhūtajivajivakacelāvakaabhiṃkāraḥkaravīkamattavihaṇ-
 gasatasampaghuṭṭhe¹⁷ añjanamanosilaharitālahiṅgulakahemara-
 jatakanakadhātusatavinaddhapatimaṇḍitappadesa¹⁸ — evarūpe
 khalu kho ramme vanasaṇḍe Kuṇālo nāma sakuṇo paṭivasati

¹ Bḍ mano. ² Bḍs -nikāya. ³ Bḍ -silatalāya. ⁴ Bḍs gahetvā. ⁵ Bḍ hetthā.
⁶ Ck eka, Bḍ esa mama. ⁷ Cks pameṇi. ⁸ Ck -cār-. ⁹ Cks mama. ¹⁰ Bḍ
 adds pana. ¹¹ Bḍ katham̐ evarūpe. ¹² Ck -malyā-, Bḍ -malla-. ¹³ Bḍ -cāma-
 ri-taracchayo-udārikadali-, Cks kaṇṇakā-. ¹⁴ Bḍ -nānākulakareṇu-vuṭṭhe. ¹⁵
 Bḍs -pūrisālū-. ¹⁶ Bḍ -pahaṭṭhapupphapussitaggā-vitate. ¹⁷ Bḍ -kurura-, Cks
 -cakura-, Bḍs -sarabhūta-, Cks -karavīra-, Bḍ satatamsam-. ¹⁸ Bḍ -kanakāne-
 kadhātusata.

ativiya citto ativiya cittapattacehadano, tass' eva khalu bho K-assa s-assa aḍḍhuddhāni itthisahassāni paricārikā dijakaññāyo. Atha khalu bho dve dijakaññāyo kaṭṭham mukhena ḍasitvā taṃ K-am s-am majjhe nisidāpetvā uḍḍenti, „mā naṃ K-am s-am addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā¹“ 'ti. Pañ- 5 casatadijakaññāyo² heṭṭhato heṭṭhato ḍenti³, „sac' āyaṃ K. s. āsanā paripatissati⁴ mayan taṃ pakkhehi paṭiggahessāmā⁵“ 'ti⁶. Pañcasatā dījakaññāyo uparūpari⁷ ḍenti, „mā naṃ K-am s-am ātapo paritāpīti⁸“. Pañcasatā dijakaññāyo ubhatopasse ḍenti⁹ „mā naṃ K-am s-am sītaṃ vā uḥam vā tiṇaṃ vā rajo vā 10 vāto vā ussāvo vā upapphusīti¹⁰“. Pañcasatā dijakaññāyo purato purato ḍenti¹¹, „mā naṃ K-am s-am gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭhalena¹⁰ vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daḍḍena vā satthena vā sakkharāhi¹¹ vā pahāraṃ adaṃsu¹², māyaṃ K. s. 15 gacchehi vā latāhi vā rukkhehi vā¹³ thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā pakkhīhi saṃgāmesīti¹⁴“. Pañcasatā dijakaññāyo pacchato ḍenti¹⁵ saṃhāhi sakkhīlāhi mañjūhi¹⁶ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyaṃ¹⁷ K. s. āsane pariyukkaṅṭhīti¹⁸“. Pañcasatā dijakaññāyo¹⁹ disodisaṃ ḍenti¹⁵ nekarukkhavidha- 20 vikatiphalam āharantiyo, „māyaṃ K. s. khudāya parikilamitthā²⁰“ 'ti. Atha khalu bho dijakaññāyo taṃ K-am s-am ārāmen' eva ārāmaṃ uyyānen' eva uyyānaṃ nadītitthen' eva n-am pabbatasikharen' eva p-am ambavanen' eva a-am jambuvanen' eva j-am labujavanen' eva l-am nālikerasañjādiyen' eva¹⁹ 25 n-im²⁰ khippam eva abhisambhonti ratatthāya²¹. Atha khalu bho K. s. tāhi dijakaññāhi divasaṃ²² paribbūḥo²³ evam apa-

¹ Bds -ethā. ² Bd adds mukhe. ³ Ck naccenti, Bd heṭhako ḍenti. ⁴ Cks -tis-sati. ⁵ Bd -mi, omitting ti. ⁶ Cks evarūpari. ⁷ so Cks for -tāpayīti? Bd -tāpeti. ⁸ Cks naccenti, Bd naḍenti. ⁹ Ck naccenti. ¹⁰ Bd kathalāya. ¹¹ Cks -āyā. ¹² Cks addaṃsu. ¹³ Bd adds sakkhehi vā. ¹⁴ Cks -messasīti. ¹⁵ Ck naccenti. ¹⁶ Bd maññāhi. ¹⁷ Cks mā saṃ, Bd yā maṃ. ¹⁸ Cks omit di-. ¹⁹ so Cks; Bds -sañcāriyena. ²⁰ Bds -sañcāri. ²¹ Bd rati-. ²² Cks -se

²³ Ck -he.

sādeti: „nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahucittiyo katassa appatikārikāyo anilo viya yena kāmaṅgamāyo“ ti.

Tatrāyaṃ atthavaṇṇanā: bhi. yo vaṇṇasaṅgo evaṃ akkhāyati evaṃ ca
 5 anusūyati kin ti kathiyati: sabbosadhadharaṇidhare ti vitthāro, ta. sabbosa-
 dhadharaṇidhare ti sabbosadhadharaṇimhi mūlatacapattapupphādisabbosa-
 dhadharāya¹ dharaṇiyā samannāgato ti a., sabbosadhayutto vā dharaṇidharo²,
 so hi padeso sabbosadhadharaṇidharo ti evaṃ akkhāyati evaṃ ca anusūyati,
 tasmiṃ vanasaṅgo ti vuttam hoti, sesapadayo janāya pi es' eva nayo, neka-
 10 pupphamalyavitata ti nekehi³ pilandhanatthāya⁴ uppannapupphehi c' eva
 pilandhanamalyehi ca vitate, rurū 'ti suvaṇṇavaṇṇā migā, uddārā ti upadra-
 migā⁵, bilārā ti mahābilārā nelamaṇḍalam vuccati taruṇā bhīmīcakchācamaṇḍa-
 lam⁶, mahāvārāhā ti mahāhatthino, ākiṇṇanelamaṇḍalamahāvārāhena gocari-
 kādibhedena dasavidhena nāgakulena c' eva kaṇṇerasaṅghena⁷ ca adhvutthe⁸ ti
 15 a., issammigā⁹ ti kālasīhā, vātammigā ti pasatammigā¹⁰ ti citramigā,
 purisallū¹¹ ti vaḷavāmukhayakkhiniyo, kimpurisā ti devakinnaracandakinnara-
 dumakinnaradaṇḍamānavakakontasakunakapaṇṇapūrapūradibhedā kinnarā, amajja-
 māñjaridharabrahātṭhapupphapupphitagganekapādapagaṇavitata
 ti makuladharehi c' eva māñjaridharehi ca supupphitehi ca aggamatapupphehi¹²
 20 c' anekehi pādapagaṇehi ca vitate, vāraṇā nāna hatthilīṅgasakuṇā, celāpakā
 ti¹³ pi eke¹⁴ sakuṇā yeva, hemaṇ ca kaṇcanaṇ cā 'ti dve suvaṇṇajātīyo,
 etehi aṇjanādīhi nekadhātusatehi anekehi vaṇṇadhāturājīhi¹⁵ vinaddhapatimaṇḍi-
 tappadese, bho ti dhammālapanamattam etaṃ, citto ti mukhatuṇḍake¹⁶ beṭṭhā-
 udarabhāge pi¹⁷ citro¹⁸ va, aḍḍhuddhānīti¹⁹ tīpi sahasāni pañcasatānīti a.,
 25 addhānapariyāyapathe ti addhānasaṃkhāte gamanamagge, ubbāhetthā²⁰ ti
 bādhayittha²¹, upapphusīti upagantvā phusi, pahāraṃ adamsū 'ti ettha mā
 nan ti padassa sāmivasen' attho veditabbo, saṃgāmesīti saṃgāmi, saṇhā-
 hīti maṭṭhāhi²², sakhilāhīti²³ piyāhi, mañjūhīti sakhilāhi²⁴, madhurā-
 hīti madhurassarāhi, samudācarantiyo ti gandhakaraṇavasena paricarantiyo
 30 nekarukkhaividhaviṭṭhātiphalan ti nekehi rukkhehi vidhaviṭṭhātiphalam,
 āraṃeneva āraṃan ti pupphārāmādisu aṇṇatarena āraṃen' eva aṇṇam āra-
 mam nentīti a., uyyānādisu pi es' eva nayo, nālikīrasaṇjādiyenā²⁵ ti nāli-
 kīraṇan' eva aṇṇam nālikīraṇanam abhisambhotīti evaṃ netvā tattha nam

¹ Cks -rā. ² Cks -re. ³ Bā anek-. ⁴ Bā phalattthāya. ⁵ so C; Ck upadrā-
 chā? Bā uddā. ⁶ so C; Ck bhīmījakacchāca-, Bā taruṇabhigacchāpa-, Bā
 bhīmīgacchāja-. ⁷ Bā kaṇṇu-. ⁸ Bā -vutthe. ⁹ Eā issammigā etc. ¹⁰ Bā
 pasada-. ¹¹ Cks -u, Bā -sālu. ¹² Pā -pupphitehi. ¹³ Cks -}hakā ti. ¹⁴ Bā
 etc. ¹⁵ Bā -rāsīhi. ¹⁶ Bā hi. ¹⁷ Bā uparibhogehi. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bā addh
 aḍḍhacattthāni. ²⁰ Eā -ethā. ²¹ Bā bāhittha. ²² Cks mayāhi, Bā maṭṭhāhi.
²³ Cks saddhīmīlābhīti. ²⁴ Cks salīlāhi. ²⁵ so Cks; Bā -sañjāriyenevā.

khippaṃ ūva ratatthāya¹ pāpuṇanti, divasaṃ² paribbūḷho ti sakaladivasaṃ
vūlho³, apasādetīti tā kira taṃ evaṃ divasaṃ pi paricaritvā nivāsarukkhe
otāretvā parivāretvā rukkhasākhāsu nisīditvā app-eva nāma madhuravacanaṃ
labheyyāma⁴ 'ti patthayantiyo iminā uyyojitakāle attano vasaṇatthānaṃ gami-
sāma⁵ 'ti vasanti, Kuṇālarājā pana tā uyyojento nassathā⁶ 'ti ādi vacanehi 5
apasādeti, ta.⁴ vīnassathā⁷ 'ti sabbatobhāgena nassathā gehe dhanadhaññādīnaṃ
nāsanena coriyo bahumāyatāya dhuttiyo natthasattāya⁸ asatiyo anavaṭṭhitacitta-
tāya lahucittāyo katavināsanena mittadūbhitāya appatikāriyo ti.

Evaṃ ca pana vatvā „iti kho bhi. ahaṃ tiracchānagato pi
itthinaṃ akataññutaṃ bahumāyataṃ anācāratam⁹ dussilataṃ ca jānāmi, 10
tadā p' ahaṃ⁶ tāsaṃ vase avattitvā tā yeva attano vase vattemīti“
imāya kathāya⁷ tesāṃ bhikkhūnaṃ anabhiratiṃ haritvā S. tuṅhi ahoṣi.
Tasmīṃ khaṇe dve kālakokilā sāmikāṃ daṇḍakena ukkhipitvā heṭṭhā-
bhāgādisu catasso catasso hutvā taṃ padesaṃ āgamimsu, tāpi disvā
te S-raṃ pucchimsu. S. „pubbe bhi. mama sabhāyo Puṇṇamukho 15
nāma phussakokilo⁸ ahoṣi, tassāyaṃ vaṃso“ ti vatvā purimanāyen⁹
eva tehi bhikkhūhi pucchito āha:

Tass' eva⁹ khalu bho Himavato pabbatarājassa puratthima-
disābhāge susukhumasunipuṇagirippabbhavā¹⁰ haritupayantiyo¹¹ ti.

Ta. suṭṭhusukhumasaṇhasakhillatāya¹² susukhumasunipuṇā¹³ giri¹⁴ etā- 20
saṃ pabbhavā¹⁵ ti girippabbhavā¹⁶ Himavantato sandamānā, haritatīṇamiessa-
oghatāya harita-Kuṇāladahaṃ upgamanena upayantiyo ti sukhumasunipuṇa-
girippabbhavā¹⁷ haritupayantiyo¹⁸ evarūpā nadiyo yasmīṃ santīti a. Idāni yaṃ
Kuṇāladahaṃ tā upayanti ta.¹⁹ pupphāni vaṇṇento āha:

Uppalakumudapadumanalīnasatapattasogandhikamandālaka- 25
sampattivirūḷhasucigandhamanuññāpāvakappadesa²⁰ ti.

Ta. uppalaṇaṃ ti nīluppalaṃ, naḷīnaṇaṃ ti setapadumaṃ, satapattaṇaṃ ti
paripuṇṇasatapattapadumaṃ, sampattīti etehi sampattivirūḷhehi abhinavajātehi
sucigandhena c' eva manuññena ca hadayabandhanasamatthatāya pāvakena²¹ ca 30
padeseṇa samannāgato ti a. Idāni tasmīṃ dahe rukkhadāyo vaṇṇento āha:

¹ B^d rati. ² C^k -sa. ³ B^d paribbūḷho. ⁴ B^d adde nassathā ti gacchatha. ⁵
C^k -ra. ⁶ B^d pāhaṃ. ⁷ B^d gāthāya. ⁸ C^k B^d pu-. ⁹ C^k evaṃ. ¹⁰ C^k
-ppahāvā, B^d -patava. ¹¹ C^k bhari-, C^s bharitūpasantiyo, B^d tassa susukhuma-
sunipuṇā in the place of tattha. ¹² B^d -salilatāya. ¹³ C^k -ṇo. ¹⁴ C^k giri,
B^d giri. ¹⁵ C^k pabhāvo, B^d pabhavo. ¹⁶ C^k -bhāvā. ¹⁷ C^k -bhāvā. ¹⁸ C^k
haritāyantiyo, C^s haritūlayantiyo. ¹⁹ B^d -yantiyo tāni. ²⁰ C^k -dālava-
²¹ B^d māva-.

Kuravakamucalindaketaketasavajulapunnāgavakulatilakapiyakahasanasālasalajacampakāsokanāgarukkhatirītibhūjapattaloddacandanoghavane kālāgalupadmakapiyaṅgudevadārukacocagahane¹ kakūdhakuṭajaamkolakaccikārakaṇṇikārakanaverako-
 5 raṇḍakovīḷarakimsukayodhivanamallikamanaṅgaṇamanavajjabhaṇḍisurucirabhaginimālādimalyadhare jātisumanamadhugandhikadhanukārikatālisatagaraūsīrakotṭhakacchavitate atimuttaka-
 samkusumitalatāvitatapatiṇḍitappadese haṃsapilavakādambakāraṇḍavābhinadite vijjādharasiddhasamaṇatāpasagaṇādhivutthe
 10 varadevayakkharakhasadānavagandhabbakinnaramahoragānu-
 ciṇṇappadese² —

Evarūpe khalu bho ramme vanasaṇḍe Puṇṇamukho nāma phussakokilo pativasati ativiya madhuragirolvilasitanayanamattakkho, tass' eva khalu bho P-assa ph-assa adḍhuddhāni
 15 itthisatāni paricārīkā dijakaṇṇāyo. Atha khalu bho dve dijakaṇṇāyo kaṭṭham mukhena ḍasitvā taṃ P-am ph-am majjhe nisīdāpetvā uḍḍenti, „mā naṃ P-am ph-laṃ addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā“³ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo heṭṭhato ḍenti,⁴ „sac' āyaṃ P. ph.⁵ āsanā paripatissati⁶ mayāṃ taṃ
 20 pakkhehi paṭiggahessāma“⁷ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo uparūpariḍenti,⁸ „mā naṃ P-am ph-am ātāpo paritāpīti“⁹. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo ubhatopasse ḍenti,¹⁰ „mā naṃ P-am ph-am sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphusīti“¹¹. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo purato¹² ḍenti,¹³ „mā naṃ P-am
 25 ph-am gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭhalena¹⁴ vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi vā pahāraṃ adamsu, māyaṃ P. ph. gacchehi vā latāhi vā rukkhehi vā thambhehi vā pāsāṇehi vā balavantehi vā pakkhīhi¹⁵ saṃ-
 30 gāmesīti“¹⁶. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo pacchato¹⁷ ḍenti saṇhāhi sa-

¹ Bā kurā - ketakavidisamaṇṇulapunnāgabahūla-piyaṇṇkāhasanasaralācampakāsokakālagulupaduka-dāruṇatecagahane. ² Bā tatthevayakkha-. ³ Bā -ethā. ⁴ Cks naccenti. ⁵ Bā adds sakūṇo. ⁶ Cks -paṭi-. ⁷ Cks repeat pu-. ⁸ Ck naccenti. ⁹ Ck kalena, Bā katalāya. ¹⁰ Cks -ehi, Bds -ihi. ¹¹ Cks repeat pa-

khilāhi mañjūhi¹ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyam
 P. ph. āsane pariyukkaṇṭhīti²“. Paññāsa dijakaññāyo diso-
 disaṃ ḍenti nekarukkhaividhaviakatiphalaṃ āharantiyo, „mā-
 yam P. ph. khudāya parikilamitthā“ 'ti. Atha khalu bho dija-
 kaññāyo taṃ P-am ph-am āraṃen' eva āraṃam uyyānen' eva ⁵
 uyyānam nadititthen' eva n-am pabbatasikharen' eva p-am
 ambavanen' eva a-am jambuvanen' eva j-am lambujavanen'
 eva l-am nālikerasañjādiyen' eva³ n-im⁴ khippam eva abhi-
 sambhonti⁵ ratatthāya⁶. Atha khalu bho P. ph. tāhi dija-
 kaññāhi divasaṃ paribbūlho⁷ evaṃ pasaṃsati: „sādhū sādhū ¹⁰
 bhaginiyo, etaṃ kho bhaginiyo tumbhākaṃ patirūpaṃ⁸ kula-
 dhītānaṃ⁹ yaṃ tumhe bhattāraṃ paricareyyāthā¹⁰“ 'ti. Atha
 khalu bho P. ph. yena Kuṇālo s. ten' upasaṃkami, addassuṃ¹¹
 kho K-assa s-assa paricārikā dijakaññāyo taṃ P-am ph-am,
 dūrato āgacchantam disvāna yena P. ph. ten' upasaṃkamimsu¹², ¹⁵
 upasaṃkamtivā taṃ P-am ph-am etad avocum: „ayam samma
 P-kha Kuṇālo s. ativiya pharusō ativiya pharusavāco, app-eva
 nāma tavam¹³ pi āgamma piyavācam labheyyāma¹⁴“ 'ti. „App-
 eva nāma bhaginiyo“ ti vatvā yena K. s. ten' upasaṃkami,
 upasaṃkamtivā K-ena s-ena saddhim paṭisammoditvā eka- ²⁰
 mantaṃ nisinno kho P. ph. taṃ K-am s-am etad avoca:
 „kissa tvaṃ samma K-la itthīnaṃ sujātānaṃ kuladhītānaṃ
 sammāpaṭipannānaṃ micchāpaṭipanno¹⁴, amanāpabhāṇinaṃ pi
 kira samma K-la itthīnaṃ manāpabhāṇinā bhavitabbaṃ ki-
 maṅga pana manāpabhāṇinan¹⁵“ ti. Evaṃ vutte¹⁵ K. s. taṃ ²⁵
 P-am ph-am evaṃ apasādesi: „nassa tvaṃ samma jamma
 vasala, vinassa tvaṃ samma jamma vasala, ko nu tayā viyatto
 jāyāyācitenā¹⁶“ 'ti, evaṃ apasādito va¹⁷ pana P. ph. tato h'

¹ Bā maññūhi. ² Ck pari-. ³ Ck -jātadiyena, C^s -jādi-, Bā^s -sañcāri-
 keneva. ⁴ Ck -sañjātādi, Bā^s -sañcāraṃ. ⁵ Bā -bhenti. ⁶ Bā rati. ⁷ Ck^s
 divasapari-, Bā divasāmpari-. ⁸ Ck^s -pa. ⁹ Ck -dhitā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Ck
 addassu, C^s addasāsu, Bā addasāsūm. ¹² Bā omits upa-. ¹³ Bā taṃ. ¹⁴ Bā
 adda si. ¹⁵ Bā -o. ¹⁶ so Ck^s; Bā jāyājīnenā. ¹⁷ Bā ca.

eva¹ paṭinivatti. Atha khalu bho P-assa ph-assa aparena samayena nacirass' eva² kharo ābādho uppajji lohita-pakkhandikā pabāḷhā vedanā vattanti³ maraṇantikā. Atha khalu bho P-assa kokilassa paricārikānaṃ dijakaññānaṃ etad ahoṣi:

5 „ābādhiko ayaṃ P. ph., app-eva nāma imamhā ābādhā⁴ vuṭṭhaheyyā“ 'ti, ekaṃ adutiyaṃ ohāya yena K. s. ten' upasaṃkamimsu. Addasā⁵ kho K. s. tā dijakaññāyo dūrato va āgacchantiyo, disvāna tā dijakaññāyo etad avoca: „kahaṃ pana tumbhākaṃ⁶ vasaliyo bhattā“ ti, „ābādhiko samma K-la P. ph.,

10 app-eva nāma tamhā ābādhā⁷ vuṭṭhaheyyā“ 'ti⁸, evaṃ vutte K. s. tā dijakaññāyo evaṃ apasādesi: „nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahu-cittiyo⁹ katassa appatikārikāyo anilo viya yenakāmaṅgamāyo“ ti vatvā yena P. ph. ten' upasaṃkami upasaṃkamitvā taṃ

15 P-aṃ ph-aṃ etad avoca: „haṃ¹⁰ samma P-khā“ 'ti, „haṃ samma K-lā“ 'ti. Atha khalu bho K. s. taṃ P-aṃ ph-aṃ pakkhehi ca tuṇḍakena ca pariggahetvā vuṭṭhāpetvā nānābhesajjāni pāyāpesi¹¹, atha khalu bho P-assa ph-assa so ābādho paṭippassambhīti.

20 Ta. piyakā ti setapuppā, hasanā ti hakāro sandhikaro, asanāyavā¹², tirīṭṭi ekarukkhaṅgati, candanā ti rattasurabhicandanā, oghavane ti etesaṃ oghena ghaṭāya¹³ samannāgate vane, devadārurukacocagahane¹⁴ ti devadārurukkhehi c' eva kadalīhi ca gahane, kaccikārā ti ekā rukkhaṅgati, kaṇṭhikārā ti mahāpuppā, kaṇṭhikārā ti khuddakapuppā, kiṃsukā ti vi-

25 ghātakā¹⁵, yodhikā ti yudhikā¹⁶, vanamallikamanaṅganamanavajja-bhaṅḍisurucirabhaginimālamalyadhare ti mallikānaṃ ca anaṅgaṇānaṃ anavajjanaṃ ca bhaṅḍīnaṃ surucirānaṃ ca bhaginīnaṃ pupphehi malyadhārayamāne, dhanukārīti dhanupāṭaḷi, tālīsā ti tālīsapattarukkā, kaḍchavitāte¹⁷ ti etehi sumanādīhi vitatanadikachapabbatakacche¹⁷, saṃkusumitalatā¹⁸ ti

30 tesu tesu ṭhānesu suṭṭhukusumitaatimuttakehi¹⁹ c' eva nānāvidhalatāhi ca²⁰ vitatapatimaṅḍitappadesa, tāpasasamaṅgaṇādhi-vutthe ti etesaṃ vijjā-dharādīnaṃ gaṇehi adhi-vutthe, P-mukho ti²¹ mukhapari-puṇṇatāya P-kho²²,

¹ B^s yeva. ² B^d adds accayena. ³ B^d pav-. ⁴ B^d adds naṃ, B^s na. ⁵ B^d -sa. ⁶ B^d tumhaṃ. ⁷ B^d add na. ⁸ B^d si. ⁹ B^d -āyo. ¹⁰ C^ks haṃ. ¹¹ C^k yāyā-. ¹² so C^ks for asano yeva? B^d āsanāyeva. ¹³ B^ds satatagha-. ¹⁴ C^ks -cova-. ¹⁵ B^d vātaghaṭakā. ¹⁶ C^k yutikā, C^s suyūthikā. ¹⁷ B^d gaccha-. ¹⁸ C^ks -late. ¹⁹ B^d adhi-. ²⁰ C^ks -latā omittina ca. ²¹ C^ks omit p-mukho ti. ²² C^ks -khā.

parehi puṭṭhatāya phussakokilo, vilasitanayano¹ ti vilasitanetto, mattak-
kho ti yathā mattānaṃ akkhīni rattāni honti evaṃ rattakkho pamāṇayuttanetto
vā, bhagiuiyo ti ariyavohārena ālapanāṃ, paricareyyāthā 'ti sakaladivasaṃ
gahetvā vicareyyātha, iti so piyakathaṃ kathetvā uyyojeti², kadāci pana K. s.
saparivāro P-mukhaṃ dassanāya gacchati kadāci P. K-lassa santikaṃ gacchati, 5
tenāha: atha khalu bho ti, sammā 'ti vayassa, āgammā 'ti paṭicca upanissāya,
labheyyā mā 'ti K-assa' santikaṃ piyavacanaṃ labheyyāma, appevanā mā 'ti
api nāma labheyyāma, vakkhāmi nan ti, sujātānan ti samānajātikānaṃ, nassā
'ti palāya, jammā 'ti lāmaka, vyatto ti ko nu³ sadiso añño vyatto nāma
atthi, jāyāyācitenā⁴ 'ti jāyājītenā⁵, ayam vā pātho, evaṃ itthiparājītena tayā 10
sadiso ko nāma vyatto atthīti, taṃ puna evarūpassa vacanassa ābhaṇanathāya⁶
apasādeti, tato hevā⁷ 'ti kuddho m. K. ti cintetvā tato yeva paṇinivatti, so
nivattitvā saparivāro attano vasaṇaṭṭhānam eva agamāsi, appeva nāmā 'ti
saṃsaya-parivittakko imamhā ābādhā vuṭṭhaheyya vā na vā ti evaṃ cintetvā taṃ
ohāya pakkamīṃsu, tumhaṃ⁸ ti tumbhakaṃ, app-eva nāmā 'ti tambhā ābādhā 15
vuṭṭhaheyya vā na vā, amhakaṃ āgatakāle mato bhavissati, mayāṃ hi idān' esa
marissatīti ṇatvā tumbhakaṃ pādapari-cārikā bhavituṃ āgatā ti, ten' upasaṃ-
kamīti imā itthiyo sāmikassa matakāle āgatā paṭikkūlā bhavissāmā 'ti taṃ pahāya
āgatā⁹ gantvā mama sabhāyaṃ pupphaphalādīni nānābhesajjāni saṃharitvā āro-
gaṃ¹⁰ karissāmīti cintetvā nāgabalo M. ākāse¹¹ uppattitvā yena so ten' upa- 20
saṃkamī, han ti nipāto, jīvasi sammā 'ti pucchanto evam āha, itaro pi 'ssa
jīvamīti vadanto haṃ sammā 'ti āha, pāyāpesīti pāyesi, paṭippassambhīti
rūpasanto.

Tāpi dijakaññāyo tasmim aroge jāte āgatā. K. pi P-khaṃ
katipāhaṃ phalāphalāni¹² khādāpetvā tassa balappattakāle 25
„samma tvaṃ idāni ārogo¹⁰, attano paricārikāhi saddhim vasa,
aham pi attano vasaṇaṭṭhānaṃ gamissāmīti“ ā. Atha naṃ so
„imā¹³ maṃ bālhagilānaṃ pahāya palātā¹⁴, na me etāhi dhut-
tīhi¹⁵ attho“ ti ā. Taṃ sutvā M. „tena hi te samma itthīnaṃ
pāpabhāvaṃ ācikkhissāmīti“ P-aṃ gahetvā Himavantapasse 30
manosilātalaṃ netvā sattayojaniyasālamūle manosilāsane¹⁶ nisīdi,
ekasmim passe P. saparivāro nisīdi. Sakala-Himavante deva-
ghosauācari¹⁷: „ajja K. sakunārājā Himavati¹⁸ manosilāsane
nisīditvā Buddhaḷīlhāya dh. desessati, taṃ suṇāthā“ 'ti param-

¹ Bā -nā. ² Bā -si. ³ Bā adds tayā. ⁴ Bā jāyājīnenā. ⁵ Ck Bā jayā-. ⁶
Ck āhanatthāya, Cc ābhanat-, Bā abhaṇat-, Bc abhaṇanat-. ⁷ Bā yevā. ⁸ Ck
tiyahan, Cc tuyhan. ⁹ Bā adds ti ahaṃ, Bc ahaṃ. ¹⁰ Bā a-. ¹¹ Bāc -ena.
¹² Bā -lena. ¹³ Bā adds samma. ¹⁴ Bāc palāyanti. ¹⁵ Bā vasalīhi. ¹⁶ Bā
-lātale. ¹⁷ Bā devatā-. ¹⁸ Bā -vante.

parāghosena chakāmāvacarā devā ñatvā¹ yebhuyyena² sannipatimsu, bahū nāgasupaṇṇagijjhā aṭvīyam pi³ devā⁴ taṃ atthaṃ ugghosimsu. Tadā Ānando nāma gijjharājā dasasahassagijjhaparivāro Gijjhapabbate paṭivasāti, so pi taṃ kolā-
 5 halāṃ sutvā „dh. suṇissāmīti⁵“ sapaṭivāro jāgantvā ekamantaṃ nisīdi. Nārado pi pañcābhiññātāpasasahasasatāpasapari-
 vuto Himavantaṭṭhese viharanto taṃ devaghosanaṃ sutvā „sahāyo kira me K. itthīnaṃ agunaṃ kathessati⁶, mayāpi taṃ desanaṃ sotuṃ vaṭṭatīti“ tāpasasahassena⁷ saddhīṃ iddhiyā
 10 ta. gantvā ekamantaṃ nisīdi. Buddhānaṃ desanāsannipātasadisō mahāsamaḡamo ahoṣi. Atha M. jātissaraññāṇena itthidosapaṭisamyuttaṃ atītabhave diṭṭhakāraṇaṃ P-am⁸ kāya-sakkhīṃ katvā kathesi.

Tam atthaṃ pakāṣento Satthā āha:

15 Atha khalu bho K. s. taṃ P-am ph-am gilānavuṭṭhitaṃ aciravutṭhitaṃ gelaññā⁹ etad avoca: „diṭṭhā mayā samma P-kha K aṇ hā¹⁰ dveṭṭikā¹¹ pañcapatikā ya¹² chaṭṭhe purise cittaṃ paṭibaddhaṃ ti¹³ yā yadidāṃ kavandhe piṭhasappimhīti¹⁴“. Bhavati ca paṇ' uttar' ettha¹⁵ vākyam:

20 1. Ath' Ajjuno Nakulo Bhīmaseno
 Yudhiṭṭhilo Sahadevo¹⁶ ca rājā
 ete paṭi pañca-m-aticca¹⁷ nārī
 akāsi¹⁸ khujjavāmanaṇa pāpaṇ ti. 288.

25 „Diṭṭhā mayā samma P-kha Saccatāpāṇī nāma samaṇī su-sānamajjhe vasantī¹⁹ catutṭhabhattaṃ pariṇāmayamānā, sā²⁰ tulāputtākena²¹ pāpaṇ akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kākāti²² nāma devī samuddamaḡjhe vasantī bhariyā Venateyyassa²³ Naṭakuverena²⁴ pāpaṇ akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kuraṅgavi²⁵ lomasundarī²⁶ Eḷa-

¹ Bā sutvā. ² Bā adds tattha. ³ Bā -ṇṇāvijjādharādīnaṃ pi, Bā -vijjhātāṭṭhaviyampi. ⁴ Bā devatā. ⁵ Cks sussaṃmīti. ⁶ Bā adds mahāsamaḡamo bhaviṣṣati. ⁷ Bā -dasasahassena. ⁸ Bā -khassa. ⁹ Bā gelaññātaṃ, Cks gelaññāṃ. ¹⁰ Bā adds devī. ¹¹ Bā dvī-. ¹² so Cks for yassā? Bā yo, Bā raṇ. ¹³ so Cks; Bā -bandhi. ¹⁴ Bā piṭha-, Cks piṭṭha-. ¹⁵ Cā pha-, Bā ma-. ¹⁶ Bā sīha-. ¹⁷ Bā paticca. ¹⁸ Bā akāri. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cks omit sā. ²¹ so Cā; Cā tulāputtākena, Bā sūrāvuttakena, Bā surādhu-. ²² Bā kākavanti; se III p. 90. ²³ Bā nevat-. ²⁴ -kuppārena. ²⁵ Bā kuruṅgadevī. ²⁶ Cks -sudarī.

kamāraṃ¹ kāmayaṃānā Chaḷaṅgakumāra - dhanantevāsina² pāpam akāsi, Evaṃ h' etaṃ³ mayā nātaṃ: Brahmaddattassa mātaṃ ohāya Kosalarājā⁴ Pañcālaçaḍḍena pāpam akāsi. Etā ca aññā ca akāmsu pāpam, tasmāhaṃ itthinaṃ na vissase na-ppasaṃse, mahī yathā jagati-samānarattā vasundharā itarītarāpatitṭhā sabbasahā⁵ aphanāna⁶ 5 akuppā tath' itthiyo⁷, tāyo na vissase naro

2. Sīho yathā lohitamamsabhojano
vālāmigo⁸ pañcahattho⁹ suruddho
pasayhakhādī parahimsane rato
tath' itthiyo¹⁰, tāyo na vissase naro. 289. 10

Na khalu¹¹ s. P-kha vesiyo nāriyo gamaniyo¹², na h' etā bandha-kiyo¹³ nāma, vadhikāyo nāma etāyo yadidaṃ vesiyo nāriyo gamaniyo ti, corā viya veṇikatā madir' iya diddhā¹⁴ vāñijā¹⁵ viya vācāsanthutiyo¹⁶ issāsīṅgam iya parivattāyo uraga-m-iva dujjivhāyo sobbham iya pañcchannā pātālam iya duppurā rakkhasī viya duttosā¹⁷ Yamo 15 v' ekantahāriyo sikhī-r-iva¹⁸ sabbabhakkhā nadī-r-iva sabbavāhī¹⁹ anilo viya yenakāmaṃcarā²⁰ Neru viya avisesakārā visarukkho²¹ viya nicca-phalitāyo²² ti. Bhavati ca paṇ' uttar' ettha vākyaṃ:

3. Yathā coro yathā diddho²³ vāñijo va²⁴ vikatthanī²⁵
issāsīṅgam ivāvattā²⁶ dujjivhaurago yathā²⁷ 290. 20
4. Sobbham iya pañcchannā pātālam iya duppurā
rakkhasī viya duttosā Yamo v' ekantahāriyo²⁸ 291.
5. Yathā sikhī nadī vāto Neru nāvasamākatā²⁹
visarukkho viya pañcadhā³⁰ nāsayanti ghare bhogaṃ
ratanān' antakaritthiyo³¹ ti. 292. 25

Ta. gilānāvuttṭhitan ti paṭhamaṃ gilānaṃ pacchāvuttṭhitaṃ³², ditṭhā mayā ti atīte kira Brahmaddatto Kāsīrajā sampannabalavāhaṇatāya Kosalarajjaṃ gaheṭvā Kosalarājānaṃ māretvā tassa aggamahesiṃ sannisinnagabbhaṃ gaheṭvā

¹ Cks eJamārakaṃ, Bđ eJamakumāraṃ. ² Cđ Bđ -raṃdha-. ³ Bđ evañhi-. ⁴ so Cks; Bđs -jaṃ ⁵ Cđ sabbāsaha, Ck sabbāsahā. ⁶ Ck atānānā. ⁷ Ck tali-, tathi-, Bđ dati-. ⁸ Cđ vajā-. ⁹ Bđ pañcāvuddho, Bđ -vudho, Ck pañcahatthe. ¹⁰ Ck ratthitthiyo, Cđ tthitthiyo, Bđ tattitthiyo. ¹¹ Bđ adds kho. ¹² so all three MSS. ¹³ Cks na hetāvakavandhakiyo. ¹⁴ so Cđ; Ck madirā viya visagiddhā, Bđ madirā varitṭhā. ¹⁵ Bđ -o. ¹⁶ Ck vācāyasatthutiyo. ¹⁷ Ck dutto, Cđ dbutto. ¹⁸ all three MSS. sikhī-. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cks -māvacaṛā. ²¹ Bđ -ā. ²² Cks -liniyo. ²³ Bđ riṭho. ²⁴ Bđ ti. ²⁵ Ck vitatthati, Bđ vikattani. ²⁶ Bđ isiṅgamiva parivattā. ²⁷ Bđ dujjivhā. ²⁸ avisesa - - wanting in Cđ. ²⁹ so Cđ; Ck -samāpakā ti, Bđ -samāgatā. ³⁰ so Cđ; Ck pañcadā, Bđs niccaphalo. ³¹ Ck ratanathakaritthiyo, Bđ ratanānantaritthiyo. ³² Ck pañcā-, Bđ paccānuvu-.

- Bārāṇasīm gantvā taṃ attano agramahesiṃ akāsi, sā¹ aparabhāge dhītarāṃ vijāyi, rañño pana² pakatiyā dhītā vā putto vā n' atthi, so tussitvā: bhadde varaṃ gaṇhā³ 'ti ā., sā gabitakaṃ katvā ṭhapesi, tassā pana kumārīkāya Kaṇhā ti nāmaṃ karimsu, ath' assā vayappattāya mātā⁴: amma pitarā te varo dinno,
- 5 taṃ ahaṃ gahe tvā ṭhapesim, tava ruccanakaṃ varaṃ gaṇhā 'ti ā.⁵, sā: mayhaṃ⁶ avijjamaṇaṃ⁷ n' atthi, patim gahaṇatthāya⁸ me sayamvaraṃ kārehīti kilesa-
bahulatāya hirottappam bhinditvā mātarāṃ ā., sā rañño ārocesi, rājā: yathā-
rucim⁹ patigaṇhātū 'ti vatvā sayamvaraṃ ghoṣāpesi. rajaṅgaṇe sabbālaṃkāra-
patimaṇḍitā bahupurisā sannipatiṃsu. Kaṇhā pupphasamuggaṃ āḍāya uttara-
10 sīhapañjare ṭhitā olokeṇti ekam pi na rocesi, tadā Paṇḍurājadattato¹⁰ Ajjuno
Nakulo Bhūmaseno Yudhiṭṭhilo Sahadevo¹¹ ti ime pañca Paṇḍurājaputtā¹²
Takkasilāya disāpāmokkhaṃ ācariyassa santike sippaṃ gahe tvā¹³ desacārittaṃ
jānissamā 'ti vicarantā Bārāṇasīm pattā¹⁴ antonagare kolāhalaṃ sutvā pucchitvā
taṃ atthaṃ ṇātvā mayam pi gamissamā 'ti kañcana rūpasamānarūpā pañca¹⁵
- 15 pi ta. gantvā paṭipāṭiyā atthaṃsu, Kaṇhā te disvā pañcasu ṭhitesu paṭibaddha-
cittā hutvā pañcannam pi sīsesu mālācumbaṭakāni khīpitvā: amma ime pañca
jane vāremīti¹⁶ ā., sā rañño ārocesi, rājā varassa dinnattā na labhissasīti¹⁷
avatvā anattamaṇo va kimjātikā kassa puttā ti pucchitvā Paṇḍurājaputtabhāvaṃ¹⁸
ṇātvā tesam sakkāraṃ katvā taṃ pādaparicārikaṃ adāsi, sā sattabhūmakapāsāde
20 te¹⁸ kilesavasena saṅgaṇhi, eko paṇ' assā paricāriko khujjo pīṭhasappī atthi,
sā pañca rājaputte kilesavasena saṅgaṇhitvā tesam bahinikkhantakāle okāsaṃ
labhitvā kilesena anuḍayhamānā khujjena saddhim pāpaṃ karoti, tena ca sad-
dhiṃ kathenti: mayhaṃ tayā sadiso piyo n' atthi rājaputte māretvā tesam
galalohitena tava pāde makkhāpessamīti¹⁹ vadati, itaresu pi jetṭhabhātikena
- 25 missibhūtakāle: imehi catūhi janehi tvam eva mayhaṃ piyataro mayā jīvitaṃ pi
tav' atthāya pariccattaṃ mama pitu accayena tuyhaṃ yeva r. dāpessamīti²⁰ va-
dati, itarehi saddhim missibhūtakāle pi es' eva nayo, te ayam²¹ amhe piyāyati
issariyaṃ ca no etaṃ nissāya jātan ti tassā ativiya tussanti, sā ekadivasam
ābādhikā ahoṣi, atha naṃ te parivāretvā eko sīsam sambāhanto nisīdi sesā
- 30 ekekaṃ hatthaṃ ca pādāṇ ca, khujjo pana pādamaḷe nisīdi, sā sīsam sambāha-
māussa jetṭhabhātikassa Ajjunakumārassa: mayhaṃ tayā piyataro n' atthi
jīvamānā tuyhaṃ jīvissāmi pitu accayena tuyhaṃ r. dāpessamīti sīsena saṅgaṇhā
dadamānā taṃ saṅgaṇhi, itaresam pi hatthapādehi tath' eva saṅgaṇhāṃ adāsi,
khujjassa pana: tvam űeva mama piyo tav' atthāya ahaṃ jīvissamīti jīvāya
- 35 saṅgaṇhāṃ adāsi, te sabbe pi pubbe kathitabhāvena tāya saṅgaṇhāya taṃ atthaṃ
jāniṃsu, tesu sesā attano dinnasaṅgaṇhāyo²² jāniṃsu, Ajjunakumāro pana tassā

¹ Bā tā, Cks omit sā. ² Cks omit pana. ³ Bā -hāhi. ⁴ Bā adds taṃ āha. ⁵ Bā omits āha. ⁶ Bā adds aṅgaṇā. ⁷ so Cks; Bā adds dhanam. ⁸ Bā gaṇhana-.
⁹ Bā -itam. ¹⁰ Ck paṇḍarājā bhoggano, Cg paṇḍarāja. bho. ¹¹ Bā siha-. ¹² Cks paṇḍa-. ¹³ Bā ugga-. ¹⁴ Bā patvā. ¹⁵ Bā adds paṇḍurājaputtā. ¹⁶ Bā
jane va me dehiti. ¹⁷ Cks -tīti. ¹⁸ Ck -da ti. ¹⁹ Bā -māti. ²⁰ Bā pāpessā-
noiti. ²¹ Cks te sam. ²² Bā -āyeva.

hatthapādajivhāvīkāre disvā: yathā mayhañ evaṃ sesānaṃ pi imāya saññāya
 dinnam¹ bhavissati khujjena cāpi saddhiṃ etissā santhavena² bhavitabban ti
 cintetvā bhātaro gabetvā bahi nikkhamitvā pucchi: diṭṭhā vo pañcapatikā mama
 sīsavikāraṃ dassentīti, āma diṭṭhā ti, kāraṇaṃ jānāthā 'ti, na jānāma 'ti, idaṃ
 nām' ettha kāraṇaṃ: tumbhākaṃ hatthapādehi dinnasaññāya kāraṇaṃ jānāthā 'ti³ 5
 ambhākaṃ pi ten' eva kāraṇena adāsīti, khujjassa jivhāvīkārena saññādānassa
 kāraṇaṃ jānāthā 'ti, na jānāma 'ti, atha nesaṃ ācikkhitvā imināpi saddhiṃ
 etāya pāpakammaṃ katan ti⁴, tesu asaddbahautesu khujjaṃ pakkosītvā pucchi,
 so sabbam pavattim kathesi, te tassa vacanaṃ sutvā tassā vigatachandarāgā: aho
 mātugāmo nāma pāpo dussilo, ambhāse nāma jātisampanne sobhaggappatte pa- 10
 hāya evarūpena jeguechapaṭikkūlena khujjena saddhiṃ pāpakammaṃ karotī, ko
 nāma paṇḍitajātiko evaṃ nillajjāhi pāpadhammāhi itthihī saddhiṃ ramissatīti
 anekapariyāyena mātugāmaṃ garaḥitvā alaṃ no gharāvāsenā 'ti pañca janā
 Himavantaṃ pavasiṭvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā āyupariyosāne yathākammaṃ
 gatā, K. sakunārājā Ajjunakumāro aho, tasmā⁵ attanā diṭṭhakāraṇaṃ dassento 15
 diṭṭhā mayā ti ādim ā.

Ta. dveṭṭikā⁶ ti Kosalarañño⁷ Kāsirañño ca vasaṇ' etaṃ vuttam,
 pañcapatikā yā 'ti pañcapatikā, yakāro nipātamatto, paṭibaddhantiyā⁸ ti
 paṭibaddhamanā⁹, kavandhe¹⁰ ti¹¹ tassa kira gīvāya¹² onamitva¹³ uraṃ
 allinā tasmā chinnaśiso viya khāyati, pañcamaticcā¹⁴ 'ti ete pañca atikka- 20
 mitvā, khujjavāmanānā 'ti khujjena vāmanakena¹⁵, aparāni pi diṭṭhapubbāni
 dassento puna diṭṭhā ti ādim āha, ta. paṭhamavatthusmiṃ tava ayam vibhāvanā:
 atūte kira Bārāpasim nissāya Saccatāpāvī¹⁶ nāma setasamaṇi susāne paṇṇa-
 sālāṃ karetvā ta. vasamānā cattāri¹⁷ bhattāni atikkamitvā bhuñjati, sakalana-
 gare Cando viya Suriyo viya ca pākāṭā aho, B-sivāsino khipitvāpi¹⁸ khali- 25
 tvāpi namo Saccatāpāvīyā¹⁹ ti vadanti, ath' ekasmiṃ chaṇakāle paṭhamadivase
 tava suvaṇṇakārā gaṇabandhane²⁰ ekasmiṃ padese maṇḍapaṃ karetvā²¹ maccha-
 maṃsasurāgandhamālādīni netvā²² surāpānaṃ ārabhiṃsu, ath' eko suvaṇṇakāro
 surādhiṭṭhako²³ chaḍḍento: namo Saccatāpāvīyā²⁴ ti vatvā ekena paṇḍitena: ambho
 andhabāla calacittāya itthiyā namo karosī aho bālo sīti vutte: samma mā evaṃ 30
 avaca mā nirayasaṃvattanikaṃ kammaṃ²⁵ karīti ā., atha naṃ so: dubbuddhi
 tuṃhī hohi²⁶ sahasena abbhutaṃ kara²⁷ ahan te²⁸ Saccatāpāvīm²⁹ ito sattame
 divase alaṃkatapaṭiyattaṃ imasmiṃ thāne nisinno suravittaṃ³⁰ gāhāpetvā suraṃ

¹ so Bā; Cks -ā. ² Bā sandhavana. ³ Bās add āma jānāma ti. ⁴ Bā add
 vatvā. ⁵ Bā tattha. ⁶ Bās adds ca. ⁷ Bās dvi-. ⁸ so Ck; Bā paṭibandhiyā,
 C paṭibaddhantibaddhayā. ⁹ Cks paṭibaddhamānā, Bā -bandhamānā. ¹⁰ Cks
 tav-, Bā kaphante. ¹¹ Cks pi. ¹² Bās gīvā. ¹³ Bā -etvā. ¹⁴ Ck pañcapatīma-
 ticcā, C pañcapatīmaticcā, Bā pañcapaticcā. ¹⁵ Bās add idaṃ vatvā. ¹⁶ Ck
 -pāpi, C -pāci, Bā -pāvi. ¹⁷ Bā add divasāni. ¹⁸ Cks omit pi. ¹⁹ all
 three MSS. pāpiyā. ²⁰ Bā gaṇabandhena. ²¹ Bā katvā. ²² Bā āharetvā. ²³
 Cks -vitthako for vittako? ²⁴ Ck -pāciyā? Bā -pāpiyā. ²⁵ Cks omit ka-. ²⁶
 Bā adds ti. ²⁷ Bā karotī. ²⁸ Bā tam. ²⁹ Bā -pāpi. ³⁰ so Cks for -vittakaṃ?
 Bā -dhiṭṭhakaṃ.

- pivissāmi mātugāmo dhuvasiḷo n' atthīti ā., so na sakkhissasīti vatvā tena saddhīm sahasseṇa abbhutaṃ akāsi, so¹ aññesaṃ suvaṇṇakārāṇaṃ ārocetvā punadivase pāto va tāpasavesena susānaṃ pavasitvā² tassā vasaṇatthānassa avidūre suriyaṃ namassanto aṭṭhāsi, sā bhikkhāya³ gacchamaṇā taṃ diāvā: mahid-
- 5 dhiko tāpaso bhavissati ahan tāva susānapasse vasāmi ayaṃ majjhe susānassa bhavitabbam ase' antarena⁴ santadhammena vandissāmi naṃ ti upasaṃkamitvā vandi, so n' eva olokesi na pi ālapi, dutiyadivase pi tath' eva akāsi, tatiyadivase pana vanditakāle adhomukho va gacchā 'ti ā., catutthadivase kacci⁵ bhikkhāya na kilamasīti paṭisanthāram akāsi, sā paṭisanthāro me laddho ti
- 10 tuṭṭhā pakkāmi, pañcamadivase bahutaraṃ paṭisanthāraṃ labhitvā thokaṃ nisīditvā gatā, chaṭṭhadivase pana taṃ āgantvā vanditvā nisinnaṃ: bhagini kin nu kho ajja Bārānasīyaṃ mahāgītavādītasaddo ti vatvā: ayya tumbe na jānātha nagare chaṇo ghuṭṭho ta. kilantānaṃ esa saddo ti vutte: ettha nāṃ' esa saddo ti ajānanto viya hutvā: bhagini katibhattāni atikkamasīti pucchi, cattāri ayya⁶
- 15 tumhe pana kati atikkamethā 'ti, satta bhaginīti, idaṃ so musā abhāsi⁷, devasikaṃ h' esa⁸ rattim bhūṇjati, so⁹: kati te¹⁰ bhagini vassāni pabbajitāyā 'ti pucchitvā tāya dvādassa vassānīti vutte tumbhākaṃ kati hīti vutto⁹ idaṃ¹⁰ chaṭṭhaṃ vassan ti ā., atha naṃ: atthi pana te bhagini santadhammādhigamo ti pucchitvā n' atthi ayyā 'ti¹¹ tumbhākaṃ pana¹² atthīti vutte mayam pi n'
- 20 atthīti vatvā: bhagini mayam n' eva kāmasukhaṃ labhāma na nekkhammasukhaṃ kiṃ ambhākaṃ yeva uṇho nirayo mahājānassa kiriyaṃ karoma ahaṃ gihī¹³ bhavissāmi atthi me¹⁴ mātu santakaṃ¹⁵ dhanam na sakkomi dukkhaṃ anubhavitun ti ā., sā tassa vacanaṃ sutvā attano calacittatāyā¹⁶ tasmiṃ paṭibaddhacittā hutvā: ayya aham pi ukkaṇṭhitā sace maṃ na chaḍḍetha¹⁷ aham pi gihini bhavissā-
- 25 mīti ā., atha naṃ so pi: ehi na taṃ chaḍḍessāmi bhariyā me bhavissasīti taṃ nagaraṃ pavesetvā samvasitvā surāpānamaṇḍapaṃ gantvā tāya surāvithakaṃ¹⁸ gāhāpetvā suraṃ pivi, itaro sahasajito¹⁹, sā taṃ paṭṭa puttadhītāhi vadḍhi, tadā K. putto²⁰ ahosi, so taṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento diṭṭhā ti ādim ā.
- 30 Dutiyavattusmiṃ²¹ atītakathāya catukkanipāte Kākātijātakavaṇṇanāyā²² viṭhāritā, tadā pana K. Garuḷo ahosi, tasmā attanā diṭṭham pakāsento diṭṭhā mayā ti ādim ā., tatiyavattusmiṃ²³ atīte Brahmaḍatto Kosalarājānaṃ vadhitvā r. gahetvā tassa aggamaheṣiṃ gabbhinim²⁴ ādāya Bārānasīṃ paccāgantvā tassā gabbhinibhāvaṃ jānanto pi taṃ aggamaheṣiṃ akāsi, sā paripakkagabbhā²⁵ su-
- 35 vaṇṇarūpakasadisāṃ puttāṃ vijāyitvā: vuddhippattāṃ pi naṃ Bārānasirajā esa

¹ Bā adds taṃ. ² C^s -tare, B^d -passabbhantare. ³ Bā kiñci. ⁴ Bā ayyāni. ⁵ C^s bbāsi. ⁶ Bā so sadā. ⁷ Bā adds taṃ. ⁸ C^s omit te. ⁹ Bā kati vassāni ti vutte. ¹⁰ Bā adds me. ¹¹ C^s omit natthi and ti. ¹² Bā pi. ¹³ C^s -i, Bā gihī. ¹⁴ Bā adds na. ¹⁵ C^s -ti-. ¹⁶ Bā bāla-. ¹⁷ Bā -essatha. ¹⁸ C^s -ciṭhakaṃ, Bā -dhiṭhakaṃ. ¹⁹ C^s -mjitto, Bā -ssena jito. ²⁰ Bā surādhuttako. ²¹ Bā tatiya-. ²² cfr. III p. 90, Bā kākavati-. ²³ Bā catukka-. ²⁴ Bā sag-. ²⁵ Bā paripuṇṇa-.

me paccāmittassa putto kiṃ iminā ti mārāpessati mā me putto parahatthena
maratū 'ti cintetvā: amma imaṃ mama ¹ dāraṃ pilotikaṃ attharivā āmakasūne ²
nipajjāpetvā ehi ti ā., dhāti ³ tathā katva nahātvā ⁴ paccāgami, Kosalarājāpi mar-
ritvā puttassa ārakkhadevatā hutvā nibbatti, tassānubhāvena ekassa eḷapālassa
tasmīṃ padese eḷakā vārentassa ⁵ ekā eḷikā taṃ kumārāṃ disvā sinehaṃ uppā- 5
detvā khīraṃ pāyevā thokaṃ caritvā puna gantvā dve tayo ⁶ cattāro vāre pā-
yesi, eḷakapālo tassā kiriyāṃ disvā taṃ thānaṃ gantvā taṃ dāraṃ disvā
puttasinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā attano bhariyāya adāsi, sā pana aputtikā, ten'
assā thaṇṇāṃ n' atthi, atha naṃ eḷikā khīraṃ eva pāyesi, tato paṭṭhāya devasikaṃ
dve tisso eḷikā maranti, eḷakapālo: imasmīṃ paṭijaggiyamāne sabbā eḷikā marissanti 10
kiṃ nojiminā ti taṃ ekasmīṃ mattikabhājanā nipajjāpetvā aparena pidahitvā māsa-
cūṇena mukhaṃ nibbivaraṃ limpitvā ⁷ nadiyā viśajjesi, taṃ enaṃ vuyhamānaṃ
hetthātitthe rājanivesane jīṇapaṭisaṃkhārako eko caṇḍālo sapajāpatiko mukhaṃ ⁸
dhovanto disvā vegena gantvā āharitvā tīre ṭhapetvā kiṃ etthā 'ti vivaritvā
olokento dāraṃ passi, bhariyāpi 'ssa aputtikā, tassā ⁹ tasmīṃ puttasineho 15
nibbatti, atha naṃ gehaṃ netvā paṭijaggi. taṃ sattaṭṭhavassakālato paṭṭhāya
mātāpitaro rājakulaṃ gacchantā ādāya gacchanti, soḷasavassakālato paṭṭhāya so
ca ¹⁰ bahulaṃ gantvā jīṇapaṭisaṃkhāraṇaṃ ¹¹ karoti, raṇṇo ca aggamahesiyā
Kuraṅgavī ¹² nāma dhītā ahoṣi uttamarūpadharā, sā tassa diṭṭhakālato paṭ-
ṭhāya tasmīṃ paṭibaddhacittā hutvā aññattha anabhiratā tassa kammakaraṇaṭṭhā- 20
naṃ eva āgacchati, tesāṃ abhiṇhadassanena ¹³ aññamaññaṃ paṭibaddhacittānaṃ
antorājakule yeva paticchannokāse ajjhācāro pavatti, gacchante kāle paricāri-
kāyo ¹⁴ raṇṇo ārocesuṃ, rājā kujjhivā amacce sannipādetvā: iminā caṇḍāla-
puttana imaṃ ¹⁵ nāma kataṃ imassa kattabbaṃ jānāthā 'ti ā., amaccā: maha-
parādho esa nānāvīdhā ¹⁶ kammakaraṇā ¹⁷ kāretvā paccā naṃ māretuṃ vaṭṭa- 25
titi vadīmsu, tasmīṃ khaṇe kumārassa pitā ārakkhadevatā tass' eva kumārassa
mātu sarīre adhimucci, sā devānubhāvena ¹⁸ rājānaṃ upasaṃkamitvā: mahārāja
nāyaṃ kumāro caṇḍālo esa mama kucchismīṃ nibbatto Kosalarāṇṇo putto ahaṃ
putto me mato ti tumhākaṃ musā avacaṃ ahaṃ etaṃ tumhākaṃ paccāmittassa
putto ti dhātiyā ¹⁹ datvā āmakasūne chaḍḍāpesiṃ atha naṃ eko eḷapālo 30
paṭijaggi so attano eḷikāsu marantīsu nadiyā pavāhesi atha naṃ vuyhamānaṃ
amhākaṃ ²⁰ gehe jīṇapaṭisaṃkhārako caṇḍālo disvā posesi sace na saddahatha
te sabbe pakkosāpetvā pucchathā 'ti, rājā dhātīm ²¹ ādim katvā sabbe pakkosā-
petvā pucchitvā tath' eva taṃ pavattīm sutvā jāṭisampanno kumāro ti tuṭṭho
taṃ nahāpetvā alaṃkārapetvā tass' eva dhītaraṃ adāsi, tassa pana eḷakānaṃ 35

¹ C^s B^d omīti mama. ² B^d āgamaka-. ³ C^k cēti? C^s dhāti, B^d jāti. ⁴ B^d netvā.
⁵ B^d -ke cārentassa. ⁶ C^k tatiye in the place of dve tayo. ⁷ B^d villi-. ⁸
B^d makaci. ⁹ B^d tasmā. ¹⁰ B^d sveva. ¹¹ B^d gehajīṇapaṭisaṃkhā. ¹² B^d
kuruṅgadevī. ¹³ B^d abhinnaṃvad-. ¹⁴ B^d adds sutvā, B^s nātā. ¹⁵ B^d idam.
¹⁶ B^d -a. ¹⁷ B^d -naṃ. ¹⁸ B^d devatā-. ¹⁹ B^d -yo. ²⁰ B^d tum-. ²¹ C^k
dhāti, B^d -tiyo.

māritattā Eḷakamāro¹ ti nāmaṃ karimsu², ath' zssa rājā sasenavāhanaṃ datvā: gaccha attano pitu santakaṃ r. gaṇhā 'ti taṃ³ uyyojeṣi, so hi Kuraṅgaviṃ⁴ ādāya gantvā rajje patitthāsi, ath' assa Bārāṇasirājā anuggahitasippo ayan ti sippasikkhāpanatthaṃ Chalaṅgakumāraṃ nāma ācariyaṃ⁵ katvā pesesi, so tassa

5 ācariyo me ti senāpatitthānaṃ adāsi, aparabhāge Kuraṅgavi⁶ tena saddhiṃ anācāraṃ akāsi. senāpatino pi paricārako⁶. Dhanantevāsi nāma atthi, so tassa hatthe Kuraṅgaviyā⁷ vatthālāṃkāradīni pesesi, sā tenāpi saddhiṃ pāpam akāsi, K. taṃ kāraṇaṃ āharitvā dassento ditthā mayā ti ādīm āha.

Ta. lomasundarīti romarājyā maṇḍitaudarā⁸, Chalaṅgakumāra-

10 dhanantevāsinā ti Eḷakamāraṃ⁹ patthayamānāpi Chalaṅgakumārasenāpatinā¹⁰ ca tass' eva¹¹ paricārikena dhanantevāsinā ca saddhiṃ pāpaṃ akāsi, evaṃ anācārā¹² itthiyo dussilā pāpadhammā, tenāhaṃ tā¹³ na-ppasameṣāmiti, idam M. atītaṃ āharitvā dassesi, so hi tadā Chalaṅgakumāro ahoṣi, tasmā attanā ditthakāraṇaṃ āhari.

15 Pañcamavatthusmim pi atīte Kosalarājā Bārāṇasirajjāṃ gahetvā B-siraṇṇo aggamaheṣiṃ gabbhinim pi aggambheṣiṃ katvā sakanagaraṃ eva gato, sā aparabhāge puttāṃ vijāyi. rājā aputtakattā taṃ puttasiṃhehena positvā¹⁴ sabbasippāni sikkhāpetvā vayappattaṃ attano pitu santakaṃ r. gaṇhā 'ti pesesi, so tatha gantvā r. kāresi, ath' assa mātā puttāṃ passitukam' amhīti Kosalarājānaṃ

20 āpucchitvā mahāparivārā Bārāṇasiṃ gacchantī¹⁵ dvinnāṃ raṭṭhānaṃ antare ekasmiṃ nīgame nivāsaṃ gaṇhi, ta. eko Pañcālacaṇḍo nāma brāhmaṇakumāro atthi abhirūpo, so tassā paṇṇākāraṃ uṇanesi¹⁶, sā taṃ disvā va paṭipaddha-

25 citta tena saddhiṃ pāpakammaṃ¹⁷ katvā katipāhaṃ tatth' eva vitiṇāmetvā B-sim gantvā puttāṃ disvā khippāṃ nivattitvā puna tasmim yeva nīgame nivāsaṃ gahetvā katipāhaṃ tena saddhiṃ anācāraṃ caritvā Kosalanagaraṃ gatā, sā tato paṭṭhāya nacirass' eva taṃ taṃ kāraṇaṃ vatvā puttassa santikaṃ gacchissāmiti¹⁸ rājānaṃ āpucchitvā gacchantī ca āgacchantī ca tasmim nīgame addhamāsamattāṃ tena saddhiṃ anācāraṃ caritī, sampuṇṇamukhahitthiyo nāma¹⁹ dussilā musāvādinīyo ti, idam pi atītaṃ dassento²⁰ evaṃ h' etan ti²¹

30 ādīm āha.

Ta. Brahmadaṭṭassa mātarān ti Bārāṇasirajjāṃ kārentassa Brahma-

dattassa kumārassa mātarāṃ, tadā kira K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi, tasmā taṃ attanā nītaṃ kāraṇaṃ dassento evaṃ ā. Etācā 'ti samma Puṇṇamukha etā ca pañca itthiyo pāpaṃ akāmsu, na aṇṇā ti saṇṇāṃ mā kari, atha kho etā ca

35 aṇṇā ca bahū pāpakammakārikā ti, imasmiṃ ṭhāne ṭhatvā loke aticārīnīnaṃ vatthūni kathetabbāni, jagatīti yathā jagatisaṃkhātā mahī samānaraṭṭā ti paṭṭhābhāvena sabbesu samarattā²² hutvā sā vasundharā itarītarāpatitthā

¹ Bds eḷakakumāro. ² Bd akāmsu. ³ Cks omīti taṃ. ⁴ Bds kuraṅgadevi. ⁵ Ck ācā. ⁶ Ck Bd -iko. ⁷ Pd kuraṅgadeviyā. ⁸ Cks -udārā. ⁹ Bds eḷakumārakam. ¹⁰ Cks -kumārāṃse-. ¹¹ Bd -sseva. ¹² Cks -ra. ¹³ Cks taṃ. ¹⁴ Bds -etvā. ¹⁵ Ck -ati, Bd -anto. ¹⁶ Bds -nāmesi. ¹⁷ Bd pāpaṃ. ¹⁸ Bds gacchāmiti. ¹⁹ Bds nāmetā. ²⁰ Bds add mahāsatto. ²¹ Ck hetanatti, C' hetananti. ²² Bds samāna-.

ti¹ uttamānañ ca adhamānañ ca paṭṭhā hoti tathā² itthiyo pi kilesavasena
 sabbesam uttamābhānañ paṭṭhā honti, itthiyo hi okāsañ labhamāna³ ke-
 nacī⁴ saddhīm pāpañ⁵ karonti nāma, sabbasahā ti yathā ca sā⁶ sabbam eva
 sahati na phandati⁷ na kuppati⁸ tathā itthiyo sabbe pi purise⁹ lokassa-
 davasena¹⁰ sahati, sace tāsāñ koci puriso citte paṭṭhā hito va hoti tassa¹¹ rak- 5
 khanattham na phandanti¹² na kolāhalañ karonti¹³ nāma, yathā ca sā na
 kuppati na calati evaṃ itthiyo methunadhammena na kuppanti na calanti na
 sakkā tena pūretum, vālamigo ti duṭṭhamigo, pañcahattho¹⁴ ti mukhasa
 c' eva catunnañ ca caraṇānañ vasen' etañ vuttam, suruddho ti suluddo su-
 pharuso, tath' itthiyo ti yathā sīhassa mukhañ c' eva¹⁵ cattāro hatthapadā 10
 ti pañcāvudhāni tathā itthinañ rūpasaddagandharasapoṭṭhabbāni pañcāvudhāni,
 yathā so attano bhakkhañ gaṇhanto tehi pañcahi pi gaṇhāti tathāpi¹⁶ kilesa-
 bhakkhañ gaṇhamāna rūpādīhi āvudhehi pabaritvā gaṇhanti, yathā so kakkhaḷo
 pasayha khādati evaṃ etāpi kakkhaḷā pasayha khādikā¹⁷, tathā h' etā thīrasīle
 pi purise attano balena pasaybakārañ katvā sīlavināsañ pāpentī, yathā so 15
 parahimsane rato evaṃ tāpi kilesavasena parahimsane¹⁸ ratā, tāyo¹⁹ ti tā
 evaṃ agūṇasamannāgatā, tāsu²⁰ na vissase naro, gamaniyo²¹ ti gaṇikāyo,
 i. v. h.: samma P-kha yān' etāni itthinañ vesīyo ti ādīni nāmāni na etāni
 tāsāñ sabhāvato vuttāni²², na h' etā vesīyo nāma nāriyo nāma na²³ gamaniyo
 nāma na vandhakiyo²⁴ nāma, sabhāvanāmato pana vadhikāyo²⁵ nāma etāyo yā 20
 etā vesīyo nāriyo²⁶ gamaniyo ti vuccanti²⁷, vadhikāyo ti²⁸ sāmīkaghātikāyo,
 sv-āyam attho Mahāhamsajātakena dipetabbo, vuttam h' etañ:

Māyā c' esā maricīva soko rogo c' upaddavo (supra p. 327)

kharā ca bandhanā c' etā maccupāso²⁹ gubhāsāyo²⁹

tāsu yo vissase poso so naresu narādhamo ti, 25

veṇīkatā ti kataveṇiyo, yathā hi molīm bandhitvā aṭaviyañ tīttacoro janañ
 vilumpati evaṃ etāpi kilesavasāñ³⁰ netvā dhanāñ³¹ vilumpanti, madriṇva
 diddha³² ti visamissasurā viya, yathā sā³³ vikārañ dasseti evaṃ eva tāpi
 aññesu purisesu sārattā kiccākiecāñ ajānantiyo aññasmiñ kattabbe aññam eva
 karonti vayovikārañ³⁴ dassenti, vācāsanthutiyo³⁵ ti yathā vāñijo attano 30
 bhaṇḍassa vaṇṇam eva bhaṇāti evaṃ etāpi attano agūṇañ paṭicchādetvā guṇam
 eva pakāseti, parivattāyo³⁶ ti yathā issāmīgassa³⁷ siṅgañ parivattitvā
 tītam evaṃ lahucittatāya pi³⁸ parivattā yeva honti, uragamivā³⁹ ti urago

¹ Cks omit ti. ² Bđ kathañ. ³ Cks -nañ. ⁴ Cks na kenaci. ⁵ Cks add na.

⁶ Cks omit sā. ⁷ Ck pandati, Bđ omits ph-. ⁸ Bđ adds na calati. ⁹ Bđ

sabbesu purisesu. ¹⁰ Cks nalok-. ¹¹ Bđ tassā, Ck omits tassa. ¹² Bđ -ati.

¹³ Bđ -oti. ¹⁴ Bđ pañcāvudho. ¹⁵ Cks mukhe ceva. ¹⁶ Bđ tathā tāpi. ¹⁷

Bđ -itā. ¹⁸ Bđ -sāya. ¹⁹ Cks ta-. ²⁰ Bđ omits tā-. ²¹ so Bđ; Ck gamani,

Cs gamatiyo. ²² Bđ sabhāvanāmāni. ²³ Cks vess-. ²⁴ Bđ ba-. ²⁵ Bđ vadhitāyo.

²⁶ Ck adds na. ²⁷ Cks -antiti. ²⁸ Ck omits ti. ²⁹ Bđ -ā. ³⁰ Bđ -vanāñ. ³¹

Bđ janañ. ³² Bđ -rāvāriṭṭhā. ³³ Bđ yathassā. ³⁴ Cs yovi-, Bđ viparittākārañ.

³⁵ Cks -satthu-, Bđ -saṇha-. ³⁶ Bđ vipa-. ³⁷ Bđ isimi-. ³⁸ Bđ vi.

viya musāvādītāya dujjivhā nāma, sobbhamivā 'ti yathā paṭicchanno¹ gūthakūpo evaṃ vatthālaṃkārapaṭicchannā hutvā vicaranti, yathā ca² kacavarādi-paṭicchanno āvaṭṭo akkanto pādadukkhāṃ janeti evaṃ etāpi viśāsena upasevīyamānā, pātālamivā 'ti yathā mahāsamudde pātālaṃ duppūrāṃ evaṃ etāpi
 5 methunena vijāyana alaṃkārenā 'ti tīhi duppūrā, ten' evāha: tiṇṇaṃ bhī. dhammānaṃ atitto mātugāmo ti ādi, rakkhasī viyā 'ti yathā rakkhasī nāma maṃsagiddhatāya dhanena na sakkā tosetuṃ bahum pi dhanāṃ paṭikkhipivā maṃsam eva pattheti evaṃ etāpi methunagiddhatāya bahunāpi dhanena na tussanti dhanāṃ agaṇetvā methunam eva patthenti, Yamo vā 'ti yathā Yamo
 10 ekantaharo³ na kiñci paribarati evaṃ etāpi jātisampannādisu na kiñci paribaranti sabbaṃ kilesavasena sīlavināsaṃ pāpetvā dutiyacittavāre nirayaṃ upanenti, sikhirivā 'ti yathā sikhī sucīm pi asucīm pi sabbaṃ bhakkhayati tath' eva tāpi hīnuttame sabbe sevanti, nadiupamāya pi es' eva nayo, yenakā maṃcarā ti bhummathe karaṇavacanaṃ, yattha etāsaṃ kāmo hoti tath' eva dhāvanti,
 15 Nerū 'ti Himavati eko suvaṇṇapabbato taṃ upagatā⁴ kākāpi suvaṇṇavannāpi⁵ honti, yathā so evaṃ etāpi nibbisesakarā⁶ attānaṃ upagataṃ ekasadisāṃ katvā passanti, visarukkho ti ambasadisō kimpakkarukkho, so niccam eva phalati vaṇṇādisampauno ca⁷ hoti, tena taṃ nirāsaṃkā paribhuñjivā maranti, evaṃ etāpi⁸ rūpādivasena⁹ niccaphalitā¹⁰ ramaṇiyā viya khāyanti, sevīyamānā pa-
 20 mādaṃ uppādetvā¹¹ apāyesu pāṇenti, tena vuttaṃ:
 Āyatīm¹² dosaṃ nāññāya¹³ yo kāme paṭisevati
 vipākante hananti naṃ kimpakkam iva bhakkhitaṃ ti
 yathā vā visarukkho niccaphalito¹⁴ sadā anattā va¹⁵ hoti evaṃ etāpi silādivi-
 nāsavasena¹⁶ yathā visarukkhaṃ mūlam pi 'aco pi pattam pi puppham pi
 25 phalam pi visam evā 'ti niccaphalo tath' etāsaṃ¹⁷ rūpam pi -pe- poṭṭhabbaṃ
 pi visam evā 'ti visarukkho viya niccaphalī tāyo ti, punaruttaraṃ¹⁸ ti gāthābandhanena taṃ atthaṃ pākaṭataraṃ¹⁹ kātuṃ evaṃ āha, ta. ratanā nta-
 karitthiyo²⁰ ti sāmikehi dukkhasambhatānaṃ ratanānaṃ antarāyakarā itthiyo
 tāni paresaṃ datvā anācāraṃ caranti.

30 Itoparaṃ nānappakārena attano dhammakathāvilāsaṃ dassento āha, cattār' imāni samma P-kha yāni kicce jāte anattacarāni²¹ bhavanti tāni²² parakule na vāsetabbāni: goṇaṃ dhenuṃ yānaṃ bhariyaṃ cattāri etāni paṇḍito yāni gharā vippavāsaya²³

¹ Bds padarapaṭi-. ² Cks omit ca. ³ Bā -māro. ⁴ Ck -a. ⁵ Bā -āva. ⁶ Bā -kāra. ⁷ Cks va. ⁸ Bā ekāpi, omitting evaṃ. ⁹ Bds -didassanavasena. ¹⁰ Bā -latāya. ¹¹ Cks apā-. ¹² Ck ayati, Bā āyati. ¹³ Cks na añ-. ¹⁴ Bds -lattā. ¹⁵ Ck anantā va, Cs anattā vaho, Bā an attā ca. ¹⁶ Bā -sanavasena. ¹⁷ Bā tathevatāsu. ¹⁸ Bds punamaru-. ¹⁹ Bā -ṭam. ²⁰ Bā -nantika-. ²¹ Bā anattakāri. ²² Cks omit kicce jāte anattakāri tāni. ²³ Cks gharāni nippa-.

6. Goṇaṃ dhenuṃ ca yānaṃ ca¹
 bhariyaṃ nātikule na vāsaye,
 bhajanti² rathaṃ ajānakā³,
 ativāhena hananti puṅgavaṃ, 293.
7. Dohena hananti vacchakam,
 bhariyā nātikule padussatīti. 294.

5

Cha imāni samma P-kha yāni⁴ kicce jāte anaththacarāni bhavanti:
 aguṇaṃ dhanum nātikule⁵ ca bhariyā cāraṃ⁶ nāvā⁷ akkhabhaggaṇṇaṃ
 ca⁸ yānaṃ dūremitto pāpasahāyako⁹ ca kicce jāte anaththacarāni¹⁰
 bhavanti. Aṭṭhahi khalu samma P-kha ṭhānehi itthi sāmikaṃ ava- 10
 jānāti¹¹: daliddatā āturaṭā jīṇṇakatā surasoṇḍakatā muddhatā¹² pa-
 mattatā sabbakicesu anuvattanatā sabbadhammaṃ¹³ anuppādanena¹⁴,
 imehi khalu s. P-kha aṭṭhahi ṭhānehi itthi sāmikaṃ avajānāti. Bha-
 vati ca pan' uttar' ettha¹⁵ vākyam:

8. Daliddaṃ āturaṃ cāpi jīṇṇakaṃ surasoṇḍakam
 pamattaṃ muddhapattaṃ ca¹⁶ rattaṃ¹⁷ kicesu¹⁸ hāpanam
 sabbakāmapadānena¹⁹ avajānanti sāmikan ti. 295.

Navahi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi padosaṃ āharati²⁰: arāmagama-
 manasīlā ca hoti uyyānasīlā²¹ ca hoti naditthagamanasīlā ca hoti
 nātikulagamanasīlā ca hoti parakulagamanasīlā ca hoti adāsadussa- 20
 maṇḍanānuoyogaṃ²² anuyuttasīlā ca hoti majjapāyini ca hoti nillokanasīlā
 ca hoti padvāraṭṭhāyini²³ ca hoti, imehi khalu s. P-kha navahi ṭhānehi
 itthi padosaṃ āharatīti. Bhavati ca pan' uttar' ettha²⁴ vākyam:

9. Arāmasīlā²⁵ uyyānam²⁶ nadī nātīparakulam²⁶
 dussamaṇḍanaṃ²⁷ anuyuttā yā c' itthi majjapāyini²⁸ 296. 25
10. yā ca nillokanasīlā yā ca padvāraṭṭhāyini²⁹

navahi etehi ṭhānehi padosaṃ āharat' itthiyo³⁰. 297.

Cattālisāhi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi purisaṃ accāvadati³¹ vijama-
 bhati vīnamati vilasati vilajjati nakhena nakhaṃ ghaṭṭeti pādēna
 pādāṃ akkamati³¹ kaṭṭhena paṭhaviṃ likhati dārakaṃ ullamgheti 30

¹ read: gavaṃ ca - - yāna ca? ² B^d bhuñjanti, C^k bhajanti for bhañj-? ³ B^d ayā. ⁴ B^d adds vatthūni. ⁵ C^ks -lā. ⁶ so C^k for cārā? B^d vāraṃ, C^s pāraṃ
⁷ C^ks nāvāṃ. ⁸ B^d arikkha bhaṅgaṇṇa. ⁹ C^s pāpāsabhācako. ¹⁰ B^ds -karāni.
¹¹ B^ds add bhavati ca manuttaretha vākyam. ¹² B^d muṭṭatā, B^s muddatā ¹³ B^ds sabbadhane. ¹⁴ so B^ds; C^k anuppāpadena, C^s anuppapāna. ¹⁵ C^ks panu-.
¹⁶ B^d -taraṇa. ¹⁷ C^k rathanaṃ. ¹⁸ B^d sabbaki-. ¹⁹ so C^ks; B^d paṇidhānena.
²⁰ B^d -anti. ²¹ B^ds -gamanasīlā. ²² B^d ādāya-. ²³ C^s pañcadvā-, B^d padvārayini.
²⁴ B^d ma-. ²⁵ B^d add ca hoti. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ B^d ādāyadu-. B^s adā-
 sadu-. ²⁸ B^d -na- ²⁹ C^ks -ṭṭhā-, ³⁰ B^d -rant- ³¹ B^d ajjhāratī. ³² B^d -mi.

olaṃgheti¹ kilāti kilāpeti cumbati cumbāpeti bhuñjati bhuñjāpeti²
 dadāti³ āyāceti⁴ katam anukaroti uccam bhāsati nīcam bhāsati avic-
 cam bhāsati viviccam bhāsati naccena gītena vādītena rodītena vilasi-
 tena vibhūsitena jagghati pekkhati paṭicāleti guyhabhaṇḍakam sañ-
 5 cāleti ūrum vivarati ūrum pidahati thanam dasseti kaccham dasseti
 nābhīm dasseti akkhim nikhanati⁵ bhamukam ukkhipati oṭṭham pali-
 khati⁶ jivham palikhati⁷ jivham nillāleti⁸ dussam muñcati dussam
 bandhati⁹ sirasam muñcati sirasam¹⁰ bandhati, imehi khalu s. P-kha
 cattālisāhi¹¹ ṭhānehi itthi purisam accāvadati¹². Pañcavīsāhi khalu
 10 s. P-kha ṭhānehi itthi paduṭṭhā vedītabbā bhavati: sāmikassa pavāsam
 vaṇṇeti pavuṭṭham¹³ na-ssarati āgataṃ nābhinandati avañṇam tassa
 bhaṇati vaṇṇam¹⁴ tassa na bhaṇati anattam tassa carati attham
 tassa na carati akiccam tassa karoti kiccam tassa na karoti parida-
 hitvā sayati parammukhī nipajjati parivattakajātā¹⁵ kho pana hoti
 15 kumkumiyajātā¹⁶ dīgham assasati dukkham vediyati uccārapassāvam
 abhinham gacchati vilomam ācarati parapurisasaddam sutvā kaṇṇa-
 sotam vivarati tam odahati¹⁷ nihatabhogā kho pana hoti paṭivissakehi
 santhavam karoti nikkhantapādā kho pana hoti visikhānucārīnī ati-
 cārīnī kho pana hoti sāmike agāravā paduṭṭhamanasamkappā¹⁸, imehi
 20 khalu s. P-kha pañcavīsāhi¹⁹ ṭhānehi itthi paduṭṭhā vedītabbā bhava-
 tīti²⁰. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam:

11. Pavāsam assa [vaṇṇeti] gataṃ nānusocati,
 disvā patim āgataṃ nābhinandati,
 bhattāra²¹ vaṇṇam na kadāci bhāsati,
 25 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 298.
12. Anattam tassa²² carati²³ asaṇṇatā,
 atthañ ca hāpeti akiccakārīnī,
 paridahitvā sayati²³ parammukhī,
 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 299.

¹ Bā ulaṃghāpesu. ² Ck bhojā-, Cs bhujā-. ³ Cks dadati. ⁴ Bds yā-. ⁵ Ck
 -nati, Bā nikkhanati. ⁶ Bā upalikkhati. ⁷ Bā omits jivham pa-. ⁸ Bā nillo-
 lati. ⁹ Bā paṭib-. ¹⁰ Cks sirasam. ¹¹ Bā -sehi. ¹² Bā aghācarati. ¹³ Bds
 -ṭṭham, Cs pavussam, Ck pavuccasam. ¹⁴ Ck omit tassa bh. v. ¹⁵ Cks parā-.
¹⁶ Bā kukupiya-, Bā kukummiya-. ¹⁷ Cks omit tita. ¹⁸ Bā adds abhinham
 dvāre tīṭhāti kacchāni aṅgāni thanāni dasseti disodisam gaṃtvā pekkhati. ¹⁹
 Bds -visati. ²⁰ Bds -antīti. ²¹ so all three MSS. ²² so Cks for anattamassa,
 Bā anattam tassa. ²³ all three MSS. -ti.

13. Parivattakājatā¹ ca bhavati² kumkumī,
dīghañ ca assasati dukkha vediti³,
uccārapassāvaṃ abhiṇha⁴ gacchati, etc etc. 300.
14. Vilomam ācarati akiccekārinī⁵,
saddaṃ nisāmeti parassa bhāsato. 5
nihatabhogā ca karoti santhavam, etc etc. 301.
15. Kicchena laddhaṃ kasirābhataṃ dhanam
vittam vināseti dukkhena sambhataṃ,
paṭivissakehi ca karoti santhavam, etc etc. 302.
16. Nikkhantapādā visikhānucārinī 10
niccam sasāmiṃhi paduṭṭhamānasā
aticārinī hoti tath' ev' agāravāl⁶, etc etc. 303.
17. Abhikkhaṇam tiṭṭhati dvāramūle
thanāni kacchāni ca⁷ dassayanti,
disodisaṃ pekkhati bhantacittā, etc etc. 304. 15
18. Sabbā nadi vāṃkagatī⁸ sabbe kaṭṭhamayā vanā
sabbittiyo kare pāpam labhamāne⁹ nivātake. 305.
19. Sace labhetha khaṇam vā raho vā
nivātakaṃ¹⁰ vāpi labhetha tādisam
sabbā ca itthī kareyyuṃ no¹¹ pāpam 20
aṇṇam aladdhā¹² pīṭhasappināpi [saddhiṃ]. 306.
20. Narānam āramakarāsu nārisu
anekacittāsu aniggahāsu ca,
sabb' attauā¹³ pīṭikarāpi vesiyā¹¹,
na vissase, titthasamā hi nāriyo ti. 307. 25

Ta. goṇam dhenun ti līṅgavipallāsena vuttam, nātikule padussatīti
ta. sā nibbhayaṃ hutvā taruṇakālato paṭṭhāya vissāsikehi dāsādīhi saddhiṃ anā-
cāram carati, nātakā nātavāpi niggaḥam na karonti attano akittiṃ paribaramānā
ajānantā viya honti, anattacārinīti¹⁵ anāsiṃsitabbaatthā¹⁶, akiccekārinīti¹⁷ a.,
aguṇan ti jiyarahitam, pāpasahāyako ti dummitto, daliddatā ti dalidda- 30
tāya, sesapadesu pi es' eva nayo, ta. daliddo alaṃkāradīnam abhāvato kilesena
saṃgaṇhitum na sakkotīti tam avajānātīti¹⁸, gilāno pi¹⁹ vatthukāmakilesakāme²⁰
saṃgaṇhitum na sakkotīti, jarājīṇo kāyikavācasikakhidḍāratīsamatto na hoti,

¹ C^k parāvattaka-, C^s parāvattakā-. B^d parivattaka-. ² read: hoti. ³ B^d vedayati.
⁴ read: -ha. ⁵ C^k B^d atikicca-. ⁶ B^d apetaḡā. ⁷ C^s vi. ⁸ C^k -ta, B^d -natī.
⁹ C^s -nā. ¹⁰ C^s -kā. ¹¹ so B^d; C^s omit no. ¹² C^s alatha. ¹³ B^d
-tthanā. ¹⁴ B^d cesiyā. ¹⁵ so all three MSS. for anattacārinī-? ¹⁶ so C^s
for -atthāni?; C^k -attāni, B^d anācaritabbāni anattāni. ¹⁷ so all three MSS.
for -karānīti? ¹⁸ B^d -nāti. ¹⁹ B^d ti, C^s piya. ²⁰ B^d adds hi

surāsoṇḍo tassā hatthe¹ pilaṇḍhanādīni pi surāgharam̐ ñeva paveseti, muddho²
 andhabālo ratikusalo³ na hoti, pamatto dāsisoṇḍo⁴ hutvā gharadāsīhi⁵ saddhiṃ
 saṃvasati, bhariyam̐ pana akkosati paribhāsati tena taṃ⁶ avajānāti⁷ sabbakiccesu
 anuvattantaṃ ayaṃ nittejo mam̐ eva anuvattatīti taṃ akkosati paribhāsati, yo pana⁸
 5 sabbadham̐ anuppādeti kuṭumbam̐ paṭicchāpeti tassa bhariyā sabbaddhana-
 saram̐ hatthe katvā taṃ dāsam̐ viya avajānāti icchamānā ko tayā attho ti
 gharato pi taṃ nikkadḍhissati⁹, muddha pattaṇṭi muddhabhāvappattaṃ, rattaṇṭi
 ti pamattaṃ, padosa māharatīti sāmike padosaṃ āharati dussati pāpakammaṃ
 karotīti a., āram̐ gamanasīlā ti sāmikam̐¹⁰ anāpucchā va abhinham̐ pupphā-
 10 rāmādīsu aññatarāṃ gantvā ta. anācāram̐ caritvā ajja mayā āram̐ arukkhadeva-
 tāya¹¹ balikammaṃ katan ti ādīni vatvā bālasāmikam̐ saññāpeti, paṇḍito pana
 addhā esā ta. anācāram̐ caratīti puna tassā gantuṃ na deti, evaṃ sabbattha
 attho veditabbo, parakulan ti sandiṭṭhasambhattādīnam̐ gehaṃ, taṃ sā¹²
 asukakule me vadḍhi payojitā atthi tāvakālikam̐ dinnam̐¹³ atthi taṃ sodhe-
 15 mīti ādīni vatvā gacchati, nillokanasīlā ti vātapānatarādīhi olokanasīlā¹⁴,
 padvāraṭṭhāyiniṭti attano aṅgapaccaṅgāni dassenti padvāre tiṭṭhati, accāvā-
 datīti¹⁵ atikkamma carati atikkamma vadati¹⁶ sāmikassa santike ṭhitā ca¹⁷
 aññassa nimittam̐ dassetīti a., vijambhatīti¹⁸ aham̐ taṃ diāvā vijambhissāmi¹⁸
 tāya saññāya okāsassa atthitam̐ vā natthitam̐ vā¹⁹ jāneyyēsīti pathamam̐ eva
 20 katasam̐ ketā vā hutvā akatasam̐ ketā vāpi evaṃ esa mayi bajjhissatīti sāmikaassa
 passe ṭhitā va vijambhati²⁰ vijambhanam̐²⁰ dasseti, vinamatīti kiñcid eva
 bhūmiyam̐ pādetvā taṃ ukkhipantī viya onamitvā piṭṭhiṃ dasseti, vilasatīti
 gamanādīhi iriyāpathehi alaṅkārena vilāsam̐ dasseti, vilajjatīti vilajjantī viya
 vatthena sarīram̐ chādeti kavāṭam̐ vā bhittam̐ vā alhiyati, nakhenā 'ti pādāna-
 25 khena pādānakham̐ natthanakhena hatthanakham̐²¹ ghaṭṭeti, kaṭṭhenā 'ti
 daṇḍakena, dārakan ti attano vā puttam̐ aññassa vā puttam̐ gabetvā ukkhi-
 pati vā ukkhipāpeti vā, kilatīti sayam̐ kilati dārakam̐ kilāpeti, cumbanādīsu pi
 es' eva nayo, dadātīti tassa kiñcid eva phalaṃ vā puppham̐ vā deti, yāca-
 tīti taṃ eva paṭiyāceti, anukarotīti dārakena kataṃ anukaroti, uccan ti
 30 mahāsaddavasena vā thomanavasena²² vā uccam̐, nīcan ti mandasaddavasena²³
 vā amanāpavacanena vā²⁴ paribhavavacanasena²⁵ vā nīcam̐, aviccan ti
 bahujanamajjhe apaṭicchanne²⁶, viviccan ti raho paṭicchannam̐, naccenā 'ti
 etehi naccādīhi nimittam̐ karoti, ta. roditena nimittakarāṇena²⁷ rattim̐ deve vas-
 sante vātapānena hatthim̐ āropetvā seṭṭhiputtana nīyāya purohitabrāhmaṇiyā
 35 vatthuṃ kathetabbam̐, jagghatīti mahāhasitam̐ hasati²⁸, evam̐ pi nimittam̐

1 Bā -a. 2 Ck -e, Bā adds ti. 3 Ck -le. 4 Bā -isu soṇḍo. 5 Cks am-. 6 Bā
 nam. 7 Bā -jānāni. 8 Cks so, omitting pana. 9 Bā nam̐ nikkadḍhati. 10 Bā adds
 āpucchā vā. 11 Bā -me-. 12 Bā tassā. 13 Bā dvinnakam̐. 14 Bā ullo-. 15 Bā
 accācaratīti. 16 Bā omits a. vadati. 17 Bā va. 18 Cks vijamh-. 19 Bā atthi-
 bhāvam̐ vā in the place of atthitam̐ -. 20 Ck vijamh-. 21 Bā omits hattha - -.
 22 Cs thomasavasena. 23 Cs mandasavanavasena. 24 Cks omit amanāpa - -. 25
 Cks -bhavanavasena, Bā -bhāsavacana-. 26 Bā -am̐. 27 Cks -kāraṇe. 28 Cks -anti.

karoti, kacchan ti upakacchakaṃ, palikhatīti¹ dantehi likhati sīrasan ti kesavaṭṭim eva, kesānaṃ mocanabandhane pi² parapuriśānaṃ nimittam karoti³ aniyāmetvā vā³ kocid eva sārājissatīti pi karoti⁴ yeva⁵, veditabbā bhavati ti⁶ ayaṃ mayi paduṭṭhā kuddhā kujjhivā pana micchā caratīti paṇḍitena veditabbā bhavati⁷, pavāsan ti asukagāme payuttadhaṇaṃ nassati gaccha taṃ sādhehi vyavahāraṃ⁸ karohīti ādini vatvā tasmīn gate anācāraṃ caritukāmā pavāsaṃ vaṇṇeti, anatthan ti avadḍhīm, akiccan ti akattabbayuttakaṃ, paridāhitvā ti gāḷhaṃ nivāsetvā, parivattakajātā⁹ ti ito c' ito ca parivattamānā, kum-kumiyajātā ti kolāhalajātā pādāmūle nipanne upaṭṭhāpeti dīpaṃ jālāpeti nānappakāraṃ kolāhalam karoti tassa kilesaratīm nāseti dukkhaṃ vedayatīti sīsam¹⁰ me rujjatīti ādini vadati, vilomamācaratīti āhāraṃ sītaṃ icchantassa uḥhaṃ detīti ādinaṃ vasena paccaṇḍikavutti hoti, nihatabhogā ti sāmikena dukkhaṃ¹⁰ sambhatānaṃ bhogaṇaṃ surāolatādīhi vināsikā, santhavan¹¹ ti kilesavasena santhavan¹¹ karoti, nikkhantapādā ti jārasa upadhāraṇatthāya nikkhantapādā, sāmike patimhī agāraṇ' eva ca paduṭṭhamānasatāya ca aticārīni hoti,¹⁵ sabbitthiyo ti ṭhapetvā vipassanāya tanukatakilesā sesā sabbā itthiyo pāpaṃ kareyyuṃ, labhamāne ti¹² labhamāne samvijjamāne ti a., nivātake ti raho mantanake paribhedake khaṇaṃ¹³ vā raho vā ti pāpakaṇatthāya okāsaṃ vā paṭicchannaṭṭhānaṃ vā kareyya¹⁴, no ti ettha no ti nipātamatthaṃ, alatthā¹⁵ ti aladdhā ayaṃ eva vā pātho, aññaṃ sampannaपुरिसाṃ¹⁶ alabhitvā pīṭhasappi-²⁰ nāpi tato patikiṭṭhatarenaṇāpi¹⁷ pāpakaṃ kareyy' eva, āramakarāsū ti¹⁸ abhiratikārikāsu¹⁹, aniggahāsū 'ti niggahena vinetuṃ asakkuṇeyyāsu, tittasamā ti yathā tittāṃ uttamādhamesu na kiñci²⁰ nahāyantaṃ vāreti tathā etāpi raho va khaṇe vā nivātake vā sati na kiñci²⁰ patikkhipanti.

Tathā hi: Atīte pana Bārāṇasiyaṃ Kaṇḍari²¹ nāma rājā uttama-²⁵ rūpadharo, tassa devasikaṃ amaccā²² gandhakaṇḍakasahasasāṃ āharanti, ten' assa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakaṇḍake phāletvā gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti²³, bhariyā pan' assa²⁴ abhirūpā ahoṣi nāmena Kinnarā²⁵ nāma, purohito pi 'ssa samavayo Pañcāla- caṇḍo nāma buddhisampanno²⁶ ahoṣi, rañño pana pāsādaṃ nissāya³⁰ antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākhā pākāramatthake olambanti, tassa chāyāya jeguccho dussaṇṭhāno pīṭhasappi vasati, ath' ekadivasam Kinnarā devī vātapānena oloketi taṃ disvā patibaddha-

¹ Bā upalikkh-. ² Bā hi. ³ Bā omīti niyāmetvā vā. ⁴ C^k piyakaroti. ⁵ Bā add paduṭṭhā. ⁶ Bā -antīti. ⁷ Bā -anti. ⁸ Bā voh-. ⁹ C^k parā-. ¹⁰ C^s Bā -a. ¹¹ Bā saṇṭha-. ¹² C^k -no pi, C^s -no ti. ¹³ C^k mattanakkhataṃ, C^s man-tanakkhaṇa. ¹⁴ Bā -yyuṃ. ¹⁵ Bā aladdhā. ¹⁶ C^s Bā -nnaṃ. ¹⁷ Bā paṭikkūlata-. ¹⁸ C^k adds āramakarāsu, C^s -karāsu. ¹⁹ Bā anabhi-. ²⁰ so all three MSS. for kañci? ²¹ Bā kinnaro. ²² Bā -ccasahasāṃ. ²³ Bā paccati. ²⁴ Bā pissa. ²⁵ Bā -rī. ²⁶ C^k vuddhi-.

cittā hutvā rattim rājānam ratiyā saṅgaṇhitvā tasmim niddam okkante
 sanikam utthāya nāuaggarasabhojanam suvaṇṇasarake pakkhipitvā
 ucchaṅge¹ katvā sātakarajjuyā vātapānena otarivā jambum āruyha
 sākḥāya oruyha pīṭhasappim bhojetvā pāpam katvā āgatamaggen'
 5 eva pāsādam āruyha gandhehi sarīram ubbaṭṭetvā raṇṇā saddhim ni-
 pajji, eten' upāyena nibaddham ten' eva saddhim pāpam karoti, rājāpi
 na jānāti. So ekadivasam nagaram padakkhiṇam katvā nivesanam
 pavasanto jambucchāyāya sayitam paramakāruṇṇappattam pīṭhasappim
 disvā purohitam āha: „pass' etam² manussapetan“ ti. „Āma devā“
 10 'ti. „Api nu kho samma evarūpam paṭikkulāṃ kāci itthi chandarā-
 gavasena upagaccheyyā“ 'ti. Tam katham sutvā pīṭhasappi mānam
 janetvā „ayam rājā kim kathesi, attano deviyā mama santikam
 āgamanam na jānāti maṇṇe“ ti jamburukkhasa añjalim paggahetvā
 „suṇa sāmi jamburukkhe nibbattadevate, ṭhapetvā tam³ aṇṇo etam
 15 kāraṇam na jānātīti“ ā. Purohito tassa kiriyam disvā cintesi: „addhā
 raṇṇo aggamahesi jamburukkhenāgantvā⁴ iminā saddhim pāpam karo-
 titi“ so rājānam pucchi: „mahārāja deviyā te rattibhāge sarīrasam-
 phasso kīdiso hotīti“. „Samma aṇṇam na passāmi, majjhimayāme
 pan' assā sarīram sītalam hotīti“⁵. „Tena hi deva tiṭṭhatu aṇṇā
 20 itthi, aggamahesi te Kinnarā devī iminā saddhim pāpam karotīti“.
 „Samma kim vadesi, evarūpā paramavilāsappattā⁶ kim iminā parama-
 jegucchena saddhim abhiramissatīti“. „Tena hi nam deva parigaṇhā-
 hīti“. So „sādhū“ 'ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhim nipajjitvā
 „parigaṇhissāmi tan“ ti pakatiyā niddūpagamanavelāya niddūpagato
 25 viya ahosi, sāpi utthāya tath' eva akāsi, rājā tassā anupadam yeva
 gantvā jambucchāyam nissāya atthāsi. Pīṭhasappi deviyā kujjhitvā
 „tvam⁷ aticirāyitvā āgatā“ ti⁸ hatthena kaṇṇasakkhaliyam⁹ pahari,
 atha nam „mā¹⁰ kujjhi sāmi, raṇṇo niddūpagamanam olokesi“ ti
 vatvā tassa gehe pādaparcārikā viya ahosi, tena¹¹ pan' assā pahā-
 30 rena sīhamukhakuṇḍalam kaṇṇato galitvā raṇṇo pādāmūle pati, rājā
 „vaṭṭissati¹² ettakan“ ti tam gahetvā gato, sāpi tena saddhim ati-
 cartivā purimaniyāmen' eva gantvā raṇṇā saddhim nipajjitum ārabhi.
 Rājā paṭikkhipitvā punadivase „Kinnarā devī mayā dinnam¹³ sabbā-
 lamkāram alamkaritvā etū“ 'ti āṇāpesi, sā „sīhakuṇḍalam me suvaṇṇa-
 35 kārassa santike“ ti vatvā nāgami, puna pesite pana ekakuṇḍalā va

¹ all three MSS. ucca-. ² Bā ekam. ³ Bā hitam. ⁴ Bā -na-. ⁵ Cks hoti. ⁶ Bā -sasampannā. ⁷ Bā adds ajja. ⁸ Bā āgacchati. ⁹ Bds -saṅkhā-. ¹⁰ Bā adds mam. ¹¹ Cks te. ¹² Bā vatt-. ¹³ Cks -a.

āgamāsi, rājā pucchi „kahan te kuṇḍalan“ ti „suvaṇṇakārassa san-
 tike“ ti suvaṇṇakāram pakkositvā¹ „kimkāraṇā imassā² kuṇḍalam na
 desīti³“ ā., „nāham gaṇhāmi devā“ ti, rājā kujjhivā „pāpe caṇḍālī⁴
 mādisena te suvaṇṇakārena bhavitabban“ ti vatvā „taṃ kuṇḍalam
 purato khipivā purohitam ā.: „samma saccam tayā vuttam, gaccha 5
 sīsam assā chedāpehīti“. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese ṭha-
 petvā rājānam upasaṃkamitvā „deva mā Kinnarādeviyā⁵ kujjhi⁶, sabbā
 itthiyo evarūpā yeva, sace pi itthīnam dussilabhāvam passitukāmo⁷
 dassessāmi te etāsam pāpakam c' eva bahumāyābhāvaṃ ca, ehi aññā-
 takavesena janapadam carāmā“⁸ ti. Rājā „sādhū“⁹ ti mātaram r. 10
 paticchāpetvā tena saddhīm cārikam pakkāmi, te saṃyojanamaggam
 gantvā mahāmagge nisinnānam eko kuṭumbiko puttass' atthāya maṅ-
 galam katvā ekam kumārikam paṭicchannayāne nisidāpetvā mahantena
 parivārena gacchati, taṃ disvā purohito⁸ ā.: „sace icchasi imam ku-
 mārikam tayā saddhīm pāpam kāretum sakkā⁹“ ti, „kim kathesi, 15
 mahāparivārā na sakkā sammā“¹⁰ ti, purohito „tena hi passa devā“
 ti purato gantvā¹⁰ maggato avidūre sāṇim¹¹ parikkhipivā rājānam anto-
 sāṇiyam katvā sayam maggapasse rodanto nisīdi, atha nam kuṭumbiko
 disvā „tāta kasmā rodasīti“ pucchi, „bhariyā me garubbhārā, taṃ kula-
 gharam netum maggapaṭipanno 'smi, tassā antarāmagge yeva gabbho 20
 cali, esā antosāṇiyam kilamati, kāci 'ssā itthi santike n' atthi, mayāpi
 ta, gantum na sakkā, na jānāmi kim bhavissatīti“, „ekam itthim
 ladhum vaṭṭatīti, mā rodi, bahū itthiyo, ekā gamissatīti“, „tena hi
 ayam eva kumārikā gacchatu, etissāpi maṅgalam bhavissatīti“, so
 cintesi: „saccam vadati, suṇisāya pi maṅgalam eva iminā nimittena, sā 25
 puttadhītāhi vaḍḍhissatīti“ taṃ eva pāpesi¹², sā ta. pavisitvā rājānam
 disvā paṭibaddhacittā hutvā pāpam akāsi, rājāpi 'ssā aṅgulimuddikam
 adāsi, atha nam katakiccam nikkhamitvā āgataṃ pucchimsu: „kim
 vijātā“ ti, „suvaṇṇavaṇṇam puttan“ ti, kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi,
 purohito pi raṇṇo santikam gantvā „ditthā¹³ te deva kumārikāpi evam 30
 pāpā kimaṅga pana aññāpi, apī pana te kiñci dinnan“ ti, „āma aṅguli-
 muddikā dinnā“ ti, „nāssa taṃ dassāmīti“ vegena gantvā yānakam
 gaṇhitvā „kim etan“ ti vutte „ayam me¹⁴ brāhmaṇiyā ussīsake
 ṭhapitamuddikam gahetvā āgatā“ ti „dehi amma muddikan“ ti, sā taṃ

¹ Bđ -sāpetvā. ² Bđ imissā. ³ Bđ detīti. ⁴ Bđ -le. ⁵ Cks -im. ⁶ Bđ -ittha.
⁷ Bds nātukāmo. ⁸ Bđ adds rājānam. ⁹ Bđ sakkomi. ¹⁰ Bđ gaṇtvā, Cks omit
 gantvā. ¹¹ Ck sāṇim, Bđ sādhāṇa. ¹² Bds pesesi. ¹³ Cks -an. ¹⁴ Bđ ayameva.

dadamānā brāhmaṇaṃ hatthe¹ nakkena vijjhitvā „gaṇha corā“² `ti adāsi. Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aṇṇā bahū aticariṇiyo raṇṇo dassetvā „idha tāva ettakam hoti“³, aṇṇattha gamissāma devā“⁴ `ti ā. Rājā sakala-Jambudīpe cari, te pi „sabbā itthiyo evarūpā bhavissanti. kin no etāhi, nivattamā“⁵ `ti⁶ Bārāṇasim eva paccāgantvā „evam⁴ mahārāja itthiyo nāma, evam pāpadhammā pakati etāsam. khama⁵ deva Kinnarādeviyā“⁷ ti purohitena yācito khamivā rājanive-sanato nam⁶ nikkadḍhāpesi, tḥānato pana tam⁷ apanetvā aṇṇam aggamahesim akāsi, taṃ ca pīṭhasappim nikkadḍhāpetvā jambusākham⁸ chedāpesi. Tadā K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi, iti attanā ditṭhakāraṇam eva⁹ āharitvā dassento

21. Yam ve¹⁰ disvā Kaṇḍari-Kinnarānaṃ¹¹
sabbitthiyo na ramantī agāre
tam tādīsam maccam cajitvā bhariyā¹²
15 aṇṇam disvā purisam pīṭhasappin ti g. ā. 308.

T. a.: Yam ve Kaṇḍarissa¹³ raṇṇo Kinnarāya ca deviyā ti imesam Kaṇḍari-Kinnarānaṃ virāgākāraṇam ahoṣi tam disvā jānitabham sabbitthiyo attano sāmikānaṃ na ramanti agāre, tathā hi aṇṇam pīṭhasappipurisam disvā tam rājānaṃ tādīsam ratikusalaṃ maccam cajitvā¹⁴ bhariyā tena manussapetena
20 saddhiṃ pāpam akāsi

Aparo: atīte Bako nāma Bārāṇasirājā dhammena r. kāresi. tadā Bārāṇasiyā pācinadvāravāsino ekassa daliddassa Pañcapāpā nāma dhītā ahoṣi, sā kira pubbe pi ekā daliddadhītā mattikam madditvā gehe bhittim limpanti, ath¹ eko paccekabuddho attano pabbhāraparibhaṇḍa-
25 karaṇattham „khamam mattikam labhissamīti“⁴ cintetvā „Bārāṇasiyam laddhum sakkā“⁵ ti⁶ pārupitvā pattahattho nagaram pavisitvā tassā avidūre aṭṭhāsi, sā kujjhitvā oloketi⁷ „samaṇa mattikam pi na labhasīti“⁸ vatvā⁹ mahantaṃ mattikāpiṇḍam āharitvā patte tḥāpesi, so tāya mattikāya pabbhāre paribhaṇḍam akāsi¹⁰, tassā mattikāpiṇḍa-

¹ Bđ - ṇahattham. ² Bđ hotu. ³ Cks nivattitvā. ⁴ C^s imā. Bđ omits evam. ⁵ Bđ -atha. ⁶ Cks omit nam. ⁷ Cks omit tam. ⁸ Cks add agge. ⁹ Ck -katheva, C^s -kameva, B^s -karanameva. ¹⁰ Bđ yañca. ¹¹ Bđ kinnari-. ¹² read: -ttha bhariyā. ¹³ Bđ yañca kinnarikassa. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bđ adds cī-varam. ¹⁶ Bds add paduṭṭhena manasā mattikampi bhikkhatiti avoca paccekabuddho niccalo va ahoṣi atha sā paccekabuddham niccalitaṃ disvā puna cittaṃ pasādetvā oloketvā. ¹⁷ Bđ adds sukhumaṃ. ¹⁸ Bds add sā nacirasseva tato cavitvā tasmiṃ yeva nagare bahidvārāgāme duggatitthiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi sā dasamācayena mātukucchito nikkhami.

phalena sarīraṃ phassasampannaṃ ahoṣi, kujjhivā olokitattā pana
 hatthapādamaḥakkhināsāni pāpāni virūpāni ahesuṃ, tena naṃ Pañ-
 capāpā t' eva¹ sañjānimsu. Ath' ekadivasam Bārāṇasirājā rattim
 aññatakavesena nagaram parigaṇhanto taṃ padesaṃ gato, sāpi gāma-
 dārikāhi saddhim kīlantī ajānitvā va rājānaṃ hatthe gaṇhi, so tassā 5
 hatthasamphassena sabhāvena saṅṭhātum² nāsakkhi, dibbaphassena³
 puṭṭho viya ahoṣi, so phassarāgaratto tathārūpam⁴ pi taṃ hatthe ga-
 hetvā „kassa dhītāsīti“ pucchitvā „dvāravāsino“ ti vutte assāmika-
 bhāvaṃ pucchitvā „ahan te sāmiko bhavissāmi, gaccha mātāpitāro
 anujānāpehīti“ ā., sā mātāpitāro upagantvā „eko maṃ puriso iccha- 10
 tīti“ vatvā „so pi duggato bhavissati⁵ sace tādīsaṃ pi icchati, sādhu“
 'ti vutte gantvā mātāpitūhi anuññātabhāvaṃ ārocesi, so 'tasmim yeva
 gehe tāya saddhim vasitvā pāto va rājanivesanaṃ pāvīsi, tato paṭṭhāy'
 eva rājā aññatakavesena nibaddhaṃ ta. gacchati aññaṃ itthim olo-
 ketum na icchati. Ath' ekadivasam tassā pitu lohitaḥakkhandikā 15
 uppajji, asambhinnakhīrasappimadhusakkharāyutto pāyāso tassa⁶ bhe-
 sājjaṃ, taṃ te daliddatāya uppādetum na sakkonti, tato Pañcapāpāya
 mātā dhītaṃ ā.: „kiṃ amma tava sāmiko pāyāsaṃ uppādetum
 sakkhissatīti“, „amma mama sāmikena amhehi pi duggatatarena bha-
 vitabbaṃ, evaṃ sante pi pucchissāmi naṃ, mā cintayīti“ vatvā tassā- 20
 gamanavelāya dummanā⁷ hutvā nisīdi, atha naṃ rājā āgantvā „kiṃ
 dummanāsīti“ pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „bhādde idaṃ atīssara-
 bhesajjaṃ kuto labhissāmīti“ vatvā cintesi: „na sakkā mayā nicca-
 kālaṃ evaṃ caritum, antarāmagge parissayo pi daṭṭhabbo, sace kho
 pana etaṃ antepuraṃ nessāmi etissā phassasampadaṃ ajānantā 'am- 25
 hākaṃ rājā yakkhinim gahetvā āgato' ti kelim karissanti, sakala-
 nagaravāsino etissā samphassaṃ jānāpetvā garahaṃ mocessāmīti“,
 atha naṃ ā.: „bhādde mā cintayī, āharissāmi te pitu pāyāsaṃ“ ti
 vatvā tāya saddhim abhiramitvā rājanivesanaṃ gantvā punadvase
 tādīsaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā paṇṇāni aggahetvā⁸ dve puṭe katvā ekas- 30
 mim⁹ pāyāsaṃ pakkhipitvā ekasmim cūlāmaṇim ṭhapetvā bandhitvā
 rattibhāge gantvā „bhādde mayam daliddā, kicchena sampāditaṃ,
 tava pitāraṃ 'ajja imamahā puṭā pāyāsaṃ bhūja¹⁰ sve imamahā' ti
 vadeyyāsīti“ ā.: sā tathā akāsi, ath' assā pitā ojasampannattā
 pāyāsaṃ thokam eva bhūñjitvā titto jāto, sesaṃ mātu datvā sayam 35

¹ Bā tveva. ² Bā sandhāretum. ³ Bā -samphassena. ⁴ Bā tathāvīrū. ⁵ Bā
 -tīti. ⁶ Bā va etassa. ⁷ Ck -no. ⁸ Bā āharāpetvā. ⁹ Ck omit ek-. ¹⁰
 Bā -atu.

pi bhuñji, tayo pi sukhitā ahesuñ, cūlāmañiputañ punadivasatthāya
 ʒapesuñ. rājā nivesanañ gantvā mukhañ dhovivā „cūlāmañim me
 āharathā“ 'ti vatvā „na passāma devā“ 'ti vutte „sakalanagarañ
 vicinathā“ 'ti ā., vicinitvā na passimsu, „tena hi bahinagare dalidda-
 5 ghesu bhattapañṇapuṇe upādāya vicinathā“ 'ti vicinitvā¹ tasmiñ
 ghare cūlāmañim disvā „tassā mātāpitaro corā“² ti bandhitvā na-
 yimsu, ath' assā pitā „sāmi na mayā corā, aññenāyañ mañi ābhato“
 ti vatvā „kenā“ 'ti vutte „jāmatarā me“³ ti ācikkhitvā „kahañ so“
 ti pucchite „dhītā me jānātīti ā., tato tāya saddhiñ kathesi: „amma
 10 sāmikan⁴ te jānāsīti“, „na jānāmīti“, „evañ sante ambhākañ jīvitāñ
 n' atthīti“⁵, „tāta so andhakāre āgantvā“⁶ andhakāre yeva yāti, ten'
 assa rūpañ na jānāmi, hatthasamphassena pana nañ jānitum sakko-
 mīti“, so rājapurisānañ ārocesi, te pi rañño ārocesuñ, rājā ajānanto
 viya hutvā „tena hi tañ itthiñ rājāṅgañe' antosāñiyāñ ʒhapetvā
 15 sāñiyā hatthappamānañ chiddañ katvā nagaravāsino sannipātetvā
 hatthasamphassena corañ gañhathā“ 'ti ā., rājapurisā tathā kātum
 tassā santikañ gantvā rūpañ disvā va vippaṭṭisārino hutvā āhañsu⁸:
 „āyañ⁹ piśācīti“¹⁰ jigucchitvā phusitum¹¹ na ussañimsu, ānetvā
 pana¹² rājāṅgañe antosāñiyāñ ʒhapetvā sakalanagaravāsino sannipāte-
 20 suñ, sā āgatāgatassa chiddena pasāritāñ hatthañ gañhetvā va „no
 eso“ vadati, purisā tassā dibbaphassasadiṣe phasse bajjhitvā apa-
 gantum na sakkhimsu, „saç' āyañ dañḍārahā dañḍañ datvāpi dāsa-
 kammakarabhāvañ upagantvāpi etañ ghare karissāma“ 'ti cintayimsu,
 atha te rājapurisā dañḍehi koṭṭetvā pabbājesuñ¹³, uparājañ ādikatvā
 25 sabbe ummattakā viya ahesuñ, atha¹⁴ rājā: „kiñci“¹⁵ ahañ bhā-
 veyyañ“ ti hatthañ pasāresi, tañ hatthe gañhetvā va „coro me
 gañhito“ ti mahāsaddañ kari, rājā te purise pucchi: „tumhe etāya
 hatthe gañhitā kim cintayitthā“ 'ti, te yathābhūtañ ārocesuñ, atha
 ne rājā ā.: „ahañ¹⁶ attano gehañ ānetum evañ kāresim¹⁷, etissā
 30 phassañ¹⁸ ajānantā mañ paribhaveyyun¹⁹“ ti vatvā²⁰ „tasmā“²¹ mayā
 sabbe tumhe jānāpitā, vadatha²² idāni kass' esā gehe bhavitum yuttā“
 ti, „tumhākañ devā“ 'ti, atha nañ abhisiñcitvā aggamañhesim aññāsī²³,

¹ Bā C^s -nantā. ² Bā -ro. ³ C^{ks} -ro, Bā me jānamātarā. ⁴ C^{ks} yañ. ⁵ C^{ks}
 natthi. ⁶ C^k āgañjītvā, C^s āgañchitvā. ⁷ C^k adds sā, C^s sa. ⁸ C^{ks} ahaddhi.
⁹ Bā^s dhidhi. ¹⁰ C^k jīsā-, C^s piśāmīti, Bā phisācīti. ¹¹ C^{ks} phusitāñ, Bā
 phassi-. ¹² Bā^s add nañ. ¹³ Bā^s palāpesuñ. ¹⁴ Bā adds nañ. ¹⁵ C^{ks} kañci.
¹⁶ Bā^s add etañ. ¹⁷ Bā^s evamakāsi. ¹⁸ C^s -ā, C^k omits ph-. ¹⁹ C^{ks} -bhā-.
²⁰ Bā^s cintetvā. ²¹ C^{ks} tassa. ²² Bā -etha. ²³ Bā akāsi.

mātāpitunnaṃ pi 'ssā issariyaṃ dāpesi, tato paṭṭhāya pana¹ sammatto
 n' eva vinicchayaṃ paṭṭhapesi na aññaṃ itthiṃ oloketi, tā tassā²
 antaraṃ pariyesiṃsu, sā ekadivasāṃ dvinnāṃ³ aggamahesibhāvassa
 supine nimittaṃ disvā rañño ārocesi, rājā supinapāṭhake pakko-
 sāpetvā „evarūpe supine diṭṭhe kiṃ hotīti“ pucchi, te itarāsaṃ⁴ 5
 itthiṇaṃ santikā lañcaṃ gahetvā „mahārāja deviyā sabbasetahatthino
 khandhe nisinnabhāvo tumhākaṃ maraṇassa pubbanimittaṃ hatthik-
 khandhagatāya candaparāmasanaṃ tumhākaṃ paccāmittarājānaya-
 nassa⁴ pubbanimittā“ ti vatvā „idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti vutte
 „deva imaṃ māretuṃ na sakkā, nāvāya pana naṃ ṭhapetvā⁵ 10
 nadiyaṃ vissajjetuṃ vaṭṭatīti“ vadiṃsu, rājā āhāravatthālamkārehi
 saddhiṃ rattibhāge⁵ naṃ nāvāyaṃ ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjāpesi, sā
 nadiyā vuyhamānā heṭṭhānadiyā nāvāya udakakīlaṃ kīlantassa Pā-
 vāriyarañño abhimukhaṃ⁶ pattā, tassa senāpati nāvāṃ disvā „ayaṃ
 nāvā mayhaṃ“ ti ā., rājā „nāvāya bhaṇḍaṃ mayhaṃ“ ti vatvā āga-
 tāya nāvāya taṃ disvā „kā nāma tvaṃ piśācisadisā“⁷ ti pucchi, sā
 sitaṃ katvā Bakassa rañño aggamahesibhāvaṃ kathetvā taṃ⁸ sabbāṃ
 pavattim tassa kathesi, sā pana Pañcapāpā ti sakala-Jambudīpe pā-
 katā⁹, atha naṃ rājā hatthe gahetvā ukkhipi, saha gahaṇeṇ⁷ eva
 phassarāgaratto aññaṃsu itthiṃsu¹⁰ itthisaññaṃ pi akatvā taṃ agga-
 mahesiṭṭhāne ṭhapesi, sā tassa pāṇasaṃā ahoṣi, Bako taṃ pavattim
 sutvā „nāhaṃ tassa aggamahesiṃ¹¹ kātum dassāmiti“ senāṃ saṃ-
 kadḍhitvā¹² tassa paṭitithe¹³ nivesanaṃ katvā paṇṇaṃ pesesi: „bhari-
 yaṃ vā me detu yuddhaṃ vā“ ti, so¹⁴ yuddhasajjo ahoṣi, ubhinnaṃ
 amaccā „mātugāmaṃ nissāya maraṇakiccaṃ n' atthi, purimasāmikattā¹⁵ 25
 esā Bakassa pāpuṇāti nāvāya laddhattā Pāvāriyassa¹⁵, tasmā eke-
 kassa gehe sattasattadivasāni hotū“ ti mantetvā dve pi rājāno saññā-
 pesuṃ, te ubho pi attamaṇā hutvā titthapaṭitithe¹⁶ nagarāni māpetvā
 vasimsu, sā dvinnāṃ pi tesāṃ mahesittā¹⁷ kāresi, dve pi tassā sam-
 mattā¹⁸ ahesuṃ, sā pana ekassa ghare sattāhaṃ vasitvā nāvāya¹⁹ 30
 itarassa gharaṃ gacchati¹⁹, nāvāṃ pājetvā nentena ekena mahallaka-
 khañjakena²⁰ vattena saddhiṃ nadimajjhe pāpaṃ karoti. Tadā K.

¹ Bds add tāya. ² C^s tātassāni, C^{ks} tā yassā. ³ Bds add rājūnāni. ⁴ B^d -rā-
 jassa. ⁵ C^{ks} -gāya. ⁶ B^d -khathānāni. ⁷ B^d -ca-. ⁸ C^{ks} omit taṃ. ⁹ C^{ks}
 add ahesuṃ. ¹⁰ C^{ks} omit itthiṃsu. ¹¹ all three MSS. -si. ¹² Bds -ḍḍhi. ¹³
 Bds tassa pana naditithe. ¹⁴ Bds add yuddhaṃ dassāmi na bhariyaṃ ti vatvā.
¹⁵ C^k -riyayassa, Bds riyassāti. ¹⁶ Bds titthapaṭitithena. ¹⁷ B^d aggamahesittāni.
¹⁸ C^{ks} samaggā. ¹⁹ B^d ghare gacchanti. ²⁰ C^{ks} -ke, Bds -khujjakena.

sakuṇarājā Bako ahoṣi, tasnā idam attanā diṭṭhakam¹ āharitvā dassento ā.:

22. Bakassa ca² Pāvārikassa rañño
accantakāmānugataṣṣa bhariyā
5 avācari² baddhavasānugassa³.
kam vā itthi⁴ nāticare tadaññan ti. 309.

Ta. accantakāmānugataṣṣā 'ti accantaṁ kāmāṁ anugataṣṣa, avācarīti⁵ anācāraṁ cari, baddhavasānugataṣṣā³ 'ti baddhassa⁶ attano vasānugataṣṣa attano pesanakāraṣṣa santike ti a., karaṇatthe vā⁷ sāmivacaṇaṁ. tena
10 saddhiṁ pāpam akāsīti vuttaṁ hoti, tadaññan ti kataṇṇaṁ⁸ aññaṁ purisaṁ nāticareyyā 'ti a.

Aparam⁹ pi: atīte Brahmadaṭṭassa bhariyā Piṅgiyāni¹⁰ nāma¹¹ sihapañjaraṁ vivaritvā oloketi māṅgalassaḡopakam disvā rañño nidokkamanakāle¹² vātapāneṇa oruṃha tena saddhiṁ aticaritvā puna
15 pāsādaṁ abhiruṃya gandhehi sarīraṁ ubbaṭṭetvā raññā saddhiṁ nipajji, ath' ekadivaṣaṁ rājā „kin nu kho deviyā adḡharattasamaye niccaṁ sarīraṁ sitalaṁ hoti, pariḡaṇhissāmi nan“ ti ekadivaṣaṁ niddūpagato viya hutvā taṁ utṭhāya gaḡchantiṁ anugantvā assabandhena
saddhiṁ aticarantiṁ disvā nivattitvā sayanaṁ abhirūhi¹³, sāpi aticaritvā
20 āgantvā cullasayane¹⁴ nipajji. punadivase rājāmaccaṃajje yeva taṁ pakkosāpetvā taṁ kiccaṁ āvikaritvā „sabbā va itthiyo pāpadhammā“ ti taṣṣā vadhabandhanachejjabhejjārahaṁ dosaṁ¹⁵ khamitvā ṭhānā cāvetvā aññaṁ aggaṃahesiṁ akāsi. Taḡ Kuṇālarājā Brahmaḡatto ahoṣi, tena taṁ attanā diṭṭhakam āharitvā dassento pi:

- 25 23. Piṅgiyāni¹⁶ sabbalokissaraṣṣa
rañño piyā Brahmaḡadaṭṭassa bhariyā
avācari baddhavasānugassa¹⁷,
taṁ vāpi sā nājjhaga kāmakāminīti g. ā. 310.

Ta. taṁ ti sā evaṁ aticariṁti taṁ va assabandhaṁ taṁ vā¹⁸ aggaṃahesiṁ
30 siṭṭhānaṁ ti ubhayaṃ pi na ajjhaga¹⁹. ubhayato bbaṭṭhā ahoṣi, kāmakāminīti kāme patṭhayaṃānā, evaṁ pāpadhammā itthiyo ti.

¹ Bḡ diṭṭhaṁ. ² Bḡs anācāri. ³ Bḡ paṭṭhavasānugata-. ⁴ so Cḡ; Cḡ kam vāsi itthi, Bḡ kam vāpi itthi, read: kam vāpi 'thi? ⁵ Bḡs anācāriṁti. ⁶ Bḡ paṭṭhassa. ⁷ Bḡs taṁ. ⁸ Bḡ adds taṁ. ⁹ Bḡ -rā. ¹⁰ Cḡ piṅgiyāti, Cḡ pigiyāti, Bḡ piyaṅgayāni. ¹¹ Bḡ adds aggaṃahesi. ¹² so Cḡs; Bḡ niddupagamana-. ¹³ Bḡ -rūhi. ¹⁴ Cḡ tulla-, Bḡ cūlasayanake. ¹⁵ Cḡ -bandhanajje bhejjārahaṁñosaṁ, Bḡ -bandhachajjabhajjā-, Cḡ -rabaraṁ-. ¹⁶ Bḡ piyaṅgayāni. ¹⁷ Bḡs anācāri paṭṭha vasānugataṣṣa. ¹⁸ Cḡs omit assa -. ¹⁹ Bḡ nājjhagama.

Atītavatthumhi itthīnaṃ dosam kathetvā aparena¹ pi pariyāyena
tāsam dosam eva kathento āha:

24. Khuddānaṃ lahucittānaṃ akataññuna dūbhinā¹
nādevasatto puriso thīnaṃ saddhātum arahati. 311.
25. Na tā² pajānanti kataṃ na kiccaṃ 5
na mātarāṃ pitarāṃ bhātaraṃ vā,
anariyā samatikkantadhammā
sass³ eva³ cittassa vasam vajanti. 312.
26. Cirānūvuttham⁴ pi piyam manāpam
anukampakam⁵ pāṇasamam pi santam⁶ 10
āvāsu⁷ kicesu ca nam jahanti,
tasmāham itthīnaṃ na vissasāmi. 313.
27. Thīnaṃ hi cittaṃ yathā vānarassa⁸
kannappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
calācalaṃ hadayaṃ itthiyānaṃ⁹ 15
cakkassa¹⁰ nemi viya¹¹ parivattati. 314.
28. Yadā tā passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpam¹³ purisassa vittaṃ¹⁴
saṅhāhi vācāhi nayanti-m-etaṃ¹⁵
kambojakā jalajenēva assam. 315. 20
29. Yadā na passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpam¹⁶ purisassa vittaṃ¹⁴
samantato nam parivajjayanti
tiṇṇo nadipāragato va kullaṃ. 316.
30. Silesūpamā sikhi-r-iva¹⁷ sabbabbhakkhā 25
tikkhāmayā¹⁸ nadi-r-iva¹⁹ siḅhasotā
sevanti h' etā piyam appiyaṃ ca²⁰
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 317.
31. Na tā²¹ ekassa na dvinnaṃ āpaṇo va²² pasārito,
yo tā mayhan ti maññeyya vātaṃ jālena bādhave²³. 318. 30

¹ B^d -nam mittadubhinam. ² C^{ks} taṃ. ³ C^{ks} sassāva. ⁴ C^k -nuttam,
B^d -vuttham. ⁵ B^d -kammaṃ. ⁶ B^d bhattaṃ, C^s santa, C^s santim. ⁷ C^s B^d
avāsu. ⁸ B^d bārānassa, B^s vāra-. ⁹ B^d itthīnaṃ. ¹⁰ C^{ks} omit ca-. ¹¹ so
B^d; C^k nevivara, C^s nemiva. ¹² B^ds sapekkha-. ¹³ C^{ks} a-. ¹⁴ C^{ks} ci-. ¹⁵
C^s B^d enam. ¹⁶ C^s a-. ¹⁷ read: sikhīva? ¹⁸ so C^k; C^s tikkhāmayā, B^d
tikkhāmanā. ¹⁹ C^s B^d nadiriva; read: nadīva? ²⁰ so C^s; C^k yamappiyaṃca,
B^ds yamappiyanti. ²¹ B^ds etā. ²² C^{ks} so. ²³ B^ds bandhave.

32. Yathā¹ nadī ca pantho ca pānāgāraṃ sabhā papā
evam lokitthiyo nāma. velā tāsam na vijjati¹. 319.
33. Ghatāsanasamā h' etā kaṇhasappasirūpamā,
gāvo bahitiṇassēva² omasanti varam varam. 320
- 5 34. Ghatāsanam kuñjaram kaṇhasappam
muddhābhisittam pamadā ca sabbā
ete na so³ niccayatto bhajetha,
tesam bhavē⁴ dubbidu sabbabhāvo. 321.
- 10 35. Nāccantavaṇṇā na bahūna⁵ kantā
na dakkhiṇā pamadā sevittabbā,
na parassa bhariyā na dhanassa hetu
et' itthiyo pañca na sevittabbā ti. 322.

Ta. khuddānaṃ⁶ [ti khuddānaṃ⁶, Kaṇaverajātake⁷ viya baddhacore pi
sārajjanam sandhāy' etaṃ vuttam, lahuṇṇittānaṃ ti tam muhuttam eva pari-
15 vattanacittānaṃ, Culladhanuggahajātaken' etaṃ kathetabbaṃ⁸, akatuññutā pana
etāsam Ekanipāte Takkāriyajātakena dīpetabbā, nādevasatto ti na adevasatto
devena asatto anāsatto⁹ ayakkhagahitako abhūtāvattito¹⁰ puriso thīnaṃ sila-
vantataṃ¹¹ saddhātum¹² nārahati¹³ bhūtāvatto¹⁴ pana saddaheyya, katan ti
attano katan upakāraṃ, kiccan ti attanā kātabbakiccaṃ, na mātaran ti
20 sabbe pi nātake chaḍḍetvā yasmiṃ paṭibaddhacittā honti tam nēva anubandha-
nato ete mātādayo na jānanti¹⁵ nēma mahāpanthakamātā¹⁶ viya, anarāyā ti
nillajjā, sassā 'ti sakassa, avāsū¹⁷ 'ti āpadāsu¹⁷, kiccesū 'ti tesu tesu karaṇi-
yesu, kannappakannaṃ ti oṭṭiṇṇotiṇṇam, yathā hi visame padese rukkhac-
chāyā ninnam pi orohati thalam pi abhirūhati¹⁸ tathā etāsam pi cittaṃ na
25 kiñci uttamādhamaṃ vajjeti, calācalaṃ ti ekasmim yeva apatiṭṭhitam, nemīti
sakaṭassa gacchato cakkaniemi viya, ādeyyarūpan¹⁹ ti gahetabbajātikaṃ,
vittan ti dhanam, nayantīti attano vasaṃ nenti, jalajenā 'ti jalajāta-
sevālena, Kambojakaṛaṭṭha-vāsino kira yadā aṭavito asse gaṇhitukamā honti tadā
ekasmim thāne vatim parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā assānaṃ udakapānatitthe
30 sevālam madhunā makkhetvā sevālasambaddhāni²⁰ tīre²¹ tiṇāni ādim katvā yāva
parikkhepadvāraṃ makkhenti, assā pāniyaṃ pivitvā rasagedhena madhumakkhitāni
tiṇāni carantā²² anukkamena tam thānaṃ pavisanti, iti te²³ yathā jalajena

¹ in Bā the second hemistich comes before the first. ² Cks bahu-. ³ Cks Bā
ro, Bs yo. ⁴ Bds have. ⁵ Ck bahunā, Bā bahunna. ⁶ Bds luddā-. ⁷
Cks -ru-, Bs kajavedā-. ⁸ Bā dīpetabbaṃ. ⁹ so Cks; Bds na devasattoti na
devasatto devena anāsatto. ¹⁰ so Cs; Ck abhūtāvattito, Bā abhūtapavattito. ¹¹
Bds -vantatavādāṃ. ¹² Bā sandhā-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Ck -e, Bā
bhūta vitto. ¹⁵ Bds -āti. ¹⁶ Cks -patthaka-? Bā -paṇhaka. ¹⁷ Ck Bā apa-. ¹⁸
Bds -rūyhati. ¹⁹ Cks a-. ²⁰ Ck -savaddhāni, Cs -saṃvaddhāni, Bā sambandhāni,
Bs -saṃbandhanā. ²¹ Bā omits tīre. ²² Bds khādantā. ²³ Ck se, Bā yathā te.

palobhetvā asse¹ vasaṃ² nenti tathā etāpi dhanāṃ divā tassa gahaṇatthāya saṅghāhi vācāhi purisaṃ vasaṃ nentiti a., kullaṇaṃ ti taraṇatthāya gahitaṃ yaṃ kiñci, silesūpamā ti purisānaṃ cittabandhanena silesasadisā, tikkhāmayā ti tikkhīnamayā³, sīghasotā nadīrivā 'ti yathā pabbateyyā nadī sīghasotā⁴ ti a., āpaṇo ti yathā ca pasāritāpaṇo yesaṃ mūlaṃ atthi 'tesaṃ yeva upakāro 5 tath' etāpi, yo tā ti yo puriso tā itthiyo, bādhave⁵ ti yo vātam pi jālena bādheyya⁶, velā tāsaṃ na vijjatīti yathā etāsaṃ nadīnaṃ asukavelāyā ev' ettha gantabban ti velā n' atthi rattim pi divāpi icchiticcitakkhāṇe upagantabbā n' eva asuken' evā⁷ 'ti pi mariyādā n' atthi atthikathikena upagantabbā n' eva (- ?) tathā etāpiti a., ghatāsanaṃ samā ti yathā aggī indhanena tappati etāpi 10 kilesaratiyā, kaṇha -- ti kodhanatāya upanāhitāya ghoravisatāya dūjivhatāya mittadūbhitāya ti pañcahi kāraṇehi kaṇhasappasirasadisā, tattha bahularāgatāya ghoravisatā piṣuṇatāya dūjivhatā⁸ aticāritāya mittadūbhitā veditabbā, gāvo bahitīṇassa⁹ 'ti yathā gāvo khāditaṭṭhānaṃ chaḍḍetvā bahimaṇāpassa¹⁰ tiṇassa varaṃ varaṃ omasanti khādanti evaṃ etāpi niddhanaṃ chaḍḍetvā 15 aññaṃ sadhanaṃ eva gacchantīti¹¹ a., muddhābhīṣittan ti rājānaṃ, pamadā ca sabbā ti sabbā tā itthiyo, ete¹² ti ete pañca jane, niccayatto¹³ ti niccaṃ saṃnāto upatṭhisatati, appamatto va hutvā ti a., dubbidū 'ti dujjāno, sabbabhāvo ti ajjhāsayo, ciraparicīṇo pi hi aggī dahati ciravissāsiko pi kuṇjaro ghātehi ciraparicīto pi sappo ḍasati ciravissāsiko pi rājā anathakāro¹⁴ 20 hoti, evaṃ ciraparicīṇāpi itthiyo vikāraṃ dassentīti, naccantavaṇṇā ti abhīrūpavatī, na bahūna¹⁵ kantā ti aḍḍhakāsiganikā viya na bahunnaṃ piyā manāpā, na dakkhiṇā ti naccagītakusalā, tathārūpā hi¹⁶ bahumittā honti tasmā na sevītābbā, na dhanassa hetū 'ti yā dhanahetu yeva bhajati sā apariggahāpi na sevītābbā, sā hi dhanāṃ alabhamānā kujjhati. 25

Evaṃ vutte mahājano M-assa „aho sukathitaṇ“ ti sādhu-kāraṃ adāsi, so etehi kāraṇehi itthīnaṃ aḡuṇaṃ kathetvā tuṇhi ahosi.

Taṃ sutvā Ānando gijjharājā „samma Kuṇālarājā ahaṃ pi attano nāṇabalena itthīnaṃ aḡuṇaṃ kathessāmīti“ vatvā 30 aḡuṇakathaṃ ārabhi.

Taṃ dassento Bhagavā¹⁷ āha: Atha khalu bho A. gijjharājā K-ssa sakūṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ¹⁸ viditvā tāyaṃ velāyāṃ imā gāthāyo abhāsi:

¹ Ck -ā, Cs -a, Bā -am. ² Bā -e. ³ all three MSS. tikkhāmayā ti tikkhīnamāyā. ⁴ Ck sīghamayā, Bā Cs add evaṃ sīghamayā. ⁵ Bā bandh-. ⁶ Ck baddh-, Bā bandh-. ⁷ Cks -kenavā. ⁸ Cs -tāya. ⁹ Cks bahu-. ¹⁰ Cks -manāpamanāpassa. ¹¹ Bā bhaj-. ¹² Cks etā. ¹³ Cs -yanto, Ck niccaṃ yatto, Bā -yato. ¹⁴ Cs Bā -karo. ¹⁵ Ck bahu, Bā bahunnaṃ. ¹⁶ Cs Bā add bahūhi patthitā. ¹⁷ Bā satthā. ¹⁸ Bā -gāthā pari-

26. Puṇṇam pi ce 'maṃ paṭhaviṃ dhanena
dajj' itthiyā puriso sammatāya
laddhā khaṇaṃ atimaññeyya tam pi,
tāsaṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche. 323.
- 5 27. Uṭṭhāhakaṃ ce pi alīnavuttim
komārabhattāraṃ piyaṃ maṇāpaṃ
āvāsu¹ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmā hi itthīnaṃ na vissasāmi. 324.
28. Na vissase icchati maṃ ti poso,
10 na vissase rodati me sakāse,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 325.
29. Na vissase sākhaṇurāṇasanthataṃ,
na vissase mittapurāṇacorāṃ,
15 na vissase rājā sakhā² mamaṃ ti,
na vissase itthi dasanna mātaṃ. 326.
30. Na vissase rāmakarāsu nārisu
accantasīlāsu asaṇṇatāsu,
accantapemānugat' assa bhariyā
20 na vissase, titthasamā hi nāriyo. 327.
41. Haneyyu³ chindeyyuṃ pi chedayeyyuṃ⁴
kaṇṭham⁵ pi chetvā⁶ rudhiraṃ pipeyyuṃ⁷,
mā dīnakāmāsu⁸ asaṇṇatāsu
bhāvaṃ kare Gaṅgatitthūpamāsu. 328.
- 25 42. Musā tāsaṃ yathā saccaṃ saccaṃ tāsaṃ tathā⁹ musā,
gāvo bahitiṇassēva¹⁰ omasanti varaṃ varaṃ. 329.
43. Gaten' etā palobhenti pekkhitena mihitena¹¹ ca
atho pi dunnivatthena mañjunā bhaṇitena ca. 330.
44. Coriyo kaṭhinā h' etā vālā ca lapasakkharā¹²,
30 na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vañcanaṃ. 331.
45. Asā lokitthiyo nāma, velā tāsaṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā. 332.
46. N' atth' itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
35 nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 333.

¹ Cks apassu. ² Cks rāja-, Bđ rājā sukhā. ³ Cks -um, Bds -umpi. ⁴ Bds chindā-
peyyumpi. ⁵ Bds -e. ⁶ Ck jatvā. ⁷ Bds piveyyuṃ. ⁸ Bds dinna-. ⁹ Bds
yāthā. ¹⁰ Cks bahu-. ¹¹ Bđ mitena, read: smitena or mhitena. ¹² Bs capala.

47. N' atth' itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
dhanattā pativellanti latā va dumanissitā. 334.
48. Hatthibandhaṃ assabandhaṃ gopurisaṃ ca caṇḍālaṃ¹
chavaḍāhakaṃ [pupphachaddakaṃ]
sadhanam anupatanti nāriyo. 335. 5
49. Kulaputtam pi jahanti akiñcanaṃ chavakasamaṃ²
sadisam api³ gacchanti [anupatanti] dhanahetu⁴ nāriyo ti. 336.

Ta. ādimajjhakathāpariyosānaṃ⁵ ti kathāya⁶ ādimajjhāpariyosānaṃ,
laddhā khaṇaṃ ti okāsaṃ labhivā, icchati maṃ ti maṃ eṣā icchatīti pi
puriso itthīnaṃ na vissaseyya, sākha purāṇasanthataṃ ti hiyyo vā pare vā 10
santhataṃ purāṇapaṇṇasanthataṃ⁷ na vissase, appoṭhetvā⁸ apaccavekkhitvā na
paribhuñjeyya, tatra hi dīghajātiko vā pavisitvā tiṭṭheyya paccāmito vā satthaṃ
nikkhipeyya, mitta purāṇacorān ti panthadūbhanaṭṭhāne ṭhitāṃ corāṃ
purāṇamitto me ti⁹ na vissaseyya, corā¹⁰ hi ye¹¹ saṃjānanti te yeva mārenti,
sakhā mamaṃ ti so hi khippam eva kujjhati, tasmā rājānaṃ sakhā me ti na 15
vissase, dasannamātaraṃ ti ayaṃ mahallikā idāni maṃ na aticariṣṣati attā-
naṃ rakkhissatīti¹² na vissasitabbā, rāmakarāsū 'ti bālānaṃ ratikarāsū,
accantasīlāsū 'ti atikkantasīlāsū, accanta--gatassāpīti sace pi accanta-
anugatapemā assa tathāpi naṃ na vissase, kiṃkāraṇa: titthasamā hi nāriyo
ti sambandho, titthaṃ viya sabbasādhāraṇā ti a., haneyyuṃ ti kuddhā vā 20
aññāpurisaśāratā vā hutvā sabbesaṃ tām hanaṇādikāṃ kareyyuṃ, mā dīna-
kāmasū¹³ 'ti hīnājjhāsāyāsū¹⁴ kiliṭṭhāsāyāsū, bhāvaṃ ti evarūpāsū sinehaṃ
mā kari¹⁵, Gaṅgātittūpamāsū 'ti sabbasādhāraṇaṭṭhena Gaṅgātitthasadisāsū,
musā ti musāvādo tāsaṃ saccasādiso va, gatenā 'ti ādisū pekkhitena palo-
bhanena¹⁶ Ummadantijātakaṃ dunnivatthena Naḷinijātakaṃ mañjunā bhaṇitena 25
'tuvaṭam kho ayyaputta ḡaccheyyāsīti' Nandattherassa vatthuṃ kathetabbaṃ,
coriyo ti sambhatassa¹⁷ viñāsanena coriyo, kaṭṭhinā ti thaddhabhadāyā, vāḷā
ti dutṭhā appaken' eva kujjhanasīlā, lapasakkharā¹⁸ ti niratthakalapanena
sakkharā viya madhurā, asā ti asatiyo lāmikā, śāratā ti sabbasāratā¹⁹, pa-
gabbhā ti kāyapagabbhiyādīhi pagabbhā, yathā ti yathā sikhī sabbaghaso evaṃ 30
tāpi sabbaghasā, pativellanti ti parissajanti upagūhanti veṭṭenti, latā vā 'ti
yathā latā rukkhānissitā rukkhāṃ veṭṭeti evam etā purisaṃ parissajantiyo pi
dhanam²⁰ parissajanti nāma, hatthibandhādīsū gopuriso ti vuccati gopālako,
chavaḍāhakaṃ ti chavānaṃ ḍāhakaṃ susānagopānaṃ²¹ ti vuttaṃ hoti, puppha-
chaddakan ti vaccaṭṭhānasodhakaṃ, sadhanaṃ ti etesu pi sadhanaṃ anu- 35

¹ so all three MSS. ² so B^s; B^d chavakasama, C^k caṭaka. ³ read: abbi? ⁴
add va? ⁵ B^s -gāthāpari-. ⁶ B^d gāthāya. ⁷ B^d sākha in the place of paṇṇa.
⁸ so C^k; B^d -ṭetvā. ⁹ B^s add taṃ. ¹⁰ B^d -o. ¹¹ C^k ye, B^s ye? ¹²
C^k -sīti. ¹³ C^k B^d dina-. ¹⁴ C^k lita-, C^s lina-, B^d hina-. ¹⁵ C^k tare. ¹⁶
C^k -ne. ¹⁷ B^d adds dhanassa. ¹⁸ B^s lapanasa-. ¹⁹ C^k -dāratā. ²⁰ B^d
omits pari -. ²¹ B^s susānapālan.

gacchanti yeva, akiñcanan ti adhanam, chavakasaman¹ ti sunakhamain-
sakhādakacaṇḍālena samam sadisam tena nibbisesam pi purisam bhajanti gac-
chanti², kasmā³: yasmā anupatanti dhanahetu nāriyo.

Evaṃ attano nāṇe t̄hatvā Ānando gijjharajā itthīnam
5 aguṇam kathetvā tuṅhi ahoṣi. Tassa vacanam sutvā Nārado
pi attano nāṇe t̄hatvā tāsam aguṇam kathesi.

Tam dassento Satthā āha: Atha khalu bho Nārado deva-
brāhmaṇo Ānandassa g-assa ādimajjhakathāpariyosānam⁴ vīditvā tāyam
velāyam imā gāthāyo abhāsi:

- 10 50. Cattāro 'me na pūrenti, te me suṇātha⁵ bhāsato:
samuddo brāhmaṇo rājā itthi cāpi dijampati. 337.
51. Saritā sāgaram yanti yā kāci pathaviṃ sitā⁶
tā samuddam na pūrenti, unattā⁷ hi na pūrati. 338.
52. Brāhmaṇo ca adhiyānam vedam akkhānapañcamam⁸
15 bhīyyo pi sutam iccheyya, unattā hi na pūrati. 339.
53. Rājā ca pathaviṃ sabbam sasamuddam sapabbatam
ajjhāvase vijinitvā anantaratanocitam,
pāram samuddam pattheti, unattā hi na pūrati. 340.
54. Ekamekāya itthiyā aṭṭhaṭṭha patino siyā
20 sūrā ca balavantā⁹ ca sabbakāmarasāharā,
kareyya navame chandam, unattā hi na pūrati. 341.
55. Sabbitthiyo sikhi-r-iva sabbabhakkhā,
sabbitthiyo nadi-r-iva sabbavāhī,
sabbitthiyo kaṇṭhakānam¹⁰ pasākhā,
25 sabbitthiyo dhanahetū vajanti. 342.
56. Vātam jalena¹¹ paro¹² parāmase
osiñciyā¹³ sāgaram ekapāṇinā
sakena tālena¹⁴ haneyya ghoṣanam
yo sabbabhāvam pamadāsu ossajeyya¹⁵. 343.
- 30 57. Corīnam bahubuddhīnam yāsu saccam sudullabham (⁹⁴/₂₃)
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gatam. 344.

¹ C^k caṭakasan, C^s vaṭakasadisān, B^d chavakasama sadisān. ² C^k bhaga-, read: abhig-? ³ C^k tasmā. ⁴ B^d gāthāpariyosāne. ⁵ B^d suṇātha mama. ⁶ B^d -vissitā. ⁷ C^k unantā. ⁸ B^d -ānain-, C^k -kkhāma-. ⁹ B^d -to. ¹⁰ C^s kauṭa-. ¹¹ B^d jā-; read: jaleneva? ¹² B^d naro. ¹³ B^d -ceyya, C^k -ciyasa. ¹⁴ B^d hatthena. ¹⁵ C^k bbassajeyya, B^d uyujje; read ossaje.

59. Analā mudusambhāsā duppūrā tā nadīsamā (II $\frac{326}{18}$, IV $\frac{471}{21}$)
sīdanti, nam viditvāna ārakā parivajjaye. 345.
59. Avattāni mahāmāyā brahmacariyavikopānā (II $\frac{380}{10}$, IV $\frac{471}{19}$)
sīdanti, nam viditvāna ārakā parivajjaye. 346.
60. Yam etā upasevanti chandasā vā dhanena vā 5
jātavedo va saṇ ṭhānaṃ khippaṃ anuḍahanti nan ti. 347.

Ta. dijampatīti dijasetṭhakaṃ¹ Kuṇālaṃ ālapati, saritā ti ādi ṭha-
pitamātikāya bhājanattaṃ vuttaṃ, ūnattā ti udakapatitṭhānassa hi mahantattā
ūnā yeva, adhiyānaṃ ti sajjāyitvā, vedamakkhānapaṇcamaṃ² ti
itihāsapāṇcamaṃ vedacattukkaṃ, ūnattā ti so hi ajjhāsayaamahantatāya sikkhi- 10
tabbassa na pūrati, ratanocītan ti nānārataheḷi cetaṃ paripunṇaṃ, ūnattā
ti so hi taṇhāmahantatāya na pūrati, siyā ti siyuṃ, ayam eva vā pāṭho,
sabbakāmarasāharā ti sabbesaṃ kāmarasānaṃ āharaṇakā, navame ti aṭṭhahi
atitṭibhāvadassanattaṃ vuttaṃ, sā pana dasame pi³ tato uttaritare pi chandaṃ
karot' eva, ūnattā ti sā hi kāmataṇhāmahantatāya na pūrati, kaṇṭakānaṃ 15
p'asākkhā ti sambādhamagge⁴ kaṇṭakasākhsadisā, yathā hi sākkhā laggitvā ākaḍ-
ḍhati evaṃ etāpi rūpādīhi kaḍḍhanti, yathā sākkhā hatthādīsu vijjhītvā dukkhaṃ
uppādeti evaṃ etāpi puṭṭhamattā va sarīrasamphassaena vijjhītvā mahāvīnāsaṃ pā-
penti, vajantīti parapurisaṃ vajanti, parāmase ti gaṇheyya, osiñciyā ti
nahāyitūṃ otīṇṇo ekena pāṇinā sakalasaṃmudde⁵ udakaṃ osiñceyya⁶ gahetvā chaḍ- 20
ḍeyya, sakenā 'ti ekena attano hatthena tam eva hatthaṃ hanitvā⁷ ghoṣaṃ
uppādeyya, sabbabhāvan ti tvam me⁸ itṭho kanto piyo maṇāpo ti vucca-
māno yo⁹ puriso evaṃ ev' etan ti saddahanto attano ajjhāsayaṃ pamadāsu
ossajjeyya¹⁰ so jālādīhi vātagaḥaṇādīni kareyyā 'ti a, gataṃ ti gamanaṃ,
analā ti tīhi dhammehi alan ti vacanarahitā, duppūrā ti yathā mahānadi 25
udakena evaṃ kilesaratiyā duppūrā, sīdanti nam -- nā ti tattha¹¹ nan ti
nipātamattaṃ, itthiyo allīnā catūsu apāyesu sīdantīti viditvā, āvaṭṭanīti yathā
āvaṭṭanī mahājanassa hadayaṃ mohetvā attano vasa vatteti evaṃ etāpī¹² a.
vikopānā ti nāsanatṭhena ca garahanaṭṭhena ca brahmacariyassa kopikā,
chandasā vā¹³ ti piyasamvāsavasaṃ vā, dhanena vā ti dhanahetu vā, 30
saṇṭhānaṃ ti yathā jātavedo attano ṭhānaṃ yaṃ yaṃ padesaṃ allīyati taṃ
taṃ¹⁴ ḍahati tathā etāpi yaṃ yaṃ purisaṃ kilesavasaṃ allīyanti taṃ taṃ
anuḍahanti mahāvīnāsaṃ pāpenti.

Evam Nāradena itthīnaṃ aguṇe pakāsīte puna M. vise-
setvā tāsāṃ aguṇāṃ pakāsēsī. 35

¹ B^d -jeṭhakaṃ. ² B^d bedamakkhāna-, C^k devakkhāmanap-. ³ B^d add vīsa-
time pi. ⁴ C^k sakhādha-, B^d sampāva-. ⁵ B^d -a. ⁶ C^k -oyyā, B^d -eyyuṃ. ⁷
B^d haritvā. ⁸ B^d tvam eva. ⁹ B^d so. ¹⁰ B^d uss-. ¹¹ B^d ettha. ¹² C^k
-pi attho. ¹³ C^k chandavāsāvā. ¹⁴ C^k only one taṃ.

Tam dassetuṃ Satthā āha: Atha khalu bho K. s. Nāradassa devabrāhmaṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthāyo abhāsi:

- 5 61. Sallape nisitakhaggapāṇinā
paṇḍito api pisācadosinā,
uggatejauragam¹ pi āside,
eko ekapamadam² hi nālape³. 348.
- 10 62. Lokacittamathanā hi nāriyo
naccagītabhaṇṭamihitāvudhā⁴,
bādhayanti anupaṭṭhitāsati
dīpe rakkhasiḡaṇo va⁵ vāṇiḡe. 349.
- 15 63. N' atthi tāsāṃ vinayo na saṃvaro.
majjamaṃsaniratā asaṇṇatā
tā gilanti purisassa pābhatāṃ
sāḡare va makaran timiṅgilo. 350.
64. Paṇcakāmaguṇasātāgocarā
uddhatā aniyatā asaṇṇatā
osaranti pamadā pamādināṃ
loṇatoyavatiyaṃ va āpakā⁶. 351.
- 20 65. Yaṃ naraṃ uparamanti⁷ nāriyo
chandasā ca⁸ ratiyā dhanena vā
jātavedasadisam pi tādīsam
rāḡadosavatiyo⁹ ḡahanti naṃ. 352.
- 25 66. Aḡḡham¹⁰ ṇatvā purisaṃ mahaddhanaṃ
osaranti sadhanaṃ sah' attanā,
rattacittaṃ ativeṭṭhayanti naṃ¹¹
sāla¹² māluvalatā kānane. 353.
- 30 67. Tā upenti vividhena chandasā
citrabimbamukhiyo alaṃkatā,
ūhasanti pahasanti nāriyo
Saṃvaro va sati¹³ māyakovidā. 354.
68. Jātarūpamaṇimuttabhūsitā
sakkatā patikulesu nāriyo

¹ Bḡ -am ura-. ² C^k ekam-, Bḡ ekāya-. ³ C^k pamadā hi-, Bḡ ekāya pamudāya nālape, B^s ekāya pamadā hi-. ⁴ so C^s for -tambī- or -tasmi-, C^k -haṇṭami-hita udhā, Bḡ -tapita-. ⁵ C^k gaṇeva? Bḡ gaṇāva. ⁶ Bḡ āpagam, B^s āpagā. ⁷ Bḡ upalāpentī. ⁸ Bḡs vā. ⁹ Bḡ -vadhīyo. ¹⁰ Bḡ uddham, read: aḡḡha ṇatva? ¹¹ C^k nā. ¹² Bḡ -am. ¹³ so C^k; C^s e sati? Bḡ va samtataṃ.

- rakkhitā aticaranti sāmikaṃ
dānavāṃ va hadayanarassitā¹. 355.
69. Tejavāpi hi naro vicakkhaṇo
sakkato bahujanassa pūjito
nāriṇaṃ vasagato na bhāsati 5
Rāhunā upagato va candimā. 356.
70. Yam kareyya kupito diso disaṃ
duṭṭhacitto vasam āgataṃ ari
tena bhiiyo vyaṣaṇaṃ nigacchati
nāriṇaṃ vasagato apekkhavā. 357. 10
71. Kesalūnanakhachinnatajjitā
pādāpāṇikasadaṇḍatāḷitā²
hīnaṃ eva³ upagatā hi nāriyo
tā ramanti kuṇape va makkhikā. 358.
72. Tā kulesu visikhantaresu vā 15
rājadhānigamesu vā puna
oḍḍitaṃ Namucipāsavākaraṃ
cakkhumā parivajje sukhatthiyo⁴. 359.
73. Ossajitva⁵ kusalaṃ tapogaṇaṃ
yo anariyacaritāni-m-ācari⁶ 20
devatāhi nirayaṃ nimissati
chedagāmimaniyaṃ va vāṇijo. 360.
74. So idha⁷ garahito parattha ca
dummati⁸ upagato sakammunā
gacchati aniyato gaḷāgaḷaṃ 25
duṭṭhagadrabharatho va uppathe. 361.
75. So upeti nirayaṃ Patāpanaṃ
sattisimbalivanaṃ ca-m-āyaṣaṃ⁹
āvasitvā[na] tiracchāvayoniyāṃ¹⁰
petarājavisaṃyaṃ na muñcati¹¹. 362. 30
76. Dibbakhiddaratiyo ca¹² Nandane
cakkavatticaritaṃ ca mānuse
nāsayanti pamadā pamādināṃ
duggatīṃ ca paṭipādayanti naṃ. 363.

¹ Bds -yantaniṣṣitā. ² all three MSS. -kasā-. ³ read: ev'. ⁴ Bds -jjeyya sukhattiko, C^s -jje sukhānayo. ⁵ all three MSS. ossajjitvā. ⁶ C^s omit yo, Bds have yo anariyesu ca-. ⁷ read: idhā. ⁸ B^d dummedho. ⁹ B^d āyaṣaṃ, B^s āyaṣaṇi, C^k mānaṣayaṃ, C^s māsaṃ. ¹⁰ C^k -yo. ¹¹ C^k muccati. ¹² C^k va

ca¹, dānavam va hadayantarassitā² ti yathā kuto nu āgacchatha bho tayo
 janā ti Karaṇḍakajāṭake³ hadayantarassitā³ antoudaragatāpi⁴ dānavam aticāri
 evam aticaranti, arakkhiyo⁵ h' etā ti dīpeti, na bhāsati ti na virocati Hārita-
 Lomasakassapa-Kusa-rājāno viya, tenā' ti tato⁶ amittena katavyasanā atirekatara-
 vyasanan ti a., apekkhāvā ti sataṇho, kesa -- tajjitā ti ākaḍḍhitvā lūna- 5
 kesā⁷ nakhehi chinmagattā⁸ tajjitā pādēdīhi ca tālitā va hutvā yo⁹ keḷivasena¹⁰
 ete pi vippakāre karoti¹¹ tādisam hīnam eva upagatā nāriyo ramanti na¹² ete
 vippakāre pariharanti madhurasamācāre¹³, kirūkaraṇā: ramanti kuṇape va
 makkhikā ti yasmā jegucche hatthikuṇapādīmhi makkhikā viya tā hīne yeva
 ramantīti a., oḍḍitan ti na etā itthiyo nāma atha kho imesu thānesu Na- 10
 mucino Kilesamārassa migapakkhigahaṇattham luddakehi oḍḍitam pāsāṇ ca vā-
 karaṇ cā' ti¹⁴ maññamāno paññācakkhunā ca¹⁵ cakkhumā¹⁶ dibbamānusakena¹⁷
 sukheṇa atthiko parivajjeya, ossajjitvā ti devamanusesu mahāsampattidā-
 yakaṃ tapogūṇam chaḍḍetvā¹⁸ yo puriso anariyesu¹⁹ pañcasu kāmāgunesu
 kāmaraticaritāni ācarati, devatāhi nīrayam nimissatīti²⁰ so sadevalokena 15
 parivattetvā²¹ nīrayam gaṇhissati, chedagā mimaṇiyanā va vāṇiyo ti yathā
 bālavāṇiyo mahagghabhaṇḍam datvā chedagāmilāmakaṃ maṇikaṃ gaṇhati tathā-
 rūpo ayaṃ hotīti a., so ti so itthīnam vasam gato, aniyato ti ettakaṃ kālam
 apāyesu paccissati, gaḷāgaḷan ti devalokā ca²² manussalokā ca²² galitvā apā-
 yam eva gacchatīti²³ a., yathā kim: duṭṭha -- uppathe ti yathā kūtagadra- 20
 bhayuttaratho maggā okkamitvā uppathe yeva gacchatī tathā, sattisimbali-
 vanan ti sattisādisehi kaṇṭakehi yuttam āyasaṃbalivanam, petarājavāsiyan
 ti petavisayā ca kālakaṇṭhakaasuravisayā ca²⁴, pamādinan ti pamattānam,
 te hi pamādāsu pamattā tāsam sampattīnam mūlabhūtam kusalam na karonti,
 iti tesam pamadā sabbā tā nāsayanti nāma, paṭipādāyanti nan ti tathā- 25
 vidham purisam tā pamādavasen' eva akusalam kāretvā duggatīn paṭipādentī
 nāma, sovaṇṇavyamhanīlayā ti suvaṇṇamayavimānavāsīniyo, pamadā-
 hanatthikā ti ye²⁵ purisā pamadāhi anatthikā hutvā brahmacariyan caranti, sa-
 matikkamā ti kāmabhūtasamatikkamena yā gati, rūpadhātuyā bhāvo ti
 yo kāmabhūtasamatikkamagatisamkhāto rūpadhātusambhavo²⁶ tesam na dullabho, 30
 vītarāgavisayūpapattiyā ti yā²⁷ vītarāgavisaye suddhāvāsaloke uppattī
 sāpi tesam na dullabhā ti a., accantan ti anatītam²⁸ avināsadhammakam²⁹,
 acalitan ti kilesehi akampitam, nibbutehīti nibbutakilesehi, sucihīti
 parisuddhehi evarūpaṃ nibbānam pi na dullabham.

¹ Cks yeva vā. ² Bā -yantaniṣṣitā. ³ = Samugga- Vol. III p. 527. ⁴ Cks attano.
⁵ Bā -itā. ⁶ Bā tamhā. ⁷ Cks -sa. ⁸ Ck jīṇṇa-. ⁹ Cks ye. ¹⁰ Bā kilesa-.
¹¹ Cks -onti. ¹² so Cks; Bā nam. ¹³ Bā add ti. ¹⁴ Cks vākarajjañcāti, Bā
 vākuñce. ¹⁵ Ck ma, Bā omits paññā-. ¹⁶ Bā adds puriso. ¹⁷ Bā omits dibba.
¹⁸ Bā adds yo ti. ¹⁹ Bā add aparīsuddhesu. ²⁰ Cks -atia. ²¹ Bā niva-. ²² Bā
 vā. ²³ Bā -issatīti. ²⁴ Bā asurā ca petañca. ²⁵ Cks yo. ²⁶ Bā -tuyā bhāvo.
²⁷ Ck sā, Bā omits yā. ²⁸ Cks antātītam. ²⁹ Bā -tam.

Evam M. amatamahānibbānam pāpetvā desanam niṭṭha-
pesi. Himavante kinnaramahoragādayo ākāse t̃hitadevatā ca
„aho Buddhalīhāya kathitan“ ti sād̃hukāram adamsu. Ānando
gijjharājā Nārado devabrāhmaṇo Puṇnamukho ca phussakokilo
5 attano attano parisam ādāya yathāṭṭhānam eva gamimsu. M.
sakatṭhānam eva gato. Itare pana antarantarā¹ āgantvā² Ma-
hāsattassa santike ovādam gahetvā tasmim ovāde t̃hatvā sagga-
parāyanā ahesum.

S. i. d. ā. j. samodhānento osānagāthā abhāsi:

10 „o. Kuṇālo 'ham tadā āsim, Udāyi phussakokilo,
Anando gijjharājāsi, Sāriputto ca Nārado,
evam dhāretha jātakan ti. 367.

Te pana bhikkhū gamanakāle Satthu ānubhāvena gantvā āgamana-
kāle attano attano ānubhāvena āgatā, tesam S. mahāvane kammatṭhānam
15 kathesi, te tam divasam eva arahattam pāpunimsu. Mahā devatā-
samāgamam aho, atha³ Bh. Mahāsamayasuttam kathesīti. Kuṇāla-
jātakam. Asitiniṭātam⁴.

5. Mahāsutasomajātaka.

Kasmā tuvan ti. Idam S. J. v. Aṅgulimālattheram
20 ā. k. Tassa uppatti ca pabbajjā ca⁵ Aṅgulimālasuttavannaṇāya vutta-
nāyena vitthāro veditabbā. So pana saccakiriyaṇa mūlhagabbhāya
itthiyā sotthibhāvam katvā tato patṭhāya sulabhapiṇḍo hutvā vivekam
anubrūhanto aparabhāge arahattam patvā abhinnāto asitimahātherānam
abbhantaro⁶ aho. Tasmim kāle dh. k. s.: „āvuso aho Bhagavatā
25 tathārūpam luddam lohitapānim mahācoram Aṅgulimālam adaṇḍena
asatthena dametvā nibbisevanam karontena dukkaram katam, aho
Buddhā nāma dukkarakārikā“ ti. S. Gandhakuṭṭiyam nisinnō⁷ va
dibbasotena katham sutvā „ajja mama gamanam baḥupakāram bha-
vissati, mahādharmadesanā pavattissatīti“ nātvā anopamāya Buddha-
30 līhāya dhammasabham⁸ gantvā paṇṇattāsane nisīditvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „anacchariyam bhi, idāni paramābhisam-

¹ Bā antarantā. ² Bā gantvā. ³ Bā athassa. ⁴ Cks omit asiti-. ⁵ Cfr. Morris, B. & Cariyā-Piṭaka p. 100. ⁶ Bā add upasampadā ca. ⁷ Bā t̃hito. ⁸ Bā -bhāyam.

bodhim pattena mayā etassa vinayanam, sv-āham pubbacariyam caranto padesañāṇe ṭhito pi etaṃ dāmesin¹ ti vatvā¹ a. ā. :

A. Kururatthe Indapattanagare Koravyo nāma rājā dhammena r. kāresi². B. tassa aggamahesiyā kucchismim nibbatti³, sutavittakatāya⁴ pana taṃ Sutasomo ti sañjānimsu, 5
tam enaṃ rājā vayappattaṃ⁵ disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ gahaṇatthāya Takkasilaṃ pesesi, so ācariyabhāgam ādāya nikkhamitvā maggaṃ paṭipajji. Bārāṇasiyam⁶ Kāsirañño putto Brahmaddattakumāro pi tath' eva vatvā pitarā pesito, nikkhamitvā tam eva maggaṃ paṭipajji. Sutasomo⁷ maggaṃ 10
gantvā nagaradvāre sālāya phalake vissamanatthāya nisīdi. Brahmaddattakumāro pi gantvā tena saddhim ekaphalake nisīdi. Atha naṃ Sutasomo paṭisanthāraṃ karonto „samma maggakilanto kuto āgacchasīti“ pucchitvā „Bārāṇasito“ ti vutte „kassa putto“ ti⁸ „Brahmadattassā“ 'ti⁹ „konāmo“ ti⁸ „Brah- 15
madattakumāro nāmā“ 'ti¹⁰ „kena kāraṇena āgato sīti“ pucchi. So „sippagahaṇāyā“¹¹ 'ti vatvā tam pi maggakilanto ti ten' eva nayena itaraṃ pucchi. So pi sabbaṃ ācikkhi. Te ubho pi „mayam khattiyā ekācariyass' eva santike sippagahaṇāyā¹² gacchāmā“ 'ti aññamaññaṃ mittabhāvaṃ katvā nagaraṃ pavisitvā ācariyakulaṃ gantvā ācariyam abhivādetvā attano jātim āvikatvā sippagahaṇāyā¹³ āgatabhāvaṃ kathesuṃ. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchhi. Te ācariyabhāgam datvā sippaṃ paṭṭha- 20
pesuṃ, na kevalaṃ ca te yeva aññe pi tadā Jambudīpe ekasatamattā rājaputtā tassa santike sippaṃ gaṇhanti¹⁴. Sutasomo tesam jetṭhantevāsiko¹⁴ hutvā sippaṃ upadisanto nacirass' eva nipphattiṃ pāpuṇi, so aññesaṃ¹⁵ santikaṃ agantvā¹⁶ „sa- 25

¹ Bds add tuṅhi ahoṣi tehi yacito. ² Bds add tadā ambhākaṃ ³ Bds add dasamāse atikkante suvaṇṇavaṇṇaṃ puttāṃ vijāyī. ⁴ Bds -vittatāya. ⁵ Bds add disvā nikkhasahassaṃ datvā. ⁶ Bds tadā Bā-. ⁷ Bds atha Su-. ⁸ Bds sīti. ⁹ Cks -assa, omitting ti, Bds read: kāsirañño putto ti. ¹⁰ Bds nāma, omitting ti. ¹¹ Cks -ṇayā, Bds sippuggahaṇatthāya. ¹² Bds sippuggahaṇatthāya. ¹³ Bds -tā āgacchanti. ¹⁴ Cks jetṭhācariyo. ¹⁵ Bds -assa. ¹⁶ Cks āg-.

hāyo me¹ ti vatvā Brahmādadattakumāram eva gantvā¹ tassa piṭṭhiācariyo hutvā khippam sikkhāpesi, itaresam pi kamena² sippam niṭṭhitam. Te anuyogaṃ datvā ācariyaṃ vanditvā Sutasomaṃ parivāretvā nikkhamiṃsu, atha ne Sutasomo mag-
 5 gadhure³ ṭhatvā uyyojento „tumhe attano attano pitunnaṃ sip-
 pam dassetvā rajjesu patiṭṭhahessatha⁴, patiṭṭhitā pana mam’
 ovādam kareyyāthā“ ’ti ā. „Kiṃ ācariyā“ ’ti. „Pakkha-
 divasesu uposathikā hutvā mā ghātaṃ⁵ kareyyāthā“ ’ti. Te
 „sādhū“ ti sampatiṭṭhiṃsu. B. hi aṅgavijjāpāṭhakattā⁶ „anā-
 10 gate Bārāṇasikumāram⁷ nissāya mahābhayaṃ uppajjissatīti“
 nātvā ca te evaṃ⁸ ovaditvā uyyojesi. Te sabbe pi attano
 attano janapadaṃ gantvā pitunnaṃ sippam dassetvā rajje
 patiṭṭhāya patiṭṭhitabhāvaṃ c’ eva ovāde vattanabhāvaṃ ca
 jānāpetuṃ paṇṇākārena saddhiṃ paṇṇāni paṇiṃsu. M. taṃ
 15 pavattim nātvā „appamattā hothā⁹“ ti paṇṇāni paṇiṃ. Tesu
 Bārāṇasirājā maṃsena vinā bhattaṃ na bhuñjati, uposatha-
 divasatthāya pi ’ssa maṃsaṃ gahetvā ṭhapenti¹⁰, ath’ ekadiva-
 saṃ evaṃ ṭhapitamaṃsaṃ bhattakārakassaṃ pamādena rāja-
 gehe koleyyasunakhā khādiṃsu, bhattakārako maṃsaṃ adisvā
 20 kahāpaṇamuṭṭhiṃ ādāya caranto maṃsaṃ uppādetuṃ asak-
 konto „sace amaṃsakabhattaṃ upanāmessāmi jīvitam me n’
 atthi, kin nu kho karissāmīti“ cintetvā „atth’ eso upāyo“ ti
 vikāle¹¹ āmakasusānaṃ gantvā taṃmuhuttamatassa¹² purisassa
 ūrumaṃsaṃ āharitvā supakkaṃ pacitvā bhattaṃ upanāmesi,
 25 rañño maṃsakaḥaṇḍam jivhagge ṭhapimattam eva sattarasaharaṇi-
 sahassāni phari, sakalasarīraṃ khobhetvā atṭhāsi, kiṃkāraṇā:
 pubbe¹³ sevitatāya¹⁴, so kira atītānantare attabhāve yakkho
 hutvā bahum manussamaṃsaṃ khādi¹⁵, ten’ assa taṃ piyaṃ

¹ Cks omit gantvā, Bds read brahmadattassa kumārāsseva santikaṃ gantvā. ² Bds anukka-. ³ Bds maggantare. ⁴ Bd patiṭṭhahissanti. ⁵ Bd ghātanam. ⁶ Bd -pātakusalattā, Bs -pākaṭattā ⁷ Bds -nasiyaṃ brahmadattakumāram. ⁸ so Cks; Bds tesam in the place of ca te evam. ⁹ Cks hontū. ¹⁰ Bds -eti. ¹¹ Bd kāle. ¹² Cks -mattassa, Bds muhuttaṃ matassa. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ Bd sevana-
 tāya. ¹⁵ Bd khāditapubbo.

ahosi, so „sac' āhaṃ tuṅhi yeva paribhuñjissāmi na me ayaṃ
 imaṃ maṃsaṃ kathessatīti“ cintetvā saha khelena bhūmiyaṃ
 pātesi¹, „niddosaṃ deva khādāhīti“ ca vutte manusse paṭikka-
 māpetvā „aham etassa niddosabhāvaṃ jānāmi, kiṃ maṃsam
 etan“ ti „purimadivasesu paribhogamaṃsam eva devā“ 'ti 5
 „nanu aññasmiṃ kāle ayaṃ raso n' atthīti“ „ajja supakkaṃ
 devā“ 'ti „nanu pubbe pi evam eva pacasīti“, atha naṃ tuṅhi-
 bhūtaṃ nātvā „sabhāvaṃ vā kathehi² jīvitāṃ vā te n' atthīti“
 ā., so abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ kathesi, rājā „mā saddam
 akāsi, pakatiyā pacanamaṃsaṃ tvaṃ³ khādītvā mayhaṃ manussa- 10
 maṃsam eva pacāhīti“ ā., „nanu dukkaraṃ devā“ 'ti, „mā bhāyi,
 na dukkaran“ ti, „nibaddhaṃ⁴ kuto labhissāmīti“, „nanu ban-
 dhanāgāre bahumanussā“ ti, so tato paṭṭhāya tathā akāsi, aparā-
 bhāge bandhanāgāre manussesu khīnesu „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „antarāmagge sahasabhaṇḍikaṃ khipitvā yo taṃ gaṇhati⁵ 15
 taṃ 'coro' ti gahetvā mārehīti“, so tathā katvā⁶ aparabhāge
 sahasabhaṇḍikaṃ olokentam pi adisvā „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „yāmaḥherivelāya⁷ nagaraṃ ākulaṃ hoti, tvaṃ ekasmiṃ
 gharasandhimhi vā⁸ catukke vā ṭhatvā manussaṃ paharītvā⁹
 maṃsaṃ gaṇhā“ 'ti, so tato paṭṭhāya thūlamaṃsaṃ ādāya 20
 gacchati, tesu tesu ṭhānesu kaḷebarāni dissanti, „mama mātā
 na paññāyati, pitā na paññāyati, bhātā bhagini na paññāyatīti“
 manussānaṃ paridevanasaddo suyayati, nāgarā bhītatasiṭā hutvā
 „ime manusse sīho nu kho khādati vyaggho nu kho yakkho
 nu kho“ ti olokentā pahāramukhaṃ disvā „eko manusso khā- 25
 datī maññe“ ti¹⁰ mahājano rājaṅgaṇe sannipatitvā upakkosi¹¹,
 rājā „kiṃ tātā“ ti pucchi, „deva imasmiṃ nagare manussa-
 khādako coro atthi, gaṇhāpethā“ 'ti, „ahaṃ kathaṃ jānissāmi,
 kiṃ ahaṃ nagaraṃ rakkhanto carāmīti“, mahājano „rājā

¹ Bā pādesi. ² Bā add no ce kathesi. ³ C^{ks} taṃ. ⁴ C^k khaṇḍaṃ, Bā nibandhaṃ. ⁵ Bā -hissati. ⁶ Bā akāsi. ⁷ Bā paṭhamapacchimayāme yadā majhimayāme-. ⁸ Bā add vithiyaṃ vā. ⁹ Bā -sae māretvā. ¹⁰ Bā -tīti paññanti. ¹¹ Bā -sisu.

nagarena anathhiko, Kālahatthisenāpatissa ācikkhissāmā“ 'ti
 vatvā¹ tassa kathetvā „coraṃ pariyesitūṃ vaṭṭatīti“ vadiṃsu,
 so „sattāhaṃ āgametha, pariyesitvā coraṃ dassāmīti“ mahā-
 5 khādako coro atthi, tumhe tesu tesu ṭhānesu niliyitvā taṃ
 gaṇhathā“ 'ti, te „sādhū“ 'ti vatvā tato paṭṭhāya nagaraṃ
 pariṅgaṇhanti, bhattakārako pi ekasmiṃ gharasandhimhi paṭi-
 channo hutvā ekaṃ itthiṃ māretvā ghanaghanamaṃsaṃ ādāya
 pacchiṃ pūretūṃ ārabhi, atha naṃ te purisā gahetvā pothetvā²
 10 pacchābāhaṃ bandhitvā „gahito manussakhādako coro“ ti
 mahāsaddaṃ karīṃsu, mahājano³ parivāresi, atha naṃ suṭṭhu
 vadhitvā⁴ maṃsapacchiṃ gīvāya bandhitvā senāpatissa dasse-
 suṃ, senāpati⁵ disvā „kin nu kho esa imaṃ maṃsaṃ khādati
 udāhu aññena maṃsena missetvā vikkiṇāti udāhu aññassa
 15 vacanena māretīti“⁶ cintetvā taṃ atthaṃ pucchanto⁷ paṭha-
 maṃ gātham āha:

1. Kasmā tuvaṃ rasaka⁸ edisāni
 karosi kammāni sudāruṇāni,
 hanāsī⁹ itthi purise ca mūlho
 20 maṃsassa hetu adu⁹ dhanassa kāraṇā ti. 368.

Ta. ra'sakā 'ti bhattakārakaṃ ālapati, itoparaṃ uttānasambandhāni va-
 canapaṭivacanāni Pālivasen' eva veditabbāni¹⁰.

2. Na attahetu na dhanassa kāraṇā
 na puttadārassa sahāyañātināṃ,
 25 bhattā ca me bhagavā bhūmipālo
 so khādatī¹¹ maṃsaṃ bhadante¹² edisaṃ¹³. 369.
 3. Sace tuvaṃ bhattur atthe payutto
 karosi kammāni sudāruṇāni

¹ Bā gaṃtvā. ² Cks poth-. ³ Bā atha naṃ mahā-. ⁴ Cks vadi-, Bds bandhi.
⁵ Bds add taṃ. ⁶ Bds -sīti. ⁷ Bds add sutasomajātaka. ⁸ Ck hanāti, Bā
 hanasī. ⁹ Cks ā-. ¹⁰ Bds add bhattakārako āha. ¹¹ all three MSS. -ti. ¹²
 Ck bhante, Bā bhaddante. ¹³ Bds -santi atha naṃ senāpati āha.

pāto va antepuraṃ pāpuṇitvā
lapeyyāsi me rājino sammukhe taṃ¹. 370.

4. Tathā karissāmi ahaṃ bhadante²
yathā³ tuvaṃ bhāsasi Kālahatthi,
pāto va antepuraṃ pāpuṇitvā
vakkhāmi te rājino sammukhe tan ti. 371.

Ta. bhagavā ti gāravādivacanam etaṃ, sacce tuvaṃ ti saccaṃ nu kho
bbaṇati⁴ udāhu maraṇamukhena⁵ musā ti⁶ vīmaṃsanto evaṃ ā., ta. su-
dāruṇānīti manussaghātakammāni, sam mukhetan ti sammukhe thatvā evaṃ
vadeyyāsīti so sampaticchanto g. ā.

Atha naṃ senāpati gāḷhabandhanam eva sayāpetvā vi-
bhātāya rattiyā amaccehi ca saddhiṃ mantetvā sabbesu eka-
vādesu⁷ jātesu sabbatṭhānesu ārakkhaṃ ṭhapetvā nagaram
hatthagataṃ katvā rasakassa pi gīvāya maṃsapacchiṃ ban-
dhitvā ādāya rājanivesanaṃ pāyāsi, sakalanagaraṃ viravi⁸, 15
rājā hiyo⁹ bhuttapātarāso sāyamāsam pi alabhitvā „rasako
idāni āgacchissati idāni āgacchissatīti“ nisinno va rattim vīti-
nāmetvā „ajjāpi rasako nāgacchati¹⁰, nāgarānaṃ ca mahāsaddo
suyyati, kin nu kho etan“ ti vātapānena olokeno taṃ tathā-
rūpaṃ ānīyamānaṃ disvā „pākaṇaṃ idaṃ kāraṇaṃ jātan“ ti 20
cintetvā dhitim¹¹ upatṭhapetvā pallaṃke nisīdi, Kālahatthi pi
naṃ upasaṃkamtivā anuyuñji, so pi 'ssa kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

5. Tato ratyā vivasane¹² suriyass' uggamanam pati
Kālo rasakam ādāya rājānaṃ upasaṃkama,
upasaṃkamtivā rājānaṃ idaṃ vacanam abravi¹³: 372.
6. Saccaṃ kira mahārāja rasako pesito tayā
hanāti¹⁴ itthi purise tuvaṃ maṃsāni khādasi¹⁵. 373.

¹ Bds tanti atha naṃ rasako āha. ² Bd bhadd-. ³ Ck yameva, Cs yame. ⁴
Ck bhaṇeti, Cs bhati, Bd bhaṇasi. ⁵ Bds -bhayena. ⁶ Bd musā bhaṇasīti. ⁷
Bds -chandesu. ⁸ Bd vivari. ⁹ Bds hiyo, Cs bhiyo. ¹⁰ Bd -tīti. ¹¹ Bd sati.
¹² Ck rattā-. ¹³ Bd -viti tattha bhikkhāve tato tadā kāle ratyāvivassāne suriyugga-
manaṃ pati kālo rassakaṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamtivā idaṃ vacanaṃ abravi
avoca. ¹⁴ Bd hanati. ¹⁵ Bd -sīti tattha mahārāja kira rassako tayā pesito
saccaṃ ayaṃ rassako itthi ca purise ca hanati tvaṃ maṃsāni manussamaṃsāni
khādasi saccaṃ kira tato rājā āha.

7. Evam evam¹ tathā Kāla rasako pesito mayā.
mama atthañ karontassa kim etañ paribhāsasīti. 374.

Ta. Kālā 'ti Kālahatthi, evamevan ti tejavantena senāpatinā anuyutto²
musā vattum asakkonto evam āha, ta. tathā ti idaṃ purimass' eva vevacanāñ,
5 mamatthan ti mama vaḍḍhīm, karontassā 'ti karontañ, kimetañ ti kasmā
evam paribhāsasī aho dukkarañ karosī tvañ nāma aññañ coraṃ agahetvā mama
pesanakāraṃ³ gaṇhāsīti tassa bhayañ janento kathesī⁴.

Taṃ sutvā senāpati „ayaṃ saken' eva mukhena paṭijānāti,
aho sāhasiko, ettakaṃ nāma kālaṃ manussā⁴ etena khādītā⁵,
10 vāressāmi nan⁶ ti cintetvā āha: „mahārāja mā evaṃ kari,
mā⁷ manussamañsaṃ khādīti⁸. „Kālahatthi kiṃ kathesī,
nāhaṃ ito viramituṃ sakkomīti⁹. „Mahārāja¹⁰ sace na vira-
missasi attānañ ca raṭṭhañ ca nāsessasīti¹¹. „Evaṃ nassante¹²
pi ahaṃ n' eva viramituṃ sakkomīti¹³. Tato senāpati tassa
15 saññāpanāya¹⁴ vatthum āharitvā dassesī¹⁴: atītasmiñ hi mahā-
samudde cha mahāmacchā ahesuṃ, tesu Ānando Timando¹⁵
Ajjhohāro¹⁶ ti ime tayo janā¹⁷ pañcayojanasatikā, Tītimīti¹⁸
Mīngalo Timirapiṅgalo¹⁹ ti ime²⁰ sahasayojanikā²¹, te sabbe
pi pāsāṇasevālabhakkhā²² ahesuṃ, tesu Ānando samuddassa
20 ekapasse vasati, taṃ²³ bahū macchā dassanāya upasaṃ-
kamanti, ekadivasāñ „sabbesaṃ dipadacatuppādānaṃ rājā
paññāyati, amhākaṃ rājā²⁴ n' atthi, mayam p' etaṃ²⁵ rājā-
naṃ karissāmā²⁶ 'ti cintetvā sabbe ekacchandā hutvā Ānandañ
rājānaṃ karīmsu, macchā tato paṭṭhāya tassa sāyapātaṃ²⁶
25 upaṭṭhānaṃ gacchanti. Ath' ekadivasāñ Ānando ekasmiñ pab-
bate pāsāṇasevālaṃ khādanto ajānitvā sevālo²⁷ ti saññāya eka-

¹ Bā eva. ² Cs -e. ³ Cs -ṇa-. ⁴ Bā tattha bho kālahatthi evameva tathā
rassako me mayā pesito mama atthañ karontassa rassakassa etañ rassakañ
kiṃ paribhāsasī in the place of tattha - - kathesī. ⁵ Bā -ssamañsaṃ. ⁶ Bā
-tañ. ⁷ Cks omit mā. ⁸ Bā khādāsīti. ⁹ Cks -mi. ¹⁰ Cks omit ma. ¹¹
Cks -tīti, Bā nāsissasīti. ¹² Bā -o. ¹³ Bds -natthāya. ¹⁴ Bds add mahārāja.
¹⁵ Bds panando. ¹⁶ Cs ajjhorō, Ck ajjhāro. ¹⁷ Bds macchā. ¹⁸ Ck timīti. ¹⁹
Bā piṅgalo timirapiṅgalo mahātimirapiṅgalo. ²⁰ Bā adds tayo macchā. ²¹
Bds add honti. ²² Ck -na-. ²³ Cks omit tañ. ²⁴ Cks omit rājā. ²⁵ Cks
pekaṃ. ²⁶ Bā sāyañ pāto. ²⁷ Bds -lañ.

macchaṃ¹ khādi, tassa taṃ maṃsaṃ chādesi, so² „kin nu kho idaṃ ativiya madhuraṃ“ ti nīharitvā olokeno macchakhaṇḍaṃ disvā „ettakaṃ kālaṃ ajānitvā na khādin,³“ ti cintetvā „sāyam pi pāto pi macchānaṃ upatṭhānaṃ katvā⁴ gamanakāle ekadve⁵ macche khādissāmi, pākataṃ katvā khādiyamānesu 5 hi⁶ eko pi maṃ na upasaṃkamissati, sabbe palāyissantīti“ paṭicchanno hutvā pacchā⁷ osakkitosakkitaṃ paharitvā⁸ khādi, macchā parikkhayaṃ gacchantā⁹ cintayīmsu: „kuto nu kho nātīnaṃ bhayaṃ uppajjissatīti“, ath' eko paṇḍitamaccho¹⁰ „mayhaṃ Ānandassa kiriyāṃ¹¹ na ruccati, parigaṇhissāmi¹² 10 nan“ ti macchesu upatṭhānaṃ gatesu Ānandassa kaṇṇapattena paṭicchanno atṭhāsi, Ānando macche uyyojetvā pacchato gacchante¹³ khādi, so maccho taṃ disvā itaresaṃ ārocesi, te sabbe pi bhītā¹⁴ palāyīmsu, Ānando tato paṭṭhāya maccharasalobhena¹⁵ aññāṃ gocaraṃ na gaṇhāti, so jigacchāya¹⁶ kilamanto¹⁷ „kahaṃ nu kho gatā“ ti¹⁸ te macche pariyesanto ekaṃ pabbataṃ disvā „mama bhayena imaṃ pabbataṃ nissāya vasanti maññe¹⁹, pabbataṃ parikkhipitvā upadhāressāmīti“ naṅguṭṭhena sīsena ca ubho passāni²⁰ parikkhipitvā gaṇhi, „sace idha vasissanti²¹ palāyissantīti“ pabbataṃ parikkhipantaṃ 20 attano naṅguṭṭhaṃ disvā „ayaṃ maccho maṃ vañcetvā pabbataṃ nissāya vasatīti“ kuddho paṇṇāsayojanamattaṃ naṅguṭṭhaṃ gaṇhi²², aññāṃ macchaṃ ti²³ saññāya²⁴ gahetvā murumurāyanto²⁵ khādi, dukkhā²⁶ vedanā uppajji, lohitagandhena macchā sannipatitvā luñcitvā luñcitvā²⁷ khādantā²⁸ yāvasīsam āgamīmsu, 25

¹ B^d ekaṃ-. ² B^d khādantassa in the place of ch. so. ³ B^d khādāmī. ⁴ B^d āgantvā. ⁵ B^d ekaṃ-. ⁶ B^d -ne, omitting hi. ⁷ B^d macchaṃ. ⁸ B^d add khādissāmīti tathā katvā. ⁹ B^d viditvā. ¹⁰ B^d -to-. ¹¹ B^d kāraṇaṃ, B^s karaṇaṃ. ¹² C^k omīti pari. ¹³ B^d -taṃ. ¹⁴ B^d bītatasitā. ¹⁵ B^d -rassagiddhena. ¹⁶ C^k tigacchāsāyaṃ, C^s jigacchāsāyaṃ. ¹⁷ C^k kilento, C^s kilanto. ¹⁸ B^d adds jigacchāya piḷito. ¹⁹ B^d adds ti taṃ. ²⁰ B^d passesu, B^s ubhosu passesu. ²¹ B^d vasanti. ²² B^d khaṇḍaṃ. ²³ C^k maccha, omitting ti. ²⁴ B^d adds dalhaṃ. ²⁵ B^d murumurāpento. ²⁶ B^d dukkha. ²⁷ B^d omits l. l. ²⁸ B^d adds bhuñjetvā.

mabāsarīratāya nivattitum asakkonto tatth' eva jīvitakkhayaṃ
pāpuṇi, pabbatākāro¹ atthirāsi ahoṣi, ākāśacāriṇo tāpasaparibbā-
jikā manussānaṃ kathayīmsu, sakala-Jambudīpe manussā
jānīmsu. Tam vatthum āharitvā dassento Kālahatthi ā.:

- 5 8. Ānando sabbamacchānaṃ khādītvā rasagiddhimā
parikkhīṇāya parisāya attānaṃ khādiyā mato². 375.
9. Evaṃ pamatto rasagārave rato
bālo yaḍī āyatim nāvabujjhati
vidhamma putte caji³ nātaka ca
10 parivattiyā⁴ attānam eva khādāti. 376.
10. Idan te sutvāna vihetu⁵ chando,
mā bhakkhasī⁶ rāja manussamaṃsaṃ,
mā tvaṃ imaṃ kevalaṃ vārijo va
dipadādhipa suññaṃ akāsi raṭṭhan ti. 377.
- 15 Ta. sabbamacchānaṃ ti sabbesaṃ macchānaṃ jeṭṭhako, khādītvā ti
so attano parisāṃ khādi⁷, khādiyā ti pacchā attānaṃ khādītvā mato, āyatim⁸
ti yaḍi anāgate uppajjanadukkhaṃ na jānāti, vidhammā 'ti vidhamitvā nā-
setvā, putte cā 'ti puttadhītarō caji⁹, nātaka cā 'ti sesañātaka caji, vidhamma
putte cajitvā nātaka cā 'ti a., parivattiyā ti aññaṃ alabhanto nivattitvā
20 attānam eva khādāti, vihetu¹⁰ 'ti vigacchatu, kevalaṃ ti sakalaraṭṭhaṃ, vārijo
vā 'ti Ānandamaccho viya¹⁰.

¹ Bā^s pabbatarāsi viya. ² Bā khādiyamako. ³ Bā only ca. ⁴ C^k -vattatiya, C^s
-vattiya, Bā -vattaya. ⁵ Bā vihetu. ⁶ Bā bhikkhayi, C^k -si. ⁷ C^k omits khādi.
⁸ C^k -ti. ⁹ C^k capi. ¹⁰ Bā tattha mahārāja atitasmim kāle mahāsamudde pañ-
casatayojaniko ānando nāma mahāmaccho sabbesaṃ macchānaṃ rājā mahāsamud-
dassa ekapasse ṭhito, khādītvā ti sakajātikānaṃ macchānaṃ rasagiddhimā macche
khādītvā parikkhīṇā ti macchaparisaṃsaṃ khayam pattāya attānaṃ ti aññaṃ gocaraṃ
agahetvā pappataṃ parikkhīpentō paññāsāyojanamattaṃ attano naṅguṭṭhakaṇḍaṃ
macchasaññaṃ khādītvā mato maraṇapatto hutvā idāni mahāsamudde pappata
matto atthi rāsi ahoṣi, evaṃ pamatto ti evampi yathā mahāmaccho ānando
evaṃ tathā tvaṃ taṇhāya rasagiddhito hutvā pamatto pamādabhāvappatto, rasi-
gārave ratto ti manussamaṃsaṃsassa rasagārave ratto atirattacitto hoti, bālo ti
yaḍi tvaṃ bālo duppañño āyati anāgate uppajjanadukkhaṃ nāvabujjhati na
jānāti ki attho, vidhamāti vidhamitvā nāsetvā, putte cā ti puttābharīyāyo ca,
nātaka cā ti sesañātaka ca sahāye ca, vidhamā ti vihamitvā aññaṃ āhāraṃ ala-
bbhitvā jighacchāya piḷito sakalanagaraṃ parivattaya manussamaṃsaṃ alabbhitvā
attānaṃ khādanto ānando pacchā viya attānaññeva khādāti, idante sutvāna ti
mahārāja te tuyhaṃ mayā ānitaṃ idaṃ udātaraṇaṃ sutvāna chando manussa-

Tam sutvā rājā „Kālahatthi tvam eva upamañ jānāsi aham pi jānāmīti“ manussamañsagiddhatāya porāṇakavatthum āharitvā dassento āha:

11. Sujāto nāma nāmena tassa atrajaoraso¹
jambupesim aladdhāna mato so tassa² saṃkhaye. 378. 5
12. Evam eva ahañ Kāla bhuttā³ bhakkhañ rasuttamañ
aladdhā mānusañ: mañsañ maññe hassāmi⁴ jivitañ ti. 379.

Ta. tassā 'ti tassa Sujātassa⁵; atīte kira Bārāṇasiyañ Sujāto nāma kuṭṭimbiko loṇambilasevanatthāya Himavanta⁶ āgatāni pañca isisatāni attano uyyāne vasāpetvā upatthahi⁷, ghare niccapaññattā⁸ va bhikkhā ahoṣi, te pana 10 tāpasā kadāci janapade pi bhikkhāya carantī⁹, mahājambupesi pi āharitvā khādanti, tesam jambupesim āharitvā khādanakāle Sujāto cintesi: ajja bhadantānañ tayo cattāro divasā anāgacchantānañ kahañ nu kho gatā ti so puttakañ aṅguliyā¹⁰ gāhāpetvā tesam bhattakiccakāle tattha agamāsi, tasmim samaye mahallakānañ mukhavi/kkhālanaudakañ¹¹ datvā sabbanavako¹² jambupesim khādati, Sujāto tāpase 15 vanditvā nisinno: kiñ bhante khādathā 'ti pucchī, mahājambupesim āvuso ti, tañ sutvā kumāro pipāsāñ uppādesi, ath' assa gaṇajettthako¹³ thokañ dāpesi, so tam khādītva vararase bajjhītva: pesim me detha pesim me dethā 'ti punappuna yāci, kuṭṭimbiko dhammañ suṇanto¹⁴: mā viravi¹⁵ gehañ gantvā khādissatīti¹⁶ nañ vañcētvā imañ nissāya bhadantā ukkaṇṭhēyyun ti tañ samassāsento 20 tañ isigaṇañ āpucchītva¹⁷ va gehañ gato, gatakālo paṭṭhāy' eva c' assa putto: pesim me dethā 'ti paridevi, isayo pi¹⁸ cirañ vutth' ambhā¹⁹ 'ti vatvā Himavantañ eva gatā, āraṃe isayo apassantā²⁰ tassa ambajambupanasamocādināñ pesiyo sakkharācunṇasaṃyuttā²¹ adamsu, tā tassa jivhagge ṭhapitamattā halāhalavisasādisā hontī, so sattāhañ nīrābhāro hutvā²² jivittakkhayañ pāpuṇi; rājā idañ 25

mañsañ khādanachando, vigetū ti vigacchatu vīramatu, mā bhakkhayiti mahārāja manussamañsañ mā bhakkhayi mā khādī, mā tvam imañ kevalanti mahāsamuddañ suññañ karonto vārijo ānando maccho idha, dvipadādhipā ti bho dhīpadādhipa dvipadānañ manussānañ issara mā tvam kevalañ saccato imañ tvam kāsīkaraṭhañ nagarañ suññañ mā akāsitī attho. ¹ Bds oraso tassa atrajo. ² Bds -ā. ³ so Cks; Bd bhuttañ. ⁴ Bds hissāmi. ⁵ Bd tattha kālahatthi kuṭṭumpiko nāmena sujāto nāma tassa atrajo putto oraso jambupesi aladdhā na alabhetvāna, mato ti tassā jambupesiyā saṃkhayo so kutumpikaputto mato yathā ahañ evameva rasuttamañ aṅṅarasānañca uttamañ mauussānañ mañsañ bhutvā bhūñcētvā aladdhā manussamañsañ jivitañ hissāmīti maññe maññāmi. ⁶ Bd -tato. ⁷ Bd upatthāsi. ⁸ Bd niccapañcasatamattā. ⁹ Bd adds kadāci. ¹⁰ Bd -yañ. ¹¹ Bd -nakāle u-. ¹² Bd saṅghana-. ¹³ Bd adds tāpaso. ¹⁴ Bd adds putta. ¹⁵ Bd vivari. ¹⁶ so all three MSS. for -sīti? ¹⁷ Bd anāp-. ¹⁸ Bds add idha. ¹⁹ Ck vutthāya, Cs vatthumhā, Bd vatthambhā. ²⁰ Bds -o. ²¹ Bds -e. ²² Cks omit hu-.

kāraṇaṃ āharitvā dassento evam āha, tassa saṃkhayo ti tassa jambupesiyā
kḥaye aññaṃ āhāraṃ anāharitvā mato, bhakkhan ti khādaniyaṃ, rasuttaman
ti uttamam rasam, hassāmīti jahissāmī, hasāmīti pi pāṭho¹.

Tato Kālahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, aparāni²
5 udāharaṇāni āharissāmīti“ cintetvā „mahārāja viramā“³ ‘ti ā.,
„na sakkomīti“⁴, „sace na viramissasi nātimaṇḍalato c’ eva
rajjasirito ca parihāyissasi“; — atītasim pi⁵ idh’ eva Bārā-
ṇasiyaṃ pañcasilarakkhakaṃ sotthiyakulaṃ⁶ ahosi, tassa ku-
lassa eko puttako ahosi, so mātāpitunnaṃ piyo manāpo paṇ-
10 ḍito⁷ tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū, so samavayehi tarunehi saddhim
gaṇabandhanena vicari, sesagaṇabandhā macchamaṃsādīni khā-
dantā suraṃ pivanti, māṇavo maṃsādīni na khādati suram pi
na pivati, te cintayimsu⁸: „ayaṃ surāya apivanato anhākaṃ
mūlaṃ na deti, upāyena naṃ suraṃ pāyessāmā“⁹ ‘ti⁹ te sanni-
15 patitvā „samma chaṇaṃ kilissāmā“¹⁰ ‘ti āhaṃsu, „tumhe¹⁰ su-
raṃ pivatha ahaṃ na pivāmi, tumhe va gacchathā“¹¹ ‘ti,
„samma tava pānatthāya¹¹ khīraṃ gaṇhāpessāmā“¹² ‘ti, so
„sādhū“¹² ‘ti sampaticchi, dhuttā uyyānaṃ gantvā padumini-
paṇṇesu tikkhiṇaṃ suraṃ bandhāpetvā ṭhapayimsu, atha nesaṃ
20 pānakāle māṇavassa khīraṃ upanayimsu¹³, eko dhutto „pok-
kharamadhuṃ bho āharā“¹³ ‘ti āharāpetvā paduminipatte puṭaṃ
heṭṭhā¹⁴ chiddaṃ katvā¹⁵ mukhe ṭhapetvā ākaḍḍhi, evaṃ itare
pi āharāpetvā pivimsu, māṇavo „kim etan“¹⁴ ti pucchi, „pok-
kharamadhusaṅṅāya suraṃ pivi, ath’ assa aṅgāre pakkamaṃsaṃ
25 adaṃsu, tam pi khādi¹⁶, evam assa punappunaṃ pivantassa
mattakāle „na etan pokkharamadhu, surā esā“¹⁵ ti vadiṃsu, so
„ettakaṃ kālaṃ¹⁷ madhurarasaṃ na jānīm¹⁶, āharatha bho
suran“¹⁶ ti ā., āharitvā¹⁹ puna pi adaṃsu, pipāsā mahatī ahosi,

¹ C^k jahessumī, C^s jahessāmī, tassa saṃkhayo - - - pāṭho wanting in B^d. ²
B^d add pissa. ³ B^d -māhi. ⁴ B^d adds so manussamaṃsaṃ viramitumna. ⁵
B^d -m hi. ⁶ C^k sotti-. ⁷ B^d adds byatto. ⁸ B^d mantayisu. ⁹ B^d adds vatvā.
¹⁰ samma tu-. ¹¹ B^d pivana-. ¹² C^k -pesahī, C^s -pehī, B^s -pemā. ¹³ B^d
add atha. ¹⁴ so C^k; B^d -pattapuṭaṃ gahetvā. ¹⁵ B^d adds aṅguli, B^s aggaṃ?
¹⁶ B^d -dati. ¹⁷ B^d add evaṃ. ¹⁸ B^d jānāmi. ¹⁹ C^k omit ā-.

ath' assa puna yācentassa¹ „khīṇā“ ti vadiṃsu, so „handa
 taṃ bho² āharāpethā“ 'ti aṅgulimuddikaṃ adāsi, tato³ sakala-
 divasaṃ tehi saddhiṃ pivitvā matto rattakkho kampanto⁴
 vippalapanto gehaṃ gantvā nipajji, ath' assa pitā surāya
 pītabhāvaṃ⁵ ṇatvā vigate made⁶ „tāta ayuttan te kataṃ⁵
 sotthiyakule jātena suraṃ pivantena⁷, mā puna evaṃ akāsīti“
 ā., „tāta ko mayhaṃ doso“ ti, „surāya pītabhāvo⁸“, „tāta kiṃ
 kathesi, mayā evarūpaṃ madhurarasaṃ ettakaṃ kālāṃ aladdha-
 pubban“ ti, brāhmaṇo punappuna yāci, so pi „na sakkā⁹
 viramitun“ ti ā., atha brāhmaṇo „evaṃ sante amhākaṃ kula-¹⁰
 vaṃso ca ucchijjissati dhanaṃ ca nassissatīti“ cintetvā:

18. Māṇava abhirūpo si, kule jāto si sotthiye,

na tvam arahasi tāta abhakkhaṃ bhakkhayetave ti g. ā. 380.

Ta. abhakkhaṃ - - ti abhakkhitabbayuttakaṃ bhakkhituṃ¹⁰.

Evaṃ ca pana vatvā „tāta virama sace na viramasi¹⁵
 ahaṃ vā¹¹ ito gehā nikkhamissāmi tava vā¹² ratthā pabbā-
 janiyakammaṃ karissāmīti“ ā., māṇavo „evaṃ sante pi ahaṃ
 suraṃ jahitun na sakkomīti“ vatvā gāthādvayam ā.:

14. Rasānaṃ aṇṇataraṃ etaṃ yasmā¹³ maṃ tvaṃ nivāraye,
 so 'haṃ tattha gamissāmi yattha lacchāmi edisaṃ. 381. 20

15. So vāhaṃ nippatissāmi, na te vacchāmi santike
 yassa me dassanena tvaṃ nābhinandasi brāhmaṇā 'ti. 382.

Ta. rasānaṃ ti loṇambilatittakaṭukakhārikamadburakasāvānaṃ¹⁴ sattan-
 naṃ¹⁵ aṇṇataraṃ, uttamarasabhūtam etaṃ majjan nāma, so vāhan ti so
 aham eva, nippatissāmīti nikkhamissāmi. 25

Evaṃ ca pana vatvā „nāhaṃ surāpānā viramissāmi, yan
 te ruccati taṃ karohīti“ ā., atha brāhmaṇo „tayaṃ amhe
 pariccajante mayam pi taṃ pariccajissāmā“ 'ti vatvā

¹ Bđ yāca-. ² Cks tha, omitting bho. ³ Bđ so. ⁴ Cks -ento. ⁵ Bđ pivita-.
⁶ Bds matte. ⁷ Bds add na vaṭṭati. ⁸ Bds pivitabhāvenāti. ⁹ C Bđ -o. ¹⁰
 Bds -ayitun. ¹¹ Bđ tāta. ¹² Bđ taṃ ca. ¹³ Bds kasmā. ¹⁴ Bds -kasāva-
 saṅkhātānaṃ. ¹⁵ Bds add rasānaṃ.

16. Addhā aññe¹ pi dāyāde putte lacchāma māṇava,
tvañ ca jamma vinassasu
yattha pattam na [tam] suṇomā 'ti g. ā. 383.

Ta. yattha pattan ti yattha gataṃ tam² asukaṭṭhāne nāma vasatīti na
5 suṇāma tattha gacchā 'ti a.

Atha nam vinicchayaṃ netvā aputtabhāvaṃ katvā niharā-
pesi, so aparabhāge nippaccayo kapaṇo pilotikaṃ³ nivāsetvā
kapālahattho piṇḍāya caranto aññatarāṃ kuḍḍaṃ nissāya
kālam akāsi. — Idam kāraṇam āharitvā Kālahatthi rañño dassetvā
10 „mahārāja sace tvaṃ amhākaṃ vacanaṃ na karissasi pabbā-
janiyakammaṃ te karissantīti“⁴ vatvā g. ā. :

17. Evam eva tuvaṃ rāja⁴ dipadinda suṇohi me:
pabbājessanti taṃ raṭṭhā soḍamāṇavakaṃ yathā ti. 384.

Evam Kālahatthinā upamāya ābhatāya pi rājā tato viramituṃ
15 asakkonto aparam pi udāharaṇaṃ dassetuṃ ā. :

18. Sujāto nāma nāmena bhāvitattāna sāvako
accharaṃ kāmayaṇto va na so bhuñji na so pivi. 385.

19. Kusagge udakaṃ⁵ ādāya samudde udakaṃ nine
evaṃ mānusakā kāmā dibbakāmāna santike. 386.

20. 20. Evam eva ahaṃ Kāḷa bhutvā bhakkaṃ rasuttamaṃ
aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ maññe hessāmi jivitaṃ ti. 387.
Vatthuṃ heṭṭhāvuttanayen' eva.

Ta. bhāvitattānaṃ ti bhāvitacittānaṃ tesaṃ pañcannaṃ isisatānaṃ,
accharaṃ kāmayaṇto ti, so kira⁶ isīnaṃ mahājambupesikhādanakāle⁷ anāga-
25 manāṃ viditvā⁸ kena nu kho kāraṇena na⁹ āgacchanti sace katthaci gatā jānissāmi
noce atha nesaṃ santike dhammaṃ suṇissāmi¹⁰ uyyānaṃ gantvā¹⁰ gaṇajeṭṭha-
kassa santikā dhammaṃ suṇanto¹¹ suriye atthaṃgate uyyojyamāno pi ajja idh'
eva vasissāmi¹¹ vatvā isigaṇaṃ vanditvā paṇṇasālaṃ pavisitvā nipaḍḍi, rattibhāge
Sakko devarājā devasaṃghaparivuto saddhīṃ attano paricārikāhi isigaṇaṃ van-
dituṃ āgato, sakalārāmo ekobhāso akosi, Sujāto kin nu kho etan ti utṭhāya
30 paṇṇasālacciddena oloketvā Sakkaṃ isigaṇaṃ vandituṃ āgataṃ devaccharā-

¹ Cks -am. ² Bā omits tam. ³ Bds jinṇapi-. ⁴ Bds mahārāja, Cks tuvaṃ rājā.
⁵ so Cks for dakaṃ, Bds kusaggenudakaṃ. ⁶ Bds add tesaṃ. ⁷ C -sīm-, Bā
-siyā-. ⁸ Bā disvā. ⁹ Bds kinnu kāraṇaṃ na, Cks omit na. ¹⁰ Bds add isayo
vanditvā. ¹¹ Bds add nisīno va.

parivutaṃ disvā accharānaṃ sahadassanen' eva rāguratto ahoṣi, Sakko nisīditvā dhammakathaṃ sutvā sakaṭṭhānam eva gato, kuṭṭimbiko punadivase isigaṇaṃ vanditvā pucchi: bhante ko nāṃ' esa rattibhāge tumbhākaṃ vandanatthāya āgato ti, Sakko āvuso ti, taṃ parivāretvā nisinnā katamā¹ ti, devaccharā nāṃ' etā ti, so isigaṇaṃ vanditvā gehaṃ gantvā gatakā lato paṭṭhāya accharaṃ me detha accharaṃ me 5 dethā ti vilapi, nīatakā parivāretvā bhūtapaviṭṭho² nu kho ti accharaṃ pahariṃsu, so nāhaṃ etaṃ³ accharaṃ kathemi devaccharaṃ kathemīti vatvā ayaṃ accharā ti alaṃkaritvā ānītaṃ bhariyaṃ pi gaṇikaṃ pi oloketvā⁴ nāyaṃ accharā yakkhinī esā ti devaccharaṃ me dethā 'ti vippalapanto nirāhāro⁵ jīvitakkhayaṃ pāpuṇi, tena vuttaṃ: accharaṃ kāmayanto va na so bhūñji na so pivīti, samudde 10 udakaṃ mine ti samma Kāḷahatthi yo kusaggena udakaṃ gahetvā ettakaṃ siyā⁶ samudde udakaṃ ti tena saddhiṃ upamāya mineyya so kevalaṃ mineyy' eva kusagge⁷ udakaṃ pana [ativiya parittam eva yathā taṃ evaṃ mānuskā kā mā dibbakāmaṇaṃ santike, tasmā so Sujāto aññaṃ itthiṃ na olokesi, accharaṃ eva patthento mato, evamevā 'ti yathā so dibbakāmaṇaṃ alabhanto jīvitaṃ jahi 15 evaṃ aham pi uttamarasaṃ manussamaṃsaṃ alabhanto jīvitaṃ⁸ jahissā-mīti vadati.

Taṃ sutvā Kāḷahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, saññāpessāmi naṃ“ ti, „sakaḷātimāsaṃ⁹ khādītva ākāsarasa-suvaṇṇahaṃsāpi tāva natṭhā“ ti dassetuṃ gāthādvayam āha: 20

21. Yathāpi te dhataratṭhā haṃsā vehāsayaṃgamā¹⁰

avutti-paribhogena¹¹ sabbe abbatthataṃ gatā 388.

22. Evam eva tuvaṃ rāja dipadinda suṇohi me:

abhakkhaṃ rāja bhakkhesi tasmā pabbājayanti tan ti. 389.

Ta. avutti-paribhogena¹² 'ti attano anājīvabhūtena¹³ paribhogena, 25 abbatthataṃ ti sabbe maraṇaṃ eva pattā: atīte kira Cittakūṭe Suvaṇṇa-guhāya navutihaṃsasaḥassāni vasanti, te vassike cattāro māse na nikkhamanti, sace nikkhameyyuṃ udakapūṇṇehi pakkhehi¹⁴ āhiṇḍetuṃ¹⁵ asakkontā samudde yeva pateyyuṃ¹⁶, tasmā na nikkhamanti, upakaṭṭhe pana vassakāle jātassarato sayaṇjātasālīṃ āharitvā guhaṃ¹⁷ pūretvā sālīṃ khādantā vasanti, tesaṃ pana 30 guhaṃ paviṭṭhakāle guhādvāre eko rathacakkapamaṇo unṇanābhimakkaṭako¹⁸ ekekaṃsīṃ māse ekekaṃ jālaṃ¹⁹ bandhati²⁰, tassa ekekaṃ suttaṃ gorajjuppa-māṇaṃ²¹, haṃsā naṃ²² jālaṃ chindissatīti²³ ekassa taruṇahaṃsassa dve

¹ Ck nisinna, Bds nisinnā kā nāmetā. ² Ck bhūtāvattṭho, B -āvattṭho. ³ Bd evaṃ. ⁴ Bds -ento. ⁵ Bds add hutvā tattheva. ⁶ Bds mahā. ⁷ Bd -ena. ⁸ Ck omīti jī-. ⁹ Bds -jātīkānaṃ māsaṃ. ¹⁰ Bd vehāyasaṃ-. ¹¹ Ck ā-, Bd atutta-, B abhutta-. ¹² Bds abhutta-. ¹³ Bds saḷātibhū-. ¹⁴ Ck sapattehi. ¹⁵ Bds uppattitū. ¹⁶ Ck pā-. ¹⁷ Bds guhāyaṃ. ¹⁸ Bds unṇā-. ¹⁹ Bd adda na-. ²⁰ Ck vinati for vinamati?. ²¹ Bds add hoti. ²² Bd taṃ. ²³ Bds -ssantīti.

koṭṭhāse denti, so vīgate deve purato hutvā¹ jālaṃ chindati, ten' eva maggena
 sesā gacchanti, ath' ekasmiṃ kāle pañca māse vassāratto² ahoṣi, haṃsā khūpa-
 gocarā kiṃ nu kho kattabban ti mantetvā³ jīvantā aṇḍāni labhissamā⁴ 'ti paṭha-
 maṃ aṇḍāni khādīmsu tato potake tato jīṇṇaṃse, pañcamāsaccayena vassam
 5 apagataṃ, makkaṭako pañcajalāni vibandhati⁴, haṃsā sakajātīkānaṃ māmsaṃ
 khādītvā appaṭṭhāmā jātā, dviguṇakoṭṭhāsālābhitaruṇaṃso⁵ jālaṃ⁶ pabaritvā
 cattārī bhīndī⁷, pañcamam bhīnditum⁸ jānāsakkhi, tatth' eva laggi, ath' assa sīsaṃ
 chīndītvā⁸ makkaṭo lobitaṃ pīvi, añño pi añño pi āgantvā jālaṃ pahari, so pi
 10 tatth' eva laggo ti evaṃ śabbesaṃ makkaṭako lobitaṃ pīvi, tadā dhataratṭha-
 kulaṃ ucchinnan ti vadanti⁹, tena vuttam: sabbe abbatthataṃ gatā ti, evam-
 eva¹⁰ ti yatthā te haṃsā abhakkaṃ sajjātimāmsaṃ khādīmsu tathā tvam pi
 khādasi sakalanagaraṃ bhayappattaṃ virama mahārājā¹¹ 'ti, tasmā pabbā-
 jayanti taṃ ti yasmā abhakkaṃ sajjātimāmsaṃ bhakkesi tasmā¹¹ nagara-
 vāsīno taṃ ratṭhā pabōjenti.

15 Rājā aparaṃ pi upamaṃ vattukāmo ahoṣi, nāgarā pana
 utṭhāya „sāmi senāpati kiṃ karosi¹², kiṃ manussamaṃsa-
 khādakacoram gahetvā carasi¹³, sace na viramati ratṭhato
 naṃ pabbājehīti¹⁴“ nāssa kathetum adāmsu, rājā ba-
 hunnaṃ kathaṃ sutvā bhīto pana¹⁵ vattum nāsakkhi, puna
 20 pi naṃ senāpati „kiṃ mahārāja viramitum sakkhissasīti¹⁶“ va-
 tvā „na sakkomīti¹⁶“ vutte sabbaṃ¹⁶ orodhajanaṃ ca¹⁷ putta-
 dhītarō ca sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitaṃ¹⁸ passe ṭhapetvā „ma-
 hārāja imaṃ nāṭimaṇḍalam eva amaccagaṇaṃ ca rajjasiriṃ ca
 olokehi, mā nassi, virama manussamaṃsato¹⁹“ ti ā., rājā „na
 25 mayhaṃ etaṃ¹⁹ manussamaṃsato piyataran²⁰“ ti vatvā „tena
 hi mahārāja imamaṃ nāgarā ca ratṭhā ca nikkhamathā²¹“ 'ti
 vutte²¹ „Kāḷahatthi, na me rajjen' attho²², nikkhamāmi, ekaṃ
 pana²³ khaggaṃ ca rasakaṃ ca²⁴ dehīti²⁴“ ā., ath' assa khaggaṃ
 ca manussamaṃsapacanabhājanaṃ ca pacchiṃ ca ukkhipāpetvā
 30 rasakaṃ ca datvā ratṭhā pabbājanīyakammaṃ karīmsu. So²⁵

¹ Bds gantvā. ² Bs -vuttho, Bd -vuttho. ³ Bds add mayam. ⁴ Bs vinandhati, Cks vini. ⁵ Bd -ṇamkoṭṭhāsam. ⁶ Bds -le. ⁷ Bā -ati. ⁸ Bd vijhitvā. ⁹ Bd omits va-. ¹⁰ Cks -etan. ¹¹ Bds add ime. ¹² Bds -oma. ¹³ Bā vicarissasi. ¹⁴ Bds add vutte. ¹⁵ Cs Bd pu-. ¹⁶ Bds sabbesaṃ. ¹⁷ Bds -dhānaṃ. ¹⁸ so Cks; Bd -te, Bs -to. ¹⁹ Bds ete. ²⁰ Bd -rā. ²¹ Bds add rājā āha. ²² Bds add nāgarā. ²³ Bds add me. ²⁴ Bds add bhājanaṃ. ²⁵ Bds add khaggaṃ.

rasakam' ādāya nagarā nikkhamitvā araṇṇam pavisitvā ekas-
 mīm nigrodhamūle vasanaṭṭhānam katvā ta. vasanto aṭavimagge
 ṭhatvā manusse māretvā āharitvā rasakassa deti, so pi 'ssa
 maṃsam pacitvā² upanāmeti, evaṃ ubho pi jīvanti³, „ahaṃ
 are⁴ coro porisādo“ ti vatvā tasmīm pakkhante koci saka- 5
 bhāvena saṅṭhātum⁵ na sakkoti, sabbe bhūmiyaṃ patanti, tesu
 yaṃ icchati taṃ uddhapādam vā⁶ adhopādam⁷ vā katvā⁸ rasa-
 kassa deti, so ekadivasam araṇṇe kañci manussam alabhitvā
 āgato rasakena „kiṃ devā“ 'ti vutte „uddhane ukkhalim ārope-
 hīti“ ā., „maṃsam kham devā“ 'ti, „labhissam' aham maṃ- 10
 san“ ti, so „n' atthi dāni me jīvitam“ ti kampamāno uddhane
 aggim katvā ukkhalim āropesi, atha naṃ porisādo ḷasinā pa-
 haritvā māretvā maṃsam pacitvā khādi. Tato paṭṭhāya ekako
 jāto sayam eva pacitvā khādi⁹. „Porisādo maggaṃ paṭipanne¹⁰
 hanatīti“ sakala-Jambudīpe pākātam¹¹ ahoṣi. Tadā eko sam- 15
 pannavibhavo brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehi vohāram karonto
 pubbantato aparantaṃ sañcarati, so cintesi: „porisādo nāma
 kira coro magge¹² manusse māreti, dhanam datvā¹³ aṭavim
 atikkamissāmīti“ so aṭavimukhavāsinaṃ manussānam¹⁴ „maṃ
 aṭavim¹⁵ atikkamethā“ 'ti sahasam datvā tehi saddhim mag- 20
 gam paṭipajji, gacchanto ca¹⁶ sabbasattham¹⁷ purato katvā
 nahātānulitto sabbālamkārapatimaṇḍito setaṇṇayutte sukha-
 yānake nisinno tehi ativāhikapurisehi parivuto¹⁸ sabbapacchato
 agamāsi¹⁹, porisādo rukkham āruya purise upadhārento „se-
 samanussesu kim imesu²⁰ khāditabbaṃ atthīti²¹“ vigatacchando 25
 hutvā brāhmaṇadiṭṭhakālato²² paṭṭhāya taṃ khāditukāmatāya
 upaḷaṭikhelo²³ ahoṣi, so tasmīm attano santikaṃ āgate²⁴

¹ Bds -aṅca. ² Bds add rājānam. ³ Bds add manussagahaṇakāle. ⁴ Ck māre, Bds araṇṇa, Bs araṇṇam. ⁵ Bd sandhāretum. ⁶ Bds omit vā. ⁷ Bd adhosiam, Bs -siram. ⁸ Bds add āharitvāva. ⁹ Bds -ati. ¹⁰ Cks omit pa-, Bd reads magge maggapaṭipanne, Bs maggapanne. ¹¹ Bds -o. ¹² Bds antarāmagge. ¹³ Bd adds taṃ. ¹⁴ Bds add āha tumhe. ¹⁵ Bd -ito. ¹⁶ Bds add brahmaṇo. ¹⁷ Bd -sakaṭam. ¹⁸ Bds add sayam. ¹⁹ Ck Bd ā-. ²⁰ Bds add mayā. ²¹ Bds add sabbesu. ²² Cks omit brāhmaṇa. ²³ Bds pagghaita-. ²⁴ Bds add rukkato oruya.

„aham are¹ coro porisādo“ ti nāmaṃ² sāvetvā khaggaṃ parivattento vālukāya akkhīni pūrento viya pakkhandi, eko pi utthātum³ samatto nāma nāhosi, sabbe urena bhūmiyaṃ nippajjimsu, so sukhayānake nisinnaṃ brāhmaṇaṃ pāde gāhetvā
 5 piṭṭhiyaṃ adhosāsakaṃ olambetvā sīsaṃ gopphakehi paharanto ukkhipitvā pāyāsi⁴, purisā utthāya „bho purisa cara⁵, mayaṃ brāhmaṇassa hatthato sahasaṃ⁶ gaṇhimha, ko nāma anhākaṃ purisākāro⁷ sakkonto vā asakkonto vā, thokaṃ anubandhāmā“
 ’ti⁸ anubandhimsu, porisādo pi nivattitvā olokeno kiñci adisvā
 10 saṅikaṃ pāyāsi, tasmīṃ khaṇe eko sūrapuriso vegena taṃ pāpupi, so taṃ disvā ekaṃ vatim lamghento⁹ khadirakhānukaṃ akkamitvā khānuṃ piṭṭhipādena nikkhami, so¹⁰ lohiteṇa gaḷantena¹¹ lamghamaṇo yāti, atha naṃ so puriso disvā „kho mayā esa viddho, kevalaṃ tumhe pacchato etha, gaṇhissāmi nan“
 15 ti ā., te dubbalabhāvaṃ ūatvā taṃ anubandhimsu, so tehi anubandhanabhāvaṃ ūatvā brāhmaṇaṃ vissajjetvā attānaṃ sotthim akāsi, ativāhikā¹² brāhmaṇassa laddhakālato paṭṭhāya „kiṃ anhākaṃ coreṇā“ ’ti tato nivattimsu, porisādo pi attano nigrodhamūlaṃ gantvā pārohanataraṃ¹³ pavisitvā nipanno „ayyo
 20 rukkhadevate, sace me sattāhabbhantare yeva vaṇaṃ phāsukaṃ kātum sakkhissasi sakala-Jambudīpe ekasatakhattiyānaṃ gala-lohiteṇa te khandhaṃ dhovitvā¹⁴ antehi parikkhipitvā¹⁵ pañcamadhuramaṃsena balikammaṃ karissāmīti“ āyācanaṃ akāsi¹⁶, tassa pana annapānaṃ alabhantassa sarīraṃ sukkihi¹⁷, anto-
 25 sattāhe yeva vaṇo phāsuko ahosi, devatānubhāvena¹⁸ tassa phāsukabhāvaṃ sallakkhesi, so katipāhaṃ manussamaṃsaṃ khāditvā bale¹⁹ gahetvā cintesi: „bahūpakārā me devatā, āyācanā²⁰ muccissāmīti²¹“ so khaggaṃ ādāya rukkhāmūlato

¹ C^k ahaṃ māre, C^s āmare, B^d ahaṃ hare. ² B^d add tikkhātum. ³ B^d utthātum. ⁴ B^d add tadā. ⁵ so B^d; C^k bho tissa pussa. ⁶ B^d kahāpaṇa-. ⁷ so C^k; B^d asappurisakaro. ⁸ B^d add vatvā. ⁹ B^d -anto. ¹⁰ C^k omīti so. ¹¹ B^d paggharantena. ¹² B^d -kapurisā. ¹³ so C^s; C^k pa-, B^d po-. ¹⁴ B^d dhovissāmī. ¹⁵ B^d -pāpetvā. ¹⁶ B^d kari. ¹⁷ B^d sussetva. ¹⁸ B^d so deva-. ¹⁹ B^d -aṃ. ²⁰ B^d -namassā. ²¹ B^d muñc-.

nikkhamitvā „rājāno ānessāmīti“ pāyāsi, atha naṃ purimabhavē
yakkhakāle ekato manussamaṃsakhādako sahāyako yakkho
anuvicaranto taṃ disvā „ayaṃ mama atītabhave sahāyo“ ti
ñātvā „samma maṃ sañjānāsīti“ pucchi, „na jānāmīti“, ath'
assa purimabhavē katakārāṇaṃ² kathesi, so³ sañjānitvā paṭi- 5
santhāram akāsi, „kuhiṃ⁴ nibbatto sīti“ puṭṭho nibbattaṭṭhānaṃ
ca raṭṭhato⁵ pabbājitakārāṇaṃ ca idāni vasanaṭṭhānaṃ ca⁶
khānuviddhakārāṇaṃ ca⁷ devatāya āyācanamocanattaṃ⁸ ga-
manakārāṇaṃ ca ārocetvā⁹ „tayaṃ pi mama taṃ¹⁰ kiccaṃ
nittharitabbaṃ, ubho pi gacchāma sammā“ 'ti ā., „samma“ 10
gaccheyyāma¹², ekaṃ pana me kammaṃ atthi, ahaṃ kho pana
agghapadalakkhaṇaṃ¹³ nāma mantaṃ jānāmi, so balaṃ ca
javaṃ ca tejussattaṃ ca¹⁴ karoti¹⁵, taṃ mantaṃ gaṇhā“ 'ti ā.,
so „sādhū“ 'ti sampaticchi, yakkho pi 'ssa taṃ datvā pak-
kāmi, porisādo mantaṃ uggahetvā tato paṭṭhāya vātajavo 15
atisūro ahoṣi, so sattāhabbhantare yeva ekasatarājāno uyyānā-
dīni gacchante disvā vātavegena pakkhanditvā¹⁶ nāmaṃ sāvetvā
vagganto nadanto bhayappatte katvā pāde gahetvā adhosire¹⁷
katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto vātavegena netvā hatthatalesu
chiddāni katvā rajjuyā¹⁸ nigrodharukkhe olambesi, aggapādañ- 20
gulihi bhūmiyaṃ phusamānāhi¹⁹ vāte paharante milāta karaṇḍa-
kadāmāni²⁰ viya parivattantā²¹ olambimsu, Sutasomaṃ pana
„piṭṭhiācariyo me“ ti ca „Jambudīpo mā tuccho ahoṣīti“ pi nānesi,
so²² „balikammaṃ karissāmīti“ aggiṃ katvā sūlaṃ tacchento²³
nisīdi, rukkhadevatā²⁴ disvā „mayhaṃ kir' esa balikammaṃ 25
karoti, vaṇo pi 'ssa mayā²⁵ phāsukaṃ kataṃ n' atthi, idāni

¹ Bā sañjā-, B_s mayam jānāmīti. ² Bā kataṃ-. ³ B_s add taṃ. ⁴ B_s ka-
⁵ Bā rathā. ⁶ C_k adds devatānaṃca. ⁷ B_s khāṇunā-. ⁸ Bā āyācanā-. ⁹ B_s add
samma. ¹⁰ B_s mametaṃ. ¹¹ B_s add na. ¹² B_s -mahaṃ. ¹³ B_s C_s anag-
ghaṃ-. ¹⁴ so C_k; Bā tejussadattaṃca. ¹⁵ Bā -hi ¹⁶ B_s add ahaṃ are porisādo ti.
¹⁷ Bā -sise. ¹⁸ Bā adds ānuṇetvā, B_s ādhunetvā. ¹⁹ C_k B_s -nehi; B_s add
te. ²⁰ Bā -kor-. ²¹ C_k -entā. ²² Bā sutasomo pana mama piṭṭhi ācariyo
hoti sace gaṇhissāmi sakalajambudīpe tuccho bhavissatīti taṃ nānesīti so imehi.
²³ Bā sūle tacchanto. ²⁴ B_s add taṃ kiriyāṃ. ²⁵ B_s add kiñci.

mahāvināsam karissati, kin nu kho kattabban“ ti cintetvā „aḥam
 etam vāretum na sakkhissāmīti“ cātummahārājikānam santikaṃ
 gantvā¹ kathetvā „nivāretha nan“ ti ā., tehi² „na mayam³
 sakkhissāmā“ ’ti vutte⁴ Sakkam upasamkamitvā tam attham
 5 kathetvā „nivarehi nan“ ti ā., so pi „nāham sakkomi nivāre-
 tum, samattham pana ācikkhissāmīti“ vatvā „ko nāmā“ ’ti
 vutte „sadevake loke⁵ añño n’ atthi, Kururattṛthe pana Inda-
 pattanagare Korabyarājaputto Sutasomo nāma, tam nibbiseva-
 nam damessati rājūnaṃ ca jīvitam dassati, taṃ ca manussa-
 10 maṃsā⁶ oramāpessati, sakala-Jambudīpe amataṃ⁷ abhisiñ-
 cissati, sace pi rājūnaṃ⁸ jīvitam dātukāmo Sutasomaṃ ānetvā
 balikammaṃ kātum vadehīti⁹“, so „sādhū“ ’ti¹⁰ khippaṃ
 āgantvā pabbajitavesena tassa avidūre pāyāsi, so padasaddena
 „rājā nu kho koci palāto“ ti¹¹ olokeno tam disvā „pabbajitā
 15 nāma khattiyā va, imaṃ gahetvā ekasataṃ pūretvā balikammaṃ
 karissāmīti“ utṭhāya asihattho¹² anubandhi, tiyojanaṃ anu-
 bandhitvāpi pāpuṇitum nāsakki, gatthehi¹³ sedā muccimsu¹⁴,
 so cintesi: „aḥam pubbe hatthim pi assam pi ratham pi dhā-
 vantaṃ anubandhitvā gaṇhāmi, ajj’ imaṃ pabbajitaṃ sakāya
 20 gatiyā¹⁵ gacchantam sabbatthāmena dhāvanto pi gaṇhitum na
 sakkomi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti, tato „pabbajitā¹⁶ nāma va-
 canakārakā hontīti¹⁷ tiṭṭhā“ ’ti nam¹⁸ vatvā „ṭhitam gahessā-
 mīti“ cintetvā „tiṭṭha samaṇā“ ’ti ā., „aḥam tāva ṭhito, tvaṃ
 pana ṭhātum vāyamā ’ti ā.¹⁹, atha nam „bho pabbajitā²⁰ nāma
 25 jīvitahetu pi alikaṃ na bhaṇanti²¹, tvaṃ pana musā kathe-
 sīti“ vatvā g. ā.:

¹ Bds add tamattham. ² Cks te. ³ Bds add porisādassa kammaṃ nivāretum.

⁴ Bds add ko sakkhissasīti pucchitvā sakko devarāja ti sutvā. ⁵ Bds add sadiso.

⁶ Cks -sam. ⁷ Bds add viya dhammaṃ. ⁸ Cks -ānaṃ. ⁹ Bds vaṭṭatīti vadehīti

āha. ¹⁰ Bds add sampatṭehitvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bds āvudha-. ¹³ Cks

gatte. ¹⁴ Bds muñc-. ¹⁵ Bds pakatiyā. ¹⁶ Bds so p-to. ¹⁷ Bds -karo hoti. ¹⁸

Bds vacanaṃ. ¹⁹ Bds dhāvituṃ vāyamamakāsati. ²⁰ Bds -to. ²¹ Bds -ati.

23. Tiṭṭhāhīti mayā vutto so tvaṃ gacchasi yammukho¹,
 aṭṭhito ṭhito 'mhīti² lapasi
 brahmacāri³ idaṃ te samaṇa ayuttam,
 asiṃ ca me maññasi kaṃkapattan ti⁴. 390.

Tattha sammukho ti parammukho⁵.

5

Tato devatā gāthadvayam āha :

24. Ṭhito 'ham asmi saddhammesu rāja,
 na nāmagottaṃ parivattayāmi,
 coraṇ ca loke aṭṭhitam vadanti
 apāyikaṃ nerayikaṃ ito cutam⁶. 391. 10
25. Sace pi sahasi⁷ rāja sutam gaṇhāhi khattiya,
 tena yaññaṃ yajitvāna evaṃ saggam gamissasīti. 392.

Ta. saddhammesū 'ti sakesu kusalakammāpathesu⁸, na nāmagottaṃ
 ti yathā tvaṃ pubbe⁹ Brahmaḍatto hutvā¹⁰ tam nāmaṃ jahitvā porisādo hutvā
 idāni kammāpādo jāto khattiyakule¹¹ jāto¹² abhakkham¹³ bhakkhesi nāhaṃ 15
 tathā nāmagottaṃ parivattayāmi, coraṇcā 'ti akusalakammāpathesu ṭhitam
 coram aṭṭhitam nāma vadanti, ito cutan ti ito cutam hutvā apāye niraye
 nibbattamānaṃ, so hi niraye patauto na patiṭṭhānaṃ labhati nāma, sutan ti¹⁴
 bho porisāda musāvādi tayā mayhaṃ sakala-Jambudīpe rājāno ānetvā bali-
 kamam karissāmīti paṭissutam idāni ye vā te vā dubbalarājāno ānesi Jambudī- 20
 patale jeṭṭhakam Sutasomarājānaṃ sace tvaṃ nānessasi vacanā te musā nāma
 hoti tasmā Sutasomaṃ gaṇhāhīti.

Evaṃ vatvā devatā pabbajitavesam antaradhāpetvā sakena
 vaṇṇena ākāse suriyo viya jalamānā aṭṭhāsi, so tassā katham
 sutvā rūpaṃ ca oloketvā „kāsi tvaṃ“ ti ā., „imasmiṃ rukkhe 25
 nibbattadevatā“ ti, so „diṭṭhā me attano devatā“ ti tussitvā
 „sāmi devarāja, mā Sutasomassa kāraṇā cintayi, attano ruk-

¹ Bds pammu-. ² so Cks; Bd aṭṭhito tvaṃ ṭhito smiti. ³ so Cks; Bd -riṇi. ⁴ Cks asiṇca
 me vaṃñamsi-, Bd kaṅkha-. ⁵ Bd tattha samaṇa tiṭṭhāhīti tiṭṭhāhī idam vacanaṃ
 mayā vutto so tvaṃ pamukho, parammukho hutvā gacchasi brahmacarini aṭṭhito
 tvaṃ ṭhito amhi iti lapasi me asiṇca kaṅkham pattam maññasi. ⁶ Bd -o. ⁷ Bds
 sace tvaṃ saddahasi. ⁸ Bds dasaku-, adding ṭhito asmi bhavāmi. ⁹ Bds add
 daharakāle. ¹⁰ Bd adds pitari kālaṅkate bārāṇasīrajāṃ labhitvā bārāṇasīrajā
 jāto. ¹¹ Cks omit khattiya. ¹² Bd adds pi. ¹³ Bd manussamaṃsaṃ. ¹⁴ the
 wording of the previous passages is quite different in Bds.

khaṃ pavisā“ ’ti ā., devatā tassa passantass’ eva rukkhāṃ pāvisi, tasmīṃ khaṇe suriyo atthaṅgamito cando uggato, porisādo vedavedaṅgakusalo nakkhattacāraṃ jānāti, so nabhaṃ oloketvā „sve Phussanakkhattaṃ bhavissati, Sutaṣomo nahā-

5 yitum uyyānaṃ gamissati, tattha taṃ gaṇhissāmi, ārakkho pana’ mahā bhavissati, samantā tiyojanaṃ sakala-Jambudīpavāsino rakkhantā carissanti, asaṃvihite ārakkhe paṭhamayāme yeva Migāciruyyānaṃ² gantvā maṅgalapokkharaniṃ ota-

10 ritvā ṭhassāmīti³:“ cintetvā⁴ gantvā pokkharaniṃ oruyha paduminipattena⁵ sīsaṃ paṭicchādetvā atṭhāsi, tassa tejena macchakacchapādayo osakkitvā udakapariyante vaggavaggā hutvā vicariṃsu, „kuto pan’ assāyaṃ tejo“ ti pubbayogato, so hi Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabbattaṃ upatṭhāpesi⁶,

15 tena mahāthāmo ahoṣi, aggisālaṃ kāretvā bhikkhusaṃghaṃ sītavinodanattaṃ aggiṃ ca dārūni ca dāruccedanavāsīpharasuṃ ca adāsi, tena tejavā ahoṣi, evaṃ tasmīṃ antouyyānaṃ⁷ gate yeva balavapaccūse⁸ samantā tiyojane ārakkhaṃ gaṇ-

20 hiṃsu, rājāpi pāto va bhuttaṭpātarāso alaṃkatahatthikkhandhagato caturaṅginiyā senāya⁹ nagarā nikkhami, tasmīṃ khaṇe¹⁰ Takkasilato Nando nāma brāhmaṇo catasso satārahagāthā¹¹ ādāya vīsaṃyojanasataṃ¹² maḅgaṃ atikkamma taṃ nagaraṃ patvā dvāragāme vasitvā suriye uggate nagaraṃ pavisanto rājānaṃ pācinadvārena nikkhamantaṃ disvā hatthaṃ ussā-

25 tappadese ṭhitassa brāhmaṇassa pasāritahattaṃ disvā hatthinā taṃ¹⁴ upasaṃkamitvā evaṃ āha¹³:

26. Kasmin nu raṭṭhe tava jātibhūmi,
atha kena atthena idhānupatto,

¹ Bds panassa. ² Bds migājīnaṃ-. ³ Bds vasissāmīti. ⁴ Bds adds tattha. ⁵ Bds paduma-. ⁶ Bds paṭhāpesi. ⁷ Bds -ne. ⁸ Bds -sasamaye. ⁹ Bds add pari-vuto. ¹⁰ Bds tadā in the place of t. kh. ¹¹ Bds -āyo. ¹² Bds visati-, Bds visanti-. ¹³ Bds pasāretvā. ¹⁴ Bds hatthināgaṃ. ¹⁵ Bds pucchi, omitting evaṃ.

akkhāhi me brāhmaṇa etam atthaṃ,
kim icchasi demi tay-ajja patthitan ti¹. 393.

Atha nam so² āha:

27. Gāthā catasso dharaṇīmahessara³
sugambhiratthā varasāgarūpamā,
tav' eva⁴ atthāya idhāgato 'smi,
suṇohi gāthā paramatthasamhitā ti⁵ 394.

vatvā⁶ „mahārāja imā Kassapadasabalena desitā catasso satā-
rahā gāthā⁷, tumhe sutavittakā ti sutvā tumhākaṃ desetuṃ
āgato mhīti“ āha, rājā tuṭṭhamānaso hutvā „ācariya suṭṭhu te 10
kataṃ⁸, mayā pana nivattituṃ na sakkā⁹, ajja Phussayogena
sisam nahāyitūdivaso¹⁰, āgantvā sossāmi, tvaṃ mā ukkaṇ-
ṭhīti“ vatvā „gacchatha brāhmaṇassa asuke gehe sayanaṃ
paññāpetvā ghāsacchādanam samvidahathā“ 'ti amacce āṇā-
petvā uyyānaṃ pāvisi, taṃ aṭṭhārasahatthena pākārena pa- 15
rikkhittaṃ ahoṣi, taṃ aṇṇamaṇṇaṃ ghaṃsantā¹¹ hatthī pa-
rikkhipiṃsu, tato assā tato rathā tato dhanuggahādayo pattīti
khubhitamahāsamuddo¹² viya uttiṇṇabalakāyo¹³ ahoṣi, rājā
olārikāni ābharaṇāni muñcitvā¹⁴ massukammaṃ kāretvā ubbaṭṭi-
tasarīro pokkharāṇiyā¹⁵ rājavibhavana nahātvā paccuttarivā 20
udakagaṇasāṭake¹⁶ nivāsetvā aṭṭhāsi, ath' assa gandhamālā-
laṃkāre¹⁷ upaharīṃsu¹⁷, so porisādo cintesi: „rājā alaṃkata-
kāle bhāriko bhavissati, sallahukakāle yeva nam gaṇhissāmīti“

¹ Bā adds tattha bho brahmaṇa tava jātibhūmi kismi raṭhe atthi, yena atthena tvaṃ payoṇana hetubbhūtena idha imasmim nagare anupatto bho brahmaṇa mayā pucchito so tvaṃ etamatthaṃ etaṃ payoṇaṃ me mayhaṃ akkhāhi, kathehi tayā paṭhitaṃ vatthuṃ te tuyhaṃ dadāmi kim vatthuṃ icchasiṃ taṃ bhagavantaṃ pucchāmi. ² Bā adds gātham. ³ Bā C^s mahi-. ⁴ C^s tameva ⁵ Bā add tattha dharaṇī mahissara bhūmipāla kassapadasabalena desitā catusatārahā catasso gāthā kimbhūtā sugambhīraatthavarā sagarūpamā tava eva atthāya idha tvaṃ anupatto asmi bhavāmi suṇohīti kassapadasabalena desitā paramatthasamhitā imā satārahā gāthāyo suṇohīti attho. ⁶ Bā adds ca pana. ⁷ Bā -āyo. ⁸ Bā āgataṃ. ⁹ Bā sakkomi. ¹⁰ Bā nahāyituṃ āgatombhīti ahaṃ punadivase. ¹¹ Bā samgaṭṭantā samantā. ¹² Bā samkh-. ¹³ Bā unnādetvā ba-. ¹⁴ Bā om-. ¹⁵ Bā add auto. ¹⁶ Bā -ena. ¹⁷ Bā upanayīṃsu.

so nadanto vagganto vijju¹ viya matthakupari khaggaṃ parivattento² „aham are³ coro porisādo“ ti nāmaṃ sāvettvā añgulim̄ nalāte ṭhapetvā udakā nikkhami⁴, tassa saddaṃ sutvā va hatthārohā hatthihi assārohā assehi rathikā⁵ rathehi⁶ bhasiṃsu, balakāyo gahitāni⁷ āvudhāni chaḍḍetvā udarena⁸ nipajji, porisādo Sutasomaṃ ukkhipitvā gaṇhi, sesarājāno pāde gahetvā adhosiraṃ⁹ katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto gacchati, Bodhisattaṃ pana upagantvā onato ukkhipitvā khandhe nisidāpesi¹⁰, so „dvārena gamanaṃ papañco“ ti¹¹ sammukhaṭṭhānen' eva¹² aṭṭhārasahatthaṃ pākāraṃ lamghitvā purato pi gaḷitamadamattavāraṇakumbhe¹³ okkamitvā¹⁴ pabbatakūṭāni pātento viya vātajavāni¹⁵ assaratanāni¹⁶ piṭṭhe akkamanto pātetvā rathavare¹⁷ rathasīse¹⁸ akkamitvā bhamarikam bhāmanto viya nīlaphalakāni¹⁹ nigrodhapattāni maddanto viya ekavegen' eva²⁰ tiyojanamattaṃ²⁰ gantvā „atthi nu kho koci Sutasomass' atthāya pacchato āgacchanto“ ti avaloketvā kañci²¹ adisvā saṇikaṃ gacchanto Sutasomassa kesehi udabindūni attano upari patantāni²² disvā „maraṇassa abhāyanto nāma n' atthi, Sutasomo pi maraṇabhayena rodati maññe“²³

20 ti cintetvā āha:

28. Na ve rudanti matimanto sapaññā
bahussutā ye bahuṭṭhānacintino, (cfr. IV $\frac{467}{912}$)
dīpaṃ hi etaṃ paramaṃ narānaṃ
yaṃ paṇḍitā sokaṇudā bhavanti. 395.

25 29. Attānaṃ nāti²⁴ uda²⁵ puttadāraṃ
dhaññaṃ²⁵ dhanaṃ rajataṃ jātarūpaṃ

¹ Cks maccham̄. ² Bđ matthake khaggaṃ paribhamanto. ³ Bđ hare. ⁴ Bds uttari. ⁵ Bđ rathārohā. ⁶ Bđ adds sabbe. ⁷ Bds gahitagahitāni. ⁸ Bds urena, adding bhūmiyaṃ. ⁹ Bđ -sisakaṃ. ¹⁰ Cks -petvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bđ -neyeva. ¹³ Bđ paggalitapāde matta-. ¹⁴ Bds ak-. ¹⁵ Bds -naṃ. ¹⁶ Bds -dbure. ¹⁷ Bđ -sesu. ¹⁸ Cks -kā. ¹⁹ Bđ ekaṃ-. ²⁰ Bđ adds maggaṃ. ²¹ Bđ ki-. ²² Bds ure patitāni. ²³ Bđ omits maññe. ²⁴ so all three MSS. for attāna nāti? ²⁵ Bds udāhu.

kimo nu¹ tvaṃ Sutasomānutappe,
Koravyasetṭha vacanaṃ suṇoma te² ti. 396.

Ta. yaṃ paṇḍitā ti yaṃ tumhādisā paṇḍitā aññesam pi sokanudā bhavanti evaṃ sokavinodanaṃ aññesam pi dīpaṃ samudde bhinnāvēnaṃ dīpo viya paṭiṭṭhā hoti tasmā tumhādisā matimantā (add na) rudantīti a., kimo nu tvaṃ ti samma Sutasoma tumhādisa maraṇabhayena rodante aññe andhabālā kiṃ karissanti api ca taṃ pucchāmi imesu puttādisu kimo nu tvaṃ Sutasomānutappe ti kim eva anusocasi kiṃ cintesīti a.³

Sutasomo āha:

30. Na⁴ vāham attānam anutthunāmi⁵
na puttadāraṃ na dhanāṃ na raṭṭhaṃ,
sataṃ ca dhanimmo carito purāṇo,
taṃ saṅgaraṃ⁶ brāhmaṇassānutappe. 397.
31. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhitena,
taṃ saṅgaraṃ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ (supra p. 24,₁₅)
saccānurakkhī punar āvajjissan ti. 398.

Ta. anutthunāmīti ahaṃ na⁸ te⁹ rudāmi, imesam pi puttādīnaṃ atthāya na anutthunāmi na socāmi, api ca kho sataṃ paṇḍitānaṃ carito purāṇa-dhammo atthi, saṅgaraṃ katvā saddhānuppattaṃ nāṃ¹⁰ etaṃ saṅgaraṃ brāhmaṇassa ahaṃ anusocāmīti a., saccānurakkhīti saccāṃ anurakkhanto¹⁰, so brāhmaṇo Takkasilato Kassapadasabalena¹¹ desitā catasso gāthāyo ādāya āgato, tassāhaṃ āgantukavattaṃ kāretvā nahātvā āgato suṇissāmi, yāva mamāgamaṇā āgamehīti saṅgaraṃ katvā āgato, tvaṃ tā gāthā sotuṃ adatvā va maṃ gaṇhī, sace maṃ vissajjesi taṃ dhammaṃ sutvā saccānurakkhī punar āvajjissan ti vadati.

Atha porisādo āha:

32. Na vāhaṃ¹² etaṃ abhisaddahāmi:
sukhī naro maccumukhā pamutto
amittahatthaṃ punar āvajeyya¹³,
Koravyasetṭha na hi maṃ upehi. 399.

¹ B^d kimiva. ² B^ds -metan. ³ so C^ks; the comment in B^d is more diffuse and quite different from the above. ⁴ B^d nevā-, C^k tāvā-. ⁵ B^ds anuttarāmi. ⁶ B^ds saṅkaraṃ. ⁷ B^d -naṃ sampadāya. ⁸ C^s tā va. ⁹ C^s ne. ¹⁰ The comment in B^d is quite different. ¹¹ B^s -lassa. ¹² B^d nevā-. ¹³ C^k -deyya.

33. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā (cfr. supra p. 25,27.)
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmi
madhuraṃ piyaṃ jivitaṃ laddha rāja
kuto tuvaṃ ehisi me sakāsan ti. 400.

5 Ta. sukhīti sukhappatto hutvā, maccumukhā pamutto ti mādisassa
corassa hatthato muttatāya maraṇamukhā pamutto nāma hutvā, na hi maṃ
upehīti¹ na hi maṃ upagamissasi, mandiraṃ ti rājadhānigehaṃ gantvā,
kāmakāmīti ālapanam etaṃ, kāmaṃ kāmayaṃāno ti a, kuto ti kena nāma
kāraṇeṇa².

10 Taṃ sutvā Mahāsatto siho viya asambhīto āha:

34. Mataṃ vareyya³ parisuddhasīlo
na⁴ jivitaṃ garahito pāpadhammo,
na hi taṃ naraṃ tāyate duggatīhi⁵
yassāpi hetū alikaṃ bhaṇeyya. 401.

15 35. Sace pi vāto girim āvaheyya (IV $\frac{469}{16}$)
cando ca suriyo ca chamā pateyyuṃ
sabbā va najjo paṭisotaṃ vajeyyūṃ
na tv-ev' ahaṃ rāja musā bhaṇeyyan ti. 402.

Ta. mataṃ vareyyā 'ti maraṇaṃ iccheyya, icchatu⁶ patthetū 'ti a., na
20 hi jivitaṃ ti pāpadhammo pana garahito jivitaṃ na vareyya mā icchatu,
jivitaṃ hi tassa anāyatābhadrakattā⁷ dujjivitaṃ nāma, yassā 'ti yassa attādino
athāya dussīlo alikaṃ bhaṇeyya etaṃ attādivatthuṃ na taṃ purisaṃ duggatīhi
na tāyate⁸ na rakkhati, girimāvaheyyā 'ti samma porisāda mayā saddhīm
ekācariyakule sikkhito evarūpo sabāyako hutvā ayaṃ⁹ jivītabetu musā na ka-
25 thetīti¹⁰, kim pana na saddahasi: sace hi puratthimādibhedo vāto utthāya ma-
hantaṃ pabbataṃ tulapicu viya ākāse āvaheyya taṃ saddhātābbaṃ ahaṃ ca
musā na bhaṇeyyan ti idaṃ pana na tv-eva saddhātābbaṃ¹¹.

Evaṃ vutte pi so na saddhahi yeva, atha¹² Bodhisatto
,ayaṃ mayhaṃ na saddahati¹³, sapathena¹⁴ pi naṃ saddahā-
30 pessāmīti¹⁴ cintetvā „samma porisāda, khandhato tāva maṃ
otārehi, sapatham pi katvā taṃ saddahāpessāmīti“ vutte tena¹⁵
otāretvā bhūmiyaṃ ṭhapito sapathaṃ karonto āha:

¹ Cks upesīti. ² The comment in Bā very different. ³ Ck -yyaṃ. ⁴ Cks add
hi. ⁵ Bā -tibhi. ⁶ Cks icchetu ⁷ C -ti-. ⁸ Ck nānārayate, C² natārayate.
⁹ Bā ahaṃ. ¹⁰ Bā emīti. ¹¹ The comment quite different in Bā. ¹² Bā
add kho. ¹³ Bā -hi. ¹⁴ Cks -the. ¹⁵ Bā adds taṃ.

36. Asiñ ca sattiñ ca parāmasāmi,
sapatham pi te samma ahañ karomi,
tayā pamutto anaño' bhavitvā
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 403.

Tass' attho: sace icchasi evarūpehi āvudhehi susamvihitarakkhe khatti- 5
yakule nibbatti nāma mā hotū' ti asiñ vā sattiñ vā parāmasāmi aññañ vā yañ
icchasi tañ sapatham pi te samma ahañ karomi yathā ahañ tayā mutto gantvā
brāhmaṇassa anaño hutvā saccam anurakkhanto punāgamissan³ ti.

Tato porisādo „ayañ Sutasomo khattiyehi akattabbañ
sapathañ karoti, kim me iminā, etamhā⁸ ahañ pi khattiya- 10
rājā, mam' eva bāhulohitañ⁴ gahetvā devatāya balikammañ
karissāmi, ayañ ativiya kilamatiti“ cintetvā āha:

37. Yo⁵ te kato sañgaro⁶ brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhitena
tañ saṅgaram⁶ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ 15
saccānurakkhī punar āvajassū 'ti g. ā. 404.

Ta. punarāvajassū 'ti puna āgaccheyyāsi.

Atha nañ Mahāsatto „samma mā cintayi, catasso satā-
rahā gāthā sutvā dhammakathikassa pūjañ katvā pāto vāga-
missan⁹ ti vatvā g. ā.: 20

38. Yo⁸ me kato sañgaro⁶ brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhitena
tañ saṅgaram brāhmaṇassa-ppadāya
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 405.

Atha nañ porisādo „mahārāja tumhe⁹ khattiyehi akattab- 25
bañ sapathañ karittha, tañ¹⁰ anusareyyāthā“ 'ti vatvā „samma
porisāda, tvañ mañ daharakālato paṭṭhāya jānāsi¹¹, hassena¹²
pi me musā na kathitapubbañ, sv-āhañ¹³ idāni rajje ṭhito¹⁴
dhammādhammañ jānanto kiñ musā kathessāmi, saddaha

¹ all three MSS. an-. ² B^d -ssāmi. ³ so C^k; B^d esa etu gāmā, B^e esa etu
vā mā vā. ⁴ so C^k; B^d bahu-. ⁵ C^k so. ⁶ B^d sañka-. ⁷ B^d -nañ sap-.
⁸ C^s so. ⁹ C^k tvañ. ¹⁰ C^k -ritvā tvañ. ¹¹ C^k B^d ja-. ¹² B^d hāsena.
¹³ C^k suvāhañ, B^d sohañ. ¹⁴ B^d pati.

- mayham, aham te balikammaṃ pāpuṇissāmīti“ saddahāpito „tena hi gaccha mahārāja, tumhesu anāgatesu balikammaṃ na bhavissati, devatāpi tumhehi vinā na sampañcchati, mā me balikammaṃsa ṭantarāyaṃ karitthā“ 'ti M-aṃ uyyojesi, so
- 5 Rāhumukhā pamuttacando viya nāgabalo thāmasampanno khippam eva nagaraṃ pāpuṇi, senāpi 'ssa „Sutasomarājā paṇḍito madhuradhammakathiko ekadvekkathā kathetum labhanto porisādaṃ dametvā sihamukhā muttamattavāraṇo¹ viya āgamissatīti“ ca² „rājānaṃ porisādassa datvā āgatā ti no³ garahissatīti“
- 10 ca cintetvā bahinagare yeva nivitthā⁴ naṃ⁵ dūrato va āgacchantāṃ disvā paccuggantvā vanditvā „kiñcitthā⁶ mahārāja porisādena na kilamitthā⁷“ 'ti paṭisanthāraṃ katvā „porisādena mayham mātāpitūhi pi dukkarataraṃ kataṃ, tathārupo nāma caṇḍo sāhasiko mama dhammakathaṃ sutvā maṃ vissajjesīti“
- 15 vutte rājānaṃ alaṃkaritvā hatthikkandham āropetvā parivāretvā⁸ nagaraṃ pavisiṃsu⁹, taṃ disvā sabbe nāgarā tussisiṃsu, so pi dhammasoṇḍatāya mātāpitāro adisvā va „pacchāpi ne¹⁰ passissāmīti“ rājanivesanaṃ pavisitvā rājāsane nisajja¹¹ brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā massukammāni 'ssa āṇāpetvā taṃ
- 20 kappitakesamassuṃ nahātānulittaṃ vatthālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā ānetvā dassitakāle¹² sayāṃ pacchā nahātvā tassa attano bhojanaṃ dāpetvā tasmim bhutte sayāṃ bhujjivā taṃ mahārahe pallaṃke nisīdāpetvā dhammagarukatāy' assa¹³ gandhamālādīhi pūjaṃ katvā sayāṃ nīcāsane¹⁴ nisīditvā „tumhehi
- 25 mayham ābhatā gāthā suṇāma¹⁵ ācariyā“ 'ti yāci.

Tam atthaṃ dīpento Satthā āha:

39. Mutto ca so porisādassa hatthā

gantvāna taṃ brāhmaṇaṃ etad avoca¹⁶:

¹ Bā -pattāṃ vā-. ² Bā ime. ³ Bā mahājano. ⁴ Bā yeva khandhavāraṃ katvā aṭṭhāsi. ⁵ Bā taṃ. ⁶ so Ck; Bā kiñci. ⁷ Bā -ito. ⁸ Bā omits parivā-. ⁹ Bā pavīsi. ¹⁰ Bā nesaṃ. ¹¹ Bā nisīditvā. ¹² so Ck; C^s assita-, B^s desita-. ¹³ Bā -gurutā. ¹⁴ Bā nivesane. ¹⁵ Bā suṇo-. ¹⁶ so all three MSS. for et' avoca?

suṇoma gāthāyo satārahāyo
yā me sutā assu hitāya brahme ti. 406.

Ta. etadavocā 'ti etaṃ avoca.

Brāhmaṇo Bodhisattena yācitakāle gandhehi hatthe ub-
baṭṭetvā pasibbakā manoramaṃ potthakaṃ nīharitvā ubhoḥi 5
hatthehi gahetvā „tena hi mahārāja Kassapadasabalena desitā
rāgamadādinimmadanā¹ ālayasamugghātavattupacchedatanhak-
khayatthāya² virāganīrodhaamatamahānibbānasampāpikā³ ca-
tasso satārahā gāthā suṇāhīti⁴“ vatvā potthakaṃ olovento āha:

40. Sakid eva⁵ Sutasoma sabbhi hotu⁶ samāgamo, 10
sā nam⁷ saṃgati pāleti nāsabbhi bahusaṃgamo. 407.
41. Sabbhir eva samāsetha
sabbhi kubbetha santhavaṃ, (Saṃyuta-N. I p. 17.)
sataṃ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 408.
42. Jīranti ve rājarathā sucittā, (Dhp. v. 151, Saṃyutta-N. I. p. 71.) 15
atho sarīram pi jaraṃ upeti,
satañ ca dhammo na jaraṃ upeti,
santo have sabbhi pavedayanti. 409.
43. Nabhā⁸ ca dūre paṭhavī ca dūre, 20
pāraṃ samuddassa tad āhu dūre,
tato have dūratarāṃ vadanti
satañ ca dhammaṃ⁹ asatañ ca rājā 'ti. 410.

Ta. sakidevā⁵ 'ti ekavāram :eva, sabbhīti sappurisehi, sā nan ti sā
sabbhi saṃgati samāgamo ekavāram¹⁰ pavatto¹¹ pi taṃ puggalaṃ pāleti rak-
khati, nāsabbhīti asappurisehi pana bahuṃ¹² suciram pi kato saṃgamo 25
ekaṭṭhāne nivāso¹³ na pāleti, na thāvaro hotīti a., samāsethā 'ti saddhiṃ
nisīdeyya, sabbe pi iriyāpathe paṇḍiten' eva saddhiṃ pavattheyyā 'ti a., san-
thavan ti mittasanthavaṃ, sataṃ saddhamman ti paṇḍitānaṃ Buddhā-
dīnaṃ sattatīmasabodhapakkhiyadhammasaṃkhātāṃ saddhammaṃ seyyo hoti¹⁴,
etaṃ dhammaṃ nātvā vadḍhi yeva hotīti, hāni nāma n' atthīti a., rājarathā 30

¹ so C^k B^s; C^s -nimadanā, B^d -nippidanā. ² C^s omits tthāya. ³ ālaya -
nīrodha wanting in B^d. ⁴ B^d -ṇo-. ⁵ B^d sakim deva. ⁶ B^d -ti. ⁷ C^k sa
tam. ⁸ B^d -am. ⁹ B^d -o. ¹⁰ C^k -ra. ¹¹ B^d pavattento. ¹² C^k -u. ¹³ B^d
-e. ¹⁴ B^d ti.

ti rājūnaṃ ārohanīyarahā, sucittā ti¹ suparikammakatā, sabbhi pave-
dayāntīti Buddhādayo santo sabbhīti saṃkhaṃ gataṃ sobhanaṃ uttamaṃ
nibbānaṃ pavadenti², so nibbānaśāṃkhāto santadhammo³ jaraṃ na upeti na
jīrati, nabbhā⁴ ti ākāso, dūre ti paṭhavi hi sappatiṭṭhā⁵ saṅgahaṇā⁶ ākāso
5 nirālambo appatiṭṭho, iti ubho ete ekā baddhāpi⁷ viśamyogaṭṭhena anupalittaṭ-
ṭhena ca⁸ dūre nāma hontī, pāraṇ ti orimatīrato paratīraṃ, tadāhū ti
taṃ āhu.

Iti brāhmaṇo catasso satārahā gāthā Kassapadasabalena
desitaniyāmena desetvā tuṅhi ahoṣi, tā⁹ sutvā M. „saphalaṃ
10 me āgamanan“ ti tuṭṭhacitto „imā gāthā n’ eva sāvaka-
bhāsītā na isibhāsītā na kavikatā¹⁰, sabbaññunā va bhāsītā,
kin nu kho agghantīti¹¹“ cintetvā „imāsaṃ sakalam pi cakka-
vālaṃ yāva Brahmālokā sattaratanapūṇṇaṃ katvā dadamāno
n’ eva anucchavikaṃ kātuṃ sakkoti, ahaṃ kho pan’ assa tiyo-
15 janasate Kururaṭṭhe sattayojanike Indapattanagare rajjam
dātuṃ pahomi, atthi¹² khv-assa rajjam kāretum bhāgyan“ ti
aṅgavijjānubhāvena olokento nāddasa, tato senāpatiṭṭhānādīni¹³
cintetvā¹⁴ ekagāmaḥhojanam pi tassa¹⁵ bhāgyaṃ adisvā dhana-
lābhassa olokento koṭidhanato paṭṭhāya oloketvā catunnaṃ
20 kahāpaṇasahassānaṃ bhāgyaṃ disvā „ettakena naṃ pūjessā-
mīti“ catasso saḥassatthavikā dāpetvā „ācariya tumhe aṅṅe-
saṃ khattiyānaṃ imā gāthā desetvā kiṃ¹⁶ labhathā“ ’ti pucchi,
„ekekāya¹⁷ sataṃ sataṃ mahārāja, ten’ eva¹⁸ satārahā nāma
jātā“ ti āha, atha naṃ Mahāsatto „ācariya tvaṃ attanā¹⁹ ga-
25 hetvā vicaraṇabhaṇḍassa²⁰ anagghaṃ²¹ na jānāsi, ito paṭṭhāya
tā²² saḥassārahā nāma hontū“ ’ti vatvā gātham āha:

44. Sahassīyo imā gāthā na imā gāthā satārahā,

cattāri tvaṃ saḥassāni khippaṃ gaṇhāhi brāhmaṇā ’ti²³. 411.

Ath’ assa ekam sukhyānakam datvā „brāhmaṇaṃ sotthinā

¹ Cks omit ti. ² Bđ adds thomentī. ³ Bds sataṃdh-. ⁴ Bds -an. ⁵ Bđ
sampa-. ⁶ so Bds; Ck yagananaṃ, Cs yagananaṃ. ⁷ Bđ bandh-. ⁸ Cks vi.
⁹ Bđ taṃ. ¹⁰ Bđ na kenaci bhāsītā. ¹¹ Bđ agghantī, Cks agghatīti. ¹² Bds
add nu. ¹³ Ck -dinaṃ. ¹⁴ Bds olokento. ¹⁵ Bđ -bhojanassāpi. ¹⁶ Bđ kitta-
kaṃ dhanam. ¹⁷ Bđ adds gāthāya. ¹⁸ Bđ add tā. ¹⁹ so Cks; Bđ -no dhanam
²⁰ so Cks; Bđ vikipitabh-. ²¹ so Cks; Bđ aggham. ²² Bđ ekekā gāthā. ²³
Bds add an explanation of this verse.

gehaṃ pavesethā¹ 'ti purise ānāpetvā taṃ uyyojesi, tasmim̄
 khane Sutasomena raññā satārahā yathā sahasārāhā katvā
 pūjitā², sādhu sādhu 'ti mahāsādhukārasaddo ahosi, tassa
 mātāpitaro taṃ saddaṃ sutvā „kimsaddo nām' eso“ ti puc-
 chitvā yathābhūtaṃ sutvā³ dhanalolatāya.⁴ Mahāsattassa⁵ kuj-
 jhimsu, so pi brāhmaṇaṃ uyyojetvā tesaṃ santikaṃ gantvā
 vanditvā aṭṭhāsi, ath' assa pitā⁶ „tāta evarūpassa sāhasika-
 corassa hatthato mutto sīti“ paṭisanthāram pi akatvā attano
 dhanalolatāya⁴ „saccaṃ kira tāta tayo catasso gāthā sutvā
 cattāri sahasāni dinnānti“ pucchitvā „saccan“ ti vutte 10

45. Asītiyā⁷ navutiya ca gāthā,
 satārahā cāpi bhavēyyu⁸ gāthā,
 paccattam eva Suttasoma jānāhi
 sahasiyo nāma kuth' atthi⁹ gāthā ti āha. 412.

Ta. paccattamevā 'ti attanā jānāhi, kudhāṭṭhīti kuhiṃ atthi¹⁰. 15

Atha naṃ Mahāsatto „nāhaṃ tāta dhanena vaddhim
 icchāmi sutena icchāmīti“ saññāpento āha:

46. Icchāmi vo 'haṃ sutavuddhim attano,
 santo ca maṃ suppurisā bhajeyyūṃ,
 ahaṃ savantīhi mahodadhīva 20
 na hi tāta tappāmi subhāsitena. 413.
47. Aggī yathā tiṇakatṭhaṃ dāhanto
 na tappatī sāgaro vā nadīhi¹¹
 evam pi te paṇḍitā rājasetṭha
 sutvā na tappanti subhāsitena 414. 25
48. Sakassa dāsassa yadā suṇomi
 gāthā ahaṃ atthavatī janinda

¹ B^d sampādeṭhā, B^s sampāpethā. ² B^d add ti nagaravāsīno. ³ B^d add attano.
⁴ B^d -lobhatāya. ⁵ C^k mahāsaddantassa. ⁶ B^d add katham. ⁷ C^k add vā.
⁸ C^k -um, B^d -yya. ⁹ C^k kuthāṭṭhi, B^d kā atthi. ¹⁰ C^k hatthi; B^d tattha
 tāta sutasoma gāthā asitārahā navutārahā satārahā cāpi gāthā bhavēyya, tāta
 sutasoma paccattameva attanā va jānāhi, sahasārāhā nāma gāthā kā kassa
 puggalassa santike atthīti. ¹¹ C^k nadihi, B^d nadibhi.

tam eva sakkacca nisāmayāmi,
na hi tāta dhammesu mam' atthi tittīti. 415.

Ta. vo ti nipātamattaṃ, santo ti ete ca maṃ bhajeyyuntīti icchāmi,
savantībhīti nadīhi, sakassā 'ti tittīhatu Nandabrāhmano yadā ahaṃ attano
5 dāsassāpi¹ suṇomi².

Evañ ca pana vatvā „mā maṃ tāva³ dhanahetu pari-
bhāsi⁴, ahaṃ 'dhammam sutvā āgamissāmīti' sapathaṃ katvā
āgato, idān' ahaṃ porisādassa santikaṃ gamissāmi⁵, idam vo
rajjam gaṇhathā⁶ 'ti niyyādentō
15 40. Idam te raṭṭham sadhanaṃ sayoggaṃ ($\frac{299}{19}$)
sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ,
kiṃ kāmahetu paribhāsase maṃ,
gacchāmi⁶ ahaṃ porisādassa kante⁶ ti g. ā. 416.

Ta. kante⁶ ti santike.

15 Tasmiṃ samaye pitu rañño hadayaṃ uṇham ahosi, so
„tāta Sutasoma kin nāma' etaṃ kathesi, caturaṅginīyā senāya
coraṃ gahessāmīti⁶“ vatvā g. āha:
50. Attānurakkhāya bhavanti h' ete
hatthārohā rathikā pattikā ca
20 assārohā yeva dhanuggahāse,
senāya payuñjāma, hanāma sattun ti. 417.

Ta. hanāma 'ti sace evaṃ payojitā⁷ senā tam gahetuṃ na sakkonti
atha naṃ sakalaratṭhavāsino gahetvā gantvā hanāma sattun mārema⁸ tam
attano⁹ paccāmittan ti a

25 Atha naṃ mātāpitaro assupunṇamukhā „tāta mā¹⁰ gan-
tuṃ¹¹ labbhā⁶“ ti yācimsu, soḷasasahassā nāṭakitthiyo pi sesa-
parijano pi „amhe anāthe katvā kuhiṃ gacchasi devā⁶“ 'ti
parideviṃsu, sakalanagare koci sakabhāvena saṅghātuṃ¹²
asakkonto „porisādassa kira¹³ paṭiññaṃ datvā āgato, idāni

¹ Bds add santike. ² Bds add tāta dhammesu mama titti na hi atthitīti. ³ Bds
tāta. ⁴ Bds -sasi. ⁵ Ck -iti. ⁶ so Cks for nāte? cfr. p. 26.e; Bds unte, Bs
ante? ⁷ Ck -kaṃ, Cs -kā. ⁸ Bds hanema. ⁹ Bds ambhākaṃ. ¹⁰ Bds adds gaccha.
¹¹ Bds add na. ¹² Bds sandhāretuṃ. ¹³ Bds pana kira ahaṃ.

catasso satārahā¹ gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā mātāpitaro vanditvā puna kira corassa santikaṃ gamissatīti² sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahoṣi, so mātāpitunnaṃ vacanaṃ sutvā

51. Sudukkaraṃ porisādo akāsi: 5

jīvaṃ gahetvāna avassajī maṃ,
taṃ tādisaṃ pubbakiccaṃ saranto
dubbhe ahaṃ tassa kathaṃ janindā 'ti g. ā. 418.

Ta. jīvaṃ gahetvānā 'ti jīvagāhaṃ² gahetvā, taṃ tādisaṃ ti taṃ tena kataṃ tathārūpaṃ³. pubbakiccaṃ ti purimaupakāraṃ, janindā 'ti 10 pitaraṃ ālapati.

So mātāpitaro assāsetvā⁴ „amma tāta tumhe mayhaṃ mā cintayittha, katakalyāṇo ahaṃ, chakāmaggissariyaṃ⁵ na dulla-bhan“ ti mātāpitaro vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā pakkāmi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā gātham āha: 15

52. Vanditvā⁶ so pitaraṃ mātaraṃ ca
anusāsetvā negamaṃ [ca] balaṃ ca
saccavādī saccānurakkhamāno⁷
agamāsi so yena⁸ so porisādo ti. 419.

Ta. saccānurakkhamāno ti saccam anurakkhamāno, agamāsi ti taṃ 20 rattim nivesane yeva sayitvā⁹ punadvase arupuggamanavelāya mātāpitaro vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā assumukhena nānappakāraṃ paridevanta itthā-gārādījanaena anugato naḡarā nikkhamma taṃ janaṃ nivattetuṃ asakkonto mahāmagge daṇḍakena tiriyaṃ lekhaṃ katvā „imaṃ¹⁰ mayi sasnehā¹¹ mā¹² atikkamiṃsū“ 'ti āha, mahājano tejavato sīlavantassa āṇaṃ atikkamituṃ asak- 25 konto mahāsaddena paridevamāno taṃ sīhaviḡambhitena gacchantaṃ olokeno¹³ thatvā tasmim dassanūpacāraṃ atikkamante ekarāvaṃ ravanto nagaraṃ pāvisi, so pi āgatamaggen' eva tassa santikaṃ gato, tena vuttaṃ: agamāsi so yattha so porisādo ti.

Tato porisādo cintesi¹⁴: „sace mama sahāyo Sutasomo 30 āgantukāmo āgacchatu vā mā vā¹⁵ rukkhadavatā me yaṃ¹⁶

¹ B^d sahasārahā. ² B^d jīvamānaṃ. ³ C^{ks} tathānurū-. ⁴ B^d anusāsetvā. ⁵ B^d -masaggissariyaṃ. ⁶ so all three MSS. ⁷ read: saccānurakkhamāno saccavādī? ⁸ B^d yattha. ⁹ B^d vasitvā. ¹⁰ B^d adds sace. ¹¹ B^d sineho atthi. ¹² C^k maṃ. ¹³ B^d -etvā. ¹⁴ C^{ks} gacchanto pana in the place of tato porisādo cintesi. ¹⁵ B^d omits vā mā vā. ¹⁶ B^d yaṃ mayhaṃ.

icchatu taṃ karotu, ime rājāno māretvā pañca madhuramaṃsena
balikammaṃ karissāmīti“ citakaṃ katvā aggim jāletvā „am-
gāraṃ tāva hotū“ 'ti tassa sūlaṃ tacchantassa nisinnakāle¹
āgato², atha naṃ porisādo disvā tuṭṭhacitto „samma gantvā
5 kattabbakiccaṃ te katan“ ti pucchi, Mahāsatto „āma mahārāja
Kassapadasabalena desitā me gāthā sutā³, dhammakathikassa
sakkāro ca kato, tasmā gantvā kattabbakiccaṃ nāma hotīti“
dassetuṃ gātham āha:

53. Kato mayā saṅgaro brāhmaṇena
10 raṭṭhe sake issariye ṭhitena,
taṃ saṅgaram brāhmaṇassa-ppadāya⁴
saccānurakkhī punar āgato 'smi,
yajassu yaññaṃ hantvāna mama maṃsaṃ⁵
khādāhi vā maṃ samma porisādā⁶ 'ti. 420.

15 Ta. yajassū 'ti maṃ māretvā devatāya vā yaññaṃ yajassu maṃsaṃ vā
me khādāhīti a.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ rājā na bhāyati, vigatama-
raṇabhayo hutvā katheti, kissa nu kho esa ānubhāvo“ ti
cintetvā „aññaṃ n' atthi: ayaṃ 'Kassapadasabalena desitā
20 me gāthā sutā' ti vadati, tāsāṃ etenānubhāvena bhavitabbaṃ,
aham p' etaṃ kathāpetvā tā gāthā sossāmi, evaṃ aham pi
nibbhayo bhavissāmīti“ sannitṭhānaṃ katvā gātham āha:

54. Na hāyate khāditaṃ⁷ mayhaṃ pacchā,
citakā ayaṃ tāva sadhūmikā va⁸,
25 niddhūmake pacitaṃ sādhu pakkāṃ,
suṇāma⁹ gāthāyo satārahāyo ti. 421.

Ta. khāditaṃ¹⁰ ti khādanāṃ, tava khādanāṃ¹¹ mayhaṃ pacchā vā
pure vā na parihāyati, pacchāpi¹² hi tvaṃ mayā khāditaṃ va, pacitan ti
nidhūmake nijjāle aggimhi pakkamaṃsaṃ sādhu pakkāṃ nāma hoti.

¹ Bds add sutasomo. ² Cks gato. ³ Bā sutvā. ⁴ Bā -ṇasampadāya. ⁵ so Bds;
Cks omīti hantvāna mama maṃsaṃ; read: hantvāna me maṃsaṃ yajassu yaññaṃ?
⁶ Cks khāda maṃ porisādā. ⁷ Bā -taṃ. ⁸ Bā ca. ⁹ Bā -ṇo. ¹⁰ Bā -tan.
¹¹ Bā tāva khādeyyaṃ. ¹² Ck paccāya pi.

Taṃ sutvā Mahāsatto „ayaṃ porisādo pāpadhammo, imaṃ thokaṃ niggahetvā lajjāpetvā kathessāmīti“ cintetvā āha:

55. Adhammiko tvaṃ porisādak' āsi

raṭṭhāto bhaṭṭho udarassa hetu,

dhammañ c' imā abhivadanti gāthā,

dhammo adhammo ca kuhiṃ sameti. 422.

56. Adhammikassa luddassa niccaṃ lohitapāṇino

n' atthi saccaṃ kuto dhammañ¹, kiṃ sutena karissasīti. 423.

Ta. dhammañcā 'ti imā ca gāthā na valokuttaradhammaṃ abhivadanti, kuhiṃ sametīti kattha samāgacchati², dhammo hi sugatiṃ vā agatiṃ³ vā 10 pāpeti adhammo duggatiṃ, kuto dhammañ¹ ti vacīsaccamattam⁴ pi n' atthi kuto dhammo, kiṃ sutena 'ti tvaṃ etena sutena kiṃ karissasi, mattikābhājanāṃ viya sīhavasāya abhājanāṃ tvaṃ dhammassa.

So evaṃ kathite n' eva kujjhi, kasmā: Mahāsattassa mettānubhāvena⁵ mahantena, atha naṃ „kiṃ puna samma 15 Sutasoma aham eva adhammiko“ ti vatvā gātham āha:

57. Yo maṃsahetu migavaṃ careyya

yo cāhane⁶ purisaṃ attahetu

ubho pi te pecca samā bhavanti,

kasmā no adhammikaṃ brūsi⁷ maṃ tvaṃ ti. 424.

Ta. kasmā no ti ye Jambudīpatale rājāno alaṃkatapaṭṭiyattā mahābala-parivārā rathavaragatā migavaṃ carantā tikkhiṇehi sarehi mige vijjhītvā mārenti te avatvā kasmā tvaṃ maṃ yeva adhammikaṃ vadesi⁸, yadi te niddosā aham pi niddoso yevā 'ti dīpeti.

Taṃ sutvā Mahāsatto laddhiṃ bhindanto gātham āha: 25

58. Pañca pañca na khā⁹ bhakkhā khattiyena pajānatā,

abhakkhaṃ rāja bhakkhesi, tasmā adhammiko tuvaṃ ti. 425.

Tass' attho: samma porisāda¹⁰ khattiyadhammaṃ jānanta pañca pañca 'ti hatthiādayo das' eva sattā maṃsamayena¹¹ na kho¹² bhakkhā na kho¹³ 30 khādītabbayuttakā, na kho t' eva vā pātho, aparo nayo: khattiyena khattiyadhammaṃ jānanta pañcanakhesu sattesu sasako sallako godho¹³ sāmi¹⁴ kummo

¹ Bā -o. ² Cks -si. ³ Bds nibbānaṃ. ⁴ Ck -saccaṃ tampi. ⁵ Bds mettābhāvanāya. ⁶ Bā gāhane. ⁷ Cks brūhi. ⁸ Bā -asi. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bds add khattiyena nāma. ¹¹ so Cks; Bā maṃsavasena. ¹² Bā omits kho. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ so Cks; Bds sāci.

ti ime pañc' eva sattā bhakkhitabbayuttakā na aññe, tvaṃ pana abhakkhaṃ purisamaṃsaṃ bhakkhesi, tenāpi adhammiko ti.

Iti so niggahaṃ patvā aññaṃ nissaraṇaṃ adisvā attano pāpaṃ paṭicchādentō gātham āha:

- 5 59. Mutto tvaṃ porisādassa hatthā
 gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī
 amittahatthaṃ punar āgato si,
 nakkhattadhamme kusalo si rājā 'ti. 426.

10 Ta. nakkhattadhamme ti tvaṃ nakkhattadhammasaṃkhāte nīti-
satto¹ na kusalo si², attano atthānatthaṃ na jānāsi, akāraṇen' eva te loke
paṇḍito ti kitti patthaṭā³, ahaṃ pana te paṇḍitabhāvaṃ na passāmi⁴, atibālo
sīti vadati.

Atha naṃ Mahāsatto „samma khattadhamme kusalena
nāma mādisen' eva bhavitabbaṃ, ahaṃ taṃ jānāmi, na puna
15 tathattāya⁵ paṭipajjāmīti“ vatvā gātham āha:

60. Ye khattadhamme kusalā bhavanti
 pāyena⁶ te nerayikā bhavanti,
 tasmā ahaṃ khattadhammaṃ pahāya
 saccānurakkhī punar āgato 'smi,
20 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā⁷ 'ti. 427.

 Ta. kusalā ti tathattāya paṭipajjanakusalā, pāyena⁸ 'ti yebhuyyena nera-
yikā, ye pana tattha na nibbattanti te sesāpāyesu nibbattanti.

Porisādo āha:

61. Pāsādavāsā paṭhavīgavāssaṃ⁹
25 kāmitthiyo kāsikacandanaṃ ca
 sabbaṃ tahiṃ labbhati sāmītāya⁹,
 saccena kiṃ passasi ānisaṃsan ti. 428.

 Ta. pāsādavāsā ti samma Sutasoma tava tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā
dibbavimānakappā tayo nivāsapāsādā, paṭhavīgavāssaṃ¹⁰ ti paṭhavi ca gāvo
30 ca assā ca bahū, kāmitthiyo ti kāmavattubhūtā itthiyo, kāsikacandanaṃ

¹ B^d natti-. ² B^ds yo. ³ C^{ks} -patthavā, B^d patthaṭo. ⁴ B^d adds na jānāmi.

⁵ C^{ks} only tāya. ⁶ C^{ks} pāse. ⁷ read: maṃ khāda posāda yajassu yaññaṃ?

⁸ B^ds -ā. ⁹ B^d labhasi sāmikāya. ¹⁰ B^d -ssā.

cā 'ti kāsikavatthañ ca lohitacandanañ ca, sabbañ tahiñ ti etañ¹ ca aññañ
ca upabhogaparibhogañ sabbañ tahiñ² attano nagare sāmitāya labhasi, sāmi
hutvā yathā icchasi tathā paribhūñjitum labhasi, so tvañ sabbañ etañ pahāya
saccānurakkhī idhāgacchanto saccena kim ānisaṃsañ³ passasi.

Bodhisatto āha:

5

62. Ye kec' ime atthi rasā pathavyā
saccañ tesañ sādhubarañ rasānañ,
sacce ʒitā samaṇabrāhmaṇā ca
taranti jātimaṇassa pārañ ti. 429.

Ta. sādhubarañ ti yasmā sabbe pi rasā sattānañ saccakāle yeva pañitā 10
honti tasmā saccañ tesañ sādhubarañ⁴, yasmā vā viratisaccavācīsacce ʒitā
jātimaṇasañkhātassa tebhūmakavaṭṭassa pārañ amatamahānibbānañ taranti
pāpuṇanti tasmā tañ sādhubarañ ti.

Evam assa Mahāsatto sacce ānisaṃsañ kathesi, tato
porisādo vikaṣitapadumaṇṇacandasassirīkam ev' assa mu- 15
khañ oloketvā „ayañ Sutasomo⁵ aṅgāracitakañ mañ sasūlañ⁶
tacchantañ passati, cittutrāsamattam pi 'ssa n' atthi, kin nu
kho esa⁷ satārahānañ gāthānañ ānubhāvo udāhu saccassa
aññass' eva vā kassaciti“ cintetvā „pucchissāmi tāva nan“
ti pucchāto gātham āha: 20

63. Mutto tvañ porisādassa hatthā
gantvā sakañ mandirañ kāmakāmī
amittahatthañ punar āgato si,
na ha⁸ nūna te maṇabhayañ janinda,
alīnacitto c' asi⁹ saccavādīti. 430. 25

Mahāsatto pi 'ssa ācikkhanto āha:

64. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yitṭhā¹⁰ ye vipulā pasatthā,
visodhito paralokassa maggo,
dhamme ʒhito ko maṇassa bhāye. 431. 30

65. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññā yitṭhā ye vipulā pasatthā,

¹ Ck^s evañ. ² Ck^s tañhi, Bā hi. ³ Ck^s -anusāsañ. ⁴ Bā^s add rasānañ. ⁵
Ck^s omī oloketvā ayañ sutasomo. ⁶ Bā maṇsasulā. ⁷ Bā assa. ⁸ Bā hi.
⁹ Bā asi. ¹⁰ Bā dīṭhā.

- anānutappaṃ paralokaṃ¹ gamissaṃ,
 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisāda. 432.
66. Pitā ca mātā ca upatṭhitā me,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
 5 viṣodhito paralokassa maggo,
 dhamme tṭhito ko maraṇassa bhāye. 433.
67. Pitā ca mātā ca upatṭhitā me,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
 anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
 10 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādo. 434.
68. Ñātisu mittesu katā me kārā²,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ -pe-. 435.
69. Ñātisu mittesu katā me kārā²,
 dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
 15 anānutappaṃ -pe- 436.
70. Dinnaṃ me dānaṃ bahudhā bahunnaṃ,
 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
 viṣodhito paralokassa maggo -pe- 437.
71. Dinnaṃ me dānaṃ bahudhā bahunnaṃ,
 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
 20 anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā³ 'ti. 438.

Ta. kalyāṇā ti kalyāṇakammā, anekarūpā ti dānādivasena³ neka-
 vidhā, yañña ti dasavidhadānavatthupariccāgavasena ativipulā paṇḍitapasatthā
 25 yaññaṃ pi yitṭhā pavattitā, dhamme tṭhito ti evaṃ dhamme patitṭhito mādiso ko
 nāma maraṇassa bhāyeyya, anānutappaṃ ti ananutappamāno, dhammena me
 issariyaṃ pasatthan ti dasavidharājadhamaṃ akopetvā dhammen⁴ eva mayā
 rajjaṃ pasamsitaṃ⁴, kārā⁵ ti ñātisu ñātkiccāni mittesu ca mittakiccāni,
 dānaṃ ti savatthukacetanā, bahudhā ti bahūhi ākārehi, bahunnaṃ ti na
 30 pañcannaṃ na dasannaṃ satassa pi saḥassassa pi⁶, dinnam eva, santappitā
 ti gahitagahitabhājanāni pūretvā sutṭhu tappitā⁷.

¹ so all three MSS. ² B^d katūpakārā. ³ B^d annādi-. ⁴ B^d pasāsi-. ⁵ B^d
 katūpakārā, C^s karo. ⁶ C^s saḥassam pi, B^d adds satasahassassa pi. ⁷ B^d santa-.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ Sutasomarājā sappuriso nāṇa-sampanno¹, sac' āhaṃ² etaṃ khādeyyaṃ muddhā me sattadhā phaleyya paṭhavi vā pana me vivaraṃ dadeyyā“³ 'ti bhītatasi to „samma na tvaṃ mayā khāditabbayuttarūpo“⁴ ti vatvā gātham āha:

5

72. Visaṃ pajānaṃ puriso adeyya
 āsīvisaṃ jalitaṃ uggatejaṃ,
 muddhāpi tassa vipateyya sattadhā
 yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā 'ti. 439.

Ta. visaṃ ti tath' eva māraṇasamatthaṃ⁵ halāhalavisaṃ, jalitaṃ ti 10
 attano visatejen' eva jalitaṃ 'tena uggatejaṃ aggikkhandhaṃ viya vicarantaṃ
 āsīvisaṃ vā pana so gīvāya gaṇheyya.

Iti so Mahāsattaṃ „halāhalavisasadiso me tvaṃ, ko taṃ khādissatīti“⁶ vatvā tā gāthāyo sotukāmo taṃ yācitvā tena dhammagāravajananatthaṃ „evarūpānaṃ anavajjadhammānaṃ“⁷ 15
 gāthānaṃ tvaṃ abhājananā“⁸ ti paṭikkhitto pi „sakala-Jambudīpe iminā sadiso paṇḍito n' atthi, ayaṃ nāma mama hatthā muñcitvā gantvā tā gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā nalātena maccuṃ ādāya punāgato, ativiya sādthurūpā gāthā bhavissantīti“⁹ suṭṭhutarāṃ sañjātasavanādaro hutvā yācanto 20
 gātham āha:

73. Sutvā dhammaṃ⁵ vijānanti narā kalyāṇapāpakāṃ,
 api gāthā suṇitvāna dhamme me ramatī mano ti. 440.

Tass' attho: samma Sutasoma narā nāma dhammaṃ sutvā kalyāṇam pi pāpam pi jānanti, app-eva⁶ tā gāthā sutvā mama pi kusalapathadhamme⁷ mano 25
 rameyyā 'ti.

Atha Mahāsatto „sotukāmo dāni porisādo, kathessāmi 'ssa nanā“⁸ ti cintetvā „tena hi samma sādhukaṃ suṇāhīti“⁹ taṃ ohitasotaṃ katvā Nandabrāhmaṇena kathitaniyāmen' eva gāthānaṃ thutiṃ katvā chakāmāvacaradevesu⁹ ekakolāhalaṃ 30

¹ Bds add madhuradhammakathiko. ² Cks svāhaṃ. ³ Cks Bā ma-. ⁴ Bā omits dhammānaṃ. ⁵ Cks -a. ⁶ Bds add nāma. ⁷ Bā kusalakammāpatha. ⁸ Bā chasu - - vesu.

katvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamanāsu¹ Mahāsatto porisā-
dassa dhammaṃ kathesi:

74. Sakideva Sutasoma sabbhi hotu² samāgamo,
sā naṃ saṅgati pāleti nāsabbhi bahusaṅgamo. 441.
- 5 75. Sabbhir eva samāsetha sabbhi kubbetha santhavaṃ,
sataṃ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 442.
76. Jīranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīram pi jaraṃ upeti,
sataṃ ca dhammo na jaraṃ upeti,
10 santo have sabbhi pavedayanti. 443.
77. Nabhā³ ca dūre paṭhavī ca dūre,
pāraṃ samuddassa tad āhu dūre,
tato have⁴ dūratarāṃ vadanti
sataṃ ca dhammaṃ asataṃ ca rājā⁵ 'ti. 444.
- 15 Tassa tena sukathitattā⁶ c' eva attano paṇḍitabhāvena ca
„gāthā sabbaññūbuddhakathitā viyā“⁷ 'ti cintentassa sakala-
sarīraṃ pañcavaṇṇāya pītiyā phari⁸, Bodhisatte muducittaṃ
ahosi, setacchattadāyakaṃ pitaram viya naṃ amaññi, so „ahaṃ
Sutasomassa⁹ dātābhiraññasuvanṇa⁷ na passāmi, ekekāya
20 pan' assa⁸ gāthāya ekekaṃ⁹ varaṃ dassamīti“ cintetvā
gātham āha:
78. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā ($\frac{151}{10}$)
subhāsītā tuyhaṃ janinda sutvā
ānandicitto¹⁰ sumano patīto,
25 cattāri te samma vare dadāmīti. 445.

Ta. ānandīti ānandajāto¹¹, sesāni tass' eva vevacanāni, cattāro pi h'
ete tuṭṭhākārā yeva.

Atha naṃ Mahāsatto „kiṃ nāma tvaṃ varaṃ dassasīti“
apasādentō āha:

¹ C^s Bā -deve. ² Bā^s hoti. ³ Bā^s -aṃ. ⁴ C^{ks} bhave. ⁵ C^s pūri, Bā^s pari-
pūri. ⁶ C^{ks} sutasomo massa. ⁷ Bā^s dātābhaṃ kiñci hivaṇṇaṃ. ⁸ Bā pana.
⁹ C^{ks} -kā. ¹⁰ Bā ānantivitto, C^{ks} ānandacitto. ¹¹ C^{ks} -di-.

79. Yo n' attano maraṇaṃ bujhasi tvaṃ
hitāhitaṃ vinipātaṃ ca saggāṃ
giddho rase duccharite nivitṭho
kiṃ tvaṃ¹ varaṃ passasi pāpadhamma². 446.
80. Ahañ ca taṃ dehi varan ti vajjaṃ
tvañ cāpi datvāna avākareyya,
sandiṭṭhikaṃ kalaham imaṃ vivādaṃ
ko paṇḍito jānam upabbajeyyā 'ti. 447. 5

Ta. yo ti yo tvaṃ maraṇadhammo aham asmīti attano maraṇaṃ na jānāsi³ na bujhasi⁴ pāpadhammam eva karosi, hitāhitan ti idaṃ me kam- 10
maṃ hitaṃ idaṃ ahitaṃ idaṃ vinipātaṃ nessati⁵ idaṃ saggan ti na jānāsi,
rase ti manussamaṃsarase, vajjan ti vadeyyaṃ⁶, avākareyyā 'ti vācāya
datvā dehi me varan ti vuccamāno⁷ avākareyyāsi⁸ na dadeyyāsi⁹, upabba-
jeyyā 'ti ko imaṃ kalaham paṇḍito upagaccheyya.

Tato porisādo „nāyaṃ mayhaṃ saddahati, saddahāpessāmi 15
nan“ ti gātham āha:

81. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātuṃ
yaṃ vāpi datvāna avākareyya,
varassu samma avikampamāno,
paṇaṃ cajitvāna pi dassam evā 'ti. 448. 20

Ta. avikampamāno ti anoliyamāno.

Atha Mahāsatto „ayaṃ ativiya sūro hutvā kathesi“, ka-
rissati me vacanaṃ gaṇhissāmi¹⁰, sace pana 'manussamaṃsaṃ
na khāditabban' ti paṭhamam eva varaṃ varissaṃ¹¹ ativiya
kilamissati, paṭhamam aññe tayo vare gahetvā pacchā etaṃ 25
gaṇhissāmīti“ cintetvā āha:

82. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹²
paññassa paññānavatā¹³ sameti,
passeyya taṃ vassasataṃ arogaṃ,
etaṃ varānaṃ paṭhamam varāmīti. 449. 30

¹ B^d taṃ. ² B^d -o, B^s -e. ³ C^k omits na, B^d omits jānāsi. ⁴ B^d adds na jānā. ⁵ B^d omits nessati. ⁶ B^d add na. ⁷ B^d adds na. ⁸ B^d omits na da-. ⁹ B^d -eti. ¹⁰ B^d -miti. ¹¹ B^d vāreyissam. ¹² B^d sakkhi. ¹³ C^k -navatā.

Ta. ariyassā 'ti ācāriyassa, sakkhīti¹ sakkhidhammo ti² mitta-
dhammo, paññāṇavatā³ ti nāṇasampanna³, sametīti Gaṅgodakaṃ viya
Yamunodakena saṃsandati dhātuso⁵ hi sattā saṃsandanti, passeyya taṃ ti
porisādassa ciraṃ jīvitam icchanto⁵ paṭhamam attano jīvitavaram yācati paṇḍi-
5 tassa hi pana⁶ mama jīvitam dehīti vattum ayuttam api ca so mayham eva⁷
ārogyam icchatīti cintetvā tussissatīti⁸ pi evam āha.

So taṃ sutvā va „ayam issariyā dhamsetvā⁹ idāni mam-
sam khāditukāmassa evam mahāanattakārassa mahācorassa
mayham eva jīvitam icchati, aho mama hitakāmo“ ti tuṭṭha-
10 mānaso taṃ¹⁰ vañcetvā varassa gahitabhāvaṃ ajānitvā va taṃ
varam dadamāno gātham āha:

83. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹¹
paññassa paññāṇavatā sameti,
passe pi¹² mam vassasataṃ arogaṃ¹³,
15 etaṃ varānaṃ paṭhamam dadāmīti. 450.

Ta. varānaṃ ti catuṇnam varānaṃ paṭhamam.

Tato Bodhisatto āha:

84. Ye khattiyā ye¹⁴ idha bhūmipālā
muddhābhisittā katanāmadheyyā
20 na tādise bhūmipatī adesi,
etaṃ varānaṃ dutiyaṃ varāmīti. 451.

Ta. katanāmadheyyā ti muddhani abhisittattā¹⁵ va muddhābhisittā
katanāmadheyyā ti, na tādise ti tādise khattiye na adesi mā khāḍīti.

Iti so dutiyaṃ varam gaṇhanto parosatānaṃ khattiyānaṃ
25 jīvitavaram gaṇhi, porisādo pi 'ssa dadamāno āha:

85. Ye khattiyā ye¹⁶ idha bhūmipālā
muddhābhisittā katanāmadheyyā
na tādise bhūmipatī ademi¹⁷,
etaṃ varānaṃ dutiyaṃ dadāmīti. 452.

¹ Bā sakkhīti. ² Bās omit ti. ³ Bā nāna-. ⁴ Bā -yo. ⁵ Bā adds viya. ⁶ Ck
pi, Bā omits pana. ⁷ Bās add esa. ⁸ Cks -siti. ⁹ Bās -yam ṭhapetvā. ¹⁰
Cks omit taṃ. ¹¹ Bā sakkhi. ¹² Bā passapi. ¹³ Bā ārogyam. ¹⁴ Bā se. ¹⁵
Cks -ttatā. ¹⁶ Bās se. ¹⁷ Cks adesi.

Kim pana te tesam saddam suṇanti na¹ suṇantīti na² sabbam suṇanti, porisādena hi rukkhassa dhūmajālupaddava-bhayena³ paṭikkamivā aggi kato, aggino ca rukkhassa ca antare nisīditvā Mahāsatto tena saddhim kathesi, tasmā sabbam asutva upaḍḍhupaḍḍham suṇimsu, te „idāni Sutasomo 5 porisādam damessati, mā bhāyathā“⁴ 'ti aññamaññaṃ samassāsesum, tasmim khaṇe Mahāsatto imam gātham āha:

86. Parosataṃ khattiyā te gahitā
talāvutā assumukhā rudantā,
sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāhi,
etaṃ varānaṃ tatiyaṃ varāmīti. 453. 10

Ta. parosatan ti atrekasataṃ, te gahitā ti tayā gahitā, talāvutā ti hatthatalesu āvutā.

Iti Mahāsatto tatiyaṃ⁵ varam gaṇhanto tesam khattiyānaṃ sakaraṭṭham⁶ niyyātanavaram gaṇhi, kimkāraṇā: so 15 akhādanto pi verabhayena⁷ sabbe te dāse katva araṇṇe yeva vāsāpeyya⁸ māretvā vā chaḍḍeyya paccantaṃ vā netvā vikkiṇeyya, tasmā tesam sakaraṭṭhaniyyātanavaram gaṇhi, itaro pi 'ssa⁹ dadamāno imam¹⁰ gātham āha:

87. Parosataṃ khattiyā me gahitā
talāvutā assumukhā rudantā,
sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāmi,
etaṃ varānaṃ tatiyaṃ dadāmīti. 454. 20

Catuttham pana gaṇhanto Bodhisatto imam gātham āha:

88. Chiddan te raṭṭham vyādhitam¹¹ bhayāhi,
puthū narā lenam anuppaviṭṭhā,
manussamaṃsaṃ viramehi rāja¹²,
etaṃ varānaṃ catuttham varāmīti. 455. 25

¹ C^k omits suṇanti na. ² C^k tam. ³ C^{ks} -lā-. ⁴ C^{ks} na. ⁵ B^d -ya. ⁶ B^d -e.
⁷ B^d veri-. ⁸ B^d vāseyya. ⁹ C^{ks} omit ssa. ¹⁰ C^{ks} idam. ¹¹ C^s vya-, B^d byādhikāya. ¹² C^k B^d -jā.

Ta. chiddan ti na¹ ghanāvāsam², tattha gāmādināṃ uṭṭhitattā savivaraṃ,
 vyādhitam³ bhayāhīti porisādo idāni āgamissatīti tava bhayena kampamānā⁴,
 lenamanuppaviṭṭhā⁵ tī dārake hatthesu gahetvā tinagahanādinīliyanatṭhānaṃ⁵
 paviṭṭhā, manussamaṃsan ti duggandhajegucchapaṭikkūlam manussamaṃsam
 5 pajaha nissakkatthe⁶ vā upayogaṃ, manussamaṃsato vīramāhīti attho.

Evam vutte porisādo pāṇim paharivā hasanto „samma
 Sutasoma, kin nām' etaṃ kathesi, kath' āhaṃ tuyhaṃ⁷ etaṃ
 varam dadeyyāmi⁸, sace pi gaṇhitukāmo aññaṃ gaṇhā⁹ ti
 vatvā⁹ gātham āha:

- 10 89. Addhā hi so bhakkho mamaṃ manāpo,
 etassa hetum pi¹⁰ vanaṃ paviṭṭho,
 so 'haṃ kathaṃ etto upārameyyaṃ,
 aññaṃ varānaṃ catutthaṃ varassū¹¹ ti. 456.

Ta. vanaṃ ti rajjaṃ pahāya imaṃ vanaṃ paviṭṭho.

- 15 Atha naṃ Mahāsatto „tvam manussamaṃsassa piyattā¹¹
 'tato vīramitum na sakkomīti' vadasi, yo hi piyaṃ nissāya
 pāpaṃ karoti ayaṃ bālo¹² ti vatvā gātham āha:

- 20 90. Na ve piyaṃ¹² me ti janinda tādiso (III ²³⁰/₃)
 attam¹³ niraṃkatvā piyāni sevati,
 attā va seyyo paramā va seyyo,
 labbhā piyā ocitatthena pacchā ti. 457.

Ta. tādiso ti janinda tādiso yuvā abhirūpo mahāyaso idam nāma me
 piyaṃ ti piyavatthūh' ālaggo¹⁴ attānaṃ niraṃkatvā sabbasugatīhi c' eva sukha-
 visesehi ca nuditvā¹⁵ nīraye pātetvā na ve piyāni sevati, paramā va seyyo
 25 ti purisassa hi paramhā¹⁶ piyavatthumhā attā va varataro¹⁷, labbhā piyā ti
 piyā nāma visayavasena¹⁸ c' eva puññaena ca ocitatthena vaḍḍhitatthena dīṭṭha-
 dhamme c' eva parattha ca devamanussasampattiṃ patvā sakkā laddhum.

Evam vutte porisādo bhayappatto hutvā „ahaṃ¹⁹ Suta-
 somena gahitavaram vissajjāpetum pi manussamaṃsato vira-

¹ Bds omīti na. ² Bds gharā-. ³ Bd byādhitā, Cks vyadhitam. ⁴ Bd kampitā.

⁵ all three MSS. gahaṇā-. ⁶ Cks nissakkanatthe. ⁷ Bd tumhākaṃ. ⁸ Bds dassāmi.

⁹ Ck pavatvā, Bd gaṇhāhi ti vatvā. ¹⁰ Bds hetumhi. ¹¹ Bds piyatarattā. ¹²

Ck naveysiyaṃ. ¹³ Bds attānaṃ. ¹⁴ Cc -ūhi laggo, Bd -vatthulo tena tattha. ¹⁵

Bd cavetvā. ¹⁶ Bd omits pa-. ¹⁷ Bds add kimkāraṇā. ¹⁸ Cks visayāvasena.

¹⁹ Cc Bd add hi.

mitum pi na sakkomi, kin nu kho karissāmīti⁶ assupunñehi
nettehi gātham āha:

91. Piyam me mānusaṃ maṃsaṃ
Sutasoma vijānāhi¹,
n' amhi sakko nivāretuṃ 5
aññaṃ tuvaṃ² samma varam varassū 'ti. 458.

Ta. vijānāhīti tvam pi jānāhi³

Tato Bodhisatto āha:

92. Yo ve piyam me ti piyānukamkhī⁴
attaṃ niraṃkatvā piyāni sevati 10
soṇḍo va pītvāna visassa⁵ thālaṃ
ten' eva so hoti dukkhī parattha. 459.
93. Yo c' idha saṃkhāya piyāni hitvā
kicchena pi⁶ sevati ariyadhammaṃ
dukkhito va pītvāna yathosadhāni 15
ten' eva so hoti sukhī paratthā 'ti. 460.

Ta. yo ve ti samma porisādo yo idam me piyam ti pāpakiriyāya attānaṃ
niraṃkatvā yāni vatthūni sevati so surāpemeṇa visamissaṃ suraṃ pītvā⁷ soṇḍo
viya tena pāpakammaṇa parattha nirayādisu dukkhī hoti, saṃkhāyā 'ti jānitvā
tuletvā piyāni hitvāpi⁸ adhammapaṭisaṃyuttāni piyāni chaḍḍetvā. 20

Evaṃ vutte porisādo kapaṇaṃ paridevanto⁹ gātham āha:

94. Ohāy' ahaṃ pitaraṃ māturaṃ ca
manāpīke kāmaguṇe ca pañca
etassa hetumhi vanaṃ pavittḥo,
tan te varam kin ti-m-ahaṃ dadāmiti. 461. 25

Ta. etassa 'ti manussamaṃsaṃ dasseti¹⁰, kintimahaṇ ti kin katvā¹¹
ahaṃ taṃ varam demi.

Tato Mahāsatto imaṃ gātham āha:

95. Na paṇḍitā diguṇaṃ¹² āhu vākyam,
saccappaṭiñṇā ca¹³ bhavanti santo, 30

¹ B^d -nāhi. ² C^k tvam. ³ C^k jānāsi. ⁴ B^d -nurakkhī. ⁵ B^d visamissa. ⁶
so all three MSS. ⁷ C^k pītvā, B^s pīvitvā. ⁸ B^d hitvāti. ⁹ B^d kalunaṃ. ¹⁰
C^k dassa, B^d manussamaṃsaṃ. ¹¹ B^d kinti vatvā. ¹² B^d dvi-. ¹³ C^k -ññāya.

varassu samma iti mañ avoca,
icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇan¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekañ vatvā puna tañ
visamvādentō dutiyañ vacanañ na vadanti², itī mañ avocā 'ti samma Suta-
5 soma varassu varan ti evañ mañ avocā 'ti³, iccabravīti tasmā⁴ yañ tvañ
iti abravī te idāni na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññalābhañ ayasañ akittim
pāpañ bahuñ ducaritañ kilesañ
10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpan ti kammaphaṇḍā apattañ⁶, ducaritan ti kammaphap-
pattañ, kilesaṇ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
sassa hetu, upāgā ti upagato 'mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath' āhañ varañ
15 demī, mā mañ mārayi, anukampañ kāruññañ mayi karohi, aññañ varañ
gaṇhā 'ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahati jantu dātum
yañ vāpi datvāna avākareyya,
20 varassu samma avikampamāno,
pāpañ jahitvāna⁷ pi dassam evā 'ti. 464.

Evāñ tena paṭhamañ vuttagātham āharitvā dassetvā vara-
dāne ussāhañ janento⁸ gātham āha:

98. Pāpañ cajanti santo nāpi dhammañ⁹,
25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
datvā varañ khippam avākarohi¹¹
etena sampajja surājasetṭha. 465.
99. Cajē dhanāñ yo pana aṅgahetu¹²
aṅgañ caje jivitañ rakkhamāno,

¹ Bđ dvi-. ² Bđ kathenti. ³ Bđ abhāsi, Bs abhāsasi. ⁴ Bđ kasmā. ⁵ Bđs
bhavo. ⁶ so Cks; Bđ appattañ. ⁷ Cks jahe-, Bđs cajitvāna. ⁸ Bđ ussāhento.
⁹ Cks sata nesa dhammo. ¹⁰ Bđ va. ¹¹ Bđ khippamevāk-. ¹² Bđ dhanāñ
aṅgavarassa hotu, Cs omits yo pana.

aṅgadhanaṃ¹ jīvitaṃ cāpi sabbaṃ
caje naro dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pāṇan ti jīvitaṃ, santo tañ ca² api jīvitaṃ cajanti, na dhammaṃ
khippamavākarohīti idha khippaṃ mayhaṃ dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapano hohi, surāja-
seṭṭhā 'ti taṃ saṃgaṇhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda paṇ-
ḍito puriso hatthapādādimhi aṅge chejjamāne⁴ tassa rakkhanatthāya⁵ bahum
pi dhanam cajeyya, dhammamanussaranto ti aṅgadhanajīvitaṃ pariccajanto
pi satam dhammaṃ na vitikkamissāmiti evaṃ dhammaṃ anussaranto. 5

Evaṃ Mahāsatto imehi kāraṇehi taṃ sacce patitṭhāpento
idāni attano garubhāvaṃ dassetuṃ 10

100. Yassāpi⁶ dhammaṃ puriso vijaññā
ye c' assa kaṃkhaṃ vinayanti santo
taṃ hi 'ssa dīpaṃ ca parāyanaṃ ca
na tena mittiṃ jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yamhā purisā, dhamman ti kusalākusalajotakaṃ kāraṇaṃ, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, taṃ hissā 'ti taṃ ācariyakulaṃ etassa puggalassa
patitṭhānatṭhena⁹ dīpaṃ uppanne bhaye gantabbatṭhānatṭhena¹⁰ parāyanaṃ ca,
na tena mittiṃ ti tena ācariyapuggalena saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
mettiṃ na jarayetha¹² na vināseyya.

Evañ ca pana vatvā „samma porisāda gūṇavantassa 20
ācariyassa vacanaṃ nāma bhindituṃ na vaṭṭati, ahañ ca ta-
ruṇakāle pi tava piṭṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesiṃ,
idāni Buddhaliḥhāya satārahā gāthā kathesiṃ, tena me va-
canaṃ kātuṃ arahasīti“ āha, taṃ sutvā porisādo¹⁴ „Sutasomo
mayhaṃ ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁵, varo c' assa mayā dinno, 25
kiṃ sakkā kātuṃ, ekasmiṃ attabhāve maraṇaṃ nāma dhavaṃ,
manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan“ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utṭhāya Sutasomanarindassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imaṃ gātham āha:

¹ Ck aham dhanam. ² Bds nāma in the place of tañca. ³ Bḍ paggaṇhanto.
⁴ Bḍ chijj-. ⁵ Ck -ṇatthāya. ⁶ Cks yassāhi. ⁷ Bḍ ji-. ⁸ Bḍ vijā-. ⁹ Cks
-ṭṭhatṭhena. ¹⁰ Cks gantabbatṭhena, Bḍ gandhappatṭhāna-. ¹¹ Ck sahasāha, Bds
sahasō. ¹² Bḍ jiyaretha, Bḍ jīrayetha. ¹³ Bḍ adda sikkhā, Bḍ sikkham. ¹⁴
Bḍ adda ayaṃ. ¹⁵ Cks omit paṇḍito ca.

101. Addhā hi so bhakkho mamaṃ manāpo,
 etassa hetum pi vanaṃ pavitṭho,
 sace vā¹ maṃ yācasi etam atthaṃ
 etam pi te samma varaṃ dadāmi. 468.

- 5 Atha naṃ Mahāsatto „evam atthu² samma, sīle patiṭṭhi-
 tassa maraṇam pi nāma varaṃ, gaṇhāmi mahārāja tayā din-
 naṃ varaṃ, ajja³ paṭṭhāya ācariyapathe⁴ patiṭṭhito⁵ si, evaṃ
 sante pi taṃ yācāmi: sace te mayi sineho atthi pañcasīlāni
 gaṇha mahārājā⁶ ti āha, „sādhu samma dehi me sīlānīti“,
 10 „gaṇha mahārājā“ ti, so Mahāsattaṃ pañcapatiṭṭhitena van-
 ditvā ekamantaṃ nisīdi, Mahāsatto pi taṃ sile⁷ patiṭṭhāpesi,
 tasmiṃ khaṇe tattha sannipatitā bhummadevā „Mahāsatte
 pītiṃ janento⁸ Avīcito yāva bhavaggā añño porisādaṃ ma-
 nussamaṃsato nivāretuṃ samattho nāma n' atthi, aho Suta-
 15 somena dukkaraṃ⁹ katan¹⁰ ti mahantena saddena vanaghaṭaṃ
 unnādentō sādhu-kāram adāmsu, tesāṃ saddaṃ sutvā cātumma-
 hārājikā ti evaṃ yāva Brahmālokā ekakolāhalaṃ ahosi, rukkhe
 laggitarājāno pi taṃ devatānaṃ sādhu-kārasaddaṃ suniṃsu,
 rukkhadevatāpi vimāne⁸ ṭhitā va sādhu-kāraṃ adāsi, iti deva-
 20 tānaṃ saddo sūyati rūpaṃ na dissati, devatānaṃ sādhu-kāra-
 saddaṃ sutvā rājāno cintayīmsu: „Sutasomaṃ nissāya⁹ jīvi-
 taṃ laddhaṃ, dukkaraṃ kataṃ Sutasomena porisādaṃ da-
 mento“ ti Bodhisattassa thutiṃ kariṃsu, porisādo Mahāsat-
 tassa pāde vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, atha naṃ Mahāsatto
 25 „samma khattiye mocehīti“ āha, so cintesi: „ahaṃ etesaṃ
 paccāmitto, ete mayā mocitā 'gaṇhatha no paccāmittaṃ' ti
 maṃ ḥimseyyumaṃ pi, mayā jīvitaṃ cajantaṃpi na sakkā Su-
 tasomassa hatthato gahitaṃ sīlaṃ bhindituṃ, iminā saddhiṃ
 yeva gantvā mocessāmi, evaṃ me abhayaṃ bhavissatīti“, atha
 30 Bodhisattaṃ vanditvā „Sutasoma ubho pi gantvā khattiye
 mocessāmā“ ti¹⁰ gātham āha:

¹ Bā C^s ca. ² Bā^s āha. ³ Bā ajjato. ⁴ Bā bhariya. ⁵ Bā naṃ sīlesu. ⁶ Bā
 -etvā. ⁷ Bā^s -rataraṃ. ⁸ Bā sakavi-. ⁹ Bā^s add no. ¹⁰ Bā adds vatvā.

102. Sathhā ca me hosi sakhā ca me si,
vacanam pi te samma ahaṃ akāsiṃ,
tuvam¹ pi me samma karoḥi vākyaṃ,
ubho pi gantvāna pamocayāmā 'ti. 469.

Ta. sathhā ti saggamaggassa desitattā sathhā, taruṇakālato paṭṭhāya 5
sakhā² ca.

Atha naṃ Bodhisatto

103. Sathhā ca te homi sakhā ca ty-amhī,
vacanam pi me samma tuvaṃ akāsi,
aham pi te samma karomi vākyaṃ, 10
ubho pi gantvāna pamocayāmā 'ti³ vatvā 470.

te upasaṃkamtivā āha:

104. Kammāsapādena viheṭhitattā⁴
talāvutā assumukkhā rudantā,
na jātu dubbhetha imassa rañño, 15
saccappaṭiññaṃ me paṭissuṇāthā 'ti. 471.

Ta. kammāsapādenā 'ti idaṃ Mahāsatto ubho pi gantvāna pamoca-
yāmā ti sampaṭicchitvā khattiyā nāma mānathaddhā honti muttamattā iminā
viheṭhit' amhā 'ti porisādam potheyyum pi haneyyum pi na kho pan' esa tesu
dubbhissati ahaṃ ekako va gantvā paṭiññaṃ tāva nesaṃ gaṇhāmiti cintetvā 20
tathā gantvā te batthatale āvūṇitvā aggapādaṅgulihī⁵ bhūmiyaṃ⁶ phusamānāsu
rukkhasākhāsu olambite⁷ vātappahāraṇakāle nāgadantesu⁸ olambitakaraṇḍakadu-
māni⁹ viya samparivattante addasa, te pi taṃ disvā idāni 'mha arogā ti ekappa-
hāren' eva mahāravaṃ raviṃsu, atha te Mahāsatto mā bhāyathā¹⁰ ti assāsetvā
mayā porisādato¹¹ tumhākaṃ abhayaṃ gahitaṃ tumhe pana me vacanaṃ karoṭhā 25
'ti vatvā evam āha, tathā na¹² jātū 'ti ekamsen' eva na dubbhetha.

Tato te āhaṃsu:

105. Kammāsapādena viheṭhit' amhā
talāvutā assumukkhā rudantā,
na jātu dubbhema imassa rañño, 30
saccappaṭiññaṃ te paṭissuṇāmā¹³ 'ti. 472.

¹ all three MSS. tvam. ² C^{ks} -āya. ³ B^d add evam. ⁴ so C^{ks} for viheṭhit'
attha? B^d vihedhitamhā, B^s vihethayitthamha. ⁵ B^d -lisu. ⁶ B^d bhūmi. ⁷ C^{ks}
-tesu, B^d olaggite. ⁸ B^d -dante. ⁹ B^d olaggitakor-. ¹⁰ B^d -yitthā. ¹¹ B^d
-do damito. ¹² C^k pana. ¹³ B^d paṭissuṇomā.

Ta. paṭissuṇāmā¹ 'ti evaṃ paṭiññaṃ adhivāsema sampaṭicchāma api ca kho pana mayāṃ kilantā kathetuṃ na sakkoma tumhe sabbasattānaṃ saraṇaṃ tumhe va kathetha mayāṃ vo vacanaṃ sutvā paṭiññaṃ dassāma² 'ti.

Atha naṃ³ Bodhisatto „tena hi me⁴ paṭiññaṃ dethā“
5 'ti vatvā⁵

106. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no⁶ hotu ayaṃ ca rājā,
tumhe ca vo hotha yath' eva puttā⁷ ti. 473.

10 Te pi sampāṭicchamānā imaṃ gātham āhaṃsu:

107. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no hotu ayaṃ ca rājā,
mayam pi hessāma tath' eva puttā ti. 474.

15 Ta. tumhe ca vo ti vokāro nipātamattaṃ.

Iti Mahāsatto tesāṃ paṭiññaṃ gahetvā porisādaṃ pakko-
sitvā „ehi⁸, khattiye mocehīti“ āha, so khaggaṃ gahetvā ekassa
rañño bandhanaṃ chindi, rājā sattāhaṃ nirāhāro vedanāmatto⁹
sahabandhanacchedā mucchito bhūmiyaṃ pati, taṃ disvā Ma-
20 hāsatto kāruṇñaṃ katvā „samma porisāda, mā evaṃ chindīti“
ekaṃ rājānaṃ ubbohi hatthehi daḷhaṃ gahetvā ure katvā
„idāni bandhanaṃ chindā“ 'ti āha, atha porisādo khaggena
chindi, Mahāsatto pi thāmasampannatāya taṃ ure nipajjāpetvā
orasaputtaṃ viya muducittena otāretvā bhūmiyaṃ nipajjāpesi,
25 evaṃ sabbe pi te bhūmiyaṃ nipajjāpetvā vaṇe dhovitvā dāra-
kānaṃ kaṇṇato suttaṃ viya saṇikaṃ rajjuyo nikkadḍhitvā
pubbalohitaṃ dhovitvā vaṇe niddose katvā „samma porisāda,
ekaṃ rukkhatacaṃ pāsāṇe ghaṃsitvā āharā“ 'ti āharāpetvā
saccakiriyaṃ katvā tesāṃ hatthatalāni makkhesi, taṃ khaṇaṃ
30 yeva vaṇo phāsukaṃ¹⁰ ahoṣi, porisādo taṇḍule¹⁰ gahetvā vāra-

¹ Bḍ paṭissuṇomā. ² Bḍ ne. ³ Bḍ omits me. ⁴ Bḍ adds gāthamāha. ⁵ Bḍ no.

⁶ Bḍ mayāṃ pi hessāma yatheyateva puttā in the place of tumhe - -. ⁷ Bḍs add samma. ⁸ Bḍs -patto. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bḍs -laṃ.

naṃ¹ paci, ubho janā parosataṃ khattiye vāraṇaṃ¹ pāyesuṃ²,
 iti te sabbe santappitā, suriyo pi atthaṃgato, punadivase pi pāto
 ca majjhantike cā sāyaṇ ca vāraṇāṃ¹ eva pāyetvā tātiyādivase
 sasitthakaṃ yāguṃ pāyesuṃ, tāvatā³ arogā⁴ ahesuṃ, atha te
 Mahāsatto „gantūṃ sakkhissathā“⁵ 'ti pucchitvā „gacchāmā“⁵
 'ti vutte „ehi samma porisāda, sakaraṭṭhaṃ gacchāmā“⁵ 'ti
 āha, so rodamaṇo tassa pādesu patitvā „tvaṃ samma rājāno
 gahetvā gaccha, ahaṃ idh' eva mūlaphalāni khādanto vasissā-
 mīti“ āha, „samma idha kiṃ karissasi, ramaṇiyan te raṭṭhaṃ,
 Bārāṇasiyaṃ rajjaṃ karohīti“⁶, „samma kiṃ kathesi, na sakkā¹⁰
 mayā tattha gantūṃ, sakalanagaravāsino pi⁶ me verikā⁷, te
 'mayhaṃ iminā mātā khādītā mayhaṃ pitā' ti maṃ paribhā-
 sissanti, 'gaṇhath' imaṃ coran' ti ekaledḍḍunā⁸ va⁹ maṃ jīvitā
 voropessanti, ahañ ca tumhākaṃ santike sīle patiṭṭhito, jīvita-
 hetum pi na sakkā mayā paraṃ māretuṃ, nāhaṃ gacchāmi,¹⁵
 ahaṃ manussamaṃsato viratattā¹⁰ kittakaṃ jīvissāmi, idāni
 mama tumhākaṃ dassanaṃ n' atthīti“ roditvā „gacchatha
 tumhe“ ti āha, ath' assa Mahāsatto piṭṭhiṃ parimajjitvā¹¹
 „samma¹² Sutasomo nāmāhaṃ, mayā hi tādiso kakkhaḷo¹³ vi-
 nīto, Bārāṇasivāsikesu kiṃ vattabbaṃ¹⁴ atthi, ahaṃ taṃ tattha²⁰
 patiṭṭhāpessāmi¹⁵, attano rajjaṃ dvidhā bhinditvā dassāmīti“,
 „tumhākaṃ pi nagare mama verino atthi yevā“ 'ti vutte „iminā
 mama vacanaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, yena ten' upāyena
 porāṇakayase patiṭṭhāpetabbo esa mayā“ ti cintetvā tassa palo-
 bhanatthāya nagarasampattiṃ vaṇṇento āha:²⁵

108. Catuppadaṃ sakuṇaṃ cāpi maṃsaṃ
 sūdehi raṇḍhaṃ sukataṃ suniṭṭhitaṃ
 sudhaṃ va Indo paribhuṇḍijiyāna¹⁶
 hitvā kath' eko ramaṇi araṇṇe. 475.

¹ Ck^s taraṇaṃ. ² so Ck^s; Bā pāhesuṃ. ³ Bā yāvatā. ⁴ Ck^s -ā. ⁵ Ck^s kare-,
 Bā käre-. ⁶ Bā^s hi. ⁷ Bā^s verino. ⁸ Bā^s ekeka-. ⁹ C^s Bā vā. ¹⁰ Bā -maṃ-
 sassa viramītattā. ¹¹ Ck^s -manditvā, C^s -madditvā. ¹² Bā adds porisāda mā
 cintayi. ¹³ Bā^s add pharuso. ¹⁴ Ck^s omit vattabbaṃ. ¹⁵ Bā^s add sace. ¹⁶
 Ck^s -sāna, B^s -yāni.

109. Tā khattiyā vellivilākamajjhā¹
alamkatā samparivārayitvā
Indaṃ va devesu pamodayiṃsu
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 476.
- 5 110. Tambūpadhāne² bahugoṇakamhi
sucimhi³ sabbasayanamhi saṇṇate⁴
sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 477.
- 10 111. Pāṇissaraṃ kumbhathūnaṃ nisīthe
atho pi ve⁵ nippurisam hi turiyaṃ
bahuṃ sugītaṃ ca suvāditaṃ ca
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 478.
- 15 112. Uyyānasampannaṃ⁶ pahūtamalyaṃ⁷
migācirūpetapuraṃ⁸ surammaṃ
hayehi nāgehi ratheh' upetaṃ
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 479.

Ta. sukatan ti nānappakārehi suṭṭhukataṃ, suniṭṭhitān ti sambhāra-
yojanena⁹ taṃ¹⁰ suṭṭhuyojitān, katheko ti kathaṃ eko, ramaṣīti mūla-
phalāni khādanto kathaṃ ramissasi, ehi mahārāja gamissamā 'ti, vellivilāka-
20 majjhā¹¹ ti ettha vellīti¹¹ rāsi¹² vilākamajjhā ti vilaggamajjhā uttattaghana-
suvaṇṇarāsīpabhā c' eva¹³ tanudīghamajjhā ca¹⁴ 'ti dasseti, devesū 'ti
devaloke accharā Indaṃ va ramaṇīye Bārāṇasīnagare pubbe taṃ pamodayiṃsu
'ti, tā hitvā idha kiṃ karissasi, ehi samma gacchāma 'ti, tambupadhāne¹⁵
ti rattupadhāne sabbasayanamhīti sabbattharaṇatthate sayane, saṇṇate¹⁶
25 ti anekabhūmike¹⁷ dassetvā attharatālaṅkatayutte¹⁸ tuvaṃ¹⁹ pubbe sayīti attho,
sukhaṃ ti tādisassa sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā idāni kathaṃ araṇṇe
ramissasi, ehi gacchāma sammā 'ti, nisīthe ti rattibhāge²⁰, hitvā ti eva-
rūpaṃ sampattīṃ chaḍḍetvā, uyyānasampannaṃ pahūtamalyaṃ²¹ ti
mahārāja tava uyyānasampannaṃ nānāvidhapupphaṃ²², migācirūpetapuraṃ⁸

¹ Bā veli-. ² Bā kambupadāne. ³ Bā subhamhi. ⁴ Bā saṅgo. ⁵ Bā atho
nisive, Bā nisipe. ⁶ Ck^s -nna. ⁷ Ck^s pahuta-, C^s bahūta-, Bā bahuta-. ⁸ Bā^s
Bā^s migājīnūpetam-. ⁹ Bā^s nānāsambh-. ¹⁰ Bā^s omīti taṃ. ¹¹ Bā veli-. ¹²
so Bā; Ck^s rāsi. ¹³ Ck^s -bhāvova, Bā -suvaṇṇarāsīpabhā c'eva. ¹⁴
Ck^s vā. ¹⁵ Bā kampu-. ¹⁶ Bā saṅgo. ¹⁷ Ck^s -kā. ¹⁸ so B^s; C^s atthattattā-
amkayutte, Ck^s attharantāamkayutte, Bā addharatālaṅkata-. ¹⁹ Bā^s tatthatuvaṃ.
²⁰ Bā^s add nisīde ti pi pātho. ²¹ Bā bahuta-, B^s uyyānaṃ-. ²² Ck^s nānā-
vidhehi pupphaṃ.

suramman ti taṃ uyyānaṃ Migāciraṃ¹ nāma nāmena upetaṃ puram pi te
sutthū rammaṃ hitvā ti evarūpaṃ manoramaṃ chaḍḍetvā.

Iti Mahāsatto „app-eva nāma esa pubbe upabhuttaupa-
bhogarasam² saritvā gantukāmo bhaveyyā“³ ti paṭhamaṃ bho-
janena palobhesi dutiyaṃ kilesena⁴ tatiyaṃ sayanena catutthaṃ 5
naccagītavāditena pañcamaṃ uyyānena c' eva nagarena cā 'ti
imehi ettakehi palobhetvā „ehi mahārāja, ahaṃ taṃ ādāya
gantvā Bārāṇasiyaṃ patiṭṭhāpetvā pacchā sakaratṭhaṃ gac-
chāmi⁴, sace Bārāṇasirajjaṃ na labhissāma⁵ upaḍḍharajjan te
dassāmi, kiṃ te araṇṇāvāsena, mama vacanaṃ karohīti“ āha, 10
so tassa kathaṃ⁶ sutvā gantukāmo hutvā „Sutasoma⁷ mayhaṃ
atthakāmo anukampako paṭhamaṃ kalyāṇe patiṭṭhāpetvā 'idāni
porāṇakayase⁸ patiṭṭhāpessāmiti' vadati, sakkhissati c' esa
patiṭṭhāpetuṃ, iminā saddhiṃ yeva gantuṃ vaṭṭati, kiṃ me
araṇṇēnā⁹“ 'ti cintetvā tuṭṭhacitto tassa guṇaṃ nissāya vaṇṇaṃ 15
kathetukāmo „samma Sutasoma kalyāṇamittasaṃsaggato sādhu-
taraṃ pāpamittasaṃsaggato ca pāpataram nāma n' atthīti“
vatvā āha:

118. Kālapakkhe yathā cando hāyat' eva suve suve
kālapakkhūpamo rāja asataṃ hoti samāgamo. 480. 20
114. Yathāhaṃ rasakam āgamma¹⁰ sūdakaṃ¹¹ purisādhamāṃ¹²
akāsiṃ pāpakaṃ kammaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 481.
115. Sukkapakkhe yathā cando vaḍḍhat' eva suve suve
sukkapakkhūpamo rāja sataṃ hoti samāgamo. 482.
116. Yathāhaṃ tavam āgamma Sutasoma vijānāhi¹³ 25
kāhāmi kusalaṃ kammaṃ yena gacchāmi suggatiṃ. 483.
117. Thale yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹⁴
anaddhaneyyaṃ aciratṭhitikaṃ¹⁵

¹ B^d migājīnaṃ. ² B^d -paribhoga-. ³ B^d -savasena ⁴ B^d gamissāmi. ⁵
B^d labhissasi. ⁶ B^d vacanaṃ. ⁷ C^k -ma. ⁸ B^d add ca. ⁹ B^d -avāsena. ¹⁰
C^k yathā bhārasmā gamma, B^d yathā harassakam-. ¹¹ B^d suddhamkā. ¹² C^k
purisāda-. ¹³ B^d pajānāhi. ¹⁴ B^d vutṭhaṃ. ¹⁵ C^k B^d -itikaṃ, C^o -ītikaṃ.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale va. 484.

118. Sare yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹
ciraṭṭhitikaṃ² naraviriyaseṭṭha

5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhitiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,
yāvam pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,
khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,

10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti na addhānakkamaṃ,
sare ti samudde, naraviriyaseṭṭhā 'ti naresu viriyena seṭṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ viya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvam
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālaṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālaṃ tath' eva
15 hoti, na jīratī sappurisehi mittabhāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṃ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhimsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yimsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahosi, tena saddhim Bārāṇasiṃ sampāpuṇi,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati Kālahatthi yeva,
nāgarā rañño ārocayimsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaram assa⁶ pavisitum na
dassāmā“ 'ti siḡhaṃ nagaradvārāni pidahitvā āvudhahatthā
aṭṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ñatvā porisādaṃ ca
parosataṃ ca rājāno ohāya katihī ca amaccēhi saddhim āgantvā
„ahaṃ Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā rañño ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvisi, rājā ca Kālahatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vuṭṭhaṃ. ² Ck Bā -ikam ³ Bds add amaccānaṃ. ⁴ Bā adds bodhisattassa.
⁵ C - mimsu, Bā gacchimsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bā -ma. ⁸ Bā cassa.

gamaṇaṃ katvā ādāya pāsādam āropayim̄su, so rājāsane nisi-
ditvā porisādassa aggamahesiṃ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
Kālahatthim āha: „Kālahatthi kasmā rañño nagaraṃ pavisitum̄
na dethā“¹ ti, „so rajjaṃ karonto imasmiṃ nagare bahumanusse
khādi, khattiyehi akattabbaṃ kari, sakala-Jambudīpaṃ chiddam
akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇeṇā² ti, idāni so eva-
rūpaṃ karissatīti“³, „mā cintayittha, ahaṃ taṃ dametvā silesu
patiṭṭhāpesiṃ, jīvitahetu pi kañci⁴ na vihetṭhessati, n' atthi
vo tato bhayaṃ, evaṃ mā karittha, puttehi nāma mātāpitaro
paṭijaggitabbā, mātāpitiposakā⁵ hi saggam̄ gacchanti, itare
nirayaṃ“⁶, evaṃ so nīcāsane nisinnassa puttārājassa ovādaṃ
datvā „Kālahatthi tvaṃ rañño sahāyo c' eva sevako ca, rañ-
ñāsi⁷ mahante issariye patiṭṭhāpito, tayāpi rañño atthaṃ cari-
tum̄ vaṭṭatīti“⁸ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvaṃ pi kula-
gehā āgantvā tassa santikā⁹ mahesiṭṭhānaṃ¹⁰ patvā puttadhītāhi
vuddhippattā, tayāpi tassa atthaṃ caritum̄ vaṭṭatīti“¹¹ deviyā
ovādaṃ datvā tam eva vatthum̄ matthakaṃ pāpetum̄ dham-
maṃ desento āha:

120. Na so rājā⁶ yo ajeyyaṃ jināti,
na so sakhā yo sakhāraṃ⁷ jināti, 20
na sā bhariyā⁸ yā patino vibheti⁹,
na te puttā¹⁰ ye na bharanti jīṇaṃ. 487.
121. Na sā sabhā yattha na santi santo,
na te santo¹¹ ye na bhaṇanti dhammaṃ,
rāgaṇ ca dosaṇ ca pahāya mohaṃ 25
dhammaṃ bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
122. Nābhāsamaṇaṃ¹² jānanti missaṃ bālehi paṇḍitaṃ,
bhāsamaṇaṇ ca jānanti desentaṃ amataṃ padaṃ. 489.
123. Bhāsāye jotaye dhammaṃ, paggaṇhe isinaṃ dhajaṃ,
subhāsitadhajā isayo, dhammo hi isinaṃ dhajo ti. 490. 30

¹ B^d kiñci. ² B^d -tuposakā. ³ B^d raññāpi. ⁴ B^d -ke. ⁵ B^d aggama-. ⁶ read: rājā na so? ⁷ B^d sakhāna. ⁸ read: bhariyā na sā? ⁹ B^e viroti, C^k pihoti. ¹⁰ read: puttā na te? ¹¹ read: santo na te? ¹² C^k nabh-.

Ta. ajeyyan ti ajeyyā nāma mātāpitaro, te jinanto rājā nāma na hoti, sace tvaṃ pitu santakam rajjam labhivā tassa paṭisattu hosi¹ akiccekāri nāma bhavissasi, sakhāram² jināṭṭi kuṭṭena jināti, sace tvaṃ Kālahatthi raññā saddhīm mittadhammaṃ na pūresi adhamme hutvā niraye nibbattissasi, na
 5 vibhetṭi³ na bhāyati⁴, sace tvaṃ rañño na bhāyasi ariyadhamme⁵ thitā nāma na hosi⁶, jinṇan ti mahallakam, tasmīn kāle abharantā⁷ puttā nāma na honti, santo ti paṇḍitā, ye na bhaṇanti dhamman ti ye pucchitā sabhāvaṃ na vadanti na te paṇḍitā nāma, dhammaṃ bhaṇantā ti ete rāgādayo pahāya parassa hitānukampakā hutvā sabhāvaṃ bhaṇantā paṇḍitā nāma honti,
 10 nābhāsamānaṃ⁷ ti na abhāsamānaṃ, amataṃ padaṃ ti amatamahānibbānaṃ desentaṃ paṇḍitaṃ ti jānanti, ten' eva porisādo maṃ ūtvā pasanno⁸ cattāro vare datvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhito. bhāsaya ti paṇḍito puriso dhammaṃ bhāseyya joteyya⁹, Buddhādayo hi isayo, yasmā dhammo tesaṃ dhajo subhāsītadhajā nāma, subhāsitaṃ gaṇhanti¹⁰, balā pana subhāsitaṃ gaṇhantā
 15 nāma n' atthīti.

Imassa dhammakathaṃ sutvā rājā ca senāpati ca tuṭṭhā „gacchāma mahārājānaṃ¹¹ ānessāma¹²“ 'ti¹³ nagare bheriṃ cārāpetvā nāgare sannipātetvā „tumhe mā bhāyathā¹⁴, rājā kira dhamme paṭiṭṭhito, etha¹⁵ naṃ ānemā¹⁶“ 'ti mahājanaṃ
 20 ādāya Mahāsattaṃ purakkhatvā¹⁶ rañño santikam gantvā vanditvā kappake upaṭṭhāpetvā kappitakesamassuṃ nahātapasādhitaṃ¹⁷ rājānaṃ ratanarāsīmhi paṭiṭṭhāpetvā abhisīncitvā nagaraṃ pavesesuṃ, porisādarājā parosatānaṃ khattiyānaṃ Mahāsattassa ca mahāsakkāraṃ kāresi, „Sutasomanarindena kira
 25 porisādo¹⁸ dametvā rajje paṭiṭṭhāpito“ ti sakale-Jambudīpe mahākolāhalaṃ udapādi, Indapattanagaravāsino „rājāno āgacchantū¹⁹“ 'ti dūtaṃ paṇiṃsu, so tattha māsamattaṃ vasitvā „samma gacchāma mayaṃ, tvaṃ appamatto hohi²⁰, nagara-dvāre²¹ ca nivesanadvāre²² cā 'ti pañca dānasālā²³ kārehi²⁴,
 30 dasarājadhamme²⁵ akopetvā agatigamaṇaṃ pariharā“ 'ti porisādam ovadi, parosatāhi rājadhānihi balakāyo yebhuyyena

¹ Bā ahoṣi. ² Bā uakhānaṃ. ³ Cks viheti. ⁴ Cks bhāsati. ⁵ Cks bhari-. ⁶ Bā hoti, addung akiccekāri nāma bhavissasi. ⁷ Ck arahantā, C^o aharantā. ⁸ Bā -acitto. ⁹ Bā katheyya. ¹⁰ Bā paggaṇhanti. ¹¹ Bā -ja, omittung naṃ. ¹² Bā ānemā. ¹³ Bā adda vatvā. ¹⁴ Bā -ittha. ¹⁵ Bā atha. ¹⁶ Bā purato katvā. ¹⁷ Ck -ditaṃ, Bā nhātānulittā pasobhitaṃ. ¹⁸ Bā -dam. ¹⁹ Bā -atū. ²⁰ Bā hohiti. ²¹ Bā -resu. ²² Ck nivāsana-. ²³ Bā -lāyo. ²⁴ Cks -osi. ²⁵ Bā -esu.

sannipati, so tena balakāyena parivuto Bārāṇasito nikkhami, porisādo pi nikkhamitvā upadḍhapathā nivatti, Mahāsatto avāhanānaṃ rājūnaṃ vāhanāni datvā sabbe uyyojesi, te pi¹ tena saddhiṃ sammoditvā yathārahaṃ² vandanāliṅganādīni katvā attano attano janapadaṃ³ gamiṃsu, Mahāsatto pi nagaraṃ 5 patvā mahantena issariyena Indapattavāsīhi devanagaraṃ viya alaṃkatanagaraṃ pavisitvā mātāpitaro vanditvā paṭisanthāraṃ⁴ katvā mahātalaṃ abhirūhi⁵, so dhammena rajjaṃ kārento⁶ cintesi: „rukkhadevatā mayhaṃ bahūpakārā, balikammalābham assā⁷ karissāmīti“ so tassa nigrodhassa avidūre mahantaṃ taḷā- 10 kaṃ kāretvā bahūni kulāni pesetvā gāmaṃ nivesesi, gāmo mahā ahoṣi asītimattaāpaṇasahassapatimaṇḍito, tam pi rukkhamaṃ sākhaṇtatato paṭṭhāya samatalaṃ kāretvā parikkhitaṃ vedikaṃ toraṇadvārayuttaṃ akāsi, devatā pasīdi⁸, kammāsapādassa damitpaṭṭhāne nivīṭṭhattā pana so gāmo Kammāsadammanigamo⁹ 15 nāma jāto, sabbe pi rājāno Mahāsattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā saggapadaṃ¹⁰ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā „nāhaṃ bhikkhave idāṃ eva Aṅgulimālaṃ damemi, pubbe p' esa mayā damito yevā“ 'ti vatvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā porisādarājā Aṅgulimālo ahoṣi, Kāḷahatthi 20 Sāriputto, Nandabrāhmaṇo Anando, rukkhadevatā Kassapo, Sakko Anuruddho, sesarājāno Buddhaparisa, mātāpitaro mahārājakulāni, Sutasomaṃ rājā kira aham evā“ 'ti. Mahāsutasomajātakaṃ¹¹. Asītinipātaṃ vaṇṇanā niṭṭhitā¹².

¹ B^d adds rājāno. ² B^ds mahāsattaṃ. ³ B^ds -de. ⁴ B^ds madhura-. ⁵ B^d -rūhi. ⁶ B^d karonto. ⁷ C^ks assa. ⁸ B^ds abhippasīdati. ⁹ C^k -dhamma-. ¹⁰ B^d saggapūraṃ. ¹¹ B^d omits mahā and adds niṭṭhitaṃ. ¹² C^s adds paṭisandhimānuṣiḥo bhogavāsānāpīṭakattaye dānasīlamayā puññā mama hotu bhavābhava, iminā puññakammaṃ yāva Buddho bhavāmaṃ mahosadho va nāpāna jotisetthiva bhoginā vessantaro va dānena hotu mayhaṃ bhāvabhava. B^d adds an index of all the Jātakas contained in Visatīnipāta — Asītinipāta.

PRINTED BY NIELSEN & LYDICHE, KOPENHAGEN.